CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

येवा दिवसे विनयेनोपढौकयां चरणां च परीक्ष्याचार्यायागमनकार्यं निवेदयत्यागंतुकः अथवा द्वा
येस्य गृह्यास्त्रश्रुतपरीक्षां निवेदयति गणिन इति एवं निवेदिते यदाचार्यः करोति तदर्थमाह आगंतु
आगमकुलं गुरुदिक्षामाणं ... आगमणं ... पडिकमणादीयं पुच्छा आ
गंतुकस्यागंतुकस्य पादोष्णसिनो नाम मंजीकुलं गुरुसंतानः गुरुरुपाध्यायो दाता दिक्षामाणं दीक्षायाः मानं प
रिमाणं च गिसवासं च वर्षस्य वासो वर्षवासश्च वर्षकालकरणं च आगमणदिसा आगमनस्य दिशा कस्मादिशा
आगतः सिक्खा शिक्षा श्रुतपरिज्ञानं पडिकमणादीय प्रतिक्रमण आदिर्येषां ते प्रतिक्रमणादयः पुच्छ्या
सा गुरोः पृच्छा गुरुपृच्छा तस्यागतस्य पृच्छा क्रियते किं तव नामकुलं च ते किं गुरुरश्रुश्रुतः कं दीक्षा
ज्ञा परिमाणं च तव तत्र किय वर्षकालस्त्वया ... कुतः कस्यादिशा नव आगतः किं पठितं किं न श्रुतं त्वया
कियत्यः प्रतिक्रमणा गृहीता युक्ता ... किं तव त्वया श्रवणीयं कियत्तव न आगताः ... इति एवं तस्य ५५
स्वरूपं ज्ञात्वा जदि चरणकरणसुद्धो णिच्चुज्जुत्तो विणीदमेधावी तस्सिट्ठं कधिदव्वं सगसुदसत्तीए भणि
ऊण जइ यदि चरणकरणसुद्धो चरणकरणयोर्लक्षणं व्याख्यातं ... णिच्चुज्जुत्तो नित्योद्यु

+ सर्वसंजातानवबद्धता किं यत्यः प्रतिक्रमणा कराया + २

... विगतातीचारः विनीतः मेधावी ... तस्मिन् इष्टं यथावांछितं कथयितव्यं निवेदयितव्यं स
११० गसुदसत्तीए स्वकीयश्रुतशक्त्या यथा स्वपरिज्ञानेन भणिऊण भणित्वा प्रतिपाद्य यदि सा चरणकरणशु
द्धिविनीतो बुद्धिमान् न स्यात् ... तदानीं तेनाचार्येण तस्यैष्टं कथयितव्यं स्वकीयश्रुतशक्त्या भणित्वा
... इति अथ एवं समानन वर्तते तदानीं किं कर्तव्यमित्युत्तरमाह जदि इदरो सो जोग्गो छेदमुवट्ठावणं कादव्वं
जदि णेच्छदि छंडेज्जो अध गिण्हदि सो वि छेदरिहो जदि यदि इदर इतरः व्रतचारित्रशुद्धः सोमः आगंतुकः
अयोग्यः प्रायश्चित्तः ... वंदनादिभिः अथवा योग्यः प्रायश्चित्तशास्त्रदृष्टः छेदोच्छेदः तपसुनकालस्य पाद
त्रिभागार्धादिरपहारः उपस्थापनं च उपस्थापनं च यदि सर्वथा व्रतभङ्गः पुनर्व्रतारोपणं कादव्वा कर्तव्यः कर्णी
यः कर्तव्य ... यदि णेच्छदि यदि नेच्छति ... अथवा नेच्छति ... योग्यः ... परित्यज्य
अध गिण्हदि अथवा गृह्णाति ... अयोग्यं प्रायश्चित्तं तदानीं सोऽपि आचार्यः छेदस्य छेदा
र्हः प्रायश्चित्तयोग्यः ... प्रायश्चित्तयोग्यो भवति तदानीं तस्य छेदः कर्तव्यं उपस्थापनं वा का
र्तव्यं अथ नेच्छति छेदं उपस्थापनं वा तं त्यजेत् यदि पुनर्मोहात् गृह्णाति सोऽपि आचार्यः छेदार्हो भवतीति ततः ...

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

+वं विधिना उववण्णो उपपन्नः उपस्थितः सः तेनाप्यनाथेन एवं [illegible] विधिना कथितेन विधानेन+२

१११ कर्तव्यमित्याह   एवंविधिसुववण्णो एवंविधिना उववण्णादिहो सुत्तत्थमिच्छंतो एवं ऊणापयत्तेण ५८

एवं कथितविधानेन कृतावग्गणसाधनेन सौविधाविधिना आगादिदोसं गहीन्त्वा लोकेन सत्ता एवं ऊणाएवं

[illegible] कर्तव्यं तेन प्रयत्नेन प्रियवचनेनादेशाकथमेवं [illegible] सूत्रार्थं मिच्छंतो शिक्षमाणः सूत्रार्थं शि

क्षमाणं कुर्यात् सूत्रार्थं शिक्षमाणा तत्कथं तव्यमिति वा किं तेन कर्तव्यमित्याह   पडिलेहिऊणसम्मं

दव्वं खेत्तं च कालभावे च विणउवयारजुत्तेण अज्झेदव्वं पयत्तेण   पडिलेहिऊण प्रतिलिख्य निरूप्य सम्यक्

द्रव्यं शरीरगतपिटकादिव्रणगतं तन्निमित्तं चर्मास्थिमूत्रपुरीषादिकं खेत्तं च हस्तशतमात्रं भूमिभाग

कालं संध्यादिकालं भावं च मध्यावर्जनं विद्युत्पातादिसमयविवर्जनं कालशुद्धिः क्रोधमानमायालोभादिवि

वर्जनं भावशुद्धिः शरीरादिशोधनं द्रव्यशुद्धिः विणउवयारजुत्तेण विनयश्चोपचारश्च विनयोपचारस्ता

भ्यां युक्तेन वा युक्तः समन्वितः विनयोपचारयुक्तः तेन अज्झेदव्वं अध्येतव्यं पठितव्यं पयत्तेण प्रयत्नेन द्रव्यक्षेत्र ५६

कालभावान् सम्यक् प्रतिलेख्य तेन शिष्येण विनयोपचारयुक्तेन अध्येतव्यं नोपेक्षणीयमिति यदि पुनः

दव्वादिवदिक्कमणं करेदि सुत्तत्थसिक्खलोहेण असमाहिमसज्झायं कलहं वाहिं विओगं च   दव्वादिवदिक्कम

+मैतिक्रमः+२

११२ णं करेदि सुत्तत्थसिक्खलोहेण असमाहिमसज्झायं कलहं वादिं विओगं च   दव्वादिवदिक्कमणं द्रव्यमादिर्ये

षां ते द्रव्यादयः तेषां व्यतिक्रमणं अविनयः द्रव्यादिव्यतिक्रमणं द्रव्यक्षेत्रकालभावः शास्त्रस्य परिभवं करोति क

रोति कुर्यात् सुत्तत्थसिक्खलोहेण सूत्रं चार्थश्च सूत्रार्थौ तयोः शिक्षा तत्संस्कारो वबोधः आगमनं तस्य लोभेन आ

सक्तिस्तेन सूत्रार्थशिक्षालोभेन असमाहिं असमाधिः मनसोऽसमाधानं सम्यक्त्वादिविराधनं असज्झायं अस्वा

ध्यायः शास्त्रादीनामलाभः शरीरादिविघातो वा कलहं कलहः आचार्यशिष्ययोः परस्परं द्वन्द्वः अन्यदा वा

हिं व्याधिज्वरश्वासकासभगंदरादिभिः वियोगं च वियोगश्च चः समुच्चयार्थः आचार्यशिष्ययोरकस्मिन्नव

स्थानं यदि पुनर्द्रव्यादिव्यतिक्रमणं करोति सूत्रार्थशिक्षालोभेन शिष्यस्तदानीं किं स्यात् असमाध्यस्वाध्या

यकलहव्याधिवियोगाः स्युः इति न केवलं शास्त्रपठननिमित्तं शुद्धिः क्रियते तेन किं तु जीवदयानिमित्तं

चेति   संथारवासयाणं पाणीलेहाहिं दंसणुज्जोवे जत्तेणुभयेकाले पडिलेहा होदि कायव्वा   संथा

रवासयाणं संस्तरश्च तृणमयो भूमिशिलाफलकरूपश्चेति आवासो अवकाशः आकाशप्रदेशः संस्त

दिप्रदेशाः इत्यर्थः संस्तरश्चावकाशश्च संस्तरावकाशौ तावाश्रित्य घातसंस्तरावकाशादयः बहुवचननिर्देशा॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

+प्रकाशो दर्शनोद्योतः तस्मिन् दर्शनोद्योते पातिरेखा दर्शने [illegible] चक्षुः प्रकाशो यावता च क्षुद्योते पातिरेखा दर्शनोद्योते ।+२

दिग्भागेण दानेतेषां संस्मरणं वकाशादीनां पंक्तीलेखादिगपालीलेखानिर्दिष्टतलगतलेखालिः दंम्मपुज्ञाव
दर्शनम्पवलुषः उद्योतः प्रकाशो दर्शनोद्योते अथवा [illegible] लिदेर्प्योस्वादयेनिर्वास्मिनसंज्ञागिलदः
[illegible]लिदर्शनोद्योतश्रुतस्मिन्प्राणिनां जनननिमित्तं [illegible]नक्रमं इत्यर्थः जघन्येनतात्पर्यतत्र
बंधीकालउत्तयोः पूर्वाह्णेपराह्णे च संस्मरणदानादानकाल इत्यर्थः पडिलेहणतिलेखाशोधनं सम्मार्जनं
शोइनवतिकादक्षाकर्त्तव्या अनयोः कालयोः हस्तलेखादर्शनोद्योते संज्ञातसंस्मरणं वकाशादीनां प्रतिले
खानवतिकर्त्तव्यातिपरगणेवसतांतनकिंस्वध्याय प्रवर्त्तितव्यमित्याह उच्चामगादिगमणे उच्चारोग
म कज्जारंभे इच्छाकारणिउत्ता आउच्छा दाइकायव्वा उच्चामगाद्दिगमणे वच्चामकोग्रामप्र
यीवामप्रादिर्येषां तउच्चामकादयः तेषांउच्चामकादीनां गमनमनुष्ठानं तस्मिन् ग्रामनिच्छाप्युत्सर्गा
दिकउत्तरयोगवस्तरः प्रक्रुष्टः योगः वृक्षमूलादिः तस्मिन्तुत्तरयोग मक्षायारंभ स्वप्यात्मनः कार्यं प्र ५७
याजनं तस्यारंभ आदिक्रिया तस्मिन् स्वकार्यारंभ इच्छाकारणिउत्ता इच्छाकारेण कर्तृमनिप्रायेणनि
युक्त उद्युक्तः स्थिततन इच्छाकारनियुक्तेन अथवा आपृच्छायाविशेषणं इच्छाकारनियुक्ताप्रमाणावि

विनयनियुक्ता आउच्छा आपृच्छा सर्वेषां प्रश्नः सादिलवति कादक्षाकर्तव्या कार्याततनस्थगणसतायथा
उच्चामकादिगमनेउत्तरयोगस्वकार्यारंभे इच्छाकारनियुक्तेनोपृच्छालवतिकर्त्तव्या तथापरगणवसा
तोपीत्यर्थः तथा वैयावृत्त्यमपीत्याह गच्छे विज्ञावच्चं गिलाणगुरुबालवुड्डसेहाणं जहजोगं काद
व्वं सगमत्तीए पयत्तेण गच्छे ऋषिसमुदाये चातुर्वर्ण्यश्रमणसंघवासप्तपुरुषवा तस्मिन् वैयावच्चं वै
यावृत्त्यं कायिकव्यापाराहारादिभिरुपग्रहणं गिलाणग्लानः व्याध्याद्युपपीडितः क्षीणशक्तिकः गुरुः
शिक्षादीक्षाद्युपदेशकः ज्ञानतपोधिको वालो नवकः सर्वापरविनकरः दीनो वा वुड्ढ वृद्धः जीर्णो जराग्र
स्तः दीक्षादिनिरधिको वा सेह शैक्षः शास्त्रपाठनोद्युक्तः स्वार्थपरः निर्गुणो दुराराध्यो वा एतेषां द्वन्द्वः पां
ग्लानगुरुबालवृद्धशैक्षाणां लक्षणा निंदोगात्पूर्वापरनिपातो द्रष्टव्यः जहजोगं यथायोग्यं क्रमं मनतिलं
घ्यतदं निद्राचरणं कादव्वं कर्त्तव्यं करणीयं सगमत्तीए सगमत्तीए स्वशक्त्या स्वशक्त्या स्वशक्तिमनवगूह्य
पयत्तेण प्रयत्नेनादरेण गच्छे ग्लानगुरुबालवृद्धशैक्षाणां यथायोग्यं प्रयत्नेन स्वशक्त्या वैयावृत्त्यं कर्त्तव्यमिति
अथतनपरगणं वंदनादिक्रियाः किमेकाकिनाक्रियंतेनेत्याह दिवसियरादियपक्खिय चाउम्मासी

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

११५

यर्वरिसकिरियासु रिमिदवंदणादिसु सदजोगा दोदिकायवो दिवसियं देवसिकं वा दैवसिकी।
अपराह्न निर्वृत्तो रात्रिकं रात्रौ वा रात्रिकी पश्चिमरात्रौ रात्रिका पक्षिकं पक्षान्ते चतुर्दश्याममावास्या
यां पौर्णमास्यां वा पक्षः ग्राह्यः प्रवर्त्तते तस्मिन् तत्र वा पाक्षिकी चातुर्मासमपूर्णे वा चातुर्मासिकी वर्षे पुन
र्वार्षिकी एताश्च ताः क्रियाश्च दैवसिकी रात्रिकी पाक्षिकी चातुर्मासिकी वार्षिकी क्रिया आसु क्रुपणं। ४श्रदेवा४४
कृषिदवंसु पाठवंदनादिर्यासां ता कृषिदववंदनादयस्तासु कृषिदववंदनादिषु क्रियासु सर्वमार्येण क
र्त्तव्यो योगत्रयप्रयुक्तं अथवा स्वेडो यं ग्राह्यः सद्योगः दैवसिकादिक्रियासु देवसिकाः वेलापरिगृह्यन्ते।
दैवसिकादिषु वेलासु मद्योगः दैवसिकादिक्रियाः सर्वैः कर्त्तव्या भवंति दैवसिकादिषु कृषि
दववंदनादिषु च क्रियासु सद्योगो भवति कर्त्तव्य इति अथ यद्यपराधस्तत्रोत्पद्यते किं तत्र वा कर्त्तव्यं तत
स्तत्र दर्शयति मणवयणकायजोगे णुप्पण्ण अवराध जस्स गच्छंमि मिच्छाकारं किच्चा णियत्तणं होदि ५८
कायव्वं मणवयणकायजोगेण मनोवचनकाययोगैः उप्पण्णो उत्पन्नः संजातः अवराधो अपराधः
अतीचारः जस्स यस्य गच्छंमि गच्छे गणे चतुःप्रकारे संघे अथवा जस्य यस्मिन् गच्छे मिच्छाकारं किच्चा मिथ्या

कारं कृत्वा पश्चात्तापं कृत्वा णियत्तणं निवर्त्तनं निवर्त्तनं प्रवर्त्तनं मात्मनः होदि भवति कादव्वं कर्त्तव्यं
कारणां यस्मिन् गच्छे यस्य मनोवचनकाययोगैरपराध उत्पन्नस्तेन तस्मिन् गच्छे मिथ्याकारं कृत्वा नि
११६ वर्त्तनं भवति कर्त्तव्यमिति अथवा जस्स गच्छे यस्य पार्श्वे अपराध उत्पन्नस्तेन सह क्षमर्षणं कृत्वा तस्माद्गा
त्मनि वर्त्तनं भवति कार्यमिति तत्र गच्छे वसता तेन किं सर्वैः सहालापो वस्थातव्यं क्रियते नेत्याह अ
ज्जागमणे काले अच्छिदव्वं तध एक्केण तादि पुणमज्झावो णय कायव्वो अकज्जेण अज्जागमणं आ
र्याणां संयतीनामुपलक्षणमात्रमेतत् सर्वस्त्रीणामागमनं यस्मिन् काले स आर्यागमनः तस्मिन्नार्यागमन
काले ण अच्छिदव्वं नासितव्यं न स्थातव्यं तथैवतथैवएक्केण एकेनैकाकिना ताहि ताभिरार्यिकाभिः पुण
पुनः बाहुल्येन संलापो वा संलापो वचनप्रवृत्तिः न य कायव्वो नैव कर्त्तव्यः न कार्यः अकज्जेण अकार्येन
प्रयोजनमंतरेण धर्मकार्यं त्यक्त्वा कदाचिदपि च आर्यागमनकाले एकाकिना विजनेन स्थातव्यं धर्मका
र्यमंतरेण ताभिः सहालापोपि न कर्त्तव्यः इति यद्येवं कथं तासां प्रायश्चित्तादिकथनप्रवर्त्तनमिति चेदत आ
ह तासिं पुण पुच्छाओ इक्किस्से णयकदिज्जा एक्को य गणिणी पुरओ किच्चा जदि पुच्छा दिदा कहेदव्वं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

११७ तामितासामार्यीणांपुणपुनः पुनरपिवक्तव्यमुक्ताः इत्यानंकार्याणि पङ्क्तिमोपकाकिन्नाणायकदिक्षनेवकथ
तेनकैवंलक्षणीयं एकोऽपकम्नापकार्क मितइत्यपवादनयात्रमोकं कथंकथने गणिनीणाणिनीतामपदत्ता
नकापिकानाप्रत्यपुरायतः किञ्चाक्षत्वाजदिपुत्रस्वादिंयादिप्ततो अदिप्रश्नक्रियात् तानेनान्नेनविमालनकथ
दद्वकथयितव्यंप्रतिपादयितव्यंनान्यथा तासांमध्यपकस्याकार्येनैवकथयेदेकाकीमगणिनीभिरक्त
तायदिपुनःप्रष्टाततः कथनीयमार्यप्रनावेभिक्षतेतिव्यतिरेकवाराणातिपाद्याइयवाराणाप्रतिपादयन्ती कथि
९ तमोणातमणीप्रसदकदाचमसावर्णवर्यादकृत्वा आणाकोधादीया पंचविदोसाकदातेण
तन्यायनप्रवर्ततेचततमणातमणाः य वनपिशाचगृहीतः तमणीतत्मणापात्मनयावनयासदमार्द्धकथावक
थोपाकरवधचारनमन्नावर्णवमन्नापंच अथवाचमनत्रापनंप्रदासवचनंच यदिक्तिरायदिकुर्यादिक्षया
न्नेत आणाकाकदीया आज्ञाकोपादयः आत्नोकोपानवस्थामिथ्यात्वाराधनात्मनाशसंयमविराधनोनिपं ५७
चापिपंचापिदोसादोषाः पापदतव कदाकृताअनुष्ठिताः तेणतेनैव कर्तव्यमार्याद्रतमणास्त्रमणामदकथामवा
मन्नापंचकुर्यात्ततः किंस्यात आज्ञाकोपादिकाः पंचापिदोषाः स्तास्तेनस्युरितियत्रवक्तव्यस्थितेततत्रकि

मोचामार्दिक्रियायुक्तानेः गाकप्पदिविरचणां विरदीणमुंवासयंदिविवेइं तत्राणिसफ्रातुवद
णासज्झायोदारनिरकावासः णाकप्पदिनकल्पतेनयुज्यते विरदाणां विरतानांसंयतानां पापक्रिया
११८ कस्यकरणाद्यतानां किंदीणांविरतीनां अर्जिकाणांणिसेज्ञा निषद्या पवेशनं च वहणाउवर्त्तनं शायनं लाट
नंसज्झायस्वाध्यायः आर्यिकानांवयामयंदि आवासवसतिकादोचिवइं वहियदंतुस्वातुंवमितुनकेवा
लंतत्रतत्रदीर्घकालः क्रियानयुक्ताः किंतुक्षणमात्रायाः क्रियास्त्राश्रपि णिसज्ञानिषद्यापवज्ञावहण
नंसज्झायनंलाटनमज्झायस्वाध्यायः शास्त्रव्याख्यानंपरिवर्त्तनादयावा आदारनिहारपदणादास्वगणात्रति
क्रमणादिकमथवावुत्मर्जनमूत्रपुरीषादेकलापः पदज्ञाः साद्वचर्यात पतमोठवः सः अन्याश्चवमादयश्च
क्रियानयुक्ताः विरतानांवहितमार्यिकाणामावासनकल्पते निषद्यावर्त्तनस्वाध्यायाहारनिहारावुत्सर्जनाः
नित्ततत्रनकल्पन्त आहारनिहाराः कायिकाप्रज्ञतिचत्तक्षतान्यकृत तनदानानिन्तिप्यादितंनाजनं आदारः
श्रावकादिभिः कृतयत्रवदीयतमानिसा अथवामध्यमककालनिहार्थपर्यटनंनिहाउदनादियदणमाहा
रइति किमर्थमेतानिः सदभ्यादिरवाद्रुणसमर्थितस्यापिसंपक्वावार्यतेयतः थेरचिरपवइयं आयरि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

११९ यंबजसुदंचतवसिवा गणगोदिकामममलिणा कुलमवि समणोविणासेदि थेरंस्थविरंआत्मानंसर्वत्रेसं
बंधनीयंसामर्थ्यात्सोपस्कारत्वात्सूत्राणांचिरपव्वइयंचिरप्रव्रजितंबहुश्रुतंआयरियंआचार्यंबजसुदंब
हुश्रुतंसर्वशास्त्रपारगंतवसिंवातपस्विनंवाषष्ठाष्टमादियुक्तं कारादात्मनःसमुच्चयः अथवास्थविरद्वा
दयोगुणागृह्यंत अथात्मनोन्यस्थविरादयस्तान् गणगोदिनगणयतिनापेक्षतेनोपश्यतिनमन्यतइत्यर्थः काम
मलिना कामेनमलिनःकामेनमलः काममलिनःमैथुनेच्छोपहतः कुलमपिकुलमपिकुलमात्मपितृकुलंसमन्वा
दिकंवाश्रमणोश्रमणःविणासेदिविनाशयतिविराधयतिस्थविरंचिरप्रव्रजितंबाचार्यंबहुश्रुतंतपस्विनमा
त्मानंकेवलंनगणयतिकाममलिनःसन्श्रमणःकुलमपिविनाशयति अथवानकेवलमात्मनःस्थविरा
दीन्गुणान्नगणयतिसम्यक्त्वादिगुणानपिविनाशयति अथवानकेवलंकुलंविनाशयतिकिंतुस्थविरा
दीनपिनगणयतिपरिनवतीत्यर्थः एताःपुनराश्रयनपद्यपिकुलंविनाशयतिआत्मानंवातथाप्यवादं ६५
प्राप्नोतीत्याह कत्थंवियदवंश्रेतवरियं तदसङ्गरिणीमलिंगीवा अचिरेणंछि यमाणी अप्पवादंतत्थपा
प्पोदि कांसंकन्यांविवाह्यागपोविदवंविगतोमृतोगतःधवोभर्तायस्याःसाविधवातां अंतउरियंअंत:

१२० पुरस्थांश्रांतःपुरिकातामांतःपुरिकांस्वार्थकःराज्ञीराज्ञीसमानांविलासिनीवातदत्तथा सइरिणीस्वच्छ
याप्रचलानांयिनीतिस्वैरिणीतांस्वच्छाचारिणीसलिंगींसमानलिंगींसलिंगिव्रतादिकंकुलंवातद्विघतेय
स्यासासलिंगिनीतां अथवासदलिंगनवर्शतइतिमलिंगातांस्वदर्शनेन्यदर्शनेवाप्रव्रजितामपि चिरेणक्षण
मात्रेणमनागपि अल्लियमाणीआलीयमानःआश्रयमाणःसहवासालापादिक्रियांकुर्वाणःअववादंअ
पवादंअकीर्तितत्रतत्राश्रयणोपप्पादिप्राप्नोतिअ ज्जंयतीतिकन्यांविधवामांतःपुरिकांस्वैरिणीसलिंगानी
वालीयमानांचिरेणतत्रापवादंप्राप्नोति इतिनद्यार्यालि:सदृसंसर्गःसर्वथायदिपरित्यजनीयः कथंतासां
प्रतिक्रमणादिकंकुएवमाह सर्वथात्यागोयावतापवंविशेषेनकर्तव्यमित्याह पियधम्मोदढधम्मोसं
विग्गोवज्जभीरुपरिसुद्धो संगहुवग्गहकुसलो सददंसारक्खणाउत्तो पियधम्मोप्रियःइष्टःधर्मःश्र
मादिकश्चारित्रंयस्यासौप्रियधर्माउपशमादिसमन्वितःदढधम्मोदृढःस्थिरःधर्मःधर्मानिष्ठायोयस्यासौद
ढधर्मासंविग्गोसंविग्नः धर्मतत्फलविषयदर्पसंपन्नःअवज्जभीरुःअवद्यःभीरुःअवद्यपापंकर्मस्मा
तस्मात्भयनशीलत्वअवद्यभीरुः परिसुद्धोपरिसमंतात्शुद्धःअखंडितचरणःसंगहसंयहदीक्षाशिक्षाव्याख्या

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

१२१ नादिनिरूपयन्नः अणुग्गह अनुग्रहः प्रतिपालनं आचार्यत्वादिदानं तास्यां तयोर्वा कुशलो निपुणः संग्रहा
...शालः पात्रस्तेनं पृक्तो तगृहीतस्य च शास्त्रादिशिक्षणं सदसततं सर्वकालं सारक्खणाउ ज्ञा सम
दारक्खणेन वर्त्तनं इति सारक्खणा क्रिया पापक्रियानिवृत्तिः तया युक्तः रक्षायां प्रयुक्तः इति पदशब्दानां इति
गंभीरो दुद्धरिसो मिदवादी अप्पकोदुहल्लो य चिरपव्वइदो गिहिदत्थो अज्जाणं गणधरो होदि गं
भीरो गुणैरगाधः अलब्धपरिमाणः दुद्धरिसो दुर्द्धर्षो कदर्थ्यः स्थिरचित्तः मिदवादी मितं परिमितं वदतीत्येवंशीलो
मितवादी अल्पवदनशीलः अप्पकोदुहल्लो य अल्पं स्तोकं कौतुकं यस्यासौ अल्पकुतूहलः अविस्मयनी
यः अथवा अल्पगुह्यः दीर्घसूत्रः प्रमादादिरहितः चशब्दः समुच्चयार्थः चिरपव्वइदो चिरप्रव्रजितः निर्व्यूढ
तत्सारः सुणुत्पृष्ठः गिहिदत्थो गृहीतः ज्ञातोऽर्थः पदार्थस्वरूपं येनासौ गृहीतार्थः आचारप्रायश्चित्तादिकुशलः
अज्जाणं आर्यिकाणां संयतीनां गणधरो मर्यादोपदेशकः प्रतिक्रमणाद्याचार्यः होदि भवति प्रियधर्मा दृढधर्मा संवि ८१
ग्नोऽवद्यभीरुः परिशुद्धः संग्रहानुग्रहकुशलः सततं सारक्खणायुक्तः गंभीरो दुर्द्धर्षो मितवादी अल्पकौतुकश्चिरप्रव्र
जितः गृहीतार्थश्च यः स आर्यिकाणां गणधरो भवतीति अथान्यथाभूतो यदि स्यात्तदानीं किं स्यादित्यत आह

एवं गुणवदिरित्तो जदि गणधारित्तं करेदि अज्जाणं चत्तारि कालगा से गच्छादिविराहणा होज्ज एवमेन
१२२ न प्रकारेण एतैर्गुणैः वदिरित्तो व्यतिरिक्तो मुक्तः जदि गणधारित्तं य गणधरत्वं प्रतिक्रमणादिकं करादिक
रोति अज्जाणं आर्यिकाणां तपस्विनीनां चत्तारि चत्वारः कालगा कायप्रदानं प्रायश्चित्तानि परिहारं तं ते च चत्वारि प्रा
यश्चित्तानि बद्धमूलपरिहारपारंचिकानि अथवा चत्वारो मासाः कांजिकसक्तादारणां तस्स आर्यागणध
रस्य भवंतीत्यर्थः गच्छादिराहणा ऋषिकुलमादि येषां ते गच्छादयस्तेषां विराहणा विराधना विनाशो विपरिणा
मो वा गच्छादिविराधना गच्छात्मगणकुलश्रावकमिथ्यादृष्ट्यादयः विराधिता भवंतीत्यर्थः अथवा गच्छात्म वि
नाशः होज्ज भवतु सर्वो क्रमगुणव्यतिरिक्तो यदि आर्यिकाणां गणधरत्वं करोति तदानीं तस्य चत्वारः काला विना
शं प्राप्नोति अथवा चत्वारि प्रायश्चित्तानि लभते गच्छादिविराधना च भवतीति तस्मात्तन्न परम उक्तनयं तस्यांचा
र्यस्यानुमतं तत्किं तेन संवर्धित प्रकारेणेत्यत आह किं बहुणा भणिदेण जं इच्छ गणधरस्स सामाचारो काद
व्वो तेण णवं एस व विधिविस्ससाणं किं बहुणा किं बहुना भणिदेण उक्तेन नतु किं बहुनोक्तेन जार
चायमार्यिकाणां गणधरस्य गणधरस्याचार्यस्य सामाचारोः सर्वे समाकर्त्तव्या तेन तस्य पादोक्तेन न व लभते ॥

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१२३ किंपुनः गणस्थैनैव कर्तव्यानेत्याह एसेव विहीउ सेसु गांथपूणवचउक्तत एवं विधि अनुष्ठानं तपोधनानां स्वगणस्था
नां केनांसमुदायरूपव्यवस्थितानां च किं वक्तनां केनयथैवं गधरस्यै सामाचीनेन कर्तव्या सैवतं न केवलं
मस्यत्राधाणामप्येषां व विधिरिति परिश्यतीनामंसम्नाय: आर्यिकाणां कद्दलैत आह   एसो अज्जाणं
पिय सामाचारो जदक्खिउ पुव्वं सव्वंहि अहोरत्ते विभासिदव्वो जहाजोग्गं   एसो एव: अज्जाणंपिय
आर्याणामपि सामाचार: समाचार: जदक्खिउं यथाख्यात: यथाप्रतिपादित: पूर्वस्मिन्नसर्वस्मिन्सर्वस्मि
न्नहोरात्रे अहोरात्रे दिवसे च विभासिदव्वो विभाषयितव्य: प्रकटयितव्य: विभावयितव्यो जहाजोग्गं य
थायोग्यं आत्मानुरूप: वृक्षमूलादिरहित: सर्वस्मिन्नहोरात्रे एषोपि सामाचार: यथायोग्यमार्यिकाणां आ
र्यिकाभिर्विप्रकटयितव्यो विभावयितव्यो वा यथाख्यात: सर्वस्मिन्नपि दिवसे निकायां ता: कथं गमयंतिका
लमिति पृष्टेऽत   अण्णोण्णाणुकूलाउ अण्णोण्णाभिरक्खणाभिजुत्ताउ गयरोसवेरमाया सलज्जमज्जाद ६२
किरियाउ   अण्णोण्णाणुकूलाउ अन्योन्यस्यानुकूला: स्वस्थमत्सरा: अन्योन्यानुकूला: परस्परत्यक्तमात्स
र्या: अण्णोण्णाभिरक्खणाभिजुत्ताउ अन्योन्याभिरक्षणे परस्परप्रतिपालने तस्मिन्नभियुक्ता उद्युक्ता:

अन्योन्यरक्षणाभियुक्ता: गयरोसवेरमाया रोषश्च वैरं च माया च रोषवैरमाया: गता विनष्टा रोषवैरमाया यासां ता
गतरोषवैरमायास्त्यक्तमात्सर्यविशेषक्रोधमारणपरिणामकौटिल्या: सलज्जमज्जादकिरियाउ लज्जा च म
र्यादा च क्रिया च लज्जामर्यादक्रिया: सह ताभिर्वर्तंत इति लज्जायामर्यादाक्रिया लोकापवादादात्मनो नयपरिणा
१२४ मलक्षणा गाद्धात्यान्यायादन्यथावर्तनं मर्यादा उत्तयकूलां कुरूपाचरणं क्रियेति पुनरपि ता: कथं विशिष्टा
इत्येतआह   अज्झयणे परियट्टे सवणे कहणे तहाणुपेहाए तवविणयसंजमेसु य अविरहिदउवउगजो
गजुत्ताउ   अज्झयणे अध्ययने अधीतशास्त्रपठने परियट्टे परिवर्तने पठितशास्त्रपरिपाट्यां सवणे श्रवणे आक
र्णने श्रुतस्य च शास्त्रस्य व्याख्याने कहणे कथने आत्मज्ञातशास्त्रस्यान्यनिवेदने अणुपेहाए अनुप्रेक्षासु श्रुत
सर्वदेवस्तु भावान्यत्वादिचिन्तासु श्रुतस्य शास्त्रस्यानुचिंतनेवा तवविणयसु संयमेसु य तपसि विनये च संयमे
अनशनादिषु विनयसंयमेषु पूर्वचप्रमत्तमानशायस्थितादिक्रियासु मनोवचनकायास्तद्ध्वेषु इन्द्रियनिरोधजीवबधपरि
हारेषु अविरहिद अविरहिता: स्थिता नित्योद्युक्ता उवउगजोगजुत्ताउ उपयोग: तात्पर्यं ज्ञानाभ्यास: जोगयोग: मनोवचन
कायशुभानुष्ठानं ताभ्यां युक्ता उद्युक्ता: पुनरपि ता विशेष्यंते   अविकारवत्थवेसा जल्लमलविलित्तचत्तदे

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१२५ दाउं धम्मकुलकित्तिदिरका पडिरूवविसुद्धचरियाउं ॥ अविकारवत्थवेसा नैविद्यते विकारो विकृतस्वला
वो अन्यथायपांतेः विकाराः वस्त्राणि च वषश्चशरीरादिसंस्थानं च वस्त्रवेषाः अविकारवस्त्रवेषायासां ता अविका
[illegible]कौ कितादिवस्त्रगतिर्य्यगोर्क्षिन्नविकारादिवर्ज्जि[illegible] उद्धमं सर्वांगीणां प्रस्वेदयुक्तं रजः अंगं के देश
सवमलं तास्यां विलिन्नां विलिप्तं युक्ताः जल्लमलविलिप्ताः वक्तदेहाउं त्यक्तं अ संस्कृतो देहः शरीरं यासां ता। त्यक्त
देहाः जल्लमलविलिप्ताश्चताः त्यक्तदेहाश्च तथा नता धम्मधर्मः कुलं कुलं कित्ति कीर्त्तिः दिरकादीक्षा ता यासां पडि
रूवप्रतिरूपमहशाने विसुद्धविसुद्धाचरिया चर्या अनुष्ठानं यासां ता। धर्मकुलकीर्त्तिदीक्षाप्रतिरूपविसुद्धचर्याः।
[illegible]मारापिदृगुरुकुलात्मयशाव्रतमहत्तां न मोचरणाइति कथं वता सिष्टंत्पंत आद ॥ अगिहत्था
मिस्सणिलए असमणियाए विसुद्धसंचारे दातिसिवअज्जाउं बरूगीवेवा विअच्छंति ॥ अगार्रिमिस्सणि
लए गृहस्थितिष्टंतीति गृहस्थाः स्वदारपरिग्रहासक्ताः तैः मिस्सं मिश्रं युक्तं नगिहस्थमिश्रः गृहस्थमिश्रः सचासौनि
लयश्च वसतिका च तस्मिन् गृहस्थमिश्रनिलये वसतौ संयतजनैः स्वसंप्रक्तानां स्त्रितत्र असमणियाए असतां परदारि ६२
कचौरपिशुनदुष्टतिर्यक्प्रवृत्तीनां निपातो विनाशो त्राबाधा ततस्मिन् संनिपातो अथ सतां यतीनां निपातः प्रसरः स

निरुद्धतासन्निपातः सनविद्यते यत्र असन्निपातस्तस्मिन्। अथवा असंज्ञिनां पातो असन्निपातः बाधारहिते प्रदेशे इ
त्यर्थः विसुद्धसंचारे विशुद्धसंक्लेशरहिते गुप्ते वा संचरणं संचारः मलोत्सर्गप्रदेशयोग्यः गमनागमनादौ वायत्र
१२६ स विशुद्धसंक्लेशरहितसंचारस्तस्मिन् बालवृद्धरोगिशास्त्राध्ययनयोग्यपदेहतिष्ठतिस्त्रोत्र
ज्जाउं आर्या संयतिकाः बरूगीवेवा वल्द्वौवा त्रिसंवत्वारिंशद्वा सहैकत्र अच्छंति तिष्ठंति वसंति तिष्ठगृहस्थ
मिश्रनिलये असन्निपाते विसुद्धसंचारे वसति स्त्रो बह्व्यो वा आर्या अन्योन्यानुकूलाः परस्पराभिरक्षणाभियुक्ता ग
तरोषवरमायाः सलज्जामर्यादक्रियाः अध्ययनपरिवर्त्तनश्रवणकथनतपोविनयसंयमेषु अनुप्रेक्षासु च तथा
स्थिता उपयोगयोगयुक्ताश्च अविकारवस्त्रवेषा जल्लमलविलिप्तास्त्यक्तदेहाः धर्मकुलकीर्त्तिदीक्षाप्रतिरूप
विशुद्धचर्याः संतस्तिष्टंतिसमुदायार्थः किं तार्थतः परगृहे न कदाचिदपि गंतव्यमित्यत आह ॥ णयनच परगेहे
मकज्जे गच्छकज्जे अवस्समगमणिज्जे गणिणीमापुच्छित्ता संघाडेणेवगच्छेज्ज ॥ णयनच परगेहं परस्य गृह
स्थानिलयं यतिनिलयं वा अकज्जे अकार्ये अप्रयोजने कारणमंतरेण गच्छे गच्छेयुः यांति कज्जे कार्ये उत्पन्नप्रयोज
ने अवस्सगमणिज्जे अवश्यगमने ये अवश्यं गंतव्ये भिक्षाप्रतिक्रमणादिकाले गणिणी गणिनी महत्तरिकां आपृ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१२७ ग्रां कुर्वतां लक्षां संघाडेण वं संघाटकेनैव नान्यानि। सदा गोष्ठ्या गङ्गागुणगर्जतीति परगृहं चेतासि निर्गंतव्यं किं सर्वथा नेत्याह
अवक्रपगमनीये कार्ये गणिनीमापृच्छ्य संघाटकेनैव गन्तव्यमिति स्वावासं परगृहं वा एताः क्रियास्तासिर्न कर्त्त
... प्राह रोदणण्हावणभोयणपयणंसुत्तं च छव्विहारंभे [illegible] विरदाणपादमक्खणधोवणगेयं च णय कुज्जा
रोदणरोदनं अश्रुविमोचनं ण्हावणं स्नपनं वालादीनां मार्जनं भोयणं भोजनं च पाने
दिक्रियाः पयणं पचनं ओदनादीनां पाकनिवर्त्तनं सुत्तं च सूत्रं चकर्तनं छव्विहारंभे षट्प्रकारारंभं नि प्रमासं च
तेषारं तेष्वप्रविष्टं सर्वं तेषां असिमसिकृषिवाणिज्यशिल्पलेखक्रियाप्रारंभाः जीवघातहेतवः विरदाणं विरता
नां संयतानां पादमक्खणं धोवणं गेयं च गीतं चरणम्रक्षणं पादधावनं च ण य कुज्जा कुर्युः न कुर्युरिति परगृहं गता आर्यिका
रोदनस्नापनपचनसोजनसूत्राणि षड्विधारंभांश्च न कुर्वन्ति विरतानां पादम्रक्षणधावनं वा न कुर्युः स्वावासे परा
ण्णां वा अन्या अयोग्याः क्रियास्तान कुर्वन्तीति अपवादहेतुत्वादिति तिण्णि व पंच व सत्त व अज्जाओ अ ६४
ण्णमण्णरक्खाओ थेरीहिं सहंतरिदा भिक्खाय समोदरंति सदा तिस्रो वा पंच वा सप्त वा आर्या × गाथा ×
आर्यिकाः अण्णमण्णरक्खाओ अन्योन्यरक्षायां संताः अन्योन्यरक्षाः परस्परकृतयत्नाः थेरीहिं स्थविराभिः वृद्धाभिः म

+त्ति+२

हसार्द्धं अंतरिदा अंतरिताः व्यवहिताः कालिर्वृद्धाभिः रैवान्यासामेकस्तत्वात् भिक्खाय भिक्षायै भिक्षार्थं भिक्षाभ्र
मणकालं वा उपलक्षणमात्रमेतत् भिक्षायहणं यथाकाकेभ्यो दधिरक्ष्यतामिति समोदरंति समवतरंति सम्यक्कार्यं
इति सदा सर्वकालं यत्र तासां गमनं भवति तत्रानेन विधानेन नान्यनेति तिस्रः पंच सप्त वा अन्योन्यरक्षाः स्थवि
१२८ राभिः सहांतरिताश्च भिक्षार्थं समवतरंतीति सदति आचार्यादीनां वंदनां कुर्वंतीति ताः किं यथा मुनयो नेत्याह
पंच छ सत्त हत्थे सूरी अज्झावगो य साधू य परिहरिऊणज्जाओ गवासणेणेव वंदंति पंच छ सत्त हत्थे पंच ष
ट् सप्त हस्तान् यथासंख्येन सूरी आज्झावगो य सूर्याध्यापकौ वा आचार्योपाध्यायौ च साधू य साधूंश्च परिहरिऊण परिह
त्य एतावद्दंतेरा स्थित्वा अज्जाओ आर्याः गवासणेण गवासनेन यथा गौरुपविशति तथोपविश्य एवंकारः अवा
धारणार्थः वंदंति वंदंते प्रणमंति पंच षट् सप्त हस्तां व्यवधानं कृत्वा आचार्योपाध्यायौ च साधूं आवासनेनैव
वंदंते आर्या नान्येन प्रकारेणेत्यर्थः आलोचनाध्ययनस्तुतिहेतोः क्रमसेदश्रुति उपसंहारार्थमाह एवंवि
धानचरियं चरंति ये साधवो य अज्जाओ ते जगपुज्जं कित्तिं सुहं च लद्धूण सिज्झंति एवंविधाणचरियं एवंवि
धां चर्यां एवं प्रकारानुष्ठानं चरंति आचरंति जे ये साधवः साधवश्च मुनयश्च अज्जाओ आर्याः ते साधवः आर्या

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१२९ अजेगपूज्जंजगतः प्रजांजगत्पूज्जांतांजगत्पूज्जां कीर्त्तियशः सुरेंद्रसुरवंदनानां तथा मिलिते सिध्यंति एवं विश्वंच
गीलंचरं तिसाध्व आर्याश्चते ताश्च जगत्पूज्जां कीर्त्तिसुरवंदनानां सिध्यंति इति यंथकर्त्ता मार्गविनिरासार्थं समर्पणा
ध्याहं एवं सामाचारो बहुभेदो वर्णितो समासेन विस्तारसमावणो विस्तरितव्यो बुधजनादि एवमनेन
प्रकारेण सामाचारः समाचारः आगमप्रसिद्धानुष्ठानं बहुभेदो बहवो भेदा यस्यासौ बहुभेदः बहुप्रकारः व
र्णितो वर्णितः कथितः समासेन संक्षेपेण विस्तारसमापन्नो विस्तारं प्रपंचं समापन्नः प्राप्तः विस्तारयो
ग्यः विस्तरियन्नो विस्तारयितव्यः प्रपंचनीयः बुधजनादिभिः बुधजनैरागमव्याकरणादिकुशलैः एवमेवं स्मिश्र
यो बहुभेदः सामाचारोऽनंतः समयासंक्षेपेण वर्णितोयं तेतो विस्तारयामपत्त्वो विस्तारयितव्यो बुधजनैः
पंचाचाराधिकारप्रतिपादनार्थं नमस्कारमाह

तिजयणमंदरमहिदे तिलोगबुद्धे तिलोगमत्थत्थे तेलोकविदिदवीरे तिविहेण य पणमिदे सिद्धे त्रिज ६५
गणमंदरमहितं मंदरमेरौ महिताः पूजिताः स्नपिताः मंदरमहिताः त्रयाणां भुवनानां लोकानां समाहारः त्रिभुवनं
तेन मंदरमहिताः अथवा त्रिभुवनस्य मंदराः प्रधानाः सौधर्मेंद्रादयस्तैर्महिताः त्रिभुवनमंदरमहिताः तान् त्रिभु

वनमंदरमहितान् तिलोगबुद्धे त्रिलोकानां त्रिलोकस्य वा बुद्धाः ज्ञातारः ज्ञातारो वा त्रिलोकबुद्धास्तांस्त्रिलोकबुद्धान् तिलो
१३० गमत्थत्थे त्रिलोकस्य मस्तकं सिद्धिक्षेत्रं तस्मिन् तिष्ठंतीति त्रिलोकमस्तकस्थास्तान् त्रिलोकमस्तकस्थान् सिद्धिक्षेत्र
स्थान् तेलोकविदिदवीरे त्रिषु लोकेषु विदितः ख्यातः वीरो वीर्यं येषां अथवा त्रिलोकानां विदिताः प्रख्याता
स्ते च ते वीराः शूराश्च त्रिलोकविदितवीराः त्रैलोकस्य विदितं वीर्यं येषां ते त्रिलोकविदितवीरास्तांस्त्रिलोकवि
दितवीर्यांस्त्रिलोकविदितवीरान् वा तिविहेण त्रिविधेन त्रिप्रकारेण मनोवचनकर्मभिः पणमिदे प्रणिप
त्य क्रीतोयं अथवा प्रणिपतामि सिद्धे तानेक क्रियाशब्दः सिद्धे सिद्धान् निराकृत निर्मूलकर्माणः नचात्र तत
सोमसिद्धताः पूर्वापराविरुद्धागमतत्स्वरूपप्रतिपादकप्रमाणसद्भावात् तत्सद्भावबाधकप्रमाणाभावा
त्तान चेतरेतराश्रयसद्भावः द्रव्यार्थिकनयार्पणया अनादिनिधनस्यागमस्य स्वमहिम्नैव प्रामाण्यात् पर्याया
र्थिकनयाश्रयणाच्च घातिकर्मविनिर्मुक्तार्हत्प्रणीतत्वाच्चान्यजीवानां कर्मबंधाभावान्नावाद्यानिष्टवि
दर्शनादिति त्रिभुवनमंदरमथितानर्हतस्त्रिलोकमस्तकस्थान् त्रिलोकविदितवीर्यान् सिद्धांश्च प्रणिपत्य
वक्ष्ये इति संबंधः अथवा सर्वाणि शास्त्राणि नमस्कारपूर्वाणि कृतः सर्वज्ञपूर्वकत्वात् प्रायेणोतः स्वतंत्रायं।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नमस्कारः त्रिभुवनमंदरमहितान् अर्हतः सिद्धांश्च गणिपतीन् मिश्रोपाध्यायान् विशेषणानां न्यायेनयो रंबोऽथवा मिश्रानामेवं
१२१ नमस्कारः यस्तु तत्सर्वगतिन्यायेन विशेषणानां नमस्कारादि तिवंद्य इति क्रियापदमुक्तं तत्किं वंद्य किमर्थं
नमस्कारः इति पृष्टे तत्राह दंसणणाणचरित्ते तवे ... रियाचारं इह पंचविधं वोच्छं अदिचारं कारिदं
णुमादि देयं कदं दंसणं दर्शनं सम्यक्त्वं तत्त्वरुचि णाणं ज्ञानं तत्त्वप्रकाशनं चरित्तं चारित्रं पापक्रियानिवृत्तिः
नावतिलक्ष्यं तपः बाह्यतः लक्षणा नोकारमपि कारः कृतोयतः तवे तपः तपनिर्द्दहति शरीरेंद्रियाणि तपः बाह्याभ्यं
तरलक्षणं कर्म्मदहनसमर्थं वीरियं वीर्यं शक्तिः स्थिरशरीरगतबलं पतयंद व दर्शनज्ञानचारित्रतपोवीर्याणि
तपाताप्यवबा आचारः अनुष्ठानं तस्मिन् दर्शनज्ञानचारित्रतपोवीर्याचारे तत्रार्थ विषयपरमार्थश्रद्धानुष्ठा
नं दर्शनाचारः नात्रावलोकनार्थवाची दर्शनशब्दोऽनधिकारात् पंचविधज्ञाननिमित्तं शास्त्राध्ययनादिक्रिया ६५
ज्ञानाचारः प्राणिवध-परदारेंद्रियसंयमनवृत्तिश्चरित्राचारः कायक्लेशाद्यनुष्ठानं तप आचारः वीर्यस्या
निगूहनं वीर्याचारः स्वविषयस्वशक्त्यात्माद पंचविधं पंचप्रकारं वोच्छं वक्ष्ये कथयिष्यामि अदिचारं अ
तीचारान् प्रमादादन्यथाचरितानि अहं कारिदं अहं आत्मनः प्रयोगकारितान् अणुमादिं अनुमतानि च

१२२ च समुच्चयार्थः कदे कृतान् आचारे दर्शनज्ञानचारित्रतपोवीर्यभेदः पंचप्रकारे कृतकारितानुमतान् अतीचारा
न् वक्ष्ये इति संबंधः दर्शनातीचारप्रतिपादनार्थं तावदर्हतैश्चाष्टौ शंकादिभेदेन कृतोयतः दंसण...
मलं वक्ष्ये इति संबंधः दर्शनातीचारप्रतिपादनार्थं तावदर्हतैश्चाष्टौ शंकादिभेदेन कृतोयतः दंसणचरणविशु
विसुद्धी अट्ठविहा जिणवरेहिं णिद्दिट्ठा दंसणमलसोहणयं वोच्छं तं सुणह एयमणा दंसणचरणविशु
द्धी दर्शनचरणस्य विशुद्धिर्निर्मलता दर्शनाचरणविशुद्धिः अट्ठविहा अष्टविधा अष्टप्रकारा जिणवरहि
कर्म्मारातीन् जयंतीति जिनास्तेषां वराः श्रेष्ठाः जिनवरास्तैः णिद्दिट्ठा निर्दिष्टाः कथिताः दंसणमलसोहं
णं दर्शनस्य सम्यक्त्वस्य मलमतीचारस्तस्य शोधनकं निराकरणं दर्शनमलशोधनकं वोच्छं वक्ष्ये तत्सुणह
श्रृणुत ज्ञानीध्वं एयमणा एकाग्रमनसः तद्गतचित्ताः पूर्वं संग्रहसूत्रेण पंचाचारार्थं प्रतिज्ञा कृता इदं पुनः
संग्रहसूत्रेण दर्शनातीचारार्थं जिनवरैर्दर्शनविशुद्धिरष्टप्रकारा निर्दिश्यते तस्याः भेदाद् अशुद्धिरप्यष्टवि
धा तद्दर्शनमलशोधनकं वक्ष्ये यूयं शृणुत एकाग्रमनसः इति अष्टप्रकारा शुद्धिर्मलाः के ते अष्टप्रकारा इत्यत
आह णिस्संकिद णिक्कंखिद णिव्विदिगिंछा अमूढदिट्ठीय उवगूहण ठिदिकरणं वच्छल्लपहावणा य ते अ
ट्ठ णिस्संकिद शंका निश्चयाभावः अर्हत्परिणामाच्चलनं शंका यानिर्गता निःशंकः तस्य भावो निःशंकता।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तद्भवेऽन्यभवपरिणामः। णिःकंखिद कांक्षा इहपरलोकभोगाभिलाषः कांक्षाया निर्गतो निःकांक्षः तस्य भावो निः
कांक्षता सांसारिकसुखास्पृहः। णिव्विदिगिंछा विचिकित्सा जुगुप्सा अस्नानमलधारणनग्नत्वादिव्रतारुचिः।
विचिकित्साया निर्गतः निर्विचिकित्सस्तस्य भावो निर्विचिकित्सा गलमलादिधारणविपरिणामाभावः। अमूढ
दिट्ठी य मूढा अन्यत्र गतानां मूढा अमूढा। अमूढा दृष्टिः रुचिर्यस्यासौ अमूढदृष्टिस्तस्य भावः अमूढदृष्टिता लौकि
कसामयिकवैदिकमिथ्यागमव्यवहारापरिणामः। उवगूहण उपगूहनं चातुर्वर्ण्यश्रमणसंघदोषापहरणं समा
च्छादनं विठिकरणं स्थिरीकरणं अस्थिरः स्थिरः क्रियते सम्यक्त्वचारित्रादिभिः स्थिरीकरणं तत्त्वयश्रद्धाशैथिल्यस्य दृढ
तापादनं वच्छल्ल वात्सल्यं चातुर्वर्ण्यश्रमणसंघस्य यथानुवर्तनं धर्मपरिणा
मेनादितामितापदशादिभिः वत्सलत्वं तत्स्य तत्सनानाव्रात्सल्यं चातुर्वर्ण्यश्रमणसंघसम्बन्धो यथा अभावना अभावना तत्सम्यक्त्वमात्मा।
मना प्रचारणा धर्मजीवानामुपकाराय उद्योतः एवादिना दितमाचरणं पलावणायचनावनाचक्षुस्ताव्यतमा। ६६
गां अन्यथा इति अवनावनावाद प्रजादानव्याख्यानत्रितीयमंत्रतंत्रादिभिः सम्यगुपदेशमिथ्यादृष्टिनोऽधः कृत्वा
अर्हत्प्रणीतशासनोद्योतनं। तत्र ते निःशंकितादयो गुणा अष्टौ अष्टौ इति दिनव्याः। एतेषां विपरीताः शंकादयोऽतीचाराः।
तदाव्यतिरेकद्वारेण कथिता एवातो नातिचारकथनं प्रतिज्ञायते [redacted] अष्टौ इति कथनं दोषायेति।

मग्गो मग्गफलं तिय
अथ यद् दर्शनं किल लक्षणं यस्य अथवा द्रव्यं तीवारथ्याक्तं दर्शनं मार्गः सम्यक्त्वं उक्तं इत्येतत् आह मग्गो मग्गफलं तिय
दुविहं जिणसासणे समक्खादं मग्गो खलु सम्मत्तं मग्गफलं होइ णिव्वाणं ॥ मग्गो मार्गः मोक्षमार्गः सुपायः सा
धनं सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रतपसां मन्यान्यापेक्षया वर्तते मग्गफलं तिय मार्गस्य फलं सम्यक्त्वसुखावाप्तिः मार्गफलं
इति द्विविधं द्विप्रकारं वस्तु चशब्दादर्थः नान्यच्च त्रिविधमित्यर्थः। दुविहं द्विविधं द्विप्रकारावं सम्यक् द्विविधं तस्य भावो द्वैविध्यं जि
णसासणे जिनशासने जिनस्य शासनं आगमस्तस्मिन् जिनशासने समक्खादं समाख्यातं सम्यगुक्तं अथवा
प्रमाणं जिनशासनं जिनस्य शासनं आगमस्तस्मिन् जिनशासने समक्खादं समाख्यातं सम्यगुक्तं अथवा प्र
माणमेतज्जिनशासनं नामात् मग्गो मार्गः खलु स्फुटं सम्मत्तं सम्यक्त्वं न तु सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि समुदिता
नि मार्गः ततः कथं सम्यक्त्वमेव मार्गः न च दोषः अवयवसमुदायोपचारात् मार्गः प्रति सुसम्यक्त्वस्य प्राधान्यात् मग्ग
फलं मार्गस्य फलं मार्गफलं होइ भवति णिव्वाणं निर्वाणं अनंतचतुष्टयावाप्तिः किमुक्तं भवति जिनशासने
मार्गमार्गफलाभ्यां द्विविधमेव व्याख्यातं कार्यकारणाभ्यां विना तस्याभावात् अतो मार्गः सम्यक्त्वं कारणं मा
र्गफलं च निर्वाणं कार्यरूपं अथवा मार्गमार्गफलाभ्यामिति कृत्वा जिनशासनं द्विविधमेव समाख्यातं तथापि स
म्यक्त्वस्याद्यापि स्वरूपं न बुध्यते तद्बोधनार्थमाह तदद्गुणा णिगदा जीवाजीवा य पुण्णपावं च आसवसंवरा।
यद्यपि मार्गः सम्यक्त्वं मितं व्याख्यातं
+ समार्गः सम्यक्त्वं शेषं फलं निर्वाणमिति।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

णिज्जर बंधो मोक्खो य सम्मत्तं ॥ अवयवार्थपूर्विका वान्यार्थप्रतिपत्तिरिति कृत्वा तावदवयवार्थो व्याख्या-
यते [illegible] तं आसा वर्थ [illegible] लता थेस्तेन यद्यप्यर्थं [illegible] विशाचतीवसत्यर्थ यद्यपि नकार्थं वर्तते तथा-
प्यत्र मन्त्रवाची परिगृह्यते तथार्थशब्दो यद्यपि पदार्थप्रयोजनरूपाद्यर्थे वर्तते तथापि स्वरूपार्थेऽत्र मानः
परिगृहीतान्यार्थवाचकत्वप्रयोजनाभावात् भूतार्थेन सत्यस्वरूपेन याथात्म्येन अभिगदा अभिगताः अधिगताः
[illegible] स्वरूपाः प्रतिपन्नाः जीवाश्चेतनलक्षणाः ज्ञानदर्शनसुखवज्रः स्वाद्यनुभवनशीलाः तद्व्यतिरिक्ताः अ-
जीवाः पुद्गलधर्माधर्मास्तिकायाकाशकालाः रूपादिगतिस्थित्यवकाशवर्तनालक्षणाः पुण्यं शुभं अन
[illegible] स्वरूपपरिणतपुद्गलपिंडाः जीवाच्छादननिमित्तं पापं च पापं चाशुभकर्मस्वरूपपरिणतपुद्गलप्रचया जी-
वस्यासुखहेतुः आस्रव आसमन्तात् स्रवति गृह्णाति कृतकर्माणि अनेनास्रवः संवरं कर्मागमनद्वारं संवरः संवृणो-
तीति संवरणमात्रं वा संवरः अपूर्वकर्मागमनिरोधः निर्जरा निर्जरणं निर्जरयत्यनया निर्जरा जीवलग्नकर्मप्रदे- ६७
शशातिः बंधो बध्यतेऽनेन बंधनमात्रं वा बंधः मोक्षो जीवकर्मप्रदेशानामन्योन्यसंश्लेषरूपतेजीकरणं मोक्षः मु-
च्यते अनेन मुक्तिर्वा मोक्षः जीवप्रदेशानां कर्मरहितत्वेन स्वतन्त्रीभावः चशब्दः समुच्चयार्थः सम्मं सम्यक्त्वं ॥

तं पयत्थाक्कमं एवं [illegible] जीवस्य [illegible] सर्वोपकारायप्रवृत्तत्वात् [illegible] तेषां सम्यग्वाज्ञानह
पञ्चपदानां वा धर्मार्थकाममोक्षाणां [illegible] अर्थानां वा [illegible] वच्च प्रमाणप्रमेयव्यवहाराणां वा लोका-
[illegible] जीवाजीवादयः भूतार्थेनाभिगताः सम्यक्त्वं भवति तथा पुण्यपापं चाधिगतं सम्यक्त्वं तथा आस्र-
वसंवरनिर्जराबंधमोक्षाधिगताः सन्तः सम्यक्त्वं भवति ॥ ननु कथमनधिगतानां सम्यक्त्वं यावता तेषामनधिगतानां यच्छ्र-
द्धानं सम्यक्त्वमित्युक्तं न दोषः श्रद्धानरूपस्य सम्यक्त्वस्याधिगतिरूपस्य परमार्थाधिगतेस्तत्कारणकार्योपचारात् जीवाजी-
वादयोऽधिगताः सम्यक्त्वमित्युक्तं जीवादीनां परमार्थेनाधिगतानां यत् श्रद्धानं तत्सम्यक्त्वं अनेन न्यायेनाधिगमन-
लक्षणं दर्शनमुक्तं भवति अथानिर्दिष्टस्य [illegible] लक्षणं प्रतिपादयन्नाह ॥ दुविहा य होंति जीवा संसार-
त्था य णिव्वुदा चेव तत्थ संसारत्था सिद्धिगदा णिव्वुदा जीवा ॥ दुविहा य द्विः प्रकारा द्विप्रकाराय भवन्ति द्विः प्रका-
रा भवन्ति जीवाः प्राणिनः संसारत्थाय संसारे तिष्ठन्तीति संसारस्थाः चतुर्गतिनिवासिनः णिव्वुदा चेव निर्वृताश्च
सिद्धिं गता इत्यर्थः [illegible] षट्प्रकाराः संसारत्था संसारस्थाः सिद्धिगदा सिद्धिंगताः उपलब्धस्वात्मस्वरूपाः
पाः णिव्वुदा निर्वृता जीवाः [illegible] कारणाभावात् [illegible] संसारमुक्तिवासभेदेन द्विविधा जीवाः संसारस्थाः पुनः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

षट्प्रकाराः एकरूपाश्च निर्दिष्टा इति संबंधः के ते षट्प्रकारा अत आह ॥ पुढवी आऊ तेऊ वाऊ य वणप्फ-
दी तदा य तसा बत्तीसविहा पुढवी तिस्से तदा इमा णेया ॥ पुढवी पृथिवी चतुःप्रकाराः पृथिवी पृथिवी
शरीरं पृथिवीकायिकः पृथिवीजीवः आपः अप्कायः अप्कायिकः अप्जीवः तेजः तेजस्कायः तेजस्कायिकः
तेजोजीवः वायुः वायुकायः वायुकायिकः वायुजीवः वनस्पतिः वनस्पतिकायः वनस्पतिकायिकः वनस्पति
जीवः यथा पृथिवी चतुःप्रकारा तथा अप्तेजोवायुवनस्पतयः चशब्दः तथा शब्दास्त्रसास्च वितत्वा जीवाधिकारा
त्स्यार्थयोराद्ययोस्त्यागः शेषयोः सर्वत्र ग्रहणं ॥ आद्यस्य प्रकारस्य भेदप्रतिपादनार्थमाह ॥ बत्तीसवि
हा पुढवी षट्त्रिंशत्काः त्रिंशत्वरूपा द्वात्रिंशद्विधाः प्रकाराः यस्याः सा षट्त्रिंशत्प्रकारा पृथिवी तिस्से तस्याः तदा प्रकारा
इमे प्रत्यक्षवचनेन ज्ञातव्याः के इमे इत्यत आह ॥ पुढवी य वालुगा य सक्करा य उवले सिला य लोणे य अ
य तंब तउय सीसय रुप्प सुवण्णे य वइरे य ॥ पुढवी पृथिवी शुद्धरूपा वालुया वालुकारूक्षाङ्गारूपा सक्करा २८
शर्करा परुषरूपा त्र्यस्रचतुरस्रादिरूपा उवले उपलानि [illegible] पाषाणरूपाणि सिला य शिला च बृहत्पाषाणरू
पे लोणे य लवणं तदाः समुद्रादयः अय अयो लोहरूपं तंब ताम्रं तउय त्रपुषं सीसय सीसकं उपाम वर्णं रुप्प रू

= ओगमसूरी लो लोके = मनःशिला गुरुई [illegible] काले खनी [illegible] धातुविशेषः

प्यं अवलरूपं सुवण्णे य सुवर्णं तिचिरकपीतरूपाणि वइरे य वज्रं रत्नविशेषः ॥ हरिदाले हिंगुलए मणोसि शाकाशवृत
ला सासगंजण पवाले य अब्भपडलब्भवालुय बादरकाया मणिविधी य ॥ हरिदाले हरितालं नटवर्णकं कफादिवृत्त
१२८ हिंगुलए हिंगुलकं रक्तद्रव्यं मणोशिला मनःशिला काशापतिकाराय प्रवर्तं सस्यग सस्यकं हरितरूपं अंजणं इत्यादि
अंजनं अस्युपकारकं द्रव्यं पवाले य प्रवालं च अब्भपडलं अभ्रपटलं अब्भवालुय अभ्रवालुका चकचिक्करूपा + कर्केतनम
बादरकाया स्थूलकायाः मणिविधी य इत ऊर्ध्वं मणिविधयः मणिप्रकारा वक्ष्यंते इति संबंधः ॥ गोमज्जगे [illegible]
य रुजगे अंके फलिहे य लोहिदंके य चंदप्पह वेरुलिए जलकंते सूरकंते य ॥ शार्करोपलशिलावज्रप्रवा [illegible]
लवर्जिताः शुद्धाः पृथिवीविकाराः [illegible] पृथ्वीविकाराः गोमज्जगे य गोमध्यको मणिः [illegible] [illegible]
लोहिदंके य लोहिताको मणिः रक्तवर्णः पद्मरागः चंदप्पहे य चंद्रप्रभो मणिः वेरुलिए वैडूर्यमणिः जलकंते ज [illegible]
लकांतो मणिः उदकवर्णाकारः सूरकंते य सूर्यकांतो मणिः ॥ गेरुय चंदण वव्वग वगमोए तह मसारगल्ले [illegible]
य ते जाण पुढविजीवा जाणित्ता परिहरेदव्वा ॥ गेरुय गैरुकवर्णो मणिः रुधिराभः चंदण चंदनो मणिः श्रीख [illegible] स्फटिक
ण्डचंदनगंधः वव्वग वव्वगको मणिः मरकतमनेकल्पं वग बको मणिः बकवर्णाकारः पुष्परागः मोए मोचो मणिः [illegible]

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१३९ णि: कदलीवर्णाकार: नीलमणि: तस्तथा मसारगल्लं यमसृणपाषाणमणि: विद्रुमवर्ण: तेजाणताञ्जानी
हिउढविजीवाः पृथिवीजीवाः नेञ्जाति: किं प्रयोजनं जाणित्ता ज्ञात्वा परिहरदव्वा परिहर्त्तव्याः रक्षितव्याः संयम
पालनाय तानेतान्स्थूलपृथिवीजीवान् स्थूलान् तथा सूक्ष्मपृथिवीजीवांश्च मणिप्रकारान् जानीहि ज्ञात्वा च प
रिहर्तव्याः सूक्ष्माः पुनः सर्वत्र ते विज्ञातव्याः आगमबलेन इंद्रियज्ञानेन पृथिवी विकारस्य पृथिव्यष्टकमेरु
कुलपर्वतद्वीपवेदिकाविमानभवनप्रतिमातोरणस्तूपचैत्यवृक्षजंबूशाल्मलीद्रुमधुकारमानुषोत्तरविजया
र्द्धकांचनगिरिदधिमुखांजनरतिकरवृषभगिरिसामान्यपर्वतस्वयंभूनगवरेंद्रवक्षारकुरुचककुंडलवरद्वीपपूर्व
रत्नाकरादयोंतर्भवंतीति अप्कायिकस्वरूपप्रतिपादनार्थमाह ओसायहिमगमहिगा हरिदणुसुद्धोद
गे घणुदगेय तेजाण आऊजीवा जाणित्ता परिहरदव्वा ॥ ओसायं अवश्यायजलं रात्रिपश्चिमप्रहरे निरभ्रा
वकाशात्पतितसूक्ष्मोदकं हिमगं हिमं प्रालेयं जलबंधकारणं महिगा महिका धूमाकारजलं कुहडरूपं हरिद
हरितस्थूलबिंदुजलं अणु अणुरूपं सूक्ष्मबिंदुजलं सुद्धं शुद्धजलं चंद्रकांतजलं उदगो उदकं सामान्यजलं निर्झरा
द्युद्भवं घणुदगे घनोदकं समुद्रह्रदघनवाताद्युद्भवं अथवा हरदणु महाह्रदसमुद्भवं घणुदगे मेघा

द्युद्भवं घनाकारं एवमादयोऽप्कायिकान् जीवान् जानीहि ततः किं ज्ञात्वा परिहरदव्वा परिहर्तव्याः पालयितव्याः
१४० सरित्सागरकूपह्रदनिर्झरघनाद्भवाकाशजहिमरूपधूमरूपप्रसुद्भवचंद्रकांतजघनवाताप्कायिका अ
त्रैवांतर्भवंतीति तेजःकायिकस्वरूपप्रतिपादनायाह इंगालजालअच्चीमुम्मुर सुद्धागणीय अगणीय
तेजाण तेऊजीवा जाणित्ता परिहरदव्वा इंगाल अंगाराणि ज्वलितनिर्धूमकाष्ठादीनि जालं ज्वाला अच्ची
अर्चिः प्रदीपज्वालाद्यग्रं मुम्मुर मुम्मुरं कारीषाग्निः सुद्धागणीय शुद्धाग्निः वज्राग्निः विद्युत्सूर्यकांताद्युद्भवः
अगणीय सामान्याग्निः धूमाग्निसहितः वाडवाग्निनंदीश्वरधूपकुंडिकामुकुटानलादयोऽत्रैवांतर्भवंतीति
तानेतान्तेजःकायिकजीवान्जानीहि ज्ञात्वा च परिहरणीयाः एतदेव ज्ञानस्य प्रयोजनमिति वायुकायि
कस्वरूपमाह वाऊब्भामो उक्कलि मंडलि गुंजा महा घण तणु य तेजाण वाउजीवा जाणित्ता परि
हरेदव्वा वाऊब्भामो वातः सामान्यरूपः उब्भमः भ्रमन्नूर्ध्वं गच्छति उक्कलि उत्कलिरूपः मंडलि पृथिवीलग्नो
भ्रमन् गच्छति गुंजा गुंजन्गच्छति महा महावातः वृक्षादिभंगहेतुः घणतणूय घनोदधिः घननिलयः तनुवातः
व्यजनानिलः तनुवातः लोकप्रच्छादकः उदरस्थः पंचवातविमानाधारस्तवनस्थादिवाताः अत्रैवांतर्भवं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi.

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१६१ तीर्तिग्नेनंतान् वायुकायिकजीवान् ज्ञात्वा च परिहारः कार्यः॥ वनस्पतिकायिकार्थमाह॥ मूलग्गपोरबी
नेर या कंदा तह खंधबीयबीयरुहा सम्मुच्छिमा य भणिया पत्तेयाणंतकाया य॥ मूलं मूलबीजजीवाः येषां
मूलं प्रादुर्भवति ते हरिद्रादयः अग्रं अग्रबीजजीवाः कोरंटमल्लिकाकुब्जकादयः येषामग्रं प्रादुर्भवति पो
रः पर्वबीजजीवाः इक्षुवेत्रादयः येषां पोरप्रदेशः प्रारोहति कंदा कंदजीवाः कदलीपिंडालुकादयः येषां
कंदप्रदेशः प्रादुर्भवति तह तथा खंधबीया स्कंधबीजजीवाः शल्लकीपालिभद्रकादयः येषां स्कंधप्रदेशः प्रारो
हति बीयबीया बीजबीजजीवाः यवगोधूमादयः येषां क्षेत्रोदकादिसामग्री प्ररोहः सम्मुच्छिमा य सम्मूर्छिमाश्च
मूलाद्यभावेपि येषां जन्म ते णिदा भणिता कथिताः आगमे जिनवरैः पत्तेया प्रत्येकजीवाः नागफलनालिके
सं॰१.५४ रादयः अणंतकाया य अनंतकायाः गुडूचीगुरुत्थादयः ये छिन्नाः भिन्नाश्च प्रारोहंति एकस्य यच्छरीरं तदेवानं
तानां साधारणाहारप्राणत्वात् साधारणानामेकमेकं प्रति प्रत्येकं पृथक्कायादयः शरीरं येषां ते प्रत्येककायाः १०
अनंतः साधारणः कायो येषां ते अनंतकायाः न मूलादयः सम्मूर्छिमाः प्रत्येकानंतकाया भवंतीति द्विधा
विरूपं व्याख्यावयवं तद्प्रतिपादनार्थमाह अथवा वनस्पतिजातिर्द्विप्रकारा सर्वेषां बीजोद्भवाः सम्मूर्छिमाश्च

४या४१

कायः७ - वृ२

१६२ तत्र बीजोद्भवा मूलादिस्वरूपेण व्याख्याता सम्मूर्छिमायाः स्वरूपप्रतिपादनार्थमाह॥ कंदा मूला बल्ली खं
धपत्तपवालपुप्फफलं गुच्छा गुम्मा वल्ली तणाणि तह पव्वकाया य॥ कंदा कंदकः सूरणः पद्मकंदका
दिः मूला मूलं पिंडाधः प्ररोहकं हरिद्रकार्द्रकं बल्ली त्वक् छल्लादवैदिर्वल्कलं शालमुतकादिकं च खंधं स्कंधः
पेड़शाखयोरंतरालगः पालिभद्रकादिकः पत्तं पत्रं अंकुरावस्था पवालं प्रवालं पल्लवं पत्राणां सर्वावस्था पु
प्फ पुप्फं फलकारणं फलं पुष्पकार्यं नागफलतालफलादिकं गुच्छा गुच्छं बहूनां समूहरूपक कालीनोत्पत्तिः
जातिमल्लिकादिः गुम्मा गुल्मं करंजकंथारिकादिः वल्ली वल्लरी त्रपामालतादिका तणाणि तृणानि तत्तद्तथा
पव्व पर्व ग्रंथिकया मध्यं वेत्रादिकाया कायाः मध्य प्रत्येकमिति संबंध्यते कंदकायः मूलकायः इत्यादिषु ते सम्मूर्छि
माः प्रत्येकाः अनंतकायाश्च मूलमीदायात्स्पद्यंते इत्यर्थः अथवा मूलकायावयवः कंदकायावयवश्च बीजा
..बीजमुपादानकारणं एतेषां पुनः पृथ्वीसलिलादिकमुपादानकारणं तथा च दृष्टाः शृंगात् शरः गोमयात् शाल २५
कं बीजमंतरेणोत्पत्तिः पुष्पमंतरेण च यस्य उत्पत्तिः फलानां स फल इत्युच्यते यस्य पुष्पाण्येव भवंति स पुष्पइ
त्युच्यते यस्य पत्राण्येव न पुष्पाणि न फलानि स पत्र इत्युच्यते इत्यादि संबंधः कर्तव्य इति॥ सेवालपणग।
नेर

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

९।६३ कृष्णाग कवेगोकदणाय बादराकायाः संर्वविसूक्ष्मकायाः सर्वत्रजलस्थलाकाशे सेवालशैवलं उदक
गतकायिकादरितवर्णाः पणगपणकंतृमिगतेशवलं इष्टकादिसंभवाकालिका कृष्णागआलंबकवत्रा
ग्निकृतकादिगतपुष्पिकाबादराकायाः स्थूलकायाः अन्तदीपकत्वात् सर्वेषां तत्र विष्ठादिभिः मदस
वक्ष्यंतं सर्वे पिशृथिवीकायादयो वनस्पतिपर्यंताः अस्मात् प्रकाराः स्थूलकायाः इति सूक्ष्मकायप्रतिपा
दनार्थमाह सर्वविनेह पृथिव्यादिनिदां वनस्पतिनिदांश्च सूक्ष्मकायाः सूक्ष्मकायाश्च अंगुलासंख्यात
भागशरीराः सर्वत्र सर्वत्र सर्वस्मिन् लोके जलस्थलाकाशे जलस्थलआकाशे च पृथिव्यादयो वनस्पतिप
र्यंताः बादरकायाः सूक्ष्मकायाश्च भवंति किं पृथिव्यादिकं भ्रमानादिकं माश्रित्य स्थूलकायाः सूक्ष्मका
याः पुनः सर्वत्र जलस्थलाकाशे सर्वत्र साधारणानां स्वरूपप्रतिपादनार्थमाह गूढसिरसंधिपव्वं समभंगमही
= रयं = २ रुहंच छिण्णरुहं साधारणं शरीरं तव्विवरीयं च पत्तेयं ॥ गूढसिरसंधिपर्वं रत्ताद्यवयवमानाः सिराः संधयो ७१
गंठाः पर्वाणि ग्रंथयो यस्य तत् गूढसिरासंधिपर्वं समभंगं समः सदृशो भंगः छेदो यस्य तत् समभंगं त्वग्रहितं अही
रुहं पुनः सूत्राकारादिवर्जितं मंजिष्टादिकं छिन्नरुहं छेदेन रोहति यदंगमागच्छति मा

साधारणशरीरं तस्याधारणां समानं शरीरं तद्विवरीयं तद्विपरीतं च साधारणलक्षणविपरीतं पत्तेयं प्रत्येकशरीरं किं
...तत्र अह हादिवनाफलादिवल्ली स्तरकतृणादीत एकेंद्रियजा धार्दरिदतोया अंगुलिन्ना
...वक्षा हादिनवीतवाणफलादव ...वनस्पतिः फलवान् वनस्पतिर्नियः वल्ली वल्लरी लता स्तरकं तृणः पुष्पा
...ना तृणादी तृणादी नित्यद वतश्च एकेंद्रियाः अथवा साधारणानामेतद्विशेषणं सर्वे प्रत्येकका
याना ...लादी बीजाः कंदादिकायाः साधारणशरीराः प्रत्येककायाश्च सूक्ष्माः स्थूलाश्च यथाख्याताः तानह
...त्यांतःनाह तथादिपतान्प्रत्पृथिव्यादयश्चैकेंद्रियाज्ञातव्याः परिदर्शनीयाश्च आदिदीपकत्वात् कथ
...नंदीवः आगमात् अनुमानात् प्रत्यक्षात् आहारभयमैथुनपरिग्रहसंज्ञास्तित्वाद्यामचेतना
...नाः अनुमानात् ...पद्दगमरणात् उदकादिभिः साङ्कलनावात् स्पृष्टस्पलज्जिका
...वनितानागरूपस्पर्शनात् प्रवर्तनात् अनाबेपुष्पांकुरादि प्रादुर्भावात् निधाना
दिह ...दादि प्रसारणादिति त्रस स्वरूपप्रतिपादनार्थमाह उविदाता यवुत्ता विगलासमालिंदिया
मुणायव्वा विति चउरिंदिया विगला सेसा सगलिंदिया जीवा उविदाहि विधाहि त्रकायगतसत्रसाः उदा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१६५ जनवकुला: सुलाउत्का: प्रतिपादिता: विगला विकलेंद्रिया: सकला सकलेंद्रिया: इंद्रियशब्द: प्रत्येकं मभिसंब
ध्यते सुणदव्वा ज्ञातव्या: बितिचउरिंदिया द्वे त्रीणि चत्वारींद्रियाणि येषां ते द्वित्रिचतुरिंद्रिया: द्वींद्रिया: त्रींद्रिया
श्चतुरिंद्रियाश्चेति विगला विकला विकलेंद्रिया: एतेषां शेषा: सकला निः सकलानि इंद्रियाणि येषां ते सक
लेंद्रिया: पंचेंद्रिया इत्यर्थ: जीवा जीवा ज्ञातव्या छत्यादेशोगत्वं द्विप्रकारा विकलेंद्रिय सकलेंद्रियभेदेन के विकले ×द्वि४४
ंद्रिया: के सकलेंद्रिया इत्यत आह संखो गोभी भमरादिया उ विगलिंदिया मुणेयव्वा सकलिंदिया य जल
थलखचरा सुरणारयणरा य संखो शंख: गोभी गोपालिका: भमर भ्रमर: आदिशब्द: प्रत्येकमभिसंबध्य
ते शंखादय: गोम्यादय: भ्रमरादय: आदिशब्देन शुक्तिकृमि वृश्चिक मत्कुण कमक्षिका पतंगादय: परिगृह्यंते एते
विगलिंदिया विकलेंद्रिया: मुणेदव्वा ज्ञातव्या: शेषा: पुन: सकलेंद्रिया: के ते जलथलखचरा: जले चरंतीति जल
चरा: मत्स्यमकरादय: स्थले चरंतीति स्थलचरा: सिंहव्याघ्रादय: खे चरंतीति खचरा: हंससारसादय: सुरणारय ७२
णराय सुरा देवा भवनवासि व्यंतर ज्योतिष्क कल्पवासिन: नारका: सप्तपृथिवीनिवासिन: ड्रा रवव जलानंरामनु
ष्या इति पुनरपि भेदप्रकरणायाह कुलजोणिमग्गणा वियं णादव्वा सव्वजीवाणं णाऊण सव्वजीवे णिस्संका

होदि कायव्वा कुलं कुलसंज्ञा तद्भेद: जोणी योनिरुत्पत्तिकारणं कुलयोन्यो: को विशेषश्चेदुच्यते वटपिप्प
१६६ लकृमिशुक्तिमत्कुणपिपीलिकाभ्रमरमक्षिकागोक्षत्रियादिकुलं कंदमूलांडगर्भरसस्वेदादियोनि: मग्ग
णा विय मार्गणा अपि गत्यादय: णादव्वा ज्ञातव्या: सव्वजीवाणं सर्वजीवानां पृथिव्यादीनां णाऊण ज्ञात्वा सव्वजीवे
सर्वजीवान् णिस्संका निःशंका: संदेहरहिता: होदि भवति कादव्वा कर्तव्या कुलयोनिमार्गणाभेदेन सर्वजीवा
न् ज्ञात्वा निःशंकात्वं भवति कर्तव्यमिति कुलभेदेन जीवान् प्रतिपादयन्नाह बावीससत्ततिण्णिय सत्तय कुलको
डिसदसहस्साइं णेया पुढविदगागणिवाऊ कायाण परिसंखा बावीस द्वाविंशति: सत्त सप्त तिण्णिय
४ त्रीणि च सत्त सप्त च कुलकोडिसदसहस्साइं कुलानां कोट्य: कुलकोट्य: कुलकोटीनां शतसहस्राणि कुल
कोटिशतसहस्राणि द्वाविंशति: सप्त त्रीणि च सप्त च ज्ञेया ज्ञातव्या: पुढवि पृथिवीकायिकानां दग अप्कायिका
नां अगणि अग्निकायिकानां वाऊ वायुकायिकानां कुलकोटीलक्षाणि त्रीणि वायुकायिकानां कुलकोटी
लक्षाणि सप्त यथाक्रमेण परिसंख्या ज्ञातव्या कोडीसदसहस्साइं सत्तट्ठणव अट्ठवीसं च बेइंदियतेइंदिय च
उरिंदिय हरिदकायाणं कोटीशतसहस्राणि सप्त अष्टौ नव अष्टाविंशतिश्च यथासंख्यं द्वींद्रियत्रींद्रियचतु
+परिसंख्या पृथिवीकायिकानां २ + द्वाविंशति: अप्कायानां कुलकोटीलक्षाणि सप्त अग्
निकायिकानां कुलकोटीलक्षाणि २

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

१५७ रिंद्रियहरितकायानां द्वींद्रियाणां कुलकोटीलक्षाणि सप्त त्रींद्रियाणां कुलकोटीलक्षाण्यष्टौ चतुरिंद्रियाणां
कुलकोटीलक्षाणि नव हरितकायानां कुलकोटीलक्षाणि अष्टाविंशतिरिति ॥ अद्धत्तेरस बारस दसयकु
लकोडिसयसहस्साइं जलयरपक्खिचउप्पयउरपरिसप्पेसु णव होंति ॥ अर्द्धत्रयोदश द्वादश दश कु
लकोटीशतसहस्राणि जलचरपक्षिचतुष्पदां उरसा परिसर्पंतीति उरःपरिसर्पा गोधसर्पादयः तेषामुरः
परिसर्पाणां नव भवंतीति सर्वत्र जलचराणां मत्स्यादीनां कुलकोटीलक्षाणि अर्द्धत्रयोदश पक्षिणां हंसभेरुंडा
दीनां कुलकोटीनां लक्षाणि द्वादश चतुष्पदां सिंहव्याघ्रादीनां कुलकोटीलक्षाणि दश उरःपरिसर्पाणां कुलको
टीलक्षाणि नव भवंतीति संबंधः ॥ छव्वीसं पणवीसं चोद्दस कुलकोडिसयसहस्साइं सुरणेरइयणराणं ज
हाकमं होइ णायव्वं ॥ षड्विंशतिः पंचविंशतिः चतुर्दश कुलकोटीशतसहस्राणि सुरनारकनराणां यथाक्र
मं भवंतीति ज्ञातव्यं देवानां कुलकोटीलक्षाणि षड्विंशतिः नारकानां कुलकोटीलक्षाणि पंचविंशतिः मनुष्याणां ३३
कुलकोटीलक्षाणि चतुर्दश सर्वत्र च यथाक्रमं भवंतीति ज्ञातव्यं सर्वकुलसमासार्थं गाथामाह ॥ एया य कोडि
कोडी णवणउदीकोडिसयसहस्साइं पण्णासं च सहस्सा संवग्गीणं कुलाण कोडीउ ॥ एका कोटीकोटी नवनव

३७

१५८ तिःकोटिशतसहस्राणि पंचाशत्सहस्राणि च संवर्गेण सर्वसमासेन कुलानां कोट्यः सर्वसमासेन कुलानामेककोटी
कोटीनवनवतिश्च कोटीलक्षाणि पंचाशत्सहस्राणि च कोटीनामिति ॥ योनिभेदेन जीवान् प्रतिपादयन्नाह ॥
णिच्चिदरधादुसत्तय तरुदस वियलिंदिएसु छच्चेव सुरणरयतिरियचउरो चोद्दस मणुएसु सदसहस्सा ॥ णि
त्यनित्यनिकोतयोः त्रसत्वं न प्राप्तं कदाचिदपि तैर्जीवा नित्यनिकोतशब्देनोच्यंते इतरशब्देन चतुर्गतिनिको
तयः त्रसत्वं प्राप्तं यैः पुनर्निकोतशब्दो नास्तीति तथापि द्रष्टव्या देशामर्शकत्वात्सूत्राणां धातुशब्देन पृथिव्यप्तेजो
वायुकायाः चत्वारो धातव इत्युच्यंते सप्त प्रत्येकं तरु तरूणां वृक्षाणां दश विगलिंदिएसु विकलेंद्रियाणां द्वी
न्द्रियत्रींद्रियचतुरिंद्रियाणां प्रत्येकं षट् चेव सुरणारयतिरियसुरनारकतिरश्चां चउरो चत्वारो चोद्दस चतुर्दश मा
णुएसु मनुष्याणां सदसहस्सा शतसहस्राणि नित्यनिकोतानां सप्त लक्षाणि योनीनामिति चतुर्गतिनिकोतानां
=चि ३ सप्त लक्षाणि पृथिवीकायिकानां सप्त लक्षाणि अप्कायिकानां सप्त लक्षाणि तेजःकायानां सप्त लक्षाणि वायुका
यानां सप्त लक्षाणि योनीनामिति संबंधः तरूणां दश लक्षाणि द्वींद्रियाणां द्वे लक्षे त्रींद्रियाणां द्वे लक्षे चतुरिंद्रिया
णां द्वे लक्षे सुराणां चत्वारि लक्षाणि नारकाणां चत्वारि लक्षाणि तिरश्चां पंचेंद्रियाणां संज्ञिकानामसंज्ञिकानां च चत्वा

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१४९ चारित्रलक्षणानि मनुष्याणां च तद्दर्शनलक्षणानि यानि नामानि निसर्वसमासेन च चतुर्दशमीति यानि लक्षणानि भवंतीति
मार्गणाद्वारेण च जीवभेदान् प्रतिपादयन्नाह तं यथा गत्यादिं वेदो योगगदिकसायइंदियवि
दीदं बहुविदं सवीलक्खा एसगदी जीवणिद्देसे कायमार्गणाद्वारेण तं यथा गत्यवगमनशीला
स्त्रसाः द्वीन्द्रियादयः स्थस्थानशीलास्थावराः पृथिव्यादि वनस्पत्यंताः द्विविदा द्विप्रकाराः त्रसस्थावरभेदेन
द्विप्रकारा जीवाः योगयोगाः आत्मप्रदेशपरिस्पंदरूपः मनोवाक्कायलक्षणस्त्रिःप्रकारस्तस्य विधि
योगा त्रिविधिस्तेन जीवास्त्रिप्रकाराः मनोयोगिनो वाग्योगिनः काययोगिनश्चेति मनोयोगिनश्चतुः प्रकाराः
सत्यानृतसत्यानृतासत्यानृतभेदेन एवं वाग्योगिनोपि चतुःप्रकाराः काययोगिनः सप्तविधाः औदारिक
वैक्रियकाहारकतन्मिश्रकार्मणभेदेन गतिरिति नरकतिर्यङ्मनुष्यदेवगतिर्वा चतुर्गतिविधिस्तेन गतिविधिना चत
– स्तो सृगतयस्तद्भेदेन जीवाश्चतुर्विधा भवंति नारकतिर्यग्मनुष्यदेवभेदेन तथापि सवेदानक विधाः कषायक ७४
षंतीति कषायाः क्रोधमानमायालोभाः अनंतानुबंधिप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानसंज्वलनभेदेन चतुः प्र
काराः तद्भेदेन प्राणिनोपि लिह्यंते इंद्रियं इंद्र आत्मा तस्य लिंगं इंद्रनामकर्मणा वा निर्वर्तितमिंद्रियं ता

१५० स्य विधिरिंद्रियविधिस्तेनेंद्रियविधिना जीवाः पंचप्रकाराः एकेंद्रियद्वींद्रियत्रींद्रियचतुरिंद्रियपंचेंद्रिया
भेदेन बहुविदा बहुविधा बहुप्रकाराः अनेन किमुक्तं भवति स्त्रीपुंनपुंसकभेदेन ज्ञानदर्शनसंजमल
श्यासम्यक्त्वसंज्ञाहारकभेदेन बहुप्रकाराः तेसर्वेपि लब्ध्यानिर्वृत्त्या उपस्कृता अभव्यासं द्विपरीता भवंति
जीवसमासभेदेन गुणस्थानभेदेन च बहुविधाः एसगदी एषा गतिः जीवणिद्देसे जीवनिर्देशे जीवपंचगती
ंद्रियकाययोगवेदादिविधिभिः कुलयोन्यादिभिश्च बहुविधा जीवा इति जीवनिर्देशे कर्त्तव्ये एतावती गतिः
न तु जीवभेदा एते येव्याख्यातास्ते किंलक्षणा इत्यत आह णाणं पंचविहंपिय अण्णाणतिगं च सागरुव
ओगो चदुदंसणमणगारो सव्वे तल्लक्खणा जीवा णाणं जानातीति ज्ञायते नेन ज्ञानमात्रं ज्ञानं वस्तुपरि
च्छेदकं तच्च पंचविधं पंचप्रकारं मतिश्रुतावधिमनःपर्ययकेवलभेदेन षट्त्रिंशत्त्रिशतभेदं वा अवग्रहेहा
वायधारणाभिः षडिंद्रियाणि प्रगुणितानि चतुर्विंशतिप्रकाराणि भवंति तत्र चतुर्थं व्यंजनावग्रहेषु प्रक्षिप्त
षु अष्टाविंशतिर्भवति सा चाष्टविंशतिर्बहुबहुविधक्षिप्रानिःसृतानुक्तध्रुवेतरभेदद्वादशभिर्गुणिताः षट्
त्रिंशत्त्रिशतभेदा भवंति मतिज्ञानमेतत् श्रुतज्ञानमंगांगबाह्यभेदेन द्वादशविधं पर्यायाक्षरपदसंघातप्रतिप
+ द्विविधं मंगभेदेन २

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

.CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१५१ त्रिकालयोगप्रवृत्तकशास्त्रकशास्त्रकचक्षुर्दर्शनभेदेन विंशतिविधं च अवधिज्ञानं देशावधिपरमावधिसर्वा
वधिभेदतस्त्रिप्रकारं मनःपर्ययज्ञानं ऋजुमतिविपुलभेदेन द्विःप्रकारं केवलमेकमसहायं अप्रमाणत्रिकं
यथात्मवस्तुपरिच्छित्तिस्वरूपं तस्य त्रयमज्ञानत्रयं मत्यज्ञानश्रुताज्ञानविभंगज्ञानभेदेन संशयविपर्ययान
ध्यवसायाकिंचित्करादिभेदेन चानेकप्रकारं साकारो सविकल्पः
गुणीकृतसामान्यविशेषग्रहणप्रवणोपयोगः ज्ञानं पंचप्रकारं अज्ञानत्रयं च साकारोपयोगः चक्खुदंसण
चत्वारि दर्शनानि चक्षुरचक्षुरवधिकेवलदर्शनभेदेन अणागारो अनाकारः अविकल्पः गुणीकृतविशेषसा
मान्यग्रहणप्रवणः चत्वारि दर्शनानि अनाकारोपयोगः सर्वेसर्वे तल्लक्षणाः ताज्ञानुदर्शनोपयोगल
क्षणं येषां ते तल्लक्षणाः ज्ञानदर्शनोपयोगलक्षणाः सर्वे जीवा ज्ञातव्या इति जीवभेदोपसंहारार्थं जीवभेद
सूचनाय गाथां एवं जीवविभागा बहुभेदा वण्णिया समासेण एवंविहभावरहियमजीवदव्वंति विण्णेयं १५
एवं व्याख्यातप्रकारेण जीवविभागाः जीवविभागाः बहुभेदा बहुप्रकाराः वर्णिता वर्णिताः समासेण
संक्षेपेण एवंविधभावरहितं व्याख्यातस्वरूपविपरीतं अजीवद्रव्यमिति विज्ञेयं अजीवलक्षणप्रतिपादनाय॥

१५२ द अज्जीवा वि य दुविहा रूवारूवा य रूविणो चउधा खंधा य खंधदेसो खंधपदेसो अणू य तहा अ
जीवा वि य अजीवा अजीवपदार्था अपि द्विविधा द्विःप्रकाराः रूवा रूपिणः रूपवर्णगंधरसस्पर्शवंतो यतो रूपाविना
भाविनो रसादयस्ततो रूपग्रहणेन रसादीनामपि ग्रहणं अरूवा य अरूपिणश्च रूपादिवर्जिताश्च रूविणो रूपि
णः पुद्गलाः चउधा चतुःप्रकाराः कते चत्वारः प्रकारा इत्यत आह खंधा य स्कंधः खंधदेसो स्कंधदेशः खंधपदे
सो स्कंधप्रदेशः अणू य तहा अणुरपि तथा परमाणुः रूपारूपभेदेन अजीवपदार्था द्विःप्रकाराः रूपिणः पुनः स्कं
धादिभेदेन चतुःप्रकारा इति स्कंधादिस्वरूपप्रतिपादनार्थमाह खंधं सयलसमत्थं तस्स दु अद्धं भणंति
देसोत्ति अद्धद्धं च पदेसं परमाणू चेव अविभागी खंधं स्कंधः सयलं सकलानिर्वर्तितं इति सकलं सकलं परमा
णूनां समवायं समस्तं पुद्गलद्रव्यं सकलं स्कंधः सामान्यविशेषात्मकं पुद्गलद्रव्यमित्यर्थः अनेन सकलसमस्तया
पानरस्कंधं तस्स दु तस्य तु स्कंधस्य अद्धं अर्द्धं अर्द्धकलनं भणंति वदंति देसो त्ति देश इति तस्य समस्तस्य पुद्गलद्रव्यस्यार्द्धं
देश इति वदंति जिनाः अद्धद्धं च अर्द्धस्यार्द्धमर्द्धार्द्धं तस्य समस्तपुद्गलद्रव्यार्द्धस्तावदर्द्धेनार्द्धेन कर्तव्यं यावत्त्र्यणुक
स्कंधः तत्सर्वं पि तदाः प्रदेशा वाच्या भवंति परमाणू चेव परमाणुश्च अविभागी निरंशः यस्य विभागो नास्ति तं पर

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

=घनशब्दः त्रिगुणं १३४८। ३४३

१५३ माणुदव्वं अरूपिद्रव्यभेदनिरूपणार्थमाह   धम्माधम्मागासा अरूविणो य तह कालो खंधा देस
पदेसा अणुत्ति विय पुग्गला रूवी   तेऽनन्तरं ऋद्धः पूर्वोक्तानपरामृशति पुनः अरूपिणः अजीवाः धम्माध
म्मागासाख्य धर्माधर्माकाशानि किंलक्षणानि अरूविणो य अरूपीणि रूपरसगंधस्पर्शरहितानि तह कालो
तथा कालश्च अरूपी लोकमात्राः समघनरूपेनियावतः प्रदेशास्तावत्प्रमाणानि अलोकाकाशं पुनरनंतं
स्कंधादयः कतिशब्दात् स्कंधदेशप्रदेशा अणुरिति च पुद्गलाः पूरणगलनसमर्थाः रूवी रूपिणः रूपरसगंधस्प
र्शवंतः अनंतपरिमाणाः ननु कालः किमिति पृथग्व्याख्यातः तत्र न च दोषः धर्माधर्माकाशानि अस्तिका
यरूपाणि कालः पुनरस्तिकायरूपः एकैकप्रदेशरूपः निश्चयाभावप्रतिपादनाय पृथग्व्याख्यातः इति रूपिणः
पुद्गला इति ज्ञापनार्थं पुनः स्कंधादिग्रहणं मतपानरूपं धर्मादीनां च स्कंधादिभेदप्रतिपादनार्थं च पुनर्ग्रहणं।
ननु यद्वस्त्वर्थक्रियाकारि तदेव परमार्थसत् तदेषां धर्मादीनां किं कार्यं केषां मतानि कारणान्येतत्प्राह ७६
गदि ठाणोगाहणकारणाणि कमसो दु वत्तणगुणो य रूवरसगंधफासादी कारणाणि कम्मबंधस्स   ग
द्विगतिः गमनक्रिया ठाणं स्थानं स्थितिक्रिया उगाहणं अवगाहनं अवकाशदानं एतेषां कारणानि निमित्ता

१५४ नि क्रमशः यथाक्रमेण वत्तणगुणो य वर्तनागुणश्च परिणामकारणं गतेः कारणं धर्मद्रव्यं जीवपुद्गलानां तथा
तयोरेव स्थितेः कारणमधर्मद्रव्यं अवकाशदाननिमित्तमाकाशद्रव्यं पंचद्रव्याणां तथा तेषामपि वर्तना
लक्षणकालद्रव्यं स्वस्य च परमार्थकालस्य लक्षणात् धर्माधर्माकाशकालद्रव्याणि स्वपरिणामनिमित्तानि पर
योगत्वादीनां निमित्तान्यपि भवंति अनेककार्यकारित्वात् द्रव्याणां तस्मान्न विरोधः यथा मत्स्यः स्वगतः
कारणं जलमपि च कारणं तथा स्वगतः कारणं पुरुषः मुख्यः पंथाश्च यथास्य स्थितेः कारणं पुरुषश्छायादि।
के च कारणं अथ रूपादयः कस्य कारणमिति चेत् रूपरसगं . स्पर्शादयः कारणं कर्मबंधस्य जीवस्य रूपान्यथा
निमित्तं कर्मबंधस्योपादानहेतवः रूपादिवंतः पुद्गलाः कथं पुद्गला इति लभ्यते तत्र सदोपचारात् तत्ता...
बंधः पुद्गलरूपो भवतीत्यर्थः कर्मबंधो द्विधा पुण्यपापभेदात् तस्य तत्स्वरूपं तन्निमित्तं च प्रतिपादयन्नाह
सम्मत्तसुदणाणं विरदीय कसायणिग्गहगुणेहिं जो परिणदो स पुण्णो तव्विवरीदेण पावं तु   सम्यक्त्वश्र
द्धानं विरतं पंचमहाव्रतपरिणत्या तथा कषायनिग्रहगुणैः उत्तमक्षमामार्दवार्जवसंतोषगुणैः चशब्दादिंद्रि
यनिरोधश्च जो परिणदो यः परिणतो जीवस्तस्य यं कर्म संश्लिष्टं तत्पुण्यमित्युच्यते अथवा सम्यक्त्वादिगुणपरिण।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१५५ परिणामो जीवो दि पुण्णमित्युच्यते भेदात् अथवा सम्यक्त्वादिकारणेनयः कर्मबंधः स पुण्यमित्युच्यते तद्विप
रीतेनातद्विपरीतेन मिथ्यात्वाज्ञानासंयमकषाययुतः यः परिणामः उत्पन्न निवृत्तं तत्पापं सद्वेद्यादिप्रकृतयः पुण्यम
शुभप्रकृतयः पापमिति पुण्यपापास्रवकारणं जीवानां ज्ञात्वा इतरद्वेष्टुं पुण्यपापास्रवकारणमाह
पुण्णस्सासवभूदा अणुकंपा सुद्धएव उवओगो विवरीदं पावस्स दु आसवहेदुं वियाणाहि ॥ पुण्यस्य सुख
निमित्तपुद्गलस्कंधस्यास्रवंति आगच्छंत्यनेनेति आस्रवः आस्रवणमात्रं वास्रवः द्वारं तत्कारणहे
भूता अनुकंपा कृपा दया शुद्धोपयोगश्च शुद्धमनोवाक्कायक्रियाः इत्यर्थः शुद्धज्ञानदर्शनोपयोगश्च आभ्यामनुकं
पाशुद्धोपयोगाभ्यां विवरीदं विपरीतः अननुकंपा अशुद्धमनोवाक्कायक्रियाः मिथ्याज्ञानदर्शनोपयोगश्च आभ्यामन
नुकंपाशुद्धोपयोगाभ्यां विवरीदं पावस्स दु पापस्य वै आस्रवं आस्रवः आगमद्वारं तमास्रवहेतुं वियाणाहि वि
जानीहि बुध्यस्व सर्वगाथार्थैर्नाम्यगाथार्थस्यैन कार्थसंबंधस्रवो पकारण प्रतिपादनात् हेतुः कारणः पुण्यबं ३३
धः पापबंधश्च व्याख्यातः आस्रवः पुनः कारणसंशुभास्रवः शुभकर्मागमः अशुभास्रवः अशुभकर्मागमः व्या
ख्यातः पुण्यस्यागमद्वारं अनुकंपा शुद्धोपयोगं जानीहि पापागमस्य तद्विपरीतं अननुकंपा शुद्धोपयोगादिद्वारं वि

जानीहीति ननु जीवप्रदेशानाममूर्त्तानां कथं कर्मपुद्गलैः सह संबंध इत्यत आह णेहोत्तुप्पिदगत्तस्स
१५६ रेणुओ लग्गदे जधा अंगे तह रागदोससिणेहोल्लिदस्स कम्मं मुणेयव्वं स्नेहाभ्यक्ताद्यं तनाईकृतस्य गा
त्रस्य शरीरस्य रेणवः पांसवो लगंति संबध्यंते यथा तथा रागद्वेषस्नेहार्द्रस्य जीवस्य गात्रे शरीरे कर्मपुद्गला ज्ञा
तव्याः तैजसकार्मणयोः शरीरयोः सतोरित्यर्थः रागः स्नेहः कामादिपूर्वविकाररतिः द्वेषः अप्रीतिः क्रोधादिप्र
विकाररतिरिति तत्र पापस्यास्रवद्वारमुक्तं तत्स्वरूपेण किमित्यत आह मिच्छत्तं अविरमणं कसायजो
गा य आसवा होंति अरहंतवुत्तअत्थेसु विमोहो होइ मिच्छत्तं मिथ्यात्वमविरमणं कषाया योगश्च एते आ
स्रवा भवंति अथ मिथ्यात्वस्य किं लक्षणमित्यत आह अर्हदुक्तार्थेषु सर्वज्ञभाषितपदार्थेषु विमोहः संशयवि
पर्ययानध्यवसायरूपं मिथ्यात्वमिति भवति अविरमणादीन् प्रतिपादयन्नाह अविरमणं हिंसादी पंचवि
दोसा हवंति णायव्वा कोहादीय कसाया जोगो जीवस्स चेट्ठा दु हिंसादयः पंचापि दोषाः हिंसासत्यस्ते
याब्रह्मपरिग्रहाः अविरमणं ज्ञातव्यं भवति क्रोधमानमायालोभाः कषाया जीवस्य चेष्टा तु योगः संवरपदार्थ
व्याख्यानाय मिच्छत्तासवदारं रुंभइ सम्मत्तदढकवाडेण हिंसादिदुवाराणिवि दढवदफलिहेहिं रुंभंति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१२६ मिथ्यात्वमेवाश्रवद्वारं मिथ्यात्वाश्रवद्वारं रुंधंति रुंधंति निवारयंति सम्यक्त्वसम्यक्त्वमेव दृढकपाटं तेन स
म्यक्त्वदृढकपाटेन तत्त्वार्थश्रद्धानविज्ञानेन हिंसादीनि द्वाराणि दृढव्रतफलकैः रुंधंति स्थगयंतीति आस्रा
वदि जं तु कम्मं कोधादीयंतु अयदजीवाणं तप्पडिवक्खा दिविह रुंभंति तमप्पमत्ताउ क्रोधादिनिर्यत्क
र्मास्रवति उपलक्षितं अयतपरजीवानां तत्स्रवतिपं तेनास्त्रवं निरुंधंति क्षमादिनिरप्रमत्ताः प्रमादरहिता विवो
सा रुंधंति प्रतिरुलयंति अनेन संवरको जीवो व्याख्यात इति आश्रवसंवरसमुच्चयप्रतिपादनांतरा गाथा सं
वरकारणाय वा मिच्छत्ताविरदी विय कसायजोगा हि जं च आसवदि देसणविरमणणिग्गह णिरोहणे
हि तु णासवदि मिथ्यात्वाविरतिकषाययोगाः यत्कर्मास्रवंति दर्शनविरतिनिग्रहनिरोधनैर्नास्रवा
ति नवसमहगाथानां पानरूपं बंधास्त्रवसंवरभेदनव्याख्यानात् द्रव्यार्थिकपर्यायार्थिकशिष्यसंग्रहार्थानि
र्जराप्रतिपादनायांतरप्रबंधः संजमजोगे जुत्तो जो तवसा चेट्ठदे अणेयविहं सो कम्मणिज्जरणं विउला ३८
ए वट्टदे जीवो ४५ निर्जरकनिर्जरणनिर्जरोपायाः तत्र निर्जरकः किंविशिष्ट इत्यत आह संयमो द्विविधः इं
द्रियसंयमः प्राणसंयमश्च जोगजोगः यत्र शुभमनोवचनकायोध्यानं वा संयमयोगाभ्यां युक्तं यस्तु तपसा तपसि

भागबंधः तेषामेव कर्मरूपेण परिणतानां पुद्गलानां जीवप्रदेशैः सह यावत्कालमेव स्थितिः सा स्थितिबंधः॥
योगात् जीवः प्रकृतिबंधं प्रदेशबंधं च करोति कषायेभ्यः स्थितिबंधं अनुभागबंधं च करोति अथवा योगात् प्र
१२८ कृतिबंधः प्रदेशबंधं च करोति कषायात् स्थितिबंधं अनुभागबंधं च कुर्वंति यतोऽतः अपरिणतस्योपशांतस्य निर
स्तकषायस्य च बंधस्थितेः कारणं न॥ अथवा आयमन्तिसंबंधः कर्तव्यः मिथ्यादृष्ट्यादिउपशांतानामंतं
व्याख्यानं बक्षितव्यं उक्तं यतो योगः प्रकृतिप्रदेशौ बंधौ करोति कषायाश्च स्थित्यनुभागौ कुर्वंति अतोऽप
रिणतयोः शिमिद्वयोः सयोगयोगिनां वा उच्छिन्नस्य क्षीणकषायस्य च बंधस्थितेः कारणं नास्ति ननु क्षीणक
षायसयोगिनोर्योगोऽस्तीत्यस्ति किंतु तस्य किंचित्करत्वादनावप्रवर्तितिर्निर्जरणनदार्थमाह पुव्वक
दकम्मसडणं णिज्जरा सा पुण हवे दुविहा पढमा विवागजादा विदिया अविवागजादा य अथ
कालेनोपायेन सर्वकृतकर्म्मसटनं गलनं निर्जरेत्युच्यते सा पुनर्निर्जरा द्विविधा द्विप्रकारा भवेत् प्रथमा वि ३९
पाकजाता उदयस्वरूपेण कर्मानुभवनं द्वितीया निर्जरा भवेत् अविपाकजाता अनुभवमंतरेण कंदलया
कारणवशात् कर्मविनाशः विपाकजाताविपाकजातयोर्निर्जरयोर्दृष्टांतद्वारेणास्वरूपमाह कालेण

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

९५६ वाचेष्टतेप्रवर्त्ततेनेकविधवादशविधेनवाद्वादशविधंतपः यःकरोतियत्नपरःसकर्म्मनिर्ज्जरायांकर्म्मविनाशे
वर्त्ततेजीवः अनेनानिर्ज्जरापायश्चव्याख्यातः सर्वत्रैवंबंधकःबंधःबंधोपायःआश्रवकःआ
स्रवःआश्रवोपायःसंवरकःसंवरःसंवरोपायः अनेनव्याख्यानेनपानसूक्तंचनलवतीतिदृष्टांतद्वारेणजी
वकर्म्मणांशुद्धिमाह जहधाऊधमंतो सुज्झदिसोअग्गिणाउसंतत्तो तवसातहाविसुज्झदि जीवाकम्मे
दिकणयच्च यथाधातुपाषाणःकनकोपलोधम्यमानःतप्यमानःशुध्यतेसाग्निनातुसंतप्तादग्धःकिट्ट
कालिकादिरहितःसंजायतेतथातपसाविशुध्यतेजीवःकर्म्मभिःकनकमिवयथाधातुःकनकंअग्निसंयो
गेनशुद्धंलवतितथातपोयोगेनजीवःशुद्धोलवतीतिकिमर्थंसकारणानिर्ज्जराव्याख्यातबंधस्यहेतवः
किमर्थमितिनित्यपक्षेअनित्यपक्षेचतत्सर्वंनघटतेयतःकृतः जोगापयडिपदेसा ठिदिअणुलागपदं
सदाकसायदो अपरिणउच्छिन्नेसुय बंधट्ठिदिकारणंणत्थि चतुर्विधोबंधःप्रकृतिस्थितिअनुलागप्रदेश
तेदनकार्म्मणवर्गणागतपुद्गलानांज्ञानावरणादित्वेनपरिणामःप्रकृतिबंधःतेषांकर्म्मस्वरूपपरिणतानांअने
तानांजीवप्रदेशैःसहसंश्लेषःप्रदेशबंधःतषांजीवप्रदेशानुश्लिष्टानांजीवस्वरूपान्यथाकरणशीलरसोऽनु

९६० धमानायेयथतेवर्णितास्तेरन्यैरपिबुद्धकणादाक्षपादादिभिश्चवर्णितानज्ञायतेकिंसत्यमितिसंशयः दर्श
नविनाशहेतुरितिशंकांप्रतिपाद्यकांक्षांनिरूपयन्नाह तिविहायदोहकंखा इहपरलोएतहाकुध
म्मय तिविहंपिजोणकुज्जा दंसणसुद्धीमुवगदोसो त्रिविधालवतिकांक्षाअभिलाषःइहलोकविषयापर
लोकविषयातथाकुधर्म्मविषयाच इहलोकेममयदिराज्यराज्यपशुपुत्रकलत्रादिकंलवति तदानीशो
लनोयंधर्म्मः परलोकेचेतन्ममस्यात्नोगामेसंत्वलोकधर्म्मश्चशोलनःसर्वस्यःतमहमपिकरोमीतिकां
क्षांत्रिप्रकारामपियोनकुर्यात् सजीवोदर्शनविशुद्धिमुपगतःकांक्षामंतरेणयस्मिन्वलस्पते किमिति
कृत्वाकांक्षाक्रियतेविद्यतेचसर्वःकांक्षावानिति इहलोककांक्षांपरलोककांक्षांचप्रतिपादयन्नाह
बलदेवचक्कवट्टी सेट्ठीरायत्तणादिअहिलासो इहपरलोगेदेवत्तपत्थणा दंसणाभिघादीसो बलदेव
चक्रवर्त्तिश्रेष्ठ्यादीनांराज्याभिलाषःइहलोकेयोलवतिसइहलोककांक्षापरलोकेचस्वर्गादौदेवत्वप्रार्थना ८७
यस्यस्यात्दर्शनाभिघातीसः इहलोकेषट्खंडाधिपतित्वंबलदेवत्वंराजश्रेष्ठत्वंपरलोकेइंद्रत्वंसामान्यदेवत्वं
महर्द्धिकत्वंस्वरूपत्वंइत्येवमादिप्रार्थयतेमिथ्यादृष्टिर्लवति निदानशल्यप्रयाकांक्षयाइति कुधर्म्मकांक्षा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

उवाएणय पक्वंतिज्जसा वएणफदिफलाणि तदकालेणतवेणय पक्वंतिकदाणिकम्माणि यथाका
लेनक्रमपरिणामेन उपायेनच सम्यक्ज्ञानचारित्रतपोभिः कृतानिकर्म्माणिपच्यंतविनश्यंतिध्वस्तीस्वंती
त्यर्थः मोक्षपदार्थनिरूपयन्नाह रागीबंधइकम्मं मुच्चइजीवोविरागसंपन्नो एसोजिणोवएसो स
१६१ मासउबंधमोरकाणं अत्रापिमोचकः मोक्षः मोक्षकारणंचप्रतिपादयतिबंधस्यचबंधसर्वकर्म्मणो
क्षस्यरागीबध्नातिकर्म्माणिवीतरागः मुच्यतेजीवोमुच्यते एषजिनोपदेशआगमः समासतः संक्षेपात्कयोर्बं
धमोक्षयोः संक्षेपेणायमुपदेशो जिनस्यरागीबध्नातिकर्म्माणिवैराग्यसंप्राप्तःमुच्यतइत्यर्थः पदार्थान्सं
क्षेपयत्प्रकृतेन्नवयोजयन्नाह एवंदपयत्थापदे जिणादिट्ठावसिदामएतबा एयनवंजासंका दंसण
घादीहवदिएसो अथशंकांशंकानामएतयव्याख्यातानवपदार्थाजिनोपदिष्टाः अनेनकिमुक्तंभवति
वक्तुःप्रामाण्याद्वचनस्यप्रामाण्यंवर्णिताव्याख्याताः मयातज्ञातवंतो जिनमतानुसारेणमयानुवर्णि
ताइत्यर्थः इत्थंभवंतेषुपदार्थेषुनवत्वयस्यशंकासजीवः दर्शनघातीएषमिथ्यादृष्टिः अथवायाशंकासं
दिग्धंसिद्धायांसेषादर्शनघातिनीस्यात् किमेतपदार्थानित्याअथवास्थिरा अनित्याः किमेतः आदोश्विदेवा

१६२ रूपमाह रत्तवडचरगतावस परिवत्तादीणमपतितीणं धम्मंमियअहिलासो कुधम्मकंखाहवदिए
सा रक्तपटचरकतापसपरिव्राजकादीनामन्यतीर्थिकानांधर्म्मविषयोयोभिलाषः कुधर्म्मकांक्षा
भवतिचत्वारोरक्तपटाः वैभाषिकसौत्रांतिकयोगाचारमाध्यमिकभेदात् नैयायिकवैशेषिकदर्शनचरक
शब्देनोच्यते कणचरादिर्वीकंदफलमूलाद्याहारा तस्मोमुंडनपराजटाधारिणोविनयपराः तापसाः सांख्य
दर्शनस्थाः पंचविंशतितत्वज्ञाः परिव्राजकशब्देनोच्यंते इत्येवमाद्यन्यपञ्चापितैर्थिकमतेष्वभिलाषः कुधर्म
कांक्षेति कथमेषांकुधर्मत्वंचतत्पदार्थानांविचारबाधनाम योगान्सर्वथानित्यक्षणिकानयवादा इंद्रिया
संयमप्राणासंयमजीववज्ञानपदार्थसर्वज्ञपुण्यपापादीनां परस्परविरोधश्चेति विचिकित्सास्वरूपमाह
विदिगिंछाविय दुविहा दव्वेभावेयहोइणायव्वा उच्चारादिसुदव्वे खुधादिएसावविदिगिंछा विचिकि
त्साविद्विप्रकाराद्रव्यभावभेदात्भवतिज्ञातव्या उच्चारप्रश्रवणादिष्वमूत्रपुरीषादिदर्शनेविचिकित्साइ
अगतातुद्राधिषुक्षुत्तृष्णानग्नत्वादिषुभावविचिकित्साव्याधितस्यवोन्यस्यवायतेर्श्चाशुविबहिःश्लेष्मलाला
दिकंयदिदृष्ट्वाधिगिद्रूपमितिकृत्वाघृणांकरोतिवयात्स्मानकरोतिसद्रव्यविचिकित्सायुक्तः स्यात्सर्वमेतन्न

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ग्लानिं कुर्वन्ति तेन केनोत्पादनादिना [illegible] एतदिरूपकमित्येतत्ताव विचिकित्सेति द्रव्यवि १६२
चिकित्साप्रपंचनार्थमाह [illegible] जलादिमा
लाः [illegible] मांसमाणितं [illegible] जल्लमवी
गीगामलैश्चाच्छादितकललादिकं [illegible] सा वा विचिकित्सा प्रपंचयन्नाह क्षुत्तृष्णादी
[illegible] दंशमशकनाग्न्यारतिस्त्रीचर्यानिषद्याशय्याक्रोशा वधयाचनालाभरो
गतृणस्पर्शमलसत्कार [illegible] प्रज्ञाज्ञानदर्शनानि तत्र चारित्रमोहनीय
वीर्यान्तरायापेक्षा [illegible] तत्र चारित्रमोहनीयवीर्यान्तरायापेक्षा सात
वेदनीयोदयात् [illegible] फलस्कंधः [illegible]
[illegible] दंशमशकादेर्दंशामा ७
[illegible] कार्यकारणोपचारात् [illegible]
[illegible] अरतिरती चारित्रमोहोदयात् [illegible] परीषहः [illegible]

१०६ [illegible] कार्यकारणोपचारात् चर्या [illegible]
[illegible] निषद्या [illegible]
[illegible] शयन [illegible]
[illegible] पीडा [illegible] आक्रोशः [illegible]
[illegible] वधः [illegible] याचना [illegible]
[illegible] पीडा [illegible] निर्या
[illegible] पीडा [illegible] अलाभः [illegible] रोगः [illegible]
[illegible] तृणस्पर्शः [illegible] शरीरवेदना
[illegible] मलः [illegible] सत्कारपुरस्कारः [illegible]
[illegible] प्रज्ञापरीषहः [illegible] पीडादि
सर्वत्रापि संबध्यते [illegible] परीषहः [illegible] दंशमशक पिपीलिका [illegible] परीषहः [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ज्ञानेसिद्धांतव्याकरणादकौटिल्यादिपरिज्ञानेऽद्भुतमनःसंतापः अदेश्यपि अदर्शनेपरा...ऽबुद्धानेनाऽऽ
तिशयबाधाव्यपलक्षणमात्रमेतत् अन्यथ्यंनपीडाकनवाऽवक्त्वाः एते:परीषहवेताहनेगापिसंक्लेशकरणं
साविचिकित्सा स्वमताऽन्यमतेसदनंनत्यस्वकर्मानमवधृते कुत्सगीपदक्षमणांदृष्टगीपदक्षमणमित्यादि ता
तःपरीषहजयात्नवति ततश्चनाविचिकित्सादर्शनमर्वनिराकृतंनवतीति इतिप्रमादप्रपंचनार्थमाह
लोइयवेदियसामाइएसु तहअणदवमूढत्तं णत्थिसम्मादिट्ठी णायकायं ध्ममत्रीए लोइयलोकःज्ञा
त्मगणक्षत्रियवैश्यप्रशुद्राः तस्मिन्नवलौकिकआचारक्रतिसंबंधः वेदेषुसामऋग्यजुष्षुतवावैदिकआ
चारःसमयेषुनैयायिकवैशेषिकबौद्धमीमांसकापिललोकायतिकेषुनवआचारःसामायिकांल्लोकलौ
किकवैदिकस्यसामायिकेषुआचारक्रियाकलापक्रियाकलापेऽन्यथान्यदेवकेषुमूढत्वंमूढत्वमादःपर
मार्थरूपम् ग्रहणंतदर्शनघातिसम्यक्त्वविनाशज्ञानात्सम्यक्त्वमूढत्वंसर्वज्ञाकानकर्तव्यं लौकिकमूढत्वप्र
पंचनार्थमाह कौडिल्लमासुरक्खा भारहरामायणादिजेधम्मा होज्जवनेसुविसुत्ती लोइयमूढोहवदिए
सो कौडिल्लं कौटिल्यस्यभावःकौटिल्यंतद्वचयाजनैयस्मिन्धर्मेसःकौटिल्यधर्मःवकादिकव्यवहारः ५२

लोकस्यतारणाज्ञीलोधर्मःपरलोकार्थ्यलावप्रतिपादनपरोव्यवहारः आसुरक्काआसवःप्राणान्तापोबदनवद
ताडनत्रासनोत्पाटनमारणादिप्रपंचनवंचनादिरूपणवारक्षायस्मिनधर्मेसआसुरक्षाधर्मःनगराद्यारक्षिको
पायस्त्रतः अथवाकौटिल्यधर्मःइंद्रजालादिकंपुत्रवंधमित्रपितृमातृस्वाम्यादिघातनोपदेशः चाणक्यो
क्तआसुरक्षःमहामांसरदादनाद्युपदेशःबलाधानेगगाद्युपनयनहेतुःवेद्यधर्मःभारतरामायणादिकापंच
पांडवानामकायापितकृतिद्रौपदीवरकादिविष्णुश्रमारथिगमनादयोराक्षसाः हनूमदादयश्चमर्कटाइत्येव
मादिकाःसमधर्मप्रतिपादनपरायधर्माश्रयुतानवधिक्रान्तिर्विपरिणामः एतेपिधर्माइत्येवंमूढलौकिकमूढो
नवतिएवंइति वैदिकमूढप्रतिपादनार्थमाह रिग्वेदसामवेदा वागणुवागादिवेदसत्थाइं अच्चाणित्ति
गीएइ वेदयमूढोहवइएमो रिग्वेदऋग्वेदःसामवेदसामवेदःवागवाकऋचःअणुवाएअनुवाककंडि
कासमुदायः अथवावेदप्रतिबद्धाध्यायाप्रश्नादःअनुवाकमन्वादिस्मृतयःआदिशब्देनयजुर्वेदाथर्वणाख्यः
परिगृह्यंते वेदसत्थाइवेदशास्त्राणिदिमोपदेशकानिश्रम्यादिकार्यप्रतिपादकानिशूद्रस्पर्शनोऽरापकगलोक्ष
नपुंसकननामकर्मान्नप्राशनचौलोपनयनव्रतबंधनमोक्षमाणपादिप्रतिपादकानितेदिकमूढगातमयाज्ञवल्क्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पिप्पलादवररुचिनारदबृहस्पतिशुक्रबुध्यादिप्रणीतानि वेदाद्यानि धर्मशास्त्राणि निरर्थकानीत्ययदि प्रस्ता।
तिनदोसो वेदिकाचारसूत्रादास्रवतिप्रधाने सामायिकापतिपादनार्थमाह रत्नवडवंगानीवन परिलिङ्गा।
दीयरूपमपासंडा संसारंतारगत्तिय उदि गिरहदिसमयमूढोसो रत्नवड रंकपट चरगावरकः काजदा
काणा तिष्ठाहारः अथवा निद्रावलायां दस्त्वा लहुन शीलाचरित्रष्टाः कालमुखादयः तावमाताप साः कन्द मूल
फलाद्याहारा वनवासिनः जटाकोपीनादिधारिणः परिव्राजकाः एकदण्डित्रिदण्ड्यादयः स्नानशीलाः श्रोत्रियादि
नः आदिशब्दनशैवपाशुपतकापालिकादयः परिगृह्यन्ते एतैर्लिंगिनः संसारतारकाः शासनोद्भवा धर्मेप्र
कातिसमयमूढोसाविति ईश्वरब्रह्माविष्णुभगवतीस्वामिकार्तिकादयो देवास्तेषु भावं दानाः वन्दि
कायदेवस्वरूपाणां सर्वज्ञत्वं चर्यदितास्तु शेषाग्र्यादिदेवपरिणामं करोति तदानीं देवः लाबकरूढतरी
स्यर्थः उपगूहनस्वरूपप्रतिपादनार्थमाह दंसणचरणविवणो जीवदहूण धम्मभत्तीए उवगूहणं करि।
दंसणसुद्धो दविणसो दर्शनचरणविपन्नात् सम्यग्दर्शनचारित्रम्लानान् प्रतीयात् दृष्ट्वा धर्मभक्त्यां उपगूहनं
तेजवालयन् संवरयत्वा दृष्टतथा सुपगृहनं संवरणं कुर्वन् दर्शनशुद्धो भवति वत्सो उपगूहनकर्ता इति स्थितीकरणा। ८२

प्रतिपादयन्नाह दंसणचरणुवलढं जीवदहूण धम्मबुद्धीए हिदमिदमवगूहियते खिप्पं तत्तो णियत्तेजी
दर्शनचरणापन्नष्टात् सम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्रत्यात्त्रष्टान्निर्यतान् जीवात् दृष्ट्वा धर्मबुद्ध्या हितमितवा
चनैः सुखनिमित्तैः पूर्वापरविवेकसहितैर्वचनैरवगूह्य स्वीकृत्य तत्यादोषेभ्यः क्षिप्रं शीघ्रं तान्निवर्त्तयन्
निवर्त्तयतियः संस्थिरीकरणं कुर्वन् दर्शनशुद्धो भवतीति संबंधः वात्सल्यार्थं प्रतिपादयन्नाह
वादुव्वण्णसंघे चदुगदिसंसारणित्थरणभूदे वच्छल्लं कादव्वं वच्छे गावी जहा गिद्धी चातुर्वर्णसंघे ऋषि
र्जिका श्रावकश्राविकासमूहे संघे चतुर्गतिसंसारनिस्तरणभूते नरकतिर्यग्मनुष्यदेवगतिभ्रमणसं
सारान्निर्गमस्य विनाशहेतौ वात्सल्यं कर्तव्यं यथा नवप्रसूता गौर्वत्से स्नेहं करोति एवं वात्सल्यं कु
र्वन् दर्शनविशुद्धो भवति वात्सल्यं च कायिकवाचिकमानसिकानुष्ठानैः सर्वप्रयत्नेनोपकरणौष
धाहारावकाशशास्त्रादिदानैः संघकर्तव्यमिति प्रभावनास्वरूपप्रतिपादनार्थमाह धम्मकहा
कहणेण य बाहिरजोगेहिं वावि णिवज्जो धम्मो पहाविदव्वो जीवेसु दयाणुकंपाए धर्मकथा
कथनेन त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरिताख्यानेन सिद्धान्ततर्कव्याकरणादिव्याख्यानेन धर्मपापादिस्व

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

रूपकथनेनवावाग्ययोगेश्चापिछत्यावकाशानापनेऽक्तसूत्रानिशानाद्येनवद्धेर्हिंसादिदोषरहितेद्धर्मः
प्रभावयितव्यः मार्गस्याद्योतःकर्तव्यः जीवदयानुकंपाबुद्धेन अथवा जीवदयानुकंपयाच धर्मःप्र
भावयितव्यःतथापिज्ञानदर्शनचिन्तःपरवादिजयाशागनिमित्तदानपूजादिभिश्च धर्मःप्रभावयितव्यइति
अधिगमस्वरूपंप्रतिपाद्यनसर्गिकसम्यक्त्वस्वरूपप्रतिपादनायाह जंखलुजिणोवइहं तमेवत
त्तितिभावदोगहणं सम्मद्दंसणभावो तव्विवरीयंचमिछत्तं यत्खलुजिनैरूपदिष्टंप्रतिपादितंतदे
वतथ्यसत्यरवलुव्यक्तमित्येवंभावतःपरमार्थेनग्रहणंयत्सम्यग्दर्शनभावः आज्ञासम्यक्त्वमितियावत
तद्विपरीतंचमिथ्यात्वमसत्यरूपेणजिनोपादिष्टस्यतत्वस्यग्रहणंमिथ्यात्वंभवतीति दर्शनाचारसमर्पणा
यज्ञानाचारसूचनायांतरगाथा दंसणचरणापसो णाणाचारंचवोच्छमंसविहं अठविहकम्ममु
क्को जेणयजीवोलहइसिद्धिं दर्शनाचारएषमयावर्णितःसमासेनेततऊर्ध्वज्ञानाचारंवक्ष्ये। ८४
कथयिष्यामिअष्टविधंयेनज्ञानाचारेणाष्टविधकर्मभ्युक्तःजीवोलभतेसिद्धिंज्ञानभावनयाकर्मक्षयप्र
सिद्धासिद्धिरितिभावार्थः किंज्ञानंयस्याचारःकथ्यतइतिचेदित्याह जेणतच्चंविबुज्झइजेणचित्तंणि

रुझदि जेणअत्ताविसुज्झइ तंणाणंजिणसासणे येनतत्वंवस्तुयाथात्म्यंविबुध्यतेपरिछिद्यतेये
नचचित्तंमनोव्यापारःनिरुध्यतेआत्मवशंक्रियतेयेनचात्माजीवोविशुध्यतेवीतरागःक्रियतेपरिछि।
द्यतेयेनतज्ज्ञानंजिनशासनप्रमाणं मारुअणणंसुपायंसंशयविपर्ययानध्यवसायांकिंविकरविपरी
तेप्रत्यक्षंपरोक्षंचतत्रप्रत्यक्षंद्विप्रकारंमुख्यममुख्यंचमुख्यंद्विविधंदेशमुख्यंपरमार्थमुख्यंदेशमुख्यम
वधिज्ञानंमनःपर्ययज्ञानंचपरमार्थमुख्यंकेवलज्ञानंसर्वद्रव्यपर्यायपरिछेदात्मकंअमुख्यंप्रत्यक्षमिंद्रि
यविषयंनिपातानंतरसमुद्भूतसविकल्पकमीषत्प्र-त्यक्षत्वंतंपरोक्षंश्रुतानुमानार्थापत्तितर्कोपमा।
नादिभेदनानेकप्रकारंश्रुतंमतिपूर्वकमिंद्रियमनोविषयादन्यार्थविज्ञानंयथाग्निशब्दात्स्वपरविज्ञानं
नागमसर्ववस्तुशास्त्रतत्कादिसर्वंश्रुतज्ञानमनुमानंत्रिरूपंत्रिविधलिंगादुत्पन्नंसाध्याविनाभाविलिंगाद
त्पन्नंवा एततश्रुतज्ञानेपिअंतर्भवति एकमर्थंजातंदृष्ट्वाअविनाभावेनान्यस्यार्थस्यपरिछित्तिरर्थाप
त्तिर्यथाअनपीनोगादेवदत्तोदिवानभुंक्ते अर्थादापन्नंरात्रौभुंक्तइतिप्रसिद्धसाध्यसाधर्म्यात्साध्यसाधनमुपमा
नंयथागौस्तथागवयइतिसाध्यसाधनमुपमानंयथागौस्तथागवयइतिसाध्यसाधनसंबंधव्याप्तकस्तर्कः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१६१ सर्वमेतत्प्रोक्तं ज्ञानं सम्यक्त्वसहचरं ज्ञानस्वरूपव्याख्यायां चारित्रसहचरस्य ज्ञानस्य स्वरूपं प्रतिपादयन्नाह
जेण रागा विरज्जेज्ज जेण सेएसु रज्जदि । जेण मित्तिं पभावेज्ज तं णाणं जिणसासणे ॥ येन रागा
त्स्नेहात्कामक्रोधादिरूपाद्विरज्यते पराङ्मुखो वीतरागो भवति जीवः येन च श्रेयसि चारित्रे रज्यते रक्तो भवति य
न मैत्रीं प्रभावयेत् भावयेत् तत् ज्ञानं जिनशासने किं तु कं भवति अत एवं तत्र बुज्झ जिनदेवदेवतां निश्चायं अ
नागमं आगमबुद्धिं चारित्रं चारित्रबुद्धिं अनेकांतं एकांतबुद्धिरिति अज्ञानं ज्ञानाचारस्य कति भेदा इ
ति पृष्टे तत आह काले विणए उवहाणे बहुमाणे तहेव णिण्हवणे । वंजण अत्थ तदुभए णाणाचारो
दु अट्ठविहो ॥ काले स्वाध्यायवेलायां पठनपरिवर्तनव्याख्यानादिकं क्रियते सम्यक्शास्त्रस्य पठन
सकालो पि ज्ञानाचार इत्युच्यते मात्स्वर्यात्कारणात्कार्यं पि चाराद्वा विणए कायिकवाचिकमानसशुद्धप
रिणामैः स्थितस्य तेन वा यत्संस्कृतस्य पाठः व्याख्यानं परिवर्तनं स विनयाचारः उपधाने अवग्रहविशेष ८५
णा पठनादिकं सात्स्वर्यात् उपधानाचारः बहुमाने पूजासत्कारादिकेन पाठादिकं बहुमानाचारः तथैवा
निह्नवने यस्मात्पठितं श्रुतं स एव प्रकाशनीयः यद्यपि विद्या अहंकृत ज्ञानी संजातस्तदेव श्रुतं ख्यापनीय

+यत+२

मिति अनिह्नवेन पाठादि अनिह्नवाचारः व्यंजनं वर्णपदवाक्यशुद्धिः व्याकरणोपदेशेन तथा पाठादिः
१६२ व्यंजनाचारः अर्थः अभिधेयः अनेकांतात्मकः तेन सह पाठादि अर्थाचारः शब्दार्थशुद्धपाठादि तदुभ
याचारः सर्वत्र सात्स्वर्यात् कार्यकारणात्कप्यचाराद्वा अभेदः कालादिप्रभेदेन वा ज्ञानाचारोऽष्टविध एवं
धिकरणे दनाधारस्य भेदः प्रथमा विभक्तिः सप्तमी वा द्रष्टव्या कालाचारप्रपञ्चप्रतिपादनार्थमाह पादा
सियवरत्तिय गोसग्गियकालमेवं गहिदूण उभये कालंहि पुणो सज्झाउ होइ कायव्वो प्रकृष्टा दोषा रा
त्रिर्यस्मिन्काले स प्रदोषकालः रात्रेः पूर्वभाग इत्यर्थः तत्सामीप्याद्दिनपश्चिमभागोऽपि प्रदोष इत्युच्यते ततः प्रदो
पश्चदशानघाकालोपस्थिते प्रदोषाद्वा प्रादोषिकः विगता रात्रिर्यस्मिन्काले स विरात्रिः रात्रेः पश्चिमभागः
द्विघटिकासहितार्द्धरात्रादूर्ध्वकालः विरात्रिरेव वैरात्रिकः गवां पशूनां सर्गः निर्गमो यस्मिन्काले स कालः
गोसर्गः गोसर्ग एव गोसर्गिकः द्विघटिकोदयादूर्ध्वकालः द्विघटिकासहितः मध्याह्नात्पूर्वं एतत्कालचतुष्टयं
गृहीत्वा उभयकाले दिवसस्य पूर्वाह्णकाले अपराह्णकाले च तथा रात्रेः पूर्वकाले अपरकाले च पुनः अभीक्ष्णं
स्वाध्यायो भवति कर्तव्यः पठनपरिवर्तनव्याख्यानादीनि कर्तव्यानि भवंति इति स्वाध्यायस्य ग्रहणकालो

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१६३ परिसमाप्तिकालं चेति गाथाद्वयस्यार्थः ॥ सज्झाए पट्ठवणे जंघच्छायं वियाण सत्तपयं । पुव्वण्हे अवरण्हे ताव
दियं चेव णिट्ठवणे ॥ स्वाध्यायस्य परमागमव्याख्यानादिकस्य प्रस्थापने प्रारंभे जंघयोश्छायां जंघच्छायां तां
जंघच्छायां विजानीहि सप्तपदां सप्तवितस्तिमात्रां पूर्वाह्णे अपराह्णे च तावन्मात्रां स्वाध्यायसमाप्तिकाले छायां
विजानीहि सवितुरुदये यदा जंघाछाया सप्तवितस्तिमात्रा भवति तदा स्वाध्यायो ग्राह्यः अपराह्णे च सवितु
रस्तमनकाले यदा जंघच्छाया सप्तवितस्तिमात्रा तिष्ठति तदा स्वाध्यायं उपसंहरणीय इति स्वाध्यायस्य परिस
माप्तिः कस्यां वेलायां क्रियत इति पृष्टे प्रत आह ॥ आसाढे दुपदा छाया पुस्समासे चउप्पदा वड्ढदे ।
हीयदे चावि मासे मासे दुअंगुला ॥ जंघाछायायाः स्पष्टं वर्तते मिथुनराशौ यदा तिष्ठत्यादित्यः स कालः ।
आषाढमास इत्युच्यते मासः त्रिंशद्रात्रः समुदायवर्त्तमानोप्येकमासावसाने दिवसे वर्त्तमानो गृह्यते समुदा
येषु प्रवृत्ताः शब्दा अवयवेष्वपि वर्त्तन्त इति न्यायात् एवं पुष्यमासोपि निरूपयितव्यः आषाढमासे द्विपदा ८६
यदा जंघच्छाया सर्वाह्णे तदा स्वाध्याय उपसंहर्तव्यः अत्र षडंगुलः पादः परिगृह्यते तथा पुष्यमासे मध्याह्न
यः यदा चतुष्पदा जंघाछाया भवति तदा स्वाध्यायो निष्ठापयितव्यः आषाढमासान्त्यदिवसादारभ्य मासे मासे

द्वे अंगुले तावद्वृद्धिमागच्छतः यावत्पुष्यमासे चतुष्पदाछाया जाता पुनस्तस्मादारभ्य द्वे द्वे अंगुले मासे मासे हानिः ।
१६४ कर्तव्या यावदाषाढमासे द्विपदाछाया कर्कटसंक्रान्तेः प्रथमदिवसमारभ्य यावन्मकरसंक्रान्तेरन्त्यदिनं ताव
द्दिनं प्रति दिनं प्रति अंगुलस्य पंचदशभागो वृद्धिर्भवति ततो हानिः अत्र त्रैराशिकक्रमेण हानिवृद्धी साधितव्ये
अपराह्णे स्वाध्यायप्रारंभकालस्य रात्रौ स्वाध्यायकालस्य च कालपरिमाणं न ज्ञातं तत् ज्ञात्वा वक्तव्यं मध्याह्ना
दुपरि घटिकाद्वयं स्वाध्यायो ग्राह्यः तथा रात्रौ प्रथमघटिकाद्वयं सर्वासु संध्यासु आदावन्ते च घटिकाद्वयं व
र्जयित्वा स्वाध्यायो ग्राह्यो ज्ञातव्य इति दिग्विभागशुद्ध्यर्थमाह ॥ णवसत्तपंचगाहापरिमाणं दिसविभाग
सोधीए पुव्वण्हे अवरण्हे पदोसकाले य सज्झाए ॥ दिशां विभागो दिग्विभागः तस्य शुद्धिरुल्कापातादिर
हितत्वं दिग्विभागशुद्धिः तस्यां दिग्विभागशुद्धिनिमित्तं कायोत्सर्गः स्वाध्यायप्रतिदिनं पूर्वाह्णका
ले स्वाध्यायविषये नवनवगाथापरिमाणं जाप्यं तत्र यदि दिग्दाहादीनि भवंति तदा
कालशुद्धिर्न भवतीति वाचनाः संभवंति एषा कालशुद्धिः रात्रिपश्चिमयामे स्वाध्यायः
कर्तव्य एवमपराह्णस्वाध्यायनिमित्तं कायोत्सर्गः स्थाय प्रतिदिशं सप्तसप्तगाथाप

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१६५ रिमाणं पाठ्यं अपराह्नस्वाध्याये तथा प्रदोषवाचनानिमित्तं पंचपंचगाथाप्रमाणं इति दिशांदाघ्यमितिमर्द्द
नदिशादाहाद्यैस्तावत्कालशुद्धिरिति अथ कते दिग्दाहादय इति पृष्टे तानाह दिसदाहउक्कपडणं वि
ज्जुचडक्कासणिंदधणुगं च दुग्गंधसंझदुद्दिणचंदग्गहसूरराहुजुज्झं च दिशांदाहः उत्पातेन दिशामग्नि
वर्णाः उल्कायाः पतनं गगनात्तारकाकारेण ज्वलत्पिंडस्य पतनं विद्युत् चैकाचैक्यं चडत्कारः वज्रो
मेघसंघट्टोद्भवं अशनिः करकनिचयः इन्द्रधनुः धनुराकारेण पंचवर्णपुद्गलनिचयः दुर्गंधः पूतिगंधः सं
ध्या लोहितपीतवर्णाकारः दुर्दिनः पतदुदकाभ्रसंघातो दिवसः चंद्रयुद्धं ग्रहयुद्धं सूर्ययुद्धं राहुयुद्धं च चंद्र
स्य ग्रहणेन दः संघट्टो वा ग्रहस्यान्योन्यग्रहणेन संघट्टादि वा सूर्यस्य ग्रहणेन वादादिः गगने धूमकेतुस्सूर्येण
वा संयोगो ग्रहणमिति च शब्देन निर्घातादयो गृह्यंते इति कलहादिह्मसकह धरणीकंपं च अब्भगज्जं
च इच्चेवमादि बहुया सज्झाए वज्जिदा दोसा कलहः क्रोधाद्याविष्टानां प्रतिवचनं जल्पः मसापडवा ८७
हपः आदिशब्देन रक्तकपाणी लक्षणादि दिर्निर्मुक्तानि परिगृह्यंते धूमकेतुर्गगने धूमाकाररेखायादर्शनं ध
रणीकंपः पर्वतप्रासादादिसमन्विताया भूमेश्चलनं च कारणं शाणितादिवर्षस्य ग्रहणं अभ्रगर्जनं मेघध्व

निः च कारणाम्महावातामिदाहादयः परिगृह्यंते इत्येवमाद्यन्येपि बहवः स्वाध्यायकाले वर्जिताः परिहर
१६६ णीयाः दोषाः सर्वलोकानामुपद्रवहेतुत्वात् एतेकालशुद्ध्यां क्रियमाणायां दोषाः पठनोपाध्यायसंघराष्ट्र
राजादिविघ्नकारिणो येन तन्त्याज्या इति कालशुद्धिं विधाय द्रव्यक्षेत्रभावशुद्ध्यर्थमाह रुहिरादि
पूयमंसं दव्वे खेत्ते सदहत्थपरिमाणं कोधादिसंकिलेसा भावविसोही पढणकाले रुधिरं रक्तं अशु
चिश्चनां पूयं चिक्कणं मांसादीनि परिगृह्यंते पूयं कुथितं क्लेदः मांसं आर्द्रं पंचेन्द्रियावयवः द्रव्यं अ
स्वाधीनं अन्यशरीरे वा एतानि वर्जनीयानि क्षेत्रं स्वाध्यायकरणप्रदेशाच्चतसृषु दिक्षु हस्तशतचतुष्टय मा
त्राणि वर्जनीयानि क्षेत्रस्वाध्यायस्वाध्यायकरणप्रदेशाद्दिशाधयितुं न शक्यते तन्नक्षेत्रे द्रव्यं च
त्यज्यं तस्मिन्सती वसति स्वाध्यायो न कार्यः प्रवक्ष्यत्राद्दिनिर्हादकादीनि याद्यानि वातपुत्रकवु
वोदारादेर्नयाद्याजं मांदर्यापिन कर्तव्यः द्रव्यशुद्धिक्षेत्रशुद्धिं च भुक्तिः क्रोधादयो पि संक्लेशा वर्जनी
याः क्रोधमानमायालोभानां ईर्ष्यादीनामसत्त्वं भावशुद्धिः पठनकालकर्तव्यात्पर्यंत उपशमादयो भावा
यितव्याः कालशुद्ध्यादिभिः शास्त्रं पठितं कर्मक्षयाय न तु अन्यथा कर्मबंधायेति कालशुद्ध्यायद्यस्तं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१६७ एवं तेतस्सकेनोक्तं तत्राह श्रुतांगाद्दरकहियं तद्दनंतनयबुद्धिकहियं च सुदकेवलिणाकहियं
अभिण्णदसपुव्विकहियं च सूत्रं अंगार्थकथकगणधरैः कथितं गर्वज्ञमुखकमलादर्थं
दीत्वा ग्रंथरूपेण विरचितमित्यर्थः तथैवं प्रत्येकबुद्धैः कथितं आश्रित्य बुद्धाः प्रत्येकबुद्धाः धर्मश्रवणं
उपदेशमंतरेण चारित्रावरणादिक्षयोपशमात् प्रकाशोल्कापातादिदर्शनात् संसारस्वरूपं विदित्वा प्र
तीतसंयमाः प्रत्येकबुद्धास्तैः कथितं श्रुतकेवलिना कथितं रचितं द्वादशांगचतुर्दशपूर्वधरेणोपदिष्टं अ
भिन्नानि रागादिभिः परिणतानि दशपूर्वाणि उत्पादपूर्वादीनि येषां ते अभिन्नदशपूर्वाः कथितं प्रतिपा
दितं अभिन्नदशपूर्वैः कथितं च सूत्रमिति संबंधः तत्सूत्रं किं तं पढिदुमसज्झाए णो कप्पदि विरदइत्थि
वग्गस्स णत्रो असज्झाए कप्पदि पढिदुं असज्झाए तत्सूत्रं पठितुमस्वाध्याये न कल्पते न युज्यते विर
तवर्गस्य संयतसमूहस्य स्त्रीवर्गस्य च आर्यिकावर्गस्य च इतोस्मादन्यो ग्रंथः कल्पते पठितुमस्वाध्याये ८८
न्यस्तु तः सूत्रं कालशुद्ध्याद्यभावेपि युक्तं पठितुमिति किं तदन्यत्सूत्रमित्यत आह आराहणाणिज्जु
त्ती मरणविहत्ती य संगहत्थुदीउ पच्चक्खाणावासय धम्मकहाउ य एरिसउ आराधनासम्यग्दर्शन

ज्ञानचारित्रतपसां उद्योतनोद्यवननिर्वाहणसाधनादीनि तस्या निर्युक्तिः आराधना निर्युक्तिः मरणविभ
१६८ क्तिः सप्तदशमरणप्रतिपादकस्वना संग्रहः पंचसंग्रहादयः स्तुतयः देवागमपरमेष्ठ्यादयः प्रत्याख्यानं त्रि
विधस्त्रविधसावद्यादिपरित्यागप्रतिपादनो ग्रंथः सावद्यद्रव्यक्षेत्रादिपरिहारप्रतिपादनो वा आवश्यकाः
सामायिकचतुर्विंशतिस्तववंदनादिस्वरूपप्रतिपादको ग्रंथः धर्मकथास्त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरि
तानि द्वादशानुप्रेक्षादयश्च ईदृग्भूतान्यपि ग्रंथं पठितुमस्वाध्यायेपि युक्तः कालशुद्ध्यनंतरं कस्मिन् ग्रंथक
सिं श्रावमेरकाः क्रिया कर्तव्या इति पृष्टेत आह उद्देससमुद्देसे अणुणापणाय होंति पंचेव अंगसुद
खंधझेणुवदेसा विय पदविभागीय उद्देशप्रारंभकाले समुद्देशाशास्त्रसमाप्तौ अनुज्ञा पणाया युरा
नुज्ञापणायां भवंति पंचैव दिनानि एकवचनं निर्दिष्टा अंगस्याध्ययनप्रारंभे समाप्तौ बुद्धिमतपंचवत्थाणुपद
शा उपवासाः कायोत्सर्गा वाचनास्याः अथ वा अनुज्ञायां एतावत्पंचपणकाव्यवहारा प्रायश्चित्तानि पंच वा
भवंति तेचोपवासाः कायोत्सर्गाधी अंगं द्वादशांगानि श्रुतं चतुर्दशपूर्वाणि स्कंधः वस्तूनि झेणुवत्थु
स्तं देशाश्च प्राभृतप्राभृतं पदविभागा एकैका अंगस्याध्ययनप्रारंभे समाप्तौ बुद्धिमद्भिर्भावज्ञायासु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

एवासां कायोत्सर्गो वा एवं कर्त्तव्यो भवति एवं सर्वेषां वस्तूनां प्रान्ते नानां प्राभृतानां समाप्तौ च अनुज्ञा ग्रंथे केका

५८६ लः एवं पर्व्वोपवासाः कायोत्सर्गो वा कर्त्तव्यो भवतीति पदविभागतः पृथक् पृथक् कालं च अभिधाय व्याख्याय

विनयशुद्ध्यर्थमाह पलियंकणिसेज्जगदो पडिलेहिय अंजलीकदपणामो सुत्तत्थजोगजुत्तो पढि

दव्वो आदसत्तीए पर्यंकेण निषद्यया गतः उपविष्टः पर्यंकेन निषद्यया आगतः पर्यंकेन वीरासनादिना

वा सम्यग्विधानेनोपविष्टः तेन प्रतिलिख्य चक्षुषा पिच्छिकया च अंजलिना च पुस्तकं स्वं मिश्रकपादादिकं च

सम्मार्ज्य अंजलिना कृतप्रणामो येनासौ अंजलिकृतप्रणामः तेन करमुकुलांकितवक्षसा सूत्रार्थसंयोगः

संपर्कस्तेन युक्तः समन्वितः सूत्रार्थयोगयुक्तः ग्रंथादिः पठितव्यः अध्येतव्यः आत्मशक्त्या सूत्रार्थ

व्यानिचारशास्त्रं पठितव्यो नवशक्तिमनतिक्रम्य यत्नेन जिनोक्तसूत्रमर्थयुक्तं पठनीयमिति उपधानशुद्ध्यर्थ

माह आयंबिलणिव्वियडी अण्णं वा होदि जस्स कायव्वं तं तस्स करमाणो उवहाणजुदो हवदि एसो ८५

आचाम्लं सौवीरोदनादिकं निर्विकृतिर्निर्गता विकृतेः घृतदध्यादिविरहितौदनः अन्यद्वापकान्नादि

कं यस्य शास्त्रस्य कर्त्तव्यं तं उपधानं सम्यक् सन्मानं तद् उपधानं कुर्वाणस्तस्य शास्त्रस्योपधानयुक्तो भवत्येषः

नाकृतं वचनादिकं कृत्वा शास्त्रं स एवं श्रोतव्यमिति तात्पर्यं बहुमानादरसंभृतो भवति बहुमानस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह

१०८ सुत्तत्थं जप्पंतो वायंतो चावि णिज्जराहेदुं आसादणं ण कुज्जा तेण कदं होदि बहुमाणं अंगश्रुतादी

नां सूत्रार्थं यथास्थितं तथैव जल्पंतु उच्चरन्तु पठन्तु वा चयं अध्यापयतु पाठयतु अध्यापयन्तो निर्जरादेतोः कर्मक्षयनि

मित्तं च आचार्यादीनां शास्त्रादीनां अन्येषामपि आसादनं परिभवनं कुर्यात् गर्वितो भवन्तु शास्त्रादीनां

बहुमानं पूजादिकं कृतं भवति शास्त्रस्य गुरोरन्यस्य वा परिभवो न कर्त्तव्यः पूजावचनादिकं च वक्तव्यमिति तात्

पर्यार्थः निह्नवस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह कुलवयसीलविहीणे सुत्तत्थं सम्मगागमित्ताणं कुलवयसी

लमहल्ले णिण्हवदोसो दु जप्पंतो कुलं गुरुसंततिः व्रतानि हिंसादिविरतयः शीलं व्रतपरिरक्षणादि उच्चा

नेन विहीनाः कुलव्रतशीलादिविहीनास्तेषां सपालनेनो ज्ञानादिना वा युक्तः सदोषस्तस्माच्छिष्यो ज्ञानी

तपस्वी च कुलहीनः उच्यते अथवा तीर्थकरगणधरसप्तर्द्धिसंप्राप्तस्योऽन्ये यतयः कुलव्रतशीलानि हीनाः

सम्यक् शास्त्रं संप्राप्य ज्ञात्वा कुलव्रतशीलयमहान्तः तान् यदि कथयति तस्मात् शास्त्रं ज्ञातं इत्येवं तस्य जल्पतो

निह्नवदोषो भवति आत्मना गर्वं उद्धतो वा शास्त्रनिह्नवं गुरुनिह्नवं च कृतो भवति ततश्च महान् कर्मबंधः जे

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

१०१ नेदं वक्तव्यं शास्त्रे पवित्रं श्रुत्वा पश्चाज्जल्पति न मया तत् विज्ञातं तेन ज्ञातमिति किंतु नैयायिकवैशेषिकसांख्यमीमां-
साधर्मकीर्त्यादिग्रंथसमबोधः स्वज्ञातमिति निरूपयति स्वशास्त्रं गुरुं चान्यान्प्रतिपादयति ब्राह्मणादीनां
काष्ठजातस्तार्किका मिथ्यादृष्टयः स्मातदा श्रुतमिति मंतव्यं निह्नवदोषो नेति सामान्यवन्निरूपयेत् अर्हत्तीर्थंकरादीं
न प्रतिपादयति एवमपि निह्नवदोषः स्यादिति व्यंजनार्थनियमस्वरूपनिरूपणार्थमाह   वंजणसुद्धं सुत्तं अत्थविसु-
द्धं च तदुभयविसुद्धं पयदेण य जं पढंतो णाणविसुद्धो स हवदि एसो ॥   व्यंजनशुद्धं अक्षरशुद्धं पदवाक्यशु-
द्धं च शब्दसूत्रं द्वादशाङ्गचतुर्दशपूर्वाणां अर्थविशुद्धं अर्थसहितं तदुभयशुद्धं च व्यंजनार्थसहितं सूत्रमि-
ति संबंधः प्रयत्नेन च व्याकरणोपदेशेन वा जल्पनं पठनं प्रतिपादयन् ज्ञानविशुद्धो भवति एषः ॥ मि-
थ्यावादीन्निरवविशुद्धतात्पर्यं शुद्धानुग्रहार्थं शुद्धं पठन् वा चयन् प्रतिपादयन् ज्ञानविशुद्धो भवति एषः ॥
अक्षराद्यल्पं न करोति यथा व्याकरणं यथोपदेशं पठतीति किमर्थं विनयः क्रियत इत्याह   विणएण   १७७
सुदमधीदं जदि वि पमादेण होदि विस्सरिदं तमुवट्ठादि परभवे केवलणाणं च आवहदि ॥   विनयेन श्रुतम-
धीतं यद्यपि प्रमादेन विस्मृतं सर्वं तथापि परभवेन्यजन्मनि तत्सूत्रमुपतिष्ठते केवलज्ञानं चावहति प्रापयति

१०२ तस्मात्कालादिशुद्ध्या पठितव्यं शास्त्रमिति ज्ञानाचारं व्याख्याय दर्शनचारित्राचारप्रबंधं सूचयन्नाह   णाणा-
चारणम्मि णाणगुणसमण्णिदो मए वुत्तो एत्तो चरणाचारं चरणगुणसमण्णिदं वोच्छं ॥   ज्ञानाचारः ज्ञानगुणस-
मन्वितो मया युक्तः इतऊर्ध्वं चरणाचारं चरणगुणसमन्वितं वक्ष्ये कथयिष्याम्यनुवदिष्यामीति तत्र तावत् मकर्तृत्वं प-
रिहतेन आत्मकर्तृत्वं व्याख्यातं यथा व्रतनिर्देशनिर्वृत्त्यर्थमाह   पाणिवहमुसावादअदत्तमेहुणपरिग्गहा विर-
दी एस चरित्ताचारो पंचविहो होदि णायव्वो ॥   प्राणिवधमृषावादादत्तमैथुनपरिग्रहाणां विरतयः उपरति-
आचारः पंचप्रकारो भवति ज्ञातव्यः यत्नेन प्राणवधादीनां यदेतत्सर्वेषां मनसा वचसा कायेन च परिहरणं यत्तदेत-
यत्नं तस्मान्यायतमैथुनत्यागेन च परिग्रहत्यागेन तत्सर्वं त्याज्यमिति प्रथमव्रतस्वरूपनिरूपणार्थमाह   एइंदियादिपाणा
पंचविहावज्जभीरुणा सम्मं ते खलु ण हिंसिदव्वा मणवचिकाएण सव्वत्थ ॥   एकमिंद्रियं येषां ते एकेन्द्रियाः
एकेन्द्रियाद्यादयो येषां प्राणिनो जीवा नानाते एकेन्द्रियादयः प्राणाः क्रियन्ते पंचविधाः पंचप्रकाराः ते खलु स्फुटं
वद्यभीरुणा सम्यग्विधानेन न हिंसितव्याः मनसा वचसा कायेन च सर्वत्र पीडा न कर्तव्या न कारयितव्या नानुमंतव्या
इति सर्वस्मिन्काले सर्वस्मिन्देशे सर्वस्मिन्भावे चेति   द्वितीयव्रतस्वरूपनिरूपणार्थमाह   हस्सभयकोह-
तिसर्वस्मिन्काले सर्वस्मिन्देशे सर्वस्मिन्भावे चेदि

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

लोदे मणवचिकाएणसव्वकालंमि मोसंणवयणमज्जा पढमवयधारी सवंदेसो हास्यभयक्रोधलोभैर्मनो
वाक्कायप्रयोगैः सर्वस्मिन्काले सर्वस्मिन्देशे मृषावचनं न वदति द्वितीयव्रतस्वरूपनिरूपणार्थमसत्यं तानाग
तवर्त्तमानकाले मृषावादादं परपीडाकरं वचनं नो वदतव्यं तत्र मृषावादादःख्यपघाती भवति नकस्यापि विश्वा
सस्थानं जायते अतो हास्यात्क्रोधात् भयात् लोभात् वा परपीडाकरं यथा यथार्थ्यविपरीतप्रतिपादकं वचनं
मनसा नचिंतयेत् ताल्वादिव्यापारेण नोच्चारयेत् कायेन नानुष्ठापयेदिति अस्तेयव्रतस्वरूपनिरूपणार्थमाह

गामेणयरेरणे थूलं सच्चित्तबहुसपडिरूवं णिक्खिवणविसरियं ण अदिण्णगहणं च तं णिच्चं ग्रामो
वृत्यावृतः नगरं सचतुर्गोपुरोच्चप्राकारं अरण्यं मदाटवी गहनं तत्र पत्तनं ग्रामात्रमृतस्तत्र ग्रामं नगरं पत्तनं अर
ण्यं धर्मशालमठं चैत्यखेटकर्बटमडंबद्रोणमुखसागरद्वीपपर्वतनदी वा इत्येवमादिस्थानेषु पथिवेदेशाद्युस्थले
गृहं सचित्तं अचित्तं बहु अल्पं वा सप्रतिपक्षं द्रव्यं सुवर्णादिकं धनधान्यं वा द्विपदचतुष्पदं ताम्रं वा कांस्यवस्त्रा
भरणादिकं वा मुद्रिका दीनि निकाननस्वरंदनं पिच्छिकादिवा नष्टं वा विस्मृतं पतितं स्थापितं परस्य गृहीतं त्रिविधेन म
नोवाक्कायेन कृतकारितानुमतं वा दत्तं यत्तत्त्रं नित्यं सर्वं वर्जितव्यं अन्यद्दप्येवमादिधनादिकं विरोधकारणेन

दितव्यं दत्तं सत्यमैव ग्रहीतव्यं दत्तस्नेय स्वरूपं मतिं चतुर्थव्रतस्वरूपनिरूपणार्थमाह अच्चित्तं देवमाणुसं तिरिक्ख
जादं च मक्कागं च ऊधा तिविहेणं तं ण सेवदि णिच्चं पि पसुगादिपयदमणा अच्चित्तं चित्रलेपपुत्तलांडशाला
वैश्यादिकर्मनिर्वर्तितस्त्रीरूपाणि भवनवानव्यंतरज्योतिष्ककल्पवासदेवस्त्रियः ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्र
स्त्रियस्थ्यवडवागामहिष्यादितिरश्च्यः प्रताप्यां जातमुत्पन्नं चतुर्धा मैथुनं गगाङ्कातंकामाभिलाषं त्रिविधेन
मनोवचनकायकर्मभिः कृतकारितानुमतैः स्त्रं सेवते नित्यं मैथुनिः प्रयत्नमनाः हिंसकंस्वाध्यायपरंना
कव्यापारं दत्तः सर्वाः स्त्री प्रतिमाः मातृभगिनी पुत्रीवत् चिंतयेत् नैकाकीताभिः सदं कांतनिष्ठेत् नवक्षेति
गच्छेन्नचरदसिंमत्रयन्नापिपकाकामेंन्नकस्याः प्रतिक्रमणादिकं कुर्यात् यतयतं ब्रह्मचर्यमुपयुक्तः सर्वत्था
गच्छेन्नचस्मन्त्रयन्नापि ... अब्रह्मणं निविर
त्यमिति पंचमव्रतप्रपंचनार्थमाह गामेणयरेरणे थूलं सच्चित्तबहुसपडिरूवं अज्झत्थबाहिरत्थं तिविह
णापरियदंबज्जे ग्रामे नगरे अरण्ये पत्तने मठबादिकं वस्तु स्थूलं क्षेत्रगृहादिकं सचित्तं दासीदासगोमहिष्यादिकं अथवा
बहुमल्पं च सदृशं सप्रतिपक्षं सूक्ष्मा चित्रकरूपं नवचीनकौशेयपट्टमणिमुक्ताफलसुवर्णताडादिकं अथवा
बाह्यं क्षेत्रवास्त्वादिकं दश
लंमिथ्यात्ववेदरागहास्यरत्यरतिशोकभयजुगुप्साक्रोधमानमायालोभात्मकं बहिः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

प्रकारं मनोवाक्कायकर्म्मभिः कृतकारितानुमतैः परिग्रहस्यामणव्यापारं वर्जयेत् सर्वथा मूर्च्छां त्यजेदिति नैःसंग
१८५ मोत्तरं अथ महाव्रतानामेवं वर्णं कुर्वन्निति प्रतिपादयन्नाह साहंति जं महत्थं आचरिदाणि य जं महल्लेहिं जं च
महल्लाणि तदो महव्वयाइं तवेताइं यस्मान्महार्थं मोक्षं साधयन्ति यस्माच्च महद्भिस्तीर्थकरादिभिराचरिता
नि सेवितानि यतश्च स्वत एव महान्ति सर्वसावद्यत्यागात् ततस्तानि महाव्रतानि भवंति पुनः कापालादिग्रहणा
नीति अथ रात्रिभोजननिवृत्त्यादिनिरूपणस्य संबंधः किमर्थमिति पृष्टे तत्राह तेसिं चेव वदाणं रक्खट्ठं रादि
भोयणविरत्ती अट्ठयपवयणमादाय भावणाओ य सव्वाओ तेषां महाव्रतानां रक्षणार्थं रात्रिभोजननिवृत्तिः
रात्रौ भोजनं तस्य निवृत्तिः रात्रिभोजननिवृत्तिः भुक्तिभोजनकाले अतिक्रान्ते नैवाहारं चिंतयति नापि उदकादि
केऽष्टौ प्रवचनमातृकाः पंचसमितयस्त्रिगुप्तयः भावना अप्यसर्वाः पंचविंशतयः महाव्रतानां प्रतिपालनाय सर्वं
तिपंततरात्रौ भोजनक्रियायां प्रविशन्नादिष्टान्नाह तेसिं पंचण्हंपि अण्हयाणमावज्जणं च संका वा आदविव १८२
त्तीय हवे रादीभत्तपसंगेण तेषां पंचानामपि अहिंसादिव्रतानां मालिन्यं समन्तादावर्जनं शंका आत्मविपत्तिश्च
कालो लोकस्य किमिति कुर्वाणोऽयं प्रव्रजितो रात्रौ प्रविष्टो उदरेकं स्यात् दृष्टस्थानामात्मविपत्तिश्च भवेत् स्थाणु

पशुचोरसारमेयनगररक्षकादिभ्यः रात्रिभक्तप्रसंगेन रात्रावाहारार्थं पर्यटतस्तस्माद्रात्रिभोजनं त्याज्यमिति
१८६ पंचविधमाचारं व्याख्याय समित्या दिचारणाष्टविधं व्याख्यातुकामः प्राह पणिधाणजोगजुत्तो पंचसु स
मिदीसु तीसु गुत्तीसु एस चरित्ताचारो अट्ठविधो होइ णायव्वो प्रणिधानं परिणामस्तेन योगः संपर्कः प्रणि
धानयोगः युक्तोऽन्वायायुक्तोऽत्र मनोवाक्कायप्रवृत्तयः पंचसमितिषु त्रिषु गुप्तिषु एष चारित्राचारोऽष्टविधो भव
तिज्ञातव्यः महाव्रतभेदेन पंचप्रकारः आचारोऽथवा समितिगुप्तिविषयपरिणामभेदतोऽष्टप्रकारो न्याय्य आ
चार इति अथ युक्त इति विशेषणं किमर्थमुपात्तमित्याशंकायामाह पणिधाणंपि य दुविहं पसत्थ तह
अप्पसत्थं च समिदीसु य गुत्तीसु य पसत्थं सेसमप्पसत्थं तु प्रणिधानमपि द्विप्रकारं प्रशस्तमप्रशस्तं तथाप्र
प्रशस्तमशुभमिति समितिषु गुप्तिषु प्रशस्तं प्रणिधानं तथा शेषमप्रशस्तमेवं सम्यगीर्यापथे जीवपरिहारेण मार्ग
ध्यातधर्मानुष्ठायगमने प्रवचनपरस्परं यतश्चेत्सा समितिरुक्ता मनोवाक्कायानां गोपनं स्वाध्यायध्यानपरस्य मनो
वाक्कायसंरक्षिता गुप्तिरेतासु यत्प्रणिधानं संयुक्तोऽष्टप्रकारश्चारित्राचार इति शेषं पुनर्यदप्रशस्तं प्रणिधानं तोऽवि
धर्मेन्द्रियेषु नोइन्द्रियेषु तदेन्द्रियप्रणिधानस्वरूपप्रतिपादनार्थमाह सद्दरसरूवगंधे फासे य मणोहरे य इ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१-८ द्वयं जंगमादिस्थावराणां पंचविंशतिप्रणिधानानां ॥ नाहरमद्रूपगंधरसस्पर्शेषु मनोहरेषु शोभनेषु इतरेषु
अशोभनेषु च रागद्वेषयोर्गमनं प्रणिधानं तत्पंचप्रकारमिंद्रियप्रणिधानं भवति स्त्रीपुरुषादिप्रहरणेषु पंकेरुहेषु
तेषां धारेमध्यमपंचवर्णेष्वेव तन्निपाद्रेखदानिलेष्व आरादवेरादिस्थायिसंचारिवज्रवर्णसंयुक्तेषु षड्लेकाररुविवि
विधकाष्ठानिलेषुमूर्तिना नानादिव्यसुरूपेषु सुस्वरेषु चर्यजगद्गाणां तथा काकिलमयूरस्वमरादिशब्देषु वी
णारावणहस्त्वंशादिशब्देषु वंचयरागकरणं तथाश्वत्थरकरनादिप्रयुक्तेषु ड:स्वरेषु अनिष्टेषु च द्वेषकर
णं तथा तिक्तकटुकषायाम्लमधुरस्वदलितेषु सुरसेषु मनोहरेषु मनोहरेषु तीव्रतीव्रतरतीव्रतममंदमंद
तरमंदतमेषु गुडखंडदधिघृतपयःपानादिगंतेषु निंबकांजीरविषखलयवसकृष्णादिगतेषु विरसेषु च रागद्वे
षयोःकरणं तथा स्त्रीपुरुषादिगतेषु गौरश्यामादिवर्णेषु रूपेषु हावभावदेशो गजनावप्रयुक्तेषु लीलाविला
सविभ्रमविब्बोकिलकिंचितमोट्टायितकुट्टमितविब्बोकललितविहृतदंशनिः स्वानाविकेनविप्रयुक्तेषु ८३
शोकाकांतिमाधुर्यधैर्यप्रागल्भ्यौदार्यरूपत्वैः प्रयाजितेष्वा विंशत्करणयुक्तेषु कटाक्षनिरीक्षणपरेषु।
तत्रगीतहास्यादिमनोहरेषु रूपेषु तद्विपरीतेषु मनोहरेषु रागद्वेषयुक्तिषु द्विविधगंधेषु शोभनाशोभनेषु

१-८ विलेपेषु आर्द्रभक्षिपीयक्षकर्दमकस्तूरीकर्पूरकालागुरुचंदनकुंकुमजातिमल्लिकापाटलादिविलेपेषु तथा व
न्तिकाष्ठुचिरस्वदभ्रुणादिप्रभवेषु अनिष्टेषु च रागद्वेषयोःकरणं तथाष्टप्रकारेषु स्पर्शेषु मृदुककर्कशशीतोष्णस्नि
ग्धरूक्षगुरुलघुलदतिलेषु स्त्रीवस्त्रतूलिकादिप्रभवेषु तथा न्मिश्रिलाष्टणशर्करादिप्रभवेषु च च रागद्वेषकरणं
तत्सर्वमिंद्रियप्रणिधानमप्रशस्तमिति इंद्रियप्रणिधानमुक्त्वा नोइंद्रियप्रणिधानं किंस्वरूपमित्याह तत्र आह
णोइंद्रियप्रणिधाणं कोहमाणं तदेवमायाए लोहयणोकसाए मणपणिधाणं तं वज्ज कोधमानमा
यालोभेषु नवनोकषायेषु च मनसो व्यापारो नोइंद्रियप्रणिधानं तदेतद्द्वि
धायांतथ्येष्वतास च कस्मिंश्चित्विषये तद्विषयं यदेतन्मनः प्रणिधानं मनोव्यापारस्तन्नोइंद्रियप्रणिधानं तदेतद्द्वि
यप्रणिधानं वा अप्रशस्तं मयुक्तं तद्यत्न वर्जयितव्यमिति समितिगुप्तिविषयः प्रणिधानयोगोष्टविधः आचारश्च
कइति प्रतिपादितं ततः काः समितय इत्याशंकायामाह णिक्खेवणं च गहणं इरियाभासेसणाय।
समिदीओ पदिट्ठावणियं च तहा उच्चारादीणि पंचविहा णिक्खेवणं निक्षेपः पुस्तकाकुंडिकादिप्रव
स्थापनं तेषामेव ग्रहणमादानं समीक्ष्य मेघादाननिक्षेपणसमितिः धर्मार्थिनो यत्नपरस्य गमनमीर्यासमितिः साव
द्यरहितभाषणं भाषासमितिः कृतकारितानुमतिरहितं दानग्रहणमेषणासमितिः समितिशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१८६ तेउच्चारादीनां मूत्रपुरीषादीनां प्रासुकप्रदेशे प्रतिष्ठापनं त्यागः प्रतिष्ठापना समितिरित्येवं पंचविधा समितिरि
ति नवतावदीर्यासमितिस्वरूपप्रपंचनार्थमाह मग्गुज्जोवपओगालंबणसुद्धिहिं इरियदो मुणिणो सुत्ताणु
वीचिभणिया इरियासमिदी पवयणम्मि ॥ मार्गः पंथाः उद्योतश्चक्षुरादित्यादि प्रकाशः उपयो
गउपयोगः ज्ञानदर्शनविषयोयत्नः आलंबनं देववंदनानिर्ग्रंथयतिधर्मादिकारणमेतेषां चतुर्णां मार्गोद्योतो
पयोगालंबनानां शुद्धिर्निर्दोषता गच्छतोमुनेः सूत्रानुवीच्यायथासूत्रं प्रायश्चित्ताद्यनुसारेणप्रवचनेईर्यासमितिर्भणि
ता गणधरदेवादिभिर्भणितेति ॥ तावत्क्रमेण विचारयति ॥ इरियावहपडिवण्णेणवलोग
तेण हिंडिदव्वं पुरदो जुगप्पमाणं सयाप्पमत्तेण संतेण ॥ कैलाशोर्जयंत चंपापावादितीर्थयात्रा सन्या
सदधर्मादिकारणेन शास्त्रश्रवणादिकेन वा सर्वातिक्रमणेन श्रवणादिप्रयोजनेन वा उदितेसवितरि प्रकाशप ५४
कारिते तावन्मार्गे गतं श्रुद्धदृष्टिसंचारं विशुद्धमार्गं स्वप्रदेशात् ईर्यापथमार्गं प्रतिपन्नेन समीक्षमाणेन कृतस्वाध्या
यप्रतिक्रमणदेववंदनेन पुरतो युगमात्रं चतुर्हस्तप्रमाणं मेदिनी लोकयता सम्यक्पश्यता स्थूलसूक्ष्म प्रा
णीनां रक्षणप्रयत्नेन यत्नपरेण श्रुतशास्त्रार्थं स्मरता परिशुद्धमनो वाक्कायक्रियेण स्वाध्यायध्यानोपयुक्तेन संता

दोषवर्जितं गंतव्यमिति ॥ पुनरपि कृत्ययोग्यमार्गस्य विशुद्धिस्वरूपप्रतिपादनार्थमाह ॥ सयडं जाण जुग्गं वा रहो वा एव
मादिया बहुसो जेण गच्छंति सो मग्गो फासुओ हवे ॥ शाकटं बली बर्द्दादियुक्तं काष्ठमयं यंत्रं यानं मत्रवार
१८० णयुक्तं पल्यंकजातं हस्त्यश्वमनुष्यादिभिरुह्यमानं युग्यं पीविकाद्रूपं मनुष्यद्वयेन उह्यमानं रथः विशिष्टचक्रा
दियुक्तो युद्धप्रयुक्तो तामरादि प्रहरणसमन्वितोऽश्वाद्यैर्वाह्यमानः इत्येवमादयोऽन्येपि बहुशो यानवाहनकारयन्ता
दियुक्ता गच्छन्ति स मार्गः प्रासुको भवति कृतएवमादिकाः इत्यत आह ॥ हत्थी अस्सा खरोट्टो वा गोमहिसग
वेलया बहुसो जेण गच्छंति सो मग्गो फासुओ हवे ॥ हस्तिनोऽश्वाः गर्दभाः उष्ट्रा गावो महिष्यः गवलिकाः अजावि
कादयः बहुशो येन मार्गेण गच्छंति स मार्गः प्रासुको भवेत् ॥ इत्थी पुंसा व गच्छंति आदवेण य जं हदं सत्थपरिण
दो चेव सो मग्गो फासुओ हवे ॥ स्त्रियः पुरुषाश्च यत्रावगच्छंति आतापनादित्यदावानलादितापनयोद्धतः शस्त्र
परिणतः कृषीकृतः स मार्गः प्रासुको भवेत् तेन मार्गेण यत्नवता स्वकार्येण यातव्यं गंतव्यमिति ॥ भाषासमितिः
स्वरूपं प्रतिपादयन्नाह ॥ सच्चं असच्चमोसं अलियादीदोसवज्जमणवज्जं वदमाणस्सणुवीची भासासमि
दी हवदि सुद्धा ॥ सत्यं सत्यस्वद्रव्यक्षेत्रकालभावापेक्षया सत्यं परद्रव्यक्षेत्रकालभावापेक्षयानां स्थितत्वापेक्ष

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

१६१ यावौ स्त्रिवनाँस्त्रिचाँउत्तयोपेक्षया वक्तव्यमित्येवमादिश्री वितथवचनं तथा प्रमाणनयनिक्षेपैर्वदतः सत्यं वच
नं असद्भावोद्भावनसत्यमृषायं असत्यं न लवति असत्यं च न लवति सामान्यवचनं मृषीकः मृषावाद आदिर्येषां दो
षाणां तेभ्यलीकादिदोषास्तैर्वर्जितं अलीकादिदोषवर्जं पैशुन्यपरुषतागर्वादिदोषरहितं अगणवर्जं अनवद्यं हिंसा
दिपापागमनवचनरहितं सत्यवचनं अनुवीच्याववचनेन अनुसारेण वाचनाप्रश्ननानुप्रेक्षादिकारणेनान्यनापि धर्म
कार्येण वदतो भाषासमिति तत्कियत् अध्वा सत्यस्वरूपं विशेषयन्नाह   जणवदसम्मदि ठवणा णामं रूवं पडु
च्च संबुवय संभावणा ववहारे भावेणोपम्मसच्चं   सत्यशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते जनपदसत्यं बहुजनसम्म
तसत्यं स्थापनासत्यं नामसत्यं रूपसत्यं प्रतीतसत्यमन्यापेक्षसत्यमित्यर्थः संभावनासत्यं व्यवहारसत्यमुपमा।
नसत्यमिति दशधा सत्यं वाच्यमिति संबंधः एतानि दशसत्यानि विवृण्वन्नाह   जणवदसच्चं जध ओदणादिय
रुचिदे य सव्वभासाए बहुजणसम्मदमवि होदि जं तु लोए जहा देवी।   जनपदसत्यं देशसत्यं यथा ओदनादि १५५
रुच्यते सर्वभाषाभिः द्रविडभाषया चोर इत्युच्यते तथा कर्णाटभाषया कूल इत्युच्यते गौडभाषया भक्तमित्युच्यते
एवं नानादेशभाषाभिरुच्यमानं ओदनः जनपदसत्यमिति जानीहि बहुजनैर्यत्सम्मतं तदपि सत्यमिति कथ्यन

१६२ भवति यथा महादेवी मनुष्योपि लोके महादेवीति यथा देवी वर्षति इत्यादिकं वचनं लोकसम्मतं सत्यमिति वाच्यं
न प्रतिबंधः कार्यः एवं न भवतीति कृत्वा प्रबंधेन सत्यमसत्यं स्यादिति   ठवणा ठविदं जह देवदादि णामं च देव
दत्तादि उक्कडदरोत्ति वण्णे रूवे सेओ जध बलाया।   यद्यपि देवदत्तादि प्रतिरूपकं स्थापनया स्थापितं तद्
देवदत्तादिनाम नैर्दिष्टं तत्र देवतास्वरूपं विद्यते नापि देवदत्तोसौ तथापि यं व्यवहारनयापेक्षया स्थापनासत्यं नः
मसत्यं च सत्यमित्युच्यते सञ्ज्ञितं अर्हन्स्थानमाभिरत्रतिमादि तथा नाम यत्कृतं अदेवतिमाश्रुतमर्थस्थापना
=३=६ मात्रं तथा देवदत्त इन्द्रदत्तो यज्ञदत्तो विष्णुमित्र इत्येवमादि वचनं नामसत्यमिति तथा वर्णेनोत्कटतरोति श्वे
ता बलाका यद्यपि तत्रान्यानि रक्तादीनि सन्ति वर्णानि रूपाणि तथापि श्वेततरवर्णेनोत्कृष्टतरा बलाकान्येषामविवक्षि
तत्वादिति रूपसत्यं द्रव्यार्थिकनयापेक्षया वाच्यमिति   अपेक्षापरकसिद्धं पडुच्चसच्चं तहा हवदि दीहं ववहा
रेणाय सच्चं रंधदि कूरो जहा लोए।   अन्यद्वस्त्वाश्रित्य परं किंचिदुच्यमानं प्रतीतसत्यं भवति यथा दीर्घोयं
मित्युच्यते वितस्तिमात्रो हस्तमात्रे दीर्घः तथा किं हस्तमात्रात् च हस्तमात्रं पंचहस्तमात्राद् ह्रस्वहस्तमात्रमेवं दीर्घस्य
हस्तमात्रं तथैवं ऋजुस्वभाववक्रस्वादि कुरूपसुरूपपण्डितमूर्खस्वपरादिकमपेक्ष्य सिद्धं निष्पन्नमपेक्षासत्यमिति।

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१६२ ऽलुक्ष्मतेनतत्रविवादःकार्यः तथाराध्यतेपच्यतेकूरःओदनोमंडकाःइत्यादिलोकेवचनंव्यवहारस
त्यमितिवाच्यंनतत्रविवादःकार्यः यद्योदनःपच्यतेतस्मात्तवतिमंडकायदिपच्यतेतस्मीत्नवंतीतिकथ्यतेतिव
ल्हारसत्यंवचनंसत्यमिति संभावनासत्यं तद्विणामेछयाएवकुर्यात इदिसक्काइद्धिको जंबूदीवंविप
ल्हेवे यदिनामर्तत्देवमिच्छन्एवंकुर्यात्यद्यतेतसंभावनासत्यंसंभावनायतइतिसंभावना साचद्विविधाभ्युनि
नीतानभ्युनिनीतेवदनशक्यानुष्ठानाभिनिनीता अभ्युनिनीताआत्मसामर्थ्ययुक्तनामनंतत्रासंपाद्यदर्नाभिनीता यदिनामशक्र + यथा + ५
इन्द्रः जंबूद्वीपमंविपरिवर्त्तयेत्संभाव्यंएतत्सामर्थ्यमिंद्रस्ययज्जंबूद्वीपमन्यथाकुर्यात् अपिशिरसापर्वतंभि
द्यात् सर्वमेतदनभिनीतंसंभावनासत्यंअपिलवात्दक्षेत्लसंयतं बाकस्मात्गतंतदेतदनभिनीतंसंभावनासत्य
मितिसंपाद्यासंपाद्येतदर्नात हिंसादिदोषर्वर्जितंवदं सव्वम्मेकम्मोबंधस्मावदसमिदिववणालोमेनावदोनावं।
उवबमणाउसहं णाणसंपलिउवमादीय हिंसाअदिदिदोषाणतिहिंसादयस्तैर्विमुक्तंविरहितंहिंसा ९६
दिदोषविमुक्तं हिंसास्तेयाब्रह्मपरिग्रहादिपापदकवचनरहितंसत्यं अकल्पितमितितापितोयोगोपिनावय
तःपरमार्थतसत्यंतत्कनचित्मृष्टस्त्वयाचौरोदृष्टः नमयादृष्टएवंवक्तव्यं यद्यपिवचनमेतद्वासत्यंतथापिपर

१६४ मार्थतःसत्यंहिंसादिदोषरहितत्वात्यथायंनयनंपरपीडोत्पद्यतेपरलोकंप्रतिइहलोकंप्रतिमत्यमपिस्याज्यं।
पापादिधर्मरहितत्वात सत्यमपिहिंसादिदोषसहितंनवाच्यमिति तावसत्यंअप्पमनञ्चसुक्तंयद्वचनंतदपिसत्यंज्ञा
नीहि यथापल्योपमादिवचनंउपमामात्रमेतत् नहिकश्चिल्लोयोजनमात्रःकर्णोपिरामेष्वदःमपेत एवंमागरो
रज्जुःप्रतरांगुलंसूच्यंगुलंघनांगुलंश्रेणीलोकप्रतरःलोकश्चंद्रमुखीकन्याइत्येवमादयःशब्दाउपमानवचनानि
सर्वाउपमासत्यानीतिवाच्यानि नतत्रविवादःकार्यःइतिएतद्दशप्रकारंसत्यंवाच्यं तथासंधिनामतद्धितसमा
साख्यातकृदाणादियुक्तंपक्षहेतुदृष्टांतोपनयनिगमनसहितंछलजातिनिग्रहस्थानादिविवर्जितंलोकसमय
स्ववचनविरोधरहितंप्रमाणोपपन्नंनैगमादिनयपरिगृहीतंज्ञातिसुक्तियुक्तं मैत्रीप्रमादकामएपमाध्यस्थवच
नसहितंमनिष्ठुरमकर्कशमनुद्धतमर्थवद्रूवाणाकांतंसुललितोक्षरपदवाक्यविरचितंह्रयोपादेयसंयुक्तंच।
युक्तंसत्यंवाच्यं लिंगसंख्याकालकारकपुरुषोपग्रहसमतंधातुनिपातबलाबलच्छेदोलंकारादिसमन्वितंवा।
च्यमितिसंबंधः एतद्व्यतिरिक्तमसत्यमितिप्रतिपादयन्नाहं तद्विवरीदंमोसं उभयंजत्थसच्चमोसंतं तव्विव
रीदासोसा असच्चमोसासखंदिट्ठा तद्दशप्रकारसत्यविपरीतंशब्दोक्तमसर्वस्यंप्रतिकूलमसत्यंमृषा।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१८७ तयोः मत्यासत्ययोर्मिलनं यत्र पदे वाक्ये वा सत्यमृषा वचनं तत् त्रयोदशम् इदितिकर्त्री तस्मात्सत्यमृषावादान्विपरी
तानाषा वचनोक्तिरसत्यमृषोक्तिः सा लवति दृष्टान्तेनैनं मामत्यानमृषानं किंतु धौः सत्यमृषालापा विरागवन्ना द
आमंत्रणी आज्ञापनी जायणी संपुच्छयणी यपणवणी पच्चक्खाणी नामा लासाइच्छाणुलोमाय आमंत्रते
आमंत्रणी आज्ञापनी जायणी संपुच्छणी पणवणी पच्चक्खाणी नामा भासा इच्छाणुलोमा य यथा हे देवदत्त इ
त्यामंत्रणी गृहीतवाच्यवाचकसंबंधः त्यापाग्नतरं पूर्वं सिमुखीक्रियते यया सामंत्रणी भाषा यथा हे देवदत्त इ
त्यादि आज्ञाप्यते नयेत्याज्ञापनी आज्ञां तदा देहि दाम त्येवमादि वचनं आज्ञापनी भाषा याच्यते नया याचनाय
थायाचयामि देहि वा किंचिदिति गृह्यते अनयेति गृहनाय थाह्वामि देवामित्यादि प्रज्ञाप्यते नयेति प्रज्ञापनाय
थाप्रज्ञापयामि देहि वामित्यादि प्रत्याख्यायते नयेति प्रत्याख्यानाय थाप्रत्याख्यानं मम दीयता मित्यादि भाषा ममि
च्छा इच्छानुलोमानुकूला इच्छानुलोमा सर्वत्रानुकूला यथा एवं करोमीत्यादि संसयवयणी
ति सर्वत्र संबंधः इच्छायां लोमानुकूला इच्छानुलोमा सर्वत्रानुकूला यथा एवं करोमीत्यादि संसयवयणी ८७
यतदा असच्चमोसा य अट्ठमी नामा णवमी आणकरणाया असच्चमोसा दिवदिहिं दिहा संसयमवा
क्यं वक्तीति संशयवचनी संशयार्थप्रत्यायनी अनभिव्यक्तार्थाय स्याद्वचनात् संदेहरूपा दर्थान् प्रतीयते तद्वचनं संश
यवचनीत्यपि उच्यते यथा देवदत्त इति वा लीति द्वानां वचनं महिष्यादीनां च शब्दः तथैवासत्यमृषासाष्टमी ना

षा नवमी पुनरनक्षरगता यस्यां नो क्षराणि व्यक्तानि ककार वकार मकारादीनां मनस्तिर्यक्कर्ये यत्र सा नवमी भा
१८८ षा नवमी पुनरनक्षरगता यस्यां नीक्षराणि व्यक्तानि ककार वकार मकारादीनामनर्थे विज्ञाप्यं प्रतिपन्नं स सत्य सामान्य
षा नक्षरगता सा च द्वीन्द्रियादीनां तवत्येवं सा सत्यमृषालाषा नवप्रकारा नवति विज्ञाप्यं प्रतिपन्नं रसत्यात तथा आज्ञा दानेन
स्वं प्रतिपत्ते न मृषा आमंत्रणाक्रूपेण सन्मुखीकरणान्न मृषा पश्चात्परस्यार्थस्य प्रतिपत्त्रं रसत्यात तथा आज्ञा दानेन
न मृषा पश्चात्किं दास्यतीति न ज्ञायते तेन न सत्यात तथा याञ्चामात्रेणन मृषा तत्र काले किंयाच विष्यतीति न ज्ञायते
तेनानसत्यात तथा प्रश्नमात्रेणन मृषा पश्चान्न ज्ञायते किं दास्यतीति न ज्ञायते तेन न सत्यात तथा प्रत्याख्यान सामान्यरूपस्य या
तनानसत्यात तथा प्रश्नमात्रेणन मृषा पश्चान्न ज्ञायते किंदास्यतीति न ज्ञायते तेन न सत्यात तथा इच्छाया एवं करोमीति न गान
चनायाः प्रतीतेर्न मृषा पश्चात्कस्यं प्रत्याख्यानं दास्यतीति न ज्ञायते तेन न सत्यात तथा अक्षराणि संदिग्धानि प्रतीयते न मृषा अर्थः संदि
ग्धं न प्रतीयते तेन न सत्या तथा शब्दमात्रे प्रतीयते न मृषा अक्षराणामर्थस्य वा प्रतीतेर्न सत्यात्ति अनेन न्यायेन नव
प्रकारा असत्यमृषा लापा व्याख्याताः इति पुनरपि एयद्वचनं सत्यमुच्यते तदर्थमाह सावज्जजोगवयणं वज्जंतो
वज्जतीरूयुणा कंखी सावज्जवज्जवयणं णिच्चं सामिज्जलासिता यदिमानं कर्तुं न शक्नोति तदा एवं ताषइ
सावद्यं सपापं अयोग्यं यकार तकारादि युक्तं वचनं वर्जयेत् अवद्यतीरु पापतीरुः गुणाकांक्षी हिंसादिदोष

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१६७ वर्जनपरः सावद्यवर्जवचनं नित्यं सर्वकालं भाषयन् भाषयेत् अन्वयव्यतिरेकेण वचनमेतत् नैतस्य पौनरुक्त्यं
द्रव्यार्थिकपर्यायार्थिकशिष्यानुग्रहपरत्वादिति ॥ एषणासमितिस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह ॥ उग्गमउप्पादण
एसणादि पिंडमुवधिं च सेज्जं च । सोधिंतस्स य मुणिणो परिसुज्झइ एसणासमिदी ॥ उद्गच्छति उत्पद्यते आ
हारो यैर्दोषैस्ते उद्गमा दोषाः उत्पाद्यते निष्पाद्यते आहारो यैस्ते उत्पादना दोषाः अश्यते भुज्यते आहारो यैः सा
त्पाद्यो वा ये ते अशनदोषास्तैः पिंडं आहारं उपधिं पुस्तकपिच्छिकादिज्ञानसंयमोपकरणं वसत्यादीन् शोधयतः उद्गमो
त्पादनपरिहारेण निरूपयतो मुनेः परिशुद्ध्यते ज्ञानसमितिः अशनस्य सम्यग्भक्षणेनैतद्दोषपरिहारेण तिद्यावचरा
ज्ञानसमितिः उद्गमोत्पादनाशनदोषैः पिंडोपधिशय्यां शोधयतो मुनेः परिशुद्ध्यते ज्ञानसमितिरिति ॥ एते उद्गमाद
यो दोषाः सप्रपंचेन पिंडशुद्धौ वक्ष्यंते इति नेह प्रतन्यंते पुनरुक्तदोषभयात् ॥ कथमेतान् दोषान् परिहरति मुनिरित्या
शंकायामाह ॥ चकारः सूचितार्थः सवितर्युदये देववंदनां कृत्वा घटिकाद्वये अतिक्रांते श्रुतभक्तिगुरुभक्तिपूर्वकं ८८
स्वाध्यायं गृहीत्वा वाचनापृच्छनानुप्रेक्षापरिवर्त्तनादिकं सिद्धांतादिविषयं घटिकाद्वयमात्रमध्याह्नकालात्
स्वाध्यायं श्रुतभक्तिपूर्वकमुपसंहृत्यावसरात् दूरतो मूत्रपुरीषादीन् कृत्वा पूर्वापरकायावसागमवलोक्य हस्तपाद

दिप्रक्षालनं विधाय कुंडिकां पिच्छिकां गृहीत्वा मध्याह्नदेववंदनां कृत्वा स्वोदरं बालकादीन् निसांदारानं काका
दिवलीं अन्यानपि लिंगिनो निवृत्तावलायां ज्ञात्वा प्रशांते धूममुशलादिशब्दे गोचरं प्रविशन् मुनिः तत्र गच्छन् नाति
द्रुतेन न मंदेन न विलंबितं गच्छेत् ईश्वरदरिद्रादिकुलानि न विवेचयेत् न वर्त्मनि जल्पेत् हसनादिकं च वर्जयेत्
नीचकुलेषु न प्रविशेत् सूतकादिदोषदूषितेषु शुद्धेष्वपि कुलेषु न प्रविशेत् द्वारपालादिभिर्निषिद्धो न प्रविशे
त् यावति प्रदेशे अन्ये भिक्षाचराः प्रविशंति तावति प्रदेशे प्रविशेत् विरोधनिमित्तानि स्थानानि वर्जयेत् दुष्टखर
उष्ट्रमहिषगोदर्पितव्यालादीन् दूरतः परिवर्जयेत् मत्तोन्मत्तमदान् वलिपानसपुष्पफलोयनस्नानविलेपनमंडन
निष्क्रीडायक्षाकाशादीन् पितानावलोकयेत् विनयपूर्वकं विधिस्थितस्तिष्ठेत् सम्यग्विधानेन दीयमानमाहारं प्रासुकं सि
द्धभक्तिं कृत्वा दत्तं स्ततनपतनगलनमुक्तं निश्छिद्रपाणिपात्रं नाभिप्रदेशे कृत्वा सुरसुरशब्दादिवर्जितं भु
ंजीत यावत्पितान्नजघन्यसौर्यतिलकादिनाललाटमुखदंतोष्ठबाहुकक्षांतरजंघापादलीलाप्रतिविलासगीत
रतहासस्निग्धदृष्टिकटाक्षनिरीक्षणादीनां नावलोकयेत् एवं भुक्त्वा हस्तौ उदरं तरा याददं सद्भिवा मुखहस्तपा
दान् प्रक्षाल्य शुद्धोदकपूर्णां कुंडिकां गृहीत्वा निर्गच्छेत् धर्मकार्यमंतरेण न गृहांतरं प्रविशेत् एवं जिनालयादि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

१२८ प्रदेशं आत्मप्रत्यक्षेणावलोक्य गृहीत्वा प्रतिक्रामेदिति। आदाननिक्षेपणासमितिस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह— आदा
णे णिक्खेवे पडिलेहिय चक्खुणा पमज्जेज्जो। दव्वं च दव्वठाणं संजमलद्धीय सो भिक्खू॥ आदाने ग्रहणे निक्षे
पे स्थापने प्रतिलेख्य सुष्ठु निरीक्ष्य चक्षुषा पश्चात्पिच्छिकया सम्मार्जयेत् प्रतिलेखयेत् द्रव्यं द्रव्यस्थानं च क
मण्डलुकुंडिकादिद्रव्यं यत्र तद्व्यवस्थितं तत्स्थानं संयमलब्धिस्सन् कुर्यादिति॥ आत्मप्रयोगेण वस्तूनां ग्रहणका
ले निक्षेपकाले वा चक्षुषा द्रव्यं द्रव्यस्थानं प्रतिलेख्य पिच्छिकया सम्मार्जयेदिति। यत्प्रकारेणादाननिक्षेपस
मितिः स्यात् तमाह— सहसाणाभोइयदुप्पमज्जिद अपच्चुवेक्खणा दोसा। परिहरमाणस्स हवे समि
दी आदाणणिक्खेवा॥ सहसा शीघ्रं व्यापारान्तरं प्रयुक्तमनसा निक्षेपमादानं वा अनाभोगितमनालो
कनं सम्यक् चित्तेन त्यक्त्वा यद्ग्रहणं आदानं वा अनवलोक्य द्रव्यं द्रव्यस्थानं यत्क्रियते तदनाभोगितं दुष्प्रमार्जितं दुःप्रमा
र्जितं पिच्छिकया दुष्टप्रतिलेखनं अप्रत्युपेक्षणं किंचित्कालं स्थाप्य पुनः कालान्तरेणालोकनं एतान्दोषान् परि ॥१५
हरतो भवत्यादाननिक्षेपणसमितिरिति। किमुक्तं भवति सहसा द्रव्यं द्रव्यस्थानं च चक्षुषानवलोक्य दुष्प्रतिले
खनेन सम्मार्ज्य आदानं ग्रहणं वा कर्तव्यं स्थापितस्य पुस्तकादेः पुनः कतिपयदिवसैरालोकनं कर्तव्यमिति।

उच्चारप्रस्रवणसमितिस्वरूपमाह— वणदाहकिसिमसिकदे थंडिल्लेणुप्परोध वित्थिण्णे। अवगदजंतुवि
200 वित्ते उच्चारादिविसज्जेज्जो॥ वनदाहो दावानलः कृषिर्हलविदारणं तत्कर्षणं मषी श्मशानं प्रा
न्तं तस्मादि दग्धः कृतदाहः प्रत्येकमभिसंबध्यते वनदाहीकृते कृषीकृते मषीकृते स्थंडिले कृते अपरिहृत
अनुपरोधे लोकोपरोधवर्जिते विस्तीर्णे विशाले अपगता अविद्यमाना जन्तवो द्वीन्द्रियादयो यत्रासावपगतज
न्तुस्तस्मिन्नपगतजन्तौ विविक्ते अस्पृश्यपरकरणे इति जनरहिते वा उच्चारादीन् विसर्जयेत् परित्यजेत् अविवत्त
मिदं स्थानं स्थंडिलं संबंधः कर्तव्य इति। अथ कि तदुच्चारादीत्याशंकायामाह— उच्चारं पस्सवणं खेलं
सिंघाणयादियं दव्वं। अच्चित्तभूमिदेसे पडिलेहित्ता विसज्जेज्जा॥ उच्चारं अशुचिः प्रस्रवणं मूत्रं खेलं श्लेष्मा
णं सिंघाणकं नासिकामलं आदिशब्देन केशोत्पाटनवालमदनभक्तवान्तपित्तादिदोषान् समस्तमधातुमलं
दिकं च सर्वं द्रव्यं विशेषणविशिष्टे अचित्तभूमिदेशे हरितत्रसादिरहिते प्रतिलेखयित्वा सुष्ठु निरूप्य विसर्जयेत्
सर्वसामान्यव्याख्यानमिदं तु समस्तं पंचसमितिकृत्वा न पान स्वरूपमिति। अथ रात्रौ कथमिति चेदित्यत आह— रा
दोदु पमज्जित्ता पण्णसमणपेक्खिदम्मि ओवगासे। आसंकविसोधीए अवहत्थगफासणं कुज्जा॥ रात्रौ तु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

201 शाश्रवणेनदेयादित्यादिकुशलेनसाधुना विनयपरेण मर्यादाप्रतिपालकेन वैराग्यपरेण जितेन्द्रियेण धृति
तेन दुष्टदोषरहितेनकोऽपि एकपदेनापि पुनः पंचस्वाप्रतिलेखनेनवाप्रमादेयथाऽऽज्ञागदीक्षितत अथ यदितत्र
जीवाद्यतांकालवत ततआज्ञाकाविशुद्धये आज्ञाकाविशुद्ध्यर्थमंपदस्पर्शनंकुर्यात् विपरीतकर
...नष्टजनास्पर्शनंकर्तव्यमिति तत्र वचसा श्रमणमतिर्भवतिरिवस्तुविषयेचमतिर्वीतस्थाना निरुद्ध्या
निमित्त किमर्थमित्याह जदितंदव्व भावं विदियंतदियंअणुस्सएसाक्ष लज्जपक्षमित्थयार णोदव्व
...मितुम्ह यदितत्प्रथमस्थानंप्रक्षितंप्रसूक्ष्मंलवत् द्वितीयंस्थानमनुज्ञाता तिरनुमन्येनातदपि
...प्रवक्त तीयंस्थानमनुज्ञाता निजानीतगच्छे वासाधकः संयतः अथ कदाचित्तस्य साधोःसर्वोक्षितस्थानस्य +साधो+
...प्रतीक्षु अशुद्धपिदूक्ष्ममलस्युतिर्निद्रया विनो निषायणलवत् ततोऽस्मित्समधर्मिणिक्षमिकेऽपऽयः
...तेनअनुसंतदातव्यं अयः शुभप्रयतनिमित्तत्वात्प्रायश्चित्तमप्ययं इत्युच्यते यन्न परस्परस्त्वक्रमप्रायश्चित्तं १७७
...ततः अथवालज्ञालघुरीषमाणस्य यारे अनिच्छया कुर्वंतिमलस्युतिं सधर्मिणिमदस्वायश्चित्तंनदा
तव्यं पक्षीपन्नायश्चित्तंनोत्रापात्रेतथाऽपिसामर्थ्याज्जल्पतः न्यस्याक्षतत्वात् अथवालघुकनकुशलेनद्वा।

कोणाऽनुकूलेनप्रज्ञाश्रवणेनयदिप्रथमस्थानं शुद्धं द्वितीयंवास्थानमनुज्ञाप्यमेवाध्यसधर्मिणि माक्षेगुरावाज्ञा॥
202 शुकस्थानंदातव्यमिति अनन्तकमणांकिलततलवतीतिचदंतआह पदिवावणसमिदीविय तेणेवकम
णंदापिदाद्वादि वास राणिक्षणंदूहेतु थंडिले वोसरंतस्स तेनैवाक्रकमेणप्रतिष्ठापनसमितिरपिवर्णिता
...स्थातानवति तेनाक्रकमाणवृत्समर्जनीयंत्यजनीयं स्थंडिलेप्यावर्णितस्वरूपेप्युत्सृजतः परित्यजतःप्र
तिष्ठापनशुद्धिःस्यादिति एताभिःसमितिभिःसह विहरन् किंविशिष्टःस्यादित्याह पदाहिंसमयाजुत्ता मा
निदाहिंमदिविहरमाणोऽवि हिंसादीहिंणलिप्पदिजीवणिकायाउलेसाहू एताभिःसमितिभिःमया।
=समी... सर्वदासर्वकालंयुक्तासमीह्यामर्हेवविहरमाणः साधुर्हिंसादिभिर्नलिप्यते जीवनिकायाकुलेलोकइति न
दुर्जीवसमूहसमक्षेकथंसाधुर्हिंसादिभिर्नलिप्यतेचदृष्टान्तंनलिप्यतइतिदृष्टांतमाह पद्ममिणिपत्तंवजहा
उदपणणोलिप्पदि सिणिदगुणजुत्तं तहसमिदीहिंणलिप्पदि साहूकाएसुइरियंतो पद्मिनीपत्रंजलेन
यथानपिसिनेदृश्यादकनानलिप्यतेस्नेहगुणयुक्तंयतस्तथासमितिभिःसर्वविहरन्साधुःपापेननलिप्यते कायपुजी
वेषुतेषांवामध्येविहरन्नपिपयन्नपरायतइति पुनरपिदृष्टांतेनपोषयन्नाह सरवासेदिंपडंतेदि जहदढ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

203 कवचोणत्ति हिंसादिं तदसमिदी हिंसां लिप्पदि साहुकाए छक्कायिरसंतो   शरवर्षैः पतद्भिः संग्रामे यथा दृढ
कवचो दृढवर्मणा न भिद्यते तज्ज्ञैरेस्त्री हत नामाचना मया दिनित यथा षट्जीवनिकायेषु समिति । हिंसादिः सा
धुः पापेन न लिप्यते पद्मपत्रं सलिलेनेति यत्ताचरस्य गुणमाह   जेह्व वंकादि बालो परिहारण्णू विचरदि तत्थेव बह्म
हिंसा गुणबालो परिहारण्णू विचरदिं सा   यत्रैव चरति त्यमपाचरतीति वा बालः अज्ञानं जीवादिकं दं ।
तत्वज्ञः परिहरमाणो विचरति अनुष्ठानं करोति त्यमतीति वा तत्रैव बालोके बध्यते कर्मणा न लिप्यते पुनरसौ बा
लः अज्ञानः परिहरमाणो यत्नपरः पुनः संविमुच्यते कर्मणा यस्मादेवं गुणाः समितयः   तम्हा चेट्ठिदुकामो
जइया तइया भवाहि तं समिदो समिदो हु अण्णं ण दियदि खवदि पोराणयं कम्मं   तस्माच्चेष्टितुकामः यदा
टि तुमनायदा तदा यत्नं तत्वयथा तथा त्वं भव समितः समितिनिरतः इत्यस्मात् समितः अन्यत् नवं कर्म न आददाति
न गृह्णाति पुराणकं स कर्म क्षपयति निर्जरयतीति एवं समितीनां स्वरूपं व्याख्याय गुप्तीनां सामान्यविशेषवद्वं १०१
त्वलक्षणमाह   मणवचकायपवुत्ती भिक्खू सावज्जकज्जसंजुत्ता खिप्पं णिवारयंतो तीहिं दु गुत्तो हवदि
एसो   द्रवतिराधः अल्पकर्माति संबध्यते मनःप्रवृत्तिवाक्प्रवृत्तिकायप्रवृत्तींश्च किंविशिष्टं सावद्यकार्यं सं ।

204 युक्तां हिंसादिपापविषयां भिक्षुः साधुः क्षिप्रं शीघ्रं निवारयन् त्रिभिर्गुप्तिभिर्निवर्त्यैवः गुप्तः सामान्यलक्षणमेतत् वि
शेषलक्षणमाह   जा रायादिणियत्ती मणस्स जाणाहि तं मणोगुत्ती अलियादिणियत्ती वा मोणं वा होदि
वचिगुत्ती   रागद्वेषादिभ्यो मनसो या निवृत्तिः समतभावः तेषां परिहारस्तां जानीहि मनोगुप्तिं मनःसंवृत्तिं अली ।
कादिभ्यः असत्यातिशयस्य असत्याया निवृत्तिर्मौनं वा अध्ययनचिंतनं च यत्र सा वाग्गुप्तिर्भवति
कायगुप्त्यर्थमाह   कायकिरियाणियत्ती काउस्सग्गो सरीरगे गुत्ती हिंसादिणियत्ती वा सरीरगुत्ती हवदि एसा
कायक्रियाया निवृत्तिः शरीरचेष्टाऽप्रवृत्तिः शरीरगुप्तिः कायगुप्तिः कायोत्सर्गो वा कायगुप्तिः हिंसादिभ्यो
निवृत्तिर्वा शरीरगुप्तिरिति दलंघ सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि गुप्यंते रक्ष्यंते यकाभिस्ता गुप्तयः अथवा मिथ्या
त्वासंयमकषायेभ्यो गोप्यते रक्ष्यते आत्मा याभिस्ता गुप्तय इति   दृष्टांतद्वारेण तासां माहात्म्यमाह   छेत्तस्स
वदी णयरस्स खाइया अहव होइ पायारो तह पावस्स णिरोहो ताओ गुत्तीओ साहुस्स   यथा क्षेत्रस्य सस्
स्य वृत्तिः रक्षा नगरस्य वा खातिका अथवा प्राकारो यथा गुप्तिस्तथा पापस्याशुभकर्मणो निरोधः संवृत्तिस्ता गु
प्तयः साधोः संयतस्येति   यस्मादेवं गुणा गुप्तयः   तम्हा तिविहेण तुमं णिच्चं मणवयणकायजोगेहिं होहि सुस

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२०५ मादिक्मदी णिरंतरंज्झाणसज्झाए तस्मात्त्रिविधेन कृतकारितानुमतैः हिंसाक्षेमनोवाक्काययोगैर्विवर्जुमा
मास्तिमतिः सम्यकस्थापितबुद्धिः निरंतरं मैत्री इत्यध्यानस्वाध्याययेर्वेति सुमिस्वरूपं संक्षेपयन्नाह एदाओ अ
ह्रयत्रयाणमादाउ णाणदंसणचरित्तं रक्खंति सयापुत्ताणो मायाउत्तव्वपयदाउ एता अष्टप्रवचनमातृकाः
पंचसमितयस्त्रिगुप्तयः प्रवचनमातरो पुनर्ज्ञानदर्शनचारित्राणि रक्षंति पालयंति कथं यथा माता जननी पुत्रान्
लयति तथा इमाः पालयंतीति संबंधः अत्र उकारस्य ककारश्च प्राकृतबलाद्द्रष्टव्यं अष्टप्रवचनमातृकाः प्रतिपा १०३
द्यंनावनास्वरूपं प्रतिपादयन्नाह एसणणिरकेवादा णिरियासमिदीतहा मणोगुत्ती आलोयणायणंपि
य अहिंसाए भावणा पंच एषणासमितिर्निक्षेपादानसमितिरीर्यासमितिस्तथा मनोगुप्तिः आलोकनंना
जनमपि चाहिंसाव्रतस्यैताः भावनाः पंचैता भावयन् जीवदयां प्रतिपालयति प्रथममहाव्रतं संपूर्णं तिष्ठति तस्य
साधनं अन्नपंचभावना जानीहीति द्वितीयस्य निरूपयन्नाह कोहभयलोहहास पइण्णा अणुवीचिभास
णं चेव विदियस्स भावणाउ वदस्स पंचवेताहोंति क्रोधभयलोभहास्यानां प्रतिज्ञा प्रत्याख्यानं क्रोधा
स्य प्रत्याख्यानं भयस्य प्रत्याख्यानं लोभस्य प्रत्याख्यानं हासस्य प्रत्याख्यानं अनुवीचीभाषणं च वे सूत्रानुसारे

२०६ णभाषणं च द्वितीयस्य सत्यव्रतस्य भावनाः पंचैव भवंति पंचैता भावना भावयतः सत्यव्रतं संपूर्णं स्यादिति तृतीय
भावनास्वरूपं विवरणेन्नाह जायणसमणुण्णमणा अणण्णभावो विचत्तपडिसेवी साधम्मिउवकरणस्सणु
वीचीसेवणं चावि याञ्चा प्रार्थना समनुज्ञापना यस्य संबंधि किंचिद्वस्तु मनज्ञ मन्यग्रहणं गृहीतस्य वा संबं
धिनं अनन्यभावः अदृष्टभावः अनात्मभावः परवस्तुनः परिगृहीतस्यात्मभावो न कर्तव्यः त्यक्तं आमण्णयोगं
अन्यचार्थिना तस्य सावद्यारहितं वस्तु त्यक्तमित्युच्यते अथवा विपरीत आचार्यहैर्युच्यते प्रतिसेवयतीति प्रतिसे
वीसंप्रत्येकर्मनिबंधते याञ्च्या प्रतिसेवी समनुज्ञापनया प्रतिसेवी अन्नात्मभावप्रतिसेवी निरवद्यस्य भाव
णयोगस्यत्यक्तस्य वाचार्यस्य वा प्रतिसेवी समानाधर्मः अनुष्ठानं यस्य स धर्मा तस्य यदुपकरणं पुस्तक पिंबका
दितस्य अनुवीचीआगमानुसारेण सेवनं सधर्मोपकरणस्य सूत्रानुरूपतयासेवनं चापि एताः पंचभावना तृतीय
व्रतस्य भावना भवंतीति एतानस्तेयाख्यं व्रतं संपूर्णं भवतीति चतुर्थव्रतस्य भावनास्वरूपं विकल्पयन्नाह म
हिलालोयणपुव्वरदि सरणसंसत्तिवसधिविकहाहिं पणिदरसेहिय विरदीयभावणापंचबंभम्मि मा
हिलानां योषितां अवलोकनं दृष्टपरिणामेनतिनिरीक्षणं महिलालोकनं सर्वस्परतः गृहस्थावस्थायां चित्तस्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२०७ रणं चिंतनं पूर्वरतिस्मरणं संसक्तवसतिः सद्व्यासरमा वा विकथाः दुष्टकथाः प्रणीतरसाः इष्टादाराम
दकराः विरतिशाष्टः चत्येकर्मनिसंबध्यते महिलालोकनादिरिति एताः पंचभावनाः चतुर्थस्य ब्रह्मव्रतस्य भावना
भवंति एता निरूपयत्यर्थ ब्रह्मव्रतं संपूर्णं तिष्ठतीति पंचम व्रतभावना विकल्पयन्नाह अपरिग्रहस्य पुणिणा
सहफरिसे सुहवण्णगंधे रागदोसादीणं परिहारो भावणा पंच अपरिग्रहस्य पुनः शब्दस्पर्शरसरूपगंधे
सुरसगंधपादीनां परिहारः भावनाः पंच भवंति शब्दादिविषये रागद्वेषादीनामकरणानि यानि तैः संपूर्ण पंच
मंसदा व्रतस्यादिति किमर्थमेता भावना भावितव्या यस्मात् णाकरदि भावणा भाविदेक्क पीलेवदाणमेव
सिं सा अपास्ते समुद्ददाव किंदाणिवदंता कयस्मात् पंचविंशतिर्भावना भावितः साधुः प्रसुप्तोपि
निद्रांगतोपि समुद्दवोपि मूर्छांगतोपि सर्वेषां व्रतानां मनागपि पीडां विराधनां न करोति किंपुनर्जाग्रमानः स्व
स्थपितः एवं भावनाः पश्यति न व्रतविराधनाः पश्यतीति एदाहिं भावणाहिं तहा भावहि अप्पमत्तो तं
अच्छिदाणि अखंडाणि तेण विमदाति कवदाणि तस्मादेताभिर्भावनाभिर्भावयात्मानं अप्रमत्तः संस्कृतत
अच्छिद्राणि अखंडानि सम्पूर्णानि भविष्यंति दिस्फुटेते तव व्रतानीति चरित्राचारमुपसंहरन्नाह तपआचारं च सूचय १०३

२०८ न्नाह एसो चरणाचारो पंचविहो वणिदो समासेण एत्तो य तवाचारं समासदो वण्णइस्सामि एष चरणा
चारः पंचविधो पंचविध्यं वर्णितः समासेन इतऊर्ध्वं तप आचारं समासतो वक्ष्यामीति दुविहो य तवा
यारो बाहिर अब्भंतरो मुणेयव्वो एक्केक्को वि य छद्धा जहाकमं तं परूवेमि द्विप्रकारस्तप आचारः स्यात्
तुभ्यं बाह्यो बाह्यजनप्रकटः अभ्यंतरो भ्यंतरजनप्रकटः एकैकोपि च बाह्याभ्यंतरश्चैकैकः षोढा षट्प्रका
रः यथाक्रमं क्रममनुल्लंघ्य स्वरूपमाश्रित्य कथयिष्यामीति बाह्यं षड्भेदं नामोद्देशेन निरूपयन्नाह अणसण अ
वमोदरियं रसपरिचाओ य वुत्तिपरिसंखा कायस्स वि परितावो विवित्तसयणासणं छट्ठं अनशनं
चतुर्विधाहारपरित्यागः अवमौदर्यं अतृप्तिभोजनं रसानां परित्यागो रसपरित्यागः स्वादितिलघृतस्निग्धमधुराम्ल
कटुकादिरसपरिहारः रसत्यागः परिसंख्या वृत्तिपरिसंख्या गृहदायकभाजनौदनकालादीनां परिसंख्यानं पूर्व
कोवग्रहः कायस्य शरीरस्य परितापः कर्मक्षयार्थं बुद्धिपूर्वकं आतापनातापनकाशव्रक्षमूलादिः
विविक्तशयनासनं स्त्रीपशुपंडकविवर्जितस्थानसेवनं षष्ठमिति अनशनस्य तद्भेदस्वरूपं चप्रतिपादयन्नाह
इत्तरियजावजीवं दुविहं पुण अणसणं मुणेयव्वं इत्तरियं साकंखं णिरावकंखं हवे विदियं अन

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

२०९ ज्ञानं उनरितिरियया वज्जीवमेदास्यां द्विविधं ज्ञातव्यं इत्वरियं साकांक्षं कालादिनि । सोयं दाणता वतंकालं अद्धमंज्ञान
दिकं तानु तिष्ठामीति निराकांक्षं तवरू । द्वितीयं यावज्जीवं आमरणांतादपि नेमवनं साकांक्षानंज्ञानस्य स्वरूपंनि
रूपयन्नाह   छट्ठट्ठमदसम दुवालसेहिं मासद्धमासखमणाणि कणगेगावलियादी तवोविहाणाणि णाहा
रे   अद्धाणसणस्य मध्यं तत्रैकस्यां तत्कवलायां लाजनं नम कस्याः परित्यागएकभक्तः चतसृणां तत्क
वलानां परित्यागश्चतुर्थः षसां तत्कवलानां परित्यागः षष्ठो द्विदिनपरित्यागः अष्टानां परित्यागोऽष्टमः त्र्यं उपवा
सः दशानां त्यागो दशमः चतु उपवासः द्वादशानां परित्यागो द्वादशः पंचोपवासः मासार्धं पंचदशानां
पंचदशदिनानां आहारपरित्यागः मासं मासोपवासः त्रिंशद्रात्र मात्र समनत्यागः क्षमणानि उपवासाः आवली
शब्दः प्रत्येकं अभिसंबध्यते कनकावली एकावली च कनकावल्यादी विधी आदिर्येषां तपोविधानानां कनका
वल्यादीनि आदिशब्देन मुरजमध्यविमानपंक्तिसिंहनिः क्रीडितादीनां ग्रहणं कनकावल्यादीनां प्रपंचटीकारा १०२
धनायां दृष्टव्या विस्तरभयान्नेह प्रतन्यते अनशनं गतं ज्ञानं पष्ठाष्टमदशमद्वादशैर्मासार्धमासादिभिः चया निःक्रम
णानि कनकैकावल्यादीनि चर्यानि तपोविधानानि तानि सर्वाणि एतानि आहारायावं अष्टन एवमासांस्त सर्वं साकांक्ष

मनशनमिति निराकांक्षस्यानशनस्य स्वरूपं निरूपयन्नाह   सत्तपरकमाइं मिणिणि पाउवगमणाणिं इंगिणिमर
२१० णाणि अण्णं विएवमादी बोधव्वाणि णिराकंखाणि   तक्तत्याख्यानं प्रायोदिकं अष्टचत्वारिंशन्नियापकैः परि
चर्यमाणस्यात्मपरो (प)कारसव्यपेक्षस्य यावज्जीवमाहारपरित्यागः इंगिणीमरणं नाम आत्मोपकारसव्यपेक्षं
परोपकारनिरपेक्षं प्रायोपगमनमरणं नाम आत्मपरोपकारनिरपेक्षं एतानि त्रीणि मरणान्येवमादीन्यप्यन्ये।
पि भक्तप्रत्याख्यानादीनि निराकांक्षाणि यानि तानि सर्वाणि निराकांक्षमनशनं बोद्धव्यं ज्ञातव्यमिति अवमोदर्य
स्वरूपं निरूपयन्नाह   बत्तीसा किर कवला पुरिसस्स दु होदि पयदि आहारो एगकवलादिहिं तत्तो ऊणिय
ग्गहणं उमोदरियं   द्वात्रिंशत्कवलाः पुरुषस्य प्रकृत्याहारो भवति ततो द्वात्रिंशत्कवलेभ्य एककवले
नोनं द्वाभ्यां त्रिभिरित्येवं यावदेककवलः शेषः एकसिक्थो वा किल शब्दः आगमार्थसूचकः आगमे पवि
तमिति एककवलादिभिरूनितस्याहारस्य ग्रहणं यत्तदवमोदर्यवृत्तिः सदक्षतंदुलमात्रः कवलः आगमेप
ठितः द्वात्रिंशत्कवलाः पुरुषस्य स्वाभाविक आहारः स्त्रियाश्चाष्टाविंशतिः अवमोदर्यं तप इति किमर्थं अवमोदर्यं
क्रियते इति पृष्टे उत्तरमाह   धम्मावासय जोगे णाणादी पज्जवयद्वं ऊणए एसयं दियप्पदोसयरी ।व।

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

प्रमादरहिततया वृत्ती ॥ धर्म्मः क्षमादिलक्षणो दशप्रकारः आवश्यकक्रियाः समतादिषट्प्रकाराः योगश्च वृक्षमू
२९१ लादिषु ज्ञानादिकं स्वाध्यायं चारित्रं च त्रयोदशप्रकारं उपकारं करोति एवमादयो यन्न पालयन्ति नचेंद्रियप्रत्ययकरी नचा॥
एवमादयस्त्वसांइंद्रियाणि विषयं गच्छंति किं तु वशीकृतानीति चकाराद्धर्म्मेनानुवर्तते इति आवश्यकक्रियाश्चनस
रूपाः पालयंति त्रिकालयोगं च न तस्मै एव समानयति स्वाध्यायध्यानादिकं च न कर्तुं शक्नोति तस्मादिंद्रियाणि
चेल्लक्षणाचारीणि न वर्तितव्यानीति मिताशनः ऊनोदर्यं स्वेच्छया वर्तत इति रसपरित्यागस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह
खीरदधिसप्पितेल्लं गुडलवणाणं च जं परिच्चयणं तित्तकडुयकसायंबिलमधुररसाणं च जं चयणं
अथ कः रसपरित्याग इति पृष्टस्तत्राह क्षीरदधिसर्पिस्तैलगुडलवणानां घृतपूरलड्डुकादीनां च यत्परित्यजनं
णां परित्यजनमेकैकशः सर्वेषां वा तिक्तकटुकषायाम्लमधुररसानां च यत्त्यजनं स रसपरित्यागः एतेषां ग्रहणका
नाम पितं पापं घातयति यो उत्तमरसविकृतयश्चतस्रः कथमिति पृष्टस्तत्राह चत्तारि महाविगडीय होंति णव १०५
णीदमज्जमंसमहू कंखापसंगदप्पासंजमकारीउ एदाउ याः पुनश्चतस्रो महाविकृतयो महापापहे
तवो नवनीतमद्यमांसमधूनि कांक्षाप्रसंगदर्प्पासंयमकारिण्यः एतान्नवनीतं कांक्षां महाविषयाभिलाषं

करोति महत्सुरत्नसंगं आगमगमनं करोति मांसमपि सितं दर्प्पं करोति मद्यं असंयमं हिंसां करोति एताः किंकर्त्त
२९२ व्या इति पृष्टस्तत्राह आणाभिकंखिणा वज्जभीरुणा तवसमाधिकामेण तावज्जावज्जीवं णिव्वूढाओ पुरा
चेव सर्वज्ञाज्ञाभिकांक्षिणा सर्वज्ञमतानुपालकेन वर्ज्यभीरुणा तपःकामेन तपोनुष्ठानपरेण समाधि
कामेन चैताः नवनीतमद्यमांसमधूनि विकृतयो यावज्जीवं सर्वकालं निर्व्यूढानि त्यक्ताः पुरा चैव सर्वस्मि
न्नेव काले संयमग्रहणात्प्रागेव सर्वज्ञाज्ञाभिकांक्षिणा नवनीतं सर्वथा त्याज्यं दर्पकांक्षाकारित्वात् अवद्यभीरु
णा मांसं सर्वथा त्याज्यं दर्पकारित्वात् तपःकामेन मद्यं सर्वथा त्याज्यं प्रसंगकारित्वात् समाधिकामेन मधु
सर्वथा त्याज्यं असंयमकारित्वात् व्यक्तमप्यज्ञावद्याद्ययुक्तमिति वृत्तिसंख्यानस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह गोयर
पमाणदायगभायणणाणाविहाणजं गहणं तह एसणस्स गहणं विविहस्स य वुत्तिपरिसंखा गोचरस्य
प्रमाणं गोचरप्रमाणं गृहप्रमाणं एतद्गृहेषु प्रविशामि नान्येषु बालकृति दायकादातारः भाजनानि पात्राणि
पात्राणि तेषां यत्नानाविधानं नानाकरणं तस्य ग्रहणं दातृविशेषग्रहणं पात्रविशेषग्रहणं च यदि वृद्धो मां विधरे
त्तदानीं तिष्ठामि नान्यथा अथवा बालः युवा स्त्री उपानत्करः इति वर्त्मनि स्थितो नान्यथा यदि विधरे त्तदानीति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२१३ इष्यामीति कांस्यपात्रेनैनं रूप्यपात्रेनैनं सुवर्णपात्रेनैनं रत्नमयपात्रेनैनं वा ददामीति तेनैव दास्यामीति यद्देवमाद्यंतं तथा
उदनस्य विविधस्य नानाप्रकारस्य पक्वस्य अवग्रहसंपादानं अद्यामुक अष्टैतास्येनान्यत् अथवा अद्य मंडकान्
उदकास्तुंदनं वा गृहीष्यामीति यद्येवमादि ग्रहणं तस्मै वृत्तिपरिसंख्यानमिति कायक्लेशस्वरूपं विहाणवल्ली
ह वाणसयणासणादिय विविहा द्वयग्गहं विविह कारणं अणुवीचीपरताउ कायकिलेसो हवदि एसो
स्थानं कायोत्सर्गः शयनं एकपार्श्वमृतकदंडादिशयनं आसनं उत्कुटिकापर्यंकवीरासनमकरमुखा
दीनि तं स्थानशयनासनानि विविधान्यवग्रहं चैवमादिकारणैः गृहीतानि सूत्रार्थज्ञानिरनुवीचीपारतया कृत्वा उ
स्सरणं कायपरितापः अभ्रावकाशातापनादिरपि कायक्लेशो भवति विविक्तशयनासनस्वरूपमा
ह तेरिच्छियमाणुस्सिय सविगारियदेविगेहिसंसत्ता वज्जेति अप्पमत्ता णिलये सयणासणट्ठाणे
तिर्यंचो गोमहिष्यादयः मानुष्यस्त्रियः वेश्यापार्श्वस्थाचारिण्यादयः सविकारिण्यो भवनवानव्यंतरादियोषितः गृहि १०१
णो गृहस्थाः एतैः संसक्तान् सहितान् निलयानावासान् वर्जयंति परिहरंति अप्रमत्ताः यत्नपराः संतः शयनासनस्था
ने शुक्लध्यानमुत्तिष्ठंतां विविक्तशयनासनं नाम तपः इति बाह्यं तपः उपसंहरन्नाह सोणाम बाहिरतउ

जेण मणं दुक्कडं ण उट्ठेदि जेण य सद्धा जायदि जेण य जोगा ण हीयंति तन्नाम बाह्यं तपः येन मनो दुः
२१४ तद्विषयसंकल्पानि उत्तिष्ठति नाशमुपगच्छति येन च श्रद्धा शोभनानुरागः जायते उत्पद्यते येन च योगाः मूलगुणा न हीयंते
एमादु बाहिरतवो बाहिरजणपायडो परमघोरो अब्भंतरजणणादं वोच्छं अब्भंतरं वि तवं एतद्बाह्यं
तपः षड्विधं बाह्यजनानां मिथ्यादृष्टिजनानामपि प्रकटं प्रख्यातं परमघोरं सुष्ठु दुष्करं प्रतिपादितं अभ्यंतरजन
ज्ञातं आगमप्रवृत्तिजनज्ञातं वक्ष्ये कथयिष्यामि अभ्यंतरमपि षड्विधं तपः कतमत् षट्प्रकारमित्याशंकायामा
ह पायच्छित्तं विणओ वेज्जावच्चं तहेव सज्झायं झाणं च विउस्सग्गो अब्भंतरओ तवो एसो प्रायश्चित्तं पूर्वापि
राधशोधनं विनयः अनुद्धतवृत्तिः वैयावृत्त्यं स्वशक्त्योपकारः तथैव स्वाध्यायः सिद्धांताद्यध्ययनं ध्यानं चैकाग्र
चिंतानिरोधः व्युत्सर्गः अभ्यंतरतप एतदिति प्रायश्चित्तस्वरूपं निरूपयन्नाह पायच्छित्तं ति तवो जेण विसु
ज्झदि हु पुव्वकयपावं पायच्छित्तं पत्तोत्ति तेण वुत्तं दसविहं तु प्रायश्चित्तमपगतं प्राप्तः सन् यत्न तपसा पूर्व
कृतात् विशुध्यति जीवः स्फुटं एवंविधः संप्रत्यासिद्धवति तत्तपस्तेन कारणेन दशप्रकारं प्रायश्चित्तमिति के दशप्र
कारा इत्याशंकायामाह आलोयण पडिकमणं उभय विवेगो तहा विउस्सग्गो तवछेदो मूलं पि य परिहा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

गेचेवं सद्दहणा ॥ आलोचना आचार्याय देवाय तेनां चारित्राचारस्य कर्त्तुं त्यक्तानां अपराधनिवेदनं प्रतिक्रमणं मि-
त्रिनाऽन्नपरित्यागाद्भूतमर्दितपंचमदाद्व्रतोद्धाराणां मनावनो दवस अतिक्रमणं पाक्षिकं वा तदुभयं आलोचनप्र-
तिक्रमणे विवेको द्विप्रकारो गणविवेकः स्थानविवेको वा तथा व्युत्सर्गः कायोत्सर्गः तपः अनशनादिकं छेदः
दीक्षायाः पक्षमासादिविभागेन छेदनं उपरंधवत्नतित्रतारायणं अपि च परिहारः द्विप्रकारः गणप्रतिबद्धोऽप्र-
तिबद्धो वा यत्र प्रश्रवणादिकं कुर्वन्ति मुनयः तत्र तिष्ठति पिच्छिकां अग्रतः कृत्वा यतीनां वंदनां करोति तस्य यतयो
न कुर्वन्ति एवं यद्गणे क्रियमाणः प्रतिबद्धपरिहारः यत्र देशे धर्मो न ज्ञायते तत्र गत्वा मौनेन तपश्चरणानुष्ठानकरणम-
गणप्रतिबद्धः परिहारः तथा श्रद्धानं तत्त्वरुचौ परिणामः क्रोधादिपरित्यागो वा एतद्दशप्रकारं प्रायश्चित्तं दोषानुरू-
पं दातव्यमिति कश्चिद्दोषः आलोचनामात्रेण निराक्रियते कश्चित्प्रतिक्रमणेन कश्चिदालोचनाप्रतिक्रमणाभ्यां
कश्चिद्विवेकेन कश्चित्कायोत्सर्गेण कश्चित्तपसा कश्चिच्छेदेन कश्चिन्मूलेन कश्चित्परिहारेण कश्चित् श्रद्धानेने- १४६
ति प्रायश्चित्तस्य नामान्याह ॥ पोराणकम्मखवणं खिवणं णिज्जरणं साधणं धुवणं पुच्छणमुछिवणं छेदण
त्ति पायच्छित्तस्स णामाइं ॥ पुराणस्य कर्म्मणः क्षपणं विनाशः क्षेपणं निर्जरणं साधनं धुवनं पुंछणमुंछि

पणं छेदनमिति ... क्षपणं पुंछणं उत्क्षेपणं छेदनं द्वैधीकरणमिति प्रायश्चित्तस्य नामान्यष्टौ
नाम्नां नियोजनं निरुक्तिरिति ॥ विनयस्य स्वरूपमाह ॥ दंसणणाणे विणओ चरित्ततव ओवचारिओ विणओ । पंचविहो
खलु विणओ पंचमगइणायगो भणिओ ॥ दर्शने विनयः ज्ञाने विनयः चारित्रे विनयः तपसि विनयः औ-
पचारिको विनयः पंचविधः खलु विनयः पंचमगतिनायकः प्रधानः भणितः प्रतिपादितः इति दर्शनविनयं प्रति-
पादयन्नाह ॥ उवगूहणादिया पुव्वुत्ता तह भत्तियादिया य गुणा । संकादिवज्जणं पि य दंसणविणओ समासेण ॥
उपगूहनस्थितीकरणवात्सल्यप्रभावनाः पूर्वोक्ताः तथा भक्त्यादयो गुणाः पंचपरमेष्ठिभक्त्यनुरागादयः
एते तत्र पालने ... शंकादीनां वर्जनं परिहारः शंकादयो गुणाः शंकाकांक्षाविचि-
कित्सान्यदृष्टिप्रशंसासंस्तवाः तेषां परिहारः दर्शनविनयः समासेनेति ॥ जे अत्थपज्जया खलु उवदिट्ठा जिणवरे-
हिं सुदणाणे ते तह रोचेदि णरो दंसणविणओ हवदि एसो ॥ ये अर्थपर्याया जीवाजीवाद्याः सूक्ष्मस्थूलभेदेनोपदि-
ष्टाः सर्वज्ञजिनवरैः श्रुतज्ञाने द्वादशांगचतुर्दशपूर्वेषु तान् पदार्थान् तथैव तेन प्रकारेण याथात्म्येन रोचयति नरो
भव्यजीवः येन परिणामेन स एष दर्शनविनयो ज्ञातव्यः इति ज्ञानविनयं प्रतिपादयन्नाह ॥ काले विणए उवहाणे

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

बञ्जमाणो तदेव णिण्हवणे वंजणअत्थतदुभयं विणएण णाणदिह्मविदो ॥ काद्साम्गवउई शास्त्रीणां
२१७ कालश्चाध्यापनं व्याख्यानं परिवर्तनं वा तथा द्रस्तपादो च द्वात्यपर्यंके वा स्थितस्याध्ययनं अवग्रह विशेषेणाप
वनं बहुमानं यत्पठति यस्मात्श्रृणोति तयोः पूजागुणस्तवनं तथैवानिन्हवः यत्पठति यस्मात्पठति तयोः कीर्तनं
व्यंजनशुद्धं अर्थशुद्धं व्यंजनार्थशुद्धं यत्पठनं अनेन न्यायेन अष्टप्रकारो ज्ञाने विनय इति तथा ॥ णाणं सि
क्खदि णाणं गुणोदि णाणं परस्स उवदिसदि णाणेणाकुणदि णायं णाणविणीदो हवदि एसो ॥ ज्ञानं शिक्ष
ते विद्योपादानं करोति ज्ञानं गुणयति परिवर्तनं करोति ज्ञानं परस्मै उपदिशति प्रतिपादयति ज्ञानेन करोति न्या
यं अनुष्ठानं यः एवं करोति ज्ञानविनीतो भवत्येष इति अथ दर्शनाचारदर्शनविनययोः को भेदः तथा ज्ञानाचार
ज्ञानविनययोः को भेदः तथा ज्ञानाचारज्ञानविनययोः कश्चनेन दर्शनाचारे शंकायामाद शंकादिपरिणामपरि
हारे यत्नः उपगूहनादिपरिणामानुष्ठाने च यत्नो दर्शनविनयः दर्शनाचारः पुनः शंकाद्यभावे नतत्त्वश्रद्धाने विन १०७
ययत्न इति तथा कालशुद्ध्यादिविषयं अनुष्ठाने यत्नः कालादिविनयः तथा द्रव्यक्षेत्रकालभावादिविषयश्च यत्नः
ज्ञानविनयः ज्ञानाचारः पुनः कालशुद्ध्यादिषु सत्सु श्रुतपठनरा तं श्रुतोपकरणेषु च यत्नः श्रुतविनयः तथा ॥ णा

=ज्ञानयति=१

नयति तपसा तपसा तमो ज्ञानमुपनयेति चमोक्षमार्गे आत्मानं तपोविनयनियमितमतिः सोपि तपोविनय इति ज्ञा
२१८ तव्य इति चारित्रविनयस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह ॥ इंदियकसायपणिहाणं पियगुत्तीओ चेव समिदीओ एसो च
रित्तविणओ समासदो होदि णायव्वो ॥ इंद्रियाणि चक्षुरादीनि कषायाः क्रोधादयः तेषामिंद्रियकषायाणां प्र
णिहाणं प्रसरहानिः इंद्रियकषायप्रणिहानं इंद्रियप्रसरनिवारणं कषायप्रसरनिवारणं अथवा इंद्रियाणां कषा
याणां अपरिणाम स्वकृत व्यापार निरोधनं अपि च गुप्तयः मनोवचनकायशुभानुष्ठानं समितयः ईर्याभाषैषणादा
ननिक्षेपोच्चारप्रस्रवणप्रतिष्ठापना एष चारित्रविनयः समासतः संक्षेपतो भवति ज्ञातव्यः अत्रापि समितिगुप्तयः
आचारः तद्रक्षणोपाये यत्नश्चारित्रविनय इति तपोविनयस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह ॥ उत्तरगुणउज्जोगो सम्मं अ
हियासणाय सद्धाय आवासयाणमुचिदाणं अपरिहाणी अणुस्सेओ ॥ आतापनाद्युत्तरगुणेषु उद्योग उत्सा
हः सम्यग्धमसमनं तत्कृतश्रमस्य निराकुलतया सहनं तत्कृतश्रद्धा तानुत्तरगुणान् कुर्वतः शोभनपरिणामः आ
वश्यकानां समतास्तववंदनाप्रतिक्रमणप्रत्याख्यानकायोत्सर्गाणामुचितानां कर्मक्षयनिमित्तानां परिनिमि
त्तानामपरिहाणिरनुत्सेधः न हानिः कर्तव्यानापि हृद्धिः षट् संतः चत्वारः पंच वा न कर्तव्याः स्तथा समाधिवानं कर्त

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

219 र्यो:यायस्यावग्रहकस्यवेलातस्यामेतौसौकर्त्तव्यो नान्यस्यांवेलायांदानिंहर्द्धिमुपयातेतथायस्यावग्रहकस्यया।
चेतयाचिता:कार्यास्सर्यास्तावतएवकर्त्तव्यो नतेषांदानिंहर्द्धिर्वाकार्याइति नवीतवाचियंदिअहीलणाय
समाणं एसोतवविणउ उत्तवारित्तमाइस्स सम्यक्तपरिणाम:सवाचतपसोधिकाद्धयोविनय:
स्वस्मिन्नपोधिके आत्मनोधिकतपसितपसिचवालाद्याविभतपोनुष्ठानेचनर्त्तिकंउआग: शेषाणामनुकूलत्वेतपसा
अवहेलना अपरिभवएवतपसिविनय:सर्वेमंयतनुआगमहनिर्देशोक्त्वाचारित्रस्यसाक्षालेवतिज्ञातव्य:इति
पंचममोपचारिकविनयंप्रपंचयन्नाह काइयवाइयमाणसिय उत्तियतिविहो उपंचमोविणउ सोपुणसं
वोउविहो पच्चक्खोतहपरोक्खोय कायेनचं:कायिक:वाचिनवोवाचिक:मनसिभवोमानसिक:इ
तित्रिविधस्त्रिप्रकारस्कोपंचमोविनय:स्वर्गमोक्षादीन्विनयतिप्रापयतीतिविनय: कायाश्रयोवागाश्रयोमा
नसाश्रयश्चेतिसपुन:सर्वोपिकायिकोवाचिकोमानसिकश्चद्विविधोद्विप्रकार:प्रत्यक्षश्चपरोक्षश्चगुरो: २०९
प्रत्यक्षश्चक्षुरादिविषय:चक्षुरादिविषयादतिक्रांत:परोक्षइति कायिकविनयस्वरूपंनिरूपयन्नाह
अब्भुट्ठाणंकिदियम्मं णवणंअंजलीयमुंडाणं पच्चुग्गच्छणमित्ते पच्छिदस्सअणुसादणंचेव अभ्युत्थानमा

220 दरेणासनादुत्थानंक्रियाकर्म्मसिद्धभक्तिश्रुतभक्तिगुरुभक्तिपूर्वकंकायोत्सर्गादिकरणंनमनंशिरसाप्रणा
म: अंजलिनांकरकुड्मलेनअंजलिकरणंवामुंडानांकृपीणांअथवामुंडासामान्यवंदनाप्रत्युग्गच्छणमेत्ते आग
च्छत:प्रतिगमनमभिमुखगमनंप्रस्थितस्यप्रयाणकेचपश्चिमस्यअनुसाधनंचअनुव्रजनंचमाननीयानादर:कार्य:
तथाएतेषामेवक्रियाकर्मकर्त्तव्यं तथातेषामेवकृतांजलिपुटेननमनंकर्त्तव्यं तथासाधौआगतस्यप्रत्युन्निमु
खगमनंकर्त्तव्यंतथातस्यैवप्रस्थितस्यअनुव्रजनंकर्त्तव्यमिति तथा णीचंठाणंणीचंगमणं णीचंचआस
णंसयणंआसणदाणं उवगरणदाणंउगासदाणंच देवगुरुस्य:पुरतोनीचंस्थानंवामपार्श्वस्थानंनीचं
चगमनंगुरोर्वामपार्श्वपृष्ठतोवागंतव्यं नीचंचतन्मस्ततंचासनंपीठादिकंशयनंगुरो:आसनस्यपीठादिकस्यदानंनि
वेदनंउपकरणस्यपुस्तिकाकुंडिकापिंछिकादिकस्यदानंउपासंपादनंअवकाशस्यवसतिकागिरिगुहादिका
स्प्रासुकस्याच्छिद्रदानंनिवेदनं अथवानीचंस्थानंकरणीचरणासकुंचितहस्तगुरो:सधर्म्मणोन्यस्यवाव्याधि
तस्येतितथा पडिरूवकायसंफासणदाय पडिरूवकालकिरियाय पेसणकरणंसंथारकरणंउवकरणप
डिलिहणं प्रतिरूपंशरीरबलयोग्यंकायस्यशरीरस्यसंस्पर्शनंमर्दनमेसंवाहनंवाप्रतिरूपकालक्रियाच

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

उष्णकाले शीतक्रियां शीतकाले उष्णक्रियां वर्षाकाले तद्योग्यदेशाकरणं आदेशाकरणं संस्तरकरणं टहिकादि
प्रक्षरणं उपकरणानां शुक्तिकापिंडिकादीनां प्रतिलेखनं सम्यग्विरूपणं इत्येवमादिउजोत्रवयाणेकीरद
221 सरीरेणापमां काइयविणउजहारिहं साहूवगस्स इत्येवमादिरूपकारः गुरूणां अन्येषां वा साधुवर्गस्य यः श
रीरेण क्रियते यथायोग्यं स एष कायिको विनयः कायो ग्निवाद वाचिकवितयस्वरूपं विवृण्वन्नाह श्र
यावयणं हिदमासणं च मिदभासणं च मकूरं च सुत्ताणुवीचिवयणं अणिठुरमक्कसं वयणं पूजावच
नं बहुवचनोच्चारणं यूयं भट्टारका इत्येवमादिहितस्य पथ्यस्य भाषणं इहलोकधर्मकारणं वचनं मितस्य परिमि
तस्य भाषणं चाल्पाक्षरबहुर्थं मधुरस्य मनोहरं श्रुतिसुखदं सूत्रानुवीचिवचनं आगमदृष्ट्या भाषणं यथा पापं न
भवति अनिष्ठुरं दग्धमृतपलीनष्टत्यादिशब्दरहितं अकर्कशं वचनं कामकर्कशं वचनं रणकर्कशं वचनं वर्जयित्वा
वाच्यमिति तथा उवसंतवयणमगिहत्थवयणमकिरियमहीलणं वयणं एसो वाइयविणउ जहारिहं होदि ११०
कायव्वो उपशान्तवचनं क्रोधमानादिरहितं अगृहस्थवचनं गृहस्थानां मकारचकारादियुक्तवचनं तेन रहि
तं बंधनत्रासताडनादिवचनरहितं अक्रियं असिमसिक्रियादिरहितं अथवा सक्रियमिति पाठः सक्रियं क्रि

यायुक्तं अन्यचिंतान्यदाश्रयं यदि तिर्नवाच्यं तद्वचनं यन्निपाद्यते अहीलं अपरिलव वचनं इत्येवमादिवचनं यत्र
222 स एष वाचिको विनयो यथायोग्यं भवति कर्त्तव्य इति मानसिकविनयस्वरूपमाह पापविसोत्तियपरिणा
मवज्जणं पियहिदयपरिणामो णादव्वो संखेवदो एसो माणसिउ विणउ पापविश्रुतिपरिणामवर्जनं
प्राणिहिंसादिका विश्रुतिः सम्यक्त्वविराधना तया परिणामस्तत्राथास्य वर्जनं परिहारः प्रियधर्मोपकाररहितवस
म्यक्त्वज्ञानादिकं च परिणामो ज्ञातव्यः संक्षेपत एष मानसिको विनय इति इयएसो पच्चक्खो
विणउ पोरोक्खिउ विजं गुरुस्स विरहम्मि वट्टिज्जदि आणाणिद्देसचरियाए इत्येवं प्रत्यक्षविनयः कायि
कादिः गुर्वादिषु सत्सु वर्त्ततय तः पारोक्षिको पि विनयो यं गुरोर्विरहे पि गुर्वादिषु परोक्षेषु तत्र आज्ञानि
र्देशनचर्यायाः र्दहद्दारकापदिष्टेषु जीवादिपदार्थेषु श्रद्धानं कर्त्तव्यं तथा तैर्याचर्या पदिष्टा व्रतमित्यादिका
तया च वर्त्तनं परोक्षो विनयस्तथोत्तप्रत्यक्षतायः क्रियते स प्रत्यक्ष इति उत्तरो पत्रिविधविनयमन्य प्रकारे
णाह अह उवचारिउ खलु विणउ तिविहो समासदो भणिउ सत्तचउव्विहदुविहो बोधव्वो आणुपुव्वीए
अथोपचारिको विनयः उपकारे धर्मादिकार्यचिन्तां उपजायत एष उपचारिकः खलु स्फुटं त्रिविधस्त्रिषा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

223 कारः कायिकवाचिकमानसिकभेदेन समासतः संक्षेपतो भणितः कथितः सप्तविधश्चतुर्विधो द्विविधो बोधव्यः
आनुपूर्व्यानुक्रमेण कायिकः सप्तप्रकारो वाचिकश्चतुर्विधः मानसिको द्विविध इति कायिकविनयं सप्तप्र
कारमाह   अब्भुट्ठाणं सण्णदि आसणदाणं अणुप्पदाणं च किदियम्मं पडिरूवं आसणचाओ य अणुव्वजणं
अभ्युत्थानमादरेणोत्थानं सन्नतिः शिरसा प्रणामः आसनदानं पीठाद्युपनयनं अनुप्रदानं च पुस्तकपिं
छाद्युपकरणादानं क्रियाकर्म श्रुतभक्त्यादिपूर्वकः कायोत्सर्गः प्रतिरूपं यथायोग्यं अथवा शरीरप्रतिरूपं का
लप्रतिरूपं भावप्रतिरूपं च क्रियाकर्म शीतोष्णस्पर्शपुरीषाद्यपनयनं आसनपरित्यागः गुरोः पुरतश्च स्थान
न स्थातव्यं अनुव्रजनं प्रस्थितेन सह किंचिद्गमनमिति अभ्युत्थानमेकः सन्नतिर्द्वितीयः आसनदानं तृतीयः अनु
प्रदानं चतुर्थः प्रतिरूपक्रियाकर्म पंचमः आसनत्यागः षष्ठः अनुव्रजनं सप्तमः प्रकारः कायिकविनयस्येति
वाचिकमानसिकविनयलक्षणमाह   हिदमिदपरिमिदभासा अणुवीचीभासणं च बोधव्वं अकुसलमणस्स रो १११
धो कुसलमणपवत्तओ चेव   हितभाषणं मितभाषणं परिमितभाषणं अनुवीचीभाषणं च हितं धर्मसंयुक्तं
मितं अल्पाक्षरं बह्वर्थं परिमितं कारणसहितं अनुवीचीभाषणं आगमाविरुद्धवचनं चेति चतुर्विधो वचनविन

224 यो ज्ञातव्यः तथा अकुशलमनसो रोधः पापादानकारकचित्तनिरोधः कुशलमनसः धर्मप्रवृत्तचित्तस्य प्रवर्तक
श्चेति द्विविधो मनोविनय इति एवं त्रिविधो विनयः साक्षवर्गेण कस्य कर्तव्य इत्याशंकायामाह   रादिणिए
ऊमरादिणिएसु य अज्जासु चेव गिहिवग्गे विणओ जहारिहो सो कायव्वो अप्पमत्तेण   रादिणिए रात्र्यधि
केऽदीक्षागुरौ तपोधिके च ऊमरादिणिएसु ऊनरात्रिकेषु च तपसा कनिष्ठेषु गुणकनिष्ठेषु वयसा कनिष्ठेषु च
साधुषु अज्जासु आर्जिकासु गिहिवग्गे गृहस्थवर्गे श्रावकलोके च विनयो यथार्हो यथायोग्यः स तथा कर्तव्यः क
न साक्षवर्गेणाप्रमत्तेनात्मतपोरूपागमानुसारकप्रमादिना स्वशक्त्या चेति किमर्थं विनयः क्रियत इत्याशंकाया
माह   विणएण विप्पहूणस्स हवदि सिक्खा णिरत्थिया सव्वा विणओ सिक्खाए फलं विणयफलं सव्वकल्लाणं
विनयेन विप्रहीणस्य विनयरहितस्य भवति शिक्षा श्रुताध्ययनं निरर्थका विफला सर्वा सकला विनयः
पुनः शिक्षाया विद्याध्ययनस्य फलं विनयफलं सर्वकल्याणानि अभ्युदयनिःश्रेयससुखानि अथवा स्वर्गाव
तरणजन्मनिःक्रमणकेवलज्ञानोत्पत्तिपरिनिर्वाणादीनि कल्याणानीति पुनरपि विनयस्तवमाह   विणओ
मोक्खद्दारं विणयादो संजमो तवो णाणं विणएणाराहिज्जदि आयरिओ सव्वसंघो य   विनयो मोक्षस्य द्वारं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वेशकः विनयात्संयमो विनयात्तपः विनयाद्ज्ञानं लभतीति संबंधः विनयेन चौराध्यते आचार्यः सर्वसंघश्चापि
225 आयारजीदकप्पगुणदीवणा अत्तसोधिणिज्झंझा अज्जवमद्दवलाहव भत्तीपल्हादकरणं च आ
चारस्य गुणाः जीदप्रायश्चित्तस्य कल्पप्रायश्चित्तस्य गुणाः तत्र तावद्दानानि तत्प्रादीपनं प्रकटनं आत्मशुद्धिश्चात्म
कर्मनिर्मुक्तिनिर्द्वंद्वः कलहाद्यभावः ऋजोर्भावः आर्जवं स्वच्छता मृदोर्भावो मार्दवं मायामानयोर्निरासः लघो
र्भावो लाघवं निःसंगता लोभनिरासः भक्तिर्गुरुसेवा प्रह्लादकरणं च सर्वेषां सुखोत्पादनं यो विनयं करोति तेना
चाराजीदकल्पगुणविषया ये गुणाः संदीपिता उद्योतिता भवंति आर्जवमार्दवलाघवभक्तिप्रह्लादकरणानि
च भवंति विनयकर्तुरिति कित्ती मेत्ती माणस्स भंजणं गुरुजणे य बहुमाणं तित्थयराणं आणा गुणाणुमोदा
य विनयगुणा कीर्तिः सर्वव्यापी ज्ञानतपः ख्यातिश्च मैत्री सर्वैः सह मित्रभावः मानस्य गर्वस्य भंजनं आम
र्दनं गुरुजने च बहुमानं पूजाविधानं तीर्थकराणां आज्ञापालितो भवति गुणानुमोदश्च कृतो भवति एते विनय ११२
गुणा भवंतीति विनयस्य कर्ता कीर्तिं लभते तथा मैत्रीं लभते तथात्मनो मानं निरस्यति गुरुजनेभ्यो बहुमानं लभते
तीर्थकराणामाज्ञां च पालयति गुणानुरागं च करोतीति वैयावृत्त्यस्वरूपं निरूपयन्नाह आयरियादिसु पं

चसु सबालवुड्ढाउलेसु गच्छेसु वेज्जावच्चं वुत्तं कायव्वं सव्वसत्तीए आचार्योपाध्यायस्थविरप्रवर्तकगणधरेषु
226 पंचसु बालानवकप्रव्रजिताः वृद्धास्तपोवृद्धा गुणवृद्धास्तैराकुलो गच्छस्तथा बालवृद्धाकुले गच्छे सप्तपुरुषसंताने
वैयावृत्त्यमुक्तं यथोक्तं कर्तव्यं सर्वशक्त्या सामर्थ्येनोपकरणाहारभेषजपुस्तकादिभिरुपग्रहः कर्तव्य इति पुन
रपि विशेषार्थं श्लोकेनाह गुणाधिए उवज्झाए तवस्सि सिस्से य दुब्बले साहुगणे कुलसंघे समणुण्णे य चावदिए
गुणैरधिको गुणाधिकस्तस्मिन् गुणाधिके उपाध्याये श्रुतगुरौ तपस्विनि कायक्लेशपरे शिक्षके शास्त्रशिक्षा
णतत्परे दुःशीले वा दुर्बले व्याध्याक्रांते वा साधुगणे ऋषियतिमुन्यनगारचतुःकुले गुरुकुले स्त्रीपुरुषसंताने संघ
चातुर्वर्ण्यश्रमणसंघे समनोज्ञसुखासीने सर्वोपद्रवरहिते आपदि च उपद्रवैः संग्रस्ते वैयावृत्त्यं कर्तव्यमिति ।
केः कृत्वा वैयावृत्त्यं क्रियते तत्राह सेज्जोगासणिसेज्जा तहोवहिपडिलेहणाउवग्गहिदे आहारोसहवायण
विकिंचणं वंदणादीणि शय्यावकाशः वसतिकावकाशदानं निषद्या आसनादिकं उपधिः कुंडिकादि
प्रतिलेखनं पिच्छिकादिभिरेतैरुपग्रहं उपकारः अथवैतैरुपगृहीतैः स्वीकृतैस्तथा आहारौषधवाचना व्याख्यान
विकिंचनं मूत्रपुरीषादिव्युत्सर्गं वंदनादिभिरास्तारेण निद्रादर्ययाश्रमपक्षनश्चेवि पिप्पल्यादिकेन शास्त्रव्याख्या।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

226 तेनं खलु तमलत्रिदर्शनेन वंदनया चेत्याप्यर्योर्वकाग्रानंनिषद्यायौ पुष्पिनांप्रतिलेखनेन वंदर्शनाम्नातुं एकारः
कर्त्तव्यः एतस्मे प्रतिगृहीता आत्मीकृता भवंतीति केऽपुण्यानस्पकारः क्रियते तत्राह अक्षागतेण
गादद गयणदीर्घध्यणासिवत्तेमि वेज्जावच्चं वुत्तं संगदसारक्कणावदं अथनिश्रांतम्यस्य नेआरूपक्तृत
स्पश्वापदैः सिंहव्याघ्रादिभिः परिस्तृतस्य राजभिः रंदवितस्य नदीरोधनर्पीडितस्य अशिवनमारिरोगादिव्यथित
स्पतमकलिहार्पीडितस्य वयावृत्तं तउक्तं संयदसारक्षणापतनपामागतानां संग्रहः कर्त्तव्यः संगृहीतस्य रक्षणं
कर्त्तव्यं अथवचैवसंबंधः कर्त्तव्यः एतदुपदेशपुमंयदोपतंसारक्षणापतेचवैयावृत्त्यं कर्त्तव्यमिति अथवाराध
त्राद्यः अत्रैकमतिमिमंबध्यंते पथिरोधः चारोधः श्वापदरोधः राजरोधः नदीरोधः इत्यपुरोधपुतथा। शिवेउर्मि
क्षेवयावृत्त्यं कर्त्तव्यमिति स्वाध्यायस्वरूपमाह परियट्टणाय वायण पडिच्छणाणुपेक्षणाय धम्मकहा
थुदिमंगलसंजुत्तो पंचविहो होइसज्झाउ परिवर्त्तनं पठितस्यग्रंथस्या उवंदनं वाचना शास्त्रस्य व्याख्या ११२
नेपृच्छना शास्त्रश्रवणं अनुप्रेक्षा द्वादशानुप्रेक्षानित्यत्वादि धर्मकथा त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरितानि स्तुति
स्तुतिर्देववंदनामंगलइत्येवं संयुक्तः पंचप्रकारो भवति स्वाध्यायः सम्यक्प्रयुक्तोऽध्ययः इति ध्यानस्वरूपं विद्धि।

227 एवमाह अट्टं च रुद्दसहियं दोण्णिवि झाणाणि अप्पसत्थाणि धम्मं सुक्कं च दुवे पसत्थझाणाणि याणि
आर्त्तध्यानं रौद्रध्यानेन सहितं एते द्वे ध्याने अप्रशस्ते नरकतिर्यग्गतिप्रापके धर्म्यध्यानं शुक्लध्यानं एते द्वे प्रशस्ते देवगति
सिद्धगतिप्रापके इत्येवं विज्ञानीहि तत्र ध्यानं एकाग्रचिंतानिरोधो ध्यानमिति आर्त्तध्यानस्य भेदानाह अमणुण्णजोग
इट्ठविओगपरीसहणिदाणकरणसु अट्टं कसायसहियं झाणं भणियं समासेण अमनोज्ञेन ज्वरशूलशत्रुरोगा
दिनां योगः संपर्कः इष्टस्य पुत्रस्त्रदुहितृमातृपितृबंधुशिष्यादिकस्य वियोगः अभावः परीषहाः क्षुत्तृष्णाशीतोष्णादयः
निदानकरणं इहलोकपरलोकभोगविषयः अभिलाषः इत्येतेषु प्रदेशेषु आर्त्तमनः संक्लेशः कषायसहितं ध्यानं भ
णितं समासेन संक्षेपतः कदाममानेनामनोज्ञेन सह वियोगो भविष्यतीत्येवं चिंतयतः आर्त्तध्यानं प्रथमं इष्टः मदसर्व
दायादि मनसंयोगो भवति वियोगो न कदाचिदपि स्यादित्येवं चिंतनं आर्त्तध्यानं द्वितीयं क्षुत्तृष्णाशीतोष्णादिभिरहं व्यथित कदैत
पाममाभावः स्यात्कथं मयादंशमशकालस्यायनमम क्षुधादयानस्युः कदाममवेलायां प्राप्तिः स्यात्येनां दृष्टुं तामिपिवा
मिवादाकारत्कारत्कारं जलसकंवकदैतापिनममप्रतीकारः इति चिंतनमार्त्तध्यानं तृतीयमिति इहलोके यदि
ममपुत्राः स्युः परलोके यदि अहं देवो भवामि स्त्रीवस्त्रादिकं मम स्यात् इत्येवं चिंतनं चतुर्थमार्त्तध्यानमिति रौद्रध्यानं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्वरूपप्रतिपादयत्वात् तेलिक्कमोससारस्करोणु तस्सेवंबंधविहारले रुद्दंकसायसहियं झाणंतणियंसमा।
आण सत्त्वपरद्रव्यहरणाभिप्रायः मृषाश्रहत्ततत्परतामारक्षणायदिमदीयंद्रव्यंचोरयतितमहंनिहन्मि एवमा
सुवव्यवदरुमारणाभिप्रायस्तन्यमृषावादसारक्षणेषु तथाचैवंपङ्क्तिर्भारंलपृथिव्यप्तेजोवायुवनस्पतित्रसकायि।
कांचित्रधनच्छेदनंनदनबंधनवधताडनदहनदुष्टमारोरुकषायसहितंध्यानंलीतंसमासनसंक्षेपेणपरद्रव्यहर
णातत्परताप्रथमंरौद्रंपरपीडाकरंमृषावादयत्नः द्वितीयंरौद्रंपरधनपुत्रादिद्रव्यविषयचारदायादादिमारणाद्यमय
नन्तृतीयंरौद्रंतथापिषड्जीवमारणारंभेसृतानिषायश्चतुर्थंरौद्रमिति ततः अवहट्टु अट्टरुद्दे महाभएसुग्गदी
यपच्चूहे धम्मंवासुक्कंवा होहिसमण्णागदमदीउ यतएवंस्तत आर्तरौद्रं किंविशिष्टेमहाभयेमहासंसारभीतिदा।
यिनिष्क्रान्तिप्रस्फुटदेवगतिमोक्षगतिप्रतिकूलं अपकृत्य निराकृत्य धर्म्यध्यानंशुक्लध्यानंवालब्धसम्यग्ध्यानेनाग
तमतिर्धर्म्यध्यानेशुक्लध्यानेचसादरस्त्वं सुष्ठुविशुद्धमनाविविधादिसमाहितमतिर्भवेति धर्म्यध्यानलक्षणप्रतिपाद। ११४
यत्वात् पर्यायाणामणिरूणिरूणा धम्मंचउव्विहंआदि आणापायविवायविचउयसंठाणविचयंच
पकायाणंपंचेंद्रियव्यापारपरित्यागेनकायिकवाचिकव्यापारविरहेणचमनोमानसव्यापारंनिरुध्यात्मवशंकृत्वा।

धम्मंचउव्विधंचतल्लंदंध्यायचिंतय केतच्चत्वारोपिविकल्पाइत्याशंकायामाह आज्ञाविचयः अपायविचयः विपा
कविचयः संस्थानविचयश्चेति तत्राज्ञाविचयंविवृण्वन्नाह पंचत्थिकायछज्जीवणिकाए कालदव्वमण्णेय आ
णागज्झेभावे आणाविचएणविचिणादि पंचास्तिकायाः जीवास्तिकायः अजीवास्तिकायः धर्मास्तिकायः
अधर्मास्तिकायः वियदस्तिकायइति तेषांप्रदेशबंधास्संतीतिकृत्वाकायाइत्युच्यंते षड्जीवनिकायश्चपृथिव्यप्ते
जोवायुवनस्पतित्रसाः कालद्रव्यमन्यत् अस्यप्रदेशबंधाभावादस्तिकायत्वंनास्ति एतानाज्ञाग्राह्यान्तावा
तपदार्थानाज्ञाविचयेनाज्ञास्वरूपेणविचिनोति विवेचयतिध्यायतीत्यर्थः यावन्तःप्रोक्ताःपदार्थाः सर्वज्ञनाथेनवीतरा
गेणतत्प्रणीतत्वेनदृष्टानकदाचिद्भवंतिचरंतीति आज्ञाकथवुद्ध्यातपांपृथक्पृथग्विवचनेनाज्ञाविचयायद्ध्यात्मनः प्र
त्यक्षबलेनहेतुबलेनवानस्पष्टास्तथापिसर्वज्ञाज्ञानिर्देशानगृह्णातिनान्यथावादिनोजिनायतइति अपायविचयं
निरूपयन्नाह कल्लाणपावगाउ पायेविचिणादिजिणमदमुवेच्च विचिणादिवाअवाय जीवाणसुहेयअसुहे
य कल्याणप्रापकान्पंचकल्याणानियःप्राप्यंतेतानुपायान्सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणिविचिनोतिध्यायति
जिनमतमुपेत्यजिनागममाश्रित्यविचिनोतिवाध्यायति वाअपायान्कर्मापगमान्स्थितिखंडानुभागखंडान्व

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

231 त्कर्षापकर्षसंक्रमभेदान् जीवानां सुखेन जीवप्रदेशसंतर्पणानि अशुभानि इंद्रियानि दीर्घात्मनस्का विचिनोतीति स्मा
वयतीति एते कर्मबद्धा जीवा इतस्ततो वनमिशाममनात् एते स्वकर्मानुरूपफलकेन एतैः परिणामैः संसारे भ्रमंतीति जीवा
एते असंसाराद्विमुंचंतीति इति चिंतनमपायचिंतनं नाम द्वितीयं धर्मध्यानमिति विपाकविचयस्वरूपमाह
पयडिट्ठिदिअणुभागप्पदेसबंधं पुण्णपावकम्मफलं उदयोदीरणसंकमबंधं मोक्खं च विचिणादि एकलक्षणमं
ने कालवशगतं च जीवानां पुण्यकर्मफलं पापकर्मफलं च विचिनोति उदयं स्थितिक्षयेण गलनं विचिनोति ये
कर्मस्कंधा उत्कर्षापकर्षादिप्रयोगेण विना स्थितिक्षयं प्राप्यालनः फलं ददते तेषां कर्मस्कंधानामुदय इति स
ज्ञातं ध्यायति तथा चोदीरणमपक्वपाचनं ये कर्मस्कंधा महत्सु स्थित्यनुभागेषु अवस्थिताः संतः अपकृष्य अकाले
फलदाः क्रियंते तेषां कर्मस्कंधानामुदीरणमिति संज्ञानं ध्यायति संक्रमणं परप्रकृतिस्वरूपेण गमनं विचि
नोति तथा बंधं जीवकर्मप्रदेशान्योन्यसंश्लेषं बंधं ध्यायति मोक्षं जीवकर्मप्रदेशविश्लेषं अनंतज्ञानदर्शनसुख ११५
रूपवीर्यरूपं विचिनोतीति संबंधः तथा अशुभप्रकृतीनां गुडखंडशर्करामृतस्वरूपेणानुभागचिंतनं अशुभप्रकृती
नां निंबकांजीरविषहालाहलस्वरूपेणानुभागचिंतनं तथा घातिकर्मणां लतादार्वस्थिशिलासमानानुभागचिं
क्रियते नं

232 चिंतनं नरकतिर्यग्मनुष्यदेवगतिप्रापककर्मफलचिंतनं इत्येवमादि चिंतनं विपाकविचयधर्मध्यानं नाममिति संस्था
नविचयस्वरूपं विवृण्वन्नाह उड्ढमहतिरियलोए विचिणादि सपज्जए ससंठाणे एत्थेव अणुगदाओ अणुपेक्खा
ओ य विचिणादि ऊर्ध्वलोकं सपर्ययं सभेदं ससंस्थानं अस्त्रचतुरस्रवृत्तदीर्घायतमृदंगसंस्थानपटलं
इंद्रकश्रेणिबद्धप्रकीर्णकविमानवेदिका विचिनोति ध्यायति तथाधोलोकं सपर्ययं सभेदं ससंस्थानं वेत्रासना
कारमिति अस्त्रचतुरस्रवृत्तदीर्घायतादिसंस्थानं तन्नरकाः सप्तपृथ्वीइंद्रकश्रेणिविश्रेणिबद्धप्रकीर्णकप्रस्तरस्वरू
पेण स्थितं शीतोष्णनरकस्थिततमहावेदनारूपं च विचिनोति तथा तिर्यग्लोकं सपर्ययं सभेदं ससंस्थानं झल्लर्याकि
रं मेरुकुलपर्वतादिग्रामनगरपत्तनादिक्षेत्रं पूर्वविदेहापरविदेहभरतैरावतभोगभूमिद्वीपसमुद्रवननदीवेदिका
यतनकूटादिलक्षणं दीर्घह्रस्ववृत्तायतअस्त्रचतुरस्रसंस्थानमादिक्षेत्रं विचिनोति ध्यायतीति संबंधः अत्र वानु
तामनुप्रेक्षाद्वादशानुप्रेक्षा विचिनोति कास्ता अनुप्रेक्षा इति नामानि निर्दिशन्नाह अद्धुवमसरणमेगत्त
मण्णसंसारलोगमसुइत्तं आसवसंवरणिज्जर धम्मं बोधिं च चिंतिज्जो अध्रुवमनित्यता अशरणमनाश्रयः
एकत्वं एकोऽहं अन्यत्वं शरीरादन्योऽहं संसारः चतुर्गतिसंक्रमणं लोकः ऊर्ध्वाधोमध्यवेत्रासनझल्लरीमृदंगरूपं च।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

देशाख्यायतः अशुचित्वं आश्रवः कर्माश्रवः संवरः महाव्रतादिकं निर्जरा कर्मसातनं धर्मं धर्मोपदेशप्रकारः
233 क्षमादिलक्षणः बोधिश्च बोधिश्च सम्यक्त्वम् इति भावना एता द्वादशानुप्रेक्षा चिंतनं एतच्चतुर्विधं धर्मध्यानं नाम
ति शुक्लध्यानस्य स्वरूपं द्विधा विवेचयन्नाह   उवसंतो उ पुधत्तं झायदि झाणं वियक्कवीचारं खीणकसा
ओ झायदि एयत्तवियक्कवीचारं   उपशांतकषायः पृथक्त्वेन ध्यायति ध्यानं द्रव्याण्यनेकभेदभिन्नानि त्रि
भिर्योगैर्युक्तो ध्यायति ततः पृथक्त्वमित्युच्यते वितर्कः श्रुतं यस्मा वितर्केण श्रुतेन सह वर्त्तते यस्माच्च नवदशचतु
र्दशपूर्वधरस्य तस्मात् सवितर्कं तद्वीचारः अर्थव्यंजनयोगसंक्रमः एकमर्थं त्यक्त्वा अर्थांतरं ध्यायति
मनसा संचिंत्य वचसा प्रवर्त्तते वचसा प्रवृत्य कायेन प्रवर्त्तते एवं परस्परतः संक्रमो योगानां द्रव्याणां व्यंजनानां।
स्थूलपर्यायाणां अर्थानां सूक्ष्मपर्यायाणां वचनगोचरातीतानां संक्रमः सवीचारं ध्यानमिति अस्य त्रिप्रका
रस्य ध्यानस्य उपशांतकषायः स्वामी तथा क्षीणकषायो ध्यायति एकत्ववितर्कमवीचारं एकं द्रव्यमेकार्थं। १९८
पर्यायमेकपर्यायं वा योगेनैकेन ध्यायति तद्ध्यानमेकत्वं वितर्कः श्रुतं पूर्वगतमेव अवीचारं अर्थव्यंजनयोगसं
क्रांतिरहितं अस्य च त्रिप्रकारस्य एकत्वसवितर्कावीचारभेदभिन्नस्य क्षीणकषायः स्वामी तृतीयं चतुर्थं शुक्लध्या

नस्वरूपप्रतिपादनार्थमाह   सुहुमकिरियं सजोगी झायदि झाणं च तदियसुक्कं तु जं केवली अजोगी झा
234 यदि झाणं समुच्छिन्नं   सूक्ष्मक्रियमवितर्कमवीचारं श्रुतावष्टंभरहितं अर्थव्यंजनयोगसंक्रांतिविमुक्तं सू
क्ष्मकायक्रियाव्यवस्थितं तृतीयं शुक्लं सयोगी ध्यायति ध्यानमिति यत्केवल्ययोगी ध्यायति ध्यानं तत्समुच्छिन्नमवि
तर्कमवीचारमनिवृत्तिनिरुद्धयोगमपश्चिमं शुक्लमविचलं मणिशिखावत् तस्य च चतुर्थध्यानस्यायोगी स्वामी।
यद्यप्यत्र मानसो व्यापारो नास्ति तथाप्युपचारक्रियाध्यानमित्युपचर्यते पूर्वप्रवृत्तिमपेक्ष्य घृतघटवत्पूर्व
वदिति व्युत्सर्गस्य स्वरूपनिरूपणार्थमाह   दुविहो य विउस्सग्गो अब्भंतर बाहिर मुणेयव्वो अब्भंतर कोहादी।।
बाहिरं खेत्तादियं दव्वं   द्विविधो द्विप्रकारो व्युत्सर्गः परिग्रहपरित्यागः अभ्यंतरो बाह्यश्च ज्ञा
तव्यः क्रोधादीनां व्युत्सर्गोऽभ्यंतरः क्षेत्रादिकस्य द्रव्यस्य त्यागो बाह्यो व्युत्सर्ग इति अभ्यंतरस्य व्युत्सर्गस्य भेदप्र
तिपादनार्थमाह   मिच्छत्तवेदरागा हस्सादिया य तह छद्दोसा चत्तारि तह कसाया चोद्दस अब्भंतरा गंथा
मिथ्यात्वं स्त्रीपुंनपुंसकवेदास्त्रयः रागा हास्यादयः षड्दोषाः हास्यरत्यरतिशोकभयजुगुप्साश्चत्वार
श्चत्वारः कषायाः क्रोधमानमायालोभाः एते चतुर्दशाभ्यंतरा ग्रंथाः एतेषां परित्यागोऽभ्यंतरो व्युत्सर्ग इति बाह्यव्युत्स

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

235 एतेद्दशतिपादनार्थमाह ॥ खेत्तं वत्थु धणधण्णगदं दुपयचउप्पदगदं च जाणसयणासणाणि य कुप्पे भंडेसु
दस होंति ॥ क्षेत्रं सस्यादिनिष्पत्तिनिमित्तं ग्रामः वास्तु गृहप्रासादादिकं धनगतं सुवर्णरूप्यद्रम्मादिकं धा-
न्यगतं शालियवगोधूमादिकं द्विपदाः दासीदासादयः चतुष्पदगतं गोमहिष्यजादिगतं यानं शयनासनं कुप्यं
कर्पासादिकं भांडं हिंगुमरिचादिकं एवं बाह्यपरिग्रहो दशप्रकारः तस्य त्यागो बाह्योत्सर्ग इति द्वादशविधस्या-
पि तपसः स्वाध्यायोधिक इति निरूपयन्नाह ॥ बारसविधम्हि वि तवे सब्भंतरबाहिरे कुसलदिट्ठे णवि अत्थि
णवि य होदि सज्झायसमं तवो कम्मं ॥ द्वादशविधतपसि सबाह्याभ्यंतरे कुशलदृष्टे सर्वज्ञगणधरादिप्रति-
पादिते नाप्यस्ति नापि च भविष्यति स्वाध्यायसमानं तपःकर्म द्वादशविधे तपसि मध्ये स्वाध्यायसमानं तपो-
नुष्ठानं न भवति न भविष्यतीति कुतः ॥ सज्झायं कुव्वंतो पंचिंदियसंवुडो तिगुत्तो य हवदि य एयग्गमणो विण-
एण समाहिदो भिक्खू ॥ स्वाध्यायं कुर्वन् पंचेंद्रियसंवृतः त्रिगुप्तश्च इंद्रियव्यापाररहितो मनोवाक्कायगुप्तश्च । 117
मनोवाक्कायशुभव्यापार एकाग्रमनाः शास्त्रार्थतल्लीनः विनयेन समाहितो विनययुक्तः भिक्षुः साधुः स्वाध्यायस्य
माहात्म्यं दर्शितमेतस्यां गाथायामिति तपोविधानक्रममाह ॥ सिद्धिप्पासादवदंसयस्स करणं चउव्विहं हो-

दि दव्वखित्तेकाले भावे विय आणुपुव्वीयं ॥ तस्य द्वादशविधस्यापि तपसः किंविशिष्टस्य सिद्धिप्रासादावतं-
236 सकस्य मोक्षगृहकर्णपूरस्य मंडनस्य अथवा सिद्धिप्रासादप्रवेशकस्य करणमनुष्ठानं चतुर्विधं भवति द्रव्यमाहा-
रशरीरादिकं क्षेत्रं अनूपमरुजांगलादिकं स्निग्धरूक्षवातपित्तश्लेष्मप्रकोपकं कालः शीतोष्णवर्षादिरूपः
भावः परिणामश्चित्तसंक्लेशः द्रव्यक्षेत्रकालभावानाश्रित्य तपः कुर्यात् यथा वातपित्तश्लेष्मविकारा न भवंति ।
आनुपूर्व्या क्रमेणाक्रमेण त्यक्तो यदि तपः करोति चित्तसंक्लेशो भवति संक्लेशाच्च कर्मबंधः स्यादिति तपोधि-
कारमुपसंहरन् वीर्याचारं सूचयन्नाह ॥ अब्भंतरसोहणओ एसो अब्भंतरो तवो भणिओ एत्तो विरियाचारं स-
मासओ वण्णइस्सामि ॥ अभ्यंतरशोधनकमेतदभ्यंतरं तपो भणितं भावशोधनाय तत्तपः तथा बाह्यमप्युक्तमि-
त ऊर्ध्वं वीर्याचारं वर्णयिष्यामि संक्षेपत इति ॥ अणगूहियबलविरिओ परिक्कमदि जो जहुत्तमाउत्तो जुंजदि
य जहाथामं विरियाचारुत्ति णायव्वो ॥ अनिगूहितबलवीर्यः अनिगूहितमसंवृतमप्रच्छादितं बलमाहारौष-
धादिकृतसामर्थ्यं वीर्यं वीर्यांतरायक्षयोपशमजनितं संहननापेक्षं स्वात्मनः शरीरावयवकरचरणजंघाकटि-
स्कंधादिघनघटितबंधापेक्षा अनिगूहिते बलवीर्ये येनासौ बलवीर्ये येनासावनिगूहितबलवीर्यः पराक्रमते च

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

इतेसप्तमस्तेयोयथोक्तंतपश्चारित्रे त्रिविधोनुमतिरहितं सप्तदशप्रकारसंयमं विधानं प्राणसंयमं तथेंद्रि
यसंयमं चैतद्यथाक्रममनिगूहितबलवीर्यः करोतितेनकिंचात्मानंयथास्थानंयथाशरीरंवहलंयत्सवीर्या
चारइतिज्ञातव्यालदाह अथवा तस्यवीर्याचाराज्ञातव्यइतित्रिविधानुमतिपरिहारः यथोक्तमित्युक्तस्तथा
सप्तदशप्रकारंप्राणसंयममिंद्रियसंयमंचयथोक्तमित्युक्तं तत्कात्रिविधानुमतिःकश्चसप्तदशप्रका
रःप्राणसंयमःकश्चेंद्रियसंयमइतिपृष्टेउत्तरमाह पडिसेवापडिसुणणं संवासोचेवअणुमदीतिविहा
उद्दिट्ठंजदिभुंजदि भोगदिदव्वहोदिपडिसेवा प्रतिसेवाप्रतिश्रवणंसंवासश्चैवानुमतिःत्रिविधा अथ
किंप्रतिसेवायालक्षणमाह उद्दिष्टंदात्रापात्रमुद्दिश्यपात्रोलिप्रायेणाहारादिकमुपकरणादिकंवापनीतं
दानीतमाहारादिकंयदिभुक्ते तुलवतिउपकरणादिकंचप्रासुकमानीतंदृष्ट्वालागयतिसेवतेयदितदातस्य
पात्रस्यप्रतिसेवानामानुमतिदोषःस्यात तथा उद्दिट्ठंजदिविचरदि पुव्वंपच्छावहोदिपडिसुणणं सावज्ज ११८
संकिलिट्ठ ममत्तिभावोडसंवासो पूर्वमेवोपदिष्टंयावत्तदाहारंगृह्णातिसाधुस्तावदेवपूर्वंप्रतिपादय
ति अथवादत्वाहारादिकमुपकरणंपश्चान्निवेदयतियुष्मन्निमित्तंमयासंस्कृततत्पूर्वाङ्गिगृहीतमाहममंसंतापः

सेजातःइतिश्रुत्वात्तत्क्षीनावनंसंतोषणंवायदितिष्ठतितदातस्यप्रतिश्रवणंनामानुमतिदोषद्वितीयःस्यादिति त
थासावद्यसंक्लिष्टायायंममत्वभावःसंसेवासोनामानुमतिदोषस्तृतीयः एवंप्रकारानुमतिंकुर्वन्तायथोक्तंनाचारि
तंवलवीर्यंचगूहितंतेनवीर्याचारोनानुष्ठितःस्यात्तस्मात्सानुमतिस्त्रिप्रकारापरिहार्या वीर्याचारमनुष्ठित
ति सप्तदशप्रकारसंयमंप्रतिपादयन्नाह पुढविदगतेउवाऊ वणप्फदीसंजमोयबोधव्वो विगतिगचउपंचिं
दिय जीवकायाणसंजमणं पृथिव्युदकतेजोवायुवनस्पतिकायानांसंयमनंरक्षणंसंयमाज्ञातव्यः तथाद्वी
द्रियत्रीन्द्रियचतुरिंद्रियपंचेंद्रियाणांसंयमनंरक्षणंसंयमः तथाअजीवकायिकानांशुष्कतृणादीनामच्छेदनं का
यसंदनपंचप्रकारसंयमःत्रसलदनंचतुर्विधः अजीवरक्षणंचैकोविधइतिदशप्रकारःसंयमस्तथा अप्प
डिलेहदुप्पडिलेह मुव्वेक्खअवहट्टुसंजमोचेय मणवयणकायसंजम सत्तरसविहोदुणायव्वो अप्रतिलेख
अप्रतिलेखः दुष्प्रतिलेखकयावाद्रव्यस्यस्थानस्याप्रतिलेखनमदर्शनंतस्यसंयमनंदर्शनेप्रतिलेखनंचाप्रतिलेखसं
यमःदुःप्रतिलेखःदुष्टप्रमार्जनंजीवघातमर्दनादिकारकंतस्यसंयमनंयत्नेनप्रतिलेखनंजीवप्रमादमंतरणाद्
प्रतिलेखसंयमः दुःप्रतिलेखःदुष्टप्रमार्जनंजीवघातमर्दनादिकारकंतस्यसंयमनंयत्नेनप्रतिलेखनंजीवप्र

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मार्दमंतरेणाङ् अतिलेखसंयमः उपेक्षा उपेक्षणं उपकरणादिकं च वस्त्राण्युनः कालांतरेणाप्ययं दर्शनं जीव
229 संमूर्छनादिकं दृष्ट्वा प्रक्षणं तस्या उपेक्षायाः संयमनं दिनं प्रतिनिरीक्षणमुपेक्षासंयमः अवहृत्य अपहरणं संप
नयनं पंचेंद्रियद्वींद्रियादीनां पृथक्नयनमुपकरणेभ्योन्यत्र क्षेपणमुपकरणं तस्य संयमनं निराकरणं उदरस्था
दिकस्य वा निराकरणमपहरणसंयमः एवं चतुर्विधः संयमः तथा मनःसंयमनं वचनस्य संयमनं कायस्य च सं
यमनं मनोवचनकायसंयमस्त्रिप्रकारः एवं सर्वत्रानिंदशानिर्दिनिमोक्षसतत्तदात्तृदीवासप्तदशप्रकारः संय
मः प्राणसंयमः अस्य रक्षणेन यथाक्रमाचरितं भवति तथेंद्रियसंयमं प्रतिपादयन्नाह पंचरसपंचवण्णा
दोगंधा अट्ठफाससत्तसरा मणसा चोद्दसजीवा इंदियपाणाय संयमो णेयो पंचरसास्तिक्तकषायाम्ल
कटुकमधुरा रसनेंद्रियविषयाः पंचवर्णाः कृष्णनीलरक्तपीतशुक्लाश्चक्षुरिंद्रियविषयाः द्वौगंधौ सुगंधदुर्गं
धौ घ्राणेंद्रियविषयौ अष्टौ स्पर्शाः स्निग्धरूक्षकर्कशमृदुशीतोष्णलघुगुरुकाः स्पर्शनेंद्रियविषयाः सप्तस्वराः ११८
षड्जऋषभगांधारमध्यमपंचमधैवतनिषादाः श्रोत्रेंद्रियविषयाः एतेषां मनसा सह अष्टाविंशतिर्भवति तासां सं
यमनमात्मविषयनिरोधनं संयमः मनसो नोइंद्रियस्य संयमः तथा चतुर्दशजीवसमासानां रक्षणं प्राणसंयम

एवमिंद्रियसंयमः प्राणसंयमश्च ज्ञातव्यः यथाक्रममनुष्ठेया इति पंचाचारमुपसंहरन्नाह दंसणणाण
240 चरित्ते तववीरियाचारणियदसमत्था अत्ताणं जो समणो गच्छदि सिद्धिं धुदकिलेसा एवं दर्शनज्ञान
चारित्रतपोवीर्याचारैरात्मानं निग्रहितुं यत्रिपुंजयः समर्थः श्रमणः साधुः स गच्छति सिद्धिं धूतक्लेशः विधूता
ष्टकर्मा एवं पंचाचारो व्याख्यातः
पिंडशुद्ध्याख्यं षष्ठमाचारं विवक्षुकामस्तावन्नमस्कारमाह तिरयणपुरुस
गुणसहिदे अरहंते विदिदसयलसब्भावे पणमिय सिरसा वोच्छं समासदो पिंडसुद्धीओ त्रिरत्नानि सम्यग्दर्श
नज्ञानचारित्राणि तानि विद्यंते येषु ते पुरुषगुणाश्च ते महागुणाश्च ते त्रिरत्नपुरुषगुणाः अथवा त्रिरत्नानि सम्यक्त्वादी
नि पुरुषगुणाः अनंतसुखादयस्तैः सहितास्तान् अरहंतः अर्हतः सर्वज्ञान् विदितसकलसद्भावान् विदिता वि
ज्ञाताः सकलाः समस्ताः सद्भावाः स्वरूपपर्यायाः यैस्ते परिज्ञातसर्वपदार्थस्वरूपान् प्रणम्य शिरसा वक्ष्ये समासतः पिंड
शुद्धिमाहारशुद्धिमिति यथाश्रुतज्ञानं निवेदयन्नाह उग्गमउप्पादणएसणं च संजोयणं पमाणं च इंगालधू
मकारणं अट्ठविहा पिंडसुद्धीदु उद्गच्छति उत्पद्यते येन स उद्गमः अभिप्रायो दातृपात्रगतो दारादिस्तत्कृता दोषाः उ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२०९ त्पाद्यते निष्पाद्यते यैस्तेऽत्पादाः तैर्धात्र्यादिभिरुत्पादनदोषा आहारार्थं भुक्तान्नविशेषाः अन्नपानेषु जाते
यत्संपरिवर्तकाल्यस्तथा मिश्रद्रव्यसंज्ञानदोषाः संयोज्यते संयोजनमात्रं वा संयोजनदोषः प्रमाणातिरेकः प्रमा
णदोषः अंगारमिव अंगारदोषः धूमइव धूमदोषः कारणनिमित्तं कारणदोषः एवमेतैरुद्गमादिदोषैर्वर्जितो भव
कारापितः श्रुतवर्णितमार्यमहत्कर्म तत् उद्गमदोषाणां नामनिर्देशार्थमाह आधाकम्मुद्देसिय अज्झोवज्झ
य पूदिमिस्से य ठविदबलिपाहुडिदं पादुक्कारं यदीयं गृहस्थाश्रितं पंचसूनासमेतं तावत्सामान्यभूतमष्ट
विधपिंडशुद्धिवार्त्यं महादोषरूपमधःकर्म कथ्यते आधाकर्म अधःकर्मनिकृष्टव्यापारः षड्जीवनिकायव
धकरः औद्देशिकमुद्दिश्य कृतमौद्देशिकः अध्यवधिसंयतं दृष्ट्वा पाकारंभः पूतिदोषः प्रतिश्र
प्रासुकमप्रासुकमिश्रं असंयतमिश्रं मिश्रं संयतमिश्रं गृहे स्थापितं स्थापितं तस्य दत्तं परं दत्तं वा बलिर्निवेद्य
देवेभ्यो नैवेद्यं प्राभृतं यथा वर्तितं कालस्य दानं हि विरूपं पादुक्कारं यथा प्राविःकरणं मंडपादेः प्रकाशनं कीद १२०
यक्रीतं वा तेन स्वरूपमिति तथा पामिच्चपरियट्टे अभिहडमुब्भिण्णमालआरोहे अच्छिज्जं अणिसट्ठं उ
ग्गमदोसा दु सोलसिमे पामिच्चं प्रामृष्यं सद्धर्माणां उधारिकं परियट्टं परिवर्तकं द्रव्यं दत्तं अभिहडं अनिष

२०९

ग्गमदोसा दु सोलसिमे उब्भिण्णं उद्भिन्नं बंधनापनयनं मालआरोहं मालारोहणं गृहोर्ध्वमाक्रमणं अच्छेज्जं अच्छेद्यं त्रास
दत्तं अनिसृष्टं अनिसृष्टं अप्रधानदाता उद्गमदोषाः षोडशैमे ज्ञातव्या इति गृहस्थाश्रितस्याधःकर्मणः स्वरूपं
वक्तुं आगमकथनार्थं आधाकम्मेणाय सयपरकदमादमपसं
विहण्णं द छज्जीवणिकायाणं विराहणा हावणादि णिप्पण्णं आधाकम्मं णायं सयपरकदमादसंपण्णं
षड्जीवनिकायानां पृथिव्यप्तेजोवायुवनस्पतित्रसकायिकानां विराधनं दुःखोत्पादनं उद्दावणं उद्द्रवणं मारणं
विराधनोद्द्रवणाभ्यां निष्पन्नं संजातं विराधनोद्द्रवणनिष्पन्नं यदाहारादिकं वस्तु तदधःकर्म ज्ञातव्यं स्वस्तेन कृ
तमात्मना कृतमात्मनः संप्राप्तं आत्मनः संपूर्णं तत् विराधनोद्द्रवणं अधःकर्म पापक्रिया तन्निष्पन्नं
तदधःकर्म कृतमन्येन कारितं परेण कारितं वा परेण वा कृतमात्मना अनुमतं विराध
नाद्द्रवणनिष्पन्नं आत्मनः संप्राप्तं वा वैयावृत्त्यादिविशेषतः तदधःकर्म दूरतः संयतेन परिहरणीयं गार्हस्थ्यमेतत्
वैयावृत्त्यादिविमुक्तमात्मना जननिमित्तं पचनं षड्जीवनिकायवधकरं न कर्तव्यं न कुर्यात् क्वापि एतत्सर्व
सर्वथा वर्जनीयं यद्यनेन कुर्यात् श्रमणो गृहस्थः
चत्वारिंशद्दोषवर्जितं सर्वेषां सामान्यजातं गृहस्थाश्रयं सर्वथा वर्जनीयं यद्यनेन कुर्यात् तदनुष्ठेयं तथा माध्य
स्यात् किमर्थमेतदुच्यत इति चेन्न षड्दोषः अन्यच्च पाषंडस्थधर्मसः कर्मणो दर्शनाद्यथा तत्र दुष्टं तथा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

263 नांतदनुष्ठानमयोग्यं ते गृहस्थाः साधवः उत्तरनागारनिःसंगा यतो तो नानुष्ठेयमधःकर्मेति ज्ञापनार्थमेतदिति
उद्गमदोषाणां स्वरूपं प्रतिपादयन्नि सहस्राण्याह देवदपासंडट्ठं किमिणट्ठं चावि जंतु उद्दिसियं कदमण्णसम
मुद्देसं चउव्विहं वा समासेण ॥ अधःकर्मणः पार्श्वस्थं तदौद्देशिकं सूक्ष्मदोषमपि परिहर्तुकामः प्राह देवतानागय
क्षादयः पाषंडा जैनदर्शनबहिर्भूता अनुष्ठानालिंगिनः कृपणाः कार्पटिकादीनजनाः देवतार्थं पाषंडार्थं कृपणार्थं चोद्दिश्य
तं कृतमन्नं तन्निमित्तं निष्पन्नं भोजनं तदौद्देशिकं अथवा चउविधं सम्यगौद्देशिकं समासमनंतानीदिवक्ष्यमाणन
न्यायेन तमेवं चतुर्विधं प्रतिपादयन्नाह जावदियं उद्देसो पासंडोत्तिय हवे समुद्देसो समणोत्तिय आदेसो णिग्गं
थोत्तिय हवे समादेसो ॥ यावत्कश्चिदागच्छति तस्मै सर्वस्मै दास्यामीति उद्दिश्य यत्कृतमन्नं स यावानुद्देशः
उच्यते ये केचन पाषंडिन आगच्छंति भोजनाय तेभ्यः सर्वेभ्यो दास्यामीति उद्दिश्य कृतमन्नं स पाषंडिन इति चलनं
समुद्देशः ये केचन श्रमणा आजीवकतापसरक्तपटपरिव्राजकाश्छात्रा वा आगच्छंति भोजनाय तेभ्यः सर्वेभ्यो २२१
दमो दास्यामीत्युद्दिश्य कृतमन्नं स श्रमण इति कृत्वा आदेशो भवेत् ये केचन निर्ग्रंथाः साधव आगच्छंति तेभ्यः
सर्वेभ्यो दास्यामीत्युद्दिश्य कृतमन्नं निर्ग्रंथा इति च समादेशः सामान्यमुद्दिश्य पाषंडानुद्दिश्य श्रमणानुद्दि

264 श्य निर्ग्रंथानुद्दिश्य यत्कृतमन्नं तच्चतुर्विधमौद्देशिकं स्यादन्नमिति उद्देशेन निर्वर्तितमौद्देशिकमिति अध्यधि
दोषस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह जलतंडुलपक्खेवो दाणट्ठं संजदाण सयपयणे अज्झोवज्झं णेयं अहवा पागं तु
जावरोहो वा ॥ जलतंडुलानां प्रक्षेपः दानार्थं संयतान् दृष्ट्वा स्वकीयपचने संयतानां दानार्थं स्वस्य निमित्तं य
ज्जलं पिठरे निक्षिप्तं तंडुलाश्च स्वस्य निमित्तं स्थापिताः तस्मिन् जले अन्यस्य जलस्य प्रक्षेपः तेषु च तंडुलेषु अन्येषां
तंडुलानां प्रक्षेपणं यदेवंविधं तदध्यधिदोषरूपं ज्ञेयं अथवा पाको यावता कालेन निष्पद्यते तस्य कालस्य रोधः
तावंतं कालमासीन उदीक्षत एतदध्यधिदोषजातमिति ॥ पूतिदोषस्वरूपं निगदन्नाह अप्पासुएण मिस्सं फा
सुयदव्वं तु पूदिकम्मं तं चुल्ली उक्खलि दव्वी भायण गंधत्ति पंचविहं ॥ प्रासुकमप्यप्रासुकेन सचित्तादिना मिश्रं
यदाहारादिकं स पूतिदोषः प्रासुकद्रव्यं तु पूतिकर्म यत्तदपि पूतिकर्म पंचप्रकारं चुल्ली रंधनी उक्खलि उदूखलं
दर्वी दर्वी भाजनं भाजनं गंधस्त्रिगंध इति अनेन प्रकारेण पंचधा तु उक्खल दव्वी भाजन गंधस्तेन पंचविधं रंधनी कृतं वम
हान्यां रंधन्यां भाजनादिकं निष्पाद्य तावद्दास्यामि पश्चादन्यस्य इति प्रासुकमपि द्रव्यं पूतिकर्मणा निष्पन्नमिति
पूतीत्युच्यते तथोदूखले कृत्वा वमस्मिंस्तु उदूखले चूर्णयित्वा यावदृषिभ्यो न दास्यामि तावदात्मनोन्यस्य च न दद

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२६४ मीतिनिष्पन्नं प्रासुकमपि तत्तथा॥ तथा यद्द्रव्यं यावद्भिर्लिंगिभिर्दास्यामि तावद्भ्यो लिंगिभ्योऽन्येभ्यो न तद्देयं पाखंडिनामपि प्रति
ष्ठानाजनमप्येतद्यावद्भिः पाखंडिभिर्दास्यामि तावद्भ्यो लिंगिभ्योऽन्येभ्यो न तद्देयमिति स्थिति तथा यंगक्षाया यद्दपि स्यान्
दीयते तोजन सर्वेकस्माद्वदाॅलिंगिनोऽन्यपाॅचनं कल्पते इत्येवं हेतुना निष्पन्नमोदनादिकं प्रतिकर्म तत्पंचप्रकार
दोषजातं प्रथमारंभकरणादिति मिश्रदोषस्वरूपं निरूपयन्नाह पासंडेहिं य सद्धं सागारेहिं य जदण्णमुद्दि
सियं दादुमिदि संजदाणं सिद्धमिस्सं वियाणाहि प्रासुकं सिद्धं निष्पन्नमपि यदन्नमोदनादिकं पाखंडैः सा
र्द्धं सागारैः सद्गृहस्थैश्च सह संयतेभ्यो दातुमुद्दिष्टं तं मिश्रदोषं विजानीहि स्पर्शनदीनाननादरादिदोषदर्शना
दिति स्थापितदोषस्वरूपमाह पागादु भायणाउ अण्णम्हि य भायणम्हि पक्खविय सघरे य परघरे वा णिहि
दं ठविदं वियाणाहि पाकात्तस्माद् भाजनात् पाकनिमित्तं यद्भाजनं यस्मिन् भाजने पाको व्यवस्थितस्तस्माद् भाज
नात् पिठरात्तद्भक्तादिकमन्यस्मिन् भाजने पात्र्यादौ प्रक्षिप्य व्यवस्थाप्य स्वगृहे परगृहे वा नीत्वा निहितं स्थापितं यत् १२२
स्थापितमिति दोषं विजानीहि स्थापनदातृदीयमानत्वाद्विरोधादिदोषदर्शनादिति बलिदोषस्वरूपं निरूपय
न्नाह जक्खयणागादीणं बलिसेसं तं बलित्ति पण्णत्तं संजदआगमणट्ठं बलियम्मं वा बलिं जाण यक्षना

२६५ गादीनां निमित्तं यो बलिः कृतस्तस्य बलेः शेषः स बलिशेषः बलिरिति प्रज्ञप्तः सर्वत्र कारणे कार्योपचारात् संयता
नामागमनार्थं वा बलिकर्म तं बलिं विजानीहि संयतानामागमनार्थं बलिकर्म वा बलिं विजानीहि संयतान् धृत्वा चेनादि
दुदकक्षेपणं पवित्रीकरणादि खंडनं यद्यक्षादिबलिशेषश्च यस्तं बलिदोषं विजानीहि सावद्यदोषदर्शनादिति प्राभृत
दोषस्वरूपं निरूपयन्नाह पाहुडियं पुण दुविहं बादरसुहुमं च दुविहमेक्केक्कं उक्कस्सयमुक्कस्सयं मद्धका
लोवहुणावड्ढी प्राभृतिकं प्रावर्त्तितं पुनः पुनः द्विविधं द्विविधं बादरं स्थूलं सूक्ष्मं सूक्ष्मं पुनरप्येकैकं द्विविधं
उत्कर्षणमुत्कर्षणं अपकर्षणं अपकर्षणं अर्थकालस्य दानेः वृद्धिहानिः अपकर्षणं कालदानिः उत्कर्षणं वृद्धिरि
ति स्थूलप्राभृतकालदानं वृद्धिहानिभ्यां द्विःप्रकारं तथा सूक्ष्मप्राभृतकं तदपि द्विःप्रकारं कालवृद्धिहानिभ्यामिति बा
दरं द्विविधं सूक्ष्मं च द्विविधं निरूपयन्नाह दिवसपक्खमासवासपरत्तीय बादरं दुविहं पुव्वपरमज्झवेलं परि
यत्तं दुविह सुहुमं च परावृत्त्य द्विधा प्रत्येकमभिसंबध्यते दिवसं परावृत्त्य पक्षं परावृत्त्य मासं परावृत्त्य वर्षं परा
वृत्त्य यद्दानं दीयते तद्बादरं प्राभृतं द्विविधं भवति शुक्लाष्टम्यां दातव्यमिति स्थितं तदपकृष्य शुक्लपंचम्यां यद्दीयते शु
क्लपंचम्यां वा दास्यामीति स्थितं उत्कृष्याष्टम्यां ददाति एतद्दिवसपरावृत्त्य जातं प्राभृतं तथा च शुक्लपक्षे देयं यत्तच

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

बोधकारणं ददाति फाल्गुने देयं वा चैत्रे ददाति तन्मासपरिहाणिजातं प्राभृतं तथा चैत्रमासे देयं फाल्गुने ददाति
फाल्गुने देयं वा चैत्रे ददाति तन्मासपरिहाणिजातं प्राभृतं तथा। परुत्तनवर्षे देयं यत्तदधुनातनवर्षे ददाति अ
धुनातनवर्षे देयं यद्धि परुत्तने ददाति तद्वर्षपरिहाणिजातं प्राभृतं तथा सूक्ष्मं प्रवर्तितं द्विविधं पूर्वाह्णवेलायाम
पराह्णवेलायां मध्याह्नवेलायामिति अपराह्णवेलायां दातव्यमिति स्थितं प्रकर्षेण मंगलं संयतागमनादिकार
णेन अपकर्षेण पूर्वाह्णवेलायां ददाति पूर्वाह्णवेलायां दातव्यमिति उत्कर्षेण अपराह्णवेलायां ददाति तथा मध्याह्न
दातव्यमिति स्थितं पूर्वाह्णे अपराह्णे वा ददाति एवं प्रवर्तितं दायकालहानिवृद्धिपरिहरणाबादरसूक्ष्मं दर्शनेन दनि
जानीहि क्लेशबहुविघातारंभदोषदर्शनादिति प्राडुःकारदोषमाह पाडुक्कारो दुविहो संकमण पयास
णा य बोधव्वो भायणभायणमादी मंडवविरलादियं कमसो। प्राडुःकारो द्विविधो बोद्धव्यो ज्ञातव्यो भाज
नभाजनादीनां संक्रमणमेकस्माद्भाजनं भाजनादीनां प्रकाशनं द्वितीयः संक्रमणमन्यस्मात्प्रदेशादन्यत्र न १२२
यनं प्रकाशनं भाजनादीनां तस्मादिनोदकादिना वा निर्मार्जनं भाजनादेर्वा विकाशनमिति अथवा मंडपस्य।
विरलनं कुड्यापातनं मंडपादि विरलनं आदित्यादिकुड्यादिकस्य ज्वालनं प्रदीपाद्यावतनं इति संक्रमः सर्वः प्राडुःकारः।

दोषायमीर्यापथदोषदर्शनादिति क्रीततरदोषस्वरूपमाह कीदयडं पुण दुविहं दव्वं भावं च सगपरं दुविहं।
सच्चित्तादीदव्वं विज्जामंतादि भावं च॥ क्रीततरं पुनर्द्विविधं द्रव्यं भावश्च द्रव्यमपि द्विविधं स्वपरभेदेन द्रव्यं
परद्रव्यं स्वद्रव्यं परभावश्च सचित्तादिकं गोमहिष्यादिकं द्रव्यं विद्यामंत्रादिकं च भावं संयतः भिक्षायां प्रविष्टस्य
कीयं परकीयं वा सचित्तादिद्रव्यं दत्त्वा दानार्थं यद्ददाति तथा स्वमंत्रं परमंत्रं वा स्वविद्यां परविद्यां वा दत्त्वाहारा
दिकं प्रगृह्य ददाति यत्स क्रीतदोषः कारुण्यदोषदर्शनादिति प्रज्ञप्त्यादि विद्या चेटकादिमंत्रः इति ऋणदोषस्व
रूपमाह उद्धारियं तु इणं अहणिणं पामिच्छं ओदणादि अण्णदरं तं पुण दुविहं भणियं सवड्ढियमवड्ढियं चा
वि। उद्धारियं ऋणं तत्र लघुऋणं स्तोकाकारिणं तत्पामिच्छं प्रामृष्यं ओदनादिकं मंडकादिकमन्यतरं तत्पुनर्द्वि
विधं सवृद्धिकमवृद्धिकं तत्रापि भिक्षाचर्यायां प्रविष्टे दातान्यदीयं गृहं गत्वा भक्तपानकादिकं याचते वृद्धिं मर्याद
वृद्ध्या विना वा सा च तदा तस्मै वादेनादिकं दास्यामि तं मन्यथा वा दास्यामि ममकोपात्तं खाद्यं मंडकाद्य प्रयच्छ एवं
नणि वा मंडकादीन् गृहीत्वा संयतेभ्यः ददाति तद्ऋणसहितं प्रामृष्यदोषं जानीहि दातुः क्लेशायासकरणादिदर्शना
दिति परावर्त्तदोषमाह वीहीकूरादीहिय सालीकूरादियं तु जं गहिदं दादुमिदि संजदाणं परियट्टं होदि।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

णायव्वं ॥ संयतेभ्यो दातुं व्रीहिकूरादिभिर्यच्छालिकूरादिकं संगृहीतं तत्परिवर्तं भवति ज्ञातव्यं मदीय
२४९ व्रीहिकूरं गृहीत्वा मम शाल्योदनं प्रयच्छ साधुभ्यो दास्यामीति मंडकान्वा दत्वा व्रीहिमंडकादिकं गृह्णाति
माकनिमित्तं यत्तत्परिवर्तनं नाम दोषं जानीहि दातुः क्लेशकरणादिति ॥ अभिघटदोषस्वरूपं विवृण्वन्नाह ॥
देसत्तिय सव्वत्तिय दुविहं पुण अभिहडं वियाणाहि । आचिण्णमणाचिण्णं देसाभिहडं हवदि दुविहं ॥ २
देशतः सर्वतश्च द्विविधं पुनरभिघटं विजानीहि एकदेशादागतमोदनादिकं देशाभिघटं सर्वस्मादागत
मोदनादिकं सर्वाभिघटं देशाभिघटं पुनर्द्विविधं आचिन्नानाचिन्नभेदात् आचिन्नं योग्यमनाचिन्नमयो
ग्यमिति ॥ आचिन्नानाचिन्नस्वरूपमाह ॥ उज्जुत्तिहिं सत्तहिं वा घरेहि जदि आगदं दु आचिण्णं । परदो वा
तेहिं भवे तव्विवरीदं अणाचिण्णं ॥ ऋजुवृत्त्या पंक्तिस्वरूपाणि यानि त्रीणि सप्त वा गृहाणि वा व्यवस्थितानि ततस् १२४
त्रिभ्यः सप्तभ्यो गृहेभ्यो यदागतमोदनादिकं तदाचिन्नं ग्रहणयोग्यं दोषाभावात्परतस्त्रिभ्यः सप्तभ्य
ऊर्ध्वं यदागतमोदनादिकमनाचिन्नं ग्रहणायोग्यं तद्विपरीतं वा कुड्याद्यन्तरितं विपरीतस्त्रिभ्यः सप्तभ्यो यदागतं त
दप्यनाचिन्नमोदनाद्ययोग्यं यत्र तत्र स्थितस्त्रिभ्यः सप्तभ्यो गृहेभ्योऽप्यागतं तन्न ग्राह्यं दोषदर्शनादिति ॥ सर्वाभिघट

दं प्रतिपादयन्नाह ॥ सव्वाभिहडं चदुधा सयपरगामे सदेसपरदेसे । पुव्वपरपाडणयणं पढमं सेसं पि णायव्वं ॥
२५० सर्वाभिघटं चतुर्विधं जानीहि स्वग्रामपरग्रामस्वदेशपरदेशभेदात् स्वग्रामादागतं स्वदेशादागतं परदे
शादागतमोदनादिकं यत्तच्चतुर्विधं सर्वाभिघटं यस्मिन् ग्रामे आस्यते स स्वग्राम उच्यते तस्माद्योऽन्यः स पर
ग्राम उच्यते एवं स्वदेशः परदेशोऽपि ज्ञातव्यः ननु स्वग्रामात्कथमागच्छतीत्येतस्यामाशंकायामाह पूर्वपा
टकात्पश्चिमपाटकनयनं परपाटकात्पूर्वस्मिन्नयनमोदनादिकस्य यत्तत्स्वग्रामाभिघटं प्रथमं जानीहि त
थाविशेषमपि जानीहि परग्रामात्स्वग्रामे आनयनं स्वदेशात्स्वग्रामे आनयनं परदेशात्स्वग्रामे स्वदेशादान
यनमिति ॥ सर्वाभिघटं दोषं चतुर्विधं दोषं जानीहि प्रचुरेर्यापथदर्शनादिति ॥ उद्भिन्नदोषमाह ॥ पिहिदं लं
छिदयं वा ओसहघिदसक्करादि जं देइ । उब्भिण्णिऊण देयं उब्भिण्णं होदि णायव्वं ॥ पिहितं पिधानादिकेना
वृतं कर्दमजतुना वा संवृतं लांछितं मुद्रितं नाम चिह्नादिना यदौषधं घृतशर्करादिकं गुडखंडलड्डुकादिकं द्रव्यं
उद्भिद्य उद्घाट्य यद्देयं तत्र उद्भिन्नदोषो भवति ज्ञातव्यः पिपीलिकादिप्रवेशदर्शनादिति ॥ मालारोहणदोषं निरू
पयन्नाह ॥ णिस्सेणीकट्ठादिहि णिहिदं पूयादियं तु घेत्तूणं । मालारोहं किच्चा देयं मालारोहणं णाम ॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

श्रेणिकादिनिर्देशात्तैर्मीलित्वा दंडकं वा मालां द्वितीयगृहकं निर्मापयंति कोई तवागंवा दूनिर्दिष्टं कापितं
श्रोणिकादिनिर्देशात्तैर्मीलितैः संघवाक्यमालं द्वितीयगृहकं निर्मापयंति कोर्ईलामं वा कृत्वा निर्दिष्टं कारापितं
अपादिकं मंडकलडुकशर्करादिकं यदीयते तेदं समालारोहानामदोषः दारुर्यापायदर्शनादिति अथ छेदोपस्थ
कुपमोट राघाचारादीद्रिव संजदनिस्कासमंजदहुणा वीटहरणाग्निडाने अथवा तदादिग्रावर्ष संयता
नौनिस्राश्रमंदृष्ट्वा राजचारादयएवमोऽङ्कः कुर्डुविकान् संघादिसंयतानामागतानांनिर्वादानेन कुर्वते तदानी
सुष्माकं द्रव्यमंपदलामायामावानिर्वासमयामस्यति एवं राजाचारादिलिर्वा कुर्डुविकान्तावयित्वानिष्कं
नियात्तितं यद्दानेनामतदोद्वयं नामदोषो नवति ज्ञातव्यः कुर्डुविनानयकारणादिति अनीशार्थदोषस्वरू
पविवृणवन्नाह अणिसंखं पुणडविहं इस्समणिस्सस्स वुपुणडविहं पढमिस्सर्मारक्खं बत्तावत्तं च संघा
२ अनीशार्थाः प्रधानवत्तः स पुनर्द्विविधः ईश्वरा वा नीश्वरश्च अथवा श्रीयनेश्वर्गमानिपाव अनीशार्थः
श्लोनार्थः कारणं यस्यादनादिकस्य तदोदनादिकमनीशार्थं तत्फलग्रहणं यादाव सापि अनीशार्थः कार्यकारणोप
चारादिति सचानीशार्थो द्विविधः ईश्वरो नीश्वरश्च तत्र द्विविधापि चतुर्विधः प्रथम ईश्वरो दानस्य मारक्षः सद्वारक्ष
बैनोतिरितिसारक्षः यद्यपि दातुमिच्छति तथापि दातुं नलनते तन्य विघातं कुर्वतीति तस्य दत्तः स ईश्वरो दत्तानि अन्या

थ्वाटस्वभाविताद्यः विघातं कुर्वंति एवं यदित दोलं गृह्यते प्रथम ईश्वरा नाम एकत्वदानीशार्थादोषइति तथा
वामात्यभावितादयः विघातं कुर्वंति एवं यदित दोलं गृह्यते प्रथम ईश्वरानाम एकत्वदानीशार्थदोषइति तथा
नीश्वरं प्रधानादत्तं यस्य दानस्य तद्दानमनीशार्थं दोषोऽप्यनीशार्थइति कथ्यते कार्यकारणोपचारात्मत्रा
नीशार्थस्त्रिः प्रकारः व्यक्तः अव्यक्तः संघाटकः दानादिकस्यानीश्वरः स्वामी न भवति किंतु व्यक्तः प्रेक्षापूर्व
कारी तेन दीयमानं यदि गृह्णाति तदा व्यक्तानीश्वरानामानीशार्थदोषइति तथा दानस्यानीश्वरस्तथा अव्यक्तः
अप्रेक्षापूर्वकारी भवति तेन दीयमानं यदि गृह्णाति तदा व्यक्तानीश्वरनामानीशार्थइति तथा संघाटकं व्यक्ता
व्यक्तानीश्वरेणादीयमानं यदि गृह्णाति तदा व्यक्ताव्यक्तसंघाटानीश्वरनामानीशार्थदोषः अपायदर्शनादिति
एवं प्राप्य ईश्वरेण प्रभुणा व्यक्तेनाव्यक्तेन वा यत्सारक्षं यन्निपिद्धं तद्दानं यदि साधुर्गृह्णाति तदा व्यक्ताव्यक्त
श्वरानामानीशार्थदोषस्तथानीश्वरेणाप्रभुणा व्यक्तेनाव्यक्तेन वा यत प्रतिषिद्धं सारक्षं दानं तद्यदि गृह्णाति साधु
स्तदा व्यक्ताव्यक्तानीश्वरानामानीशार्थादोषस्तथा संघाटकः समवायप्रकादादात्यपरान् निषेधयति दानं तत्र यथान्य
तं यदि गृह्णाति साधुस्तदा संघाटकानामानीशार्थादोषइति ईश्वरा व्यक्ताव्यक्तसंघाटकेन वा सारक्षः अनीशार्थ
द्वितीयानीश्वरेण व्यक्ताव्यक्तसंघाटकेन वा सारक्षः अनीशार्थइति अथवा व्यक्तेनाव्यक्तेनाचेश्वरेण सारक्षं प्र

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

थमईश्वरोनीचाद्यौद्विविधस्तथाव्यक्तोव्यक्तेनवानीश्वरेणसारक्षंद्वितीयोनीश्वरोनीचाद्यौकिंविधइतितथाम
२४२ घातकेनचसारक्षंपृथक्तृतीयदोषोनीचाद्यइहवः सर्वत्रविरोधदर्शनादिति अथवानिसृष्टस्युक्तेननिसृ
ष्टप्रतिसृष्टःनिवारितःसवद्विविधईश्वरोनीश्वरश्चईश्वरेणानिसृष्टोनीश्वरेणानिसृष्टईश्वरचक्रवर्तीनीश्वरइतिघ
थमईश्वरःसारक्षःव्यक्ताव्यक्तःसघाटकःतथानीश्वरोपिसारक्षःव्यक्तःअव्यक्तःसघाटकःमंत्र्यादियुक्तः
मारक्षःइत्यव्यक्तःबालोव्यक्तःद्वयोःसामित्रंसंघातकर्मनीश्वरोपिइहव्यलेखक्षारनिमित्तइति एतेरनिसृष्टं
मारक्षःइत्यव्यक्तःबालोव्यक्तःद्वयोःसामित्रंसंघातकर्मनीश्वरोपि इहव्यलेखक्षारनिमित्तइति उत्पादनदोषान्प्रतिपादयन्ना
निपिंडदत्तवादानयदिगृह्यतेतदानिसृष्टनामदोषानवनिविरोधदर्शनादिति उत्पादनदोषान्प्रतिपादयन्ना
ह धादीदूदणिमित्ते आजीववणिवग्रयतिगिंछ कोधीमाणीमाई लोहीयहवंतिदसएदे धादीध
त्रीमातानंदहंतःलेखधारकःणिमित्तनिमित्तंज्योतिषं आजीवंआजीवनंआजीविकावणिवग्रयवनीपक १२६
वचनंदानवरंउरूलवचनंतेगिंछेचिकित्सावैद्यशास्त्रं कोधीक्रोधीमाणीमानीमाईमायीलोहीलोभीदशानेव
तिदशानेउत्पादनदोषास्तथा पुव्वीपच्छासंथुदि विज्जामंतयचुण्णजोगय उप्पादणायदोसा सोलसमाइ
लकम्मय संस्कृतिशब्दःप्रत्येकमभिसंबध्यतेपुव्वंपच्छासंथुदिपूर्वसंस्कृतिःपश्चात्संस्कृतिःपूर्वसंस्कृतिः

२४३ दानग्रहणात्प्राग्दातुःसंस्तवःदानंगृहीत्वापश्चाद्दातुःसंस्तवनंविज्जाविद्याआकाशगामिनीरूपपरिवर्तिनीग्रा
स्त्रस्तंभन्यादिका मंतयमंत्रश्चसर्पदष्टाद्यकविषापहरणादराणि चुण्णजोगयचूर्णयोगश्चगात्रलेपणादिनिमि
त्तंद्रव्यचूर्णानिः उप्पादणायदोसाउत्पादनायउत्पादननिमित्तंदोषउत्पादनदोषःसप्रत्येकमभिसंबध्यते सोल
समापोडशानांपूरणाःषोडशाःमूलकम्मय मूलकर्मअवशानांवशीकरणंधात्रीकर्मणामदत्तरितादोषोपिध
त्रीत्युच्यते तेधात्रीदोषंविवृण्वन्नाह मज्जणमंडणधादी खेलावणखीरअंबधादीय पंचविदधादिकम्म
णुप्पादोधादिदोसोड धापयतिदधातीतिवाधात्रीमार्जनधात्रीबालंस्नपयतियासामार्जनधात्रीबालं
मंडयतिविलेषयति तिलकादिनियासामंडनधात्रीमंडननिमित्तंबालंक्रीडयतिरमयतिक्रीडनधात्रीक्रीडाति
मित्तंमातादीस्तन्यंधारयतिदधातिवासाक्षीरधात्रीस्तनपायिनी अंबधात्रीजननीस्वापयतियामाप्यंबधात्र
एतासांपंचविधानांधात्रीकर्मणाक्रिययायआहारादिरुत्पाद्यतेसधात्रीनामोत्पादनदोषः बालंस्नापयेतन
प्रकारेणबालःस्नाप्यतेयेनसुखीनीरोगीचसवतीत्येवंमार्जननिमित्तंवाकर्मगृहस्थायोपदिशति तेनकर्म
णागृहस्थोदानायप्रवर्ततेतद्दानंयदिगृह्णातिसाधुस्तस्यधात्रीनामोत्पादनदोषः तथाबालंस्वयंमंडयतिम

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

२५५ ज्जननिमित्तंवाकर्म्मोपदिशतियस्मैदात्रेसंतन्मनस्कः सन्दानायप्रवर्त्ततेतद्दानंयदिगृह्णातिमंडनधात्रीनामोत्पा
दनदोषः तथाबालंस्वयंक्रीडयतिक्रीडानिमित्तंचक्रियामुपदिशति यस्मैदात्रेसदातादानायप्रवर्त्ततेतत्
दानंयदिगृह्णातिसाधुस्तस्यक्रीडनधात्रीनामोत्पादनदोषः तथायत्नक्षीरंस्वदतियत्नंचविधानेनबालाय।
क्षीरंदीयतेतदुपदिशतियस्मैदात्रेसमनस्कः सन्दातादानायप्रवर्त्ततेतद्दानंयदिगृह्णातितस्यक्षीरधात्रीनामो
त्पादनदोषः तथास्वयंस्वापयतिस्वापननिमित्तंविधानंचोपदिशतियस्मैदात्रेसदातादानायप्रवर्त्ततेतद्दानंय
दिगृह्णातितदातस्यांबधात्रीनामोत्पादनदोषः कथमयंदोषइतिचेत्स्वाध्यायविनाशमार्गदूषणादिदोषद
र्शनादिति दूतनामोत्पादनदोषंविवृण्वन्नाह   जलथलआगासगदं सयपरगामेसदेसपरदेसे संबंधि
वयणणयणं दूदीदोसोहवदिएसो   स्वग्रामात्परग्रामंगच्छतिजलेननावातथास्वदेशात्परदेशंगच्छतिजि
लेनावा तत्रतस्यगच्छतःकश्चिद्गृहस्थएवमाह भट्टारकमदीयंसंदेशंगृहीत्वागच्छससाधुस्तत्संबंधिनोवचनं १२७
नीत्वानिवेदयतियस्मैप्रहितंसपरग्रामस्थःपरदेश०स्थश्चतद्वचनंश्रुत्वातुष्टःसन्दानादिकंददातितद्दाना
दिकंयदिसाधुर्गृह्णातितदातस्यदूतकर्म्मणोत्पादनदोषः तथास्थलेगच्छतःआकाशेनगच्छतःसाधर्म्यमेवं

धिवचनंनयनंस्वग्रामात्परग्रामंस्वदेशात्परदेशंयस्मिन्ग्रामेतिष्ठतिसस्वग्रामइत्युच्यते तथायस्मिन्देशेतिष्ठ
२५६ तिबहूनिदिनानिसस्वदेशइत्युच्यते दूत्यंजलगतंस्थलगतमाकाशगतंचतद्दूतंननीयतेइतितद्दूतमित्युच्यते
वादेतत्संबंधिनोवचनस्यनयनंसएषदूतदोषः दूतदोषोभवति दूतकर्म्मशासनदोषायेतिदोषदर्शनादिति नि
मित्तस्वरूपमाह   वंजणमंगंचसरं छिन्नंभउमंचअंतरिक्खंच लक्खणसुमिणंचतहा अट्ठविहंहोइणेमित्तं
व्यंजनंमशकतिलकादिकंअंगंचशरीरावयवः स्वरःशब्दः छिन्नंछेदःखड्गादिप्रहारःवस्त्रादिच्छेदोवा
भौमंभूमिविभागः अंतरिक्षंआदित्यग्रहाद्युदयास्तमनंलक्षणंनंदिकावर्त्तपद्मचक्रादिकंस्वप्नश्चसुप्तस्य
हस्तिविमानमहिषारोहणादिदर्शनंचतथाअष्टप्रकारंभवतिनिमित्तं व्यंजनंदृष्ट्वायच्छुभाशुभंज्ञायतेपुरुष।
स्यतद्व्यंजननिमित्तमित्युच्यते तथाअंगंशिरोग्रीवादिकंदृष्ट्वापुरुषस्ययच्छुभाशुभंज्ञायतेतदंगनिमित्तमिति
तथायंस्वरंशब्दविशेषंश्रुत्वापुरुषस्यान्यस्यवाशुभाशुभंज्ञायतेतत्स्वरनिमित्तमिति यत्प्रहारंछेदंवादृष्ट्वापु
रुषस्यान्यस्यवाशुभाशुभंज्ञायतेतच्छिन्ननिमित्तंनाम तथायंभूमिविभागंदृष्ट्वापुरुषस्यान्यस्यवाशुभाशुभंज्ञा
यतेतद्भौमनिमित्तंनामयदंतरिक्षस्यव्यवस्थितंयदुपलभ्यग्रहास्तमनंग्रहनिर्घातादिकंसमीक्ष्यप्रजायाःशुभाशु

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२५७ तं विज्ञप्यते तदंतरिक्षं नाम यल्लक्षणं दृष्ट्वा शुभमशुभं वान्यस्य वा आत्मनश्च ज्ञायते तल्लक्षणनिमित्तं नाम यत्स्वप्नं
दृष्ट्वा शुभमशुभं परस्यात्मनो वा आत्मनः परिच्छिद्यते तत्स्वप्ननिमित्तं नाम तथा चशब्देन छिन्नमार्जनदिग्दाहादिकं परि
गृह्यते एतेन निमित्तेन भिक्षामुत्पाद्य यदि भुंक्ते तदा तस्य निमित्तनामोत्पादनदोषः रसास्वादनदैन्यादिदोषदर्श
नादिति आजीवदोषं निरूपयन्नाह जादी कुलं च सिप्पं तवकम्मं ईसरत्त आजीवं तेहिं पुण उप्पादो आ
जीवदोसो हवदि एसो ॥ जातिर्मातृसंततिः कुलं पितृसंततिः मातृशुद्धिः पितृशुद्धिर्वा शिल्पकर्म लेपचि
त्रपुस्तकादिकर्म हस्तविज्ञानं तपःकर्म तपोऽनुष्ठानं ईश्वरत्वं चाजीव्यते तेनेत्याजीवः आत्मनो जातिं कुलं च निर्दि
श्य शिल्पकर्म तपःकर्म ईश्वरत्वं च निर्दिश्य आजीवनं करोति यतस्तत आजीववचनान्येतानि तेभ्यो जातिकथ
नादिभ्यः पुनरुत्पाद आहारस्य योऽयं स आजीवदोषो मानभङ्गत्वं वीर्यगूहनदीनत्वादिदोषदर्शनादिति वनीप
कवचनं निरूपयन्नाह साणकिविणतिहिमाहणपासंडियसमणकागदाणादी पुण्णं णवेत्ति पुट्ठे पुण्णंत्ति १२५
य वणिवयवयणं ॥ श्वानां कृपणादीनां कुष्ठव्याध्याद्यार्तादीनां अतिथीनां मध्याह्नकालागतानां भिक्षुकाणां
ब्राह्मणानां मांसादिभक्षिणां पाषंडिनां दीक्षोपजीविनां श्रमणानां आजीवकानां छात्राणां वा काकादीनां च

यद्दानादिकं दीयते तेन पुण्यं भवति किं वा न भवतीत्येवं पृष्टे दानपतिना भवतीत्युपदिशति यद्येवं ब्रूयात्तदा वनी
२५८ पकं वचनं दानपतेरनुकूलवचनं प्रतिपाद्य यदि भुंजीत तदा तस्य वनीपकनामोत्पादनदोषः दीनत्वादिदोष
दर्शनादिति चिकित्सां प्रतिपादयन्नाह कोमारतणुतिगिंछा रसायणविसभूदखारतंतं च सालंकि
यं च सल्लं तिगिंछदोसो दु अट्ठविहो ॥ कौमारं बालवैद्यं मासिकसांवत्सरिकादिग्रहत्रासनं तनुः शा
स्त्रं तनुचिकित्सादिनिराकरणं कं वोदरशोधनकारणं च रसायनं वलिपलितादिनिराकरणं बहुकालजीवि
त्वं च विषं स्थावरजंगमसंकृत्रिमभेदभिन्नं तस्य विषस्य चिकित्सा विषापहारः भूतपिशाचादिस्तस्य चिकित्सा
भूतापनयनशास्त्रं क्षारतंत्रं क्षारद्रव्यं दन्तव्रणादिशोधनकरं शालाकिकं अक्षिपटलाद्यु
द्घाटनं शल्यं भिन्नशल्यं शारीरशल्यं वंशतोमरादिकं शारीरशल्यं अस्थ्यादिकं भिन्नशल्यं तस्यापनयनकारकं
शास्त्रं शल्यमित्युच्यते तथा विषापनयननिमित्तं शास्त्रं विषमिति भूतापनयननिमित्तं शास्त्रं भूतमिति का
र्ये कारणोपचारादिति अथवा चिकित्साशास्त्रः अल्पकर्म तेन संबध्यते काकाक्षितारकवदिति एवमष्टप्रकार
णं चिकित्साशास्त्रेणोपकारं कृत्वा आहारं गृह्णाति तदानीं तस्याष्टप्रकारचिकित्सादोषो भवत्येवं सावद्यादिदोषा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२४५ दर्शनादिति क्रोधमानमायालोभदोषान् इति पादयन्नाह कोहेण य माणेण य मायालोहेण चावि उप्पा
दो उप्पादणा य दोसो चउव्विधो होदि णायव्वो क्रोधेन मानेन मायया लोभेन च या भिक्षाया उत्पादः उत्प
त्पादनदोषः चतुःप्रकारस्ते ज्ञातव्य इति क्रोधं कृत्वा भिक्षामुत्पादयति आत्मनो यदि तदा क्रोधनामोत्पाद
नदोषः तथा मानं गर्वं कृत्वा यद्यात्मनो भिक्षादिकमुत्पादयति तदा मानदोषः मायां कुटिलभावं कृत्वा यद्या
त्मनो भिक्षादिकमुत्पादयति तदा मायानामोत्पादनदोषः तथा लोभं कांक्षां प्रदर्श्य भिक्षां यद्यात्मन उत्पादय
ति तदा लोभोत्पादनदोषः लावदोषादिदर्शनादिति पुनरपि तानेव दृष्टांतेन पोषयन्नाह कोहो य हत्थि
कप्पे माणो वेण्णायडम्मि णयरम्मि माया वाणारसिए लोभो पुण रासियाणम्मि हस्तिकल्पपत्तने का
श्चित्साधुः क्रोधेन भिक्षामुत्पादितवान् तथा वेन्नातटनगरे कश्चित्संयतो मानेन भिक्षामुत्पादितवान् तथा
परः वाराणस्यां मायया भिक्षामुत्पादितवान् तथान्यः संयतो लोभं प्रदर्श्य राशियाने भिक्षामुत्पादितवा १२५
निति तेन क्रोधादि हस्तिकल्पमानवेन्नातटनगरे मायावाराणस्यां लोभो राशियाने इत्युच्यते अत्र कथाश्च
त्रेऽष्टव्याख्याः इति पूर्वसंस्तुतिदोषमाह दायगपुरदो कित्ती तं दाणवदी जसोधरो वेण्णि पुव्वीं संथुदिदो

सो विस्सरिदि बोधणं चावि ददातीति दायकः दानपतिस्तस्य पुरतः कीर्तिं ख्यातिं ब्रूते कथयति दानपतिर्या
२५० शोधरस्त्वदीया कीर्तिर्विश्रुता लोके यद्यप्रत्युस्यता दानग्रहणात् प्राग् एवं ब्रूते तस्य पूर्वसंस्तुतिदोषो नाम जायते वि
स्मृतस्य च दानसंबोधनं च त्वं पूर्वं महादानपतिरिदानीं किमिति कृत्वा विस्मृतः इति संबोधनं करोति यस्तस्यापि पूर्व
संस्तुतिदोषो भवतीति यतो कीर्तिं ब्रूते यच्च स्मरणं करोति तत्सर्वं पूर्वसंस्तुतिदोषः नग्नाचार्यकर्तव्यदोषदर्शना
दिति पश्चात्संस्तुतिदोषमाह पच्छासंथुदिदोसो दाणं गहिदूण तं पुणो कित्तिं विक्खादो दाणवदी तुज्झ
जसो विस्सुदो बेति पश्चात्संस्तुतिदोषः दानमाहारादिकं गृहीत्वा ततः पुनः पश्चादेवं कीर्तिं ब्रूते विख्यातस्त्वं
दानपतिस्त्वं यशो विश्रुतमिति ब्रूते यस्तस्य पश्चात्संस्तुतिदोषः कार्पण्यादिदोषदर्शनादिति विद्यानामोत्पा
दनकरणदोषमाह विज्जा साधिदसिद्धा तिस्से आसापदाणकरणेहिं तिस्से माहप्पेण य विज्जादोसो दु
उप्पादो विद्यानाम साधिता सिद्धा साधितासती सिद्धा भवति तस्या विद्याया आशाप्रदानकरणेन तस्याः मा
हात्म्येन विद्यया सिमं दास्यामि तस्या अमाहात्म्येन यो जीवति तस्य विद्योत्पादनानाम दोषः आहारादी कांक्षायाः प्रदर्श
नादिति मंत्रोत्पादनदोषमाह सिद्धे पढिदं मंतं तस्स य आसापदाणकरणेहिं तस्स य माहप्पेण य उप्पादो

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मंतदोसाउ   सिद्धेपविते मंत्रेपवितमात्रेणयोमंत्रः सिद्धिमुपयातिसपवितसिद्धोमंत्रः तस्यमंत्रस्यापाश्राग
२६१ दानकरणेनतदेवंममंत्रदास्यामीत्याशाकारणमुक्त्वा तस्यप्रदानेनचयद्जीवत्याहारादिकंचगृह्णातितस्यमं
त्रोत्पादनदोषः लोकप्रतारणजिह्वागृद्ध्यादिदोषदर्शनादिति अथवाविद्योत्पादनदोषमंत्रोत्पादनदोषश्चैवं
याहुस्त्रयोदशंक्ययोर्द   आहारदायगाणं विज्ञामंतेहिदेवदाणंतु । आहूयसाधिदव्वा विज्ञामंतोदवेदोसो
आहारदात्रीभोजनदानशीलाव्यंतरादिदेवतासुविद्ययामंत्रेणचाहूयानीयसाधितव्याः तासांसाधनंक्रिय
तेयद्दानार्थंसविद्यादोषःमंत्रदोषश्चभवति अथवाआहारदायकानांनिमित्तंविद्ययामंत्रेणचाहूयदेवतानां
साधितव्यंसाधनंक्रियतेयत्सविद्यामंत्रदोषः अस्यचसर्वयोविद्यामंत्रदोषयोर्मध्येनिपातइतिकृत्वानायं
पृथग्दोषःपठितःतयोरंतर्भवादिति चूर्णदोषमाह   णेत्तस्संजणचुण्णं भूसणचुण्णंच गत्तसोभयरं चुण्णेणेण्णु
प्पादो चुण्णयदोसो हवदि एसो   नेत्रयोरंजनंचूर्णंचक्षुषोर्निर्मलीकरणनिमित्तमंजनंद्रव्यरजः तथाभूषण १३०
निमित्तंचूर्णयेनचूर्णेनतिलकपत्रवल्ल्यादयःक्रियंतेतद्भूषणद्रव्यरजः गात्रस्यशरीरस्यशोभाकरंचचूर्णयेन
चूर्णेनशरीरस्यशोभाकरंदीप्त्यादयोभवंति तच्छरीरशोभानिमित्तंचूर्णमितितेनचूर्णेनयोयमुत्पादोभोजनस्य

क्रियतेसचूर्णोत्पादननामदोषोभवत्येषजीविकादिक्रियया जीवनादिति मूलकर्मदोषंप्रतिपादयन्नाह
२६२ अवसाणं वसियरणं संजोजणयं च विप्पजुत्ताणं । भणिदं तु मूलकम्मं एदे उप्पादणादोसा ॥   अवशानां
वशीकरणंयद्वियुक्तानांचसंयोजनंयत्क्रियतेतत्भणितंमूलकर्मानेनमूलकर्मणोत्पादोयोभक्तादिकस्यस
मूलकर्मदोषःसुष्ठुलज्जाद्यभिगमस्यकरणादिति एतउत्पादनदोषास्तथाऽन्येमदोषाश्चसर्वएतेपरित्याज्याःअ
धःकर्मादिदर्शनादेतेष्वधःकर्मांशस्यसद्भावान्नियतस्तथान्यचदोषाजुगुप्सादयोदर्शनदूषणादयःसंभवंति
येस्यस्तेपिपरित्याज्याइति अशनदोषान्प्रतिपादयन्नाह   संकिदमक्खिदणिक्खित्त पिहिद साहरण
दायगुम्मिस्से । अपरिणद लित्त छोडिद एसणदोसाइं दस एदे ॥   शंकयायत्सन्नः शंकितः किमयमाहारोधःक
र्मणानिष्पन्नउतनेतिशंकांकृत्वाभुंक्तेयस्तस्यशंकितनामाशनदोषः तथाम्रक्षितस्निग्धहस्तेनभाजनेन
हिताभीयमानमाहारंयदिगृह्णातिम्रक्षितदोषोभवति तथानिक्षिप्तःस्थापितःसचित्तादिषुपरनिक्षिप्तमाहारंय
दिगृह्णातिसाधुस्तदातस्यनिक्षिप्तदोषस्तथापिहितस्थगितः प्रासुकेनचमहतायद्देवष्टमाहारादिकंत
दावरणमुत्क्षिप्यदीयमानंयदिगृह्णातितदातस्यपिहितनामाशनदोषस्तथासंव्यवहरणंदानार्थंसंव्यवहारं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२६३ कृत्वा यदि ददाति तदा शनं यदि साधुः कर्तृ क्रामति तत्स्मातस्य संव्यवहरणंनामा ज्ञानदोषः तथा दायकः परिवेषकस्त्री
अदत्तं दीयमानं मां हारं यदि गृह्णाति साधुस्तदा तस्य दायकनामा ज्ञानदोषः तथा मिश्रं प्रासुकेन द्रव्येण पृथ्वि
व्यादि सचित्तेन मिश्रं उन्मिश्रं उच्यते तं यद्यादत्ते उन्मिश्रनामा ज्ञानदोषः तथा परिणतः विध्वस्तः अग्न्यादि पाक
नां पक्वस्तमाहारं पानादिकं वा यद्यादत्ते परिणतनामा ज्ञानदोषः तथा लिप्ताः प्रासुकवर्णादिसंज्ञाकर्लनेन वा
ज्ञानादिना दीयमानं मा हारादिकं यदि गृह्णाति तदा तस्य लिप्तनामा ज्ञानदोषः तथा छोडितं परित्यजनं भुंजानस्य
स्थिरपाणिपात्रेणाहारस्य परिज्ञातं गालनं परित्यजनं यत्क्रियते तत्परित्यजननामा ज्ञानदोषः एते ज्ञानदोषा
दशैव भवंति ज्ञातव्या इति शंकितदोषं विवृण्वन्नाह असणं च पाणयं वा खादियमध सादियं च अज्झप्पे क
प्पियमकप्पियं ति य संदिद्धं संकियं जाणे अशनं तक्रादिकं पानकं दधिक्षीरादिकं खाद्यं लड्डुकं शाक
वर्त्यादिकं अथ स्वाद्यं एलाकस्तूरी लवंग कक्कोलादिकं वा शब्दः स्वागतस्तदा आत्याः अध्यात्मे आगमे चेतसि २३॥
वा कल्पितं योग्यमकल्पितमयोग्यमिति संबंधं संज्ञायस्तं शंकितं जानीहि आगमे किमेतन्मम कल्प्यमुतनेति।
यद्येवं संदिग्धमाहारं भुंक्ते तदा शंकितनामा ज्ञानदोषं जानीहि अथवा अध्यात्मे चेतसि किमधःकर्मसहितमुत नेति।

यद्येवं संदिग्धमाहारं भुंक्ते तदा शंकितनामा ज्ञानदोषं जानीहि अथवा अध्यात्मे चेतसि किमधःकर्मसहितमुतनेति सं
२६४ दिग्धमाहारं यदि गृह्णाति शंकितं जानीहि द्वितीयम्रक्षितदोषमाह ससिणिद्धेण य देयं हत्थेण य भायणेण दव्वी
ए एसो मक्खिददोसो परिहरदव्वो सया मुणिणा सस्निग्धेन हस्तेन भाजनेन दर्व्या कटच्छुकेन च यद्देयं तक्रा
दिकं तद्यदि गृह्णाति तदा म्रक्षितदोषो भवति तस्मादेष म्रक्षितदोषः परिहर्तव्यो मुनिना सम्मूर्छनादिरिति निक्षिप्तदो
षमाह सच्चित्त पुढवि आऊ तेऊ हरिदं च बीय तस जीवा जं तेसिमुवरि ठविदं णिक्खित्तं होदि छब्भेयं
सचित्तपृथिव्यां सचित्ताप्सु सचित्ततेजसि हरितकाये बीजकायेषु त्रसजीवेषु तेषु उपरि यत्स्थापितमाहारादि
कं तन्निक्षिप्तं भवति षड्भेदं अथवा सहसचित्तेन प्रासुकेन वर्तते इति सचित्तं सचित्तं च पृथिवीकायाश्च अप्कायाः तेज
कायाश्च हरितकायाश्च बीजकायाश्च त्रसजीवाश्च तेषामुपरि यन्निक्षिप्तं सचित्तं तत्षड्भेदं भवति ज्ञातव्यं पिहित
दोषमाह सच्चित्तेण व पिहिदं अथवा अचित्तगरुगपिहिदं वा तं छंडिय जं देयं पिहिदं तं होदि बोधव्वं स
चित्तेन पिहितमप्रासुकेन पिहितमथवा अचित्तगुरुकपिहितं वा प्रासुकेन गुरुकेणापि वा आवृतं तत्त्यक्त्वा यद्देयं
माहारादिकं यदि गृह्णाति पिहितनामदोषो भवति बोधव्यं ज्ञातव्यमिति संव्यवहरणदोषमाह संववहरणं किच्चा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पटाउमिर्दिवेलत्तायणादीणं असमरकियंजंदेई साहरणां सो हवदिदोसो संव्यवहरणं संकटितिसव।
दारंकृत्वा प्रदातुमितिचेलनताजनादीनां संक्रमेनो हरणं वा कृत्वा पकर्षणादाननिमित्तं ताजनादीनां झटितिम
२६५ दायकदोष
च्यवहरणं कृत्वा असमीक्ष्य यद्दयं पानेनाजनादिकं तद्यदि गृह्णाति संव्यवहरणदोषो भवत्येषइति दायकदो
षमाह मूढो सोंडीरोगी मदयमाणुंसयपिसायणग्गोय उच्चारपडिदवंतरुदिरवेसीसमणी अंगमक्कीय
मृतीयाबालं प्रसाधयति सोंडी मद्यपानलंपटो रोगी व्याधिग्रस्तः मदयं मृतकं श्मशाने प्रक्षिप्यागतो।
यः मृतकं इत्युच्यते मृतकसूतकेन यो जुष्टः सोपि मृतक इत्युच्यते गात्रंमयनस्त्रीनपुंसकमितिज्ञा
नीहि पिशाचो वाताद्युपहतः नग्नः पटाद्यावरणरहितो गृहस्थः उच्चारं मूत्रादीन्कृत्वायआगतः सउच्चार
इत्युच्यते पतितो मूर्छागतः वंतछर्दिः कृत्वायआगतः रुधिरं रुधिरसहितः वेश्यादासी श्रमणिकार्यिका।
अथवा पंचश्रमणिकारक्तपटिकादयः अंगम्रक्षिका अंगाभ्यंगनकारिणी तथा अदिबाला अदिबु १३२
ड्डा गासत्तीगब्भिणीय अंधलिया अंतरिदावाणिसण्णा उच्चत्था अहवणीचत्था अतिबाला अतिमुग्धा
अतिवृद्धा अतीव जराग्रस्ता ग्रासयंती भक्षयंती उल्लिष्टा गुर्व्वी गर्भिणी गुरुभारा पंचमासिका अंधलिका चक्षुर

हिता अंतरिता कुड्यादिभिर्व्यवस्थिता आसीना उपविष्टा उच्चस्था उन्नतप्रदेशस्थिता नीचस्था निम्नप्रदेशस्थिता
२६६ एवंभूता पुरुषो वा वनिता वा च यदि ददाति तद्दानं ग्राह्यं भोजनादिकमिति तथा फूयणपज्जलणं वा सारणपच्छा
दणं च विज्झवणं किच्चा तहं णिव्वादं घट्टणं चावि फूयणं संधुक्षणं मुखवातेनोत्पनं वा भस्त्रिकादि
भ्यादीनां प्रज्वालनं प्रद्योतनं वा सारणं काष्ठादीनां मुत्कर्षणं प्रच्छादनं भस्मादिना विध्मापनं जलादिना कृत्वा तथा
न्यदप्यग्निकार्यं निर्वातं निर्वाणं काष्ठादिपरित्यागः घट्टनं चापि कुड्यादिनावरणं तथा लेवणमज्जणक
म्मं पियमाणं दारयं च णिक्खिविय एवंविधादियाणि दाणं जदि दिंति दायगादोसा लेपनं गोमयकर्द
मादिना कुड्यादेः मार्जनं स्नानादिकं कर्म कृत्वा तिसंबंधः पिबंतं दारकं च स्तनमादद्तं बालं निक्षिप्यैवं कृत्वा अ
न्यांश्चैवं विधादिकान् कृत्वा पुनर्दानं यदि ददति तदा दायकदोषा भवंतीति उन्मिश्रदोषमाह पुढवीआउ
यतहा हरिदा बीया तसा य सज्जीवा पंचेदियतहिं मिस्सं आहारं होदि उम्मिस्सं पृथिवी मृत्तिका आपश्च
प्रासुकास्तथा हरितकायाः पत्रपुष्पफलादयः बीयाणि बीजानि यवगोधूमादयः त्रसाः सजीवा निर्जीवाः
पुनर्मिश्रेन मध्ये न विघ्नं तिदोषा इति तैः पंचभिर्मिश्र आहारो भवत्युन्मिश्रः उन्मिश्रः सर्वथा वर्जनीयो महादोषः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२६७ इतिकृत्वेति अपरिणतदोषमाह तिलतंडुलउसिणोदयं च चाउलोदयं तुसोदयं अविद्धत्थं अप्पंतहा विहं वा अ
परिणदंणेव गिह्णिज्जो तिलोदकं तिलप्रक्षालनं तंडुलोदकं तंडुलप्रक्षालनं उष्णोदकं तप्तं भूत्वा शीतं च
चणोदकं चणप्रक्षालनं तुषोदकं तुषप्रक्षालनं अविध्वस्तमपरिणतं आत्मीयवर्णगंधरसापरित्यक्तं अन्यदपि
तथाविधमपरिणतं हरीतकीचूर्णादिना अविध्वस्तं नैव गृह्णीयात् नैवाद्यामिति निपुनानि परिणतानि ग्राह्या
णीति लिप्तदोषं विवृण्वन्नाह गेरुयहरिदालेण व सेडीय मणोसिलामपिट्ठेण सपवालदगोल्लेण व कं
देयकरभाजणेण लित्तं गैरिकया हरितालेन सेटिकया खटिकया पांडुमृत्तिकया मनःशिलया आमपिष्टेन
वा तंडुलादिचूर्णेन सप्रवालेन अपक्वशाकेन अप्रासुकोदकेन वा ईदृशेन हस्तेन भाजनेन वा यद्दत्तं तल्लिप्तं नाम
दोषं विजानीहि परित्यजनदोषमाह बहुपरिसाडणमुज्झिय आहारो परिगलंतदिज्जंतं छंडिय भुंजणमह
वा छंडियदोसो हवेणेवं बहुपरिसातनं उज्झित्वा बहुपरिसातनं कृत्वा स्तोकं त्याज्यं बहुपात्राद्दाग्रमाः १२२
पि बहुपरिसातनमित्युच्यते आहारं परिगलंतं दीयमानं तक्रघृतोदकादिभिः परिस्रवंतं छिद्रहस्तैश्च बहुपरि
सातनं च कृत्वाहारं यदि गृह्णाति त्यक्त्वा चैकमाहारमपरं भुंक्ते यस्तस्य त्यक्तदोषो भवति एतअज्ञानदोषाद्वापरि

हरणीयाः सावद्यकारणाज्जीवदयाहेतोर्लोकजुगुप्सातश्चेति संयोजनाप्रमाणदोषानाह संजोयणाण
२६८ दोसो जो संजोयदि भत्तपाणं तु अदिमत्तो आहारो पमाणदोसो हवदि एसो संयोजनेन दोषो भवति यः
संयोजयति तत्रं पानं तु शीतलं [illegible] पानेनोष्णेन संयोजयति शीतं वा पानं उष्णेन भक्तादिनां सं
योजयति अन्यदपि विरुद्धं परस्परं यत्तद्यदि संयोजयति तस्य संयोजनानामदोषो भवत्येव अतिमात्रआहारः
अज्ञानस्य सव्यंजनस्य तृतीयभागमुदकस्योदरस्य चतुर्थभागं चावशेषयति यस्तस्य प्रमाणस्तत
हारो भवतस्माद्न्यथा यः कुर्यात्तस्यातिमात्रोनामाहारदोषो भवति प्रमाणातिरिक्ते आहारे गृहीते स्वाध्याया
नश्यंति तपः षडावश्यकक्रियाः कर्तुं न शक्नोति ज्वरादयश्च संतापयंति निद्रालस्यादयश्च दोषा जायंत इति अंगार
धूमदोषावाह तं होदि सइंगालं जं आहारेदि मुच्छिदो संतो तं पुण होदि सधूमं जं आहारेदि णिंदंतो या
दिजृंभितः सन्गृध्यां युक्तः आहरत्यन्नं स्वादु गृहीतं भुक्ते तदा तस्य सर्वांगो नामाहारदोषो भवति मुहुर्मुहुर्लिप्सां
नादिति तस्य भवति स सर्वांको धूमोनामदोषः यस्मादाहरतिनिंदन् जुगुप्समानः विरूपकमेतदनिष्टमिदं
कृत्वायदि भुंक्ते तदानीं धूमोनामदोषो भवत्येवांतः संक्लेशदर्शनादिति कारणमाह बहिकारणं हि अस्सा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२५९ आहारंगितोविश्राचरदिधर्मं बहिर्वेवकारणमदिङ गिर्जहतौवित्राचरदि पड्भिः कारणैः प्रयोजा
नेस्कनिरवशेषमं ज्ञानमाहारंलोज्यस्वाद्यलेह्यपया मकर्मेस्यव दसर्व्लंपितुंजानीपिश्राचरतिवस्वयंत्या।
उत्पानेकरोतिधर्मेचारित्रंतथैवषड्भिः कारणैः प्रयोजनेस्कनिरवशेषंउत्तल्लपिपरित्यजन्लंण्याचरतिप्रति
पालयतिधर्म्मामितिसंबंधः निःकारणंयदित्युक्तेलोज्यादिकंतथादोषःकारणैःपुनर्युजानोपिधर्म्ममाचर
तिसाधुरितिसंबंधः तथापरंःप्रयोजनंःपरित्यजन्लंपिलोज्यादिकंधर्म्ममेवाचरति नांज्ञानपरित्यागेदोषः।
सकारणात्वात्परित्यागस्येतिकानितानिकारणानित्यंत्तुक्तेः ज्ञानमित्यारोकायांमाद्र वेयणवेयावच्चे कि
रियाठाणयसंजमठाए तहपाणधम्मचिंता कुज्जाएदेहिंआहारं वेदनांक्षुद्वेदनांउपशमयामीतिवुक्ते
वैयावृत्त्यमात्मनोन्येषांचकरोमीतिवैयावृत्त्यर्थंवुक्ते क्रियार्थंषडावश्यकक्रियाममलोजनमंतरेणनप्र
वर्त्ततइतिताःप्रतिपालयामीतिवुक्तेसंयमार्थंत्रयोदशविधंसंयमंपालयामीतिवुक्ते अथवाहारमंतरेणेंद्रि १३४
याणिममविकलानिभवंतितथाप्रतिजीवदयांकर्त्तुंनशक्नोमीतिप्राणसंयमार्थमिंद्रियसंयमार्थंचवुक्ते
तथाप्राणचिंतयावुक्तेःप्राणदशप्रकारास्तिष्ठंतिममाहारमंतरेणविशेषेणायुर्नतिष्ठतीत्येवंप्राणार्थंवुक्ते

तथाधर्म्मचिंतयावुक्तेःधर्मोदशप्रकारःउत्तमक्षमादिलक्षणोममवर्त्ताननिष्ठतिभोजनमंतरेणक्षमामार्दवमार्ज।
260 वंचेत्यादिकंकर्तुंनशक्नोति अयंजीवोःज्ञानमंतरेणेतिवुक्तेनात्रधर्म्मसंयमयाःपुनरकोक्षमादिदोषदर्शना
दिति एभिःषड्भिःकारणैराहारंकुर्यात्प्रतिरितिसंबंधः अथषड्भिःकारणैस्त्यजत्याहारंकानितानीत्यारांकाया
माद्र आदंकउवसग्गे तितिक्खणाबंभचेरगुत्तीउ पाणिदयातवहेऊ सरीरपरिहारवोच्छेदा आतंके
आकस्मिकोत्थितव्याधिमारणांतिकपीडायांमदितायांबाह्योंजातायामाहारव्युच्छेदः परित्यागस्तथोपसर्गेदी।
नाविनाशहेतादेवमानुषतिर्यगचेतनकृतसमुपस्थितेभोजनपरित्यागःतितिक्षणायांब्रह्मचर्यगुप्तेःसुष्ठुनिर्म
लीकरणेसप्तमधातुक्षयायाहारव्युच्छेदस्तथाप्राणिदयायांसतायद्याहारंकरोमिबहुप्राणिनांघातोनवति तस्मा
द्यद्याहारंनकरोमीतिजीवदयानिमित्तमाहारव्युच्छेदस्तथातपोहेतोरपिद्वादशविधंतपस्यंनज्ञानंनामतपस्तदंच
करोमीतितपोनिमित्तमाहारव्युच्छेदस्तथाशरीरपरिहारसन्यासकालेजराममश्रामण्यहानिकरोरोगेणवंक्षा
प्तेमन— ड्ष्टःकरणविकलत्वंचममसंजातंस्वाध्यायकृतिश्चदुष्करपतर्जीवितव्यमस्त्वममापायानांत्री
एवंकारणेशरीरपरित्यागस्तस्मिन्निमित्तेभक्तादिव्युच्छेदः एतैःषड्भिःकारणैराहारपरित्यागःकार्यः नपुनर्बलस

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

द्वविरोधो विनागदर्शनादिति आह। गंधो विषयदर्शनादिति आहारार्थोऽनुबध्यते तेन मदसंबंधो युक्तो दर्प इति
२६१ एतदर्थं उनगोदारं न कदाचिदपि कुर्यादिति प्रपंचयन्नाह ॥ णबलाउसाउअट्ठं णसरीरस्सुवचयट्ठतेजट्ठं णा
णट्ठसंजमट्ठं झाणट्ठं चेव भुंजेज्जा ॥ न बलार्थं मम बलं भुक्त्वा दिक्षमं स्यादित्येवमर्थं न भुंक्ते न शरीरस्योपच
यार्थं शरीरं मम पुष्टं मांसलं स्यादेवार्थं चेति न भुंक्ते नापि तेजोऽर्थं शरीरस्य मम दीप्तिः स्यादित्येवं वेति न भुंक्ते तदा
रमिति यद्येवमर्थं न भुंक्ते कस्तर्ह्याह ज्ञानार्थं ज्ञानं स्वाध्यायो मम प्रवर्त्ततामिति भुंक्ते संयमार्थं संयमो मम स्यादि
ति भुंक्ते ध्यानार्थं च विना आहारमंतरेण न ध्यानं प्रवर्त्तते ततो भुंक्ते यतिरिति ॥ तथा पिंडशुद्धिमाह ॥ णवकोडी
परिसुद्धं असणं वादालदोसपरिचत्तं संजोयणायहीणं पमाणसहियं विहिसुदिण्णं ॥ नवकोटिपरिशुद्धं
कास्ताः कोटयो मनसा कृतकारितानुमतानि तिस्रः कोटयस्तथा वचसा कृतकारितानुमतानि तिस्रः कोटयस्ता
था कायेन कृतकारितानुमतानि तिस्रः कोटय एताभिः कोटिभिः परिशुद्धं अशनं द्विचत्वारिंशद्दोषपरिहीणं त १३५
ऋमोत्पादैषणादोषैः रहितं संयोजनया रहितं प्रमाणसहितं विधिना दत्तं नवविधप्रतिग्रहोच्चस्थानपादोदकार्चनाप्रणाम
न मनोवचनकायशुद्ध्यन्नशुद्धिलिंदत्तमुपनीतं श्रद्धाशक्तिभक्तिविज्ञानालुब्धताक्षमाशक्तियुक्तेन दात्रेति तथा

विगदिंगालविधूमं छक्कारणसंजुदं कमविसुद्धं। जत्तासाधणमत्तं चउदसमलवज्जिदं भुंजे ॥ विगतांगारं
२६२ विगतधूमं षट्कारणसंयुक्तं क्रमविशुद्धं क्रमप्रहीणं यात्रासाधनमात्रं प्राणसंधारणार्थं अथवा मोक्षयात्रा
साधननिमित्तं चतुर्दशमलवर्जितं भुंक्ते साधुरिति संबंधः अथ कानि चतुर्दशमलानीत्याह ॥ णहरोमजंतु
अट्ठी कणकुंडयपूयचम्मरुहिरमंसाणि। बीयफलकंदमूला छिण्णाणि मला चोद्दस होंति ॥ नखः हस्तपादा
ङ्गुल्यग्रभवं मनुष्यजातिप्रतिबद्धस्तिर्यग्जातिप्रतिबद्धो वा रोम बालः सोऽपि मनुष्यतिर्यग्गतः जंतुर्जीवः प्राणरहि
तशरीरं अस्थि कंकालं कणः यवगोधूमादीनां बहिरवयवः कुंड्यादिशाल्यादीनामभ्यंतरसूक्ष्मावयवाः पूयं प
क्वरुधिरं व्रणक्लेदः चर्म शरीरत्वक् प्रथमधातुः रुधिरं द्वितीयो धातुः मांसं रुधिराश्रयं तृतीयो धातुः बीजानि प्र
रोहयोग्या यवगोधूमादयः फलानि जंबाम्रबाउकफलानि कंदः कदल्याधः प्ररोहकारणं मूलं पिप्पल्याद्यधः उ
गोदनिमित्तं छिन्नानि पृथग्भूतानि मलानि चतुर्दश भवंति कानिचिदत्र महामलानि कानिचिदल्पानि कानिचिन्म
हादोषाणि रुधिरमांसास्थिचर्मपूयानि महादोषाणि सर्वाहारत्यागनिमित्तकारणानि द्वींद्रियत्रींद्रियचतु
रिंद्रियशरीराणि बालाश्चाहारत्यागनिमित्तानि नखेनाहारः परित्यज्यते किंचित्प्रायश्चित्तं क्रियते कणकुंडबीज

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain, Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

*यदिदशैरं पूर्वं वगलति परिबोधिकशरीराहारं तदाहारस्य तस्य गतत्वादिव मंडमनामकस्यपुनर्देत्ता नेनाष्ट कप्रकारायांदेर

फलसत्वानिपरिहारयोग्यानियदिपरिहर्तुंनशक्यंते तोऽज्ञनपरित्यागः क्रियतेतथास्वशरीरेमिक्तक्तोक्तायां
263 पिंडश्चदानपवित्तानीतिइत्थंयुच्यतेइतिदोषरहितंभुंक्तेयतिरिसुक्कंकिंतभुंक्तेयतिरितिसुक्कंकिंतभुंक्तेइत्याशं
कायामाह पगदाअसवोजम्हा तम्हादोदव्वदोत्तिंदव्वं फासुगमिदिसिद्धविय अप्पठकदंअसुदंत्त
द्रव्यतावतः प्रासुकंद्रव्यंभुंक्तेद्रव्यगतप्रासुकमाह प्रगताअसवः प्राणिनोयस्मादुच्यतः अदमितितद्द्रव्यंय
त्रैकेंद्रियजीवानसंतिनविद्यंतेतस्यआहारस्तद्रव्यतः शुद्धः द्वीन्द्रियादयःपुनर्यत्रसजीवानिर्जीवावासंतिमत्रा
हारोहरतः परिवर्जनीयाद्रव्यतोशुद्धत्वादितिप्रासुकमिति अनेनप्रकारेणप्रासुकंसिद्धंनिष्पन्नमपिद्रव्यंय
द्यात्मार्थकृतमात्मनिमित्तंकृतंचिंतयतितदाद्रव्यतः शुद्धमप्यशुद्धमेवकथंपरार्थकृतंशुद्धमित्याशंकायांदृष्टांत
तोर्थमाह जहमच्छयाणपयदे मदणुदणमच्छयाहिमज्जंति णहिमंडूकाएवं परमठकदेजदिविसुद्धो
यथामत्स्यानांप्रकृतेमदनोदकेयथामत्स्यानोनिमित्तंकृतेमदनकारणेजलेमत्स्याहिस्फुटंमाद्यंतिविकलीभ 136
वंतिनहिमंडूकालकानवमाद्यंतियस्मिन्जलेमत्स्यास्तस्मिन्नेवमंडूका अपितथापिनतविपद्यंतेतत्वतारत्वावात
एवंपरार्थकृतेभक्त्यादिकेप्रवर्तमानोपियतिर्विशुद्धस्तत्कृतेनदोषेणनलिप्यतेभुंजन्नपिनबंधः कर्म्मादिदोषेणइ
= भदनक लोदके २

संतेतेनसाधवस्तेचकुटुंबिनः साधुदानफलनतंदोषमंशास्यस्वर्गगामिनेमोक्षगामिनश्चनवंतिसम्यग्दृष्टयो
264 मिथ्यादृष्टयः पुनर्नभोगमवाप्नुवंतिनदोषइति तावतः शुद्धमाह आधाकम्मपरिणदो फासुगदव्वेविबंधगो
सणिदो सुद्धंगवेसमाणो आधाकम्मेविसोसुद्धो प्रासुकेद्रव्येसतियद्यधः कर्म्मपरिणतोभवतिसाधुर्यद्या
त्मार्थकृतमन्यतगारवणातदोसाबंधकोभणितः कर्म्मबध्नातिशुद्धंपुनर्गवेषयमाणोधः कर्म्मविशुद्धंकृतकारि
तानुमतिरहितंयत्नेनोपपन्नंधः कर्मणिसत्यपिशुद्धासोयद्यप्यधः कर्मणानिष्पन्नोसावाहारस्तथापिमाक्षान्न
बंधहेतुः कृतादिदोषाभावादिति सव्वोविपिंडदोसो दव्वेभावसमासदोदुविहो। दव्वगदोपुणदव्व भावगदो
अप्पपरिणामो सर्वोपिपिंडदोषोद्रव्यगतोभावगतश्चसमासतोद्विःप्रकारः द्रव्यमुद्गमादिदोषमहितम
पंधः कर्म्मणायुक्तंद्रव्यगतमित्युच्यतेतस्माद्द्रव्यगतः पुनर्द्रव्यमितितावतः पुनरात्मपरिणामः शुद्धमपिद्रव्यंपरि
णामशुद्धयाशुद्धमितितस्माद्भावशुद्धिर्यत्नेनकार्याभावशुद्ध्यासर्वतपश्चरणंज्ञानदर्शनादिकंचव्यवस्थितमिति द्रव्य
स्यैतदमाह सव्वेसणंचविद्देसणंच सुद्धासणंचतंकमसो एसणासमिदिविसुद्धं णिव्वियडमवंजणंजाण
सर्वेषणांचजानीहिसर्वेषणांविद्वेषणंचजानीहिविद्वेषणांशुद्धासनंचजानीहिशुद्धासनंचयासंपदणासमि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

=जलरहितं वे. तं गनू प जलाय। वहुज
जघ्रदेशं दत्तं ६

और तिविधं सव्वे-षणमित्युच्यते तथा विकृतेः पंचरसैर्मो निर्गतानि विकृतिगुडतैलघृतदधिदुग्धशाकादि
रहितं सौवीरशुद्धकतक्रादिसमन्वितं विहंषणमित्युच्यते तथा सौवीरशुद्धकतक्रादिनिरपवर्जितमव्यंजनं पाक
२६५ दवती रूपमनागम्यन्यथा न कृतं अवाशनमिति क्रमशो यथाक्रमेण जानीहीत्येतच्चतुर्विधं द्रव्यमशना
योग्यमंमवशनं सर्वरससमन्वितं सर्वव्यंजनैः शुद्धं कदाचिद्योग्यं कदाचिदयोग्यमिति एवमनेन न्यायेन
षणासमितिर्व्याख्याता भवति तां कथं कुर्यादित्याशंकायामाह दव्वं खेत्तं कालं भावं बलवीरियं च
णाऊण कुज्जा एसणसमिदिं जहोवदिट्ठं जिणमदंमि द्रव्यमाहारादिकं ज्ञात्वा तथा क्षेत्रं जांगलानूपरूक्ष
स्निग्धादिकं ज्ञात्वा तथा कालं शीतोष्णवर्षादिकं ज्ञात्वा तथा भावमात्मपरिणामं श्रद्धोत्साहं ज्ञात्वा तथा शरी
रबलमात्मनो ज्ञात्वा तथात्मनो वीर्यं संहननं ज्ञात्वा कुर्यादशनसमितिं जिनागमे यथोपदिष्टामित्यन्यथा य
दि कुर्यात्वातपित्तश्लेष्मादिसमुद्भवः स्यादिति भोजनविभागपरिमाणमाह अद्धमसणस्स सव्विंजणस्स २२७
स्स उदरस्स तदियमुदयस्स वाउसंचरणट्ठं चउत्थमवसेसए भिक्खू उदरस्यार्द्धं सव्यंजनेनाशनेन अ
स्य तृतीयभागं चोदरस्योदकेन अश्नीयात् वायोः संचारणार्थं चतुर्थभागमुदरस्यावशेषयेद् भिक्षुश्चतुर्थ

२६६ भागमुदरस्य अवशेषयेद्येन षडावश्यकक्रियाः सुखेन प्रवर्त्तन्ते ध्यानाध्ययनादिकं च न हीयते अजीर्णादिकं च
न भवेदिति भोजनयोग्यकालमाह सूरुदयत्थमणादो णालीतियवज्जिदे असणकाले तिगदुगएगमु
हुत्ते जहण्णमज्झिमयमुक्कस्से सूर्योदयास्तमनयोर्नाडीत्रिकवर्जितयोर्मध्ये अशनकालस्तस्मिन्नशन
काले त्रिषु मुहूर्त्तेषु भोजनं जघन्यमाचरणं द्वयोर्मुहूर्त्तयोरशनं मध्यममाचरणमेकस्मिन्मुहूर्ते अशनमुत्कृ
ष्टमाचरणमिति सिद्धभक्तौ कृतायां परिमाणमेतन्न भिक्षामलभमानस्य पर्यटतः इति भिक्षार्थं प्रविष्टो मुनिः
किं कुर्वन्नाचरतीत्याह भिक्खाचरियाए पुण गुत्तीगुणसीलसंजमादीणं रक्खंतो चरदि मुणी णिव्वेद
तिगं च पेक्खंतो भिक्षाचर्यायां प्रविष्टो मनोगुप्तिं वचनगुप्तिं कायगुप्तिं रक्षन् चरति गुणान्मूलगुणान् रक्ष
न् चरति तथा शीलसंयमादींश्च रक्षन् चरति निर्वेदत्रिकं चापेक्षमाणः शरीरवैराग्यसंगवैराग्यसंसारवैराग्य
चापेक्षमाणश्चरत्यर्थः तथा आणा अणवत्थाविय मिच्छत्ताराधणादणासो य संयमविराधणाविय च
रियाए परिहरदव्वा आणा आज्ञा वीतरागशासनं रक्षन् पालयंश्चरतीति संबंधः एतांश्च परिहरंश्चरति अन
वस्थास्वेच्छाप्रवृत्तिरपि च मिथ्यात्वाराधनं सम्यक्त्वप्रतिकूलाचरणं आत्मनाशः स्वप्रतिघातः संयमविराधनाभ्यां

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

२६७ गिचर्यार्थं परिसर्पतो भिक्षाचर्यायां प्रविष्टो मुनिरिंनवस्त्रांतरायो भवतीति तथा छर्दिरिति मिथ्यात्वराधनात्मनासंयमा
विराधनाख्यांतरायो भवतीति तथा रोधनं रोधनमिति अनवरुद्धोपरिस्खलनमिति केतन राया इत्याज्ञा कायोत्सर्ग   का
गामस्थाबद्धरोधनांतरायस्य दर्शनमूरुधायेन जत्रुः दिवामारिसं जण्ड्वरि दिक्कमंधचेव   काकाद्युपलक्षणार्थो
गृहीतस्तेन काकबकश्येनादयः परिगृह्यंते तेमत्ततः स्थितस्य वा बकाकादयो यद्युपरि विद्युत्सर्गं कुर्वंति तदपि
काकाद्युच्यते मा हर्चयांति काकोनामांतरायः तथा मेध्यमेध्ये प्रविशति तेन पादादिकं यदि लिप्तं तदमेध्यमि
त्युच्यते साहचर्यात् अमेध्यं नामांतरायः तथा छर्दिर्वमनमात्मनो यदि भवति तथा रोधनं यदि कश्चित् करणादिकं
करोति तथा रुधिरमात्मनोन्यस्य वा यदि पश्यति विशोद्भव्यादिकं वयासं तथाश्रुपातो दुःखेनात्मनो यद्य
ऽनिकटानां
न्यस्य गताग्तिपरधामपिसन्निकृष्टानां यद्याक्रंदो भवेत् तथा जान्वधः आमर्शो जान्वधः परामर्शस्तथा जानूपरिव्य
तिक्रमश्च व्रमर्दवोंतरायस्य संबंध इति तथा   णाभिअधोणिग्गमणं पच्चक्खियसेवणाय जंतुवधो कागादि १२५
पिंडहरणं पाणीदो पिंडपडणं च   नाभ्यधो निर्गमनं नाभेरधो मस्तकं कृत्वा यदि निर्गमनं भवेत् तथा प्रत्या
ख्यातस्य सेवनं चांतरायं यदा यस्य वस्तुनः प्रत्याख्यानं कृतं तस्य वस्तुनो यदि भक्षणं स्यात् तथा जंतुवधः आत्मनोऽन्येन वा पुरतो जीव

= नोभनस्य तान नानां र

= महामार्गादि महामारीयुद्धेति इत्यर्थः ४

वधो यदि क्रियते तथा काकादिभिः पिंडहरणं यदि काकादयः पिंडमपहरंति तथा पाणिपात्रात् पिंडपतनं भुंजानस्य
२६८ पाणिपुटाद्यदि पिंडो ग्रासमात्रो वा पतति तथा   पाणीए जंतुवहो मंसादीदंसणे य उवसग्गे य पादंतरम्मि जीवो
संपादो भायणाणं च   पाणिपात्रे जंतुवधो जंतुरागत्य पाणौ भुंजानस्य यदि म्रियते तथा मांसादिदर्शने
मांसमृतपंचेंद्रियशरीरकृत्स्नवमादीनां दर्शने यदि स्यात् तथोपसर्गादिविकाद्युपसर्गः स्यात्तथा पादांतरे पंचेंद्रियजी +यदि
दातो
वो यदि गच्छेत् तथा संपातो भाजनस्य परिवेषिकहस्ताद्भाजने यदि पतेत् तथा   उच्चारं पस्सवणं अभोजगिहपवे
सणं तहा पडणं। उववेसणं सदंसं भूमीसंफासणिट्ठुवणं   उच्चारश्चात्मनो यदुदरमलस्योत्सर्गः स्यात् तथात्मनः दुष्टनं दंशः
प्रस्रवणं मूत्रादिकं यदि स्यात्तथा पर्यटतो राजगृहप्रवेशो यदि भवेत् चंडालादिगृहप्रवेशो यदि स्यात्तथा पतनमात्म कुर्कुरादि
नो भ्रमादिना यदि पतनं भवेत्तथोपवेशनं यद्युपविष्टः स्याद् भवेत्तथा सदंशः सदंशनं श्वादिना यदि भिः ४
दष्टः स्यात् तथा भूमिसंस्पर्शः सिद्धभक्तौ कृतायां हस्तेन भूमिं यदि स्पृशत्तथा निष्ठीवनं स्वेन यदि श्लेष्मादिकं क्षिपत्
या   उदरकिमिणिग्गमणं अदत्तगहणं पहारगामडाहा य पादेण किंचि गहणं करेण वा जं च भूमीए   उद
रात्कृमिनिर्गमनं भवेत्तथा अदत्तग्रहणं अदत्तं यदि स्यात्तथा पादेन यदि किंचित् गृह्णाति तथा करेण वा यदि कि
*किंचिद्भूमौ तथा चदारं आत्मनोन्यस्य वा खड्गादिभिर्यदि प्रहारः स्यात्तथा ग्रामदाहो यदि। ८।

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२७९ विष्टयते तथा केवलाचार्यादिकं विस्तृयते तस्मै इति सर्वज्ञो ज्ञानस्यांतगयोन वतीति संबंधस्तथा पते अस
वक्रमः कारणस्तदा अत्तापराब्साह जीकणलोकउतुवण संजमणिविदणाहंवं पतेस्तुवेक्काः काकाद
वांतरायाः कारणात्तूतो सा जनपरित्यागस्य घातिनां सांन्यैवहस्तु डालादिस्पर्शकिलस्मरण माधम्मिकि
सन्यासपतनप्रधानमरणादयोः ज्ञानपरित्यागदतव लयलोककउपायामं व्यमनिर्वदनार्थं चयदिकिं ति
त्साद्यंतथाप्यादारत्यागः सयमार्थं दाहागत्यागा निर्वदनार्थं चेति पिमस्त्रक्विमुंउपसंहरन्नाह जेणरूप
डसुद्दी उववदिवाजे दिथारिदासमं तवीरसाऊवया निरयणसुद्दिममदिसंव सूत्रकारः फलार्थी प्राह २२९ ं
वारिदेपिंडसुद्धिरूपदिष्टायै शुधःरीतामविता सम्पद्विधाने नतवीरसाकवर्याखिरत्न शुद्धिममशिव
प्रायात जायते पुंसां वीतरागस्य
दर्शनं तद्दर्शनतिरस्कानां सदेज्ञन्मापितिः फलं अथषडावश्यकक्रियेश्वलगुणांतर्गतमधिकारंप्रपं २२७
चेनंविवृण्वन्प्रथमतंतावन्नमस्कारमाह काऊणणमोक्कारं अरहंताणंतहवसिद्धाणं आयरियउवज्झा
पलोगंमियसव्वसाहूणं कृत्वानमस्कारं केषामर्हतां तथैव सिद्धानां आचार्योपाध्यायानां च लोके च सर्वसाध

= कारयिता कारकः २

नां लोकशब्दः प्रत्येकं अभिसंबध्यते कारशब्दोऽयमनेनतनषष्ठीसंतानां तान्यथा उनश्रुत्वार्थो भवति अर्हत्सिद्धाचार्योपा
२८० ध्यायसाधुल्यानां लोकेस्मिन्नमस्कृत्वा आवश्यकनिर्युक्तिं वक्ष्य इति संबंधः सापेक्षत्वात् क्त्वांतप्रयोगस्येति नम
स्कारपूर्वकं प्रयोजनमाह आवासयणिज्जुत्ती वोच्छामिजहाकमंसमासेण आयरियपरंपराए जहा
गदाआणुपुव्वीए आवश्यकनिर्युक्तिं वक्ष्ये यथाक्रमं क्रममनतिलंघ्य परिपाट्या समासेन संक्षेपतः आचा
र्यपरंपरया यथागतानुपूर्व्या आयतक्रमेणागता पूर्वाचार्यप्रवाहेण संक्षेपतः समर्पितनवक्रमेण पूर्वागमक्रमेणा
र्यपरंपरया यथागतानुपूर्व्यायतक्रमेणागताः पूर्वाचार्यप्रवाहेण संक्षेपतः समर्पितनवक्रमेण पूर्वागमक्रमेणा
पति(?)... तावत्पंचनमस्कारनिर्युक्तिमाह रागद्दोसकसाए य इंदियाणि य पंच य परिस
हे उवसग्गे णामयंता णमोरत्था रागः स्नेहो रतिरूपो द्वेषो अप्रीतिररतिरूपः कषायाः क्रोधादयः इंद्रियाणि च
क्षुधादीनि परीषहाः क्षुदादयो द्वाविंशतिः उपसर्गा देवादिकृतसंक्लेशास्तान् रागद्वेषकषायेंद्रियपरीषहो
पसर्गान् स्वतः कृतकृत्यत्वात् सर्वघातिनां नामयन्तो विनाशयन्तो अर्हन्तो नमोऽर्हतां अर्थार्हन्तः कथं निरुक्त्या व्यंतर
नाह अरिहंति णमोक्कारं अरिहा पूजासुरुत्तमा लोए रजहंता अरहंति य अरहंता तेण वुच्चंदे नमस्कार
मर्हंति नमस्कारयोग्याः पूजायाश्चार्हा योग्याः लोके सुराणामुत्तमाः प्रधानाः रजसः ज्ञानदर्शनावरणयोर्हंतारः अ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

= दूरीकर्मी र: २

=२।

रनीदमोतरायस्य च हंतारो यतो हंतारो यस्मात्तस्मादर्हंत इत्युच्यंते येनैतत्कारणेनैवंभूतास्तेनार्हंतः सर्वज्ञाः सर्वलो
कदर्शिनो यथा लोके किमुच्यते ततः किं   अरहंतणमोक्कारं भावेण य जो करेदि पयदमदी सो सव्वदुक्खमोक्खं पावदि
अचिरेण कालेण   इत्थंभूतानामर्हतां नमस्कारं यः करोति भावेन प्रयत्नमतिः स सर्वदुःखमोक्षं प्राप्नोत्य
चिरेण कालेनेति   सिद्धानां निरुक्तिमाह   दीहकालमयं जंतू उसिदो अट्ठकम्मदि सिदधत्ते णिधत्ते य सिद्धत्त
मुवगच्छदि   दीर्घकालमनादिसंसारमयं जंतुर्जीव उषितः स्थितोऽष्टसु कर्मसु ज्ञानावरणादिभिः कर्म
भिः परिवेष्टितोयं जीवः परिणतः स्थितः सितं कर्मबंधे निर्दग्धे परप्रकृतिसंक्रमोदयोदीरणापकर्षोत्कर्षणादिरहिते।
ध्मापणात्सिद्धत्वमुपगच्छति निर्दग्धबंधस्तु सत्ययं जंतुर्यद्यपि दीर्घकालं कर्मसु व्यवस्थितस्तथापि सिद्धो
भवति सम्यग्ज्ञानाद्यनुष्ठानेनेति   तथापायमाह   आवसणी सरीरे इंदियभंडो मणो व आगरित्त धमिदव्व जीव 140
लोहं तु बावीसपरीसहग्गीहिं   आवसनी चुल्ली यत्रांगाराणि क्रियंते शरीरे किंविशिष्टे आवशानीभूते इंदियाण्येव
भाण्डोपस्कारस्तेन संदंशकादीनि गणी हस्तकूटघनादिकं मनस्त्वोकमीचेतोत्रपाध्मायो लोहकारः धमनभस्त्रा निर्मली
कर्तव्योयं जीवलोहं तीव्रवह्निवद्द्वाविंशतिपरीषहाग्निना एवं द्वाविंशतिपरीषहाग्निना कर्मबंधे दग्धे शुद्धीकृतं जागरं स्यात्

जियाणि वा पस्कुरणं तानि परित्यज्य निर्मलीभूतं जीवस्वस्वरूपं दीर्घमनः केवलज्ञानमादि सिद्धत्वमुपगच्छ
तीति सिद्धो भवतीति संबंधः तस्मात्सिद्धत्वयुक्तानां सिद्धानां नमस्कारं भावेन यः करोति प्रयत्नमतिः सर्वदुःखमो
क्षं प्राप्नोत्यचिरेण कालेनेति   आचार्यस्य निरुक्तिमाह   सदा आयारविद्दण्हू सदा आयरियं चरे आयार
मायारवंतो आयरितेण वुच्चदि   सदा सर्वकालमाचारं वेत्तीति सदाचारवित् रात्रादिनं वाचार
स्वपरमार्थसंवदनेयत्नेनंयुक्तोथवा सदाचारः शालनाचारः सम्यग्ज्ञानवांश्च सदा सर्वकालमाचरितवा आ
चरितं गणधरादिभिरनुष्ठितं वा घ्टितं चरतीति वा चरितं चराथवा चगणीयं आमणपयोग्यं दीक्षाकालं शिक्षाकालं
चरि आचारवानिति रूतरूत्वंइत्यर्थः आचारमन्यान्साधूनाचरयन्कारयन् हियस्मात्तस्मात्तेन तस्मादाचार्य इत्यु
च्यते तथा   जम्हा पंचविहायारं आचरंतो पभासदि आयरियाणि देसंतो आयरितेण वुच्चदे
यस्मात्पंचविधमाचारं दर्शनाचारादिपंचप्रकारं आचारं चरन्प्रभासते शोभते आचरितानि स्वानुष्ठानानि
दर्शयन्प्रभासते आचार्यस्तेन कारणेनोच्यत इति एवं विशिष्टस्याचार्यस्य यो नमस्कारं करोति स सर्वदुःखमोक्षं
प्राप्नोत्यचिरेण कालेनेति   उपाध्यायनिरुक्तिमाह   बारसंगं जिणक्खादं सज्झायं कथिदं बुधे उवदेसदि सज्झायं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२२३ तेणुवज्झाओ वुच्चदि ॥ द्वादशांगानि जिनोक्तानि जिनैः प्रतिपादितानि स्वाध्याय इति कथितो बुधैः पंडितैः
स्तत्स्वाध्यायं द्वादशांगचतुर्दशपूर्वरूपं यस्मादुपदिशन्ति प्रतिपादयन्ति तेनोपाध्याय इत्युच्यते तस्योपाध्यायस्य
न ॥ नमस्कारं यः करोति प्रयत्नमतिः स सर्वदुःखमोक्षं प्राप्नोत्यचिरेण कालेनेति ॥ साधूनां निरुक्तिं नमस्कार
फलमाह ॥ णिव्वाणसाधए जोगे सदा जुंजंति साधवो । समा सव्वेसु भूदेसु तम्हा ते सव्वसाधवा ॥ यस्मान्नि
र्वाण" साधकान्योगान्मूलगुणादितपोनुष्ठानानि सदा सर्वकालं रात्रिदिवं युंजंति तस्मात्तान्यो
जयंति साधवः साधुचरितानि यस्मात्सर्वसमाः समत्वं प्राप्ताः सर्वभूतेषु सकलजीवेषु तस्मात्कारणात्ते सर्वसाधव
इत्युच्यंते तेषां सर्वसाधूनां नमस्कारं भावेन यः करोति प्रयत्नमतिः स सर्वदुःखमोक्षं करोत्यचिरेण कालेनेति ॥ पं
चनमस्कारमुपसंहरन्नाह ॥ एवं गुणजुत्ताणं पंचगुरूणं विसुद्धकरणेहिं । जो कुणदि णमोक्कारं सो पावदि णि
व्वुदिं सिग्घं ॥ एवं गुणयुक्तानां पंचगुरूणां पंचपरमेष्ठिनां शुद्धमनोवाक्कायैर्यः करोति नमस्कारं स प्रा १४१
प्नोति निर्वृतिं सिद्धिसुखं शीघ्रं द्रव्यार्थिकपर्यायार्थिकयोर्नयोर्यथासंभवं दार्थश्चावदिति किमर्थं पंच
नमस्कारः क्रियत इति चेदित्याह ॥ एसो पंचणमोक्कारो सव्वपावपणासणो । मंगलेसु य सव्वेसु पढमं हवदि मंग

लं ॥ एषः पंचनमस्कारः क्रियत इति चेदित्याह सर्वपापप्रणाशकः सर्वविघ्नविनाशकः मलं पापं गालयंति विना
२२४ शयंति मंगं सुखं लांत्याददतीति वा मंगलानीति तेषु मंगलेषु द्रव्यमंगलेषु च सर्वेषु प्रथमं भवति मंगलं यस्मात्तस्मा
त्सर्वशास्त्रादौ मंगलं क्रियत इति ॥ पंचनमस्कारनिरुक्तिमाख्यायावश्यकनिर्युक्तेर्निरुक्तिमाह ॥ ण वसो
अवसो अवसस्स कम्म मावस्सयं ति बोधव्वा । जुत्ति त्ति उवायत्ति य णिरवयवा होदि णिज्जुत्ती ॥ न वश्यः पापादे
रवश्यो यदिंद्रियकषायोपकषायरागद्वेषादिभिरनात्मीकृतस्तस्यावश्यकस्य यत्कर्मानुष्ठानं तदावश्यकमिति
बोद्धव्यं ज्ञातव्यं युक्तिरिति उपाय इति चैकार्थः निरवयवा संपूर्णाखंडिता भवति निर्युक्तिः आवश्यकानां निर्यु
क्तिरावश्यकनिर्युक्तिरावश्यकसंपूर्णोपायो ह्यहोरात्रमध्ये साधूनां यदाचरणं तस्यावबोधकं पृथक् पृथक्स्वरूप
णं स्फोतिर्जयति भगवान्नित्यादि प्रतिपादकं यत्पूर्वापराविरुद्धं शास्त्रं न्याय आवश्यकनिर्युक्तिरित्युच्यते ॥ सा च ष
ड्प्रकारा भवति तस्याः षड्भेदान् प्रतिपादयन्नाह ॥ सामाइय चउवीसत्थय वंदणयं पडिक्कमणं पच्चक्खाणं च तहा
काउस्सग्गो हवदि छट्ठो ॥ समः सर्वेषां समानो योऽयः समयः उपवास मायस्तस्मिन्भवं तद्भवप्रयोजनं गुणं पतनदी
व्यतीति वा सामायिकं समये भवं वा सामायिकं चतुर्विंशतिस्तवः चतुर्विंशतितीर्थकराणां स्तवः स्तुतिर्वंदना ॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२८५ सामान्यरूपेण स्तुतिर्जयति भगवानित्यादि पंचगुरुभक्तिपर्यंता पंचपरमेष्ठिविषयनमस्कारकरणं वा शुद्धौ वेनं
प्रतिक्रमणं व्यतिक्रांतदोषनिर्हरणं व्रताद्युच्चारणं च प्रत्याख्यानं अनागतकालविषयवस्तुपरित्यागश्च तथा का-
योत्सर्गो निवृत्तिः षट् ॥ सामायिकावश्यकनिर्युक्तिः चतुर्विंशतिस्तवावश्यकनिर्युक्तिः वंदनावश्यकनिर्युक्तिः प्र-
तिक्रमणावश्यकनिर्युक्तिः प्रत्याख्यानावश्यकनिर्युक्तिः कायोत्सर्गावश्यकनिर्युक्तिरिति तत्र सामायिकना-
मावश्यकनिर्युक्तिं वक्तुकामः प्राह ॥ सामाइयणिज्जुत्ती वोच्छामि जहाकमं समासेण । आयरियपरंपराए
जहागदं आणुपुव्वीए ॥ सामायिकनिर्युक्तिं सामायिकनिरवयवोपायं वक्ष्ये यथाक्रमं समासेन आचार्यपरंपरया
यथागतमानुपूर्व्या अधिकारक्रमेण पूर्वं यथाक्रमं सामायिककथनं विशेषणं पाश्चात्यानुसमवीअदणां यथाग-
तविशेषणमिति कृत्वा न पुनरुक्तदोषः ॥ सामायिकनिर्युक्तिमपि षट्प्रकारमाह ॥ णामट्ठवणा दव्वे खेत्ते काले
तहेव भावे य । सामाइयम्हि एसो णिक्खेओ छव्विहो णेओ ॥ अथवा निक्षेपविरहितं शास्त्रं व्याख्यायमानं वक्तुः श्रो- १५२
तुश्चोत्पथोत्थानं कुर्यादिति सामायिकनिर्युक्तेर्निक्षेपो वर्ण्यते नामसामायिकनिर्युक्तिः स्थापनासामायिकनि-
र्युक्तिर्द्रव्यसामायिकनिर्युक्तिः क्षेत्रसामायिकनिर्युक्तिः कालसामायिकनिर्युक्तिर्भावसामायिकनिर्युक्तिः ना-

मस्थापनाद्रव्यक्षेत्रकालभावभेदेन सामायिकस्य निक्षेप उपायः षट्प्रकारो भवति ज्ञातव्यः ॥ शुभनामान्यशुभना-
२८६ मानि च श्रुत्वा रागद्वेषादिवर्जनं नामसामायिकं नाम काश्चन स्थापनाः सुस्थिताः सुप्रमाणाः सर्वावयवसंपूर्णाः
सद्भावरूपा मनोह्लादकारिण्यः काश्चन पुनः स्थापना दुःस्थिताः प्रमाणरहिताः सर्वावयवैरसंपूर्णाः सद्भावरहि-
ताः तासु परि रागद्वेषयोरभावः स्थापनासामायिकं नाम सुवर्णरजतमुक्ताफलमाणिक्यादिमृत्तिकाकाष्ठलोष्ट
कंटकादिषु समदर्शनं रागद्वेषयोरभावो द्रव्यसामायिकं नाम ॥ कानिचित्क्षेत्राणि रम्याणि आरामनगरनदी
कूपवापीतडागजनपदोपचितानि कानिचित्क्षेत्राणि रूक्षकंटकविषमविरसास्थिपाषाणसहितानि जीर्णा-
टवीशुष्कनदीमरुसिकतापुंजादिबाहुल्यानि तेषु परि रागद्वेषयोरभावः क्षेत्रसामायिकं नाम प्रावृड्वर्षा हेमंत
शिशिरवसंतनिदाघाः षड् ऋतवो रात्रिदिवसशुक्लपक्षकृष्णपक्षाः कालस्तेषु परि रागद्वेषवर्जनं कालसामायिकं
नाम सर्वजीवेषु परि मैत्रीभावो अशुभपरिणामवर्जनं भावसामायिकं नाम ॥ अथवा जातिद्रव्यगुणक्रियानिरपेक्षं सं-
ज्ञाकरणं सामायिकशब्दमात्रं नामसामायिकं नाम सामायिकावश्यकेन परिणतस्याकृतिमत्यनाकृतिमति
च वस्तुनि गुणारोपणं स्थापनासामायिकं नाम द्रव्यसामायिकं द्विविधं आगमद्रव्यसामायिकं नोआगमद्रव्य-

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२८ सामायिकं वर्णितं सामायिकवर्णनप्राभृतज्ञायक उपयुक्तः आगमद्रव्यसामायिकं नाम नोआगमद्रव्यसामायि-
कं त्रिविधं सामायिकवर्णनप्राभृतज्ञायकशरीरं सामायिकप्राभृतभाविज्ञायकजीवस्तद्व्यतिरिक्तं चेति।
ज्ञायकशरीरमिति त्रिविधं भूतवर्तमानभविष्यद्भेदेन भूतं च त्रिविधं च्युतच्यावितत्यक्तभेदेन सामायिकपरि-
णतजीवाधिष्ठितक्षेत्रं क्षेत्रसामायिकं नाम यस्मिन्काले सामायिकं करोति स कालः पूर्वाह्णादिभेदभिन्नः का-
लसामायिकं भावसामायिकं द्विविधं आगमभावसामायिकं नोआगमभावसा-
मायिकं चेति सामायिकवर्णनप्राभृतज्ञायक उपयुक्तो जीवः आगमभावसामायिकं नाम सामायिकपरिणत-
परिणामः नोआगमभावसामायिकं नाम तयोर्मध्ये आगमभावसामायिकेन नोआगमभावसामायिकेन
वा प्रयोजनमिति निरुक्तिपूर्वकं भावसामायिकं प्रतिपादयन्नाह। सम्मत्तणाणसंजम तवेहिं जं तं पसत्थसम-
गमणं समयं तु तं तु भणिदं तमेव सामाइयं जाण ॥ सम्यक्त्वज्ञानसंयमतपोभिर्यत्तत् प्रशस्तं समागमनं प्रा- १४३
प्तिः समयः स्वतः जीवस्य यत्समयत्वं समयस्य एव तत्समयमेव सामायिकं जानीहि। तथायं— जिदउवसग्ग-
परीसह उवजुत्तो भावणासु समिदीसु। जमणियमउज्जुदमदी सामाइयपरिणदो जीवो ॥ जिताः सोढा उप-

---

सर्गाः परीषहाश्च येन स जितोपसर्गपरीषहः समितिषु भावनासु चोपयुक्तः आयं यमनियमोद्यतमतिश्च यः सामायि-
२९ कपरिणतो जीवः इति तथा— जं च समो अप्पाणं परं य माइय सव्वमहिलासु। अप्पियपियमाणादिसु तो सम-
णो तं च सामइयं ॥ यस्मात्सम्भावः रागद्वेषरहितः आत्मनि परे च यस्माच्च मातरि सर्वमहिलासु अप्रियप्रियमा-
नः सर्वयाचितामातृसदृशाः परयुवतयः यस्माच्च प्रियाप्रियेषु समानो यस्माच्च मानापमानादिषु समानस्तस्मात्स
श्रमणस्तत्प्रोक्तं सामायिकं जानीहीति संबंधः तथा— जो जाणइ समवायं दव्वाणं गुणाण पज्जयाणं च। सब्भा-
वं तं सिद्धं सामाइयमुत्तमं जाण ॥ इयं गाथा अस्याः सम्यक्त्वसंयमयोः समागमनं व्याख्यातं ज्ञानेन यावत्पुनर्गाथया ज्ञान-
समागमनं व्याचष्टे यो जानाति समवायं सादृश्यं स्वरूपं वा द्रव्याणां द्रव्यसमवायं क्षेत्रसमवायं कालसमवायं भाव-
समवायं च जानाति तत्र द्रव्यसमवायो नाम धर्माधर्मलोकाकाशैकजीवप्रदेशाः क्षेत्रसमवायो नाम सीमन्तनरक-
मनुष्यक्षेत्रऋजुविमानसिद्धालयाः समाः कालसमवायो नाम समयः समयेन समः आवलिका आवलिकया समः
दिभावसमवायो नाम केवलज्ञानं केवलदर्शनेन समम् इति गुणानुरूपरसगंधस्पर्शज्ञानादयस्तेषां समान-
तां जानाति अथवा औदयिकौपशमिकक्षायोपशमिकपारिणामिकाः गुणास्तेषां समानतां जानाति पर्यायाणां

४८ धर्मद्रव्योऽसंख्यातप्रदेशी अधर्मोऽसंख्यातप्रदेशी लोकाकाशोऽसंख्यातप्रदेशी एकजीवोऽसंख्यात [illegible] ४५००००० [illegible] समा
प्रदेशी आकाशस्तु अनंतप्रदेशी एव ज्ञेयः॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२८९ स्कदमनुष्यतिर्यक्देवतादयस्तेषांसमानतांजानातिद्रव्याधारत्वेनहथक्त्वेनगुणानांसमवायःपर्याया।
णांमुत्पादविनाशध्रौव्यत्वेनपर्यायाणां [illegible] समवायोसावसमवायोगुणत्वेतत्वर्तित्वेनत्रस।
मवायःपर्यायेषुतत्वर्तिकालसमवायोद्रव्यसमवायेतत्वर्ततीतिद्रव्यसमवायंगुणसमवायंपर्यायसमवायं
चयोजानातितेषांसिद्धंसद्भावंचनिष्पन्नंपरमार्थरूपंचयोजानातितंमयतंसामायिकंउत्तमंजानीहि अथवा
द्रव्याणांसमवायंसिद्धगुणपर्यायाणांचसद्भावंयोजानातितंसामायिकंजानीहि अथवासमवायत्वेनिसम
वायद्रव्यगुणपर्यायाणांसमवत्वेनिद्रव्यंगुणविरहितंनास्तिगुणाश्चद्रव्यरहितानसंति पर्यायाश्चद्रव्यगुणर।
हितानसंति एवंनिर्दिष्टसमवायंसद्भावरूपंनसंदिग्धरूपंनकल्पनारूपंनापिविद्यारूपंस्वतःसिद्धंनसमवाय।
द्रव्यबलेनयोजानातितंसामायिकंजानीहीतिसंबंधः सम्यक्त्वचारित्रपूर्वकंसामायिकंमाह रागदोसे।
णिरोहित्ता समदासमकंमदा सुत्तसुयपरिणामोसामाइयमुत्तमंजाण रागद्वेषौनिरुध्यसर्वकर्म्मसुक १४४
र्तव्येषुयासमतासूत्रेषुद्वादशांगचतुर्दशपूर्वेषुयःपरिणामःश्रद्धानंसामायिकमुत्तमंजानीहि तपःपूर्व
कंसामायिकंमाह विरदोसव्वसावज्जे तिगुत्तोपिहिदिंदिउ जीवोसामाइयंणाम संजमठाणमुत्तमं

सर्वसावद्याद्योविरतस्त्रिगुप्तःपिहितेन्द्रियोनिरु द्धरूपादिविषयएवंवृत्तोजीवःसामायिकंसंजमस्थानमुत्तमं
जानीहि जीवसामायिकसंयमयोरभेदादितितदेवप्राह जस्ससंणिहिदोअप्पा संयमणियमतवे तस्ससा
२९० माइयंठादि इदिकेवलिसासणे यस्यसंनिहितःस्थितःआत्मासंयमतपसिचतस्यसामायिकंतिष्ठति
इत्येवंकेवलिनांशासनं एवंकेवलिनामाज्ञाशिक्षावाअथवास्मिन्केवलिशासनेजिनागमेतस्यसामायिकंति
ष्ठतीतिसमत्वभावपूर्वकंभेदेनसामायिकंमाह जोसमोसव्वभूदेसु तसेसुथावरेसुय यःसमःसर्वभूतेषुत्र
सेषुस्थावरेषुचसमःतेषामपीडाकरस्तस्यसामायिकमिति रागद्वेषविकाराभावभेदेनसामायिकमाह जस्स
रागोयदोसोय वियडिंणजणंतिदु यस्यरागद्वेषौविकृतिविकारंनजनयतस्तस्यसामायिकमिति कषाय
जयेनसामायिकमाह जेणकोहोयमाणोय मायालोभोयणिज्जिदो येनक्रोधमानमायालोभाःसकषायाःसनोक
षायानिर्जितादलितास्तस्यसामायिकमिति संज्ञालेश्याविकाराभावभेदेनसामायिकमाह जस्ससण्णाय
लेसाय वियडिंणजणिंतिदु यस्यसंज्ञाआहारभयमैथुनपरिग्रहाभिलाषाःविकृतिविकारंनजनयंति तथाय
स्यलेश्याःकृष्णनीलकापोततेजःपद्मलेश्याःकषायानुरंजितयोगप्रवृत्तयोविकृतिंविकारंनजनयंतितस्यसामायि

श्रुतं

Ganesh-Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कमिति कामेंद्रियविषयवर्जनद्वारेण सामायिकमाह जो रसेंदियफासे य कामे वज्जेदि णिच्चसा। रसः कटु
२८१ कषायादिलक्षणः स्पर्शो मृद्वादिलक्षणः रसस्पर्शौ काम इत्युच्यते रसनेन्द्रियं स्पर्शनेन्द्रियं च कामेन्द्रिये यो
रसस्पर्शौ कामौ वर्जयति नित्यं कामेन्द्रिये च निरुणद्धि तस्य सामायिकमिति भोगेन्द्रियविषयवर्जनद्वारेण सा
मायिकमाह जो रूवगंधसद्दे य भोगे वज्जेदि णिच्चसा। यः रूपं कृष्णनीलादिलक्षणं गंधो द्विविधः सुरस्य-
सुरभिभेदेन च शब्दो वीणावंशादिसमुद्भवः रूपगंधशब्दा भोगा इत्युच्यन्ते चक्षुर्घ्राणश्रोत्राणि भोगेन्द्रियाणि यो रू- नि जमेद:
पगंधशब्दान् वर्जयति भोगेन्द्रियाणि च नित्यं सर्वकालं निवारयति तस्य सामायिकमिति दुष्टध्यानपरिहारेण सा
मायिकमाह जो दु अट्टं च रुद्दं च झाणं वज्जेदि णिच्चसा चकारो अनयोः स्व- भेदप्रतिपादकावित्यत्र वे =निक्षेप ८-५
दितव्यः यस्तु आर्त्तं चतुःप्रकारं रौद्रं च चतुःप्रकारं ध्यानं वर्जयति सर्वकालं तस्य सामायिकमिति शुभध्यान
द्वारेण सामायिकस्थानमाह जो दु धम्मं च सुक्कं च झाणं झायदि णिच्चसा अत्रापि चकारौ अनयोः १८५
स्वभेदप्रतिपादकाविति कृत्वैवमाह यस्तु धर्म्मं चतुःप्रकारं शुक्लं च चतुःप्रकारं ध्यायति युनक्ति सर्वकालं तस्य
सामायिकं तिष्ठतीति केवलिशासने इति सर्वत्र संबंधो द्रष्टव्य इति किमर्थं सामायिकं प्रज्ञप्तमित्याशंकायामा

ह सावज्जजोगपरिवज्जणट्ठं सामाइयं केवलीहिं पसत्थं गिहत्थधम्मो परमत्ति णच्चा कुज्जा बुधो अप्पहियं
२८२ पसत्थं सावद्ययोगपरिवर्जनार्थं पापास्रववर्जनाय सामायिकं केवलिभिः प्रशस्तं प्रतिपादि
तं स्तुतमिति यस्मात्तस्माद् गृहस्थधर्मः सारंभारंभादिप्रवृत्तिविशेषो परमो जघन्यः संसारहेतुरिति ज्ञात्वा बुधः
संयतः प्रशस्तं शोभनमात्महितं सामायिकं कुर्यादिति पुनरपि सामायिकमाहात्म्यमाह सामाइयम्हि दु क
दे समणो इर सावओ हवदि जम्हा एदेण कारणेण दु बहुसो सामाइयं कुज्जा सामायिके तु कृते सति श्राव
कोपि किल श्रमणः संयतो भवति यस्मात् कस्मिंश्चित् स्ववणिकश्रेष्ठिश्रावकः सामायिकसंयमं समवष्टब्धोवा तस्य सा
मेरुरिव निश्चलस्य पुत्रनप्तृबंधादिमरणपीडादिमहोपसर्गः संजातस्तथापि स न सामायिकव्रतान्निर्गतो तदा स श्रमणः संवृ
त्तः तदिह श्रावकत्वं कथं प्रत्याख्यानमंदतरत्वादत्र कथा वाच्याः तस्मादनेन कारणेन बहुशो बाहुल्येन सामायि
कं कुर्यादिति पुनरपि सामायिकमाहात्म्यमाह सामाइए कदे सावएण विद्धो मओ अरण्णम्हि सो य मओ उद्धा
दो ण य सो सामाइयं फिडिओ सामायिके सामायिके कृते सति श्रावकेण विद्धो व्यथितः कतापि मृगो
मृगो हरिणपोतः अरण्ये अटव्यां सो य मओ स चापि मृगः उद्धादो मृतः प्राणैर्विमुक्तः ण य सो न चासौ सामायिकं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२६३ सामायिकात्किडिवनिर्गतः परिहीणः केनचिद्व्याक्षेपेणाटव्यां सामायिके कृते शल्पेन विद्धस्य पादांतरे आग
त्यु व्यवस्थितो वदनांतः सत्त्वो कवारे स्थितो स तोषेणानां सो श्रावकः सामायिकात्तस्मान्निर्गतः संसारदोषदर्शना
दितितेन कारणेन सामायिकं क्रियत इति संबंधः केन सामायिकमुपदिष्टमित्याशंकायामाह बावीसंतित्थय
रा सामाइयसंजमं उवदिसंति छेदोवट्ठावणियं पुण भयवं उसहो य वीरो य द्वाविंशतितीर्थकरा अजितादिपा
र्श्वनाथपर्यंताः सामायिकमुपदिशंति प्रतिपादयंति छेदोपस्थापनं पुनः संयमं ऋषभो वीरश्च प्रतिपादयति किमर्थं
ऋषभमहावीरौ छेदोपस्थापनं प्रतिपादयतो यस्मात् आचक्खिदुं विभजिदुं विण्णादुं चावि सुहदरं होदि एदेण
कारणेण दु महव्वदा पंच पण्णत्ता आचक्षितुं आख्यातुं कथयितुं आस्वादयितुं वा विभजितुं पृथक् भावयितुं वि
ज्ञातुं विज्ञातुमवबोद्धुं चापि सुष्ठु सुखतरं सुखग्रहणादि भवति एतेन कारणेन महाव्रतानि
पंच प्रज्ञप्तानि पंच प्रज्ञप्तानि यस्मादन्यस्मै प्रतिपादयितुं स्वेच्छानुष्ठातुं विभक्तुं विज्ञातुं चापि भवति सुखतरं सामायिकं ते १४६
न कारणेन महाव्रतानि पंच प्रज्ञप्तानीति किमर्थमादिमंते तीर्थे छेदोपस्थापनमित्याशंकायामाह आदीए
दुव्विसोधणे णिहणे तह सुट्ठु दुरणुपालये पुरिमा य पच्छिमा वि हु कप्पाकप्पं ण जाणंति आदितीर्थे शिष्या दु

खेन शोध्यंते सुष्ठु ऋजुस्वभावा यतः तथा पश्चिमतीर्थे शिष्या दुःखेन प्रतिपाल्यंते सुष्ठु वक्रस्वभावा यतः पूर्वकाल
२६४ शिष्याः पश्चिमकालशिष्याश्च अपि स्फुटं कल्प्यं योग्यं अकल्प्यमयोग्यं च न जानंति यतस्ततश्चादौ निधने च छेदोपस्था
पनमुपदिश्यत इति सामायिककरणक्रममाह पडिलिहियअंजलिकरो उवजुत्तो उट्ठिऊण एयमणो अव
क्खित्तो वुत्तो करेदि सामाइयं भिक्खू प्रतिलेखितांजलिकरा यन्नासौ प्रतिलेखितांजलिकरः उपयुक्तः समाहि
तमतिः स्थित्वा एकाग्रमनाः अव्याक्षिप्तचित्तः आगमोक्तक्रमेण करोति सामायिकं भिक्षुः अथवा प्रतिलेख्य शु
द्धो भूत्वा द्रव्यक्षेत्रकालभावशुद्धिं कृत्वा प्रकृष्टांजलिकरः कृतांजलिकरः मुकुलितकरः प्रतिलेखनेन सहितांजलिक
रो वा सामायिकं करोतीति सामायिकनिर्युक्तिमुपसंहर्तुं चतुर्विंशतिस्तवं सूचयितुं प्राह सामाइयणिज्जुत्ती
एसा कहिया मए समासेण चउवीसयणिज्जुत्ती एत्तो उड्ढं पवक्खामि सामायिकनिर्युक्तिरेषा कथिता समासा
~~न इतऊर्ध्वं चतुर्विंशतिस्तवनिर्युक्तिमुपसंहर्तुं चतुर्विंशतिस्तवं सूचयितुं प्राह सामाइयणिज्जुत्ती एसा कहि~~
~~या मए समासेण चउवीसयणिज्जुत्ती एत्तो उड्ढं पवक्खामि~~ सामायिकनिर्युक्तिरेषा कथिता समासेन इत ऊर्ध्वं
~~चतुर्विंशतिस्तवनिर्युक्तिं प्रवक्ष्यामीति तदनुबोधनार्थं निक्षेपानाह~~ णामट्ठवणा दव्वे खेत्ते काले य होइ भावे य
+प्रवक्ष्यामीति तदनुबोधनार्थं निक्षेपानाह ॥छो॥ ३

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

एसो थवं निरिणेउ तरिकेणोछ्छिदिस्सेदि   नामस्तवः स्थापनास्तवः द्रव्यस्तवः क्षेत्रस्तवः कालस्तवः भावस्तवः ॥
२६५ मस्तवे निक्षेपः षड्विधः स्तवेति ज्ञातव्यः चतुर्विंशतितीर्थकराणां यथार्थानुगतैरष्टोत्तरसहस्रसंख्यैर्नामभिः स्तवनं चतु
र्विंशतिनामस्तवः चतुर्विंशतितीर्थकराणामपरिमितानां कृत्रिमाकृत्रिमस्थापनानां स्तवनं चतुर्विंशतिस्थापनास्त
वः तीर्थकरशरीराणां परमौदारिकस्वरूपाणां वर्णनेन स्तवनं द्रव्यस्तवः कैलाससम्मेदोर्जयंतपावाचंपानगरादिनि
र्वाणक्षेत्राणां समवसृतिक्षेत्राणां च स्तवनं क्षेत्रस्तवः स्वर्गावतरणजन्मनिःक्रमणकेवलोत्पत्तिनिर्वाणकालानां
स्तवनं कालस्तवः केवलज्ञानकेवलदर्शनादिगुणानां स्तवनं भावस्तवः अथवा जातिद्रव्यगुणक्रियानिरपेक्षं संज्ञा
कर्म चतुर्विंशतिमात्रं नामस्तवः चतुर्विंशतितीर्थकराणां साकारानाकृतिवस्तुनि गुणानां रोपः स्तवनं स्थापनास्तवः द्र
व्यस्तवो द्विविध आगमनोआगमभेदेन चतुर्विंशतिस्तवव्यावर्णनप्राभृतज्ञायकोऽनुपयुक्तः आगमद्रव्यस्तवः चतु
र्विंशतिस्तवव्यावर्णनप्राभृतज्ञशरीरभाविनी तद्व्यतिरिक्तभेदेन नोआगमद्रव्यस्तवस्त्रिविधः सर्वं तत्संबद्धं चतु १४१
र्विंशतिस्तवसहितं क्षेत्रं कालश्च क्षेत्रस्तवः कालस्तवश्च भावस्तवः आगमनोआगमभेदेन द्विविधः चतुर्विंशतिस्तवव्या
वर्णनप्राभृतज्ञायक उपयुक्तः आगमभावचतुर्विंशतिस्तवः चतुर्विंशतिस्तवपरिणतपरिणामो नोआगमभावस्तवः

इति भरतैरावतापेक्षया चतुर्विंशतिस्तव उक्तः पूर्वविदेहापरविदेहापेक्षया सामान्यतीर्थकरस्तव इति कृत्वा न दोषः इ
२६६ ति अत्र नामस्तवेन भावस्तवेन च प्रयोजनं सर्वत्र वा प्रयोजनं तदर्थमाह   लोगुज्जोए धम्मतित्थयरे जिणवरे य अर
हंते कित्तण केवलिमेव य उत्तमबोधिं मम दिसंतु   लोकोद्योतः जगदुद्योतः प्रकाशः धर्म उत्तमक्षमादिः तीर्थं सं
सारतारणोपायं धर्ममेव तीर्थं कुर्वंतीति धर्मतीर्थकराः कर्मारातीन् जयंतीति जिनाः तेषां वराः प्रधाना जिनवराः अर्ह
तः सर्वज्ञाः कीर्तनं प्रशंसनं कीर्तनीया वा केवलिनः सर्वप्रत्यक्षावबोधाः एवं च उत्तमाः प्रकृष्टाः सर्वप्रपूज्याः मम बोधिं संसार
निस्तरणोपायं दिशंतु ददतु एवं स्तवः क्रियते अर्हंतो लोकोद्योतकराः धर्मतीर्थकरा जिनवराः केवलिन उत्तमाश्च
ये ते वा कीर्तनप्रशंसनं बोधिं मह्यं दिशंतु प्रयच्छंतु अथवा एते अर्हंतो तीर्थकरा लोकोद्योता जिनवराः कीर्तनीयाः उत्त
+ त४ माः केवलिनो मम बोधिं दिशंतु अथवा अर्हंतः सर्वविशेषणविशिष्टाः केवलिनश्च कीर्तनं मह्यं बोधिं प्रयच्छंत्विति सं
बंधः एतैर्दशाधिकारैश्चतुर्विंशतिस्तवो व्याख्यायते इति कृत्वा आदौ तावल्लोकनिरुक्तिमाह   लोगदि आ
लोगादि पलोयदि सल्लोगदि त्ति य एगट्ठो जम्हा जिणा दिकसिणं तेणं सो वुच्चदे लोगो   लोक्यते आलोक्यते प्रलोक्यते
संलोक्यते इत्येकार्थः कैर्जिनैरिति तस्माल्लोक इत्युच्यते कथं चतुरवस्थायां मतिज्ञानश्रुतिज्ञानाभ्यां लोक्यते इत्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२८१ तेयस्मात्तस्माल्लोकः अथवावधिज्ञानेनलोक्यते रूपिपुद्गलमर्यादारूपाणि द्रव्याणि यस्मात्तस्माल्लोकः अथवामनःप
र्ययज्ञानेनप्रलोक्यते विशेषणरूपाणि द्रव्याणि यस्मात्तस्माल्लोकः अथवा केवलज्ञानेनजिनैः कृत्स्नं यथावस्थ
तितथा लोक्यते सर्वद्रव्यपर्यायैः सम्यगुपलभ्यते यस्मात्तस्माल्लोकः तेनैकारणेनलोकः संज्ञसुच्यतइति नवप्र
कारैर्निक्षेपैर्लोकस्वरूपमाह णामट्ठवणंदव्वं खेत्तंचिण्हंकसायलोओय भवलोगोभावलोगो पज्जयलोगोय
णायव्वो नात्रवितर्कनिर्देशस्याधीन्यणाकतन्यथाप्रदिष्टः लोकशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते नामलोकः
स्थापनालोकः द्रव्यलोकः क्षेत्रलोकः चिह्नलोकः कषायलोकः भवलोकः भावलोकः पर्यायलोकश्च ज्ञातव्यः
इति तत्रनामलोकंविवृण्वन्नाह णामाणिजाणिकाणिवि सुहासुहाणियसंतिलोयम्मि णामलोगंवियाण
हि अणंतजिणदेसियं नामानिसंज्ञारूपाणियानिकानिचित्तुभान्यशुभानिचशोभनान्यशोभनानिचसंतिवि
द्यंतेजीवलोकेस्मिन्नतन्नामलोकमनंतजिनदर्शितंविजानीहि नविद्यतेनोविनाशोयस्मानंतोयस्यासौअनंतजिनस्तेनदर्शितं १४८
जिनाअनंतजिनास्तैर्दृष्टाःयतः इतिस्थापनालोकमाह ठविदंठविदंचावि जंकिंचिअच्छिलोगम्हि ठवणालोगंवि
याणाहि अणंतजिणदेसियं स्थापितंस्थितंमकृत्रिमं वास्थापितंकृत्रिमंचापियत्किंचिदस्तिविद्यतेस्मि

नलोके तत्सर्वंस्थापनालोकमितिजानीहि अनंतजिनदर्शितत्वादिति द्रव्यलोकस्वरूपमाह जीवाजीवंरूवारू
वं सपदेसमप्पदेसंच दव्वलोगंवियाणाहि अणंतजिणदेसियं जीवाश्चेतनावंतः अजीवाः कालाकाशधा
र्माधर्माः पुद्गलारूपिणः रूपरसगंधस्पर्शशब्दवंतः पुद्गला अरूपिणः कालाकाशधर्माधर्माजीवाप्रदेशाः सर्व
२८२ जीवादयः अप्रदेशाःकालाणुपरमाणवश्चैवं सर्वलोकं द्रव्यलोकं विजानीहि अकृत्यसर्वज्ञदृष्टायतः इतितथाप्यपि
द्रव्यलोकंविजानीहीत्याह परिणामजीवमुत्तं सपदेसंएककखेत्तकिरियाय णिच्चंकारणकत्ता सव्वगदिदर
हियदव्वं परिणामान्यथाभावोविद्यतेयपांतपरिणामिनः केतेजीवपुद्गलाः शेषाणिधर्माधर्मकालाका
शानि अपरिणामानिकृतानि द्रव्यार्थिकनयापेक्षया व्यंजनपर्यायंवाश्रित्यैतदुक्तं पर्यायार्थिकनयापेक्षयापुनःसर्व
पर्यायमाश्रित्यसर्वेपिपरिणामास्तद्यत्सजीवाजीवद्रव्यं चेतनालक्षणायतः अजीवाः पुनः सर्व
पुद्गलादयोजीवत्वात् दृष्टवाद्यभावादिति मूर्तंपुद्गलद्रव्यंरूपादिमत्त्वात् शेषाणिजीवधर्माधर्मकालाकाशान्यमू
र्त्तानिरूपादिविरहितत्वात् सप्रदेशानिसांशानिजीवधर्माधर्मपुद्गलाकाशानिसप्रदेशाबंधदर्शनात् अप्रदेशाःका
लाणवःपरमाणुश्चप्रचयाभावात् धर्माधर्मकाशान्येकरूपाणिसर्वदाप्रदेशविघातनाभावात् शेषाःसंसारिजीव

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

शेषाधर्माधर्मपुद्गलाकाशकालानां कर्तारः प्रभुः प्रभुत्वेनोक्तत्वात् जीवात्

जीवपुद्गलकालाः अनेकरूपाः प्रदेशानां सद्दर्शनात् आकाशं सकलं सर्वपदार्थानामाधारत्वात् शेषाः जीवपुद्गल
धर्माधर्मकालाः अक्षत्राणि अवगाहनलक्षणत्वाभावात् जीवपुद्गलाः क्रियावन्तो गतेर्दर्शनात् शेषा धर्माधर्मा
काशकालाः अक्रियावंतः गतिक्रियाया अभावदर्शनात् नित्याः धर्माधर्माकाशाः परमार्थकालाश्च व्यवहारनया
पेक्षया वाचनपर्यायास्तावत्प्रदेशाः विनाशाभावात् जीवपुद्गलाः अनित्या व्यंजनपर्यायदर्शनात् कारणानि पुद्गल
धर्माधर्मकालाकाशानि जीवोपकारकत्वेनाकारणत्वात् जीवः अकारणं स्वतंत्रत्वात् जीवः कर्ता शुभाशुभफलभो
क्तृत्वात् आकाशं सर्वगतं सर्वत्रोपलभ्यमानत्वात् शेषाण्यसर्वगतानि जीवपुद्गलधर्माधर्मकालद्रव्याणि सर्व
त्रोपलभ्यमानत्वात् तस्मात् परिणामजीवमूर्त्तप्रदेशैकक्षेत्रक्रियानित्यकारणाः कर्तृसर्वगतितिस्वरूपेण द्रव्य।
लोकं जानीहि इति स्वरूपं परिणामादिनिः प्रदेशाः द्रव्यलोकं जानीहीति संबंधः क्षेत्रलोकस्वरूपं विवृण्वन्नाह ।
आगासमपदेसं उड्ढमहतिरियं लोगं च खेत्तलोगं वियाणाहि अणंतजिणदेसियं आकाशं सप्रदेशं १८५
आगासमपदेसं उड्ढमहातिरियं लोगं च खेत्तलोगं वियाणाहि अणंतजिणदेसियं आकाशं सप्रदेशं
प्रदेशाः मध्यलोकं मध्यलोकं अधोलोकं चैतत्सर्वं क्षेत्रलोकमनंतजिनदृष्टं विजानीहीति चिह्नलोकमा
ह जं दिट्ठं संठाणं दव्वाण गुणाण पज्जयाणं च चिह्नलोगं वियाणाहि अणंतजिणदेसियं धम्मं द्रव्य

संस्थानं धर्माधर्मयोर्लोकाकारेण संस्थानं कालद्रव्यस्याकाशप्रदेशस्वरूपेण संस्थानं आकाशस्य केवलज्ञान
२०० स्वरूपेण संस्थानं लोकाकाशस्य गृहगुहादिस्वरूपेण संस्थानं जीवद्रव्यस्य समचतुरस्रन्यग्रोधादिस्वरूपेण संस्था
नं गुणानां द्रव्याकारेण कृष्णनीलशुक्लादिस्वरूपेण वा संस्थानं पर्यायाणां दीर्घह्रस्ववृत्तत्र्यस्रचतुरस्रादिनारका
तिर्यङ्मनुष्यदेवत्वादिस्वरूपेण संस्थानं यदृष्टं संस्थानं द्रव्याणां गुणानां पर्यायाणां च चिह्नलोकं विजानीहि
ति कषायलोकमाह कोहो माणो माया लोभो उदिण्णा जस्स जंतुणो कसायलोगं वियाणाहि अणंतजिणदे
सियं धम्मं यस्य जंतोर्जीवस्य क्रोधमानमायालोभा उदीर्णा उदयमागतास्तं कषायलोकं विजानीहीति अनंत
जिनदर्शितं भवलोकमाह णेरइयदेवमाणुस तिरिक्खजोणिं गदा य जे सत्ता णिययभवे वट्टंता भवलोगं वि
याणाहि नारकदेवमनुष्यतिर्यग्योनिषु गताश्च ये जीवा निजभवे निजायुःप्रमाणे वर्तमानास्तं भवलोकं वि
जानीहीति भावलोकमाह तिव्वो रागो य दोसो य उदिण्णा जस्स जंतुणो भावलोगं वियाणाहि अणंतजिणदेसि
यं यस्य जंतोः तीव्रो रागः कषायो प्रीतिर्विप्रीतिः उदीर्णा उदयमागताः तं भावलोकं विजानीहीति अनंतजिनदेशि
तं पर्यायलोकमाह दव्वगुणखेत्तपज्जय भवाणुभावो य भावपरिणामो जाण चउव्विहमेवं पज्जयलोयं समासे

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

॥ द्रव्याणां गुणा ज्ञानदर्शनसुखवीर्यकर्तृत्वलोकत्वस्वतीनस्वरूपीनातिकारकत्वादयो गादयो गुरु
लघुवर्त्तमानादयः स्वत्रपर्याया सप्तनरकपृथिवीजंबूद्वीपसर्वविदेहपर्वतस्वर्गरावतद्वीपसमुद्रत्रिषष्टिस्व
र्गपटलनिनेदादयः तवानामप्तनवः आयुर्वेदघन्यमध्यमात्कृष्टविकल्पलावानामपरिणामः संख्यातलोकप्रदे
शमात्रः शुद्धात्मस्वरूपः कर्मादानेपरित्यागेवाऽसमर्थः द्रव्यस्यगुणाः पर्यायलोकः स्वतस्यपर्यायाः पर्याय
लोकः नवस्यातत्त्वाः पर्यायलोकः लावानामपरिणामः पर्यायलोकः एवंचत्तुर्विधंपर्यायलोकंसमासतज्जानी
वीति उद्योतस्यस्वरूपमाह अज्ञानेखलुद्विविहो णादव्वोदव्वभावसंजुत्तो दव्वुज्जोवो अग्गी चंदासूरामणीचेव
उद्योतः प्रकाशः खलुस्फुटंद्विविधः ज्ञातव्यो द्रव्यलावलेदेन द्रव्यसंयुक्तोलावसंयुक्तश्च तत्रद्रव्योद्योतः अ
ग्निश्चंद्रः सूर्यो मणिश्चएवकारः प्रकारार्थान्तविद्युत्मादिद्रव्योद्योतोज्ञातव्यो वक्तव्यइति लावोद्योतंनिरूपयन्नाह
लावुज्जोवणाणं जहभणियंसव्वलावदरसीहिं तस्सदुपउगकरणे लावुज्जोवत्तिणायव्वो लावोद्योतो १५५
नामज्ञानंयथालणितंसर्वलावदर्शिलिर्यनप्रकारेणसर्वपदार्थदर्शिलिर्ज्ञानमुक्तंतुज्ञावोद्योतः परमार्थोद्योतस्त
स्यज्ञानस्योपयोगकरणात् स्वपरप्रकाशकत्वात्लावोद्योतइतिज्ञातव्यः पुनरपिलावोद्योतस्यलेदमाह पंचवि

हखलुलणियं लावुज्जोयंजिणवरिंदेहिं आभिणिबोहियसुदओहिणाणमणकेवलमयं सलावोद्योतो
जिनवरेंद्रैः पंचविधः पंचप्रकारः खलुस्फुटंलणितः प्रतिपादितः आभिनिबोधिकश्रुतावधिज्ञानमनःपर्यय
केवलमयः मतिश्रुतावधिमनःपर्ययकेवलज्ञानलेदेनपंचप्रकारइति द्रव्यलावोद्योतयोः स्वरूपमाह द
व्वुज्जोवुज्जोवो पडिहम्मदिपरिमिदंहिखेत्तंहि लावुज्जोवुज्जोवो लोगालोगंपयासेदि द्रव्योद्योतोयउद्योतः स
प्रतिहन्यते अनन्तद्रव्याणंपरिमितत्वक्षेत्रेवर्त्तते लावोद्योतः पुनरुद्योतोलोकमलोकंचप्रकाशयतिनप्रतिहन्यते
नापिपरिमितक्षेत्रे अप्रतिघातिसर्वगतत्वादिति लोगस्सुज्जोयगरा दव्वुज्जोएणणहुजिणाहोंति
लावुज्जोयपरा पुणहोंतिजिणवराचउवीसं लोकस्योद्योतकराः द्रव्योद्योतेननैवलवंतिजिनालावोद्योतका
राः पुनर्लवंतिजिनवराश्चतुर्विंशतिः अतोलावोद्योतेनैवलोकस्योद्योतकरोतिनान्यइतिस्थितमितिलोकोद्योत
कराइतिव्याख्यातं धर्मतीर्थकराइतिपदंव्याख्यातुकामःप्राह तिविहोयहोइधम्मो सुदधम्मोअत्थिकाय
धम्मोय तदिउचरित्तधम्मो सुदधम्मोएत्थपुणतित्थं धर्मस्त्रिविधः प्रकारोलवति श्रुतधर्मोऽस्तिकायधर्मः तृती
यश्चारित्रधर्मः अत्रपुनः श्रुतधर्मस्तीर्थंतिरसंसारसागरंतरंतियेनतत्तीर्थमिति तीर्थस्यस्वरूपमाह दवि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दुविहं च होदि तित्थं णादव्वं दव्वभावसंजुत्तं एदेसिं दोण्हंपि य पत्तेय परूवणा होदि ॥ द्विविधं च भवति तीर्थं द्रव्यभावसंयुक्तं
भावसंयुक्तं भवति द्रव्यतीर्थमपरमार्थरूपं भावतीर्थं पुनः परमार्थभूतं तमन्यापदेशो नावान् एतयोर्द्वयोरपि तीर्थयोः
प्रत्येकं प्ररूपणा भवति द्रव्यतीर्थस्वरूपमाह ॥ दाहोपसमणं तण्हाछेदो मलपंकपवहणं चेव तिहिं कारणेहिं
जुत्तो तम्हा तं दव्वदो तित्थं ॥ द्रव्यतीर्थेन दाहस्य संतापस्योपशमनं भवति तृष्णायाश्छेदो विनाशो भवति स्तोक
कालं पंकस्य मलस्य कर्दमस्य प्रवहणं शोधनमेव भवति न धर्मादिकाः गुणाः तस्मात्त्रिभिः कारणैर्युक्तं द्रव्यतीर्थं भवतीति भावती
र्थस्वरूपमाह ॥ दंसणणाणचरित्ते णिज्जुत्ता जिणवरा दु सव्वेवि तिहिं कारणेहिं जुत्ता तम्हा ते भावदो तित्थं ॥
दर्शनज्ञानचारित्रैर्नियुक्ताः संयुक्ता जिनवराः सर्वेऽपि ते तीर्थं भवंति तस्मात्त्रिभिः कारणैरपि भावतस्तीर्थमिति भावो
द्योतेन लोकोद्योतकराः भावधर्मतीर्थकर्तृत्वेन धर्मतीर्थकरा इति । अथवा दर्शनज्ञानचारित्राणि जिनवरैः सर्वैरपि
निर्युक्तानि सेवितानि तस्मात्तानि भावतस्तीर्थमिति । जिनवरा अर्हन्त इति पदं व्याख्यातुकामः प्राह ॥ जिदकोहमा १५१
णमाया जिदलोहा तेण ते जिणा होंति । हंता अरिं च जम्मं अरहंता तेण वुच्चंति ॥ यस्माज्जितक्रोधमानमायालो
भास्तस्माज्जिनकारणेन ते जिना इति भवंति यतोऽरीणां हंतारो जन्मनः संसारस्य च हंतारः ततोऽर्हंत इत्युच्यंते यतश्च

अरहंति वंदणणमंसणाणि अरहंति पूयसक्कारं अरहंति सिद्धिगमणं अरहंता तेण वुच्चंति
॥ प्रणामः नमस्कारस्य च योग्याः पूजासत्कारमर्हंति यतो वंदनाया नमस्कारस्य च योग्याः वंदनानमस्कारमर्हं
ति यस्मात्सिद्धिगमनस्य च योग्याः सिद्धिगमनमर्हंति यस्मात्तेनार्हंत इत्युच्यंते । किमर्थं ते कीर्त्यंत इत्याशंका
यामाह ॥ किह ते ण कित्तणिज्जा सदेवमणुयासुरेहिं लोगेहिं दंसणणाणचरित्ते तवविणओ जेहिं पण्णत्तो ॥
कथं ते न कीर्तनीया व्याख्यातव्याः सदेवमनुष्यासुरलोकैः दर्शनज्ञानचारित्रतपसां विनयाय प्रज्ञप्तः प्रति
पादितस्ते च चतुर्विंशतितीर्थकराः कथं न कीर्तनीया इति । कीर्तनमधिकारं व्याख्याय केवलिनां स्वरूपमाह
॥ सव्वं केवलिकप्पं लोगं जाणंति तह य पस्संति केवलणाणचरित्ता तम्हा ते केवली होंति ॥ किमर्थं केवलि
न इत्युच्यंत इत्याशंकायामाह यस्मात्सर्वं निरवशेषं केवलिकल्पं केवलज्ञानविषयं लोकमलोकं च जानंति ता
था च पश्यंति केवलज्ञानमेव चारित्रं येषां ते केवलज्ञानचारित्राः परित्यक्ताशेषव्यापारास्तस्मात्ते केवलिनो भवं
तीति । अथोत्तमाः कथं इत्याशंकायामाह ॥ मिच्छत्तवेदणीयं णाणावरणं चरित्तमोहं च तिविहा तमाउ मुक्का
तम्हा ते उत्तमा होंति ॥ मिथ्यात्ववेदनीयमश्रद्धानरूपं ज्ञानावरणं ज्ञानदर्शनयोरावरणं चारित्रमोहश्चेति त्रिवि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

धंतमस्तस्मात्सुक्तो यतस्तस्मान्नवत्तमाः प्रसन्ना नवंतीति तेएवं विशिष्टा मम आरोग्गबोहिलाभं दिंतुस
204 माहिवरमजिणवरिंदा किंणकिणिदाणमेदं णवरिविभासकायबा एवं विशिष्टास्ते जिनवरेंद्रा मम सा
मरागमेता तिजरामरणानां वंबोधिलाभं च जिनस्वरूपप्राप्तिं दीक्षाभिमुखीकरणं वा समाधिं च मरणकाले सम्प्रा
वद्धिणाणं दक्षुप्रयच्छंतु किंपुनरिदं निदानं न भवति न भवत्येव कस्मात् विभाषाविकल्पोत्र कर्तव्यो यस्मादिति
एतस्मात्वदनिदानं न भवति यतः नासा अमच्चमोसा णवरि भत्तिए भणीयसा सिद्धा तासा णक्खीणपेज्जदोसा
दितु समाहिं च बोहिं च असत्यमृषा भाषेयं किं तु केवलं भक्त्या भाषितेयं यस्मान्न हि क्षीणरागद्वेषा जिना ददतीस
माधिं बोधिं च यदि दातव्यमेतैस्तर्हि रागद्वेषाः स्युरिति अन्यच्च जं तेहिं दु दायव्वं तंदिण्णं जिणवरेहिं सव्वेहिं दंस
णणाणचरित्तस्स एसतिविहस्स उवदेसो यत्तैर्दातव्यं तद्दत्तमेव जिनवरैः सर्वैः किं तत् दर्शनज्ञानचारित्रा
णां त्रिःप्रकाराणामेवैकं एतत्पदं शः अस्मात्किमधिकं यत्प्रार्थ्यते इति एषा च समाधिबोधिप्रार्थना भक्तिर्भवतिय १५२
तोतत्आह भत्तीए जिणवराणं खीयदि जं पुव्वसंचियं कम्मं आयरियपसाएण य विज्जामंता य सिज्झंति
यत्तैस्ताद्दातव्यं तद्दत्तमेव जिनवरैः सर्वैः किं तत् दर्शनज्ञानचारित्राणां त्रिःप्रकाराणामेव तत्पदेशः अस्मात्किम।

यस्मादाचार्याणां च भक्तिः किमर्थमाचार्याणां च प्रसादेन विद्या मंत्राश्च सिद्धिमुपगच्छंतियस्मादितिः २

धिकं यत्प्रार्थ्यते इति एषा च समाधिबोधिप्रार्थना भक्तिर्भवतियतः ततआह भत्तीए जिणवराणं खीयदि जं पुव्वसंचि
205 यं कम्मं आयरियपसाएण य विज्जामंता य सिज्झंति जिनवराणां भक्त्या पूर्वसंचितकर्म क्षीयते विनश्यते तस्मा
ज्जिनानामाचार्याणां च भक्तिर्यैर्न निदानमिति अरहंतेसु य रागो ववगदरागेसु दोसरहिदेसु धम्मंहि य
जो रागो सुदे य जो बारसविधम्हि अपगतरागेषु अष्टादशदोषरहितेषु अर्हत्सु यो रागो या भक्तिस्तथा धर्मे यो रागः
श्रुते द्वादशविधे यो रागस्तथा आयरिएसु य राओ समणेसु य बहुसुदे चरित्तड्ढे एसो पसत्थराओ हवदि सरागेसु
सव्वेसु आचार्येषु रागः श्रमणेषु बहुश्रुतेषु चर्यारागश्चारित्राढ्येषु च रागः स एष रागः प्रशस्तः शोभनो भवति
सरागेषु सर्वेष्विति तेसिं अहिमुहदाए अत्था सिज्झंति तह य भत्तीए तो भत्ति रागपुव्वं वुच्चइ एदं ण हु णिदा
णं तेषां जिनवरादीनामभिमुखतया तद्भक्त्या चार्था वांछितं इहसिद्धयः सिध्यंति तस्मात्तथा सा भवति यस्माद्भक्ति रा
गपूर्वकमेतदुच्यते नेदं निदानं संसारकारणाभावादिति चतुर्विंशतिस्तवविधानमाह चउरंगुलंतरपादो
पडिलेहिय अंजलीकयपसत्थो अव्वाखित्तो वुत्तो कुणदि य चउवीसत्थयं भिक्खू चतुरंगुलांतरपादस्थितः
प्रतिलेख्य अंजलिं कृत्वा प्रशस्तः अव्याक्षिप्तः सर्वव्यापारमुक्तः शरीरादिविचित्तादिकं प्रशोध्य प्रांजलिः सौम्यभा
गः परित्यक्तशरीरावयवचालनप्रकारादेतद्धष्टं चतिलिखव्यशरीरस्तमिचित्तादिकं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तांजलिपुटेनचक्रनास्तांसामन्ननावाव्याक्षिप्तःसर्वव्यापाररहितःकरोतिचतुर्विंशतिस्तवंलक्षुःसंयतनयुग्चतुरंगुलमं
तरंस्ययोपापादयोस्तावतुरंगुलौतंगतौपादौयस्यसचतुरंगुलपादःस्थितनिश्चलंसंगयस्यसस्थितःगःगानना
कायिकवाचिकमानसिकक्रियइत्यर्थः चतुर्विंशतिस्तवनिर्युक्तिसुपसंहरन्नुवंदनानिर्युक्तिंचप्रतिपादयितुमा
ह चतुर्वीसयथाउत्ती एसाकदियासणसमासेण वंदणणिज्जुत्तीपुण एत्तोवुड्ढंपवक्खामि एकतीर्थ
चतुर्विंशतिनिर्युक्तिरेषाकथितामयासमासेननवंदनानिर्युक्तिंपुनरितऊर्ध्वंप्रवक्ष्यामिप्रतिपादयिष्यामीतिनव
तांनामादिनिक्षेपःप्रतिपादयन्नाह णामट्ठवणादव्वे खेत्तेकालेभावेयवंदणाए पसोएवत्तुवेदणाणे णिक्खेवोय
छिदानणित्रे एकतीर्थकरनामोच्चारणंसिद्धाचार्यादिनामोच्चारणंचनामवंदनानिर्युक्तिरेकतीर्थ
काप्रतिबिंबस्यसिद्धाचार्यादिप्रतिबिंबानांचस्तवनंस्थापनावंदनानिर्युक्तिस्तपामेवद्रागीराणांस्तवनंद्रव्यवंदना
निर्युक्तिस्तैरध्युषितक्षेत्रमधिष्ठितकालश्चयोधिष्ठितस्तयोःस्तवनंक्षेत्रवंदनाकालवंदनाचएकतीर्थकरस्यसिद्धाचा
र्यादीनांचशुद्धपरिणामनयगुणस्तवनंतद्भावावंदनावंदनानिर्युक्तिर्नाम अथवाजातिद्रव्यगुणक्रियानिरपेक्ष १०३
संज्ञाकर्मवंदनाशब्दमात्रंनामवंदनावंदनापरिणतस्यप्रतिकृतिवंदनास्थापनावंदनाव्यावर्णनप्राभृतज्ञोनुपा

यक्तआगमद्रव्यवंदनाशेषःपूर्ववदिति एषवंदनायाःनिक्षेपःषड्विधोभवतिज्ञातव्यानामादिभेदेनेति नामवंदना
प्रतिपादयन्नाह किदियम्मंचिदियम्मं पूयाकम्मंचविणयकम्मंच कायव्वंकेणकस्सव कधवकहिंवकदिखु
त्तो पूर्वगाथार्द्धेनवंदनायाएकार्थःकथ्यतेपश्चार्द्धेनतद्विकल्पाइतिकृत्यतेत्रियतेनअष्टविधंकर्मछेद्यतेकृ
देकेनपरिणामेनक्रियययावातत्कृतिकर्मपापविनाशनोपायःक्रियतेसमावाक्रियतेसंचीयतेपुण्यकर्मतीर्थक
रत्वादियेनतच्चितिकर्मपुण्यसंचयकारणंपूज्यंतेअर्हंतादयोयेनतत्पूजाकर्मबहुवचनोच्चारणसकवंदना
दिकंविनीयतेनिराक्रियतेसंक्रमणोदयोदीरणादिभावेनप्राप्यंतेयतकर्माणितद्विनयकर्मशुश्रूषणंतत्क्रियाकर्मा
दिकंकेनकस्यकर्त्तव्यं कथंप्रवकेनविधानेनकर्त्तव्यं यस्मिन्नवस्थाविशेषेकर्त्तव्यंकतिवारान् तथा कदि
ओणदंकदिसिरं कदिआवत्तगेहिंपरिसुद्धं कदिदोसविप्पमुक्कं किदियम्मंहोदिकादव्वं कतिअवनतिक्रिये
त्यवनतानि कतिकरमुकुलांकितेनशिरसामात्रस्पर्शनानिकर्त्तव्यानि कदिसिरंक्रियतेविशारोसिकतिवागवंद्यारा
मिकरकृत्यंकर्त्तव्यं कतिआवर्त्तपदैपरिशुद्धंक्रियाविशेषवत्तेकःपरिशुद्धंकतिवारामनावचनकायाश्चावर्त्तनायाः
कतिदोसविप्पमुक्कंकतिदोषविप्रमुक्तंकृतिकर्मभवतिकर्त्तव्यमितिप्रश्नमालायांकृतायांतावत्कृतिकर्मविनयकर्म

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

णेन कार्य इति ज्ञात्वा विनयकर्म्मणः सद्भावेजनां नित्यक्रियां मोद ॥ उक्ता विनयादिकर्म्म अथ विनयं चातुरंगमोरकाय
तस्मात् वदंति विउस्मो विणओ त्ति विलीणसंसारा ॥ यस्माद्विनयति विनाशयति कर्म्माष्टविधं चातुरंगात्संसारा
न्मोक्षं च यस्माद्विनयात्तस्माद्विद्वांसो विलीनसंसारा विनय इति वदंति ॥ पुव्वं चेव य विणओ परूविदो जि
णवरेहिं सव्वहिं सव्वासु कम्मभूमीसु णिच्चं सो मोक्खमग्गंमि ॥ पूर्वस्मिन् सर्वस्मिन् काले विनयः प्ररूपितो जि
नवरैः सर्वासु कर्म्मभूमिषु भरतैरावतविदेहेषु नित्यं सर्वकाले मोक्षमार्गे मोक्षमार्गहेतोः तस्मान्नो बोधका
कारणत्वाद् उपग्रहणीनां वा शेषकाले न कर्तव्या निश्चयेनात्र प्रवर्तितव्यमिति ॥ कतिप्रकारोऽसौ विनय इत्याशंका
यामाह ॥ लोगाणुवत्तिविणओ अत्थणिमित्ते य कामतंते य । भयविणओ य चउत्थो पंचमओ मोक्खविणओ य ॥
लोकस्यानुवृत्तिरनुवर्तनं लोकानुवृत्तिर्नाम प्रथमो विनयः अर्थस्य निमित्तं अर्थनिमित्तं कार्यहेतुर्विनयो द्वि
तीयः कामतंत्रे कामतंत्रहेतुः कामानुष्ठाननिमित्तं तृतीयो विनयः भयविनयश्चतुर्थः पंचमो मोक्षविनय एवं का
र्यकारणं पंचप्रकारो विनय इति तत्रादौ तावल्लोकानुवृत्तिविनयस्वरूपमाह ॥ अब्भुट्ठाणं अंजलि आसण
दाणं च अतिहिपूजा य । लोगाणुवत्तिविणओ देवदपूजा सविहवेण ॥ अभ्युत्थानं कस्मिंश्चिदागते आसना १५४

दुत्थानं प्रांजलिरंजलिकरणं स्वावासमागतस्यासनदानं तथातिथिपूजा च मध्याह्नकाले आगतस्य साधोरन्य
स्य वा यथाक्रमं देवतापूजा च स्वविभवेन स्ववित्तानुसारेण देवपूजा च एतत्सर्वं लोकानुवृत्तिर्नाम विनयस्त
था ॥ भासाणुवत्ति छंदाणुवत्तणं देसकालदाणं च । लोगाणुवत्तिविणओ अंजलिकरणं च अत्थकदे ॥ भाषाया
वचनस्यानुवृत्तिरनुवर्तनं यथासौ वदति तथा भाषणं भाषानुवृत्तिः छंदानुवर्तनं तदभिप्रायानुकूलाचर
णं देशयोग्यकालयोग्यं च यद्दानं स्वद्रव्योत्सर्गः यथासौ वदति तथा भाषणं भाषानुवृत्तिः छंदानुवर्तनं त
दभिप्रायानुकूलाचरणं सर्वमेतल्लोकानुवृत्तिर्विनयो लोकात्मीकरणार्थो यथायं विनयोंजलिकरणादिकः
अर्थकृते तथांजलिकरणादिकार्यार्थं यन्निमित्तं क्रियते सोऽर्थहेतुस्तथा ॥ एमेव कामतंते भयविणओ चेव
आणुपुव्वीए । पंचमओ खलु विणओ परूवणा तस्सिमा होदि ॥ यथा लोकानुवृत्तिर्विनयो व्याख्यातस्तथैव कामतं
त्रे भयविनयश्चैवानुपूर्व्या विज्ञातव्यो नानार्थः पुनः पंचमो विनयस्तस्येमाः प्ररूपणा भवतीति ॥ दंसण
णाणचरित्ते तवविणओ ओवचारिओ चेव । मोक्खम्हि एस विणओ पंचविहो होदि णायव्वो ॥ दर्शनज्ञानचारि
त्रतपउपचारिकभेदेन मोक्षविनयः पंचप्रकारो भवति सर्वचारित्रयज्ञापि विस्तरेणाथ तस्यापि विस्तरणं ॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

शीलशिष्यानुग्रहार्थं संक्षेपतः पुनरुच्यत इति ॥ जे दव्वपज्जया खलु उवदिट्ठा जिणवरेहिं सुदणाणे । ते तह
३११ सद्दहदि णरो दंसणविणओत्ति णादव्वो ॥ ये द्रव्यपर्यायाः खलूपदिष्टा जिनवरैः श्रुतज्ञाने तांस्तथैव श्रद्दधा-
ति यो नरः स दर्शनविनय इति ज्ञातव्यो भेदोपचारादिति ॥ अथ ज्ञाने किमर्थं विनयः क्रियत इत्याशंकायामाह —
णाणी गच्छदि णाणी वंचदि णाणी णवं च णादियदि । णाणेण कुणदि चरणं तह्मा णाणे हवे
विणओ ॥ यस्माज्ज्ञानी गच्छति मोक्षं जानाति वा यस्माज्ज्ञानी वंचति परिहरति पापं यस्माच्च ज्ञानी नवं कर्म
नादत्ते यस्माच्च ज्ञानेन करोति चरणं तस्माज्ज्ञाने भवति विनयः कर्तव्य इति ॥ अथ चारित्रविनयः किमर्थं इ-
त्याशंकायामाह — पोराणयकम्मरयं चरियारित्तं करेदि जदमाणो । णवकम्मं च ण बंधदि चरित्तविणओत्ति णा-
दव्वो ॥ चिरंतनकर्मरजः चर्यया चारित्रेण रिक्तं तुच्छं करोति यतमानः स्थूयमानो नवं च कर्म न बध्नाति यस्मा-
त्तस्माच्चारित्रविनयो भवति कर्तव्य इति ज्ञातव्यः ॥ तथा तपोविनयप्रयोजनमाह — अवणयदि तवेण तमं उव- १५५
णयदि मोक्खमग्गमप्पाणं । तवविणयणियमिदमदी सो तवविणओत्ति णादव्वो ॥ इत्येवमादिगाथानां आया-
रेतीदादिगाथापर्यंतानां तपआचारार्थः प्रतिपादित इति व्याख्यानं न कृतं पुनरुक्तदोषभयादिति ॥ यतो विनयः

३१२ [illegible] तस्माद्विनयः शिक्षाफलं ॥ तम्हा सव्वपयत्तेण विणओत्तं मा कदाइ छंडिज्जो । अप्पसुदो वि य पुरिसो ख-
वेदि कम्माणि विणएण ॥ यस्मात्सर्वप्रयत्नेन विनयत्वं नो कदाचित्परिहरेद्विद्वान् यस्मादल्पश्रुतोऽपि पुरुषः
क्षपयति कर्माणि विनयेन तस्माद्विनयो न त्याज्य इति ॥ कृतिकर्मणः प्रयोजनं तद्वाचप्रस्तावायाः षष्ठमालायास्त-
दन्नोक्तं कर्तव्यं तत्कृतिकर्म यस्य प्रयुक्तं तस्योत्तरमाह — पंचमहव्वयगुत्तो संविग्गोणालसो अमाणी य । किदियं-
म्म णिज्जरट्ठी कुणइ सदा ऊणरादिणिओ ॥ पंचमहाव्रतगुप्तः पंचमहाव्रतानुष्ठानपरः संविग्नो धर्मधर्मफलयो-
र्विपुलहर्षोत्कोविलदर्शनो नालसः उद्योगवान् अमानी अपरित्यक्तमानकषायो निर्जरार्थी ऊनरात्रिकादीक्षयाल-
घुः एवं भूतः कृतिकर्म करोति सदा सर्वकालं पंचमहाव्रतयुक्तेन परलोकार्थिना विनयकर्म कर्तव्यं भवतीति सं-
बंधः कस्य तत्कृतिकर्म कर्तव्यमिति पृष्टे तस्योत्तरमाह — आयरियउवज्झायाणं पवत्तित्थेरगणधरादीणं । एदेसिं कि-
दियम्मं कादव्वं णिज्जरट्ठाए ॥ तेषामाचार्योपाध्यायप्रवर्तकस्थविरगणधरादीनां कृतिकर्म कर्तव्यं निर्जरार्थं
न मंत्रतंत्रोपकरणायेति ॥ एतत्पुनः क्रियाकर्मयोग्या इति प्रतिपादयन्नाह — णो वंदिज्ज अविरदं मादापिदुगु-
रुणरिंदतित्थं वा । देसविरददेवं वा विरदो पासत्थपणगं वा ॥ णो वंदिज्ज न वंदेत न स्तूयात् किं अविरदं अविरत-

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मसंयतं मातरं जननीं पितरं जनकं गुरुं दीक्षागुरुं श्रुतगुरुमप्यसंयतं गणादिशिथिलं नरेंद्रं राजानं अन्यतीर्थि
कं पाषंडिनं वा देशविरतं श्रावकं शास्त्रादिपाठमपि देवं वा नागयक्षचंद्रसूर्यादिकं वा विरतः संयतः सन् पार्श्वस्थ
पंचकं वा ज्ञानदर्शनचारित्रशिथिलान् पंच जनान् निर्ग्रंथानपि संयतः स्नेहादिना पार्श्वस्थपंचकं न वंदेत मातरं
मसंयतं अन्यं च भयलोभादिना न स्तुयात् स्नेहलोभादिना वा नरेंद्रं न स्तुयात् भयात् पीडाभयात् वेदमोहादिकं न स्तु
यात् शास्त्रादिलोभेनान्यतीर्थिकं न स्तुयात् आहारादिनिमित्तं श्रावकं न स्तुयात् आत्मगुरुमपि विनष्टं न वंदे
त तथा वा शब्दः सूचितानन्यानपि स्वोपकारिणोऽसंयतान्न स्तुयादिति कथं पार्श्वस्थादयस्तानाह पा
सत्थाय कुसीला संसत्तोसण्णमिगचरित्ताय दंसणणाणचरित्ते अणिउत्ता मंदसंवेगा ॥ संयतगुणेभ्यः पार्श्वे
स्याम तिष्ठतीति पार्श्वस्थः वसतिकादिप्रतिबद्धो मोहबहुलो रात्रिंदिवं उपकरणानां कारकोऽसंयतजनसेवी सं
यतजनेभ्योऽदूरीभूतः कुत्सितं शीलमाचरणं स्वभावो वा यस्यासौ कुशीलः क्रोधादिकलुषितात्मा व्रतगुणशीलै १५६
श्च परिहीनः संघस्यायशः करणकुशलः सम्यक्संयतगुणेभ्यो संसक्तः संसक्तः आहारादिगृद्ध्या वैद्यमंत्रज्योति
षादिकुशलत्वेन प्रतिबद्धो राजादिसेवातत्परः उसण्णो अपगतसंज्ञोऽपगता विनष्टा संज्ञा सम्यग्ज्ञानादिकं य

स्यासावपगतसंज्ञश्चारित्राद्यपहीनो जिनवचनमजानन् चारित्रादिप्रभ्रष्टः करणालसः सांसारिकसुखमान
सः मृगस्येव चरित्रमाचरणं यस्यासौ मृगचरित्रः परित्यक्ताचार्योपदेशः स्वच्छंदगतिरेकाकी जिनसूत्रदू
षणस्तपःश्रुताद्यविनीतो धृतिरहितश्चैते पंच पार्श्वस्था दर्शनज्ञानचारित्रेषु अनियुक्ताश्चारित्राद्यनुष्ठानपरा
मंदसंवेगा नीरधर्माश्चैते दशाः सर्वदा न वंदनीया इति पुनरपि स्पष्टमवंदनायाः कारणमाह दंसणणा
णचरित्ते तववियणे णिच्चकालपासत्था एदे अवंदणिज्जा छिद्दप्पेही गुणधराणं ॥ दर्शनज्ञानचारित्रतपो
विनयेभ्यो नित्यकालं पार्श्वस्था दूरीभूताः यतोऽतस्ते न वंदनीयाः छिद्रप्रेक्षिणः सर्वकालं गुणधराणां च विशेष
विणः संयतजनस्य दोषोद्भावका यतोऽतो न वंदनीया एतत्प्रवर्तित केऽभिवंद्यंत इत्यत आह समणं वंदिज्ज मे
धावी संयदं सुसमाहिदं पंचमहव्वदकलिदं असंजमदुगुंछयं धीरं ॥ श्रमणं विरतं चारित्राद्यनुष्ठानपरं श्रव
णनिरतं श्रुतपर्वदानप्रत्ययेन किंविशिष्टं संयतं चारित्राद्यनुष्ठानतत्परं पुनरपि किंविशिष्टं सुसमाहितं ध्या
नाध्ययनतत्परं सुसमाहितं पंचमहाव्रतकलितं असंयमजुगुप्सकं प्राणेंद्रियसंयमपरं धीरं धैर्योपेतं च मा
नं एतावता शीलसद्गुणोपेतमेवंविशिष्टं स्तुयादिति तथा दंसणणाणचरित्ते तववियणे णिच्चकाल

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मुंबज्ञातं एदङ्कवंदणिज्जा जेगुणावादीगुणाधराणं ॥५५॥ दर्शनज्ञानचारित्रतपोविनयेषु नित्यकालं प्रनीहन्ति
मुंपमुक्ताः सुष्ठुनिरताः ते एते वंदनीया गुणाधराणां शीलधराणां च गुणावादिनां यश्च ते वंदनीया इति संयत
३४४ पर्यवेस्थितं एतत्सु स्थानेषु च तेन वंदने त्याह वाक्खित्तपराङ्मुखं तु पमत्तंमा कदाइ वंदिज्जो आहारं च करे
तो नीहारं वा यदि करदि व्याक्षिप्तं व्याख्यानादिना व्याकुलचित्तं पराङ्मुखं पराङ्मुखं पृष्ठदेशतः प्रमत्तं नि
द्राविकथादिरतं मा कदाचिन्न वंदिज्जो ते वंदत संयतमिति संबंधः तथाहारं च कुर्वंतं तेजफलं क्रियां कुर्वाणं नी
हारं वा मूत्रपुरीषादिकं यदि करोति तदापि नो कुर्वीत वंदनां साधुः किं तर्हि कीदृशं वंद्यतां इति सोच्यते
आह आसणे आसणत्थं च उवसंतं च उवट्ठिदं अणुणविय मेधावी किदियम्मं पउंजदे आसनं विवि
क्तप्रदेशं आसनस्थं पर्यंकादिना व्यवस्थितं अथवा आसने आसनस्थं अव्याक्षिप्तं अपराङ्मुखं मुंपशांतं स्व
स्थचित्तं मुंपस्थितं वंदनां कुर्वंतीति स्थितं अनुविज्ञाप्य वंदनां करोमीति संबाधं मेधावी प्राज्ञः अनेन विधानेन कृ १८७
तिकर्म प्रारभते प्रयुङ्क्ते विदधातीत्यर्थः कथं प्रियवंतं स्वं वंदनायाः स्थानमाह आलोयणाय करणे प
डिपुच्छा पूयणाय सज्झाए अवराधे य गुरूणं वंदणमेदेसु ठाणेसु आलोचनायाः करणे आलोचनाकाले

अथवा करणे षडावश्यककाले परिप्रश्ने प्रश्नकाले पूजने पूजाकाले स्वाध्याये स्वाध्यायकाले अपराधे च का
३४५ ले अपराधकाले च गुरूणामाचार्योपाध्यायादीनां वंदनं तेषु स्थानेषु कर्त्तव्यमिति कस्मिन् स्थाने यदेतत्सूत्रेण स्था
पितं तद्व्याख्यातमिदानीं कतिवारं कृतिकर्म कर्त्तव्यमिति यत्सूत्रेण स्थापितं तद्व्याख्यानायाह चत्तारि पडि
क्कमणे किदियम्मा तिण्णि होंति सज्झाए पुव्वण्हे अवरण्हे किदियम्मा चउदस्सा होंति सामायिकस्तव
पर्यंककायोत्सर्गः अष्टाविंशतितीर्थकरस्तवपर्यंतः क्रियाकर्मेत्युच्यते प्रतिक्रमणकाले चत्वारि क्रियाक
र्माणि स्वाध्यायकाले च त्रीणि क्रियाकर्माणि भवंत्येवं पूर्वाह्णे क्रियाकर्माणि सप्त तथापराह्णे च क्रिया
कर्माणि सप्त एवं पूर्वाह्णापराह्णे च क्रियाकर्माणि चतुर्द्दश भवंतीति कथं प्रतिक्रमणे चत्वारि क्रियाकर्माणि आ
लोचनाभक्तिकरणे कायोत्सर्ग एकं क्रियाकर्म तथा प्रतिक्रमणभक्तिकरणे कायोत्सर्गो द्वितीयं क्रियाकर्म
तथा वीरभक्तिकरणे कायोत्सर्गस्तृतीयं क्रियाकर्म तथा चतुर्विंशतितीर्थकरभक्तिकरणे तदेवं कायोत्सर्गो
चतुर्थं क्रियाकर्म कथं स्वाध्याये त्रीणि क्रियाकर्माणि श्रुतभक्तिकरणे कायोत्सर्ग एकं क्रियाकर्म तथा
चार्यभक्तिकरणे द्वितीयं क्रियाकर्म तथा स्वाध्यायोपसंहारे श्रुतभक्तिकरणे कायोत्सर्गस्तृतीयं क्रियाकर्म वं

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

जातिमपेक्ष्य त्रीणि क्रियाकर्माणि भवंति स्वाध्याये त्रीणि वंदनादिक्रियाकर्माणामेवं विकल्पो द्रष्टव्यः
प्रधानपदोच्चारणं कृतं यतः पूर्वाह्णादिवंदनेऽतिरिक्तं अपराह्णे रात्रौ च पि द्रष्टव्यं भेदो नास्ति अथवा पश्चिमरा
त्राउतिक्रमणे क्रियाकर्माणि चत्वारि स्वाध्याये त्रीणि वंदनायां द्वे सवितर्युदिते स्वाध्याये त्रीणि मध्याह्नवंदना
यां द्वे एवं पूर्वाह्णक्रियाकर्माणि चतुर्दश भवंति तथा अपराह्णवेलायां स्वाध्याये त्रीणि क्रियाकर्माणि प्रति
क्रमणे चत्वारि वंदनायां द्वे योगभक्तिग्रहणोपसंहारकालयोः रात्रौ प्रथमस्वाध्याये त्रीणि एवमपराह्णक्रि
याकर्माणि चतुर्दश भवंति प्रतिक्रमणस्वाध्यायकालयोरुपलक्षणत्वादिति अन्यान्यपि क्रियाकर्माणि
अत्रैवांतर्भवंति नाव्यापकत्वमिति मंदबुद्धेः पूर्वाह्णसमीपकालः पूर्वाह्ण इत्युच्यते अपराह्णसमीपः कालोऽ
पराह्ण इत्युच्यते तस्मान्न दोष इति कत्यवनतिकरणमित्यादि यत्पृष्टं तदर्थमाह   दोणदं तु जधाजादं बार
सावत्तमेव य चदुस्सिरं तिसुद्धं च किदियम्मं पउंजदे   दोणदं द्वे अवनती पंचनमस्कारादावेकावनतिः १५८
भूमिसंस्पर्शः तथा चतुर्विंशतिस्तवादौ द्वितीयावनतिः शरीरनमनं द्वे अवनती जधाजादं यथाजातं जातरूप
सदृशं क्रोधमानमायालोभादिरहितं बारसावत्तमेव य द्वादशावर्त्ता एव च पंचनमस्कारोच्चारणादौ मनोवचन

कायानां संयमनानि शुभयोगवृत्तयस्त्रय आवर्त्तास्तथा पंचनमस्कारसमाप्तौ मनोवचनकायानां शुभवृत्तयः
स्त्रीण्यपराण्यावर्त्तनानि चतुर्विंशतितथा चतुर्विंशतिस्तवादौ मनोवचनकायाः शुभवृत्तयस्त्रीण्यपराण्या
वर्त्तनानि तथा चतुर्विंशतिस्तवसमाप्तौ शुभमनोवचनकायवृत्तयस्त्रीण्यावर्त्तनान्येवं द्वादशधा मनोवचनका
यवृत्तयो द्वादशावर्त्ता भवंति अथवा चतसृषु दिक्षु चत्वारः प्रणामा एकस्मिन् भ्रमणे एवं त्रिषु भ्रमणेषु द्वादश
भवंति चउस्सिरं चत्वारि शिरांसि पंचनमस्कारस्यादावंते च करमुकुलांकितशिरःकरणं तथा चतुर्विंशतिस्त
वादावंते च करमुकुलांकितशिरःकरणमेवं चत्वारि शिरांसि भवंति त्रिशुद्धं मनोवचनकायशुद्धं क्रियाकर्म प्रयु
क्ते करोति द्व्यवनती यस्मिंस्तद्व्यवनति क्रियाकर्म द्वादशावर्त्ता यस्मिंस्तत् द्वादशावर्त्तं मनोवचनकायशु
द्ध्या चत्वारि शिरांसि यस्मिंस्तच्चतुःशिरः क्रियाकर्म एवं विशिष्टं यथाजातं क्रियाकर्म प्रयुंजीतेति पुनरपि क्रिया
कर्मप्रयुंजनविधानमाह   तिविहं तियरणसुद्धं मयरहियं दुविहठाण पुणरुत्तं विणएण कमविसुद्धं कि
दियम्मं होदि कादव्वं   त्रिविधं प्रणामस्थितिभेदेन त्रिःप्रकारं अथवावनतमेकः प्रकारः द्वादशावर्त्ता द्वि
तीयः प्रकारः चत्वारः शिरांसि तृतीयं विधानमेवं त्रिविधं अथवा कृतकारितानुमतिभेदेन त्रिविधमथवावतिक्रम

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ग्स्वाध्यायवंदनोतद्वंदनंत्रिविधं अथवा पंचनमस्कारध्यानचतुर्विंशतिस्तवंत्रिविधमिति त्रिकरणविशुद्धं म
नोवचनकायशुद्धपरिणामविशुद्धं अथवावनतिद्वादशावर्तशिरःक्रियाभिः शुद्धं मदरहितं जात्यादिमद
रहितं निर्विविधस्थानंद्वपर्यंककायोत्सर्गस्थानंयस्मिन्तद्विविधस्थानं पुनरुक्तं क्रियां क्रियांप्रतितद्वंक्रियत
इतिपुनरुक्तंविनयेनविनयंयुक्तं कर्मविशुद्धं कर्ममलनिर्लेपयोगमात्मनः कृतिकर्मनवनिकर्तव्यं
पुनरनादोषाद्वात्रिंशत्पर्यायांचिकटाप्यमयस्वरूपादिति कतिदोषविशुद्धं कृतिकर्मनवतिकर्तव्यं
मितियस्तदोषानदर्शयन्नाह अणाढिदं चथद्धं च पविट्ठंपरिपीडिदं दोलाइयमंकुसियं तहाकच्छभरिंगियं
अणाढिदमनाहतं विनादरेणसंभ्रममंतरेण यत्क्रियाकर्मक्रियते तदनाहतमित्युच्यते पडनाहतनाम
दोषः स्तब्धं विद्यादिगर्वोद्धतः सन्यः करोति क्रियाकर्मस्तस्यस्तब्धनामदोषः पविट्ठं प्रविष्टःपंच
परमेष्ठिनामत्यासन्नोभूत्वायः करोतिकृतिकर्मतस्यप्रविष्टदोषः परिपीडिदं प्रतिपीडितंकरजानुप्रदेशः परि
पीड्य संस्पृश्ययः करोति वंदनां तस्य परिपीडितदोषः दोलायिदं दोलायितं दोलामिवात्मानं चलाचलंकृत्वा संशयं
पिबाबाविदधाति वंदनां तस्य दोलायितदोषः अंकुसियं अंकुशितं अंकुशमिव करांगुष्ठं ललाटदेशे कृत्वायो १५९

वंदनांकरोति तस्यांकुशितदोषस्तथा मच्छुव्वत्तंमणोदुट्ठं वेइयाबद्धमेव य भयसा चेव भयत्तं इड्ढिगारवगार
वं मत्स्याद्वर्तः पार्श्वद्वयेन वंदनाकरणं अथवा मत्स्यस्येव कटिभागेनोद्वर्तं कृत्वायोवंदनां विदधाति त
स्य मत्स्योद्वर्तनदोषः मनसा आचार्यादीनां दुष्टोभूत्वायोवंदनांकरोति तस्य मनोदुष्टदोषः संक्लेशयुक्तेन मनसाय
द्वा वंदनाकरणं वेदियाबद्धमेव य वेदिकाबद्धश्चैव वेदिकाकारेण हस्ताभ्यां बंधः स्तनप्रदेशं पीडयन् वामदक्षिणस्त
नप्रदेशं प्रपीड्य जानुद्वयं वा प्रबध्य वंदनाकरणं वेदिकाबद्धदोषः भयसा चेव भयेन चैव मरणादि भीतस्य भया
त्संत्रस्तस्य यावंदनाकरणात्सभयदोषः भयत्ता बिभ्यतः गुर्वादिभ्यो बिभ्यतः भयं प्राप्नुवतः परमार्थात्परस्य बाल
स्वरूपस्य वंदनां विदधतो बिभ्यत्वदोषः इड्ढिगारव ऋद्धिगौरववंदनामनुकुर्वतामहापरिकरस्थचातुर्वर्ण्यश्रमणसं
घाभक्तो भवत्विति अभिप्रायेण यो वंदनां विदधाति तस्य ऋद्धिगौरवदोषः गारवं गौरवं आत्मनो माहात्म्यमनादि
निराविः कृत्यरससुखहेतोर्वा योवंदनां करोति तस्य गौरववंदनादोषस्तथा तेणिदपडिणिदं चावि पदुट्ठं
तज्जिदंतथा सद्दं च हीलिदं चावि तह तिवलिदं कुंचिदं तेणिदं स्तेनितं चौरबुद्ध्या यथा गुर्वादयो न जानं
ति वंदनादिकं अपवरकाभ्यंतरं प्रविश्य परेषां वंदनां चोरयित्वा यः करोति वंदनादिक्रियां तस्य स्तेनितदोषः प

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

329 डिणिदं प्रतिनीतं देवगुर्वादीनां प्रतिकूलो भूत्वा यो वंदनां विदधाति तस्य प्रतिनीतदोषः पदुट्ठं प्रदुष्टं अन्यैः
सह प्रद्वेषं वैरं कलहादिकं विधाय अक्षंतव्यमकृत्वा यः करोति तर्जितदोषस्तस्य अथवाचार्यादिभिरंगुल्यादिना
तर्जितः शासितो यदि नियमादिकं न करोषि निर्द्धाटयामो भवंतमिति तर्जितो यः करोति तस्य तर्जितदोषः सद्दं
च शब्दं ब्रुवाणो यो वंदनादिकं करोति मौनं च परित्यज्य तस्य शब्ददोषो ऽथवा सढं चेति पाठस्तत्र एवं ग्राह्यः शा
ठ्येन मायाप्रपंचेन यो वंदनां करोति तस्य शाठ्यदोषः हीलिदं हीलितं वचनेनाचार्यादीनां परिभवं कृत्वा यः
करोति वंदनां तस्य हीलितदोषः तद्तिवलिदं तथा त्रिवलितं शरीरस्य त्रिषु कटिहृदयग्रीवाप्रदेशेषु भंगं कृ
त्वा ललाटदेशे वा त्रिवलिं कृत्वा यो विदधाति वंदनां तस्य त्रिवलितदोषः कुंचिदं कुंचितं हस्ताभ्यां शिरः परा
मर्शं कुर्वन् यो वंदनां विदधाति तस्य त्रिवलितदो जानुमध्ये वा शिरः कृत्वा संकुचितो भूत्वा यो वंदनां करो
ति तस्य कुंचितदोषस्तथा   दिट्ठमदिट्ठं चावि य संघस्स करमोयणं आलद्धमणालद्धं च हीणमुत्तरचूलियं १६०
दिट्ठं दृष्ट्वा आचार्यादिभिर्दृष्टः सन् सम्यग्विधानेन वंदनादिकं करोत्यन्यथा स्वेच्छया अथवा दिशोऽवलोक
नं कुर्वन् वंदनादिकं यदि विदधाति तदा तस्य दृष्टदोषः अदिट्ठं अदृष्टं आचार्यादीनां दर्शनं त्यक्त्वा

+ दिकं + २

322 प्रदेशं शरीरं चाप्रतिलेख्याकुलितमनाः पृष्ठदेशतो वा भूत्वा यो वंदनां विदधाति तस्यादृष्टदोषोऽपि च संघस्स क
रमोयणं संघस्य करमोचनं संघस्य माया करो विष्टिर्दातव्योऽन्यथा न ममोपरि संघः शोभनः स्यादिति ज्ञात्वा यो वं
दनां करोति तस्य संघकरमोचनदोषः आलद्धमणालद्धं उपकरणादिकं लब्ध्वा यो वंदनां करोति तस्य संघकरमो
चनदोषः आलद्धमणालद्धं उपकरणादिकं लब्ध्वा यो वंदनादिकं करोति तस्य लब्धदोषः अनालद्धं अनालब्धं उप
करणादिकं लप्स्येऽहमिति बुद्ध्या यः करोति वंदनादिकं तस्यानालब्धदोषः हीणं हीनं यथार्थकालप्रमाणरहितां
वंदनां यः करोति तस्य हीनदोषः उत्तरचूलियं उत्तरचूलिका वंदनां स्तोकेन कालेन निर्वर्त्य वंदनायाश्चूलिकाया
स्तस्या आलोचनादिकस्य महता कालेन निर्वर्तकं कृत्वा यो वंदनां विदधाति तस्योत्तरचूलिकादोषस्तथा   मूगं।
च दद्दुरं चावि चुलुलितमपच्छिमं बत्तीसदोसविसुद्धं किदियम्मं पउंजदे   मूगं च मूक इव मुखमध्ये यः
करोति वंदनां करोति वंदनां कुर्वन् हुंकारं अंगुल्यादिभिः संज्ञां च यः करोति तस्य मूकदोषः दद्दुरं दर्दुरं आत्मी
यशब्देनान्येषां शब्दानभिभूय महाकलकलं बृहद्गलेन कृत्वा यो वंदनां करोति तस्य दर्दुरदोषः अवि चुलुलित
मपच्छिमं अपि चुरुलितमपश्चिमं एकस्मिन् प्रदेशे स्थित्वा करमुकुलं संभ्राम्य सर्वेषां यो वंदनां करोति यथवा पंच

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

323 मादिस्थेरेणायोवंदनांकरोतितस्यचुमलिनदोषानवत्यंपश्चिमः एतैर्द्वात्रिंशद्दोषैःपरिशुद्धंविशुद्धंयदिकृतिकर्म
प्रयुंक्तेकरोतिसाधुस्ततोविपुलनिर्जराभागीभवति यदिपुनरेवंकरोतितदा किदियम्मंपिकरंतो णदो
दिकिदियम्मणिज्जराभागी बत्तीसाणमण्णदरं साहुठाणंविराहंतो कृतिकर्मकुर्वन्नपिनभवतिकृतिक
र्मनिर्जराभागी कृतिकर्मणाया कर्मनिर्जरातस्याः स्वामीनस्याद्यदिद्वात्रिंशद्दोषस्यान्यतरस्थानेदोषंविराध
यन्नाचरतक्रियाकर्मकुर्यात्साधुरिति अथवाद्वात्रिंशद्दोषस्यान्यतरेणदोषणस्थानेनकायात्मशरीरंवंदना
पंक्तिविराधयन्कुर्वीतेति कथंतर्हिवंदनांकुर्वीतसाधुरित्याह हत्थंतरेणबाधे संफासपमज्जणंपउंजंतो
जाचेतोवंदणयं इच्छाकारंकुणइभिक्खू हस्तांतरेणहस्तमात्रांतरेणयस्यवंदनाक्रियतेयश्चकरोतितयो
रंतरंहस्तमात्रंतेनवनतस्मिन्हस्तांतरेस्थित्वाअणाबाधअनाबाधेबाधामंतरेणसंफासपमज्जणंस्वस्यदेहस्यस्प
र्शःसमामर्जनंकटिगुह्यादिकंवंतस्यप्रमार्जनंप्रतिलेखनंशुद्धिपउंजंतोप्रयुंजानःप्रकर्षेणकुर्वन्नाचंतोवंदणं १६१
यंवंदनांचयाचमानोवंदनांभवद्भ्योविदधामीतियाञ्चांकुर्वन्इच्छाकारंवंदनांपुणामंकरोतिभिक्खुःसाधुरेवंप
त्रिंशद्दोषपरिहारेणतावद्द्वात्रिंशद्गुणोभवतितस्माद्यत्नेनपरेणदोस्यसत्यांसादनारागद्वेषगारवालस्यमदलोभ

=श्रीकल्पत्रयः=२

324 स्नेनलावण्यातिरूल्पबालत्वोपयोगधर्दीनांधिकस्ताक्षारीरपरामर्शविवचनस्कूर्टीकरणखाकरणादिवर्जनपरेणदेव
तोद्दिगतमानसेनविवर्जितकार्यांतरेणविशुद्धमनोवचनकाययोगेनमौनपरेणवंदनाकरणीयावंदनाकारका
णंति यस्यक्रियतेवंदनातेनकथंप्रत्येषितव्यमित्याह तेणाचपडिच्छिदव्वं गारवरहिएणसुद्धभावेण किदि
यम्मकारकस्सवि संवेगंसंजणंतेण तेणचतेनवाचार्येणपडिच्छिदव्वंप्रत्येषितव्यमभ्युपगंतव्यंगौरवरहितेनऋ
द्धिरससातगौरवरहितेनकृतिकर्मकारकस्यचवंदनायाःकर्तुरपिसंवेगधर्मेधर्मेधर्मफलेचहर्षंमंजनयतासम्या
ग्शुद्धोननकारयताशुद्धपरिणामवतावंदनाभ्युपगंतव्येतिवंदनानिर्युक्तिसंक्षेपयन्प्रतिक्रमणेनिर्युक्तिंसूचय
न्नाह वंदणणिज्जत्तीउण एसाकहियासमासेण पडिक्कमणणिज्जुत्तिपुण एत्तोउड्ढंपवक्खामि वंदना
निर्युक्तिरेषापुनःकथितामयासंक्षेपणप्रतिक्रमणनिर्युक्तिंपुनरितऊर्ध्वंवक्ष्यइतितांनिरूपयन्नाह णाम
ट्ठवणादव्वे खेत्तेकालेतहेवभावेय एसोपडिक्कमणगे णिक्खेवोछव्विहोणेओ नामप्रतिक्रमणंपापहेतुअती
चारनाम्नोनिवर्तनंप्रतिक्रमणंदंडकगतशब्दोच्चारणंवासरागस्थापनाभ्यःपरिणामनिवर्तनंस्थापनाप्रतिक्रमणं
सावद्यद्रव्यसेवायाःपरिणामस्यनिवर्तनंद्रव्यप्रतिक्रमणंक्षेत्राश्रितातिचारान्निवर्तनंक्षेत्रप्रतिक्रमणंकालमाश्रि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

३२५ तातीचारान्निवृत्तिः कालप्रतिक्रमणं रागद्वेषाद्याश्रितातीचारान्निवृत्तिर्भावप्रतिक्रमणमेवं नामस्थापनाद्रव्यक्षे-
त्रकालभावाश्रितातीचारनिवृत्तिविषयप्रतिक्रमणनिक्षेपः षड्विधो ज्ञातव्य इति अथवा नामप्रतिक्रमणं नाममात्रं
प्रतिक्रमणपरिणतस्य प्रतिबिंबं स्थापनाप्रतिक्रमणं प्रतिक्रमणप्राभृतज्ञोऽनुपयुक्त आगमद्रव्यप्रतिक्रमणं त-
च्छरीरादिकं नोआगमद्रव्यप्रतिक्रमणं [illegible]मादि सर्वं विस्तरेण द्रष्टव्यमिति प्रतिक्रमणभेदं प्रतिपादयन्नाह पडि-
क्कमणं देवसियं राइय इरियावहं च बोधव्वं पक्खिय चाउम्मासिय संवच्छरमुत्तमट्ठं च प्रतिक्रमणं कृतका-
रितानुमतातिचारान्निवर्तनं दैवसिकं दिवसमध्ये नामस्थापनाद्रव्यक्षेत्रकालभावाश्रितातीचारस्य
कृतकारितानुमतस्य मनोवचनकायैः शोधनं तथा रात्रावेव रात्रिकं रात्रिविषयस्य षड्विधातीचारस्य कृत-
कारितानुमतस्य त्रिविधेन निरसनं रात्रिकं ईर्यापथे भवमैर्यापथं षड्जीवनिकायविषयातीचारस्य निरसनं ज्ञात-
व्यं पक्षे भवं पाक्षिकं पंचदशरात्रविषयस्य षड्विधनामादिकारणस्य कृतकारितानुमतस्य मनोवचनकायैः परि- १६२
शोधनं संवत्सरे भवं सांवत्सरिकं चतुर्मासेषु भवं चातुर्मासिकं चातुर्मासमध्ये संवत्सरमध्ये नामादिनिबंधनषड्विध-
स्यातीचारस्य वर्जनं निरसनं वा कृतकारितानुमतस्य मनोवचनकायैर्निरसनं उत्तमार्थं सर्वमाहत्य यावज्जीवं

चतुर्विधाहारस्य परित्यागः सर्वातिचारप्रतिक्रमणस्यात्रैवान्तर्भावो द्रष्टव्यः एवं सप्तप्रकारं प्रतिक्रमणं द्रष्टव्यमिति
प्रतिक्रमणं सप्तप्रकारेणास्तेदं प्रतिपादयन्नाह पडिकमओ पडिकमणं पडिकमिदव्वं च होदि णायव्वं एदेसिं पत्तेयं।
परूवणा होदि कायव्वा प्रतिक्रामति निकृतदोषाद्विरमतीति प्रतिक्रामकः अथवा दोषनिर्हरणे प्रवर्तते ऽवि-
च्छिन्नरागक्रमेणेति प्रतिक्रामकः पंचमहाव्रतादिश्रवणधारणदोषनिर्हरणतत्परः प्रतिक्रमणं पंचमहाव्रताद्यती-
चारविरतिर्व्रतशुद्धिनिमित्ताक्षरमाला वा प्रतिक्रमितव्यं द्रव्यं च परित्याज्यं मिथ्यात्वाद्यतिचाररूपं स च विज्ञातव्यं एत-
षां त्रयाणां प्रत्येकमेकैकं प्रतिप्ररूपणा प्रतिपादनं भवति तथैव प्रतिपादयन्नाह जीवो दु पडिक्कमओ दव्वे
खेत्ते य काल भावे य पडिगच्छदि जेण जम्हि तं तस्स भवे पडिक्कमणं जीवस्तु प्रतिक्रामकः दोषद्वारागतकर्म-
विध्वंसकः जीवश्रुतना लक्षणः कर्तृप्रतिक्रामकः द्रव्यक्षेत्रकालभावविषये द्रव्यमाहारपुस्तकौषधोपकर-
णादि क्षेत्रं शयनासनस्थानचंक्रमणादिविषयात्तनाग अंगुलवितस्तिहस्तधनुःक्रोशयोजनादिप्रमितं कालः
घटिकामुहूर्तसमयलवदिवसरात्रिपक्षमासऋत्वयनसंवत्सरसंध्यापर्वादिः भावः परिणामो रागद्वेषादिमदादिल-
क्षणः एतद्विषयादतिचारान्निवर्तनपरो जीवः प्रतिक्रामकः द्रव्यक्षेत्रकालभावे जेयाकारबहिर्भावस्वरूपः अथ

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वा द्रव्यक्षेत्रकालभावादतिचारात्प्रति गच्छति निवर्तते स प्रतिक्रामकः । अथवा येन परिणामेनाक्षरकदंब-
केन वा प्रतिगच्छति पुनर्याति यस्मिन् व्रतशुद्धिपूर्वस्वरूपे यस्मिन् वा जीवः पूर्वव्रतशुद्धिपरिणामेनातीचारं परित्य-
जेत् स परिणामोऽक्षरसमूहो वा तस्य वा व्रतशुद्धिपरिणामस्य जीवस्य नेवन्ध्यतिक्रमणं व्रतविषयमतीचारं येन परि-
णामेन प्रक्षाल्य प्रत्यागच्छति पूर्वव्रतशुद्धौ स परिणामः स्वस्य जीवस्य तत्व प्रतिक्रमणमिति । मिथ्यादुःकृताभि-
धानादभिव्यक्तप्रतिक्रियं द्रव्यक्षेत्रकालभावमाश्रित्य प्रतिक्रमणमिति वा प्रतिक्रमितव्यं तस्य स्वरूपमाह

पडिकमिदव्वं दव्वं सच्चित्ताचित्तमिस्सयं तिविहं । खेत्तं च गिहादीयं कालो दिवसादिकालंहि ॥ परि-
क्रमितव्यं परित्यजनीयं किं तत् द्रव्यं सचित्ताचित्तमिश्रभेदेन त्रिविधं सचित्तेन चेतन्येन वर्तत इति सचित्तं द्वि-
पदचतुष्पदादि अचित्तं सुवर्णरूप्यलोहादि मिश्रं वस्त्रादियुक्तद्विपदादि तथा क्षेत्रं गृहपत्तनरूपं वाप्यादिकं प्र-
तिक्रमितव्यं तथा कालो दिवसमुहूर्तरात्रिवर्षाकालादिः प्रतिक्रमितव्यः येन द्रव्येण क्षेत्रेण कालेन वा पापा- १६३
गमो भवति तद्द्रव्यं तत्क्षेत्रं स कालः परिहरणीयः द्रव्यक्षेत्रकालाश्रितदोषाणामभावार्थः कालं च प्रतिक्रमि-
तव्यं यस्मिन् काले प्रतिक्रमणमुक्तं तस्मिन् काले कर्तव्यमिति अथवा कालेऽष्टमीचतुर्दशीनंदीश्वरादिके द्रव्य-

क्षेत्रं प्रतिक्रमितव्यं कालशुद्धिदिवसादिः प्रतिक्रमितव्यं प्रमादादिरूपेण अथवा भावो दिपावांतरं भावश्च प्रति-
क्रमितव्य इति अप्रासुकद्रव्यक्षेत्रकालभावस्य प्रासुकाहारेणातीचारस्य परिहरणं यावद् इति तावत्प्रतिक्र-
मणमाह मिच्छत्तपडिक्कमणं तह चेव असंजमे पडिक्कमणं । कसाएसु पडिक्कमणं जोगेसु य अप्पसत्थेसु ॥
मिथ्यात्वस्य प्रतिक्रमणं त्यागस्तद्विषयदोषाभिनिर्हरणं तथैवासंयमस्य प्रतिक्रमणं तद्विषयातीचारपरि-
हारः कषायाणां क्रोधादीनां प्रतिक्रमणं तद्विषयव्रतातीचारशुद्धिकरणं योगानामप्रशस्तानां प्रतिक्रमणं
मनोवाक्कायविषयाद्व्रतातीचारनिवर्तनमस्पर्शनावप्रतिक्रमणमिति । आलोचनापूर्वकं प्रतिक्रमणं यत-
१२ आलोचनास्वरूपमाह काऊण य किदियम्मं पडिलेहिय अंजलीकरणसुद्धो । आलोचिज्ज सुविहि-
दो गारवमाणं च मोत्तूण ॥ कृतिकर्म विनयं सिद्धभक्तिश्रुतभक्त्यादिकं कृत्वा चक्षुषा परशरीरलमांस्वोपव-
शोधनं च प्रतिलेख्य सम्मार्ज्य पिच्छिकया चक्षुषा च अथवा चारित्रातिचारान् सम्यग्निरूप्य अंजलिकरणशुद्धि-
ललाटपट्टविन्यस्तकरमुकुलक्रियाशुद्ध एवमालोचयेत् गुरवे पराक्षान्निवेदयत् सुविहितः सुचरितः स्वतंत्रः
ऋद्धिगारवं रसगारवं सातगारवं मानं च जात्यादिमदं मुक्त्वा परित्यज्य एवं गुरवे स्वव्रतातीचारान्निवेदयेदिति । आ-

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

लोचनाप्रकारमाह ॥ आलोयणं दिवसियं राइय इरियावहं च बोधव्वं । पक्खिय चाउम्मासिय संवच्छरमुत्तम
ठं तु ॥ आलोचनं गुरवे अपराधनिवेदनं अर्हद्भट्टारकस्याग्रतः स्वापराधाविष्करणं वा स्वचित्ते पराक्षनामनव
गृहनं दिवसे भवं दैवसिकं रात्रौ भवं रात्रिकं ईर्यापथे भवमैर्यापथं बोद्धव्यं पक्षे भवं पाक्षिकं चतुर्मासेषु भवं चा +३+३
तुर्मासिकं संवत्सरे भवं सांवत्सरिकं उत्तमार्थे भवमौत्तमार्थं च दिवसरात्रिईर्यापथपक्षचतुर्मासंवत्सरोत्तमा
र्थविषयजातापराधानां गुर्वादिभ्यो निवेदनं सप्तप्रकारमालोचनं वेदितव्यमिति ॥ आलोचनीयमाह ॥ अणा
भोगकदं कम्मं जं किंचि मणसा कदं । तं सव्वं आलोचेज्जहु अव्वाखित्तेण चेतसा ॥ आभोगः सर्वजनपरि
ज्ञातव्रतातीचारः अनाभोगोऽपरिज्ञातः तस्मादनाभोगकृतं कर्म आभोगमंतरेण कृतातीचारस्तथाऽनाभोगकृत
मातीचारश्च तथा यत्किंचिन्मनसा च कृतं कर्म तथा कायवचनकृतं च तत्सर्वं आलोचयत यत्किंचिदनाभो
गकृतं कर्माभोगकृतं कायवाङ्मनसा कृतं च पापं तत्सर्वमव्याक्षिप्तचेतसा अनाकुलितचित्तेनालोचयेदिति
आलोचनापर्यायनामान्याह ॥ आलोचणमालुंचण विगडीकरणं च भावसुद्धी दु । आलोचिदम्हि आराध १६४
णा अणालोचणे णत्थि ॥ आलोचनमालुंचनमपनयनं विकृतीकरणं आविःकरणं च भावशुद्धिश्चेत्येकोर्थः

=सेवनीया=२

अथ किमर्थमालोचनं क्रियत इत्याशंकायामाह ॥ यस्मादालोचिते चरित्राचारः सर्वः कृतो गुरवे निवेदिते च ति आरा
धना सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रशुद्धिरनालोचने पुनर्दोषाणामनाविःकरणे पुनर्नास्त्याराधना तस्मादालोचा
यितव्यमिति ॥ आलोचनकालहरणं न कर्तव्यमिति प्रदर्शयन्नाह ॥ उप्पण्णा उप्पण्णा माया अणुपुव्वसो णिहं
तव्वा । आलोचणणिंदणगरहणाहिं ण पुणो तियं विदियं ॥ उत्पन्नोत्पन्ना यथा यथा संजाता माया व्रताद्य
तीचारा अनुपूर्वशोऽनुक्रमेण यस्मिन् काले यस्मिन् क्षेत्रे यद्द्रव्यमाश्रित्य येन भावेन तेनैव क्रमेण कौटिल्यं परित्य
ज्य निहंतव्या परिशोधयितव्या यस्मादालोचनं गुरवे दोषनिवेदनं निंदनं परेषामाविःकरणं गर्हणमात्मजुगुप्सने कर्त
व्ये पुनर्द्वितीयं पुनर्न करिष्यामीति अथवा न पुनस्तृतीयं दिनं द्वितीयं वा द्वितीयदिवसे तृतीयदिवसे आलोचा
यिष्यामीति न चिंतनीयं यस्मात्क्षणमपि कालं न जानंति तीव्रतावार्थस्तस्माच्छीघ्रमालोचयितव्यमिति
आलोयणणिंदणगरहणाहिं अब्भुट्ठिओ य करणाए । तं भावपडिक्कमणं सेसं पुण दव्वदो भणिदं ॥ गुरवे
ऽपराधनिवेदनमालोचनं वचनेनात्मजुगुप्सनं परस्यानिवेदनं च निंदा चित्तेनात्मनो जुगुप्सनं आसनविरा
धनलयं च गर्हणं एतैः क्रियायां प्रतिक्रमणे अथवा पुनरतीचाराकरणे अभ्युत्थितः उद्यतो यस्तस्माद्भावप्रति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

क्रमणं परमार्थन्ततो दोषः परिहारः सोऽपि तेनैव नितरेण कृतं इत्यतो परमार्थरूपं तेन न मिति इत्यप्रतिक्रमणे
दोषमाह भावेण अणुवजुत्तो दव्वीभूदो पडिक्कमदि जोदु जस्सट्ठं पडिकमदे तं पुण अट्ठं ण साधेदि
भावेनानुपयुक्तः शुभपरिणामरहितः द्रव्यीभूतो दोषेभ्यो निर्गतमनाः रागद्वेषाद्युपहतचेताः प्रतिक्रमते दोष
निर्हरणाय प्रतिक्रमणसूत्राणि करोति व्रतिः यः स यस्मा अर्थाय यस्मै दोषाय प्रतिक्रमते तं पुनरर्थं न साधयति तं दो
षं परिहरतीत्यर्थः भावप्रतिक्रमणमाह भावेण संपजुत्तो जदत्थजोगो य जंपदे सुत्तं सो कम्मणिज्जराए वि
उलाए वट्टदे साहू भावेन संप्रयुक्तो यदर्थं योगश्च यन्निमित्तं अनुष्ठानं यस्मै अर्थाय उद्यतो जल्पति सूत्रं
प्रतिक्रमणपदान्युच्चरति स साधुः कर्मनिर्जरायां विपुलायां प्रवर्तते सर्वापराधान्परिहरतीत्यर्थः
किमर्थं प्रतिक्रमणमित्याह सपडिक्कमणो धम्मो पुरिमस्स य पच्छिमस्स य जिणस्स अवराहे पडिक्क
मणं मज्झिमयाणं जिणवराणं सह प्रतिक्रमणेन वर्तत इति सप्रतिक्रमणो धर्मो दोषपरिहारेण चारित्रं पूर्वस्य २६५
आदिनाथस्य ऋषभतीर्थकरस्य पश्चिमस्य पाश्चात्यस्य सन्मतिस्वामिनः जिनस्य तयोस्तीर्थकरयोः धर्मः प्रतिक्रमणस
मन्वितः अपराधे सति वा मा वा मध्यमानां पुनर्जिनवराणां अजितादिपार्श्वनाथपर्यन्तानां अपराधे सति प्रतिक्र।

मणं तेषां यतोऽपराधबाहुल्याभावादिति जावेदु अप्पणो वा अण्णदरे वा भवे अदीचारो तावेदु पडिक्क
मणं मज्झिमयाणं जिणवराणं यस्मिन् व्रते आत्मनोऽन्यस्य वा भवेदतीचारः तस्मिन्विषये भवेत्प्रतिक्र
मणं मध्यमजिनवराणाम् आद्यपश्चिमयोः पुनस्तीर्थकरयोरेकस्मिन्नपराधे सर्वान् प्रतिक्रमणदण्डकानुच्चरन्ती
त्याह इरियागोयरसुमिणादि सव्वमाचरदु मा व मा चरदु पुरिमचरिमादु सव्वे सव्वं णियमा पडिक्कमदि
ईर्यागोचरस्वप्नादिभवं सर्वमतीचारमाचरतु मा वा चरतु सर्वे ऋषभनाथशिष्याः सन्मतिवर्धमानशिष्याः
सर्वान् दोषान् नियमान् प्रतिक्रमणदण्डकान् प्रतिक्रमन्ते उच्चारयन्ति किमिति आद्याः पश्चिमाश्च सर्वान्नियमान्
उच्चारयन्ति किमिति अजितादिपार्श्वनाथपर्यन्तशिष्या नोच्चारयन्तीति आशंकायामाह मज्झिमया दिढ
बुद्धी एयग्गमणा अमोहलक्खा य तम्हा हु जमाचरंति तं गरहंता वि सुज्झंति यस्मान्मध्यमतीर्थकरशिष्याः
दृढबुद्धयः अविस्मरणशीलाः एकाग्रमनसः स्थिरचित्ता अमोहलक्षा अमूढमनसः प्रेक्षापूर्वकारिणः तस्मात्स्फु
टं यं दोषमाचरन्ति तस्माद्दोषात् गर्हन्तोऽपि आत्मानं जुगुप्समानाः शुद्ध्यन्ति शुद्धचारित्रा भवन्तीति पुरिमचरिमा
दु जम्हा चलचित्ता चेव मोहलक्खा य तो सव्वपडिक्कमणं अंधलयघोडदिट्ठंतो पूर्वचरमतीर्थकरशिष्याः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यस्माज्जलचित्ता ऊर्ध्वं इदमनंतरमेव मादलनाश्रुतमनमात्रं स्त्ववाराणां स्थानं प्रतिपादितमपि तज्ज्ञानंति गुरुजना
तं वक्ष्यमाणमत्मात्सर्वं प्रतिक्रमणं दंडकोच्चारणे पठनं धवलकधाटककहतांतः कम्पादिप्रज्ञप्तौ धवंच
वेदयुक्तः अध्यायोऽपि सर्वः स च वेदकं न जानाति वेदकस्य ग्रामं प्रामाणं च वेदपुराणं अध्यासिनिमित्तानि सर्वाणि
पापक्षमनिष्ठयुक्तानि तेनामोऽस्य धर्मध्यानं ततः एवं मार्गेऽपि यदि कस्मिन् प्रतिक्रमणदंडके स्थिरमनानन्दनि
अन्यस्मिन्नवंत अन्यस्मिन्नविषयत्वेऽन्यस्मिन्वानतत्त्वेऽन्यस्मिन्नविषयत्वेतीति सर्वदंडकोच्चारणं न्याय्यमिति नचात्र
विरोधः सर्वोऽपि कर्मक्षयकरणसमर्थो यत इति प्रतिक्रमणनिर्युक्तिमुपसंहरन् प्रत्याख्याननिर्युक्तिं च प्रपंचय
न्नाह ॥ पडिकमणणिज्जुत्ती पुण एसा कहिया मए समासेण । पच्चक्खाणणिजुत्ती एत्तो उड्ढं पवक्खामि ॥

प्रतिक्रमणनिर्युक्तिरेषा कथिता मया समासेन पुनः प्रत्याख्याननिर्युक्तिमित ऊर्ध्वं प्रवक्ष्यामीति तत्रामौ
च प्रतिज्ञां निर्वहन्नाह ॥ णामट्ठवणा दव्वे खेत्ते काले य होदि भावे य । एसो पच्चक्खाणे णिक्खेवो छव्विहो णेओ ॥

अयोग्यानि नामानि पापहेतूनि विरोधकारणानि न कर्तव्यानि न कारयितव्यानि नानुमंतव्यानीति नामप्रत्या १६६
ख्यानं प्रत्याख्याननाममात्रं वा अयोग्याः स्थापनाः पापबंधहेतुभूता मिथ्यात्वादिप्रवर्तकाः अपरमार्थरूपदेवता

दिप्रतिबिंबानि पापकारणद्रव्यरूपाणि न कर्तव्यानि न कारयितव्यानि नानुमंतव्यानीति स्थापनाप्रत्याख्यानं
प्रत्याख्यानपरिणतप्रतिबिंबं सद्भावासद्भावरूपं स्थापनाप्रत्याख्यानमिति । द्रव्यप्रत्याख्यानं आगमतज्ज्ञायक
नोआगमज्ञायकशरीरभाविजीवतद्व्यतिरिक्तं च द्रव्यप्रत्याख्यानं असंयमादिहेतुभूतस्य द्रव्यस्य परिहारः क्षेत्रप्रत्या
ख्यानं प्रत्याख्यानपरिणतेन सेवितप्रदेशो वा क्षेत्रप्रत्याख्यानं असंयमादिनिमित्तभूतस्य क्षेत्रस्य परिहारः
कालप्रत्याख्यानं प्रत्याख्यानपरिणतेन सेवितकालो वा मिथ्यात्वासंयमकषायादीनां त्रिविधेन परिहारो भावप्र
त्याख्यानं आगमनोआगमज्ञायकस्य द्विज्ञानं प्रदत्तादिति एवमेषु नामस्थापनाद्रव्यक्षेत्रकालभावविषयः प्रत्याख्याननि
क्षेपः षड्विधो ज्ञातव्य इति प्रतिक्रमणप्रत्याख्यानयोः को विशेष इति चेन्नैष दोषः अतीतकालविषयातीचारशो
धनं प्रतिक्रमणं अतीतानागतवर्तमानकालविषयातीचारनिर्हरणं प्रत्याख्यानं अथवा व्रताद्यतीचारशोधनं प्रति
क्रमणं अतीचारकारणसचित्ताचित्तमिश्रद्रव्यविनिवृत्तिस्तपोनिमित्तं प्रासुकद्रव्यस्य च निवृत्तिः प्रत्याख्यानं यस्मा
दिति प्रत्याख्यायकप्रत्याख्यातव्यस्वरूपप्रतिपादनार्थमाह ॥ पच्चक्खाओ पच्चक्खाणं पच्चक्खियव्वमेवं तु तीदे प
च्चुप्पण्णे अणागदे च काले ॥ प्रत्याख्यायको जीवः संयमोपेतः प्रत्याख्यानं परित्यागपरिणामः प्रत्याख्यातव्यं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

द्रव्यं सचित्ताचित्तमिश्रकं सावद्यं निरवद्यं वा एवंविधः प्रकारो यं प्रत्याख्यानस्वरूपोऽन्यथानुपपन्नेरिति तद्विविधमप्य-
तीते काले प्रत्युत्पन्ने काले अनागते च काले भूतं विषयं वर्तमानकालेऽपि ज्ञातव्यमिति प्रत्याख्यायकस्वरूपं प्रति-
पादयन्नाह — आणाय जाणणा विय उवजुत्तो मूलमज्झणिद्देसे सागारमणागारं अणुपालंतो दढधिदीउ
आणाविय आज्ञा गुरूपदेशेन अर्हदाज्ञया चारित्रश्रद्धया जाणणाविय ज्ञापकेन युक्तनिवेदनेन अथवा परमार्थ-
तो ज्ञात्वा दोषस्वरूपं तपोहेतुं बाह्याभ्यंतरं च विविधं ज्ञात्वा अपि तो प्रयुक्तः षट्प्रकारसमन्वितः मूले आदौ ग्रहणका-
ले मध्ये मध्यकाले निर्देशे समाप्तौ सागारं सागारं ग्रामं यतासंयतयोग्यमथवा साकारं सविकल्पं भेदसहितं अनागारं
संयमसंयतो ज्ञवं यतिप्रतिबद्धं अथवानाकारं निर्विकल्पं सर्वथापरित्यागं अनुपालयन् रक्षन् दृढधृतिकः सर्वथा-
पतः मूलमध्यनिर्देशे साकारमनाकारं च प्रत्याख्यानमुपयुक्तः सन् आज्ञया सम्यग्विवेकेन वानुपालयन् दृढधृ-
तिको य एवं भवति स प्रत्याख्यायको नाम भवतीति संबंधः उत्तरगाथया मूलमध्यनिर्देशे आज्ञयोपयुक्तः साकारमना- १८१
कारं च प्रत्याख्यानमनुमन्ज्ञापयन् प्रतिपादयन्ननुपालयन् दृढधृतिकः प्रत्याख्यायको भवतीति ज्ञापकं प्रतिपादयन्ना-
ह ।। सो पच्चक्खाणं पच्चक्खाणं तित्थयरेहिं वदि पच्चखिदव्वमुवधि आहारो चेव बोद्धव्वा ।। प्रत्याख्यायकः

र्वेदा संबंधः प्रत्याख्यानमित्युच्यते त्यागः सावद्यस्य द्रव्यस्य निरवद्यस्य वा तपोनिमित्तं परित्यागः प्रत्याख्यानं प्रत्या-
ख्यातव्यः परित्यजनीयश्च उपधिः परिग्रहः सचित्ताचित्तमिश्रलक्षणः क्रोधादिरूपश्च आहारश्चाशनपानखाद्यादि-
लक्षणो बोधव्य इति प्रकृतं प्रत्याख्यानं प्रपंचयन्नाह — पच्चक्खाणं उत्तरगुणेसु खमणादी होदि णयविदं
तेणावि य पच्चदं तं विसुद्धणमोद समविदं तु ।। प्रत्याख्यानं मूलगुणविषयं उत्तरगुणविषयं क्षपणादिलक्षणं
नाशनपरित्यागादिलक्षणं अनेकविधमनेकप्रकारं तेनापि चात्र प्रकृतं प्रकृतं अथवा तेन प्रत्याख्यायकेनात्र यत्नः
कर्तव्यः तदेतदपि च दशविधं तदपि चैतत् क्षमणादिदशप्रकारं भवतीति वदितव्यं तान् दशभेदान् प्रतिपादयन्नाह
२ ... मूलगुणविषयमुत्तरगुणविषयं च क्षमणादिलक्षणं नाशनपरित्यागादिलक्षणं अनेकविधमनेक-
प्रकारं तेनापि चात्र प्रकृतं प्रकृतं अथवा तेन प्रत्याख्यायकेनात्र यत्नः कर्तव्यः तदेतदपि च दशविधं तदपि चैतत्
क्षमणादि दशप्रकारं भवतीति वदितव्यं तान् दशभेदान् प्रतिपादयन्नाह — अणागदमदिकंतं कोडीसहि-
दं णिखंडिदं चेव सागारमणागारं परिमाणगदं अपरिसेसं ।। अणागदं अनागतं भविष्यत्कालविषयोपवा-
सादिकरणं चतुर्दश्यादिषु यत्कर्तव्यं त्रयोदश्यादिषु यत् क्रियते तदनागतं प्रत्याख्यानं अदिकंतं अतिक्रांतं अ-

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तीतकालविषयोपवासादिकरणं च तद्दृष्टमदिसुयं कर्त्तव्यमुपवासादिकं तं प्रतिपदादिषु क्रियते इति कांतं प्र
त्याख्यानं कोटीसहिदं कोटिसहितं संकल्पसमन्वितं ज्ञात्वा पश्चादुपवासादिकं श्वस्तने दिने स्वाध्यायवेलायाम
तिक्रांतायां यदि शक्तिर्भविष्यत्युपवासं करिष्यामि नो चेन्न करिष्यामीत्येवं क्रियते प्रत्याख्यानं तत्कोटिस
हितमिति। णिखंडिदं निःखंडितं अवश्यकर्त्तव्यं पाक्षिकादिषूपवासकरणं निःखंडितं प्रत्याख्यानं साकारं
सभेदं सर्वतोभद्रकनकावल्याद्युपवासविधिर्नक्षत्रादिभेदेन करणं साकारप्रत्याख्यानं मनाकारं स्वेच्छयोपवास
विधिर्नक्षत्रादिकमंतरेणोपवासादिकरणमनाकारप्रत्याख्यानं परिमाणगतं प्रमाणसहितं षष्ठाष्टमदशम
द्वादशपक्षार्धपक्षमासादिकालादिपरिमाणेनोपवासादिकरणं परिमाणगतं प्रत्याख्यानं अपरिशेषं यावज्जी
वं चतुर्विधाहारादित्यागोपरिशेषं प्रत्याख्यानं ॥ अद्धाणगदं णवमं दसमं तु सहेदुगं वियाणाहि ॥ पच्च
क्खाणवियप्पा णिरुत्तिजुत्ता जिणमदंमि ॥ अद्धाणगदं अध्वानगतं अध्वगतं मार्गविषयं अटवीनद्यादि १६५
निष्क्रमणद्वारेणोपवासादिकरणं अध्वगतं नाम प्रत्याख्यानं नवमं सहेदुगं नावगतं सहेतुकं उपसर्गादिनिमि
त्तापेक्षमुपवासादिकरणं सहेतुकं नाम प्रत्याख्यानं दशमं विजानीहि ॥ एवमेतान् प्रत्याख्यानविकल्पान् निरु

क्तियुक्तान् अर्थानुगतान् परमार्थरूपान् जिनमते विजानीहीति ॥ पुनरपि प्रत्याख्यानकरणविधिमाह ॥ विण
एण तहाणुभासा हवदि य अणुपालणाय परिणामे ॥ एदं पच्चक्खाणं चदुविधं होदि णादव्वं ॥ विनयेन शुद्धं तथा
नुभाषया अनुपालनेन परिणामेन च यच्छुद्धं भवति तदेतत्प्रत्याख्यानं चतुर्विधं भवति ज्ञातव्यमिति । यस्मिन् प्र
त्याख्याने विनयेन सार्धमनुभाषया प्रतिपालनेन सद्परिणामशुद्धिः स्यात् प्रत्याख्यानं चतुर्विधं भवति ज्ञातव्यमिति ॥
विनयप्रत्याख्यानं तावदाह ॥ किदियम्मं उवचारिय विणओ तह णाणदंसणचरित्ते पंचविहविणयजुत्तं वि
णयसुद्धं हवदि तं तु ॥ कृतिकर्म सिद्धभक्तिश्रुतभक्तिपूर्वकं कायोत्सर्गकरणं भक्त्यौपचारिकविनयः कृतक
रमुकुलललाटपट्टविनतोत्तमांगः प्रशांततनुः पिच्छिकया विलम्बितवक्षःस्थलाद्युपचारविनयः तथा ज्ञानदर्शनचा
रित्रविषयो विनय एवं क्रियाकर्मादिपंचप्रकारेण विनयेन युक्तं विनयशुद्धं तत्प्रत्याख्यानं भवति ॥ अनुभाषा
युक्तं प्रत्याख्यानमाह ॥ अणुभासदि गुरुवयणं अक्खरपदवंजणं कमविसुद्धं घोसविसुद्धीसुद्धं एदं अणुभा
सणासुद्धं ॥ अनुभाषते अनुवदति गुरुवचनं उच्चारणं यथोच्चारितं प्रत्याख्यानाक्षरपदपंक्तिम
र्थवंतानुच्चरतीति अक्षरमेकस्वरयुक्तं व्यंजनं स्वामीत्यादिकं पदं सुबंतं मिडंतं चाक्षरसमुदयरूपं व्यंजनमनक्षर

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

329 वर्णस्वरूपं खंडाक्षरानुस्वारविसर्जनीयादिकं क्रमविशुद्धं येनैव क्रमेण स्थितानि वर्णपदव्यंजनवाक्यादीनि ग्रंथा
र्थनियमश्चापि तेनैव पाठः घोषविशुद्धं चापि शुद्धं गुर्वादिकवर्णविषयोच्चारसहितं सुखमध्योच्चारेण रहितं मध्ये कल।
कलेनाविहीनं स्वरनिश्चलमिति एवमेतत्प्रत्याख्यानमनुभाषणविशुद्धं वेदितव्यमिति" अनुपालनसहितप्रत्याख्या
नस्य स्वरूपमाह" आदंके उवसग्गे समे य दुब्भिक्खवुत्ति कंतारे जं पालिदं ण भग्गं एदं अणुपालणासुद्धं आ
तंकः सहसोत्थितो व्याधिः उपसर्गो देवमनुष्यतिर्यक्कृतपीडा श्रमे उपवासादिना मार्गादिकृतः परिश्रमः श्रमज्वरा
गादिकृतं दुर्भिक्षं दुर्वृत्तिर्वर्षाकालभंगराजविड्वरचौराद्युपद्रवलयेन सस्यादिनिष्पत्त्यभावेन भिक्षायाः अप्राप्त्यभा
वः कांतारं महाटवी विंध्यपर्वतादिकभयानकप्रदेशः एतेषूपस्थितेष्वपि तेषूपसर्गपरिश्रमदुर्भिक्षवृत्तिकांतारे
षु यत्प्रतिपालितं रक्षितं न भग्नं न मनागपि विपरिणामरूपं जातं तदेतत्प्रत्याख्यानमनुपालनविशुद्धं नाम परिणामवि
शुद्धप्रत्याख्यानस्य स्वरूपमाह" रागेण व दोसेण व मणपरिणामेण दूसिदं जं तु तं पुण पच्चक्खाणं भावविसुद्धं
तु णायव्वं" रागपरिणामेन द्वेषपरिणामेन वा यदपि तन्न दूषितं विपरिणामेन यत्प्रत्याख्यानं तत्पुनः प्रत्याख्या १६९
नं विशुद्धं ज्ञातव्यमिति सम्यग्दर्शनादियुक्तस्य निःकांक्षस्य वीतरागस्य समभावयुक्तस्योद्दिंमादिव्रतसहितस्य

१७०

380 दशावस्थं प्रत्याख्यानं परिणामशुद्धं भवेदिति चतुर्विधाहारस्वरूपमाह" असणं खुदप्पसमणं पाणाणुग्गहो तह
तहा पाणं खादंति खादियं उण सादंति सादियं भणियं" अशनं क्षुदुपशमनं बुभुक्षोपरतिः प्राणानां। =दूरीकरणार्थ
दशप्रकाराणामनुग्रहो येन तत्तथा पानं खाद्यत इति खाद्यं खरविशदं लड्डुकादि पुनः रास्वाद्यते मेलाकक्का। इति आस्वा
लादिकमिति भणितं" एवं विधस्य चतुर्विधाहारस्य प्रत्याख्यानमुत्तमार्थप्रत्याख्यानमिति चतुर्विधाहारस्यैकत्वं दि =३
प्रतिपादयन्नाह" सव्वो वि य आहारो असणं सव्वो वि वुच्चदे पाणं सव्वो वि खादियं उण सव्वो वि य सा
दियं भणियं" सर्वोप्याहारोऽशनं तथा सर्वोप्याहारः पानमित्युच्यते तथा सर्वोप्याहारः खाद्यं तथा सर्वोपि चा
हारः स्वाद्यमिति भणितं" एवं चतुर्विधस्याप्याहारस्य द्रव्यार्थिकनयापेक्षयापेक्षयैकत्वमोदनादीदं तदिति पर्याया।
र्थिकनयापेक्षया पुनश्चतुर्विधस्यार्थमाह" असणं पाणं तह खादियं चउत्थं च सादियं भणियं" एवं परूविदं दु
दु सद्दहिदुं जह सुही होदि" एवमशनपानखाद्यस्वाद्यलक्षणमाहारस्य चतुर्विधं प्ररूपितं श्रद्धाय सुखी भवतीति।
फलं व्याख्यातं भवतीति प्रत्याख्याननिर्युक्तिं व्याख्याय कायोत्सर्गनिर्युक्तिस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह" पच्चक्खा
णणिज्जुत्ती एसा कहिया मए समासेण काओसग्गणिज्जुत्ती एत्तो उड्ढं पवक्खामि" प्रत्याख्याननिर्युक्तिरेषा क

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्थितामयात्मस्मेन कायोत्सर्गनिर्युक्तिमितऊर्ध्वं वक्ष्ये इति नामादिनिःकायोत्सर्गनिरूपयितुमाह ॥
मंठवणा दव्वे खेत्ते काले य होइ भावेय एसो काउस्सग्गे णिक्खेवो छव्विहो णेओ खरपरुषादिसावद्यक
नामद्वारेणागतातीचारशोधनाय कायोत्सर्गो नाममात्रं कायोत्सर्गो वा नामकायोत्सर्गः पापस्थापनाद्वारेणागती
चारशोधननिमित्तकायोत्सर्गपरिणतप्रतिबिंबस्थापनाकायोत्सर्गः सावद्यद्रव्यसेवाद्वारेणागतातीचारनिर्ह
रणाय कायोत्सर्गः कायोत्सर्गव्यावर्णनीयप्राभृतज्ञोऽनुपयुक्तः तच्छरीरं वा द्रव्यकायोत्सर्गः सावद्यक्षेत्रसेवा
गतदोषध्वंसनकायोत्सर्गः कायोत्सर्गपरिणतसेवितक्षेत्रं वा क्षेत्रकायोत्सर्गः सावद्यकालाचरणद्वारागतदो
षपरिहाराय कायोत्सर्गः कायोत्सर्गपरिणतसहितकालो वा कालकायोत्सर्गः मिथ्यात्वाद्यतिचारशोधनाय
भावकायोत्सर्गः कायोत्सर्गव्यावर्णनीयप्राभृतज्ञ उपयुक्तः सज्ज्ञानं जीवप्रदेशा वा भावनोकायोत्सर्गः एवं
नामस्थापनाद्रव्यक्षेत्रकालभावविषयः षट्प्रकारः कायोत्सर्गनिक्षेपः बुद्धिमद्भिर्ज्ञातव्य इति कायोत्सर्गकारणमंतरेण का १७७
योत्सर्गः प्रतिपादयितुं न शक्यत इति तत्स्वरूपं प्रतिपादयन्नाह काउस्सग्गो काउस्सग्गी काउस्सग्गस्स कारणं
चेव एदेसिं पत्तेयं परूवणा होदि तिण्हंपि कायस्य शरीरस्योत्सर्गः परित्यागः कायोत्सर्गः स्थितस्यासीन

स्य सर्वांगचलनरहितस्य शुभध्यानस्य वृत्तिः कायोत्सर्गः सोऽस्यास्तीति कायोत्सर्गी असंयतसम्यग्दृष्ट्यादिभव्यः कायोत्स
र्गस्य कारणं हेतुश्चैवमेतेषां त्रयाणामपि प्रत्येकं प्ररूपणा भवति ज्ञातव्येति तावत्कायोत्सर्गस्वरूपमाह वोस
रिदबाहुजुयलो चदुरंगुलअंतरेण समपादो सव्वंगचलणरहिओ काउस्सग्गो विसुद्धो दु व्युत्सृष्टं त्यक्तं बा
हुयुगलं यस्मिन् स व्युत्सृष्टबाहुयुगलः प्रलंबितभुजश्चतुरंगुलमंतरं ययोः पादयोस्तौ चतुरंगुलां
तरौ चतुरंगुलांतरौ समौ पादौ यस्मिन् स चतुरंगुलांतरसमपादः सर्वेषामंगानां करचरणशिरोग्रीवाक्षिभ्रूविका
रादीनां चलनं तेन रहितः सर्वांगचलनरहितः सर्वदोषपरिमुक्तः एवंविधः कायोत्सर्गो भवतीति कायोत्सर्गि
स्वरूपनिरूपणायाह मोक्खट्ठी जिदणिद्दो सुत्तत्थविसारदो करणसुद्धो आदबलविरियजुत्तो काउस्सग्गी
विसुद्धप्पा मोक्षमर्थयत इति मोक्षार्थी कर्मक्षयप्रयोजनः जिता निद्रा येनासौ जितनिद्रः जागरणशीलः सू
त्रं चार्थश्च सूत्रार्थौ तयोर्विशारदो निपुणः सूत्रार्थविशारदः करणेन क्रियापरिणामेन वा शुद्धः करणशुद्धः आ
त्मबलवीर्ययुक्तः आत्मीयशक्तिः क्षयोपशमशक्तिसहितः कायोत्सर्गी विशुद्धात्मा भवति ज्ञातव्य इति काया
त्सर्गमधिष्ठातुकामः प्राह काउस्सग्गं मोक्खपहदेसयं घादिकम्मअदिचारं इच्छामि अहिट्ठादुं जिणसेविद

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

देसिदत्तादो ॥ कायोत्सर्गं मोक्षपथदेशकं सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रोपकारकं घातिकर्मणां ज्ञानदर्शनावरणमो
हनीयान्तरायकर्मणामतिचारविनाशं घातिकर्मविडंमकं जिनाप्रदर्शं अधिष्ठातुं यतः कायोत्सर्गो जिनैर्देशितः
सेवितश्च तस्मात्तमधिष्ठातुमिच्छामीति कायोत्सर्गस्य कारणमाह ॥ एगपदमस्सिदस्स वि जो अदिचारो दु राग
दोसेहिं गुत्तीवदिक्कमो वा चदुहिं कसाएहिं व वदेहिं ॥ एकपदमाश्रितस्यैकपदेन स्थितस्य यो तीचारो भवति
रागद्वेषाभ्यां तथा गुप्तीनां यो व्यतिक्रमः कषायैश्चतुर्भिः स्यात् व्रतविषयो वा यो व्यतिक्रमः स्यात्तथा ॥ छज्जीव
णिकाएहिं भयमयठाणेहिं बंभधम्मेहिं काउस्सग्गं ठामिय तं कम्मणिघादणट्ठाए ॥ षड्जीवनिकायैः पृथि
व्यादिकायविराधनद्वारेण यो व्यतिक्रमस्तथा भयमदस्थानैः सप्तभयाष्टमदस्थानद्वारेण यो व्यतिक्रमस्तथा ब्रह्म
चर्यविषयो यो व्यतिक्रमस्तेनागतं यत्कर्म एकपदाद्याश्रितस्य पूर्वाद्व्यतिक्रमेणोपचयं कर्म तस्य कर्मणो निर्घा १९२
तनाय कायोत्सर्गमधिष्ठामि कायोत्सर्गेण तिष्ठामीति संबंधः अथवा एकपदस्थितस्य यो रागद्वेषाभ्यामतिचारो
तन्नाय कायोत्सर्गमधिष्ठामि कायोत्सर्गेण तिष्ठामीति पुनरपि कायोत्सर्गकारणमाह ॥ जे केई उवसग्गा द
सवति यतः किं पुनर्न्नर्मप्रतिघातनार्थं कर्मणां तिष्ठामीति ॥ ये केचनोपसर्गा देवमनुष्यतिर्यक्कृताः
वमणुस्सतिरिक्खचेदणिया ते सव्वे अधिआसे काउसग्गे विदामत्तो ॥ .

अचेतनाश्च विद्युदशन्यादयस्तान् सर्वान् अध्यासे सम्यग्विधानेन सहेऽहं कायोत्सर्गे स्थितः सन् उपसर्गव्रजागतेषु कायोत्स
र्गः कर्त्तव्यः कायोत्सर्गेण वा स्थितस्य यद्युपसर्गाः समुपस्थिता भवंति ते प्रसहनीया इति ॥ कायोत्सर्गप्रमाणमाह
संवच्छरमुक्कस्सं भिण्णमुहुत्तं जहण्णयं होदि ॥ सेसा काउस्सग्गा होंति अणेगेसु ठाणेसु ॥ संवत्सरं वाद
संवत्सरमुत्कृष्टं भिन्नमुहूर्त्तं जघन्यं प्रमाणं कायोत्सर्गस्य जघन्येन प्रमाणं कायोत्सर्गस्यान्तर्मुहूर्तमात्रं संवत्सरान्तर्मुहूर्त्तमध्ये नेक
शमासमात्रं चत्रुश्च प्रमाणं कायोत्सर्गस्य जघन्येन प्रमाणं कायोत्सर्गस्यान्तर्मुहूर्त्तमात्रं संवत्सरान्तर्मुहूर्त्तमध्येऽनेक
विकल्पाः दिवसरात्र्यादयो भेदाः शेषाः कायोत्सर्गाः अनेकेषु स्थानेषु बहुस्थानविशेषेषु शक्त्यपा
रूपाः कार्याः कालद्रव्यक्षेत्रभावाः कायोत्सर्गविकल्पा भवंतीति दैवसिकादिप्रतिक्रमणकायोत्सर्गस्य प्रमा
णमाह ॥ अट्ठसदं देवसियं कल्लद्धं पक्खियं च तिण्णि सया उस्सासा कायव्वा णियमंते अप्पमत्तेण ॥ अष्टो
त्तरशतं ॥ दैवसिके प्रतिक्रमणे दैवसिकप्रतिक्रमणविषयकायोत्सर्गे उच्छ्वासानामष्टोत्तरशतं कर्त्तव्यं
कल्लद्धं रात्रिकप्रतिक्रमणविषयकायोत्सर्गे चतुःपंचाशदुच्छ्वासाः कर्त्तव्याः पाक्षिके च प्रतिक्रमणविषये कायो
त्सर्गे त्रीणि शतान्युच्छ्वासानां चिंतनीयानि स्थातव्यानि विधेयानि नियमान्ते वीरभक्तिकायोत्सर्गकाले अप्रमत्तेन
मादरहितेन यत्नवता विशेषेषु सिद्धभक्तिप्रतिक्रमणभक्तिचतुर्विंशतितीर्थकरभक्तिकरणकायोत्सर्गे सप्तविंशति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

उच्छ्वासाः कर्तव्या इति चातुर्मासिकसांवत्सरिककायोत्सर्गप्रमाणमाह चाउम्मासे चउरो सदाइं संवच्छरा य यंवं
वनयो का उस्सग्गुस्सासा पंचसु वाणमुणादवा चातुर्मासिके प्रतिक्रमणे चत्वारिंशतानां उच्छ्वासानां चिंतनी
यानि सांवत्सरिके च प्रतिक्रमणे पंचशतानां उच्छ्वासानां स्याता त्वा निनियमांतकायोत्सर्गप्रमाणमनन्तरोपेषु सर्वदा
इत्यं एवं कायोत्सर्गोच्छ्वासाः पंचसु स्थानेषु ज्ञातव्याः शेषेषु स्थानेषूच्छ्वासप्रमाणमाह पाणवधमुसावादे अदत्त
मेहुणपरिग्गहे चेव अट्ठसदं उस्सासा काउस्सग्गंहि कादव्वा प्राणिवधातिचारे मृषावादातिचारे अदत्तग्रहणा
तिचारे मैथुनातिचारे परिग्रहातिचारे च कायोत्सर्गे उच्छ्वासानामष्टोत्तरशतं कर्तव्यं नियमांतेषु सर्वत्र उक्तं शेषेषु
सर्वदा इति पुनरपि कायोत्सर्गप्रमाणमाह भत्ते पाणे गामंतरे य अरहंतसमणसेज्जासु उच्चारे पस्सवणे पणु
वीसं होंति उस्सासा भक्तपाने च गोचरप्रतिक्रमणविषये गोचरादेत्य तस्य कायोत्सर्गे पंचविंशतिरुच्छ्वासाः
कर्तव्या भवंति प्रस्थितायां ग्रामात् अन्यग्रामो ग्रामांतरं आगमनं ग्रामांतरागमनविषये च कायोत्सर्गे च पंचविंशतिरुच्छ्वासाः का १९२
र्तव्याः तथार्हच्छय्यायां जिनेन्द्रनिर्वाणसमवसृतिकेवलज्ञानोत्पत्तिनिःक्रमणजन्मभूमिस्थानेषु वंदनाभक्तिहेतो
र्गतेन पंचविंशतिरुच्छ्वासाः कायोत्सर्गे कर्तव्यास्तथा श्रमणशय्यायां निषद्यकास्थानं गत्वागतेन पंचविंशतिरुच्छ्वा

साः कायोत्सर्गे कर्तव्यास्तथोच्चारे बहिर्निर्गमनं कृत्वा प्रस्रवणे प्रस्रवणं च कृत्वा यः कायोत्सर्गः क्रियते तत्रागतेन पं
चविंशतिरुच्छ्वासाः कायोत्सर्गे नियमेन कर्तव्या इति तथा उद्देसे णिद्देसे सज्झाए वंदणाय पणिधाणे सत्तावी
सुस्सासा काउस्सग्गंहि कादव्वा उद्देशे ग्रंथादिप्रारंभकाले णिद्देशे प्रारब्धग्रंथादिसमाप्तौ च कायोत्सर्गे सप्तविं
शतिरुच्छ्वासाः कर्तव्यास्तथा स्वाध्याये स्वाध्यायविषये कायोत्सर्गेषु च सप्तविंशतिरुच्छ्वासाः कर्तव्यास्तथा वं
दनायां च कायोत्सर्गेषु च प्रणिधाने च मनोविकारे चाशुभपरिणामे तत्क्षणोत्पन्ने सप्तविंशतिरुच्छ्वासाः कायो
त्सर्गे कर्तव्या इति एवं प्रतिपादितक्रमं कायोत्सर्गं किमर्थमधितिष्ठंतीत्याह काउस्सग्गं इरियावहादिचारा
स्स मोक्खमग्गंमि वोसट्ठचत्तदेहा करंति दुक्खक्खयट्ठाए ईर्यापथातिचारनिमित्तं कायोत्सर्गं मोक्षमार्गे स्थि
ता व्युत्सृष्टत्यक्तदेहाः संतः कुर्वंति दुःखक्षयार्थमिति तथा भत्तपाणगामंतरए चउमासियवरिसचरिमेसु का
ऊण ठंति धीरा घणिदं दुक्खक्खयट्ठाए भक्तपानग्रामांतरचातुर्मासिकसांवत्सरिकचरमोत्तमार्थविषयं
ज्ञात्वा कायोत्सर्गं तिष्ठंति दिवसिकादिषु च धीरा अत्यर्थं दुःखक्षयार्थं नान्येन कार्येणेति यदर्थं कायोत्सर्गं करो
ति तमेवार्थं चिंतयतीत्याह काउस्सग्गं विदाय चिंतेइ इरियावधस्स अदिचारं तं सव्वं समाणित्ता धम्मं सुक्कं च चिं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तिज्ञा कायोत्सर्गस्थितः सन् ईर्यापथस्यातिचारं विनाशं चिंतयन् एतं नियमं सर्वं निरवशेषं समाप्य समाप्तिं नीत्वा
पश्चाद्धर्मध्यानं शुक्लध्यानं च चिंतयत्विति तथा तह दिवसियं राइयं पक्खियं चाउम्मासियं वरिसचरिमेसु
तेसु सव्वेसु समाणित्ता धम्मं सुक्कं च झाएज्जो एवं यथा ईर्यापथातिचारार्थं दैवसिकरात्रिकपाक्षिकचातुर्मासि
कसांवत्सरिकोत्तमार्थान् नियमांस्तान् सर्वान् समाप्य धर्मध्यानं शुक्लध्यानं च ध्यायेदेतेन तावन्मात्रेणातिहदित्वेनतां
तस्माद्भेदाः कथिता भवतीति कायोत्सर्गस्य हेतुं फलमाह काउस्सग्गे दिकदे जह भिज्जदि अंगोवंगसंधीउ
तह भिज्जदि कम्मरयं काउस्सग्गस्स करणेण कायोत्सर्गे हि स्फुटं कृते यथा भिद्यते अंगोपांगसंधयः शरीराव
यवास्तथा भिद्यते कर्मरजः कायोत्सर्गकरणेनेति द्रव्यादिचतुष्टयापेक्षमाह बलवीरियमासेज्ज य खेत्ते का
ले सरीरसंघडणं काउस्सग्गं कुज्जा इमे दु दोसे परिहरंतो बलं वीर्यं चापेक्ष्याहारशक्तिं वीर्यान्तरायक्षयोपश
मं चाश्रित्य क्षेत्रकाले कालबलं चाश्रित्य शरीरं व्याध्याद्युपद्रुतं संहननं वज्रर्षभनाराचादिकं अपेक्ष्य कायोत्सर्गं १७२
कुर्यात् इमांश्च वक्ष्यमाणान् दोषान् परिहरन्निति दोषानाह घोडयलदाय खंभे कुड्डे मालेय सबरवहू णिगले
लंबुत्तरथणदिट्ठी वायसखलिणे जुगकविट्ठे घोटकघोटकस्येवाश्वस्य यथा एकं पादमुत्क्षिप्य विनम्य वा ति

+ ...१
ष्ठति कायोत्सर्गेण तस्य लतादोषः स्तंभमाश्रित्य यस्तिष्ठति कायोत्सर्गेण तस्य स्तंभदोषः स्तंभवच्छून्यहृदयो वा त
त्वादवयवेन स वाच्यते तथा कुड्यमाश्रित्य कायोत्सर्गेण यस्तिष्ठति तस्य कुड्यदोषः मालुचयाद्युपलक्षणमा
त्मनः उपरितनप्रदेशमाश्रित्य तस्थातव्यमिति ज्ञापयति मालपीठकाद्युपरिस्थानं अथवा मस्तकस्योर्ध्वं यदाश्रित्य
स्तनकाद्युपरि यदि किंचिदवलगति तथापि यदि कायोत्सर्गः क्रियते मालदोषः तथा शबरवधूरिव जंघाभ्यां जंघा
निःपीड्य यः कायोत्सर्गेण तिष्ठति तस्य शबरवधूदोषः निगडपीलित इव पादयोर्महदंतरालं कृत्वा यस्तिष्ठति
कायोत्सर्गेण तस्य निगडदोषः तथा लंबमानो नाभेः ऊर्ध्वं नाभेर्भवति कायोत्सर्गस्योन्नमनमवनमनं च भव
ति तस्य लंबोत्तरदोषो भवति तथा यस्य कायोत्सर्गस्थस्य स्तनयोर्दृष्टिर्गच्छति आत्मीयौ स्तनौ पश्यति तस्य स्तनदृ
ष्टिदोषः तथा यः कायोत्सर्गस्थो वायस इव काक इव पार्श्वं पश्यति तस्य वायसदोषः तथा यः खलीनपी
डिताश्व इव दंतकटकटं मस्तकं कृत्वा कायोत्सर्गं करोति तस्य खलिनदोषः तथा यो युगनिपीडितबलीवर्द्दव
ग्रीवां प्रसार्य तिष्ठति कायोत्सर्गेण तस्य युगदोषः तथा यः कपित्थफलवन्मुष्टिं कृत्वा कायोत्सर्गेण तिष्ठति तस्य
कपित्थदोषः तथा सीसपकंपिय मुइयं अंगुलि भूविकार वारुणीपेही काउस्सग्गेण विदा पंचदोसा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

परिहरिज्जो ॥   शिरः प्रकंपितं कायोत्सर्गेण स्थितो यः शिरः प्रकंपयति चालयति तस्य शिरःप्रकंपितदो
षः मूकवन्मूकत्वं यः कायोत्सर्गेण स्थितो मुखविकारं नासिकाविकारं च करोति तस्य मूकितदोषः तथा यः कायो
त्सर्गेण स्थितोंगुलिगणनं करोति तस्यांगुलिदोषः तथा भ्रूविकारो भ्रूविकारः कायोत्सर्गेण स्थितो यो भ्रूविक्षेपं क
रोति तस्य भ्रूविकारदोषः पादांगुलिनर्तनं वा तथा यो वारुणीपायीव घूर्णमानः कायोत्सर्गेण तस्य वारुणीप
यीतिदोषः तस्मादेतान्दोषान् कायोत्सर्गेण स्थितः सन् परिहारं कुर्यादिति तथा द्वात्रिंशद्दोषान्परिहरेदित्याह
आलोयणं दिसाणं गीवाउण्णामणं पणमणं च । णिट्ठीवणंगामरिसो काउस्सग्गंमि वज्जिज्जो ॥   कायोत्सर्गेण
स्थितो दिशामालोकनं वर्जयेत् तथा कायोत्सर्गेण स्थितो ग्रीवोन्नमनं वर्जयेत् तथा कायोत्सर्गेण स्थितः सन् प्रण
मनं च वर्जयेत् ग्रीवायाः तथा कायोत्सर्गेण स्थितो निष्ठीवनं खात्कारणं च वर्जयेत् तथा कायोत्सर्गेण स्थितोंगाम
र्शं शरीरपरामर्शं वर्जयेदेतेपि दोषा लंबोत्तरोद्वात्रिंशानां दिशामवलोकनादिदशदोषा द्वात्रिंशत्कोक इति यथा १७५
यथार्थः कायोत्सर्गं कुर्वीतेति तथाह   णिक्कूडं सविसेसं बलाणुरूवं वयाणुरूवं च । काउस्सग्गं धीरा करंति दुक्खक्ख
यट्ठाए ॥   निःकूटं मायाप्रपंचान्निर्गतं सह विशेषेण वर्तते इति सविशेषः तं सविशेषं विशेषसमन्वितं बलानुरूपं

स्ववीर्यानुरूपं वयोनुरूपं च बाल्ययौवनवार्द्धक्यानुरूपं तत्तथा वीर्यानुरूपं कालानुरूपं च कायोत्सर्गं धीराः दुःखक्षया
र्थं कुर्वन्ति तिष्ठंतीति मायां प्रदर्शयन्नाह   जो पुण तीसदिवरिसो सत्तरिवरिसाण पारणाय समो । विसमाय कू
डवादी णिव्विण्णाणी य सो य जडो ॥   यः पुनस्त्रिंशद्वर्षप्रमाणो यौवनस्थः शक्तः सप्ततिसंवत्सराणामप्रतिसंव
त्सरायः प्रमाणेन वृद्धेन निःशक्तिकेन पारणाय पारणानां नुष्ठानेन कायोत्सर्गादिसमाप्त्या समः सहशक्तिको
निःशक्तिकेन समं यः स्पर्धां करोति स साधुर्विषमस्थः शांतरूपान् न वर्तते कूटवादी मायाप्रपंचतत्परो निर्विज्ञा
नी विज्ञानरहितश्चारित्रमुक्तश्च जडश्च मूर्खो न तस्यैहलोको नापि परलोक इति   कायोत्सर्गस्य भेदानाह
उट्ठिदउट्ठिद उट्ठिदणिविट्ठ उवविट्ठउट्ठिदो चेव । उवविट्ठणिविट्ठोविय काउस्सग्गो चउट्ठाणो ॥   उत्थितश्चा
सावुत्थितश्चोत्थितोत्थितो महतोपि महतः १ तथोत्थितनिविष्टः सर्वमुत्थितः पश्चान्निविष्ट उत्थितनिविष्टः कायो
त्सर्गेण स्थितोप्यसावासीनोद्भुतः २ उ.. पविष्टः उत्थितउपविष्टान्तरोत्थितश्चासीनोप्यसौ कायोत्सर्गस्थ उत्थ
तथोपविष्टनिविष्टोपि यः सोप्यासीनादप्यासीनः ४ एवं कायोत्सर्गश्चत्वारि स्थानानि यस्यासौ चतुःस्थानश्चतुर्वि
कल्प इति   त्यागो देहममत्वस्य तनूत्सृतिरुदाहृता । उपविष्टोपविष्टादिविभेदेन चतुर्विधा ॥ आर्त्तरौद्रद्वय

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

र्यमाकुंथ विहनंक्रियते उपविष्टोपविष्टास्याकथ्यतेसांतः सन्नतिः २ धर्म्मशुक्लद्वयंयस्याउत्थितेनविधीयतेतामुत्थितोप
विष्टांकांनिगदंतिमहाधियः ४ आ
र्तरौद्रद्वयंयस्याउत्थितेनविधीयतेतामुत्थितोपविष्टांकांनिगदंतिमहाधियः ३ आर्तरौद्रद्वयंयस्यामुत्थितेनविधीयतेतामुत्थितोपविष्टांकांनिगदंतिमहाधियः
र्मशुक्लद्वयंयस्यामुत्थितेनविधीयते उत्थितोत्थितनामानंतांनापतेविपश्चितः ५ उपासकाचारेउक्तमास्ते उत्थितोत्थि
तकायोत्सर्गस्यफलंताणमाह धर्म्मसुक्कंचदुवे झायदिझाणाणिजोविदासंतो एसोकाउस्सग्गो इदरुद्विदुहिदोणाम
धर्म्मध्यानं शुक्लध्यानंवाध्यायंतःकायोत्सर्गेस्थितः सन्ध्यायतितस्यपइद्दकायोत्सर्गउत्थितोत्थितानामेति तथा
धर्म्मसुक्कंचदुवे झायदिझाणाणिजोविदासंतो एसोकाउस्सग्गो इदरुद्विद
ठितनिविट्ठकायोत्सर्गस्यफलंताणमाह
[illegible] अट्टंरुद्दंचदुवे झायदिझाणाणिजोविदासंतो एसोकाउस्सग्गो उट्ठिदणिविट्ठिदोणाम
आर्तध्यानंरौद्रध्यानंवाध्यायंतःपर्यंककायोत्सर्गेणस्थितोध्यायतितस्यपइद्दकायोत्सर्गःउपविष्टनिविष्टनामेति का
योत्सर्गेणस्थितःशुभेमनःसंकल्पंकुर्यात्तकःशुभमनःसंकल्पइत्याह दंसणणाणचरित्ते उवओगेसंजमेविउस्स १७५
[illegible] दर्शनज्ञानचारित्रेषुयोमनःसंकल्पउपयोगज्ञानदर्शनोपयो
ग पञ्चग्रंथकरणविधानेतदयंसमिदीसु
गयश्चित्तव्यापारःसंयमविषयःपरिणामःकायोत्सर्गस्यदेतोर्यध्यानंप्रत्याख्यानयदणादःपरिणामःकरणेषुप

दर्शनज्ञानचारित्रेषुयोमनःसंकल्पउपयोगज्ञानदर्शनोपयोगःमनसंयमविषयःपरिणामःसमि
चनमस्कारषडावश्यकासिकानिषद्यकाविषयःशुभलयोगस्तथा उतीक्ष्णेषुधर्म्मध्यानादिविषयपरिणामःसम
तिषुसमितिविषयःपरिणामः तथा विज्जावरणामहव्वद समाधिगुणबंभचेरछक्काए खमणिग्गहअज्जवमद्द
व मुत्तीविणयेचसद्दहणा विद्यायांद्वादशांगचतुर्दशपूर्वविषयःसंकल्पआचरणेतिदपाश्रयादिविषयप
रिणामःमहाव्रतेष्वहिंसादिविषयपरिणामः समाधौसंन्यसनेनपंचनमस्कारस्मरणपरिणामः गुणेषुगुणविष
यपरिणामः ब्रह्मचर्यमैथुनपरिहारविषयपरिणामःषट्कायेषुपृथ्वीकायादिरक्षणपरिणामः क्षमायांक्ष
मापरिणामः विनयविषयःपरिणामःअज्ञानविषयःपरिणामःउपसंहरन्नाह एवंगुणमहत्था
योपशमविषयपरिणामः एवंगुणःसर्वोऽपिमनःसंकल्पः
प्रशस्तःकायोत्सर्गसिद्धेःसंकप्पासिविजाणदे जिणसासणसम्मदंसव्वं एवंविशिष्टध्यानंकायोत्सर्गेणस्थितस्ययोगपमिति अप्रश
मनःपरिणामःमहार्थःकर्मक्षयहेतुःप्रशस्तःशासनेविश्वस्तःसर्वेषांविश्वासयोग्यःसंकल्पइतिसम्यग्ध्यानमि
तिविजानीहि जिनशासनसम्मतंसर्वंसमस्तमिति एवंविशिष्टध्यानंकायोत्सर्गेणस्थितस्ययोग्यमिति अप्रश
स्तमाह परिवारइड्डिसक्कारपूयणंअसणपाणहेउंवा लयणसयणासणं भत्तपाणकम्महेउंवा प
रिवारःपुत्रकलत्रादिकःशिष्यसामान्यसाधुश्रावकादिकऋद्धिर्विभूतिःहस्त्यश्वद्रव्यादिकासत्कारःकायादिश्च

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तः करणं शयनं सर्वनं अशनं सक्ता दिकं पानं सुगंधजलादिकं हेतुः कारणं वा विकल्पार्थः लयनं उत्कीर्णपर्वतप्रदेशः
शायनं पल्यंकफलिकादिकं आसनं वज्रासनादिकं सक्तानकिसु कोऽजनः आत्मनः किं वा प्राणः सामर्थ्यं दशध्यका
राधा कासामथ्यं नत्वा अर्थाद्व्यादिप्रयोजनं इत्येवंकारणं न कायोत्सर्गं यः करोति परिवासं खुं विदन्ति निमित्तं सा
कारणजानिमित्तं अशनपानहेतुं वा लयनशयनासननिमित्तं कायोत्सर्गं यः करोति ममनक्तोऽजनोऽलवत्विति मदी
यास्तं किं वा रक्षा तिगत्वा इति यः कायोत्सर्गं करोति मदीयं प्राणं सामर्थ्यं लोकोऽजानातु मम प्राणरक्षा कावाद्वा बाम
तुष्या वा सवर्त्वितदेतार्थः कायोत्सर्गः कामंदत्र रथं दत्र अथ्यः कायोत्सर्गः समवीर्यप्रदशास्त्रो मनः संकल्पः इति तथा

आणाणिद्दे सपमाणं किन्निवसणपलावणागुणं हं झाणमिणमप्पमलं मणसंकप्पाडवीसन्हे आ
णाणिद्दे सपमाणं किन्निवसणपलावणागुणं हं झाणमिणमप्पमलं मणसंकप्पाडवीसन्हे। शां आदेश सर्वेरणां
नीद्धावतनं निर्देशः आदेशः वचनस्यान न्यथा करणं सर्वत्र प्रमाणं करणं कीर्तिः ख्यातिस्तस्या वर्णनं प्रवर्तनं मनं श १२६
लाघवं प्रकाशनं गुणाः शास्त्रज्ञाः इत्यादयः अथ इयाजनं मम सर्वोपि करोतु निर्देशं मम सर्वोपि करोतु प्रमाणी
तमत्वेपि मा करोतु मम कीर्तिं वर्सनं सर्वोपि करोतु मां प्रलावयंतु सर्वोपि मदीया गुणा सद्धीपि विस्तार्यं त्वितर्थ कायो।

+मीसौ+२

त्सर्गं ध्यानं मिदं स प्रशस्तमेवं विधा मनः संकल्पाः विश्वस्तोः विश्वसनीयः नचिंतनीयाः प्रशस्तोऽयं न इति कायोत्स
र्गनिर्युक्तिमुपसंहरन्नाह कायोत्सर्गणिज्जुत्ती एसाकहियामए समासेण संयमतवड्ढयाणं णिग्गंथाणं महरि
सीणं कायोत्सर्गनिर्युक्तिरेषा कथिता मया समासेन संयमतपोवृद्धिमितां निर्ग्रंथानां महर्षीणामिति।
नां च पानसक्तमाशंकनीयं द्रव्यार्थिकपर्यायार्थिकशिष्यसंग्रहणानुसूत्रवार्त्तिकस्वरूपेण कथनात् इति षडा
वश्यकचूलिकामाह सव्वावासणिजुत्ता णियमासिद्धात्तिदोइणायव्वा अहणिस्सेसं झाणादिय णियमाआ
वासयाहोति आवश्यकानां फलमाह अनयागाथया सर्वैरावश्यकैर्निर्युक्तः संपूर्णैरस्खलितैः सम
न्वितो आवश्यके संयुक्तः परिणतो नियमान्निश्चयेनात्मसिद्धः इति सर्वसिद्धज्ञातव्यो ना विनिन्नरव उपचारः अन्तर्मुहूर्त्ते
नैव सिद्धो भवति अथवा सिद्ध एव सर्वावश्यकयुक्तः संपूर्णानान्य इति अथ पुनः ज्ञाप्तास्तोकान्निर्यातानि
निःशाषाणि न संपूर्णानि करोत्यावश्यकानि तदा तस्य नियमान्निश्चयात् आवासकात्म्यर्था दाआवासो भवति
तेन वत्व वननमाक्षः स्यादिति यदि सविशेषान्नियमान्न करोति तदा सिद्धः कर्मक्षयसमर्थः स्यादेव निर्विशेषां।
न्नियमाच्चापि ल्पसावनं करोति तदा तस्य यत्नन्नियमसमतादिक्रियां आवासयंति पश्चादयेतां तिआवासकाः प्र

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दकानियमात्भवंतीत्यर्थः अथवासारे आवासयंतित्याप्यंतीत्यर्थः अथवा सिकानामयमर्थ इत्याह आ
३५५ वासयंत्त्र आवासएसु सव्वसु अपरिहीणासु मणवयणकायगुत्तिंदियस्स आवासयाहोति मनोवचनका
यगुप्तानांद्रियस्यावासकानां मनोवचनकायगुप्तेंद्रियस्य सर्वेष्वावश्यकेषु परिही
णेष्वावश्यका भवन्ति अपरमार्थतः संस्थितानामावासकाः साध्यत्वं भवति परमार्थतस्तु तदावासकाः कष्णागमतस्तत्र भवति
अथवा आवासमं तु इति प्रश्नवचने आवश्यकानि संप्रश्नानि कथं न तस्यापि तु तस्य भवंतीति प्रश्नतत्त्वात् स
अथवा आवासमंतु इति प्रश्नवचनेन आवश्यकानि संप्रश्नानि कथं तस्य भवंतीति निर्देशः कृत इति आवश्यकेषु
सर्वेष्वपरिहीणेषु मनोवचनकायगुप्तेंद्रियस्यावश्यकानि भवंतीति निर्देशः कृत इति आवश्यक
र्षोसु सर्वेषु चपरिहीणेषु मनोवचनकायगुप्तेंद्रियस्यावश्यकानि भवंतीति निर्देशः कृत इति आवश्यक
णांविशानमाह तियरणसुद्धविसुद्धा दव्वखेत्तजहुत्तकालेहिं मोणेणणावाखित्ता कुज्जा आवासया णिच्च
तिकरणैर्मनोवचनकायैः सर्वथाप्रहाणं व्याक्षेपरहितविपर्ययथोक्तकाले आवश्यकानि नित्यमानं २७७
नाव्याक्षिप्तः सन् कुर्यान्नियतिरिति अथासिकानिषद्यकयोः किंलक्षणमित्याशंकायामाह जो होइ णिसी
दप्पा णिसीहिया तस्स भावदो होदि अणिसिद्धस्स णिसीहिय सद्दो हवदि केवलं यो भवति निमित्ताद्य
वश्यात्मपरिणामो यस्येति निषिद्धात्मा निगृहीतेंद्रियकषायचित्तादिपरिणामः सा निमिताला अथवा निषिद्ध

आत्मवशानियमितमतिस्तस्य भावतो निषिद्य कालं भवति अनिमितस्य स्वेच्छाप्रवर्त्तितस्य निषिद्धात्मन श्चलचित्तस्य कस्या
३५६ त्यादिवशवर्त्तिनो निषद्यकाशब्दो भवति केवलं शब्दमात्र करणं तस्येति आसिकार्थमाह आसाए विप्पमु
क्कस्स आसिया होदि भावदो आसाए विप्पमुक्कस्स सद्दो हवदि केवलं आशया कांक्षया विविधप्रकारेण
मुक्तस्य आसिका भावतो भवति केवलः किमर्थं आ
युक्तस्य आसिकानयतिलावतः परमार्थतः आशया पुनर्विप्रमुक्तस्यासिका करणं शब्दो भवति केवलः किमर्थमा
सिकानिषद्यकयोः स्वनिरूपणं चेत्त्रयोदशविधकरणमध्ये पवितत्वात् यथात्र पंचनमस्कारनिरूपणं कृतमे
वमनयोरप्यधिकारो भवतीति नामस्थाननिरूपणमनयोरिति चूलिकामुपसंहरन्नाह णिज्जुत्ती णिज्जुत्ती
एसा कहिया मए समासेण अह वित्थारपसंगो अणियोगादो दु णादव्वो निर्युक्तिर्निर्युक्तिरावश्यकनिर्युक्ति
तावत्कथिता मया समासतः संक्षेपेणार्थविस्तारप्रसंगः अनियोगादाचारांगात्
भवतीति ज्ञातव्य इति आवश्यकनिर्युक्तिमपि चूलिकामुपसंहरन्नाह आवासयणिज्जुत्ती एवं कहिया समास
तेविहिणा जो उवजुंजदि णिच्चं सो सिद्धिं जादि विसुद्धप्पा आवश्यकनिर्युक्तिरेवं प्रकारेण कथिता मया समासतो
विधिनातां यस्तु उपयुंक्ते समाचरति नित्यं सर्वकालं स सिद्धिं याति विशुद्धात्मा सर्वकर्मनिर्मुक्त इति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

३५ य यत्पदं चिंतनं आर्द्रः सर्वःपाया द्वादशाग दिगंबरः   द्वादशानुप्रेक्षाधिकारसंक्षंप्रपंचयंस्ताःकर्ता
दौनमस्कारपूर्वकं प्रतिज्ञावाक्यमाह   सिद्धानसिद्धगय ज्ञानमखविदीदसंसारोदद्ददीदीय।
दौनमस्कारपूर्वकं प्रतिज्ञावाक्यमाह   सिद्धांतलक्षालस्वरूपान्नसंसिद्धाप्रणम्य किंविशिष्टान् ध्यानेनोन्मनंक्षपि
जिण दद्दोअणुपदगावोच्छे   सिद्धांतलक्षाणस्वरूपान्नमंसिद्धाप्रणम्य किंविशिष्टान् ध्यानेनोन्मनक्षपि
तादीर्घसंसारावः तथानोन्मनक्षपितदीर्घसंसारास्तान् शुक्लध्यानविधसमिथ्यात्वसंयमकषाययोगादद्दा
तोदीर्घसंसारावःतथान्नोन्मनक्षपितदीर्घसंसारास्तान् शुक्लध्यानविधसमिथ्यात्वसंयमकषाययोगादद्दा
दशादीभावदनंचतुर्विंशतितीर्थकरानघादावप्रअवर्विंशतितीर्थकरांश्चजिनानंप्रणम्यदनोद्धावबादशा
नुप्रेक्षावक्ष्यइतिसंबंधः ध्यानमध्येयाद्वादशानुप्रेक्षाः सूचितास्तासांप्रपंचोयमिति प्रतिज्ञावाक्येनसूचितो
नुप्रेक्षानामान्याह   अध्रुवमसरणमगतं संसारंसारलोगमसुत्तं आसवसंवरणिज्जर धम्मंबोधंदंचिंति। ११८
ज्जो   अध्रुवमनित्यमशाश्वतंअशरणमत्राणएकत्वमसमदायं द्वितीयस्यानोवानमद्वितीयः अन्यत्वंपृथक्
शरीरादन्यत्वादेनादनसंसारसुअत्र्यत्रिभुवनएवस्थानापुंद्गलेनपरिवर्त्तनेनलोकं चत्वाममनकुत्सरीसृदं अशुचित्वं।
अशुचित्वमसमानिविवंसर्वदुःखस्वरूपंआस्रवंकर्मागमद्वारंमिथ्यात्वादिकंसंवरंकर्मागमद्वारनिरोधनंसम्यक्त्वादि

नापोदा गुणधरानीता नर्थान्तु शुक्तेतीतिस्पृहाः स्त्रियस्तस्यचरितप्रमादादयश्चशयनानिदलिकापर्यंकादीनिसु
३५ खकारणानिआसनानिवत्रासनपीविकादीनिदुःखदानिशरीरादीनिवाप्रुत्रमित्रदासीदासादीनिचलानि।
दीनिच लोकिनिस्वादिगुवस्त्रकर्पासहूस्पतामादीनि एतानिसर्वाण्यपिनित्यानिअध्रुवाणीत्येवंचिंतयन् आयदि
ति शुद्धात्मास्वरूपमाह   ह्ययगयरहणरबलवाहणाणि मंतोसहाणिविज्जाउ मच्चुभयस्सणसरणं णिगडी।
तीदीयगाथाय   अश्वगजरथनरबलवाहनानिमंत्रौषधानिविद्याश्चवज्रस्यादयाष्टलुनयाद्युपस्थितात
मरणात्तत्राणंनरक्षानिहतिर्वचनानीति आगमकर्विद्यास्वपक्षपरपक्षहृत्विद्यानिप्रतिपादनोपायःनीतिःसाच
मामापप्रदानलदंडरूपा तत्रडियदितवचनअगंस्थाजन्यंचसामनानाडव्यप्रदानमुपप्रदानंत्रासनलक्षनन।
दःताडनबंधनंदंडः निजबोधवांत्राद्यदयःएवमादीनिमृत्युभयउपस्थितशरणंनभवंतीतिचिंतनीयमित तथा
जन्मजरामरणसमाविद्धितदि सरणंण विज्जदेलोए जरमरणमहारिउवारणं तु जिणसासणमुच्चा   जन्मोत्पत्तिः ११९
जरात्रव्रतेमरणामृत्यु एतःसमावितंसंयुक्तंमुक्तंसंकटंतशरणं रक्षानविद्यतेलोकेस्मिन् जगतिजरामरणमहारिपुनि
नवारणंनिवारणंप्रुक्तानामतज्ञशरणंविद्यतेलोकइतिसंबंधः तथा   मरणभयेदिक्षत्र्याद दवाविसंरक्षा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

को निर्ज्जरा कर्म्मनिर्गमं धर्म्मं जिनप्रज्ञप्तमादि लक्षणं बोधिं सम्यक्त्वादिलाभं चिंतकालेमन्यासेन शरणत्वादीं चिंतयेत् ॥ ए
वंधकारादि द्वादशानुप्रेक्षाः ध्यायेदिति तासु मध्ये तावदनित्यतानिदर्माह ठाणाणि आसणाणिय देवासुरइहि
मणुयसोक्खाइं मादापिदुसयणसंवासदाय पीदी वि य अणिच्चा स्थानानि ग्रामनगरपत्तनदेशपर्वतनदीमठ
वादीनि अथवा देवेन्द्रचक्रधरबलदेवादि स्थानानि अथवा ... स्थानानि तिष्ठंति सुखेन जीवा ये
षु तानि स्थानानि आसनानि सुखेन विष्ठंति येषु तानि आसनानि सिंहासनादीनि अथवा ... नानाप्रका
रवर्णनानि ... वचासनादीनां ग्रहणात् देवाश्च असुराश्च मनुष्याश्च देवासुरमनुष्यास्तेषां ऋद्धिर्वि
भूतिस्तस्य स्वरूपपदाति ... सुखमोदिकायाः सर्वा ... सौख्यानि इन्द्रियजनितानंदरूपा
णि मातृजननी पिता जनकः स्वजनाः बांधवाः संवासः तासां सहैकत्रावस्थानं प्रीतिः स्नेहः अपि च अनित्या इति
संबंधः एतानि सर्वाणि स्थानादीनि अनित्यानि ... स्वरूपाणि ... कर्त्तव्यानि तथा सामग्गी इंदियरूवं
पकरणादय ... पदार्थाः ... इन्द्रियाणि चक्षुरादीनि रूपं गौरत्वादि ...
मति बुद्धिः ... यौवनं ... ऊर्ध्ववयः परिणामः जीवितमायुः बलं सामर्थ्यं तेजः शरीरकांतिः श

१ सामग्गिंदियरूवं मदि जोव्वणं जीवियं बलं तेयं । गिहसयणासणभंडादिया अणिच्चा वि चिंतिज्जा ॥ ४ ॥ ५३

णतारेति धम्मात्ताणं सरणं गदि त्ति चिंतेहि असरणत्तं मरणभये उपगते उपस्थिते देवा अपि संज्ञा देवेन्द्र सहिताः सुरा
सुरा न तारयंति न त्रायंते तस्माद्धर्म्मो जिनवराख्यातः त्राणं रक्षणं शरणं आश्रयो गतिश्च इति चिंतय त्वं भावय अशरणत्वं।
यस्मान्न कश्चिदन्यः आश्रयः धर्म्मः पुनः शरणं रक्षकः आगतिकानां गतिरिति कृत्वा धर्म्मशरणं जानीहि इति एकत्व
स्वरूपमाह सयणस्स परियणस्स य मज्झे एक्को रुवंतओ दुहिदो वज्जदि मच्चुवसगदो ण जणो कोइ समं एदि
स्वजनस्य स्वज्ञातिवर्गस्य पितृव्यादिकस्य परिजनस्य दासीदासमित्रादिकस्य च मध्ये एकः असहाय रुजार्त्तो व्याधिग्रस्तो
दुःखितः कष्टप्राप्तः मृत्युवशागतः न जनः कश्चित् समं एति गच्छति तथा एक्को करेइ कम्मं एक्को हिंडदि य दीह
संसारे एक्को जायदि मरदि य एवं चिंतेहि एयत्तं एकः करोति शुभाशुभं कर्म एक एव चतुर्गतिरूप संसारे
एको जायते एको म्रियते एवं चिंतय त्वं भावय एकत्वमिति अन्यत्वस्वरूपमाह मादापिदुसयणसंबंधिणो य सव्वे वि
अत्तणो अण्णा इहलोगबंधवा ते ण य परलोगं समं णेंति मातृपितृस्वजनसंबंधिनः सर्वेपि आत्मनो अन्ये पृथग्भूताः
इहलोक बांधवाः इहलोके किंचित्कार्यं कुर्वंति तेन परलोकं समं गच्छंति नात इहलोकबांधवास्ते न वर्तंते सर्वे। तथा
अण्णो अण्णं सोयदि मदो त्ति मम णाहगो त्ति मण्णंतो अप्पाणं ण दु सोयदि संसारमहण्णवे बुड्डं अन्यः कश्चिद् दंपती

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वेन्नोच्यति स्मृतो मम नाथ इति मन्यमान आत्मानं नं शोचयति संसारस्वरूपं वेममिति शरीरादयो न ममेः
7 अस्याहं मम शरीरादिषु अपि जंदोषावासिरं दृष्ट्वा णाणदेसगामादौ एवं चिंतितमत्र अप्रमत्तं शरीरं मम पर्यन्ते दृष्टं किं पुन
र्यो हि दृष्टस्य नान्यदिति तस्माज्ज्ञानदर्शने आत्मनि एवं चिंतयान्यत्वमिति संसारस्वरूपं विशेषयन्नाह मिछत्त
णाणेसो मग्गिज्जणादसियं अपत्ता रमिदं दिलीमकाउड्डं जीवा संसारकंतारे मिथ्यात्वेनाछन्न अज्ञानतमसा
361 समंतादावृतमार्गैः सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि जिनदर्शितानि तेनैव प्रतिपादितमप्राप्य अज्ञानात् मिथ्यात्वे जीवः
संसारकांतारे संसाराटव्यां तीमेनयानके कुटिलप्रतीवादन्नमा दृढवत्स्यादि निबद्ध इति चतुर्विधसंसारस्वरूपमाह
दव्वखेत्तकाले भावे य चउव्विधो य संसारो चउगदिगमणणिबद्धो बहुप्पयारेहिं णादव्वो संसरणं संसारः
परिवर्त्तनं तच्चतुर्विधं द्रव्यपरिवर्त्तनं क्षेत्रपरिवर्त्तनं कालपरिवर्त्तनं भावपरिवर्त्तनं भवपरिवर्त्तनं चात्र व द्रष्टव्यमन्यत्र
पंचविधस्योपदेशादिति तत्र द्रव्यपरिवर्त्तनं द्विविधं नोकर्मपरिवर्त्तनं कर्मपरिवर्त्तनं चेति तत्र नोकर्मपरिवर्त्तनं । १८०
नाम त्रयाणां शरीराणां षण्णां पर्याप्तीनां योग्या ये पुद्गला एकेन जीवेन एकस्मिन्समये गृहीताः स्निग्धरूक्षवर्णगंधादि
भिस्तीव्रमंदमध्यभावेन च यथावस्थिता द्वितीयादिषु समयेषु निर्जीर्णास्ततो गृहीतानंतवारानतीत्य मिश्रकां

श्चानंतवारानतीत्य मध्ये गृहीतांश्चानंतवारान्समतीत्य त एव तेनैव प्रकारेण तस्यैव जीवस्य नोकर्मभावमापद्यंते यावत्ताव
362 त्समुदितं नोकर्मद्रव्यपरिवर्त्तनमिति कर्मद्रव्यपरिवर्त्तनमुच्यते एकस्मिन्समये एकेन जीवेनाष्टविधकर्मभावेन ये
पुद्गलाः समयाधिकामावलिकामतीत्य द्वितीयादिषु समयेषु निर्जीर्णास्ततो गृहीतानगृहीतान्मिश्रांश्चानंतवारानतीत्य
त एव कर्मस्कंधास्तेनैव विधिना तस्य जीवस्य कर्मभावमापद्यंते यावत्तावत्कर्मद्रव्यपरिवर्त्तनमिति क्षेत्रपरिवर्त्तन
मुच्यते सूक्ष्मनिगोतजीवोऽपर्याप्तकः सर्वजघन्यप्रदेशशरीरः लोकस्याष्टमध्यप्रदेशान्स्वशरीरमध्यप्रदेशान्कृत्वोत्प
न्नः क्षुद्रभवग्रहणं जीवित्वा मृतः स एव पुनः स्तेनैवावगाहेन द्विरुत्पन्नस्तथा त्रिस्तथा चतुरित्येवं यावदंगुलस्यासं
ख्येयभागप्रमिताकाशप्रदेशास्तावत्कृत्वस्तत्रैव जनित्वा पुनरेकैकप्रदेशाधिकत्वेन सर्वो लोक आत्मनो जन्मना
जन्मक्षेत्रभावमुपनीतो भवति यावत्तावत्क्षेत्रपरिवर्त्तनमिति कालपरिवर्त्तनमुच्यते उत्सर्पिण्याः प्रथमसमये जा
तः कश्चिज्जीवः स्वायुषः परिसमाप्तौ मृतः स एव पुनर्द्वितीयाया उत्सर्पिण्या द्वितीयसमये जातः स्वायुषः क्षयान्मृतः
स एव पुनस्तृतीयस्या उत्सर्पिण्यास्तृतीयसमये जातः स एवानेन क्रमेणोत्सर्पिणी परिसमाप्ता तथावसर्पिणी च एवं जन्म
नैरंतर्यमुक्तं मरणस्यापि तथैव ग्राह्यं यावत्तावत्कालपरिवर्त्तनमिति भवपरिवर्त्तनमुच्यते पंचेंद्रियः संज्ञी पर्याप्तक

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

मिथ्यादृष्टिः कश्चिज्जीवः सर्वजघन्यां ज्ञानावरणप्रकृतेः स्थितिमन्तःकोटीकोटीसंज्ञिकामापद्यते तस्य कषायाध्यव
363 सायस्थानान्यसंख्येयलोकप्रमितानि षट्स्थानपतितानि तत्स्थितियोग्यानि भवन्ति तत्र सर्वजघन्यकषायाध्यवसा
यस्थाननिमित्तान्यनुभवाध्यवस्थानान्यसंख्येयलोकप्रमितानि भवन्ति एवं सर्वजघन्यां स्थितिं [illegible] जघन्य
च कषायाध्यवसायस्थानं सर्वजघन्यमनुभागबन्धस्थानमास्कन्दतस्तद्योग्यं सर्वजघन्यं योगस्थानं भवति तस्यामे
व स्थितिकषायानुभवस्थानानां द्वितीयमसंख्येयभागवृद्धियुक्तं योगस्थानं भवति एवं च चतुःस्थानपतितानि कषाया
ध्यवसायस्थानानि श्रेण्यसंख्येयभागप्रमितानि भवन्ति तथा तामेव स्थितिं तदेव कषायाध्यवसायस्थानं च प्रतिपद्यमा
नस्य द्वितीयमनुभवाध्यवसायस्थानं भवति तस्य च योगस्थानानि पूर्ववद्वेदितव्यानि एवं तृतीयादिष्वपि अनुभवाध्यवसा
यस्थानेष्वसंख्येयलोकपरिसमाप्तेः एवं तामेव स्थितिमापद्यमानस्य द्वितीयं कषायाध्यवसायस्थानं भवति तस्याप्य
नुभवाध्यवसायस्थानानि योगस्थानानि च पूर्ववद्वेदितव्यानि एवं तृतीयादिष्वपि कषायाध्यवसायस्थानेष्वा १८१
संख्येयलोकपरिसमाप्तेर्वृद्धिक्रमो वेदितव्यः उक्ताया जघन्यायाः स्थितेः समयाधिकायाः कषायाध्यवसायस्था
नानि अनुभवाध्यवसायस्थानानि योगस्थानानि च पूर्ववद्वेदितव्यानि एवं समयाधिकक्रमेणोत्कृष्टस्थितेः त्रिंश

त्सागरोपमकोटीकोटीपरिमितायाः कषायाध्यवसायस्थानानि वेदितव्यानि एवं सर्वेषां कर्मणां मूलप्रकृतीनामु
364 त्तरप्रकृतीनां च परिवर्तनक्रमो वेदितव्यः तदेतत्सर्वं समुदितं भावपरिवर्तनमिति वक्ष्यते सूचितं भवपरिवर्तनं तु
च्यते नरकगतौ सर्वजघन्यमायुर्दशवर्षसहस्राणि तेनायुषा तत्र कश्चिदुत्पन्नः पुनः परिभ्रम्य तेनैवायुषा तत्रैव
जातः एवं दशवर्षसहस्राणां यावन्तः समयास्तावत्कृत्वस्तत्रैव जातो मृतश्च पुनरेकैकसमयाधिकभावेन त्रयस्त्रिंश
त्सागरोपमाणि परिसमापितानि ततः प्रच्युत्य तिर्यग्गतावन्तर्मुहूर्तायुः समुत्पन्नः पूर्वोक्तेनैव क्रमेण त्रीणि पल्योपमा
नि तेन परिसमापितानि तथैव मनुष्यगतौ च देवगतौ नारकवत् अयं तु विशेषः एकत्रिंशत्सागरोपमाणि परिसमापि
तानि यावत्तावद्भवपरिवर्तनमिति एवं चतुर्विधः पञ्चविधो वा संसारश्चतुर्गतिगमननिबद्धः नरकतिर्यग्मनुष्यदेव
गतिलक्षणात् तत्र कश्चित्प्रकारः षट्समासैर्दर्शनीयः तथा षड्विधसंसारमाह किं केन कस्य क्व कियच्चिरं कथंवि
धः संसारः इति षड्विधा भवन्ति तद्यथा कः संसारः संसरणं संसारश्चतुर्गतिगमनलक्षणः
केन संसारः औदयिकौपशमिकक्षायोपशमिकपारिणामिकादिभावेन कस्य संसारः जीवस्याष्टविधकर्मबद्ध
स्य नारकतिर्यग्मनुष्यदेवरूपस्य क्व संसारः मिथ्यात्वासंयमकषाययोगेषु तिर्यग्लोके वा कियच्चिरं संसारः अनाद्यनिधना

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नादिसनिधनः कतिविधः कतिप्रकार इति अनेनप्रकारेणानेकः संसारः एकविधो द्विविधस्त्रिविधश्चतुर्विधः पंचविधः ष
ड्विधः इत्यादि नकेवलं संसारः षड्विंशतियोगद्वारैर्ज्ञायते किंतु सर्वेपिभावाः पदार्था अनुगंतव्या ज्ञातव्या इत्यर्थः संसार
दुःखानुप्रेक्षामाह तत्र जरामरणभयं दुर्कोपिष्ठविप्रयोगजीदामयं अप्रियसंयोगाविय रागमदावेदनात्रय
तत्रैवंविधे संसारे जरामरणभयं जन्मभयं दुःखं कायिकवाचिकमानसिकं प्रियविप्रयोगः इष्टजनवियोगः
स्वेष्टपाणांचमदालयानकं अप्रियाणांसंयोग अनिष्टनसदके अवासोक्तवं दुःखं चापि वेरागः कांताश्चाम वर्द्धिक्रष्टवा
ध्याध्रिजनितवेदनाश्चानुवर्तीतिसंबंधः तथा जायंतायमंता जलथलखचरेसुतिरियाणिरयसु माणुस्सेदवत्त
श्चारकसहस्साणिपप्पादि तत्रसंसारेजायमानाम्रियमाणाश्चजलचरथलचरखचरेषुचमध्येतिर्यक्षुनरकेषु
चदुःखसहस्राणिप्राप्नोति मनुष्यत्वेचश्वर्वोक्तानिदुःखसहस्राणिप्राप्नोतीतिसंबंधः तथा जेनागारवलुके
इं देवामाणुस्सियायसत्र्यणुभूदा दुःखंचैणालखुत्तो णिरयतिरिएसुजोणीसु यकेचनलोगादेवामानुषाश्चानुभूता १८२
संयोगमयिदोस्सुवलोगेसु अनंतवाराः दुःखंचप्राप्ताः नरकेषुतिर्यग्योनिषुचदुःखमनंतवारान्प्राप्तइति तथा संजोग
विप्पओगा लाहालाहंसुहंचदुक्खंच संसारेअणुभूदा माणंचतहावमाणंच अस्मिन्संसारेजीवेन संयोगाइष्टास

समागमाविप्रयोगाअनिष्टसमागमाः इष्टवस्तुलोलार्थाःलाभोलाभो प्राप्तिः सुखंदुःखंचाणुभू
तंतथामानंपूजाअपमानंपरिभवश्चानुभूतमिति संसारानुप्रेक्षामुपसंहरन्नाह एवंबहुप्पयारं संसारं विविद
दुःखाथिरसारं णाऊणविचिंतिज्जो तहेवलहुमेवणिस्सारं एवंबहुप्रकारं संसारं विविधानिदुःखानिस्थिरं सा
रं यस्मिन्सो विविधदुःखस्थिरसारस्तं संसारं ज्ञात्वालघुमेवशीघ्रनिःसारं चिंतयेत् भावयदिति लोकानुप्रेक्षां विवृण्व
न्नाह एगविहोखलुलोओ दुविहो तिविहो तहा बहुविहोवा दव्वेहिंपज्जएहिंय चिंतिज्जोलोगसब्भावं षड्विं
शतियोगद्वारैः लोकोपिज्ञातव्यः सामान्येनैकविधोलोकः लोक्यंतेउपलभ्यंते पदार्था यस्मिन्निति सलोकः ऊर्ध्वाधः स्वरूपेण
द्विविधः ऊर्ध्वाधस्तिर्यक्स्वरूपेण त्रिविधः उत्पादव्ययध्रौव्यस्वरूपेण वा त्रिविधः गतिरूपेण चतुर्विधः अस्तिकायादिभेदेन
पंचविधः षड्द्रव्यस्वरूपेण षड्विधः पदार्थकारणसप्तविधः कर्मस्वरूपेणाष्टविधः इत्येवं तथानेकविधः द्रव्यैः पर्यायै
श्च अस्तित्वपर्यायेन दत्तलोकसद्भावं बहुप्रकारं चिंतयेत् ध्यायेदिति लोकस्वरूपमाह लोओ अकिट्टिमोखलु
अणाइणिहणो सहावणिप्पण्णो जीवाजीवेहिंफुडो णिच्चोतालरुक्खसंठाणो लोकः अकृत्रिमः नकेनापि कृतः ख
लु स्फुटमेतत्प्रमाणविषयत्वात् अनादिनिधनः आद्यंतवर्जितः स्वभावनिष्पन्नः स्वभावस्वरूपेण स्थितः जीवाजीवै

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

३८६ अपदार्थैर्व्रतः । धर्म्मः नित्यः सर्वकालमुपलभ्यमानत्वात् तालवृक्षसंस्थानस्थानवृत्ताकृतिर्ग्रीवाविस्तीर्णः सप्तरज्जुप्रमा
णः पुनरपि ब्रह्मलोकविस्तीर्णः पंचरज्जुप्रमाणः ऊर्ध्वसंकीर्णः एकरज्जुर्भवतीति लोकस्य प्रमाणमाह धम्माध
म्मागासा गदिरागदिजीवपुग्गलाणं च जावत्तावल्लोगो आगासमदो परमणंतं धर्म्माधर्म्मालोकाकाशं च
यावन्मात्रं जीवपुद्गलानां च गतिरागतिश्च यावन्मात्रं तावल्लोकः अतः परं तत ऊर्ध्वं आकाशं पंचद्रव्याभावः
अनंतप्रमाणं केवलज्ञानगम्यमिति पुनरपि लोकस्य संस्थानमाह हिट्ठिममज्झिमउवरिं वेत्तासणझल्लरीमुइं
गणिहो मज्झिमवित्थारेण दु चोद्दसगुणमायदो लोओ हिट्ठिम अधःप्रदेशे मध्यमध्यप्रदेशे उपरिप्रदेशे
च यथासंख्येन वेत्रासनझल्लरीमृदंगनिभः अधो वेत्रासनाकृतिः मध्ये झल्लर्याकृतिः ऊर्ध्वं मृदंगाकृतिरिति मध्यम
विस्तारप्रमाणेन चतुर्दशगुणो मध्यमविस्तारस्य प्रमाणमेकरज्जुः सा चतुर्दशभिर्गुणिता लोकस्यायामो भवति वा
लयादधस्तादारभ्य यावत्सर्वार्थसिद्धिस्थानं तयोर्मध्ये आयाम इत्युच्यते सप्तायामः चतुर्दशरज्जुमात्रः शतिघनाकारः १८३
सप्ताधिकत्रिशतरज्जुमात्रो भवतीति तत्रयात्मके लोके जीवाः किं कुर्वंतीत्याह तत्थ
णुहवंति जीवा सकम्मणिव्वत्तियं सुहं दुक्खं जम्मणमरणपुणरवि भमंतभवसायरे भीमे तत्र च लोके जीवाः

स्वकर्मनिर्वर्तितं स्वक्रियानिष्पादितं सुखं दुःखं चानुभवंति अनंतभवसागरे च जन्ममरणं पुनर्लभंते पुनरावृत्तिं दर्श
३८७ यंतीत्यर्थः पुनरपि संसारमाह मादापिदासुदा पियामादाएच्चि पुणो भवदि पुरिसो वि तत्थ इत्थी पुमं च अ
पुमं च होइ जए अस्मिंल्लोके संसारे माता भवति दुहिता सुता दुहिता च पुनः माता च भवतीत्यर्थः पुरुषोपि तत्र
जाता स्त्री भवति स्त्री अपि पुमान् पुरुषः अपुमान् पुंसकं चलोके भवतीति संबंधः पुनरपि लोकगतं संसारविरूपतां
दर्शयन्नाह होऊण तेयसत्ताहिओ वि बलविरियरूवसंपण्णो जादो वच्चघरे किमी धिगत्थु संसारवासस्स
विदत्ता भूत्वा राजा तेजः प्रतापः सत्वं स्थानादिकं माहात्म्यं ताभ्यामधिकः तेजः सत्वाधिकोपि तथा बलवीर्यरूपसंपन्नो
ज्जा पश्चात् मृत्वा राजा वर्चोगृहे अशुचिस्थाने कृमिः संजातः यत एवं ततः संसारवासं धिगस्तु धिगस्तु संसारवासमिति
पुनरपि लोकस्य स्वरूपमाह धिक् दुर्लाय धम्मा देवा वि य सुरवदी महद्धीया जाणंति सारभंत बलं पुणरवि दुक्खा
वहा होंति धिग्भवतु लोकधर्म्मं लोकस्वरूपं यस्मात् देवाः सुरपतयोपि महर्द्धिकाः महाविभूतयानि ते संसारभ्रम
उत्तममनुपमं तुच्छा पुनरपि दुःखावहा भवंति दुःखस्य नेतारो भवंतीति लोकोद्रुतं प्रहाणं यं यं दर्शयन्नाह णाऊण
लोगसारं णिस्सारं दीहगमणसंसारं लोगग्गसिहरवासं झाहि पयत्तेण सुहवासं एवं लोकस्य संसारतिः सारं तुच्छा

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दीर्घमनंतसंसारं वजाम्बा संसारं वा पर्यंतमवबुध्य लोकाग्रशिखरवासं मोक्षस्थानं सुखवासं निरूपकं ध्यायचिंतय
पुराणेनंत अनुलोमतुच्छत्वात्स्वरूपं निरूपयन्नाह ॥ णिरयगदीए असुहं णत्थि सुहं मणुयासुरगा
सग्गादियं च तिविमाणु मेअसुहं ॥ नरकगतौ अशुभमकोनाता: सर्वकालमशुभमेव तिर्यक्षु अशुभमिदि पवारणादि दु
वेधराघादयो वधनधरणदमनदहनताडनादय: मनुष्येषु रागशोकादय: कादिविदेवानां कमानमशुभं परदव
णावादनमहर्द्धिकदर्शनेन मनोगतं सुखदुःखं भवतीति तथा कर्मणां दुःखमेव ॥ आयामदुक्खं वरनय माग
कलिरागदोसमोहाणं असुहाणमावहदो निचं अद्धांकूलं अणद्धाणं ॥ आयाम: अर्थो तेनतलरता दु:खं अ
सातवेदनीयकर्मोदयनिमित्तं असुखरूपं वैरमरणादुवेध: नयं नयकर्म्मोदयजनितत्रस्तता शोक: शोककर्मोद
युष्टकं छवियोगज: संताप: कलिर्वचनप्रतिवचनकृतो द्वंद्व: रागोरतिकर्मोदयजनिता प्रीति: द्वेषोऽरतिक
र्म्मोदयाजनिता अप्रतीतिर्मोह: मिथ्यात्वासंयमादिरूप: इत्येवमादीनामशुभानामावहो वस्थानमर्थं स्त्री वस्त्रासु १५८
वर्णादिरूप: अथवा एतान्यशुभान्यावहतीति प्रापयतीति आयामाद्यशुभानावह: अनर्थानां च सर्वपापास्रवानां च
... मूलं कारणमर्थस्तस्मात्तेन यद्धुलं तद्बुलमेव न भवतीति तथा कामसुखमप्यशुभमिति प्रतिपा

दयन्नाह ॥ दुज्जमसुलहलज्जणीयपउरा अप्पकालिया लहुया कामा दुक्खविवागा असुहा सेविज्जमाणा वि
360 दु:खेन कृच्छ्रेण गम्यते इति दुर्गमा सुष्ठु विषमत्वात् दुर्गाराधा दुर्जनलोला नीयथा तद्दुर्जनलाना: स्वप्नितप्रासा
यो न भवति नयं प्रचुरं ये न्येकत्रनयप्रचुरा: दंडमारणनयमहिता अल्पकालेन वा अल्पकालिका: मुहूर्ताक काला
लघुकानि नि:सारा केतकामाम धुनाहोनित्या: दु:खविपाक: फलं येषां बंधनादितदु:खविपाका दु:खावहा:
नाअसुता: सेव्यमाना अपि तत्रापि न सुखं सेवंतीति भाव: सर्वाशुचिनमवति आहारादपि सुखं न भवतीत्याद
असुइविलिबिलगब्भे वसमाणो वत्थिपडलपच्छण्णो माइ सिंभलालाइयं तु तिव्वासुहं पिबदि ॥ अशुच्या
विलष्टकुत्सितं पुरीषपरित्यज्य ... वसन् संतिष्ठमानो वस्तिपटलप्रच्छन्न: जरायुपरीत: मातृ
श्लेष्मलालायितं जनन्या चर्वितं श्लेष्मलालासमावृतं रसं तीव्रं दुर्गंधिं पिबति यत यता कं तत: श्लेष्मलाद्यागतं तत: कथं
आहारात् सुखं मिलाहाराणि अशुचिरूपेण वति शारीरमप्यशुचिमिति निरूपयन्नाह ॥ मंसट्ठिसिंभवसरुहिरचम्म
पित्तंतमुत्तकुणिमकुडिं बहुदुक्खरोगभायण सरीरमसुभं वियाणाहि ॥ मांसास्थिश्लेष्मवसारुधिरचर्मपित्तां
त्रमूत्रकुणिमाशुचिकुटीगृहमेतबहुदु:खरोगभाजनं शरीरमशुभम् अशुचिं विजानीहीति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

361 ॥ अहं कामसरीरादियोपिसद्धं मे सुनत्तिणाइण णादिंकृता ज्ञायसुज्ज अस्सुकालवरं अस्सुइ ॥ अहंखीव
स्फाटिकंकामं मम घृतादिकं वा गीतादिकं मे पिमद्धं मे श्रुतमिति जगति ज्ञा ज्ञानिर्वेदानुप्रेक्षयचिंतय यथा अस्य
कुत्सितकलेवरं मे अशुचिरगीरवैराग्यं संसारवैराग्यं च मम कर्तुं चिंतयति अशुभानुप्रेक्षा मेच्छयपन्नाह मो॥
ज्ञानिणारकादि धम्मं कुर्वमिदं उणादिता गमि मधुराधुरसुलामसु णिश्चयमणुक्खुचिंतिज्ज्ञो समुराधुरं पु
नरकतिर्यक्ष्वनुष्येषु जिनोख्यातं धर्मं मुक्त्वा शुतमिदान्यं जो ऽस्यैव चिंतयन्तलो कंधर्मं मंतरणान्य तुरंनलवती
तिज्ञानीयोस्त्रवानुप्रेक्षाप्रकटयन्नाह ॥ दुरकल्लवसीणपज्जे संसारमहसमेव परमघोरं जंतूकंतुणिमज्जादि क
म्मोमवदुइयंमद्धं ॥ दुःखलयम्पवमीनामतस्मास्तणवद्दवुगः दन्तायस्मिन्सदुःखलयमीनप्रचुरस्तस्मिन्
संसारसमुद्रे सर्वपरमघोरसुदुरूजंतु वायस्मान्निमज्जतिप्रविशतितत्सर्वंकर्माश्रवहेतुकंकमादानं निमि
त्तमिति केचाश्रवाइत्यार्शंकायामाह ॥ रागादोसामाद इंदियसणायगारवकसाया मणवयणकायसहि
या दुआसवादोतिकम्मस्स ॥ रागद्वेषमोह पंचेंद्रियाहारभयमैथुनपरिग्रहसंज्ञाः ऋद्धिगारवरसगारवसात
गारवकषायाश्च मनोवचनकायसहिता एवं सर्व एते कर्मणा आस्रवा भवंति एतैः कर्माण्यागच्छंतीति रागादी

वचयन्नाह ॥ रंजेदिअसुहकूणमे रागो दोसो वि दूसदी णिच्चं मोहो वि महारिऊ णियदं मोहदि सम्भावं
362 रागो जीवं कुणपवक्ख्यानरंजयति कुत्सितद्रव्यं तु रागं कारयति रागः द्वेषा द्वेषननमपि दृष्टिसम्पर्शनादिषु रूपं का
रयति नित्यं सर्वकालं मोहोपि महारिपुर्महावैरी यस्मान्नियतं निश्चयेन मोहयति सद्भावं जीवस्य परमार्थरूपं
ज्ञायतीतियत एवं तस्मादाः तस्य कुत्सयन्नाह ॥ धिद्धीमोहस्ससदा जेण हिदत्थेण मोहिदो संतो ण विबुज्झदि जि
णवयणं हिदसिवसुहकारणं मग्गं ॥ धिक्धिकस्तुमोहं मोहः पलयं गच्छतु येन मोहेन हृदयस्थितेन मोहितो
मूढः सन्नवबुध्यते न जानाति जिनवचनं परमागमं किं विशिष्टं हितं शिवसुखकारणं मार्गं एकांतवादिपरिक
ल्पितसुखानभिज्ञमार्गविपरीतं येन मोहेन हृदयस्थेन न बुध्यते तं मोहं धिगस्तु चित्ते ति रागद्वेषाकुत्सयन्नाह ॥ जि
णवयणमहहणाणवि तिव्वमसुहगादि पावयं कुणदि अभिभूदो जेहिं सयाधिक्तेसिं रागदोसाणं ॥ यान्सां रागद्वे
षाभ्यामभिभूतः कदर्थितो जीवः जिनवचनं श्रद्दधानोपि तद्रुचिसहितोपि अशुभगतिहेतुकं पापं तीव्रं करोति
अणिकादिवत्तं धिगस्तु तस्माद्रागद्वेषाविति तद्दर्शनसत्त्वोपि रागद्वेषा पुरुषस्य पापं जनयतः इति तयोर्निराकरणं सत्र
संकार्यं इति विषयाणां दुष्टत्वमाह ॥ अणिहुदमणसा एदे इंदियविसया णिगण्हिदुं दुक्करं मंतोसहिहीणा ण

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

व उत्तं आसीविसामप्पा अनिरुतमनसापकायचित्तंमंतरयोतानिंद्रियविषयान्निरुहीतुंड स्वं एतेषांहृ
परमगंधस्पर्शशब्दविषयाणांनियदंकर्तुंनशक्यतेवलचित्तंनयथामंत्रौषधिहीनेनडष्टाआशीविषाःसर्प्पावि
शीकर्तुंनशक्यंतइति तानिकुत्सयन्नाह चित्तेनिंद्रियाणां तेमिवसमगंदडपावमज्जिणिय पावदिपावा
विदाणं डरकमणंतंतलवगदीसु शिग्धंबलतानीद्रियाणियथामिंद्रियाणांवशतांवजगतःपापमर्त्तयिवापापं
संगृह्यपाप्नोतितस्यपापस्यविपाकंफलंनवगातिडुवडःरकमनंतमाप्नोतीति संज्ञागारवाणांस्वरूपमाह सा
सादिगारवविद्य गुरुत्वगुरुगंतुपावमज्जिणिय तोकम्मनारगुरुत्वं गुरुगंडरकंममगुलवइ आहारादिसंज्ञा
निगारिवेष्टगुरुःमनुर्गुरुकंतुपापमर्जयित्वापापनारंस्वीकृत्यततःपापनाशगुरुत्वात्ततोगुरुकंडःरवंममनुलव
तीति कषायाश्रवस्वरूपमाह कोक्षमाणामाया लोलायउग्गसयाकमायरिऊ दोसमहस्सावासा डरकसद
स्साणिपावंति कोधमानमायालोभाउग्राअधाडष्टाश्रयाःकषायरिपवःदोषसहस्राणामावासाडःरवसहस्रा १८६
णिजीवान्प्रापयंतिडःरवसहस्रःकषायाजीवान्संबंधयंतीत्यर्थः पुनरप्यास्रवानाह हिंसादिएहिंपंचहिं आस
वदारहिं आसवदिपावं तहिंडधुवविणासो सासवणावाजहसमुद्दे हिंसादिरतस्यात्रसपरिग्रहैःपंचाश्रव

द्वारःगच्छतिकर्म्मापि डोकतपापेतस्माश्रवेभ्यः ध्रुवोनिश्चयरूपोविनाशोजीवस्यभवतियथासाश्रवानाःपा
तःसमुद्रनिमज्जत्येवंकर्म्माश्रवजीवःसंसारसागरेनिमज्जतीति आस्रवानुप्रेक्षामुपसंहरन्नाह एवंबहुप्पयारंक
म्मंआसवदिदुठमठविहं णाणावरणादीयं डरकविवागन्निचितिज्जो एवंज्ञानावरणादिकंकर्म्मअष्टविधमदन
बहुप्रकारंदुष्टंआश्रवतियस्मात्तस्मात्तमाश्रवंडःरवविपाकमितिकृत्वाचिंतयज्ञावयदिति यस्मादेवमाश्रवंक
र्माश्रवतितस्मात्संवरमाह तम्हाकम्मासवकारणाणि सव्वाणिताणिरुंत्तिज्जो इंदियकसायसण्णागारवरागा
दिआदीणि तस्मात्कर्माश्रवकारणानिसर्वाणियानितानिनिरोधयन्निवारयन्नकानितानिइंद्रियकषायसंज्ञा
गारवरागादिकानियस्मादेतःकर्मागच्छतितस्मादेतानिसर्वाणिनिरोधयेदिति रुद्धेसुतेसुयज्जवतितदाह रुद्धेसु
कसाएसुय मूलादोहोतिआसवारुद्धा डब्भत्तंहिणमिदे वहणंदिणावाजहणएदि रुद्धेसुचकषायेसुचमूलाद्धा
रन्यमूलतःआश्रवाःसर्वेपिरुद्धाःसम्यक्प्रिच्छिन्नाभवंति यथाडर्वहतिवनपानीयडष्टवहतिआतिसजलं अधव्राणं
विवरडष्टवहतिनिमघविष्टतनावनेतिजलंयथा अथवानालिकादिद्वारनिरुद्धानाःसाश्रवासत्सर्पनयतिपाप्नोतिप
रतीरंअथवानातिविनाशंकषायेषुरुद्धेषुआश्रवाद्धायथानावंनतिजलंरुद्धेषुयथावासास्रवापिनाडर्वहतिपां।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नीयेनिरुद्धेप्रतलतस्वस्यानावः स दे पि आस्रवानिरुद्धा भवंति ततः मानो निर्यति आपयती स्म्मानमानयति वा स्वेष्टं च
स्रा विनाशं च न गच्छति एवं कषायेष्वनुरुद्धेषु ततः सर्वेप्याश्रवा निरुद्धा भवंति ततो यद्यपि योगादि द्वारैः आश्रवे जंतुम्
ष्ट्रापि रत्नत्रयं मोक्षपदं न नयतीति इंद्रियसंवरस्वरूपमाह इंदियकसायदोसा णिग्घिप्पंति तव णाण विणए
णापि रत्नत्रयं मोक्षपदं ननयतीति इंद्रियसंवरस्वरूपमाह इंद्रियाणि कषाया द्वेषश्च तैः निगृह्यंते विनयेन यथासंख्येन
हिं रज्जुहिं णिघप्पंति ह्र उप्पहगामी जहा तुरया इंद्रियाणि तपसा निगृह्यंते कषाया ज्ञानभावनया वशीक्रियंते द्वेषो विनयक्रियया वल
तपसा ज्ञानेन विनयेन च इंद्रियाणि तपसा निगृह्यंते कषाया ज्ञानभावनया निगृह्यंते बद्धपशुपनीयंते रज्जुभिर्वरत्राभिः स्फुटमि
व उपनीयंते यथा उत्पथगामिन उन्मार्गयायिनस्तुरगा अश्वा निगृह्यंते बद्धपशुपनीयंते रज्जुभिर्वरत्राभिः स्फुटमि
ति चारित्रसंवरस्य स्वरूपमाह मणवयणकायगुत्तिंदियस्स समिदीसु अप्पमत्तस्स आसवदारणिरोहेण
ण कम्मरयासवो ण हवे मनोवचनकायगुप्तेंद्रियस्य समितिषु ईर्याभाषैषणादाननिक्षेपोच्चारणप्रश्रवणसं
ज्ञिकासु अप्रमत्तस्य प्रमादरहितस्य चारित्रवत आश्रवद्वारनिरोधे सति नवैः कर्मागमो भवति तेषां निरोधे सति नव १८७
कर्मरजसः आश्रवो न भवेत् अभिनवकर्मागमो न भवतीति पुनरपि संक्षेपत आश्रवं संवरं चाह मिच्छत्ताविर
दीइंदिय कसायजोगहिं जं च आसवदि दंसणविरमणणिग्गहणिरोधणेहिं तु णासवदि मिथ्यात्वाविरतिकषा

दयोगाः यत्कर्माश्रवति तत्कर्म सम्यग्दर्शनविरतिनिग्रहविरोधनैः यथासंख्येन नाश्रवति नागच्छतीति संवरानुप्रेक्षां सं
क्षेपयंस्तस्याः फलं दर्शयति पादयन्नाह संवरफलं तु णिव्वाणमिति संवरसमाधिसंजुत्तो णिच्चुज्जुत्तो भावयसंवर
णामाविसुद्धप्पा संवरफलं निर्वाणमिति कृत्वा संवरेण समाधिना वाध्यवा संवरध्यानेन संयुक्तः सन् नित्योद्युक्त
सर्वकालं यत्नपरः सन् भावय संवरं विशुद्धात्मा सर्वदेव परिक्षीणः संवरं प्रयत्नेन चिंतयति निर्जरास्वरूपं विस्तारयन्नाह
रुद्धासवस्स एवं तवसा जुत्तस्स णिज्जरा होदि दुविहा विसा वि भणिया देसादो सव्वदो चेव रुद्धास्रवस्य
पिहितकर्मागमद्वारस्य एवं तपसा युक्तस्य निर्जरा भवति कर्मसातनं भवति सापि च निर्जरा द्विविधा भणिता देशा
तः सर्वतश्चैककर्मैकदेशानिर्जरां सर्वकर्मनिर्जरा चेति देशनिर्जरास्वरूपमाह संसारे संसरंतस्स खओवसम
गदस्स कम्मस्स सव्वस्स वि होदि जगे तवसा पुण णिज्जरा विउला संसारे चतुर्गतिसंसरणे संसरतः पर्यटतः
क्षयोपशमगतकर्मणः किंचित्क्षयमुपगतं किंचिदुपशांतं किंचित्स्वरूपेण स्थितं कर्म तस्य कर्मणो या निर्जरा
सा सर्वस्य जीवस्य भवति जगति सा देशनिर्जरा तपसा पुनः निर्जरा विपुला तपोग्निना भस्मीकृतस्य सर्वस्य कर्मणो
निर्जरा सकलेति सकलनिर्जरायाः फलं स्वरूपं चाह जह धाऊ धम्मंतो सुज्झदि सो अग्गिणा दु संतत्तो तवसा तहा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

विमुञ्चदि जीवो कम्मेहि कणयं व ॥ यथा धातुः सुवर्णपाषाणो धम्यमानः शुध्यते किट्टिकालिकादिर
हितो भवति अग्निना तु संतप्तः सन् तपसा तथा विशुध्यते कर्मत्यो जीवः सर्वकर्मविमुक्तः स्यात् कनकमिव यथा अ
ग्निर्धम्यमानो ग्निना संतप्तः कनकं स्यात् तथा जीवस्तपसा संतप्तः सिद्धः संपद्यते इति तपोमाहात्म्यमाह ॥ णाणव
रझाणजुदो सीलवरसमाहिसंजमुज्जलितो दहइ तवो भवबीयं तणकट्ठादी जहा अग्गी ॥ ज्ञानवरध्यानसंयुतम्
साद्ज्ञानं हृद्ध्यानं सहितं शीलं व्रतपरिरक्षणं वरसमाधिरेकाग्रचिंतानिरोधः पंचनमस्कृतिसहितः संयमः प्राणि
नाइंद्रियनिग्रहस्तैरुज्ज्वलितं प्रज्वालितं दीप्तं दहति तपो भवबीजं संसारकारणं तृणकाष्ठादिकं यथाग्निरिति
चिरकालमज्जियं पि य विहुणदि तवसा रयं ति णाऊण दुविहे तवम्मि णिच्चं भावेदव्वो हवदि अप्पा ॥ चिरकालं
मज्जिदं पि य विहुणदि तवसा रयं ति णाऊण दुविहे तवम्मि णिच्चं णावेदव्वो हवदि अप्पा संख्यामतीतमसंयजः
कर्माणि जीवस्य पि विक्षिणाति तपसा इति ज्ञात्वा द्विविधे तपसि नित्यं निरंतरं आत्मा भावयितव्यो भवति नितरां भाविताभा १८८
मनं किं स्यादित्याह ॥ णिज्जरियसव्वकम्मो जाइजरामरणबंधणविमुक्को पावदि सोक्खमणंतं णिज्जरणं तं मण
मि कुणह ॥ ततो निर्जीर्णः सर्वकर्मविनिर्मुक्तः जातिजरामरणबंधनविमुक्तः प्राप्नोति सौख्यमतुलमनंतं ततो निर्ज

राउप्रेक्षां व्याख्याय धर्मानुप्रेक्षास्वरूपं विवक्षयन्नाह ॥ सव्वजगस्स हिदकरो धम्मो तित्थंकरेहिं अक्खादो
धन्ना ते तं पवण्णा विसुद्धमणसा जगे मणुया ॥ सर्वस्य जगतो भव्यलोकस्य हितकरः धर्मः उत्तमक्षमादिलक्षणः श्री
तीर्थंकरैराख्यातः प्रतिपादितः तं धर्मं ये प्रतिपन्ना श्रेयस्मधिष्ठिता ये पुरुषा विशुद्धमनसा शुद्धभावेन ते धन्याः पुण्यवं
तः सफला अस्मिन् जगतीति ॥ धर्मानुरागकारणमाह ॥ जेण सुपाविदव्वं कल्लाणपरंपरमसुरक्कं सो जिणदेसिदधम्मं
भावेणुववज्जदे पुरिसो ॥ येन हेतुना जीवेनास्मिन् लोके कल्याणपरंपरा संप्राप्यते नरेंद्रत्वपरमसाम्राज्यप्राप्तव्यं स जीवो
निजदृष्टिमतो र्थंकराख्यातं धर्मं भावेनापद्यते पुरुषः परमार्थतो धर्मं श्रद्दधाति सकलपापक्रियां मनागपि नाचरति
नि लिंगधर्मस्य विकल्पमाह ॥ खंती मद्दव अज्जव लाघव तव संजमो अकिंचणदा तह होइ बंभचेरं सच्चं चाओ
य दसधम्मा ॥ क्षांत्यार्जवमार्दवलाघवतपःसंयमाकिंचनतास्तथा ब्रह्मचर्यं सत्यं त्यागश्चेवं धर्मा दश विख्याता भवंति
ज्ञातव्या इति धर्मभावनाफलमाह ॥ उवसमदयाय खंती वड्ढइ वेरग्गदा य जह जह से तह तह य मोक्खसोक्खं
अक्खीणं भावियं होइ ॥ उपशम इंद्रियनिग्रहः पुरुषव्यापाराद्दयानुकंपा क्षांतिः क्रोधाद्युत्पत्तिनिरोधः कृतोप
द्रवसहनं एते वैराग्यता च यथा यथा वर्द्धते वैराग्यकारणानि वर्द्धते इति यथा यथा अस्य जीवस्य तथा तथा तस्य जीव

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

संसारे सौख्यं मे लब्धं भावितं भवति तेन मया संसारं ना वितं भवतीति धर्मानुप्रेक्षां प्रपंचयितुकामः प्राह ॥ सं
सारविसमदुग्गे भवगहणे कहवि मे लद्धं तेण दिढो जिणवरमदिट्ठो जेणं धम्मो तिविहि तिज्जो ॥ संसारविषमदुर्गे
भवगहने लब्धा कालं कथमपि लब्धमनाद्यनंतानया जिनवरगदिदृष्टो जेण धर्मो हि दृष्टस्तेन विनयादिति
बोधिदुर्लभतानुप्रेक्षां प्रपंचयितुमाह ॥ संसारंमि अणंते जीवाणं दुल्लहं मणुस्सत्तं जुगसमिलासंजोगो लवणसमुद्दे
जहा चेव ॥ संसारे अनंते अत्यंतदीर्घे जीवानां दुर्लभं मनुष्यत्वं मनुष्यजन्म यथा लवणसमुद्रे युगसमिलासंयोगः
पूर्वसमुद्रभागे युगं निक्षिप्तं पश्चिमसमुद्रभागे समिलां निक्षिप्तां तस्याः समिलायाः युगच्छिद्रे यथा प्रवेशो दुर्लभः
तथा जीवस्य चतुरशीतियोनिलक्षमध्ये मनुष्यत्वं दुर्लभं भवति मनुष्यत्वे लब्धेपि च दुर्लभं तदाह ॥ देसकुलजम्म
रूवं आउ आरोग्गवीरियविणओ सवणग्गहणं मदिधारणा य एदेवि दुल्लहा लोए ॥ मनुष्यत्वे लब्धेपि दुर्लभ
आर्यदेशः मनुष्यत्वे लब्धेपि म्लेच्छखंडेषु भोगभूमौ वा यदि स्यात् आर्यदेशे लब्धेपि दुर्लभं कुलजन्म आर्यदेशे लब्धेपि पर्वे १०५
चंडालादिकुलानामपि संभवात् कुलजन्मनि विशुद्धे लब्धेपि तद्दुर्लभं रूपम् अवयवसंपूर्णता अंधकाणत्वपि - पु २
ग्राह्यकुलांगदर्शनमिति रूपलब्धेपि सुष्ठु दुर्लभं दीर्घायुः चिरजीवनं चिरजीवनादपि आरोग्यं दुर्लभतरं आरोग्यादपि

वीर्यं दुर्लभं तस्माद् वीर्यादपि विनयोतीव दुर्लभस्तस्मादपि श्रवणं आचार्यादिभ्यः शास्त्रस्य तस्मादपि ग्रहणं अवधारणं सुष्ठु
दुर्लभं तस्मादपि अविपरीतविवेकरूपतामनुस्मरणादि क्रमतोतीव दुर्लभं तस्मादपि क्षरणा कालांतरेप्यविस्मरणं अ
त्यंतदुर्लभं अपि लब्धेपि क्रमशो दुर्लभो लोके जगतीति एतस्योपि दुर्लभत्वमाह ॥ लद्धेसु एदेसु य बोधीजि
णसासणं हि ण हु सुलहा कुपहाणमाकुलत्ता जं बलिया रागदोसा य ॥ लब्धेष्वेतेषु मनुष्यादिषु बोधिः सम्य
ग्दर्शनविशुद्धिन्नकारणादिनशासनपरमागमनेदं सुलभं नं सुलभं न लभ्यते कुतः कुपथानामाकुलत्वात्
रागद्वेषादिभिः आचरणैः कुलायस्थानां लोकः यस्माच्च रागद्वेषाबलवंतो अथवा कुपथानामाकुलत्वं
नः कुत्सितमार्गं दृष्टिभिरायरा कुलायत्वं लोकः तदर्थं परिणामं कर्तुकामः प्राह ॥ सेयं भवभयमहणी बो
तार्दोलनागमे भवायनशति एवं बोधिदुर्लभत्वं विज्ञाय तदर्थं परिणामं कर्तुकामः प्राह ॥ सेयं भवभयमहणी बो
धीगुणवित्थडा मए लद्धा जइ पडिदाण हु सुलहा तम्हा ण खमं पमादो मे ॥ सेयं बोधिर्भवभयमथनी संसार
निर्विनाशिनी गुणविस्तरगुणा विस्तीर्णा सर्वगुणाधारा मया लब्धा प्राप्ता यदि कदाचित्संसारसमुद्रे पतिता प्रत्यक्षा
न खलु वस्तु पुनः सुलभा दर्शनफलप्रावर्तमंतरेणतस्मान्न क्षमा न वयायं प्रमादो मम बोधिविषयप्रमादकरणे
ममन्नवयुक्तमिति बोधिविषयः प्रमादं करोतितंत्वं कल्पयन्नाह ॥ दुल्लहलाहं लद्धूण बोधिं जो णरो पमादेज्जा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सोउरिसोकाउरिसो सोयदिञ्जगदिंगदोसंतो ॥ उर्वनिलालांबोधिसंसारक्षयकरणसमर्थायालभाप्राप्यश्र।
मादयतप्रमादेञ्जयोस्मिउरुपःकाउरुषःजन्मितःपुरुषःशोचतिडःखीनवति ज्ञानेनेरकायानिगतःमन
र्नतेबोधिविकल्पंतत्फलंवप्रतिपादयन्नाह ॥ उवसमखयमिस्संवा बाधिंलह्याणंतवियंउउरं नवसंतमसंङुत्तो
अरवयमुरकंतवेलवादं ॥ ङ्याया्शमविशुद्धिदेशनप्रायोग्यलब्धिलिंप्राप्यअदधःप्रवृत्तिअपूर्वानिवृत्तिक
रणानेवाप्रशमक्षयोपशमक्षयसम्यक्त्वपंवाधिलनतजीवःप्रर्वसंचितकर्मणामनुनागस्पर्द्धकानियदाविशु
ध्या प्रतिसमयमनंतगुणहीनानिनृत्वादयंतंतदाक्षयोपशमलब्धिर्भवति प्रतिसमयमनंतगुणहीनकर्मणोदीरि
तानुलागस्पर्द्धकजनितजीवपरिणामःसातादिसुखकर्मबंधनिमित्तोसानाद्यसुखकर्मबंधविरुद्धोविशुद्धिर्लब्धि
नामषड्द्रव्यनवपदार्थोपदेशकर्तार आचार्याद्युपलब्धिर्वाउपदिष्टार्थग्रहणधारणाविचारणाशक्तिर्वादेशनल।
ब्धिर्वसिर्वकर्मणामुत्कृष्टस्थितिमुत्कृष्टानुलागंचहत्वांतःकोटीकोटीस्थितौद्विस्थानानुलागस्थानेप्रायोग्यलब्धिर्नि १८०
मतथाउपरिस्थितपरिणामैरधःस्थितपरिणामाःसमानाः अध स्थितपरिणामरूपरिस्थितपरिणामाःसमानाःनवं
तियस्मिन्नवस्थाविशेषकालेऽधःप्रवर्त्तनादधःप्रवृत्तिकरणःअपूर्वाःपूर्वेअकृताःकरणाःपरिणामायस्मिन्

कालविशेषसोवपूर्वकरणःपरिणामंप्रत्येकसमयप्रवर्त्तमानानांजीवानांपरिणामैर्न निवृत्यतेतिनिवृत्तिर्नेदोयत्रसोनि
वृत्तिकरणाःप्रति एवंक्रियांकृत्वाःनंतानुबंधिक्रोधमानमायालोलप्रकृतीनांसम्यक्त्व ॥ सम्यग्मिथ्यात्वमिथ्या
त्वप्रकृतीनांचोपशमादुपसमसम्यक्त्वबोधिर्भवति तथातासामेवप्रकृतीनांसप्तानांक्षयोपशमात्क्षयोपशम
~~सम्यक्त्वबोधिर्भवति तथातासामेवप्रकृतीनांसप्तानांक्षयोपशमात्क्षयोपशमसम्यक्त्वबोधिर्भवति~~ तथा॥
तासामेवसप्तप्रकृतीनांक्षयात्क्षायिकसमक्त्वंभवति एवमेतद्दुर्लनतराविःप्रकारांबोधिंलब्ध्वानरकुंउ
कालव्यांचमस्त्वपसामयमनन्तचतुष्कोःक्षयसारव्यंततोलनतेसर्वबंधनविनिर्मुक्तःसिद्धिमधितिष्ठतीतिय
दोबोध्यंसबोधिलब्धजीवःसिद्धिलनत ॥ तम्हाअहंसमविणोहं मह्यासंवगाविरियवयणादिं अत्राणंतदना
व नंदसावादीहवयुहरं ॥ यस्मादेवविशिष्टाबोधिस्तस्मादहमपिनित्यंसर्वकालंश्रद्धामानसःशासना
नुरागःसंवेगोधर्मधर्मफलविषयानुरागःवीर्यवीर्यांतरायक्षयोपशमजनितशक्तिविनयामनोवाक्का
यानामनुद्धतनम्रतानांगत्मानंतथातावद्यामिययांसाबोधिर्लवेनतुचिरंसर्वकालमिति किमर्थंबोधिर्लव्य
तेइत्याशंकायामाह ॥ बोधीयजीवदव्वा दियाइंबुज्झदिजाणवितव्वाइं गुणसयसहस्सकलियं एवंबोधि

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सयाज्ञादि यतो बोधिं मवाप्य जीवास्रव पुण्य पापबंधसंवर निर्जरा मोक्षः पदार्थाः द्रव्याणि अस्तिका
याश्च तत्त्वानि च बुध्यंते बोध्यस्य वा बुध्यंते ततो गुणशत सहस्रैः कलितां स्तु क्षमेवं सतो बोधिं सदा सर्वकालं
यात्रत्त्वा निच्च बुध्यंते बोधस्य वा नुध्यंते ततो गुणशतसहस्रैः ...
ध्यायता वयंति द्वादशानुप्रेक्षानुपसंहर्तुकामः प्राह दसदायंतावणाउं एवं सव्वद्धं समुद्दिट्ठा जिण
व यणदिट्ठाउं बुद्धजणवइरग्गजणणीउं एवं दशद्वादशानुप्रेक्षा भावनाः संक्षेपतः समुपदिष्टाः प्रतिपादि
ता जिनवचनं यतो दृष्टा नान्यत्रा नेन प्रामाण्यं ख्यापितं तामां भ्यासुबुधजनवैराग्य जननी वैराग्यकारिण्य
तेनेदं वैराग्य भाव अख्यापितः आलस्य नवतीति अनुप्रेक्षा भावनकारणमाह अणुपेक्खणादि एवं जी +पं ल
अण्णा सदा विभावेदि सो विगदसव्वकम्मो विमलो विमलालयं हदि एवमनुप्रेक्षा निरात्मानं यः सदा भा
वयन् युक्तये न समुपदः विगतमलो विमलो विमलालयं माक्षस्थानं लभते प्राप्नोतीति द्वादशानुप्रे
क्षा ज्ञाता समाप्त आचार्यः परिणामशुद्धि मंगलं धर्मंगलफलं वाक्ष्याह झाणेहिं खवियकम्मा मा २५१
णवंसणअणंतनाणक्खाइया विगयमोहा तेमतमरयमहणा तारिंतु भवाहिंतु मज्झ यस्मा मनुप्रेक्षां भावयित्वा सिद्धि
गतास्ते ध्यानेः क्षपितकर्माणो मोक्षमार्गाल्लब्धका विगतचारित्रमोहाश्च सिद्धास्तमोरजो मथना मिथ्यात्वमाय्ना

यज्ञानावरणादि विनाशकास्तारयंतु भवात्संसारान् ज्ञीघ्रमस्मानिति पुनरपि अनुप्रेक्षां याचमानः प्राह
३-८६ जदमज्झं तह्निकाले विमला अणुपदणा लवज्झणदृ तदसव्वलोगणाहा विमलगदिगदापसीयंतु यथायं
नइकारगामम तस्मिन्नंतकाल विमलानुप्रेक्षा द्वादशप्रकाराल वयुस्तथा तं सर्वलोकनाथा विमलगतिंगताः प्रसीदं
तु ममन्नालवंतु द्वादशानुप्रेक्षा भावनां मम दिशंतु
अनगारभावनारख्यं नवममधिकारं व्याख्यातुकामस्तावदादौ अनप
गारान्नितिमित्रं मंगलमाह वंदित्तुजिणवराणं तिहुवणजयमंगलाववदाणं कंचणपियंगुविद्दुम घण
कुंदमुणालवण्णाणं जिनवरान् वंदित्वा किंविशिष्टा न् त्रिभुवने या जयश्रीः यश्च मंगलं सर्वकर्मदहनसमर्थः
पुण्यं ताभ्यामुपेतास्तत्र स्थितास्तां त्रिभुवनजयमंगलोपेतान् प्रकृष्टाश्रयायुक्तान् सर्वकल्याणभाजनान् अथ पुनरपि
किंविशिष्टान् कांचनं सर्वोत्कृष्टं सुवर्णं प्रियंगुः शिरीषपुष्परूपद्रव्यकांतिः विद्रुमः प्रवालद्रव्यं सुरमणीयरक्त
लावद्रव्यं घनः सुष्ठु रम्यजलधरः कुंदरमणीयपुष्पविशेषः मृणालं सुरम्यकोमलपद्मनालं एतेषां वर्णरूपं
येषां ते कांचनप्रियंगुप्रवालघनकुंदमृणालवर्णास्तान् कांचनप्रियंगुप्रवालघनकुंदमृणालवर्णान् अर्हतस्तीर्थंकरान्

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नायधर्मविशेषणमुपात्तं नामस्थापनाद्रव्यजिनपरिहारार्थं भावजिनोपादानार्थं च विशेषविशेषणमुत्तरसूत्रं वक्ष्या
मीति क्रियां तिष्ठति स्थानतया मद्दंसंबंधः क्रियासांपदेन नमस्कारकरणं नित्यक्रियाणां कथयाम्यौ वा कर्मापंमेकै
र्मीति क्रियांतिष्ठति स्थानतयामदसंबंधः ... आयाम्यदरिसीति णाइंदाणिदइंदमहिदा।
ततिसकरणार्थं जेति अनागारमनागारतार्थं प्रतिज्ञापांव ... नविद्यते आगारं गृहं स्त्र्यादिकं येषां तेनागाराः तेषामनगारा।
णां वोत्तामिविवितिदमार तावणमुत्तगुणमदत्ते ... नविद्यते आगारं गृहं स्त्र्यादिकं येषां तेनागाराः तेषामनगारा।
णां ... श्रीपार्श्वनाथसुतं
णामदातं श्रितं रूपदश्रमदर्पयः सम्पगुरूत्वपासां तेषां पदर्शीणां नागाङ्गनरेंद्रइंद्रमहितानां श्रीपार्श्वनाथसुसंज
रंतानुपसर्गनिवारणेन पाक्षन्पान्नां गंडस्पसर्वनिपातः अथवा बकजनौ नियमानास्ति माङ्गाईस्त्यां नरदंतनरेन
रंद्रस्यपदर्शणांपश्चाप्यतरादीनांयद्दशांपनंर्थंसजितांस्तेषां मनागारगणां नावनांनिमित्तं विविधसारंसर्वशास्त्रसारसू
तेरवेचुणामदवक्ष्यामिअर्हत्, आगम्यानागारत्तावना सूत्रं वक्ष्यामीति संबंधः स्वकृतप्रतिज्ञानिर्वहणायदशमंघ १५२
वदूनानापादा लिंगवदं च शुद्धिं वसतिविहारं च भिक्षुणांगं च उञ्चाणशुद्धीयउणा वक्कंवनंवतदस्साणं
लिंगं निग्रंथरूपता त्यागीस्य सर्वसंस्कारनावाः चलकवलोचप्रतिलेखनग्रहणादर्शनज्ञानचारित्रतपानां वञ्च
व्रतानां अहिंसादीनि शुद्धिशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते लिंगस्य शुद्धिर्लिंगशुद्धिर्लिंगानुरूपाचरणं व्रतानां शुद्धिर्व

तशुद्धिर्निर्गतिचारता अत्र प्राकृतलक्षणेन षष्ठ्यर्थे प्रथमा निर्दिष्टाः कृतः वसतिः स्त्रीपशुपांडकालावापलक्षितप्रदे
शः परमवराणयकारणस्थाननिदानां नियतवासादर्शनादिनिर्मलीकरणनिमित्तं सर्वदेशविहरणं भिक्षा चतु
र्विधाहारः ज्ञानं यथावस्थितवस्तुस्वरूपावगमः मत्यादिकं उज्झनं परित्यागः शरीरादौ ममत्वं शुद्धिशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्य
ते वसतिशुद्धिर्विहारशुद्धिर्भिक्षाशुद्धिर्ज्ञानशुद्धिरुज्झनशुद्धिश्चापि प्राकृतलक्षणेन षष्ठ्यर्थे प्रथमा पुनरपि च वा
क्यस्त्रीकथादिविरहितं वचनं तपः सर्वसंचितमलशोधनसमर्थानुष्ठानं तथा ध्यानं ज्ञानेनविक्षिप्तं तत्र कायचित्ता
नुबंधः अत्रापि शुद्धिशब्दः वचनाद सर्वापि संग्रहणसर्वेदसंग्रहणार्थो द्रष्टव्या इति एतेषां सूत्राणां पारंपर्या
जनमाद पदसंगायारसुत्तं दसविदपदविभायअत्थसंजुत्तं जो पढइ सो उत्तो तस्स पणासंति पावाइं एता
न्यनागारसूत्राणि दशविधपदानि दशप्रकाराः अधिकाराः निबद्धानि नवकादशसंख्यानि नवंति विनयार्थसंयुक्ता
नि विनयप्रतिपादकानि सूक्ष्मार्थसंयुक्तानि चय पवतिनकियुक्तस्य संपूर्णरूपपतिपापानि इंद्रादितानीति पुनर
पि सूत्राणां स्तवनमाह णिस्ससदमिदमिणां सुत्तं धीरजणबहुमदमुदारं अणगारत्तावणमिणं सुसमणप
रिकित्तणं सुणध निःशेषदर्शकानि इमानि सूत्राणि सर्वज्ञानेन आचारसिद्धांतार्थप्रतिपादकान्येतानि सूत्र

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पदानिवीरजनानांतीर्थकरगणधरदेवानांबजमतानिसुखमतानिबाजल्पेनवोसिमतानिउदाराणिस्वर्गापवर्गफ
लदायकानि अनागारसावनानां।मानिज्ञानतअवणानांपरिकीर्तनानिसुसंयतजन्मकीर्तनरव्यापकानिश्रुतु
तस्याध्रजनाबुधधर्ममिति नककवलमेतानिवद्यमदर्षीणांगुणार्थवदयामीत्याह णिग्गंथमहरिसीणं अ
गयाराविरत्तसोग्गुणाणं णिग्गंथमहानवाणं वोच्छामिगुणागुणधराणं निर्ग्रंथमहर्षीणांसर्वग्रंथविमुक्त
यतीनांअनागारचारित्रयुक्तानांअनागाराणांयोयंचारित्रयागस्तानगुणानांसंहतानांनिश्चितमहातपसांद्वादश
तपसांमनोगुणाधराणांगुणांवक्ष्यामीति तावन्निग्रंथलिंगविवरयन्नाह चलचवलजीविदमिणं
विदत्तपस्युक्तानांगुणधराणांगुणांवक्ष्यामीति तावन्निग्रंथलिंगविवरयन्नाह चलमस्थिरंममयंभवतिविनश्वरंचपलंसा
मार्ग: गाऊणमाणुसत्तणं णिविमाकामभोगा धम्मम्मिउवद्विदमदीया चलमस्थिरंममयंभवतिविनश्वरंचपलंसा
पयानविदकनस्फुरणावदेवंविदितस्वरूपंधर्तिपादनमेतदितिजीवितंप्राणधारणंचलचपलजीवितंआवी।जी। १५३
तद्रवस्वरूपणाश्वःज्ञायरूपमिदंज्ञात्वामनुष्यत्वंमनुष्यजन्मस्वरूपंअसारंपरमार्थरूपंनिर्विमकामभोगाःस्व
श्रवकामनीकांकामत्रपलाभ:स्त्र्यादिक:भोगा:सक्तल्याविलम्बंकुर्वगर्यमवनंताचलक्रमादितद्विषयोनिर्वेदा
र्नानिलाधायपांतनिर्विमकामभोगाधर्मचारित्रेनैर्ग्रंथ्यादिरूपेतपस्थितमतिकाःगृहीताचलकत्वस्वरूपाऽलर्थ:

तात्पर्याणिनिर्ग्रंथ्यस्वरूपंभवतियादनेमेतदिति पुनरपितत्स्वरूपमाह णिम्मालियसुमणाविय धणकणय।
मणिबंधवजाणंच पयदंतिधीरपुरिसा विरत्तकामागिहावासे निर्माल्यसुमनसइवापमेगितपुष्पनि
समिबंधवजनांच परिहत्यधनकनकसमृद्धंबांधवजनंस्वजनप
स्वमिवधनानिगृहमदीमदिष्यादिकंरूप्यसुवर्णादिकंतास्यासमृद्धंमाणिधनकनकसमृद्धंबांधवजनंस्वजनप
रितनादिकंपरित्यजंतिगृहवासविषयाविरक्तचित्ताःमेतायथाशरीरसंस्पृष्टपुष्पादिकंमनाकिंचिक्त्वात्यज्यते
तथाधनादिसमृद्धंसपिचबंधुजनंधनादिकंच अथवागृहवासेवसतिसंबंधःपरित्यजंतीति एवंनैर्ग्रंथ्यंदृष्ट्वा
नानाविधयोग्यविनाह जम्मणमरणुव्विग्गा भीदासंसारवासमसुहस्स रोचिंतिजिणवरमदं पावयणंव
इमानाम्ने जन्ममरणोत्स्वःसुष्टुविग्नानवत्रस्ताहृदयाःभीताःसंसारवासमयदुःखंनंदुःखकंतस्माद्भीताःमतःपुना
दृ- रोचंतेसमभिरुचयंतिजिनवरमतंप्रवचनंगणवतंवांमतंसुतंतस्मोचफलादीनांजिनवराणांमतंवर्द्धमानभट्टारकस्य।
प्रवचनंवादशाङ्गचतुर्दशपूर्वस्वरूपंममभिरुचंतीतितथा पवरवरधम्मतित्थं जिणवरवसहस्सवड्ढमाणस्स।
स्से तिविहेणसद्दहंतिय णत्थिइदोउत्तरंअण्णं प्रवराणांवरंप्रवरवरंअस्मादपिश्रेष्ठंधर्मतीर्थंजिनवरवृष
भस्यवर्द्धमानस्यचतुर्विंशतितीर्थकरस्यत्रिःप्रकारेणमनोवचनकायशुद्ध्याश्रद्दधतितथावयंति इतंऊर्द्ध।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नान्यैर्न्यादिति कथं श्रीवर्द्धमानतीर्थकरतीर्थदेवत्तीर्थेनाम्नियतः अन्यलिंगश्च यासम्यग्दर्शनशुद्धिर्नि
नशुद्धिर्व्याख्याताता तत शुद्धिस्वरूपं निरूपयन्नाह   उवसमखइयमादी वच्छल्लवसायचक्का।
भावा भावाणुरायरत्ता जिणपणत्तं पि यम्मम्मि   उत्साहसंवेगादाबद्धाविबंधपमितन्निर्दिष्टतास्मिन्निताते
निश्चितमततयस्तत्र कृतादरा य वस्मितव्यवस्मायाः कृतकृत्याकारा बंधकाः शुभंयुमितात्मानः कर्मनिरूल
नमेन्स्थापितवेता श्रयः भावानुरागरक्ताः परमार्थकता बोधयम्मगुरागादेः। कर्त्तिरुनरक्तानाबिताः अथवा
भावविषयः पदार्थविषयोत्हरागादर्शनंज्ञानंचताम्यारक्ताः परमार्थ[illegible]वसम्यगोकीरतानिनके।
वृत्ते धर्मे भावानुरागरक्तास्त्रमिन्नबद्धकर्त्तास्त्राति चारित्रशुद्धिस्वरूपमाह   धम्मंपणत्तं गंपिमं कम्म
मलपडलपाडयं जिणक्खादं संवेगजायसद्धा गण्ठन्निमद्दबदांपंच   धर्मं क्षमादिलक्षणमनुत्तरमद्विती
यं लिमं कर्ममलपटलपाटनसमर्थं जिनाख्यातं [illegible]ति मद्दवतानि चं संवेगजातद्वर्शा अथवा धर्माय कृत्वा १५४
[illegible]तिमद्दवतानि पंचानिनतात्पर्यगणलिंगश्रद्धिर्व्याख्यातावधिदितव्या कानिताति मद्दवतानीत्याशंकायां व्रतश्च
द्धिं च निरूपयंस्तावद्वतान्याह   सव्ववयणं च हिंसा अदत्तपरिवज्जणं च रोच्चिति तह बंभचेरगुत्ती परिग्गहा।

दो विमुत्तिं च   सत्यवचनं हिंसाविरतिश्च अदत्तपरिवर्जनं रोचते सम्यग्गुणाड्ढे ति तथा ब्रह्मचर्यगुप्तिं संमिच्छति
परिग्रहाद्विमुक्तिं च लिंगग्रहणात्तत्कालं अतीकृतीति यद्यपि व्यतिरेकमुखेनावगतः प्राणिवधादिपरिहारस्तथापि
पर्यायार्थिकशिष्यप्रबोधनार्थमाह   पाणिवहं मुसावायं अदत्तमज्झणपरिग्गहं चेव तिविहेणय उ
झितं जावज्जीवदढधिदीया   प्रतिक्रमंतं परित्यजति इति पृथक् निसंबध्यते प्राणिवधं प्रतिक्रामंतं परिहर
तीत्यर्थः तथा मृषावादं अदत्तं अब्रह्ममैथुनं अमांगं परिग्रहं च त्यजति मनोवचनकायैर्यावज्जीवमामरणांतां दृढधृत
यः मुनयः स्थिरमतयुक्ताः साधवः प्राणिवधादिकं सर्वकालं परिहरंतीति व्रतविषयां शुद्धिमाह   तमसगंथ
मुक्का अममा परिग्गहा जहाजादा वासट्टचत्तदेहा जिणवरधम्मं समं णेंति   ते मुनयः सर्वग्रंथमुक्ता मिथ्यात्व
वेदकषायरागद्वास्यरत्यरतिशोकभयजुगुप्साद्वेषेत्येवं चतुर्दशाभ्यंतरग्रंथेभ्यो मुक्ता अममा स्वदेहादौ निर्गताः
अपरिग्रहाः क्षेत्रादिदशविधबाह्यपरिग्रहान्निर्गताः यथाजाता नाग्न्यरूपंगताः व्युत्सृष्टत्यक्तदेहाः मर्दनाभ्यंगादि
तैनस्नानादिदेहसंस्काररहिताः एवंभूता जिनवरधर्मं चारित्रं युगपत्तन्नयंति नवांतरं प्रापयंतीति कथं तमसंगंथा
मुक्ता इत्याशंकायामाह   सव्वारंभणियत्ता जुत्ता जिणदेसियम्मि धम्मम्मि णय इच्छंति ममत्तिं परिग्गहे बालमत्तंपि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यतस्ते मुनयः सर्वस्मिन्स्वं असिमसिकृषिवाणिज्यादिव्यापारे स्वान्निरस्ताः जिनदेशितधर्मैकचित्ता आयतः आ
[illegible]गमात्र परिग्रहविषये ममत्वेन तिष्ठन्ति यतस्ते सर्वग्रंथविमुक्ताः संति कथंभूता इत्याशंकायामाह
[illegible]परिग्रहात्मा अग्निह्ना मेनुहाम्सुहिंदावरे योनि अर्विंगीपविमर्तीरं गोकिंकरंतिमुणीममतिति यस्मादपरिग्रह
[illegible]नस्ताः सर्वाशाविप्रमुक्ताः सर्वत्रापि संतापपरायणा अग्निवेसुस्थितः आस्त्रानुभानपरा अपिचनिजं पि
[illegible]शरीरं ममत्वेन करोति मुनयोथवा विनीतेशरीरे ममत्वेन कुर्वंतितदर्थं निर्ममांइति अथ कथं तेनिष्परिग्रहाः
[illegible] इत्याशंकायामाह तमिम मामशरीरे जह्नेछमिदावसंतिअणिपदा समणा अपडिवद्धा
[illegible]दिकाणावा यतस्ते शरीरपिनिर्ममानिर्मोहायत्रास्तमितास्तत्र विर्येस्मिन्प्रदेशेरवि रत्नमनेगातं स्मशि
[illegible]तानां किंचिदपकंते अवगाायतयः अप्रतिबद्धाः स्वतंत्रा विहंग यथा दृष्टनष्टास्तेतो परिग्रहाय
[illegible]निष्प्रयत्नोद गामयराहवासी गयरंपेचादवासिणाधीरा सममणा फासुविहारी विवि १५५
[illegible] इस्मोइताया मस्माम्मिन्नकरात्रिवसंति नगरेकैयवरान्मासर्वेसंवदनानवत्रर्यो पुगाफलंहितंनग
[illegible]वसंति पर्वादिनानि नयंतियतः पर्वात्विमः सर्वतीर्थादियात्रासिद्धिरुद्गमस्त्वं ममत्वदर्शनात धीरा अपि

+ चूलीक

तां समगाां प्रासुकविहारिणः सावद्यपरिहरणशीलाः विविक्तेस्त्रीपशुपांडकविवर्जितदेशे एकांतप्रच्छन्नवसंतीत्येवं
[illegible]कांतवासिनः यतो विविक्तकांतवासिनोयतं अनिरवद्याचरणशीलाः अतां श्रामणकराविवासिनानग
[illegible]नत्रादिशिकादिदर्शनान्मासादिदर्शनाच्छनवसंतीति एकांतस्थायता मतयांकथं सुखमित्याशं
[illegible] एकांतमयंता सुखमणाबरगांधरी ह्णाधीरा सुक्कझाणरदीयां मुत्तिसुहंउत्तमं पत्ता एकांतएकत्वेवि
[illegible]आयमाणा आत्मप्रयत्नः सुश्रमणाः सुतपः वरगांधहस्तिनइवधीराः शुक्लध्यानरतय उत्तमं मुक्तिसुखं प्राप्ताः यथागा
[illegible]कांतमस्तुपगाहंतः सुखंप्राप्नुवंति तथा श्रमणा एकांतेश्रयमाणा अपि सुखं प्राप्तायतः शुक्लध्यानरतय
[illegible]त्याशंकायामाह एयाइणीअविहला वसंतिगिरिकंदरेसु सप्पुरिसा धीरा अदीणमणासा र
[illegible] एकाकिनः असहाया अविकला अविकलां धृतिसंतापसत्वात्साहादिसंपन्नावसंतिसं
[illegible]कटकसुपर्वतजलदारिप्रदेशगुहासुसत्पुरुषाः प्रधानपुरुषाः धीरा अदीनमनसः दैन्यपरित्रिरहितारममाणाः
[illegible]ताविरदचनेयतेएकाकिना विकला अदीनना धावीरवचनेनेदनादनेरति कुर्वाणाः गिरिकंदर
[illegible]तयसाधीराः सत्पुरुषा इति अतएवतेधीराः वसधिसु अप्पडिवद्धा एते मसत्तिकरिति वसधीसु सुमागा

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

रमसाणे वसंति ते वीरा वसधीसु ॥ वसति शब्द इति बध्या समदीपं आश्रयत्वेन बध्यं वमानं त्वं वमंलिप्रायः स्तिामम
ह्वेनं ऊर्द्धं तिवसति पुनिवासनिमित्तमादृत्य क्रोधे साधवः शून्यगृहेषु स्मसानेषु वसंति ते वीरा वसति इत्यतो वीराधिष्ठित
पुद्धानपुमदा लयंकरणसंस्कृतवसतिविषयं युक्तं संगा ग्रुवमंगा वसत्यं तत्स्थलं कोन्यं स्तरांगइति पुनरपि सवत्वाव
सीनापदि ॥ पद्मारकंदरसुय काणगिमालयंकरसुसप्पुरिसा वसधीअहिरोचंतिय सावदवकघोरां गंभीरा
आमोरसु पर्वतनितंबेषु कंदरेषु जलकृतविदारितप्रदेशेषु चर्वेषु कारणेषु उद्यानेषु काणुअपलयंकरेषु सत्पुरुष
नयतनेषु वसतयो अभिरोचंते सत्पुरुषस्य अवस्थानं मनिबोच्छंति सत्पुरुषाः सद्वाधिकाः आपदवकघोरांगंभीरा व
सत्वइत्यभिसंबंधः सिंहव्याघ्रसर्पादिभिर्वा जल्पनरांगरुदनं स्थानाया वा रामनि वांछंतीति तथा ॥ पयंतमिव
संता वयवयुतरुअच्छलताणं आणुजियमारसियं सुणंति सद्दं गिरिगुहासु ॥ एकांतगिरिगुहासु वसंतः संतिष्ठ
मानाः ऋक्षव्याघ्रतरक्षु रूपाणामागुंजितं आरसितं श्रण्वंति शब्दं तथापि सत्वान्न विचलंतीति ॥ रत्तिंचरसउणाणंणा १५६
णादसमिदतीदमहालं जस्माविंति वणंतं जद्धवसंतासमणासीद ॥ रात्रौ चरंतीति रात्रिचरा उलूकादयस्तेषां ना
ऊनानानानामृतानि नानानालीत शाङ्गा अलमत्यर्थं जस्मावंति उन्नादयंति घ्रति शाखयंति वनांतं वनमध्यं तत्र शङ्कं सर्व

प्रपवनंगक्षरास्टवी ऊर्व्वतियत्र वसंति श्रमणा सिंहादिरिति ॥ सीहाइस्वाणरसीहा पद्धयतडकडयकंदरगुहासु जिण
वयणमणुगणंता अणुविग्गमणा परिवसंति ॥ सिंहा इव सिंहसदृशा नरसिंहा नरप्रधानाः पर्वततटकटकपर्व
तमध्यावलग्नस्य सामीप्यं तटं ऊर्द्धलागसामीप्यं कटकं पर्वततटकटककंदरगुहासु जिनवचनमनुगणयंतो जिनाग
मं तद्वचनं अद्दक्षानां अनुद्विग्नमनसो अकंवितमानसाः परिसमंता वसंतीति तथा ॥ सावदसयाणुचरिए पविरलय
लीमंधयारगंभीरे धम्माणुरायरत्ता वसंति रत्तिं गिरिगुहासु ॥ श्वापदशतानुचरिते सिंहव्याघ्रादिभिः सर्वकालं
प्रचलितपरिलयस्ती मेसमंताज्ज्यानकं अंधयारम्आदित्यकिरणानाम् प्रवेशगंभीरेषु गुहादिनडति संबंधः धर्मा
नुरागरक्ता अरिहानुष्ठानतत्पराः रात्रौ वसंति गिरिगुहासु निर्जितात्इन्द्रतं वनगत्वा कनविधाननवसंती त्याशंक्याह
मज्झायज्झाणजुत्ता रत्तिं णसुयंति ते पयामंतु सुत्तत्थं चिंतिंता णिद्दाय वसं ण गच्छंति ॥ स्वाध्यायध्यानयुक्ताः
श्रुतजनावनाशां गकायचिंत्ता निरोध तत्परमानसा रात्रौ नस्वपंति ते मुनयः प्रयामं चतुरं प्रथमयामं पश्चिमयाम
वर्जयंतीत्यर्थः सूत्रार्थं च सूत्रमर्थं तदुत्पयं चलावयंतो निद्रावशं न गच्छंति ननिद्रशालुस्पर्शापि इत्यतः इति तत्रासिन
विधानं प्रतिपादयन्नाह ॥ पलियंकेणणिसण्णगदा यं समणएयपायमससीइय वाणुक्कडदि सुणिसण्णा सवितिरिरत्तिं

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

रिसुसमु ॥ थ्यानादसामचिवमितिमिदमवादिति। सर्वकालं मेविनोदविलसनीमंसमंतादयानकेऽश्ववारेश्री
दिव्यकिमणानमंपिंडः चवशेगंतीरेसुष्टुगदनेशतिसंबंधः धर्मानुरागमनोआरिद्यानुष्ठानतत्पराः रात्रावसंतिमि
३-१५ रिसुदास्थितिताद्दमेतेवनरात्रौकनवैधानमंवसंतीत्याशंकायांमाह ॥ मआमजमागाडला रत्तिंमकुवंतितपयामं
उ सुत्तब्भचिंतेता णिद्दायवसंणगच्छंति ॥ स्वाध्यायध्यानयुक्ताःश्रुतनाबनायांपकाग्रचित्तानिरोधचलत्परमा
वसासत्रानस्वपंतितेमुनयःप्रथमंप्रहरंप्रथमयामंपश्चिमयामंचवर्जयंतीत्यर्थः सूत्रार्थंवसूत्रमर्थंतउस्तथंच।
सावयंतोनिद्रावशंनगच्छंतिनिद्रायदास्यापीड्यंतेइति तत्रापिसवनिधानंचवतिमाइस्यन्नाह ॥ पलियंकणिसे
ज्जगदा वीरासणएयपासमाईया वाणुक्कडादिमुणिणो खविंतिरत्तिंगिरिगुहासु ॥ गतत्राशः प्रत्येकमंभिसं
बंध्यतंपर्यंकंगताःपर्यंकणस्थितानिषद्यांगताःसामान्यनोपविष्टावीरासनेनचगतापीसनेनस्थिताःतथैकपार्श्व
शायिनस्तथास्थाननकायात्सर्गणस्थितातउक्कटकृतस्थितास्तथादस्तिशोऽसमकरमुखाद्यासनेनचस्थिताःमुनयः
क्षपयंतिनयंतिगमयंतिरात्रिंगिरिगुहासुनान्यथेतिसमाधाननाअनेनप्रकारेणवतिपादितानवतीतिवतिकारा। १८७
रहितवंनिःकोदत्रंचवतिपादयन्नाह ॥ उवधिभरविप्पमुक्का वोसट्टंगाणिरंवरांधीरा णिक्किंचणपरिसुद्धा सा

+ वीरासनाथ

हूसिद्धिंविमग्गंति ॥ उपधिभरविप्रमुक्ताःश्रामण्यायोग्योपकरणनारेणमुक्ताःव्युत्सृष्टांगास्यक्तशरीराःनि
३-१६ रंवराःनाग्न्यमधिगताधीराःसुष्ठुशूरानिष्किंचनाःनिर्लोभाःपरिशुद्धाःकायवाङ्मनोनिशुद्धाचरणाःसाधवःसिद्धिं।
कर्मक्षयंसमिच्छंतिमृगयंतेतेनइहलोकाकांक्षापरलोककांक्षाचपरीषहप्रतीकारश्चनविद्यतेतेषामितिख्यापितं
भवतिवसतिशुद्ध्यातपःसूत्रमत्रकत्वशुद्धिताभावनाश्चप्रतिपादिताइति विहारशुद्धिंविवृण्वन्नाह ॥ मुत्ताणिरा
वेक्खा सच्छंदविहारिणोजहावादो हिंडंतिणिरुव्विग्गा णयरायरमंडियंवसुहं ॥ मुक्ताःसर्वसंगरहिताःनिर
पेक्षाःकिंचिदप्यनीहमानाःस्वच्छंदविहारिणःस्वतंत्राःयथावातःवातइवनगराकरमंडितायांपृथिव्यांहिंडंतिभ्रमं
तीति नवुविहरंतोकथंनर्यापथकर्मबंधइत्याशंकायांमाह ॥ वसुधंमिविविहरंता पीडंणकरिंतिकस्सइक
याविं जीवेसुदयावण्णा मायाजहपुत्तभंडेसु ॥ वसुधायांविहरंतोपिपृथिव्यांपर्यटंतोपिपीडांव्यथांनकुर्वंतिना
त्पादयंतिकस्यचित्जीवविशेषस्यकदाचिदपिजीवदयामापन्नाःसर्वप्राणिदयापरायत्तःयथामाताजननीपुत्रा
सांडभुजननीयथापुत्रविषयेहितीवर्तितमाचरतितथातेपिसाधवःजीवविषयदयायांप्रवृत्ताइति नवुनानादेशान्वि
हरंतोकथंसावद्यपरिहारइत्याशंकायांमाह ॥ जीवाजीवविहत्तिं णाणुज्जोएणसुट्ठुणाऊण तोपरिहरंतिधीरो

-सावद्यं

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सावज्जं जेत्तियं किंचि जीवविलं किंजीवं लंदानं स पर्यायांश्च अजीव विस्तं किं तु ज्ञलधर्म्माधर्म्मकालाकाशस्व
रूपं समंतदृष्टसपर्ययं ज्ञानाद्यो तेन मुमुक्षुज्ञात्वा विबुध्यते तः परिहरंति परिहरंतीति सावद्यं यं किंचित्समर्द्दोषजातं सर्वथाप
रिहरंतीति सावद्यकारणमपि परिहरंतीत्याह सावज्जकरणजोगं सव्वं तिविहेण तियरणविसुद्धं वज्जंति वज्ज
तीरू जावज्जीवाय णिग्गंथा सावद्यानि सदोषाणि यानि करणानि क्रियाणि व्यापारणमाः क्रियावातयोगाः सं
पर्कास्तं सावद्यकरणयोगं सर्व्वमपि त्रिविधेन त्रिःप्रकारेण कृतकारितानुमतरूपेण त्रिकरणविशुद्धं यथा भवति मनो
वचनकायक्रियासु शुद्धं यथा भवति तथा वर्ज्जयंति परिहरंति अवद्यभीरवः पापभीरवः यावज्जीवं निर्ग्रंथा मरणांतं
यावत्परिहरंतीति किं तत्सावद्यं यन्न कुर्वंतीत्याशंकायामाह तणरुक्खं न छिंदंति तयपत्तपवालकंद
मूलाइं फलपुप्फबीयघायं कारंति गुणी णकारिति तृणाबंदं रूक्षं वृक्षं न छिंदंति न छेदनं विलक्षदनं न कुर्वंति न
कारयंति मुनयस्तथा त्वक्पत्रप्रवालकंदमूलानि न छिंदंति न छेदयंति तथा फलपुष्पबीजघातं न कुर्वंति न कार
यंति मुनयस्तथा पुढवीयसमारंभं जलपवणग्गीतसाणमारंभं णकरिंति णकारिंतिय कारंतं णाणुमोदंति
धीराः पृथिव्याः समारंभं खननं तोक्षीलनं कर्षणादिकं न कुर्वंति न कारयंति कुर्वंतं नानुमन्यंते धीरास्तथा जलं

लपवनाग्नित्रसानामारंभं सेचनोत्कर्षणबीजनज्वालनमर्द्दनत्रासनादिकं न कुर्वंति न कारयंति नानुमन्यंत
इति यतः णिक्खित्तसत्थदंडा समणा सम्मसव्वपाणभूदेसु अप्पट्ठं चिंतंता हवंति अव्वावडा साहू णि
क्खित्तनिक्षिप्तशस्त्रदंडाः सर्व्वहिंसाकारणोपकरणमुक्ता यतः श्रमणा यतश्च सर्वप्राणभूतेषु समाः समाना यतश्च
आत्मार्थं चिंतयंतो भवंति अव्यापृता व्यापाररहिता यतस्तेन कस्यापि कदाचित्पीडां न कुर्वंतीति विहरंतः कथं
भूतपरिणामं कुर्वंतीत्याशंकायामाह उवसंतादीणमणा उवेरकसीला हवंति मज्झत्था णिहुदा अलोलमसढा
अविहिया कामभोगेसु उपशांताः कषायाप्रयुक्ताः अदीनमनसो दैन्यविरहिताः पथश्रमक्षुत्पिपा
साक्रमादिपरीषहरहान्वितत्वात् उपेक्षाशीलाः सर्वोपसर्गसहनसमर्थाः भवंति मध्यस्थाः समदर्शिनः नि
भृताः संकुचितकरचरणाः कूर्मवत् अलोला निराकांक्षा अशठा मायाप्रपंचरहिताः अविस्मिताः का
मभोगेषु कामभोगविषये विस्मयरहिताः कृतानादराः इति तथा जिणवयणमणुगणेंता संसारमहब्भ
यंपि चिंतंता गब्भवसधीसु भीदा भीदा पुण जम्ममरणेसु जिनवचनमनुगणयंतो हृदागमं जितमत
यः संसारमहद्भयं चिंतयंतः संत्रस्तमनसः गर्भवसतिषु गर्भवासविषये भीताः त्रस्ताः पुनरपि जन्ममर

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

णेण्हुंतीताः जातिजरामरणे विषये चसम्यग्गीतांइति कथं इत्याशंगनेवलनिश्चरीताः सुदुस्सहा अनस्पितिन्ता ६
३९९ त्याशंकायामाह घोरणिरयसरिच्छं कुंभीपाएसुपच्चमाणाणं रुहिरचिलिविल्लजठरे वसिदं गब्भवसदी
सु घोरनुयानेकनरकसदृशं कुंभीपाकं व्यथां कथांसंदहनं कुंभीपाकेष्वग्निस्सुपच्यमानानां सुदुष्पत
च्यमानानां कर्तरिषष्ठी सुपच्यमानैरित्यर्थः रुधिरचिलाविलजठरेरुधिराव्वे आविलेवीनत्संवस्त्वत्स्थानतं
उदरे गर्भ एवं विशिष्टगर्भवासतयम्नासु वस्तव्यमस्मानिर्गिति गर्भवसतिरूपालीताः सतः किमिच्छंतीति दि
ठपरमठसारा विणाणवियरकणायबुद्धीए णाणाकयदीवियाए अगब्भवसदी विमग्गंति तेसाधवादृष्ट
परमार्थसाराः संसारस्य शरीरस्य भोगानां च दृष्टं ज्ञातं परमार्थरूपं येस्ते तथा स्ते विज्ञानेन विचक्षणा बुद्ध्या
मतिज्ञानादिना सुष्ठुकुसलतया विज्ञान विचक्षणया बुद्ध्या ज्ञानकृतदीपिकया श्रुतज्ञानदीपनेन च अगर्भवा
सनिविशेषेण मृगयंते समीहंते इति विहरंतः किं भावयंतीत्याह ताविंतिभाव णरदा वइरग्गवीदरा १९९
गाणं णाणेणदंसणेणय चरित्तजोगेण विरिएण भावनायां रता वीतरागाणां ज्ञानदर्शनचारित्रयोगवी
र्येण च सद्वैराग्येन भावयंतीति देहेणिरावयेरक्का अप्पाणंदमरुइंदममाणा धिदिपग्गहपग्गहिदा बिंदंति।

— — — — — — — —

सदसस्सश्लाइ देहविषयेनिरपेक्षा ममत्वरहितादमसचयइंद्रियनिग्रहतत्परा आत्मानं दमयंत धृतिप्रग्रह
४०० गृहीता धृतिबलसंयुक्ताः छिंदंति तिसत्र स्यश्लानीति विहारशुद्धिं व्याख्याय भिक्षाशुद्धिं प्रपंचयन्नाह ३ठ
हमत्तज्जादे पारंतियपरघरम्मिनिरकाए जमणं कुंजंति णवियपयामरसत्थाए षष्ठाष्टमतर्कं क्षपथादशम
द्वादशादि चतुर्थं क्षपारयंति भुंजते परगृहे भिक्षया कृतकारितानुमतिरहितलालांलालसमानं बुभायमनार्थ।
चारित्रसाधनार्थं कुतुप्रशमसाधनार्थं च याचासाधनमात्रं भुंजते नवचकामं नच प्रचुरं रसार्थाय अथवा नबं।
त्याकुर्वंतिसद्धसार्थं यावन्मात्रेण तारणस्वाध्यायादिकं प्रवर्त्तते तावन्मात्रं गृह्णंति नांजीर्णाय बकाहारं गृ
ह्णंतीति कथा भुंजत इत्याशंकायामाह णवकोडीपरिसुद्धं दसदोसविवज्जियं मलविसुद्धं भुंजंति
पाणिपत्त परेणदित्तं परघरम्मि नवकोटिपरिशुद्धं मनोवचनकायः कृतकारितानुमतिरहितं शंकितादि
दोषवर्जितं नख वेगमादिचतुर्दशमलविशुद्धं भुंजते पाणिपात्रेण परेण दत्तं परगृहे अनेन किमुक्तं भवति स्व यं
गृहीत्वा न लाकव्यं पात्र च न ग्राह्यं स्वगृहे मम तावस्थितेन भोक्तव्यमिति उद्देसियकीदयडं अण्णादं संकि।
दं अभिहडं च सुत्तपडिकूलाणिय पडिसिद्धं तं विवज्जंति उद्देशिकं कीतं अज्ञातं अपरिज्ञातं शंकितं संदे

Source: Sri Jain Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४०१ हस्तागतं प्राशुकल्वां तां अभिघटं इत्येवमादिसूत्रं इति ह्रस्वं भूत्व इति विंद्य न तत्संविवर्जयंतीति भिक्षाक्र
मणविधानमाह अप्पाइमणुणाद तिरंकाणिभुमज्ञिमकुलेसु घरपंतिहिं हिंडंति य मोणेण मुणी समाद
ति अज्ञातायवरगृहस्थ: साधव आगमिष्यंतिनि भिक्षार्थं न चानुमतं स्वेन नचंतत्व मया गंतव्यमिति नातिवनमनुज्ञा
तं गृहस्थैर्यत्र आगमिष्यंति भिक्षार्थं स्वेन चानुमतं वचनादिरूपेण मयान्न तत्र गंतव्यं वानुमतं भिक्षां चतुर्विधाहारं नीचाढ्य
मध्यमकुलेषु दारिद्र्यश्वरसमानगृहपंक्त्या हिंडंति पर्यटंति मौनेन मुनय: समाददते भिक्षां गृह्णंतीति तथा
रसनेंद्रियजयमाह सीदलमसीदलं वा सुक्कं लुक्खं सिणिद्धसुद्धं वा लोणिदमलोणिदं वा भुंजंति मुणी अणु
साद शीतलं सर्वांगवेलायां सततं परित्यक्तोष्णतावं लाज्यं अशीतलं तत्क्षणादेवावतीर्णमपरित्यक्तोष्णता वमोद
नादिकं रूक्षं घृततैलादिरहितं कोद्रवमकुष्टादिकं वा शुष्कं दुग्धदधिव्यंजनादिरहितं स्निग्धं घृतादिसहितं शाल्यो
दनादिकं शुद्धं पिठरादवतीर्णरूपं न च मनागपि विकृतं लवणयुक्तमलवणं वा भुंजंते मुनयो नास्वादयंत्या स्ववंतिजि
ह्वास्वादरहितमिति यमनार्थपदस्यार्थनिरूपयन्नाह अक्खोमक्खणमत्तं भुंजंति मुणी पाणधारणणिमित्तं २००
पाणं धम्मणिमित्तं धम्मंपि चरंति मोक्खट्ठं अक्षम्रक्षणमात्रं यथा शकटं धुरालेपनमंतरेण न वहत्येवं शरीर

४०२ मपि अन्नमात्रेण विना न संवहतीति मुनय: प्राणधारणनिमित्तं किंचिन्मात्रं भुंजते प्राणधारणं च धर्मनिमित्तं
कुर्वंति धर्ममपि चरंति मोक्षार्थं मुक्तिनिमित्तमिति लाभालाभविषयसंबंधमाह लद्धेण होंति तुट्ठा णवियअ
लद्धेण दुम्मणा होंति दुक्खे सुहे य मुणिणो मज्झत्थमणाउला होंति भिक्षायां लाभे आहारादिप्राप्तौ न भवंति
संतुष्टा: संतोषपराजितेंद्रियवशंगता: न चाप्यलब्धे भिक्षायां अलाभे असंप्राप्तौ सत्यां दुर्मनसो न भवंति विमनस्का
अस्मान्निर्गत्याहारादिकं मया न लब्धमिति दीनमनसो न भवंति दु:खे संजाते सुखे च समुद्भूते मुनयो मध्यस्था: समता
ना अनाकुला अभवंतीति चर्यायां मुनीनां स्थैर्यं निरूपयन्नाह णवि ते अभित्थुणंति य पिंडत्थं णवि य किंचि
जायंति मोणव्वदेण मुणिणो चरंति भिक्खं अभासिंता नापि ते मुनयो अभिष्टुवंति नैवापश्लोकादिभि: स्तु
तिं कुर्वंति पिंडार्थं ग्रासनिमित्तं नैवापि च किंचिद्याचंते न चापि प्रार्थयंते द्रव्यादिकमाहाराय मौनव्रतेन तोपमा।
दाय मुनयश्चरंति निष्कार्यमाहारार्थं पर्यटंति अनाथयंत: खात्कारघंटिकादिसंज्ञां वा न कुर्वंतीति न पानरूक्ष
मिति तथा देहि त्ति दीणकलुसं भासं णेच्छंति एरिसं वोत्तुं अवि णीदि अलाभेणं ण य मोणं भंजदे धीरा देही
ति मम ग्रासमात्रं ददस्व यूयमिति दीनां करुणां च भाषां नेच्छंति ईदृशीं वक्तुं सुष्टु अदंबुसुद्धितो मम पंचसप्तवादिना।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वंदेतेनौजनमंतरेणेति वचनं दीनं यदिमदं लोजयमन्नेन वयक्रं तं ददां च नौ संसारी स्यां भमम ज्ञानतरिगादिलिंगस्त्रोदं
४०३ नॉस्माकं किंचिद्दिद्यते याचनादिसृदेकं वचनं कलुषणापतामिति अपिनिवर्शते अलाले वालाले संजाते निवर्तंते तिन्द्धा
गृहकुंभुत्तने प्रविशंति न चमानं लंजंति न किंचिदपि याचयंते लाजनाय धीराः सत्त्वसंपन्ना इति यदि न याचंते किं मौ
नेना किंचित्कुर्वंतीत्याशंकायामाह   पयणं व पायणं वा कारंति य णा वंत करावेंति पयणारंभणियत्ता संतुत्त
भिक्खमेत्तण   पचनं स्वतोदनादिनिर्वर्त्तनं पाचनं चोपदेशनान्येन निर्वर्त्तनं अज्ञानस्य न कुर्वंति नापि कारयं
ति ते मुनयः पचनारंभान्निवृत्ताः संतुष्टाः भिक्षामात्रेणाकायसंदर्शनमात्रेण भिक्षार्थं पर्यटंतीति लब्धा
मपि मं निरीक्षणं कुर्वंतीत्येवं निरूपयन्नाह   असणं जदि वा पाणं खज्जं भोज्जं च लेज्जं वा पडिलेहिऊण सुद्धं भुं
जंते पाणिपत्तेसु   अशनं भक्तादिकं यदि वा पानं दुग्धजलादिकं खाद्यं लड्डुकादिकं लाज्यं तद्वायमंडकादिकं
लेह्यमास्वाद्यं पयः स्नाकं कुमिश्रपानकजलं वा विकल्पवचनः प्रतिलेख्य शुद्धं भुंजंते पाणिपात्रेषु तेजनाः २७१
दिवेति अप्रासुकं परिहरन्नाह   जं होज्ज अवव्वणं पामुयमच्चं तु पसणसुद्धं भुंजंति पाणिपत्ते लक्षणायमा
यरंति   यद्भवत्यसेवरूपं प्रासुकं सन्मूर्छनादिरहितं निर्जीवं जंतुरहितं चक्षुर्ग्राह्यं मनोज्ञं एषणासमितिविशुद्धं

गोचराग्रे भिक्षावेलायां लब्धाः पाणिपात्रेषु भुंजंत इति तथा   जं होज्ज वेहियं तेहियं च विवण्णजंतुसंसिद्धं अप्पा
४०४ सुगं तु णच्चा तं भिक्खं मुणी विवज्जंति   यद्भवति घृतजातं अर्द्धजातं द्विदिनलब्धं त्रिदिनलब्धं च विवर्णस्वरूपं स्वरूपाच्च
लितं जंतुसम्मिश्रं आगंतुकः सम्मूर्छनजश्च जीवः सहितं अप्रासुकमिति ज्ञात्वा तां भिक्षां पुनर्यतयो वर्जयंती निव
र्जनीयद्रव्यमाह   जं पुप्फिदं किण्णिदं दट्ठूणं पूयपप्पडादीणि वज्जंति वज्जणिज्जं भिक्खू अप्पासुयं जं तु   य
त्पुष्पितं नीलकृष्णश्वेतपीतादिरूपजातं क्लिन्नं क्वथितं दृष्ट्वा अपूपपर्पटादिकं वर्जनीयं भ्रमं पियत्सर्वं यत्किंचिद
प्रासुकं तद्दीनमनसा वर्जयंति परिहरंतीति एवंभूतं च गृह्णंतीत्याह   जं सुद्धमसंसत्तं खज्जं भोज्जं च लेज्जपे।
ज्जं च गिण्हंति मुणी भिक्खं सुत्तेण अणिंदिदं जं तु   यच्छुद्धं विवर्णादिरूपं न भवति जंतुभिः संसृष्टं च न भवति खा।
द्यं लाज्यं लेह्यं पेयं च सूत्रेणानिंदितं तदन्नं पुनर्यतयो गृह्णंतीति   आमपरिहारायाह   फलकंदमूलबीयं अणग्गि
पक्कं तु आमयं किंचि णच्चा अणेसणीयं णवि य पडिच्छंति ते धीरा   फलानि कंदमूलानि बीजानि चाग्निपक्वा
नि न भवंति यानि अन्यदप्यामकं यत्किंचिदनशनीयं ज्ञात्वा नैव प्रतीच्छंति नाभ्युपगच्छंति ते धीरा इति   यदशनीयं तदाह   पं+२
जं हवदि अणव्वीयं णिवट्टिमं फासुयं कयं चेव णाऊण एसणीयं तं भिक्खं मुणी पडिच्छंति   यद्भवत्यबीजं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दीजंति वर्धितमनिर्ग्रंतमध्यमांगधासुकंकृतंचैवज्ञात्वा श्मशानीयतेस्वयं मुनयः इतीहंतीति सुक्तो किंकुर्वंतीत्याशं
कायांमांह' सो श्रामगायचयं तदवंमुणिगणां पुण्णां विपडिकंता परिमिदणयाहारा खवमंणाणं पुण्णां विपाणिंति'
गोचरायउक्त्वा निहावर्यामाय्यलुक्ताः तथापिमुनयः पुनरपिपवत्तिकामतिदायनिर्दोषणायं क्रियाकलापं कुर्वंत य
दपिकृतकारितानुमतागदितानिस्थालशातथापिनदर्थंबीजशुद्धिकां वर्तीतीवयतयः परिमितकाहाराः परिमितएक
वेलायामांहारायपांतपरिमितकाहाराः क्षमणेनापवासनकल्याननवागनेरपिपारस्यंतिमुनयः इति ज्ञानस्थुद्धिनि
रूपयन्नाह तनवणाणचरक्कू णाणुज्जोयणीदहपरमट्ठा णिस्संकिदणिव्विदिगिंछा दवलपरक्कमासाहू
तमुनयाल श्रज्ञानचक्षुषः ज्ञानोद्योतन दृष्टपरमार्थाः मतिज्ञानं च श्रुतज्ञानं मनःपर्ययावधिज्ञानं उद्योतस्तेन ज्ञा
तसमस्तलोकसाराः शंकायाः श्रुतज्ञानादिनिरूपितपदार्थविषयसंदेहान्निर्गतानि शंका विचिकित्साया निर्ग
तानि विचिकित्सा आत्मबलानुरूपः पराक्रमायषांते आत्मबलपराक्रमाः यथाशक्त्युत्साहसमन्विताः साधव इति' २०२
पुनरपि किंविशिष्टास्त्याशंकायां आह अणुबद्धतवोकम्मा खवणवसगदा तवेणतणुअंगा धीरागुणगंभीरा
अनयजोगायदढचरित्ताय अनुबद्धं सततं तपः कर्म्म तपोनुष्ठानं येषांते अनुबद्धतपःकर्म्माणः द्वादशविधे तपसु

द्युताः क्षमणवशंगताः स्वरूपमौनतनुशरीराः धीराः गुणगंभीराः गुणसंपन्नाः अत्रमयेोगा दृढचरित्ताश्च तथा' आली
णगंडमंसा पायडंणिकुडीमुहा अधियदंता सवणाते चरंता उक्खिप्पा धम्मलच्छीए ॥ २४ ॥ आलीनगंडमांसाः प्र
क्षीणकपोलाः प्रकटभ्रकुटीमुखाः अधिकाहास्वारका मात्रनयनाः श्रमास्थिशेषाः श्रमणाः स्वपश्चरंत एवंत्तता
अपिसयुक्ता धर्म्मलक्ष्म्या ज्ञानलाववनयापत्ताः ज्ञानमात्रास्थिशिरीति कथं ज्ञानलाववनयासंपन्नाइत्याशंकायां
मांह आगमकदविण्णाणा अहंगविदण्हुबुद्धिसंपण्णा अंगाणिदसयदाणिय चोद्दसयधरंतिउव्वाइं
नंकवलेनिशादि श्रुषास्ताः किंतु ज्ञानश्रुद्धार्थायतः आगमेनकृतं विज्ञानं येषांते आगमकृतविज्ञानाः श्रु
तज्ञानदृष्टपरमार्थाः अष्टांगविदोव्यंजनादिनिमित्तकुशलाश्चतुर्विधबुद्धिसंपन्नाश्च कथमागमकृतविज्ञा।
नाइतिचेदंगानिदशचैकादशवास्त्रकृतस्थानसमवायव्याख्याप्रज्ञप्तिज्ञातृधर्म्मकथोपासकाध्ययनांतकृद्दशा
अनुत्तरदशाप्रश्नव्याकरणादिपाकसूत्रदृष्टिवादसंज्ञकानि द्वादशांगानिधारयंति तथादृष्टिवादाश्रृतचतुर्दशपू
र्वाणि उत्पादपूर्वाग्रायणीवीर्यानुप्रवादास्तिनास्तिप्रवादज्ञानप्रवादसत्यप्रवादात्मप्रवादकर्म्मप्रवादप्रत्याख्या
नप्रवादविद्यानुप्रवादकल्याणप्राणावायक्रियाविशालक्रियाविशाललोकबिंदुसारसंज्ञकानिधरंतिजानंतिय

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri .

तोऽंत आगमकृतविज्ञानाऽइति नकेवलं तानि पदंति ष्ठएवं तिकिंतु विशेषोच्यते स्वलावबुध्यधिकीतिषां धी
रणाभव्यामसज्ञा पदाणुः सारीयबीजबुद्धीय संभिन्नकोष्ठबुद्धी सुधमाऽयपारयाधीरा नेषामंगानामर्थ
ज्ञानार्थमवगाममर्थोपंथ वायाध्यायः प्रतिपाठयत्यर्थं तथवीवनदेर्वकीतिश्रुतिपदंतयदगाममर्थायदींतनर्थं
व्यालीतरगानं विस्मरंतीति धारणसमर्थाः कोष्ठ विस्बुद्धियेऽन्ये ऽस्वुकाः केतेऽरयाशेकायामीद पादानुसारिणः
बीजबुद्धयः संभिन्नबुद्धयः कोष्ठबुद्धयस्त्र्या दशांग चतुर्दशपूर्वमध्यएकंपदंज्ञात्वातदनुसारेण सर्वश्रुतंबुध्यंते
पदानुसारिणस्तथासर्वश्रुतमध्यएकंबीजपदमाना सारादिकं संप्राप्यसर्वमेवबुध्यंते बीजबुद्धयस्तथा चक्रवर्ति
स्कंधावारमध्ये यहयायीश्व कमात्रादिपदादिकं भिन्न कलरदनिन्नसर्वः पावितंगयविज्ञापादिकं च स्वरादिकं
चयथुतंतभिन्नं तयनपविनेतत्सर्वं तम्पिरका नतम्पतम्याविनश्रेयाः कथयंति संभिन्नबुद्धिस्तथा कोष्ठागार
संकारव्यतिकररहितानि नानाविधानि बीजानि बहुकालेनापि न विनश्यंति न संकीर्यंते चयथार्थपाश्रुता २५२
निपदवाक्यादीनि बहुकालेनापि तत्रनवप्रकारेणाविनश्यंति निश्च न्यूनाधिकानि संक्षरणानि संतिष्ठंते कोष्ठबुद्ध
यः श्रुतसागरपारगाः सर्वश्रुतपरमार्था अवधिमनःपर्ययज्ञानिनः सर्वर्द्धिसंपन्नाधीराइति तथा सुद

ध्यागमपूर्वकाः हेतुणविसारदा विपुलबुद्धी णिउणाहसदकुशला परमपयवियाणया समणा श्रुत
मदर्शनप्रमाणादिकं तन प्रमाणमालंकृताकर्णादयपांतश्रुतरत्नसर्वकर्षाः हेतुर्द्विविधः वहिर्व्याप्तिलक्षणः
अंतर्व्याप्तिलक्षणश्च तत्रबहिर्व्याप्तिलक्षणस्त्रिविधः स्वपक्षे सत्त्वं विपक्षेचासत्त्वं पक्षधर्मत्वमिति अंतर्व्याप्तिलक्ष
णस्त्वेकविधः साध्यं विना नभवनलक्षणोयस्य सः साध्यं विनालोवकलक्षणः यदंतरेणयन्नोपपद्यते तत्साध्यमि
तरत्साधनं अन्यथानुपपत्तिवक्त्वविज्ञापार्थसिद्धनिरुद्धानैकांतिकाः दत्वात्साध्यसाधनत्वं साध्यानुपपत्तिरेज्ञांतथा।
मिद्धविरुद्धानैकांतिकाः अन्यथानुपपन्नो विरुद्धः अन्यथाप्युपपन्नो नैकांतिकः श्रुतनिरूपितकदेशो ध्यवसा
यो नयः समस्तकारनामादिलक्षणतत्त्वसामान्यविज्ञापार्थपरम्परापन्नानेकात्मकवस्तु निगमनकुशलो नगमः
यथा निर्व्यतनत्यमंतनिलेध्यविस्तरेऽनस्वजात्यविरोधेनकर्दशमुपनीयपर्यायानाक्रांतनदान्यसमरायद्दणात्संग्रहः
यथा सदेमकं सदेकज्ञापार्थति संग्रहनयाक्षिप्तानां पदार्थानां विधिपूर्वकंव्यवहरणंव्यवहारः यथा पृथिव्यादि
दानेकथावस्थितानामावलंतंसंव्यवहारस्थानादिति अतीतानागतकोटिविनिर्मुक्तं वस्तु समयमात्रं ऋजुसू
त्रयति ऋजुसूत्रः यथा विश्वं क्षणिकं सत्वादिति यथार्थप्रयोगसंज्ञाक्षरात्राश्चार्थभेदकृतं कालकारकलिंगानां

Ganesh Varni Digambar Jain Institute

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तदादीति पृथ्वर्थमेकैकमंगं निरोद्गमानं इंद्रशक्रपुरंदरपर्यायशब्दभेदानां समभिरूढ इति तत्क्रियापरिणामका
ल एवं तदिंद्रत्ता यथा कुर्वन्नेवं कारक इति विचारोऽर्थनयास्त्रयः शब्दनयाः सर्वत्रयो द्रव्यनयाः शेषाः पर्या
यनया इति एवं तद्दत्तान् नयचक्रविशारदा निपुणाः कुनयविशारदा विपुलकुलव्ययं अथवा ऋजुमतया विपुलमत
यश्च मनःपर्ययज्ञानिन इत्यर्थः निपुणार्थशास्त्रकुशला वा निरवद्योपार्थकुशलाः सिद्धांतव्याकरणतर्क
कुशलाः परमपदस्य विज्ञायकाः मुक्तिस्वरूपावबोधनपराः श्रमणा मुनय इति ज्ञानमदनिराकरणार्थं
अवगादमाणथंभा अणुस्सिदा अगव्विदा अचंडाय दंता मद्दवजुत्ता समयविदण्हू विणीदाय
अपगतमानस्तंभा मानगर्वेणायुक्तास्तथा अगर्विता जात्यादिमदरहिता अक्षुद्रलुब्धा अनुत्सृता वा कोपातले अपा
गदिता अचंडा अक्रोधरहिता दांता इंद्रियजयसमर्था मार्दवयुक्ताः स्वसमयपरसमयविदः विनीता अपंचविध
विनयसंयुक्ता इति तथा उवलद्धपुण्णपावा जिणसासणगहिदमुणिदपज्जाला करचरणसंवुडंगा झा २०४
णुवजुत्ता मुणी होंति उपलब्धपुण्यपापाः पुण्यप्रकृतीनां पापप्रकृतीनां स्वरूपस्य वेदितारः तथा पुण्यफल
स्य पापफलस्य च ज्ञातारः जिनशासनगृहीताः जिनशासनस्थिता इत्यर्थः मुणिदपज्जालाः ज्ञातं ज्ञायकस्य स्वरूपाः

अथवा विज्ञातगणस्वरूपाः करणं त्रयोदशविधं चरणं चारित्रं त्रयोदशविधं करणं चारित्रं त्रयोदशविधं ताभ्यां संवृतमं
४९० गं येषां ते करचरणसंवृतांगाः अवद्यावक्लेण कारस्य स्वभावः कृतः अथवा करादस्य चरणपादौ तैः संवृतमंगं स्वा
ध्यायध्यानाय येषां ते तत्र निक्षेपणमुक्ता ध्यानोपयुक्ता मुनयो भवंतीति ज्ञानशुद्धिं निरूपय उज्झनशुद्धिं निरूपय
न्नाह ते छिण्णणेहबंधा णिण्णेहा अप्पणो सरीरम्मि ण करंति किंचि साहू परिसंठप्पं सरीरम्मि उज्झन
शुद्धिर्नाम शरीरसंस्कारपरित्यागो स्नेहादिपरिहारो वा सर्वसंगविमुक्तिर्वा रम्याणां वा नात्र बंधविषयं शरीरवि
षयं च रागाणां वा तावद्वा चेष्टा इति ते मुनयः छिन्नस्नेहबंधाः पुत्रकलत्रादिविषयस्नेहहीनाः न केवलमन्यत्र किंतु आ
त्मीयशरीरेऽपि निःस्नेहाः यतः स्वशरीरे किंचिदपि संस्कारं स्नानादिकं न कुर्वंति साधव इति संस्कारस्वरूपं प्र
दर्निरूपणायाह मुहणयणदंतधोयण मुव्वट्टणपादधोयणं चेव संवाहणपरिमद्दण सरीरसंठावणं सव्वं
मुखनयनयोर्दंतानां च धावनं शोधनं प्रक्षालनं उद्वर्तनं सुगंधद्रव्यादिभिः शरीरोद्घर्षणं पादप्रक्षालनं कुं
कुमादिना पादयोर्निर्मलीकरणं संवाहनं अंगमर्दनं पुरुषेण शरीरोपरि स्थित्वा मर्दनं परिमर्दनं करमुष्टि
भिस्ताडनं काष्ठमययंत्रेण वा पीडनं इत्येवं सर्वशरीरसंस्थापनं शरीरसंस्कारं साधवो न कुर्वंतीति संबंधः तथा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

धुवणवमणविरेयण अंजणअब्भंगलेवणं चेव णत्थुयवत्थियकम्मं सिरवेज्झं अप्पणो सव्वं ॥ धुवनं शरीरा
वयवानामुपकरणानां च क्षपनसंस्करणं वमनं कंठशोधनाय स्वरनिमित्तं वा कुक्षस्पंदर्द्दनं विरेचनं मलप्रक्षाल
नाधःद्वारेण मलनिःसरणं अंजनं नयनयोः कज्जलप्रक्षेपणं अभ्यंगनं सुगंधतैलेन शरीरसंस्करणं लेपनं चंदनक
स्तूरिकादिना शरीरस्य प्रक्षणं नासिकाकर्म्म वस्तिकर्म्म शलाकावर्त्तिकादिक्रिया सिरवेधः सिरान्यां रक्तापनय
नं सर्वमेतदात्मनः सर्वशरीरसंस्कारं न कुर्वंतीति यद्येवं व्याधुत्पन्ने किं कुर्वंतीत्याशंकायामाह ॥ उप्पणम्मि
य वाही सिरवेयणकुक्खिवेयणं चेव अधियासिंति सुधिदिया कायतिगिछं ण इच्छंति ॥ उत्पन्नेपि व्याधि
ज्वरगंडादौ उपस्थिते पि तथा शिरावेदनायां कुक्षिवेदनायां चोपस्थितायां अन्यस्मिन् शरीरावयवे समुत्पन्ने वेद
नायां मप्रतीकाररूपायां अध्यासंते मदंते तत्र पराकुर्वंति सुहृतया द्वढचारित्रपरिणामाः कायचिकित्सां नेच्छंति श
रीरोत्पन्नव्याधिप्रतीकारं न समीहंते ज्ञानदर्शनतपोविनयापना इति ॥ नापि शरीरं व्याधिं कुर्वंतीत्याह ॥ णय
दुम्मणा णिविक्कला अणाउला होंति चेय सप्पुरिसा णिप्पडियम्मसरीरा दिति जरं वा दिरोगाणं ॥ नापि दुर्म्मन
सो विमनस्का नैवं भवंति नाविकलानापि दीनाः इति विवेकशून्याः अनाकुलाः किं कर्त्तव्यतामाद रहिताः सत्पुरुषाः ३०५

प्रकामर्दकादिनिःप्रतीकारशरीराः शरीरविषये ~~प्रतीकारः शरीरस्य व्याधिप्रतीकार~~ प्रतीकाररहिता ददते प्रयच्छं
ति ज्वराद्युदयं व्याधिरोगेभ्यः सर्वव्याधिरोगान्समुपस्थितान् धैर्योपेताः संतः सहंतीति किं सर्वोषधं विरेचनादिकं
नेच्छंति न तत्कथमिदमिच्छंति यत इत्याह ॥ जिणवयणमोसहमिणं विसयसुहविरेयणं अमदभूदं जरमर
णवाहिवेयण खयकरणं सव्वदुक्खाणं ॥ जिनवचनमेवौषधमिदं विषयसुखविरेचनं इंद्रियजनितरागत
सुखस्य निर्द्दमनं अमृतभूतं सर्वांगसंतर्प्पणकारणं जरामरणव्याधिवेदनानां क्षयकरणसमर्थं सर्वदुःखा
नां च क्षयकरणं सर्वाणि ज्वरादीनि कारणानि दुःखादीनि च कार्याणि सर्वस्य कर्म्मस्य कार्यकारणरूपस्या
कर्म्मणो विनाशे समर्थमिति ॥ पुनरपि क्रियां कुर्वंतीत्याह ॥ जिणवयणणिछिदमदी अविरमणं अब्भुवं
ति सप्पुरिसा णय इच्छंति अकिरियं जिणवयणवदिक्कमं काउं ॥ जिनवचने निश्रितमतयः सम्यक्चार्य
रूपाः विरमणं चारित्रं अथवा अमरणमिति पाठांतरं अन्निति प्रतिसम्यगभ्युपगच्छंति सत्पुरुषाः सत्वमेव
ज्ञानं च बंधंति न च समीहंते जिनवचनमव्यतिक्रमं स्थाक्रियां शरीरव्याध्यादिप्रतिकाराय जिनागमव्यतिक्र
माप्रासुकं मेवं न मनागपि प्राणत्यागेपि नेच्छंति इति ॥ अन्यच्चेदं तु तेन शरीरे कथमस्मा निःप्रतीकारः क्रियत इ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

त्याज्ञो कायां मोदं । रोगाणामायतनं वा हिमदग्धमिदं शरीरकं । श्रीरत्नाणामविराग णकेति सुधी शारीरमि
इदं शरीरं रोगाणामायतनं निलयः व्याधिज्ञातैः संघर्षितैर्निर्मितं वातपित्तश्लेष्मादयो रोगाः ज्वरा निता
ज्वरादयो रोगाः संजनिता ज्वरादयो व्याधयो नानापीडनमकं शरीरं संदयत एवं तत् मिदं शरीरं मतापाद्वा पुनय
ःशानामपि रागस्य दोषं बंधनं कर्मेतं शारीरं विपर्यय इति पुनरपि शरीरस्याशुचित्वं प्रतिपादयन्नाह । एदसरी
रमसुइं णिच्चं कलिकलुसभायणमचारकं । अंतावलि दो हि हुसरविक्खिसन रिसंथ्रमसंथरं । शरीरमिदमशु
चि यतः कलिकलुषभाजनं रागरूपपात्रं अचारुमशुभं सुखलेशपर्यायं परिदीर्णाक्षादि तत्वं चर्मणामपत्रं अंतरन्वं
तरं यस्य तदंतरस्थादिते अंतः शब्दस्य ह्रस्वत्वपातः ज्ञापकात् अथवा मेध्यं चर्मसरकृति स्नायादि तच्चर्मणाच्छन्नं
परिवेष्टितं दीदमकर्पासमसमानं रुधिरगर्त्तमस्पंतरस्थं मांसवसाविज्ञापरिविज्ञमं किल्विषं अशुचिकं शोणिता।
शुचिकालजकादिकं तल्लं तं प्रपूर्णं अमध्यगृहं मूत्रपुरीषाद्यवस्थानमिति किंविशिष्टरूपमाह । वसमज्जमे २०८
समाणिय पुष्फुसकालजमिलसीदाणं सिरजाल अट्ठिसंकुडं चम्मा णद्धशरीरघरं । वसमांसगतस्निग्धद्र
तैलरूपं मज्जा अस्थिगतसारः मांसरुधिरकार्यं शोणितं रुधिरं रसकार्यं पुष्फुसं फेनरूपं निःसारं कालजकं अंतर्

वक्रूममांसखंडरूपं श्लेष्मसिंदानकं सिराजालं अस्थीनि एतैः संकीर्णं मिश्रं चर्मणा नद्धं व कवचादि तं शारीरं अ
शुचीति संबंधस्तथा । बीत इविज्जुडयं पव्वायसुसाणबुच्चुत्ताणं । अंसुयअसुयलमियं पयलियलालाउ
लमंचारकं । बीलत्स्यं दृष्टुमशक्यं कोथनवाणवत् विचुडयं अनित्यं शाश्वतरूपं न भवति अथवा विज्ञातं
सर्वाशुचिद्रव्यघटितत्वात् धूलायकंगदागतश्लेष्मा अथवा नगरमध्यस्थकचवराकूट महद्वं सुसाणं नासिका
गृथं अथवा श्मशानमहद्भवं वशाश्रुचिस्रवत्प्रश्रवणं एतर्बीभत्सं न केवलं बीभत्समनित्यं चेति अंसुय अशुणि
यनच्युतास्रकं स्रयस्रयं पक्वणा क्लेदरूपं लसियंनयनगृथं ग्रगलितलाला कुलं मुखाद्भवं कोथन्नशतिसवा कु
लं एतैः सर्वैराकुलं बीभत्समेवं चारव्यमदर्शनीयं सर्वाशुचिमयं दवनं ग्रमज्ञानवहति पुनरपि शारीरस्याशुचि
त्वमाह । कायमलमत्थुलिंगं दंतमलविचिक्कणगलियसेदं किमिजंतुदोसभरिदं संदणियाकद्दमसरिच्छं
कायमलमूत्रपुरीषादिकं मस्तुलिंगं मस्तकस्थं शुक्ररूपं द्रव्यरूपं क्लेदं दंतस्थं तमलं दंतस्थं दुर्गंधमलं विचिक्कणं वि
चिक्कणं चक्षुपाक्लं गलितस्वेदं प्रस्रवत्स्वेदं प्रस्रवत्स्वेदं कृमिजंतुनिर्दोषैः पूर्णं तं संपूर्णं संदणिय कर्दमसरिच्छं स्पंदनी।
कर्दमसदृशं रजकदस्थ प्रक्षालननिमित्तगर्त्ते कथितकर्दमसमानं अथवा कायमलमस्तुलिंगं दंतमलविचिकि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Nariya, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

५९५ मद्दर्शनीयं कृमिजंतुसमूहसंस्पंदनं कर्दमसदृशं शरीरमिति संबंधः अन्यदपि हंसदृष्टयेन शरीरं अशुचित्वमाह अस्थिं
चम्मं च तदेवं मंसं पित्तं च सिंभं तद् सोणिदं च अमज्झसंघायमिणं शरीरं पस्संति णिब्बेदगुणाणुपेही अस्थी
नि चर्माणि च तथैव तेन प्रकारेण मांसं पित्तं श्लेष्मा तथा शोणितमित्येवं प्रकारैरमेध्यसंघातरूपमिदं शरीरं पश्यं
ति निर्वेदगुणानुप्रेक्षिणः यस्माद्वयादेकः संसारभोगनिर्वेदमापन्नाः शरीरमेवं पश्यंतीति तथा अट्ठिणिछण्णं
णालिणिबद्धं कलिमलभरिदं किमिउलपुण्णं मंसविलित्तं तयपडिछण्णं सरीरघरं तं सददमचोक्खं पूर्वग्रंथ
ने प्रकरणे प्रतिपादितं यन्न शरीरं नियोजयन्नाह अस्थिभिर्निर्छादितं संहननं नाडिकादिभिः सिराभिर्निबद्धं संघटितं
कलिमलभृतं मवाशुचिद्रव्यपूर्णं कृमिकुलनिचितं मांसविलिप्तं मांसेनोपचितं त्वक्प्रच्छादितं दर्शनीयपथं नीतं
शरीरगृहं तं सततं सर्वकालमचोक्खं मशुचिनोऽन्नपानस्य कृत दोषः आशंकनीयः पर्यायार्थिकशिष्यानुग्रहणा
र्थं अथवा अमेध्यगृहं पूर्वं सामान्यं प्रतिपादितं तस्य वार्त्तिकरूपेणेदं तदाशुचित्वं सामान्येनोक्तं तस्यैव प्रपंचनार्थं
वैराग्यातिशयप्रदर्शनार्थं चेयतःप्रतिपादितं शरीरं पुनरयं किं कुर्वती त्यांशंकायामाह एदारिसं सरीरं दुग्गंध २५१
कुणिमपूदियमचोक्खं सडणपडण असार रागेण करेंति सप्पुरिसा एतादृशं शरीरं ईदृग्भूतं दुर्गंधकुणि

परूति केवकश्मलेनं कथितं नशुचित्वं विवर्जितं सततं पतनं असारो रागं स्नेहं न कुर्वंति सत्पुरुषाः साधव इति इंद्रिय
शुद्धिमुपसंहरन्नाह जं तं गिद्धवाम विसयसुहं इंदियं दुर्पारणाए णं खु णाकदाइत्तं भुंजंति भुणी विसप्पुरि
सा यत्किंचिद्दृष्टं तत्पक्षे गृहस्थानां विषयसुखं वा गद्दरूपरसगंधस्पर्शद्वारेणोद्भूतं जीवसंतर्पणकारणं इंद्रिया
र्थं इंद्रियकारणानां जनितं परिभोगाश्चय चंद्रादिकावनिताः परिभोगनिमित्तं वा तत्सुखं ता निंद्रियार्थान्तां च पर
भोगान्नरखु स्फुटं न कदाचिदपि तत्सासमुपस्थितं केन विकारेणांतरेणानं भुंजते न परिभोगयंति सत्पुरुषाः साधवः
यानि तानि विषयसुखं तदेवं केन विकारेणांतरेण समुपस्थितं यदि तेवं न सत्पुरुषाः पुनः अपि न भुंजंते सर्वमिति तथा
पुव्वरदकेलिदाइं जाइड्ढी भोगजोयणविहिं च णदि तं कहंति कस्सवि ण वि तमणसा विचिंतति पूर्वंग
सा क्रीडितानि पूर्वकाले यानि उपभोगितानि स्त्री वस्त्राभरणा राज्य हस्त्यश्वरथादिकानि या च ऋद्धिर्विभूतिर्द्रव्यसुवर्ण
रूप्यादिसंपत्तिः मानादिकं वंताः भोगाः पुष्पचंदनकुंकुमादिकानि भोजनविधिश्च घृतपूरांशाकवर्तिशाल्योद
नानि च विषमाहारप्रकारं तदेतत्सर्वं न तु पुनरयं कस्यचिदपि कथयंति नापि मनसा चिंतयंति तत्सर्वमुपभुक्तं न च
वचनेनान्यस्य प्रतिपादयंति नापि चित्तं कुर्वंतीति तज्ज्ञानशुद्धिव्याख्यायवाक्यशुद्धिं निरूपयन्नाह सासंखणाय।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४१ विरूणां धर्मविरोधीविवक्षणवयणं अच्छिदमच्छिदवा णावितेनाम तिमधुरसा   लापांवचनप्रवृत्तिं आर्यांकं
सौटिकांगाडौलाटीविनयविहीनां खरपरुषादिसमन्वितां वर्जयतिवचनं धर्मविरोधिस्य ममपिवचनं धर्मपति रूलंव
जयतिअन्यदीयविरुद्धहाः संतः अपृष्टाअपरेण निर्युक्तो अनियुक्तोअनेन सत्पुरुषानाषेतेनब्रुवतेऽति
कथंतदितिछेनीत्यांशकायामाह   अच्छेदिअपकतां कसदिनक विदाऽसुणमाणं अच्छेतिश्यत्यया
णां नकरोतिकुलोऽयकदात   अकिलिनयनः पश्यतः सङ्कपमसङ्कपं वायोगमयोगंच वस्तुजातंनिरूपय
तोपिदृष्टिर्गदितोऽवतिष्ठतिकर्णआरेडियर्दक विधानिअव्याणि युक्तान्ययुक्तानिचशृण्वंतोनानाप्रकाराशक्षा
न्कार्णशकुल्यागृहंतोपि नियूतोपिनिशतभूकत्वताऽवजिह्वाकर्मनयनरहितोऽवतंतमुनयः व्यक्तिंकर्वतिलो
किकीः कथालोकव्यापारानिति काश्तालाकिक्यःकथाइत्यांशकायामाह   इच्छिकदाअच्छकदा नत्र
कदाच्छट कव्वडाणव रायकहाचारकहा जणवदणयमयरकहाउं   स्त्रीणांकथाः सुरूपास्तासानागपद्यु
कामनाग्माउपचारकुशलाः कामलालापाऽत्यवणादिकथनं वनिताकथाः अर्थस्यकथा अर्थार्जनोपायक
थनप्रबंधाः सेवया वाणिज्येनलेखवृत्त्याकृषिकर्मणा समुद्रप्रवेशनं धातुवादेनमंत्रतंत्रप्रयोगेणवाऽत्येवमादिर्था। ३०८

---

४१ नेन निमित्तवचनानि अर्थकथाः नक्तस्यकथाः रसनेंद्रियलुब्धस्यचतुर्विधाहारप्रतिबद्धवचनानि तत्रेशोभनं
पानंखाद्यपर्यंलदं सुसंस्कृतमतीवरमोत्कटंजानातिमामस्कर्तुं बहूनिव्यंजनानि तस्याः दस्नाणतमंशोभनमपि
ज्ञाननेऽरहुद्यमानंस्वाद्यपर्यंलंसुसंस्कृतमतीवरमोत्कटंजानातिसासंस्कर्तुं बहूनिव्यंजनानितस्याः दस्नाणतमम।
ज्ञाननंनवंगम्यंचगृहमवमनिष्ठुर्गंधसंघेस्वादुरक्तिंविरसंइत्येवमादिकथनंनक्तकथाः खटंनद्य।
दिवष्टनद्यापर्वतनोंवरुद्धः प्रदेशः कर्वटंमर्वत्रपर्वतेनवाष्टितोदेशः कथांवममुच्यतेकर्वटकथाः खटकथाः तथा
मंत्रादनज्ञाणमुखादिकथाश्च तानिशालनानिसुनिष्ठानिसुदुर्गाणिवीरपुरुषाधिष्ठितानिसुयंत्रितानिपरचक्राग्र
ह्याणिकधनधान्यार्थनिचितानिसर्वथायोधमानिनतत्रप्रवेष्टुंकश्चिदपिशक्नोतीत्यात्येवमादिवाक्यप्रलापाः खटादि
कथाः राजांकथाः नानाप्रजापतिप्रतिबद्धवचनानिसराजाप्रचंडसर्वस्थानाण्यतिगुणाढ्य गतकुशलः यतस्तमाद्य
तमानि आतुरगबलानिर्जिताशत्रवः निवदानंतस्यपुरतः कतापिस्थीयतेऽत्येवमादिकंवचनंराजकथाः चा
राणांकथाः सचारनिपुणाः खातकुशलः संचवर्मनगरंप्राकाराद्युपलक्षितं आकरः वज्रपद्मरागसुवर्णकुंकु
मयुक्ताफललवणचंदनादीनामुत्पत्तिस्थानंतेषांकथातत्प्रतिबद्धांगेनानयतयानादिवाक्यप्रबंधास्तत्रत्रंतस्य

२ नियतप्रवर्षः पश्यतां गहीनाणगठ तितेनसर्वेश्वाकातांऽत्येवमादिकपर्वीरकथा।
जनपदोदेशः ४

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तसं ज्ञानतर्मे नर्यषुकाफलं तत्रजातमुत्पद्यते तत्र कुंकुमादिकं समर्दमैत्र्यानीतवजन्तुल्यं फलदं तत्र गारंभुरद्वि
तेषुमासादादि विराजमानं दिव्यवनिताजनाधिष्ठितं सदेशारम्याः सुललितम्नपानामलादर्शवपुः प्रचुरगंधमाल्यादि
कः सर्वलापाविदग्धमतिरित्येवमादिकवनवर्वधांजनपदनगराकरकथास्तासु कथासु नरंज्यंतेधीराः इत्युत्तर
णसंबंधकथा गाडलडमल्लकदात मायाकरजल्लमुद्वियाणंच अजावललंधियाणं कदाणविरंज
णभीरा नटानर्तत्पुत्रकाग्गापजा विनलटायुद्धसमर्थाः मुदस्मादीनां जनाः मल्लाश्चगणुवस. अनेक
रूपवधादिकरणसमर्थः मायामारदजालादिकं प्रतारणं कुर्वं तीतिमायाकरामायाकृतरंगापजी। नेनः उल्ल
मत्स्यबंधाः शाकुनिकाश्चमदृकिमल्लाद्यश्चमुष्टिकाश्चन कारा हातनव्यसनिनः अजावलाश्चायाडुपीकुलं
आम्नायायपातश्चायंकुलाः हस्तपाद शिरः शरीरावयवनदनकुशलाः दर्पपुत्रकाजीवदिसिनरताः अथवा
अजाविकारद्वाकाषपश्चपालाश्चलेपाकाः वरत्रावण्पारिच्छकुशलाइत्येवमादीनां याः कथास्तथा पारुकरणं। २०५
सरागचेतसां मज्ञानतंगं ज्ञानतमावासकुशलाः कुशलातत्पवमादयस्तासुकथासु सर्वांकासु नैवरज्यंति
नैवानुरागंकुर्वंति धीरावैराग्यपरा इति नेकवलंविकथावचनंनवर्जयंति किंतु दयनापि न कुर्वंतीत्याह

विकहाविसोत्तियाणं खणमविहिदएणतणचिंतंते धम्मलद्धमदीया विकहातिविरहणवज्जंति इत्येवमा
दिविकथाः स्त्रीतस्कचाररराजकथाः विश्रुतिकथाश्चसम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रतपसांप्रतिकूलवचनानितस्त्र।
ति दृष्टपरिणामांश्चज्ञानामपितयनाम्नमात्रमपि हृदयेनचेतमानं तमुनयः चिंतयंतिनव्याख्याप्यंति धर्मेध।
र्मेविषयलब्धमतयायतोविकथावर्जितास्त्रिप्रकारेणमनोवाक्कायर्वर्ज्जयंतीतितथा कुकुच्चकं।
दप्पाइयं हासमज्जावणंचखडंच मददप्पहत्थवट्टिं णकरंतिमुणीणकारिंति कुकुयंकौकुच्यंहृदय।
कंठाभ्यामप्रकाशक्रकरणं कंदप्पाईयंकंदर्पायितंकामोत्पादवचनानि अथवा गंगागाङ्कात्वहासस मिश्रा
शिष्टवाक्प्रयोगः परत्रदुष्टकायकर्मप्रयुक्तः का कुच्चंरागाङ्कात्वहाससन्मिश्राशिष्टवाक्प्रयोगः कंद।
र्पेहासहास्यमपहास्यवचनानि अज्ञावणं अनेकववदाश्चयुकारम्यवचनेरवहंचोपलक्षवचनंश्चदुष्टहृदयेनपर।
प्रतारणंमददर्पस्वदस्तेनाम्यदस्तताडनंचमुनयानकुर्वंतिनचकारयंति नाप्यनुमन्यंतेयतः तेहातिणि
च्चियाणं थिमिदमदीपदिहिदाजदोहदश। णियमेसुदढव्वदिणा पारत्तविमग्गयासवणा यस्मात्तेसाधवो।
स्तवंतिनिर्विकाराः कायिकवाचिकमानसिकविकारैर्वर्जिताः स्तिमितमतयो नुष्टतचेष्टासंकल्पाः प्रतिष्ठिता।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यथा उदधिः समुद्र इवं गाधा अक्षोभ्यां अनियमेषु षडावश्यकादिक्रियासु दृढअवस्थितः अत एव गृहीतनानावग्रह
४२१ विशेषाः पार अनिमार्ग्यकाः परलोकं प्रति सूच्यंते समस्तकार्यादिस्लोकं निरतिचारं परलोकं सम्यक्स्थिधानं नालि
नः परयांचं निरूपयंतीति कथं ते तास्तदिकथां कुर्वंतीत्याशंकायामाह जिणवयणभासिदत्थं पच्छं चहि
देच धम्मसंजुत्तं समउवयारजुत्तं पारत्तहिदं कदं करिंति जिनवचनेन वीतरागागमेन भाषितः प्रतिपादि
तः अर्थो विषयो यस्याः सा जिनवचनभाषितार्था रत्नत्रयप्रतिपादनसमर्था तां कथां कुर्वंते पुनरपि पथ्यां हितां च
धर्मसंयुक्तां समयोपचारयुक्तां आगमविनयसहितां परलोकं प्रति हितां कुर्वंते यद्यपि विषयसुखवर्जनेन का
पुरुषाणामनिष्टा तथापि विपाककाले पथ्यापथ्यवत् तथा यद्यपि जीवस्य दशसंतापकारणेन न हिता तथापि
सम्यगाचरणनिरता तथा यद्यपि विनयतल्लिष्टा तथापि श्रुतज्ञानं प्रति रूला न नवति तत्कर्व्याकरणसिद्धांतव्या
रितपुराणादिप्रतिपादकार्या कथा तां कुर्वंत इति येकथामेवं ते तां कुर्वंतीति किं ते ताः इत्याशंकायामाह
सत्ताधियसप्पुरिसा मग्गं मण्णंति वीदरागाणं अणयारभावणाए भावेंति य णिच्चमप्पाणं सत्वाधिकाः स
र्वोपसर्गं रप्यकंप्यभावाः सत्पुरुषाः यथा क्रावरितचरित्रामार्गं सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि मन्यंते तेऽनुपगच्छंति क २१०

बंविीतरागाणा ~~मर्गाव्यस्त्रिकपिपीलि~~लामें नागारभावनयांचं कथितस्वरूपयाभावंति चात्मानं नित्यमिति वाक्यशुद्धिं
निरूप्यतपःशुद्धिं च निरूपयन्नाह णिच्चं च अप्पमत्ता संजमसमिदीसु झाणजोगेसु तवचरणकरणजुत्ता हवं
६२२ ति समणा समिदपावा नित्यं सर्वकालमपि अप्रमत्ताः पंचदशप्रमादरहिताः संयमप्राणरक्षणेंद्रियनिग्रहे समि
तिषु च ध्याने शुक्लध्याने च योगेषु नानाविधावग्रहविशेषेषु द्वादशविधतपसि त्रयोदशविधचरणे च शमितपापाः
संतः श्रमणाः उद्युक्ता भवंति एवंविशिष्टसम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्रतपोविषयं तदुपकरणं च सर्वपापक्रियानिवृत्ताः सं
तोर्नीदृक्ते मोक्षयुक्ता भवंतीति बाह्यतपसा मध्ये उत्कृष्टं तावत्कायक्लेशं तपः प्रतिपादयन्नाह हेमंते धिदिमंता सहंति
ते हिमरयं परमघोरं अंगेसु णिवडमाणं णलिणिवणविणासणं सीयं हेमंते हिमवत्काले परमघोरे दग्धाशेषव
नस्पतिविशेषप्रचंडवातसमूहकंपितोशेषजंतुनिवहे धृतिमंतः परमधैर्यप्राकारसंवृताः संतस्ते मुनयो हिमरजःपत
नस्थालयसमूहं परमघोरं सुदुरासमंगेषु निपतत् अचरणात् मस्तकं यावत् पतद्धिमं किंविशिष्टं तत् नलिनिवनविनाश
कं पद्मिनीखंडदहनसमर्थं उपलक्षणमात्रमेतत् तेन सर्ववृक्षविनाशकरं सहंते इति अत्रावकाशं व्याख्यायता प।
नस्वरूपमाह उज्झेणमइलिदंगा गिरिंदउवरादवेण दहंगा चेट्ठंति णिसिढंगा सूरस्सय अहिमुहा सूरा ॥

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४२३ त्येसर्वांगोद्भूतमलेतेनमलिनांगाः वल्मीकसमानाः निःप्रतीकारदेहाः ग्रीष्मप्रचंडमार्तंडकरनिकरसंतापितांशा
ईलावदवदहनसमानरश्म्याक्रांतसमस्तशिलाशातुंगोन्नतपर्वतीयमानाः किरणजालैः ईषांगारदग्धकाष्ठसमानशा
रीराः स्थिता इति निस्पृहांगाः कायात्ममर्थगां वलितशरीरावयवाः सूरस्य आभिमुख्यमानो दुस्सह्यां निष्ठुरं सूर्याभिमानगोपि
नसंक्लेशं उद्वहंति शीतस्पर्शं विद्धाः स्वतिष्ठंतीति शीतस्पर्शं निरूपयन्नाह घोरंधयारबिलं सहंति तिव्वादवद्दलेच
डंसन्निदियंगलत्ते मधुरिमामदंतिक्कमलसु तथा प्रावृट्काले जलधरनिकरशब्दभर्जितपर्जन्यधारानिरव
वधिरितदिगंतराले सकलधनकसमर्पाकीर्णंचंडप्रचंडवातवार्दलं च प्रवर्षणशीलं मघजाले संहंत समपृष्ट संधसत किंवि
शिष्टं जलक्षमागंधकारगहनं पुनरपि किंविशिष्टं रात्रिंदिवं संचरत् अनुबालप्रमाणपतत्धारानिर्गच्छत्सकल वसंति सहंते च
सत्पुरुषाः नमनागपि विशेषात् संक्लेशं कुर्वंतीति तत्रस्थिताः परीषहांश्च जयंतीत्याह वादंसीदं उण्हं तण्हं छुहं च दंसम
सयं च सहंमदंतिधीरा कम्माणखवणकरमाणा एवं त्रिकालयोगिनः संतः वातं विनाशितानरूसमूहं सहंते तथा
सीतं सहंते तथा उष्णं शापितांगपवनसमारंभमुद्भविसहंते तथा तृष्णां संतापितशेषांगावयवां सहंते तथा क्षुधां मदाव १११
लपकालसमुत्थ ... तथा दंशमशककृतोपद्रवं सहंते तथा सर्पवृश्चिकपिपीलिकावराहादिकृता

४२४ पद्रवं सहंते तथा सर्पवृश्चिकपिपीलिकावराहादिकृतोपद्रवं च सहंते किं बहुना सर्वमप्युपसर्गजातं कर्मक्षयं कु
र्वाणाः सहंते न तत्र मंत्रनिमित्तं न इहलोकसुखनिमित्तं नापि परलोकभोगाकांक्षयेति एवं कायक्लेशसहनं नि
रूप्य वाक्क्लेशसहनं निरूपयन्नाह उक्कोसणवयणं च सहंति अच्चासणं परदं च णय कुप्पंति मह
रिसी खमणगुणवियाणया साहू दुष्टजनो दुर्जनस्तस्य वचनं दुर्जनवचनं सर्वप्रकारेणापवादग्रहण
शीलमिथ्यादृष्टिपरुषवचनं चटचटनमलादस्फुलिंगसमानं सर्वजीवप्रदेशसंतापकरं सहंते न कोपं गच्छंति
अत्याशोपदत्तस्यवचनं असद्दोषोद्भावनवचनं अथवा अत्यासादनं लोष्टलकुटादिभिस्ताडनं शास्त्रप्रहारांश्च पञ्चादिभि
प्रघातं च सहंते इति सर्वमेतत् सहंते न च तस्य उपद्रवकारिणः कुप्यंति महर्षयः क्षमागुणविज्ञानकाः श्रवणाः सर्व
+ती+४ प्रकारैः सहनशीलाः क्रोधादिवशं न गच्छंति अन्यच्च जइ पंचिंदियदमओ होज्ज जणो रूसिदव्वय णियत्तो ता
कदरेण कयंतो रूसिज्ज जगे मणुयाणं यदि पंचेंद्रियदमकः पंचेंद्रियनिग्रहरतः स्वजनस्तदा सः रोषादिस्या
निग्रहनं जनानामेवं ततः कतरेण कारणेन कृतांतः शत्रुः रुष्यते कोपं कुर्यात् जगति मनुष्यस्य अथवा कृतांतं आ
गमं तस्मात् चर्याद्यतिरपि तस्मात् शत्रुच्यते ततः एवं संबंधः क्रियते यदि सामान्यजनोपि पंचेंद्रियनिग्रहरतो भवेत्तः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

रोपान्निष्टन्न क्रोधादिकं न करोति कृतांतां यति ॥ पुनः कतेरागकारणानक्षेपद्रव्यकारिण्योमनुष्यल्याः सम्पत्कोपं न
कुर्यान्नितस्मात्क्षमागुणं ज्ञानंतां चारित्रं सम्यग्दर्शनं चारुगच्छतानंशयः कर्तव्यः अन्यच्च जदिविय करं
तिपावं पद जिणवयणवाहिरापुरिसा तं सव्वं मदिदव्वं कम्माण खवणकरणेण यद्यपिच सर्वे कर्मोदयवशात्
कुर्वंति पापबंधबंधनादिकं रोद्रं कर्मति जिनवचनबाह्याः पुरुषा मिथ्यात्वासंयमकषायान्निरताः सर्वमदगर्वि
ताः तत्सर्वं नुपसर्गजातं सहनीयं सम्यग्विधानेनाधमसितव्यं अथ मसंयतकर्मणां क्षयं सर्वोर्जितकर्मफलक्षयं
आत्मना मर्दा विद्मपंकर्वं तासम्यग्दर्शनादित्रिरत्नानं तावयंतीति पुनरपि कषायविजयमाह लद्धूण इमं
सुदमिति ववसायविऊयंतद्दकरह जइ मुयद्दचारंगं णत्थवद्दवस कसायाणं लब्धासम्यग्वाप्यमश्रु
तानंविवादशांगचतुर्दशपूर्वरत्नानिधानं व्यवसायनत्वारिव्रतपसोद्योगेनसर्व द्वितीयंतथा कुरुतेतन जकारण
यतथेयं यथा सुगतिवारणं सिद्धिमार्गविनाशिनो कषायाणां नापनवशं तथा यतव्यं ययकेरन्न त्रयविनाशका २७३
नां क्रोधदीनां वशं न गच्छंतीति तपःश्रुद्धिस्वामिनः प्रतिपादयन्नाह पंचमहव्वयधारी पंचसुसमिदीसुसंजदा
धीरा पंचिंदियत्थविरदा पंचमगइमग्गया समणा पंचमहाव्रतधारिणो जीवदयादिगुणकलिताः पंचसुसमि

तिषुसंयताः पंचसमितियुक्ताः तासुवाप्यवस्थिताधीराः अकंपनावसुपगताः पंचेंद्रियार्थेभ्यो विरताः जितेंद्रियाः
पंचमींगतिं सिद्धिगतिं मार्गयमाणा अनंतचतुष्टयनात्मानं याजयंतः श्रमणाः श्रमणत्ताः तपः श्रुद्धिकत्वाराः संवंतीति
तथा तइंदिएसुपंचसु णकयाइं रायं पुणो विबंधंति उण्हेणवहारिद्दं णासदि राउत्तु विदिदाणं तेष
वीकाः श्रमणाः इंद्रियेषु पंचसुरागं न कदाचिदपि पुनर्बध्नंति यतस्तेषां सुविदितानां ज्ञानतानुष्ठानानां पतिरागा
द्यथोत्तनतां रागद्वेषाः कि मुक्तं भवति यद्यपि कदाचिद्रागः स्यात्तथापि पुनरनुबंधनकुर्वंति पश्चात्तापनं तत्क्षणाद
त्रावनाशमुपयाति हरिद्रारक्तवस्त्रस्य पीतवर्णा रविकिरणस्पृष्टं भवति तपः शुद्धिं निरूप्य ध्यानशुद्धिं निरूपयन्नस्मा
वनदर्थामिंदिय णिइंदियजयमाह विसएसुपधावंता चवलाचंडातिदंडगुत्तेहि इंदियचारा घोरा वसंमिंववि
दावदामिदाई विषये रूपरसगंधस्पर्शशब्दे तु प्रधावंतः प्रसरंतश्चपला स्थैर्यवर्जिताश्चंडाः कोपगतास्तेइं
द्रियचाराः स्त्रिदंडगुप्त मनोवाक्कायसंयतः व्यवसितास्वारित्रयोगतन्निष्टवेशाद्यवस्थापिताः स्ववशं नीताः सुदृढा
रायदपितथापिवलयं स्थापिताः सुनिर्तिरिति दृष्टांतद्वारेणामनो नियहस्वरूपमाह जह चंडो वणहत्थी उद्दामो व
सयरायमग्गं. मं तिरकंकुसेण धरिदो णरेणदढसत्तिजुत्तेण यथायेनप्रकारेण चंडो गर्वितो गंधगजोन्मत्तः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

बनदन्ती उद्दामः शृंखलादिबंधरहितः नगरराजमार्गे दंडशक्तिदुर्जनेनन रोगो नीरूलो कौनकरगात्तेन धृतआत्म
वशोस्थापितइति एवं तद्वंडशमणदन्ती उद्दामा निरयगामस्मरीमि गाणं कमंसाधरदासुवेउहमत्तदन्ति
वे तथा तेन वेयकारणां वेडानरकगत्यादिदुःनरागां प्रक्षेपणपरः मनोदन्ती उद्दामः संयमादिशृंखलादि
रहितः विषयराजमार्गरूपादिविषयराजवर्त्मनि क्षयवत्ज्ञानां कशानं वृद्धि परविवेकविषयाववोधौ कशानं धृतं
आत्मवशोनीतो यथामत्तदन्ती स्तवः संज्ञ क्लिं चित्करं तु समर्थायंत्र नीयतेद्दक्षिपकन तत्रयाति एवं संयतनमनोद
न्तीरुद्धः मनय त्रव्यवस्थाप्यततत्रोतिष्ठतीति तवशीततः सन्तीति तथा एवं एर्दविलिस्मारेडं मणदन्ती।
ज्ञानवारिमंदिणीदा बनातद्वयपयंडा विरागस्तुस्थिरदि यथामत्त संन्मत्तदन्ती वारिबंधननज्ञाक्का
तिविनिस्म तुं निर्यंतुनसमर्थस्तथा मत्ता दन्ती ध्यानवारि बंधंनीतः आपिताः निज्ञायनप्रचंडः विरागरूपनिर्बंधः व
रागपादिवस्त्रानि धीरे संयमितानिर्यंतुं नज्ञाक्ता तीति ध्यानार्थं नगरं प्राकारादिसमन्वितं रचयन्नाह धिदि
धाणिदाणिक्लिदमदी चरित्रपायारगोउरंतुगं खंतीसुकदकवाडं तवणयरं संजमारक्कं धृतिः संतापः ता। १२
स्यामत्यर्थं निश्चितामतिर्ज्ञाननिश्चयात्तिज्ञायनिश्चितमतिर्द्धर्याल्लासादतत्त्वरुचिसमन्वितविवेकः चरित्रत्रयादज्ञा।

प्रकारपापक्रियानिवृत्तिः प्राकारः पाषाणमयः इष्टकामयो वा पादरिक्षेपः गोपुरं तुंगं नगरस्यमत्स्यद्वारं उत्तुं
गकूटं धृत्याप्रसंरक्षनसंबंधः धृत्यापि निज्ञायितनिश्चितमतिरेवप्राकारो यत्र नगरे तत्तथा तत्तथा तत्तथा चरित्र
प्राकारगोपुरं तुंगं क्षांति स्वपशमः सुकृतं धर्मः क्षांतिसुकृतकपाटयुग्मं तत् क्षांतिसुकृतकवाटं अथवा क्षांतिरेव
सुयंत्रितकवाटं तत्तत्तपोनगरं संयमाद्विः प्रकारः आरक्षः कोट्टपालो यत्र तत् संयमारक्षं इंद्रियसंयमप्राणसंय
मात्मा मोरक्षकास्यां पाल्यमानं इति कथं तद्द्रूपतद्दलासां कायामाह रागादोसामोहा इंदियचोराय त्र
द्वाणिक्खं एवयंति पदंसत्तं सप्पुरिससुरक्खियं णयरं यद्यपि तन्नगरं ध्यानमयित्तुमुद्यताः सर्वकालं रा
गाद्यमोहादियचोराः तथापि तत्रपानगरं स्वर्वाक्तविज्ञापणविशिष्टं न शाक्नुवंति ध्वंसयितुं सत्पुरुषसुरक्षितनग
रवत् यथा सत्पुरुषसुरक्षितं सुयंत्रितं नगरं विनाशयितुं समर्थनं परचक्रमेवं तपोनगरं रागादयो विनाश
यितुं न समर्थाः इति इदानीं ध्यानरथं प्रकल्पयन्नाह एदइंदियतुरया पयडीदोसमणचोइया मंता उम्मग्गं णति
रहं करेहमणपग्गहं वलियं एते इंद्रियतुरगा इमानींद्रियाणि अश्वाः प्रकृत्या स्वभावतदोषेण रागादिप्रा।
सा चचादिताः प्रेरिताः संतः उन्मार्गं विषयाकुलां स्वीनयंति धर्मध्यानरथं कुरुतमनः प्रग्रहं दृढं यथा रश्मिना

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अश्वान्नियंत्रं ते वशीक्रियंते तथेंद्रियाणि वशीस्थाप्यते एकाग्रमनो निरोधश्चयेन ध्यानेन मार्गेण भवतीति
रागद्वेषादीनां प्रतिपक्षभावनामाह   रागो दोसो मोहो धिदीए धीरेहिं णिज्जिदा सम्मं पंचेंदिया य दंता वद
वदोववासप्पहारेहिं   धीरैः संयतैः रागद्वेषमोहाः धृत्या ज्ञानेन निर्जिताः सम्यक् पंचेंद्रियाणि दान्ता
दान्ताः सम्यग्विधानेन पंचेंद्रियाणि दांतानि स्ववशीकृतानि नीतानि व्रतोपवासप्रहारैरिति ततः किं
महरिसी रागदोसं च ते खवेदूण झाणोवजोगजुत्ता खर्वेति कम्मं खविदमोहा   ...
दर्पयः श्रमणाः ध्यानयोगयुक्ताः समीचीनध्यानोपगताः रागद्वेषविकृतिं च क्षपयित्वा उपलयं नीत्वा ...
कर्म क्षपयंति सर्वाणि यतः कषायफलत्वात् सर्वपापमिति तदेव माह वृत्तद्वयेन गाथाद्वयेन   ...
जे खविदकसाया खमादिजुत्ता वि उठ्ठुदम्मूलो वडुमो णज्जाइद वंधणाञ्चि   ...
कारणं किं तत्कषायाः क्रोधाद्याः स्तद्वत् सर्वकर्म प्रकृतीनां मूलस्थाने तेन कषायाः ...
देवादि भवसंतानप्रदः क्षपिताविनाशिताः पुनस्तेषामुत्पत्तिर्नास्ति यथा मूलच्छिन्नस्य वृक्षस्य पुनर्नि...
तत्वं नास्ति यथाहतफलो वृक्षो न जायते कारणाभावात् एवं कर्म निश्चयान पुनरागच्छंति कारणाभावा...

+स्य+५

अवदृश्मदृढं धम्मं सुक्कं च झाणमभगादं णाचयंति पथ्यंसं च झाणियदी सुक्कलेसा य   तस्मात्कषायनिर्द
लनार्थं ते ध्यानेनार्तध्यानं चापहत्य परित्यज्य धर्मध्यानं शुक्लध्यानं च चिंतयंति यतः समीचीनध्यानावगाढज्ञानेन
ध्यानेन निविष्टमानसं यतिः शुक्लः स्वपयाः सहितं शुभयोगवृत्त्या समन्वितं अनिवृत्ति गुणस्थानगतं कषायानुपाकु
र्वंतिं न किंचित्कुर्वंति ते प्रधर्षयितुं कदर्थयितुं अथवा णियदि पदस्थानं परीषदाः इति पाठः परीषहान्नाकुर्वंति प्रध
र्षयितुं ध्यानप्रविष्टं मुनिमिति पुनरपि ध्यानस्वरूपमाह   जहण चलइ गिरिराजो अवरुत्तर पुव्व दक्खिण वाए
एवमचलिदो जोगी अभिक्खणं झायदे झाणं   यथा न चलति न स्थानात् च्युतो न वर्तते गिरिराजो मेरुः पूर्वप
श्चिमदक्षिणोत्तरवातैः एवमचलितो योगी स्वपि सर्वा दिव्निरकंपभावः नीस्तल निरंतरं समयं प्रत्यसंख्यातगुण
श्रेणी कर्मनिर्जरां कुर्वन् ध्यायन् ध्यानं समाकारः अपरः कोऽपि लोकान्तस्य मास्के इंद्रियसंयमप्राणसंय
माभ्यां स्थिमितयद्यप्येकवचनेन कृतं जात्यपेक्षया तथापि बहुवचनेन द्रष्टव्यं ध्यानमिति ततएवं ध्यानं ध्याय
णिट्ठविदकरणचरणा कम्मं णिद्धुदकलिलाय जरमरणविप्पमुक्का उवेंति सिद्धिं कदकिलेसा   त
तो ध्यानं संचिंत्य निष्ठापितकरणचरणाः परमोत्कर्षं प्रापिताः पंच महा...मितित्रिगुप्ति पंच नमस्कार षडावश्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कामिकातिंघट्टाकायेंते मुनयः कर्मनिर्मुक्ता घतेरुद्गुणैर्निर्वाणिकाचितं सुखं निरंबाधं सुखं रवदायकं निष्ठितं निष्ठि
५ तार्थाः सम्यक्क्षवाश्रक्षिप्य जातिजरामरणमुक्ताः सिद्धिमनंतज्ञानदर्शनसुखवीर्यरूपामवस्थां प्राप्नुयांति ध्वस्तक्लेशा
संत इति ॥ अनागाराणां पर्यायनामान्याह ॥ समणोत्ति संजदोत्तिय रिसिमुणिसाधुत्ति वीदरागोत्ति णामा
णि सुविहिदाणं अणगार भदंत दंतोत्ति ॥ यत्किंचिन्मुनयः कृतिभिः पर्यायशब्दैः प्रतिपादिताः तेषां कथं
५३९ पर्यायनामान्यंत आह श्रमण इति श्राम्यंत्यात्मानं तपोभिरिति श्रमणाः संयता इति संयमयंतीन्द्रियाणि कषा
यांश्च संयताः इन्द्रियपरइति च ऋषयंति गमयंति सर्वपापानि ऋषयः अथवा ऋषयंति प्राप्नुवंति सप्तर्द्धीः ऋषयः
मन्यंते बुध्यंते स्वपरार्थमिति मुनयः अथवा मतिश्रुतावधिमनःपर्ययकेवलज्ञानयुक्ता मुनयः साधव इति
सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि साधयंतीति साधवः वीतराग इति वीतो विनष्टो रागो येषां ते वीतरागाः नामानि एतानि।
संज्ञारूपाणि सुविहितानां सुचरित्राणां अनागाराः न विद्यते अगारादिकं येषां ते अनागाराः विमुक्तसर्वसंगाः भदं २१५
ताः सर्वकल्याणानि प्राप्ताः दांताः पंचेंद्रियाणां निग्रहपरास्त्रयोदशविधचारित्रे यतंत इति यतयश्चेष्टापरा
पक्वश्रेण्यारोहणपरायणा एवंप्रकाराणि यतीनां नामानि इति एवं दशसूत्राणि व्याख्यायेदानीं अनगाराणां स्तवमाह

+स्रो+५

अणयाराण यवंता अपरिमिदगुणाणुदाणुरिंदेहिं तिविहेण तिण्णपारे परमगादिगदे पणिवदामि ॥ एवं
नागारान् भगवतोऽनंतचतुष्टयप्राप्तान् ज्ञानवतश्च अपरिमितगुणान् सर्वगुणाधारान् सुरेंद्रैः स्तुतान् परमगतिगतान्
पापप्रक्षालकज्ञानदर्शनचारित्रपरिणतान् तीर्णपारान् संसारमहार्णवं समुल्लंघ्य स्थितान् त्रिःप्रकारमनोवचनकायैः
प्रणिपतामि सम्यक् प्रणमामीति ॥ अनागारभावनायाः प्रयोजनमाह ॥ एवं चरियविहाणं जो काहदि संजदो ववसि
दप्पा णाणगुणसंपउत्तो सो गादिउत्तमं पावदि ॥ एवमनंतप्रकारां चर्याविधानं दशसूत्रैः कथितं यः करोति संय
तो व्रतादिसंपन्नः व्यवसितात्मा तपस्युद्योगपरः ज्ञानदर्शनगुणसंप्रयुक्तः संयतो गच्छत्युत्तमं स्थानमिति ॥ यः शृणोति
सोऽनगाराणां स्तवं तस्यापि फलमाह ॥ सद्दीवमणिकाहदियं अणयाराणस्तवं समासेण जो सुणदि पयदमाणसा
सो गच्छदि उत्तमं ठाणं ॥ तत्त्वामया कथितमिममनगारस्तवं संक्षेपेण यः शृणोति प्रयतमनाः संयतात्मा सतत सा
गच्छत्युत्तमं स्थानमिति ॥ एवं संजमरासिं जो काहदि संजदो ववसिदप्पा दंसणणाणसमग्गो सो गादिउत्तमं पा
णं ॥ यः पुनरेवं संयमराशिं करोति संयतो व्यवसितात्मा दर्शनज्ञानसमग्रः स गच्छत्युत्तमं स्थानं किं मत्वा पुनरिति
अनागारभावनां संक्षेपयन्मंगलं च कुर्वन्नाह ॥ एवमए अभित्थुदा अणगारा गारवेहि उम्मुक्का धरणिधरायमहि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

या दिंतु मम आदिंच बोहिं ॥ एवमनेन प्रकारेण मयाभिष्टुता अनागारागारकेवलिनः काधरणीधरैः पृथिवीपतिभि
रर्चिताः पूजिता ददतां प्रयच्छंतु मम आधिं मरणकाले अन्यस्मिन् काले संयमसर्विकालावपंचनमस्कारपरिणतिबोधिं
सद्दर्शनशुद्धिंचनान्यत्किंचिद्याचेऽहमिति

नेरंकीर्तमलदारिद्रव मदानंनेव अपनीतावकेयः श्रियाविदीनोपिसविष्णुलार्यः कृतीनवत्स्ता
अवाप्रप्रभानः जनयति मुदमंतर्भव्यपाथोमहाणां दुरितितिमिरगोंजायाप्रजालानांवीच कृतनिखिलपदार्थद्योत
नाभारतीद्धा वितरतु कृतदोषामार्हती भारतीवः सर्वस्यागमस्य स्वसमयपरसमयानां च सारभूते समयसारग्रं
र्थिकां प्रतिपादयेस्त्रावदादौ विष्टदेवतानमस्कारपूर्विकां प्रतिज्ञामाह वंदित्तु देवदेवं तिजगवणमहिदं च सम
सिद्धाणं वोच्छामि समयसारं सुणसरदेवंजदावुत्तं वंदित्तु वंदित्वा मनोवाक्कायैः प्रणम्य देवानां देवादेवदेवस्तं देव
देवसुराधीश्वरं सर्वलोकनाथं त्रिभुवनमहितं त्रिभुवनैर्भवनवासिव्यंतरज्योतिष्ककल्पवासिमर्त्यप्रधानैर्महितं
तथा सर्वसिद्धांश्च सर्वकर्मविमुक्तांश्च वंदित्वा वक्ष्ये वक्ष्यामि वकुंप्रारेल समयसारं वाद्दशांग चतुर्दशपूर्वाणां सारंप २२६
मतत्वं स्वगुणात्रयाणां च दर्शनज्ञानचारित्राणां शुद्धिविधानस्य चतिदा शुद्धप्रसारभूतं तस्मात्कं वद्यंदं शृणुएका

ग्रचिसालज्ञावेधारस्य संक्षेपं अर्थेन महतं ग्रंथतोल्पयथा ... येन क्रमेणागतं अथवा यथाक्रमं सर्वशास्त्रेषु स्थितं
यथाप्रर्वाचार्यक्रमेणागतं तथा वक्ष्ये नस्वबुद्ध्यानेनात्मकर्तृत्वं निराकृत्याप्रकर्तृत्वं स्थापितं भवतीति समयानाम
सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रतपोमितपां च सारः चारित्रं कृतो यस्मात् दव्वखेत्तंकालं भावं च पडुच्च संघदणं जह्मा
दिन्नदंदसमणो तह्मादिसिद्धिलक्ष्कं लदहं द्रव्यं शरीरं आहारादिकं कर्मागमोपगमकारणं चेदोत्रं निवास
वसतिकादिस्त्रीपशुपांडकविवर्जितवैराग्यवर्धनकारणस्थानं कालं अवसर्पिणीउत्सर्पिणीरूपं शुक्लका
पिपक्षः सुखमसुखमादिभेदतं तथा शीतोष्णवर्षाकालादिभेदत्रिविधपरिणामः चशब्दात् उक्तसमुच्चयार्थे मनो
भावंप्रकाशं शुक्लचारित्रस्य शरोपडुच्च आश्रित्य स्वभावमनुभुव्य संघदणं संहननं अस्थिबंधबलोद्भूतशक्तिं वी
र्यान्तरायक्षयोपशमं वा यथा मोरणपदीपस्य पर्वतलोगत्मिकर्मक्षमिकत्र वा ज्ञानदर्शनतपसि वा यतं तं सम्य
गाचरति सम्यक्चारित्रं प्रतिपालयति समणो श्रमणः समनेकतावरणपायोधारस्तत्रेवं सिद्धिमाद्देलपुंजा
लभ्यतया नातिशरीरस्य शुद्धिं निद्राशुद्धिं चाश्रित्य कालशुद्धिं रात्र्यादिगमनपरिहारं चाश्रित्य भावशुद्धिं चासंयमा
दिपरिणामपरिहारं चा श्रित्य शरीरसंहननादिकं चाश्रित्य यश्चारित्रं यत्र वा तत्र वा स्थितो बलअतोल्पश्रु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तां सम्यग्विधानेन प्रतिपालयति मिथिलत्वेन शीघ्रं यस्माद्गमात्ममयसारं श्रावितं द्रव्यादीनाश्रित्य यतनेनो
न इति द्रव्यबलं क्षेत्रबलं कालबलं भावबलं चाश्रित्य तपः कर्तव्यं यथा वातपित्तश्लेष्मादिकं क्षोभं नोपयाति तथा तपः
कर्तव्यं मार्गस्य कथनमेतदिति तथा वैराग्यमपि समयस्य सारो यतः धीरो वेरग्गपरो थोवं हि य सिक्खिदूण।
सिज्झदि दु णउ सिज्झदि वेरग्गविहीणो पढिदूण य सव्वसत्थाइं धीरः धैर्योपेतः सर्वोपसर्गसहनसमर्थः वैरा
ग्यपरः रागादिभिर्विमुक्तः शरीरसंसारभोगनिर्वेदपरः विषयविरक्तभावः स्तोकमपि सामायिकादिस्वरूपं हि
स्फुटं शिक्षित्वा सम्यगवधार्य सिध्यति कर्मक्षयं करोति न च वैराग्यहीनः पठित्वापि सर्वाणि शास्त्रा
णि सिध्यति यस्मात्तस्मात् वैराग्यपूर्वकं करोति चारित्राचरणं प्रधानमिति तथा सम्यक्चारित्राचरणायोपदेशमाह

भिक्खं चर वस रण्णे थोवं जेमेहि मा बहू जंप। दुक्खं सह जिण णिद्दा मेत्तिं भावेहि सुट्ठु वेरग्गं॥ भिक्षां चर
कृतकारितानुमतिरहितं पिंडं गृहाण वस अरण्ये स्त्रीपशुपंडकवर्जितगिरिगुहाकंदरादिषु प्रदेशेषु स्तोकं भु
ञ्जीयाः मात्रायुक्तं स्वादेन चतुर्थभागरहितं भुंक्ष्व मा च बहुप्रलापयुक्तं जल्पं मा कुरु कदाचिदपि वचनेन वा
ब्रूयात् दुःखं सर्वं सहस्व सर्वं मैत्रीभावं परखांडः खवातुल्यं निलापं कुरु वैराग्यं च सुष्ठु भावय यतः सर्वस्य प्रवच

नस्य सारभूतमेतदिति तथैकत्वभावनं अव्ववहारी एक्को झाणे एयग्गमणो हवे णिरारंभो। चत्तकसा
यपरिग्गह पयत्तचेट्ठो असंगो य॥ व्यवहरतीति व्यवहारी न व्यवहारी अव्यवहारी लोकव्यवहाररहितः एक
एकाकी असहायो ज्ञानदर्शनादिकं मुक्त्वा ममान्यन्नास्तीति एवं भावयन् एकत्वं तथा ध्याने धर्मध्याने शुक्लध्याने च
एकाग्रमनाः अन्यत्रनिरुद्धचित्तो भवेत् तथा निरारंभः आरंभान्निर्गतः स्यात् त्यक्तकषायः क्रोधमानमायालोभादिरहि
तः त्यक्तपरिग्रहः अथवा त्यक्तः कषायपरिग्रहो येन स त्यक्तकषायपरिग्रहो भवेत् प्रयत्नचेष्टः सर्वथा प्रयत्न
परो भवेत् असंगः संगरहितोपि मास्तु तथा सर्वथा संगविवर्जितो भवेदिति पुनरपि पुरुषस्वरूपेण चारित्रस्य प्राधान्यं प्र
तिपादयन्नाह थोवम्हि सिक्खिदे जिणइ बहुसुदं जो चरित्तसंपुण्णो। जो पुण चरित्तहीणो किं तस्स सुदेण बहुएण॥
स्तोकमपि शिक्षितेन पंचनमस्कारमात्रपरिज्ञानेन तस्य स्मरणमतिर्जयति बहुश्रुतं दशपूर्वधरमपि अधः करोति यश्चा
रित्रसंपन्नो यथोक्तचारित्रेण युक्तः यः पुनश्चारित्रहीनः किं तस्य श्रुतेन बहुना यतः स्तोकमात्रेण श्रुतेन संपन्नः
सन् बहुश्रुतं जयति ततश्चारित्रं प्रधानं ज्ञानस्य दर्शनस्य तपसोपि यतो हेयोपादेयविवेकमंतरेण श्रद्धानमंतरेण
च सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि मोक्षमार्ग इत्येतेन सह विरोध इति तथैव प्रतिपादयन्नाह णिज्जावगो य णाणं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

+न+७

यदो ज्ञानं चरित्राणा वादिं नवसायरं त्रनविया तरंति हिंसनिपावत्तं   नौचारित्रयो रूपकालंकारमाह सं।
सारसमुद्रतरणं नतु समुद्रं पातेन नंदितव्यं निर्जीवेन वातेन चलनकथं अत्र तां शंकायामाह निर्जीवकोयं पोतो।
सर्वमुपसर्गजातं पत्रयति मनिर्जीवको ज्ञानं वाताध्यानं चरित्रं नौः पोतः भवः संसारः सागरः समुद्रो जलधिर्ज्ञेय
वक्रार्थः तव्याख्यानं त्रयापत मनुज्ञाः तेरंति समतिक्रामंति त्रिसंनिपातेन त्रयाणां संयोगं यथा निर्जीवेकवातेन
संयोगेन वणिजः समुद्रं तरंति एवं ज्ञानध्यानचारित्रसंयोगेन संसारं तरंत्येव भव्या इति किमिति कृत्वा त्रयाणां सं
योगमारूढत्वाच्छंकायामाह   णाणं पयासउ तवो सोधउ संजमो य गुत्तियरो तिण्हंपि संपजोगे होदि हु जिण
सासणे मुक्खो   यतो ज्ञानं प्रकाशकं द्रव्यस्वरूपप्रदर्शकं दयापादयविवेककारणं तपः शोधकं शोधयति
कर्माणि शोधकं सर्वकर्मणामपायकारणमात्रं तपः शक्त्यनुष्ठानं परिगृह्यते तस्य प्रयुक्तत्वादेषधवा सर्वस्य वा संदर्शं
तन्मयस्य पतित्वाख्यानं स्यात् संयमः गुप्तिकरः इंद्रियनिग्रहो जीवदया च कर्मागमप्रतिबंधकारणं अतो ज्ञानेन प्रका २२८
शनं संयमः परिहारो युक्तः परिहारश्च ध्यानेन निर्विघ्नतया प्रवर्तते अतस्त्रयाणामपि संयोगे भवति स्फुटं जिनशा
सने मोक्षः न प्रवर्णाविरोधात् द्रव्यार्थिकनयाश्रवणादिति   पुनरंतररहितानि ज्ञानलिंगतपांसि करोति तदा किं स्यात्

णाणं करणविहूणं लिंगग्गहणं च संजमविहूणं दंसणरहिदो य तवो जो कुणइ णिरत्थयं कुणइ   ज्ञानं कर
णादिहीनं करणशब्देनात्र षडावश्यकादिक्रियाः चारित्रं परिगृह्यते लिंगं जिनरूपं अचेलकत्वादियुक्तं लिंगस्य
ग्रहणं ग्रुपादानं संयमविहीनं संयमं विना दर्शनेन सम्यक्त्वेन रहितं च तपायः करोति स पुरुषो निरर्थकं कर्मनिर्जरा
रहितं करोति ज्ञानं चारित्रविमुक्तं लिंगोपादानं च इंद्रियजयरहितं जीवदयारहितं च यः करोति सोपि न किंचित् करोति
तस्मात् सम्यक्ज्ञानदर्शनचारित्राणि युक्तानि भवंति सम्यग्ज्ञानादियुक्तस्य तपसो ध्यानस्य च माहात्म्यमाह   त
वणवासविक्कणंति पावं अज्झप्पजोगगणसवंति मोहं संखीणमोहकदरागदोसा तत्तजमोमिक्किगदिपयंति
तत्र मतेनं ततः ज्ञानादियुक्तेन तपसा धीराः सर्वसत्वसंपन्ना विधवंति विनाशयंति पापं चारित्रमोहकर्माणि पंचमं श्रु
तानि अध्यात्मयोगेन परमध्यानेन नश्यपयंति प्रलयं नयंति मोहं दर्शनमोहं मिथ्यात्वादिकं ततः क्षीणमोहा क्षुद्रराग
घातिनश्च ज्ञानावरणं दर्शनावरणं तरायाभिर्झलितं शापकर्माणि अथ संत्म्य साधवः उत्तमाः सर्वप्रकृष्टगुणशीलापनाः सि
द्धिगतिं अनंतचतुष्टयं प्रयान्ति प्राप्नुवंति लोकाग्रमिति पुनरपि ध्यानस्य माहात्म्यमाह   सेसाज्झाणतवणेय चरियं
विसंसणंसुयई दाइ तह हइदराणावं शापंसलावणंधीरो   विशेषशाश्वः प्रत्येकं मत्तिसंबध्यते लक्षणा विशेषेणं तजः पद्म

Ganesh Varni Digamber Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सशुक्लोलेश्यापानि ध्यानविशेषणं धर्मध्यान शुक्लध्यनान्यानि तपो विशेषेणं वा गिर्यात्र कृतनकायक्लेशादि निश्चारित्र
विशेषणं वा सामायिक छेदोपस्थापन परिहारविशुद्धि सूक्ष्मसांपराय यथाख्यातचारित्रः सुगतिर्भवति शोभनागति
सुगतिः श्रुदेवगतिः सिद्धिगतिर्मनुष्यगतिश्च दर्शनादियोग्यापि विशेषणात् श्चारित्रासहसंगतस्तथापि सर्वः
सहसंबध्यते इत्यर्थः विशेषदर्शनात् अथवा न चारित्रासंबंधः समासकरणानावात्समासः सर्वः सहसंबंधः करणीयो
धर्मध्यानशुक्लध्यानान्यानि तपो विशेषणं मध्ये च विनक्ति अवर्णयन्नत्र अत्र तन्त्र अथवा सुगति माक्षागति
कैलि संबध्यते यत एवं तस्मादितरेषां अनावे पि लेश्यापातपश्चारित्राणामनावे पि ध्यानेसंतावयन्धीरः सम्यग्ध्यानं
जयतेयतः सर्वाण्येतानि ध्यानेतत्त्वानि सर्वथैव ध्यानसुगतिर्नवति तथापि ध्यानं प्रधानं यतः सम्यग्दर्शनाविनाभावि सम्य
ग्दर्शनस्य च माहात्म्यमाह सम्मत्तादो णाणं णाणादो सव्वभावउवलद्धी उवलद्धपयत्थो पुण सेयासेयं वियाणादि
सम्यक्त्वाज्जिनवचनरुचेर्ज्ञानस्यात् सम्यक्त्वं तत्ता नस्य शुद्धिर्यतः क्रियते अतः सम्यक्ज्ञानं सम्यक्त्वाद्भवति सम्यग्ज्ञा २३५
नाच्च सर्वभावोपलब्धिर्भवति यतः सर्वपदार्थानां पञ्चास्तिकायानां सुलक्षणानां सपर्ययाणां च सम्यग्ज्ञानेन प
रिच्छित्तिः क्रियते दर्शनस्य विपर्यासविविक्तत्वात् ज्ञानात् कथंतर्हि न सर्वं ज्ञानेन परिच्छिद्यते विपरीतानध्यवसायात् किंचि

कुत्सितानि स्वरूपाणि ज्ञानस्य सम्यक्त्वेनापनीयन्ते इति उपलब्धपदार्थश्च पुनः श्रेयः पुण्यं कर्मापायकारणं वा अश्रेयः पा
पं कर्मबंधकारणं वा विजानाति सम्यग्ववुध्यते इति तथा सेयासेयविदण्हू उद्धुददुस्सील सीलवं होदि सीलफलेणा
भुदयं तत्तो पुण लहदि णिव्वाणं ततः श्रेयसः अश्रेयसश्च वित् ज्ञाता श्रेयाश्रेयाविस्सञ्च हतः दुःशीलः सत्शील
वान् अष्टादशशीलसहस्राधारः स्यात्ततः शीलफलेनाभ्युदयः स्वर्गचारित्रं अथवा हतदुःशीलानिवृत्तपापक्रियः
स्यात् ततश्चारित्रसमन्वितः स्यात् तच्च शीलतस्मात् अभ्युदयः स्वर्गादिसुखास्यानुभवनंततश्च लतत्पुनर्निर्वाणं सर्वक
र्मापायोत्पन्नसुखं वा उत्तमं भवमिति ततः सर्वेषां सर्वयत्नेन चारित्रस्य माहात्म्यं दर्शयतश्च सम्यक्चारित्रात्सुगतिस्ततः स
र्वप्रयत्नेन चारित्रे जत्तं साधूणं सुहुदुरुपाणि दिपिसुहुमपदिद्दोव समणं तत्थ चरित्तं णादसक्को सुय रयणं चारित्रस्य प्राधान्यं
नः सर्वमपि श्रुतज्ञानं सुष्ठु कालादि शुद्ध्या शालनेन विधानेन परिणामशुद्ध्या गुणितं परिवर्तितं सुष्ठु पठितं च ज्ञानेन विधा
नान्यस्य व्याख्यानं अवधारितं च सत् अवगाहितं च एवं चरित्रहीनेन वस्तु स्फुटं न समर्थं सुगतिं प्रापयितुमर्थवान्
द्रव्यकातिपरमागतिं न तु मिथ्यात्वं चारित्रं प्रधानमिति इममेवार्थं दृष्टान्तेन पोषयन्नाह जदि पडदि दीवहत्थो अवडे किं
कुणदि तस्स सो दीवो जदि सिक्खिऊण अणयं करेदि किं तस्स सिक्खफलं ननु शिक्षाफलेन न भवितव्यमिताशं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

गाथामाह यदि पिंडीपदस्सापि अवटं रूपं पततीति तन्नः किं कारणं तस्य सोपदीपः प्रदीपो हि दृष्ट्यानेन चक्षुरिंद्रियस्य उपका-
रित्वेन दृष्टो पादेय तिष्ठपगाय चतराद् दिनक्रियां तत्तद्दर्शनं किंचित्क्रियाजन्यमेवं यदि पुनर्ज्ञानं शिक्षित्वा सम्यग्गवधार्या
नयं चारित्रं तंग करोति किं तस्य शिक्षाफलं यावता दिनं किंचित्कृतावधारणस्य तत्फलं चरित्रानुष्ठानं तद्यदि नत्त
वेत्र कृतमप्यकृतमल्पं अर्थक्रियाभावादिति एवं चारित्रस्य साधनस्य प्रवचनस्य शुद्धिकारणमाह ॥ पिंडसेज्जं
उवहिं उग्गम उप्पायणेसणादीहिं चारित्तरक्खणट्ठं साधणयं तादिसु चरित्तं ॥ पिंडं भिक्षां शय्यां वसत्यादिकं उपधिं
ज्ञानोपकरणं संयमोपकरणं शौचोपकरणं चोद्गमोत्पादनैषणादिभ्यो दोषेभ्यः शोधयंश्चारित्ररक्षणार्थं सुचरित्रो भवति
ज्ञानोपकरणं संयमोपकरणं शौचोपकरणं चोद्गमोत्पादनैषणादोषेभ्यः शोधयतः सुचरित्रं भवति शुद्धिश्चेत् पोद्गमोत्पादनैषणादोषाणां मलात्वद्
अथवा चारित्ररक्षणार्थं पिंडमुपधिं शय्यां च शोधयतः सुचरित्रं भवतीति यतः लिंगमन्तरा चारित्रमनुष्ठीयते
ति अथवा पिंडादीनां उद्गमादिदोषेभ्यः शोधनेयच्चारित्ररक्षणार्थं तत्सुचरित्रं भवतीति अचेलक्कं लोचो वोसट्टसरीरदा य पडिलिहणं एसो हु लिंगकप्पो चदुविहो २२०
स्य लिंगस्य स्वरूपं पंचविकल्पं निरूपयन्नाह
अचेलकत्वं चेलत्यागः सर्वस्यापि वस्त्रादिपरिग्रहस्य त्यागः यथा तालवृक्षेण सर्ववनस्पतिग्रहणं तालफ-
लं न भक्षयिष्यामीति ज्ञायते एवं चेलपरिहारेण सर्वस्य परिग्रहस्य परिहारः चेल-
लेन नलं भक्षयितुं सर्ववनस्पतिफलं न भक्षयिष्यामीति ज्ञायते एवं चेलपरिहारेण सर्वस्य परिग्रहस्य परिहारः नचेल-

१७१

कत्वमचेलकत्वं सर्वपरिग्रहपरिहारोपायः एतदुक्तं अचेलकमुपलक्षणपरं तेनाचेलकत्वौद्देशिकादयः सर्वेऽपि गृह्यंते इति
लोचः स्वहस्तपरहस्तैः मस्तककूर्चगतकेशापनयनं व्युत्सृष्टशरीरता स्नानाभ्यंगनपरिमर्दनादिसंस्काराभावः प्र-
तिलेखनं मयूरपिच्छग्रहणं अचेलकत्वेन संगपरिवर्जनं सद्भावनायां चित्तलोचः व्युत्सृष्टदेहत्वं रागताया विकल्प-
याजीतपालनस्य लिंगं मयूरपिच्छग्रहणं इत्येष एव लिंगकल्पो लिंगकल्पः चतुर्विधो भवति ज्ञातव्यश्चारित्रोपकारकत्वा-
दिति अथ कल्पं अचेलकत्वादयः तस्य गाथामाह अचेलक्कुद्देसिय सेज्जाहररायपिंड किदियम्मं वदजेट्ठपडि-
क्कमणं मासं पज्जो समणकप्पो ॥ अचेलकत्वं वस्त्राद्यभावः अत्रयानत्वं संयतस्त्रात्तिसंबंधनीयः यथाचेलक-
स्याभावस्तथा उद्देशिकस्याभावस्तथा शय्यागृहस्याभावस्तथा राजपिंडस्याभावः उद्दिश्य पंक्तिभुक्तं उद्देशिकस्य
भावस्य परिहारः अनौद्देशिकः मदीयायां वसतिकायां यस्तिष्ठति तस्य दानादिकं ददामि नान्यस्यैवं मतिं तस्य दान-
स्य परिहारः शय्यागृहपरिहारः राजपिंडस्य परित्यागः वृष्यान्नस्य इंद्रियप्रवर्द्धनकारिणः आहारस्य परित्यागः अथवा
स्वार्थं दानशालायां ग्रहणं यत्तस्य त्यागः कृतिकर्म स्वनवंदनादिकरणे उद्योगः व्रतान्यहिंसादीनि तैरात्मभावनं तेः स-
र्वयोगं सेवा संस्कृतं ज्येष्ठो ज्येष्ठ एवं मिथ्यादृष्टिसासादनसम्यग्मिथ्यादृष्ट्यसंयतसम्यग्दृष्टिसंयतासंयतानां ज्येष्ठः सर्वेषां प्र-

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

जं बहुकालप्रव्रजिताया अप्यार्जिकाया अद्यप्रव्रजितोपि मदान्तर्थे ज्येष्ठकाभरादीनामपि मदानयतः अतो ज्येष्ठ
प्रतिप्रतिक्रमणं सप्रतिक्रमणो धर्मः रात्रिकं दैवसिकादि प्रतिक्रमणोनुष्ठानं मासः योगग्रहणात् प्राक् मासमात्रमेव
स्थानं कृत्वा वर्षकाले योगो ग्राह्यः तथा योगं समाप्य पुनर्मासमात्रं स्थानं कृत्वा वर्षकाले योगो ग्राह्यः तथा समं
...मासमात्रस्थानकं लोकस्थितिज्ञानार्थं अहिंसादिव्रतपरिपालनार्थं च योगात् प्राक् मासमात्रं
दस्थानस्य पश्चात् मासमात्रावस्थानं श्रावकलोकादिसंक्लेशपरिहरणाय अथवा ऋतौ ऋतौ मासमात्रं स्थात
व्यं मासमात्रं च विहरणं कर्तव्यमिति मासः श्रवणकल्पः अथवा वर्षाकालस्य मध्ये ग्रहणं च चतुर्षु चतुर्षु मासेषु नंदी।
श्वरकरणं च मासश्रमणकल्पः पज्जोसवणा पर्युपासनं निषद्यकायाः पंचकल्याणस्थानानां च सेवनं पर्युषणमुच्यते
श्रमणस्य श्रामण्यस्य वा कल्पो विकल्पः श्रमणकल्पः अनेन प्रकारेण दशप्रकारः श्रमणकल्पो वेदितव्य इति लो
चादिमूलगुणव्याख्यानं तस्य च कथं कुत्स्नशरीरं चास्नानं मूलगुणं च व्याख्यातं तेन तयोः रिद्धपंचसु ततः प्रतिलेखनस्वरू २२१
पमाह रजसेदाणमगहणं मद्दवसुकुमालदा लहुत्तं च जत्थेदे पंचगुणा तं पडिलिहणं पसंसंति ॥ रज इत्य
दस्यार्थः ग्रहणं रजसा पांस्वादिना प्रस्वेदनं च यत्मलिनं न भवति रजसः अग्रहणं एको गुणः स्वेदस्य चाग्रहणं द्वि

तीयो गुणः मार्दवं मृदुत्वं च चक्षुषि प्रक्षिप्तमपि न व्यथयति यतः स तृतीयो गुणः सुकुमारता सौकुमार्यं दर्शनीयरूपं
स चतुर्थो गुणः लघुत्वं च गुरुत्वस्याभावः प्रमाणस्थानं उत्क्षेपणादौ योग्यता पंचमो गुणः यत्रैते पंचगुणा द्रव्ये संति
तत्प्रतिलेखनं मयूरपिच्छग्रहणं प्रशंसंति सूत्रपरा छेत्या आचार्या गणधरस्वादय इति ननु च चक्षुषैव प्रमार्जनं क्रिया।
तत्किमर्थं प्रतिलेखनधारणं न घटाघातं हि चक्षुः सर्वत्र प्रवर्तते यतः सुहुमा हु संति पाणा दुप्पेक्खा अक्खि।
सचक्खुणा अगेज्झा तम्हा जीवदयाए पडिलिहणं धारए भिक्खू ॥ सूक्ष्माः सूक्ष्मशरीराः खलु स्फुटं संति विद्यंते
प्राणा द्वीन्द्रियादयः दुःप्रेक्ष्याः दुःखेन द्रष्टुं शक्याः स चक्षुषा चाक्षुषज्ञानेन न ग्राह्या ग्रहीतुं न शक्याः य।
तं पश्यन्तः तस्मात् षड्जीवानां दयानिमित्तं प्राणसंयमप्रतिपालनार्थं प्रतिलेखनं धारयेत् मयूरपिच्छं भिक्षुः
साक्षात् इति प्रतिलेखनसंसर्गे न साधुः ॥ उच्चारं पस्सवणं णिसि सुत्तो उट्ठिदो हु काऊण अप्पडिलिहिय
सुवंतो जीववधं कुणदि णियदं तु ॥ उच्चारं पुरीषोत्सर्गं प्रस्रवणं मूत्रं श्लेष्मादिकं च कृत्वा निशि रात्रौ सुप्तो
निद्राकांतः उत्थितः अप्रतिलेख्य प्रतिलेखनं अंतरेण पुनः स्वपन् उत्कर्तनपराव
र्तनादिकं च कुर्वन् जीववधं जीवानां वधं जीवानां घातनं परितापनादिकं च नियतं निश्चितं निश्चयेन करोति निशि

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सूत्रः कृतं कृत्रितः उच्चारं च अवगां च कवां उक्तः स्वपनं प्रतिलेखनं मंतेरणा निश्चयनं जीव विघातादिकं च कुर्या।
४५४ दिति नतु प्रतिलेखनेन नां पिंजीवानां पीडां नवर्तीति तत्रं किं मुच्यते प्रतिलेखन धारणा मित्यां नाकाय प्रतिलेख
नस्य कस्यापि साक्रमा यमाह   णयदाहिणयणपीडा अच्छिं पिनमाडिदकुपडिलेहं तासुकुमादील्लक्ख
तं पडिलेहाह्व दिकायं ब्बो   नंदनवतिनयन पीडांच कुर्यान्यथा अक्ष्णिनयनं पिस्नामितं ववे शितेव।
तिलखे मसूरं पिबंयतस्तत स्वस्नवादियुक्तोलघुः प्रमाणस्त्रः प्रतिलेखानवर्तिकर्तव्यां जीवदयानिमित्तं मि
तिप्रतिलखना स्थानान्याह   ठाणं च कमणादाण णिक्खेवमयणासणयदत्तं पडिलहणणपडिलहि।
ऊंइ लिंगं चदाइंसयपरक   स्थानं कायोत्सर्गे चंक्रमणगमनं आदानं कुंडिकादिग्रहणं निक्षेपपुस्तका।
दीनां निक्षेपणं शयनं आसनं उद्वर्तनं परावर्तनं संस्तरग्रहणानु क्रांत्रिप्रमार्जनं चयत्नेन प्रतिलखनेन प्र
तिलखतं प्रमार्ज्यं तं ती वा नां रक्षा क्रियते यतो लिंगं चांनक्कं चस्वपक्षनवतियतोयं तानाधिकीनन वक्तिस्य
तोयं मिति लिंगं स्वतिततः प्रतिलखनधारणं साहकं कुत्स्यागमा विरोधात्र्वतिं नं चप्राणियागात्र पांपुत्यत्तिः का २२२
त्रिकमासस्तत एवं पतनान्न्यथां हारस्य शुद्धिः क्रियतण कामुपकरणादिकस्यापि कार्यतिं अनेन लिंगेन युक्तस्या

णणफलमाह   पोसहउववासपक्खं तदंसाधुंजाकरदिणावाय णावाए कल्लाणं चाउम्मासणणियमेण
४४६ अनेन लिंगेन युक्तः मतसाधुर्यः करोति प्राषधमुपवासं उत्तयपक्षयोः कृष्णचतुर्दश्यां शुक्लचतुर्दश्यां च
णात्रणं नामायतयाः अनिनाज्ञामतिनावाणनयतप्राप्नोति कल्याणं कल्याणं परमसुखं चातुर्मासनं वाउम्मा
सिकप्रतिक्रमणान नियमनसांवत्सरिकप्रतिक्रमणानवंसदं नियमनं निश्चयन वा चातुर्मासिकोपवासमनसां
सिकप्रतिक्रमणान नियमनसां वत्सरिक कोपवासमनचंसदयः साधुः कृष्णचतुर्दश्यां शुक्लचतुर्दश्यां चोपवासं करोति निरंतरमपुंचन्नमप्राप्नो
वत्सरिकोपवासमनचंसदयः साधुः कृष्णचतुर्दश्यां शुक्लचतुर्दश्यां चोपवासं करोति साधुकं प्रायमंतरणसंसाधुकश्चात्रर्मासि
निकल्याणं निश्चयनं अथवा कृष्णपक्षे शुक्लपक्षे चोपवासं यः करोति साधुः प्रायमंतरण साधुकश्चातुर्मासि
केन नियमनं कल्याणं प्रायाश्चित्तं तथापि प्राप्नोति अथवानप्राप्नोतीति सं ... ति एवं पिंडादिकं शोधयतः शुच
पिंडनवतिद्यः पुनर्न शोधयन्नस्य फलमाह   पिंडो वधिसज्जाओ अविसो ... णायन्तुंजदमसमणा मूलहाणंप
तो मुदणेमुदवंसमणपाहा   पिंडं उपधिं शय्यां चाहाराप करणावासादिक मविज्ञाध्य शुद्धिमकृत्वा या वु
कृसवंतं श्रवणः सकलस्थानं प्राप्तोगृहस्थः संजातः भुवनलोकमध्यवर्तीमांस्थामाप्तुतः यतित्वहीन इति तथा
तस्साणसुज्झइ चरित्तं तवसंयमं णिच्चकालपरिहीणं आवासयं णसुज्झइ चिरपव्वइदो विजइदाइ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४४८ पिंडादिशुद्धिमंतरेण यस्तपः करोति तस्यानंतरार्जितचरित्रं तपःसंयमान्यानित्यंकाले परिहीयंते यतः आवश्य
कक्रियाः न तस्य शुद्धा यद्यपि चिरं प्रव्रजितो भवति तथापि किं तस्य चरित्रादिकं भवति यदि पिंडादिशुद्धिं न
कुर्यादिति पुनरपि चारित्रस्य प्राधान्यमाह मूलं छित्ता समणो जो गिण्हदि य बादिरं जोगं बाहिरजोगा सव्वे
मूलविहूणस्स किं करिस्संति मूलगुणान् अहिंसादिव्रतानि छित्वा विनाश्य यः श्रमणः साधुः योगं गृह्णाति
च बाह्ययोगं वृक्षमूलादिकं तस्य साधोर्बाह्या योगाः सर्वे मूलविहीनस्य गुणरहितस्य किं करिष्यंति यावता
न किंचिदपि कुर्वंति तादृग् अपि कर्मक्षयं करिष्यंतीति तावद्धिंसाव्रतं विनाशयन् यः करोति पुनरपि गुणांत
स्य दोषमाह हंतूण बहुप्पाणं अप्पाणं जो करेदि सप्पाणं अप्पासुअसुहकंखी मोक्खकंखी णसो
समणो बहुप्राणान् हत्वा बहून् जीवान् त्रसस्थावरादीन् हत्वा अधःकर्मादिनिमित्तान् यः करोति सप्रा
णमात्मानं बलोपचयं यः कुर्यात् स मोक्षरजः अप्रासुकसुखकांक्षी येन सुखेन नरकादीन् व्रजन्मय २२२
जितदाहतसौ मोक्षकांक्षी नासौ श्रमणः सर्वकर्मक्षयविमुक्तिर्न स्यात् इति दृष्टांतेन दोषमाह एक्को वा
वि तयावा सीहावग्घा विरवादिज्जं जदि खादिज्जो मारणी चा जीवरासिं णिहंतूण एक्को वा वि एक्कं वा पि

४४९ हंगोरगाकं वा तथा वा व्याघ्रो वा चतुरो अगानुमिदः मृगारिर्व्याघ्रः शार्दूलः वा समुच्चयार्थः तेनान्योपि गृह्यते सर
मादिः खादेत् भक्षयेत् यदि तस्यायं अधमः पापिष्ठः जीवराशिं निहत्य यदि एकं खादी वा जीवान् मिंदः
व्याघ्रो वा खादयन् तं मन्ता चंद्रोपमत यः पुनरधःकर्मणा जीवराशिं निहत्य खादयन् स कथं न नीचः किंतु
नीच एव तिनाबार्थः येन प्राणिवधः कृतः तेनात्मवधः कृत इति प्रतिपादयन्नाह आरंभे पाणिवहो पाणिवहे
होदि अप्पणो हु वहो अप्पा ण दु हंतव्वो पाणवहो तेण मोत्तव्वो आरंभपचनादिकर्मणि मति प्राणिवधः स्या
त् प्राणिवधेश्च भवत्यात्मवधः स्फुटं नरकतिर्यग्गतिदुःखानुभवनं आत्मा च न हंतव्यो यतः ततः प्राणिवधस्तेन मोक्त।
व्यः त्याज्य इति पुनरपि अधःकर्मणि दोषमाह जो ठाणमोणवीरासणेहि अच्छदि चउत्थ
छट्ठेहिं भुंजदि आधाकम्मं सव्वे वि णिरत्थया जोगा यः पुनः स्थानमौनवीरासनेन चतुर्थषष्ठादिनिश्चितः अधः
कर्मपरिणतः तेन चतुक्तं तस्य सर्वेपि निरर्थका योगाः उत्तरगुणा इति तथा किं काहदि वणवासो सुण्णागारो य
रुक्खमूलो वा भुंजदि आधाकम्मं सव्वे वि णिरत्थया जोगा किं करिष्यति तस्य वनवासः किं वा शून्यागारवासः
वृक्षमूलवासो वा भुंक्ते चेत् अधःकर्म सर्वेपि निरर्थका योगा इति तथा किं तस्स ठाणमोणं काहदि अ

=कायोत्सर्ग=४

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Nana, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

झावकासमादावो मलिविक्तोसमणो मिक्करिंगोकेमिदिकिंरवोवि किंतस्य स्थानंकायोत्सर्गःमौनं
वाकिंतस्यस्थानेकायोत्सर्गःमौनंवाकिंतस्यकरिष्यतिअत्रानकाराआतापनोवायोमैत्रीनाकरोति श्रमणः।
सिद्धिकोकोपिनेवस्फुटमिध्यनीतितथा जदंवासमरितुकसंविमणंवासगदिंसमणोसणो तदंकोविमिदस
मणो पंचसुमुलोणवासरदि यथासंपरिग्रहत्वनिंकंतुकंवृक्षमूलविवंनलोतितथा कश्चिन्मंदश्रवणश्चा
रित्रालसःपंचश्रनानंतुत्स्रजतिनाजनादिलोनंनति काम्नाःपंचश्रनाइत्याम्नंकायामोह कंडणीपीसणी
चुल्ली उदकंलेपमजणी बीरुदखंणिहंतोदि जीवगमेसमरदि यथोदयःकंडंतनयाकंडनीउखलःपि
पनीयवास्थानयापीखणी यत्रकंतुल्लीअग्निविकरणाउदकुंनःरकदलिजरादिकंप्रमार्यतेनयाप्रमार्जनीअप
पनीयवास्थानमापीखणीयत्रकंतुल्लीअग्निविकरणाउदकुंनःरकदलिजरादिकंप्रमार्यतेनयाप्रमार्जनी
स्कर्णतरकर्माःपतान्यानतर्वनित्यंजीवराशिर्यतस्तान्याप्रियतेपुनरपिविशेषतोऽथःकर्माणिदोषमाह
जोतुअधःकर्मकर्त्तावत्तीनाणंघायणंकिच्चा अबुदोलोलजिब्भो णविसमणोसावओवाजो जोतुक्तःअथःक
र्मादिजीवानांघातनंकृत्वाअबुधःमोलजन्नःलंपटःम जिह्वाजिह्वावशंगतः नापिश्रवणः।किंतुश्रावकःस्यात्
अथवाश्रवणोनापिश्रावकःस्यात्तउनयधर्मरहितत्वात्‌ रिति पयणंपयायणंवा अणुमणचित्तोणतत्र २२४

ह्रदि जमंतोविमघादी णविसमणोदिट्ठिसंपण्णो पचनंपाचनंवाअनुमननचित्तं कोडन्योपिषुपेकरोनांधः
कर्माणिसहत्वाऽनुमतिकरालश्चनचतस्मात्पचनादिक्रियाङ्गितिति तुजनापिस्वघातीनापिश्रवणानचदृष्टिसंपन्नो
कर्माणिसहत्वाऽनुमतिकरालश्चनचतस्मात्पचनादिक्रियाङ्गितिति
विपरीताचरणादिति तथा णकतस्सइमेहोउ णविपरलोओ उत्तमफलस्य लिंगग्रहणं तस्सउ णिरत्थयंसंजम
हीणस्स नैवतस्मादलोकोनापिपरलोकउत्तमार्थाज्ञारित्रात्सुष्टस्य लिंगग्रहणंतुतस्यनिरर्थकंसंयमरहि
तस्येति तथा पायच्छित्तंआलोयणंच काऊणगुरुसयासम्हि तच्चेवपुणोतुजदि आधाकम्मंअसुहकम्मं
कश्चित्साधुःप्रायश्चित्तंदोषनिर्हरणंआलोचनंचदोषप्रकटनंचकृत्वागुरुसकाशात्पुनरपितदेवतुक्तंअधः
कर्माशुभकर्मयदेवसायश्चित्तादिकंकृत्वातदेवतुकरोतितस्यापिनदलोकोनापिपरलोकइति तथा जोजत्थ
जहालद्धं गण्हदि आहारमुवधिमादीयं समणगुणमुक्कजोगी संसारपवहओ होइ यःसाधुर्यत्रक्षेत्रेयथा
लब्धं यथालाभं गृह्णातिआहारमुपधिकादिकंचयःश्रमणगुणमुक्तयोगीससंसारप्रवर्धकोभवतीतितथा
पयणंपायणमणुमणणं सेवंतोसमणजदोहादि जमंतोवियजम्हा णविसमणोमूत्तमाणोत्ति पचनंपाचनं
अनुमननंचसेवमानःसंयतोनभवतितस्मात्‌जातोपिचपुनर्नश्रमणोनापिसंयमस्तत्रोति बजकृतंमपिचारित्री

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

न्नपुंजिरस्कंमिति शतिप्रादयन्नाह — बहुगं पि सुद्धमधीदं किं काहदि अजाणमाणस्स दीवविसेसो अंधे णाणवि
८५१ सेसो वि तह तस्स ॥ बहुकमपि श्रुतमधीतं किं करिष्यति अजानतश्चारित्रं नाचरतः उपयोगरहितस्य यथा प्रदीपविशे
षः अंधलोचनरहितेन किं विकरोति तथा ज्ञानविशेषोपि चारित्ररहितस्य न किंचित्करोतीति परिणामवशेन शुद्धि
मेवाह — आधाकम्मपरिणदो फासुगदव्वे वि बंधगो भणिदो सुद्धं गवेसमाणो आधाकम्मे वि सो सुद्धो ॥
प्रासुकद्रव्येपि योधःकर्मपरिणतः संबंधको भणितः आगमे यदि पुनः शुद्धं मृगयमाणोऽधःकर्मण्यपि शुद्धोऽसावधःप
रिणामश्चेदिति तथा — भावुग्गमो य दुविहो पसत्थपरिणाम अप्पसत्थोत्ति सुद्धे असुद्धभावो होइ उवट्ठावणपा
यच्छित्तं ॥ भावोद्गमश्च भावदोषश्च द्विःप्रकारः प्रशस्तपरिणामः अप्रशस्तपरिणामश्चेति तत्र शुद्धे वस्तुनि यद्यशुद्ध
भावं करोति ततो उपस्थापनप्रायश्चित्तं भवतीति तस्मात् — फासुगदाणं फासुगउवधिं तह दो वि अत्तसोधीए जो
देदि जो य गिण्हदि दोण्हं पि महप्फलं होइ ॥ यत एवं विशुद्धभावेन कर्मक्षयः ततः प्रासुकदानं निरवद्यमन्नं प्रासु २२५
कोपधिं हिंसादिदोषरहितोपकरणं च द्वयमपि तथात्मशुद्ध्या निःशुद्धपरिणामेन यो ददाति यश्च गृह्णाति तयोर्द्वयोर
पि महत्फलं भवति यत्किंचिद्दोषादिकं भोजनं निरवद्यं वातपित्तश्लेष्मोपशमनकारणं सर्वरसोपेतं तन्मयार्जित

ह्यादिसर्वकं श्रद्धादिगुणसमन्वितेन दातव्यमिति ह्यादेशश्च शुद्धिः मया सर्वोप्याहारादिविधिस्त्याज्यः किमनेन व्याख्यानद्वारेण
८५२ गृहीतेन यत्किंचित्प्रासुकं गृहीत्वा अकिंचनं कर्तव्यमिति परिणामः पात्रस्यात्मशुद्धिरिति किमर्थं चर्याशुद्धिः प्रप
ञ्चेनाख्यायते इत्याशंकायामाह — जोगेसु मूलजोगं भिक्खाचरियं च वण्णियं सुत्ते अण्णे य पुणो जोगा विण्णाणविहीण
एहिं कया ॥ सर्वेषु मूलगुणोत्तरगुणेषु मध्ये मूलयोगः प्रधानव्रतं भिक्षाचर्या कृतकारितानुमतिरहितं प्रासुकं
कालं प्राप्तं भोजनं वर्णिता व्याख्याता सूत्रे प्रवचने तस्मात्तां भिक्षाशुद्धिं परित्यज्यान्यानन्यान् योगानुपवासत्रिकालयोगा
दिकान् ये कुर्वंति यस्ते अन्ये योगा विज्ञानविरहितैः चारित्रविहीनैः पुनः कृता न परमार्थं जानद्भिरिति चर्याशुद्ध्या
स्तोकमपि क्रियते तपस्तत्प्रधानमिति — कल्लं कल्लं पि वरं आहारो परिमिदो पसत्थो य ण य खमणपारणाओ बहवो
बहुसो बहुविधाय ॥ कल्यं कल्यं स्वस्थं दिनं दिनं वरं श्रेष्ठं आहारो भोजनं परिमितः प्रमाणस्थः वातपित्तश्लेष्मवि
कारहेतुकः प्रशस्तः अधःकर्मादिदोषरहितः न च क्षमणानि उपवासाः पारणाभोजनदिनानि बहवः षष्ठाष्टम
द्वादशार्द्धमासमासादिदिनानि बहुशः बहुवारान् बहुविधाः अनेकप्रकाराः बहुशो बहुविधाश्च योगयुक्ताः महा
र्तनिष्पन्नाः द्वाविंशतिसंक्लेशोत्पादकाः आहारस्ते न यदि महत्तपः क्रियते ततस्तपो महद्भवति बहुकारं संक्लेशादिति कस्मादि

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

श्रद्धयोगइत्याशंकायामाह ॥ मरणभयभीरुयाणं अभयं जो देदि सव्वजीवाणं तं दाणाणं वि दाणं तं पुण जोगेसु मू।
लजोगंपि ॥ मरणाद्भयं तस्माद्भीतेभ्यः अभयं यो ददाति सर्वसत्वेभ्यस्तद्दानानां दानं सर्वेषां दानानां मध्ये तद्दानं तत्
पुनर्योगेष्वपि मूलयोगः प्रधानं तु ध्यानं यद्वलयदानमिति। गुणाख्यानो वेदयाचारित्रस्य माहात्म्यमाह ॥ सम्मादिट्ठि
स्सवि अविरदस्स ण तवो महागुणो होदि। होदि हु हत्थिण्हाणं चुंदच्छिदकम्मं तं तस्स ॥ तिष्ठतु तावन्मिथ्यादृष्टिः
सम्यग्दृष्टेरप्यविरतस्यासंयतस्य न तपो महागुणः। अयं गुणशब्दोऽनेकार्थे वर्त्तते तद्यथा रूपादयो गुणा रूपरसगंधस्प
र्शसंख्याः पृथक्त्वपरिणामादीनि गुणशब्देनोच्यंते तथा गुणभूता वयमत्र नगरे इति अत्राऽप्रधानवाची गुणशब्दः
थास्य गुणस्य ज्ञानादिति विशेषणे वर्त्तते तथानेन। हतस्त्वंत्वापकारे वर्त्तते इहोपकारे वर्त्तमानो न गृह्यते न तपो म
होपकारं भवति कर्मनिर्जरणं कर्तुमसमर्थं तदसंयतस्य सम्यग्दृष्टेर्नाचितस्यापि कृतं यस्माद्भवति हस्तिस्नानं खु
हरवकारार्थः स च हस्तिस्नानं निःसंबध्यनीयात् हस्तिस्नानमवति यथा हस्तिस्नातोऽनेन निर्मलो भवति पुनरपि
मलं करोति तथा अपटलनं तावन्मलिनयति तद्वत्तपसा निर्जीर्णमपि कर्म शेषं बद्धतरं दानं कर्मणामसंयममुखेनेति दृष्टां २२६
तांतरमप्याचष्टे चुंदच्छिदं कर्म चुंदकाष्ठं छिनत्तीति चुंदच्छित् रज्जुस्तस्याः कर्म क्रिया यथा चुंदच्छिद्रज्जुर्मंदे ष्टनं वेष्टनं च तथा

— — — — — — — — — — —

+मं+२
ऽसंयतस्य तत्तपः अथवा चुंदच्छुदच्युतं कर्मेति वमंथनचर्मपालिकेव तत्संयमहीनं तपः दृष्टांतद्वयोपन्यासः किमर्थः।
इति चेन्नैवं दोषः अपगतानां कर्मणां बद्धतरोपादानं संयममंतरेणेत्यस्य प्रदर्शनाय हस्तिस्नानोपन्यासः आर्द्रतनु
तया दिव बद्धतरमुपादत्ते रजः बद्धस्थिता निर्जरा स्वास्थ्यं प्रापयति नितरां बंधसहना विनीति किमिदं चुंदच्छिदं कर्म वंक
वेष्टनमन्यत्र उद्वेष्ट्यति तपसा निर्जीर्यते कर्म संयमरहितेन च बद्धतरं गृह्णाति किंचिन्नं च करोतीति सन्निपातेना
ज्ञानक्रियाणां कर्मक्षयो भवतीति दृष्टांतेन प्रख्यापयत्याह ॥ विज्जा उरत्तसज्जा परिचारयं संपदं जहारोगं गुरुसि
स्सरयण साहु णा संपत्ती एतदा मोक्खो ॥ वैद्यो भिषक् आतुरो व्याधितः भेषजं औषधं प्रतिचारको वैयावृत्यकराः ए
तेषां संपत्संयोगः तयासंपदा यथा रोगं व्याधितस्य प्रशमनं भावः संजायते तथा गुरुराचार्यः शिष्यः वरतप परा विनेयरत्ना
नि सम्यग्दर्शनादीनि साधनानि उपकरणं कुंडिकापिंछिकादीनि एतेषां संपत्तिः संजातिः संयोगस्तथा यत्नवद्भ्यः कारणम्।
ज्ञानवतीति दृष्टांतदार्ष्टांतिकयोजनेत्याह ॥ आयरिय वि य वेज्जा सिस्सो रोगी दु उत्तमजं चरिया खेत्तबलकालपुरिसं णाऊ
ण ते णिदं कुज्जा ॥ आचार्यो नाम वैद्यः शिष्यश्च रोगी भेषजं चर्या क्षेत्रं शीतमुष्णादिकं बलं शारीरसामर्थ्यादिकं का
लः प्रावृडादिकः उत्कृष्टं जघन्यमध्यमौ स्थिते दलितं प्रताप्य स्वशरीरज्ञानादीनां त्रैराकलंमंतरेण शिष्यमाचार्यश्चर्ययोरांगपंकु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

र्यादिति चर्यापि कथनीयमितितत्कथमित्याह॥ भिक्खं सरीरजोग्गं सुभत्तिजुत्तेण फासुयं दिण्णं। दव्वपमाणं खे
त्तं कालं भावं च णादूण॥ णवकोडीपरिसुद्धं असुपसत्थं च एसणासुद्धं दसदोसविप्पमुक्कं चोद्दसमलवज्जियं।
भुंजे॥ सुभक्तियुक्तेन शरीरयोग्यं प्रासुकं दत्तं नवकोटिपरिशुद्धं धात्वादिनिरवद्यं प्रशस्तं उद्गमादिदोष
रहितं एषणासमितिशुद्धं दशदोषविप्रमुक्तं चतुर्दशमलवर्जितं द्रव्यप्रमाणं क्षेत्रं कालं भावं च ज्ञात्वा विपरिणा
मं तन्नाम भुंजीतेति तथा॥ आहारक्कतवस्सी। विगदिंगालं विगदधूमं जत्तासाधणमत्तं जवणाहारं विगदरागो॥
आहारं किंविशिष्टं विगताङ्गारं विगतधूमं यात्रासाधनमात्रं सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रप्रतिपालननिमित्तं यवना
हारं क्षुधोपशमनमात्रं विगतरागः सन्नाकांक्षारहितः सन् वैराग्यपर आदरेण प्रत्यवहरेदिति जुगुप्सापरिहा
रमाह॥ ववहारसोहणाए परमट्ठाए तहा दुविहा वा विदुगुंछा लोइय लोगुत्तरा चेव॥ जुगुप्सा गर्हा द्विवि
धा द्विप्रकारा लौकिकी लोकोत्तरा च लोकव्यवहारशोधनार्थं सूतकादिनिवारणाय लौकिकी जुगुप्सा परिहरणी
या तथा परमार्थसाधनार्थं रत्नत्रयशुद्ध्यर्थं लोकोत्तरा च न कार्येति पुनरपि क्रियापदेन प्रकटयन्नाह॥ पर २२७
मट्ठियं विसोहिं सुट्ठु पयत्तेण कुणउ पव्वइओ। परमट्ठदुगुंछा विय सुट्ठु पयत्तेण परिहरउ॥ परमार्थिकां विशु

द्धिं कर्मक्षयनिमित्तां रत्नत्रयशुद्धिं सुष्ठु प्रयत्नेन करोतु प्रव्रजितः साधुः परमार्थजुगुप्सामपि शंकादिकां सुष्ठु प्र
यत्नेन परिहरतु त्यजत्विति तथा॥ संजममविराधंतो करेउ ववहारसोधणं भिक्खू। ववहारदुगुंछा विय परि
हरउ वदे अभंजंतो॥ भिक्षुः संयमं चारित्रं अविराधयन् अपीडयन् करोतु व्यवहारशोधनं प्रायश्चित्तं च व्यव
हारजुगुप्सां चयनं कर्मणा लोकविशिष्टजनमध्ये कुत्सितान्नवर्तितत्कर्म परिहरतु व्रतानि अहिंसादीन्यभं
जयन् अखंडयन् किमुक्तं भवति संजमं माविराधयतु व्यवहारशुद्धिं च करोतु व्रतानि मा भंजयतु व्यवहारजुगु
प्सां च परिहरतु साधुरिति द्रव्यशुद्धिं विधाय क्षेत्रशुद्ध्यर्थमाह॥ जत्थ कसायुप्पत्ती भत्तिंदियदारइत्थिजणबहुलं।
दुक्खमुवसग्गबहुलं भिक्खू खेत्तं विवज्जेऊ॥ यस्मिन् क्षेत्रे कषायाणामुत्पत्तिः प्रादुर्भावस्तथा यस्मिन्क्षे
त्रे भक्तिरादरो नावः साज्ञ्यबाहुल्यं यत्र च स्त्रीजनो बाहुल्येन शृंगाराकारविकारवेषलीलादायुक्ता गीत
हावभावादितल्लिप्तस्तथा दुःखं दुःखबहुलं चतुरंगप्रमर्यबहुलं बाहुल्येनोपसर्गयपितं च तदेतत्सर्वं क्षेत्रं
भिक्षुः साधुर्विवर्जयतु परिहरतु सम्यग्दर्शनादिशुद्धिकारणायेति इत्थंभूतं च क्षेत्रं समवयार्वृत्तिकथनायाह॥
गिरिकंदरं मसाणं सुण्णागारं च रुक्खमूलं च। ठाणं विरागबहुलं धीरो भिक्खू णिसेवेऊ॥ गिरिकंदरं श्मशानं।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अन्यागारं गृहं कारुलं चं धीगोनिकुर्निसवयवं तलानयतु यतः तस्मान्वेनमपवज्जलचारित्रवहृतिरेकं मिति त
थाप्यतं खलं वं वर्ज्यं यत्चिति कथनार्थं द णि विदिविलणं खेते णिवदीवाज हजरहवं जज पव्वज्ञा वणला
इह संजम घादायतं वक्रो नृपति विहीनं यत्र देशे यस्मिन्देशे नगरग्रामगृहे वा प्रवर्तुं न स्नियत्वया प्रवर्तते
यत्र देशे नृपतिर्दुष्टः यस्मिन्देशे नगरग्रामगृहे वा स्वामी दुष्टः कदर्थनशीला धर्मविराधनप्रवणः प्रत्या
ख्यानेन त्यजेयं यस्मिन् शिष्याः शास्तारो भ्रातारो वातरक्षणतन्निषादीक्षाप्रदानशीला स्थानं संभवति संजमघा
तो यत्र दाक्षाल्पनाती चारबकुलं तं देशं वर्जयेद् यत्नेन परिहर्तुमार्कारितुं उपदेशा तस्य थाप्यतं दं पि वर्ज
इह णा कामादिकरवाणं विरदीणं धुवासयमिति तत्रणिसज्जुं दृष्ट्वा सज्झायादारवामरणं वि
रतानां कालं तन्तुयतविरतानां नायिकाणामुपाश्रयस्थातुं कालांतरं धर्मकार्यमंतरेण तत्र च शय्यानिष
द्यास्वाध्याय प्रस्रावादाः कायिकादिक्रियाप्रतिक्रमणादिकं चतं कल्पतं तुक्त्वाचाम्य माथोरिति क्रतो यतः
दादि वंधुवाङवंवा ववहारादाविषयपरमाधा पयदणायपरमठं ववहारेणवंतदावस्था तत्रायिकाश्रयं वस
तां मा आदिः प्रकारी दुवसाम्बवहाररूपात् तथा परमार्थी चेलोकापवादाव्यवहाररूपावतं गश्च परमार्थतः।

येन तपा परमार्थरूपा जायते तदुक्तं व्यवहारस्तदंतनः पश्चात् अथवा व्यवहारतो तत्त्ववतितंतः पश्चात्परमार्थतं श्चे
ति तथा समयज्जे वोषनाव बहूदिवादी संसग्गा तद्दुणा विणस्संदि संसग्गविसमणोउ उप्पलगंधाज।
दाणेना समयतसम्पर्कोत्रा बोधिः सम्यग्दर्शनादिशुद्धिर्विनश्यति तथा उत्तरैरपि विनश्यति च सदाचारप्रसंगेण
वर्जनं कालिमलो वा संपर्केणो विनश्यति यथासंसर्गेणा विशेषणात्पलगंधः जलकुलं उत्पलादिसंपर्केणा बुग
धं ग्रीनल आम्रादिसंयोग नवं ना विरसत्युति तथतदखसंसर्गवृक्षियेति प्रतिपादयन्नाह चंडाचवला
मंदा तदसातडआणमसपडिसवी गारववकसायवज्जला दुरासवा दादिसामप्पणा चंडोराडामारणात्मको
विपत्तकोविवचपत्तुः अत्थिरयकाति अविकादिक्रियायां मंथर्यदीनः मंदश्चारित्रालसः तथा साधुदृष्टमांसश्च
सेवापसादोपकथनशीलः पश्चात् प्रपतन्त्यरः गारववकुलः कषायबहुलश्च पदपदं प्रतिरोषणशील दुराश्रयः
एवंत्ततः श्रमणःदुःमन्वानवतिकनामुपकाराणात्मीयः कर्तुं तत्र क्यतयतएवंत्ततं श्रवणं नसवयन इति संबं
धस्तथा विज्ञावच्चविहीणं विणयविहूणं च दुस्सुदिकुसीलं समणं विरागहीणं सुमंजदामा णसकृ
वैयावृत्त्यविहीनं ज्ञानदुर्बलव्याधितादीनामुपकारस्तस्तंविनयविहीनं पंचप्रकारविनयविहीनं चदुःश्रुतिं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Narla, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

इच्छति स परिहिं कारी लिंडाक्लितां वर्ण्णाज्ञतिं अबलं नाम्याकं चेत नं धिं चिरपादीनं रागोत्कटं सर्वोक्तिं साधः
संयतानां संवतेन कदाचिदपि श्रयेत इहार्थ द्वार इति तथा दंसणं परिवादं पिसुणत्तणं पावसुत्तपडि
सेवं चिरपव्वइदं पि। पुणो आरंभजुदं णासदिज्ज दंसणं वचनशीलं कुटिलमायं परपरिवादिनं परोपतापि
नं पैशुन्यवादपपन्नं दोषाणां दोषाज्ञा वनन तत्परं पापसूत्र प्रतिसेविनं चमारणोच्चाटनवशीकरणमंत्रयंत्रवग।
शास्त्र गतजुतकाकवात्स्यायन पिंडविषयकं सूत्र मासादि विषयक कर्म ज्योतिषशास्त्रादिरतं इच्छ
न्तं मुनिं चिरप्रव्रजितमपि आरंभयुक्तं चनकदाचिदपि सेवेत न तेन सह संगं कुर्यादिति तथा चिरपव्वइदं पि।
पुणो। अवुद्धधम्मं असंवुडो णीव लोइयलोगुत्तरियं अयाणमाणं विवज्जिज्ज तथा चिरप्रव्रजितं बहुकालीनं
श्रमणं अवुद्धधर्मं मिथ्यावापतं असंवृतं स्वच्छाधचनवाच्छिनं नीत्वं नीचं कर्मरतं लौकिकं व्यापारं लोकोत्तरं च व्यापा
रमजानंतं लोकविराधनपरं परलोकनाशनपरं च श्रमणं विवर्जयेत परित्यजेत् तं न तेन सह संवासं कुर्यादिति तथा पा
पश्रमणस्य लक्षणमाह आयरियकुलं मुच्चा विहरदि समणो य जो दु एगागी। णयगिण्हदि उवदेसं पावस्समणो २२५
त्ति वुच्चदि आचार्यकुलं श्रमणसंघं मुक्त्वा यः स्वेच्छया विहरति तत्यत्तिगच्छति चिंतयति श्रमण एकाकी संघरहि

त उपदेशं च दीयमानं च यो न गृह्णाति शिक्षां नादत्ते स पापश्रमण इत्युच्यते इति तथा आयरियत्तणतुरिउ
ओ पुव्वं सिस्सत्तणं अकाऊणं हिंडइ ढुंढायरिउ णिरंकुसो मत्तहत्थिव्व आचार्यत्वं कर्तुं त्वरितः पूर्वं शिष्यत्वम
कृत्वा यः स्वेच्छया हिंडति पर्यटति स्वमतिं च ढौंढाचार्यः सर्वापरविवेकहीनो यथा निरंकुशो मत्तदन्ती सोपि पापश्र
मण इत्युच्यते मपि न सवतीति पुनरपि संसर्गजं दोषमाह दृष्टांतेनेति अंबो णिंबत्तणं पत्तो दुरासणणज्जहात
हा समणो मंदसंवेगो अवुद्धधम्मेण साविज्ज यथाम्रवृक्षो दुराश्रयेण निंबवृक्षाश्रयेण निंबत्वं प्राप्तस्तथा श्रमणो मंदसंवेगधर्मा
नुरागो लसज्ञ अवुद्धधर्मसमाचारहीनं आश्रयणसंजातं न भवति नाश्रयदोषमापि तदाश्रयेण तथात्वतः स्यादिति त
था पार्श्वस्थादित्यत्तत्तव्यमिति निदर्शयन्नाह बीहेदव्वं णिच्चं दुज्जणवयणा पलोहजिब्भस्स वरणयरणिग्गमं
पिव वयणकयारं वहंतस्स दुर्जनवचनात् किं विशिष्टात् प्रलोटजिह्वात् सर्वापरतानेपेक्षवाचिनः वरन
गरनिर्गमादिव वचनकचवरं वहतः नित्यं त्यक्तव्यं न तत्समीपस्थातव्यमिति तथा पुनरपि तौ प्रियस्तसमादपि त्यक्तव्यमि
ति दर्शयन्नाह आयरियत्तण मुवणायइ जो मुणी आगमं ण याणंतो अप्पाणं पि विणासिय अण्णे वि पुणो विणा
सेइ आचार्यत्वमात्मनः उपनयति यः। आगमं ज्ञात्वा आत्मानं विनाश्य परमपि विनाशयति आगमं विना

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi.

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अन्नपानं नरकादिदुःखमयति तथा परात्म क्लिश्यमानो भवतां नावयं तात्कारिमस्य वैरायत्तीति तत्तस्माद् पि
नैतत्पापमिति अन्यत्र योगविना बाह्ययोगानाम फलत्वं दर्शयन्नाह घोडशौ यल दिमनागम्य बाहिर्योगाणि
उदकाणावगामा अर्पितं दि उदितस्य तस्य किंवास्तयोगादि । घाटकस्तुत्सर्पसमानस्यांतः कथितस्य
वाह्यनवकस्यैवनिन्नलकचरणस्य तस्यैव तन्नस्य इत्यगारदितस्य किंवास्येईद्वस्थलादिनिर्योगर्दक्ति चिंदपी
त्यर्थः तस्माच्चारित्रयत्नः कार्यइति बहुकाल श्रमणादमितिचमागर्वकथायतः मौदाद्वामगणणलतस्थ
वासाणिपरिगणितंति बदवातिस्त्रवुद्धा सिद्धावीरा विश्रणगमवणा मानकनवर्षगणनामस्यव्रजितस्य बहु
निवर्षाणियतोयलधुर्घयव्रजितइत्येवं गर्वमाकुर्त्तु यतोनतत्रमुक्तिकारणं वर्षाणिगणयेतबहुकालश्रामण्यन
मुक्तिर्भवतिनवेपरिज्ञायतेयस्माद्दद्वस्त्रिगत्रमात्रोषितचरित्राश्रेतमुक्तिर्हत्रकालतवर्षाणितस्यैव बहुकाल
श्रामण्येन चारित्राश्रवरायपरार्धागः सम्यग्दर्शनादोनिः कृपाः श्रमणाः सिद्धानिर्दिष्टितानोपकर्माणइति बेधं २३७
बंधकारणं च प्रतिपादयन्नाह जोगणिमित्तंगहणं जोगोमणवयणकायसंभूदो भावणिमित्तो बंधो भावो र
दिरागदोसमोहजुदो कर्मणोग्रहणं योगनिमित्तं स्याद्योगहेतुकं योगः प्रकृतिबंधप्रदेशबंधं च करोतीति अथका

योगइत्याशंकायामाह योगश्चमनोवचनकायेभ्यः संभूतः मनः प्रदेशपरिस्पंदः वाक् प्रदेशपरिस्पंदः काय
प्रदेशपरिस्पंदः मनोवाक्कायकर्म योगइतिप्रतिवचनात्भावनिमित्तः भाव हेतुकोबंधः संश्लेषः स्थितिलागरूपः
स्थित्यनुभागाः कषायतइतिवचनात् अथ कोभावइतिप्रश्ने भावोरतिरागद्वेषमोहयुक्तः मिथ्यात्वासंयमकषायः
त्यर्थः इतिकर्मणः परिणामनं जीवस्यातिप्रतिपादयन्नाह जीवपरिणामहेदू कम्मत्तणपोग्गलापरिणमंति ।
पुग्गलणामपरिणामदो चेव जीवो कम्मं समायरदि जीवस्य परिणामहेतवः बालक्रुद्धयुवत्वनावनरकतिर्यग्
मनुष्यदेवत्वभावनेचकर्मत्वनकर्मस्वरूपाणपुद्गलाः रूपरसगंधस्पर्शवंतः परिणामः परिणमंति पर्यायं स्कंध
जीवः पुनर्ज्ञानपरिणतः नवकर्मसमादत्तेनवकर्मनावनपुद्गलान्गृह्णाति तयताः तथाऽरित्रं ज्ञानदर्शनसर्वकला
वनीयमितियस्मात् णाणचरित्तपसमा ज्ञाताज्ञाणतवजुदो कसायगारवुमुक्को संसारंतरदलकं
ध्यानयावत्तवस्वपरिच्छेदकं विज्ञानं च चारित्रं तासां ज्ञानविशेषणं वा संपन्नः परिणतध्यानेनुकाग्रचिंतानिरोधे
नाध्ययनेन वाचनादिक्रिययातपसा च द्वादशप्रकारेण युक्तः परिणतः कषायगारवैन्मुक्तः अलघुर्गा
संसारत्वसमुद्दंतरतिस्फुलंघयतीति ततस्त्रयं संसारं तमिति ननु स्वाध्याय तावन्यो कथं संसारस्थीयतइति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अत्रोकायामाद ॥ सज्झायं कुव्वंतो पंचिंदियसंवुडो तिगुत्तो य । हवदि य एयग्गमणो विणएण समाहिदो भिक्खू ॥
यतः स्वाध्यायं ज्ञानं ज्ञानाम्नायं स्वाम्नायवचनादिकं कुर्वन् पंचेंद्रियसंवृतस्त्रिगुप्तश्च भवति एकाग्रमना ध्यानपर
श्च भवति विनयेन समाहितश्च दर्शनादिविनयोपेतश्च भिक्षुर्भवति अतः स्वाध्यायचारित्रं स्वाध्यायः ततश्च मुक्तिरि
ति पुनरपि स्वाध्यायस्य माहात्म्यं तपसां मध्ये प्रतिपादयन्नाह ॥ बारसविधह्मि य तवे सब्भंतरबाहिरे कुसल
दिट्ठे णवि अत्थि णवि य होहदि सज्झायसमं तवो कम्मं ॥ द्वादशविधे तपसि साभ्यंतरबाह्ये कुशलदृष्टे तीर्थ
करगणधरादिभिर्दर्शिते नास्ति न चापि भविष्यति स्वाध्यायसमं स्वाध्यायसदृशं मन्यत्तपःकर्मेति स्वाध्या
यः परमं तपः इति कृत्वा निरंतरं भावनीयमिति स्वाध्यायभावनयाश्च तत्तावनास्यांतस्योश्चलोकनायाः फलं प्र
दर्शयन्नाह ॥ सूई जहा ससुत्ता ण णस्सदि दु पमाददोसेण । एवं ससुत्तपुरिसो ण णस्सदि तह पमाददोसेण ॥
यथा सूचिर्लोहमयी शलाका ससूत्रापि सहिता सूत्रसमन्विता न नश्यति न चक्षुर्गोचरं नातिक्रामति २३१
प्रमाददोषेणापि अपरकारणादिमध्ये विस्मृतापि तथैवं पुरुषोऽपि साधुः ससूत्रः श्रुतज्ञानसमन्वितो न नश्य
~~ति न चक्षुर्गोचरमतिक्रामति प्रमाददोषेणापि अपरकारणादिमध्ये विस्मृतोऽपि तथैवं पुरुषोऽपि साधुर्भवति ससूत्रः ।~~

~~.........~~ नवसंसारगर्त्ते पतति प्रमाददोषेणापि यद्यपि परमं तपः कर्तुं न समर्थस्तथापि ज्ञाना
दिना स्वाध्यायं व्यर्थं निरंतरं करोति तथापि कर्मक्षयं करोतीति भावः ॥ चारित्रस्य प्रधानमंगं ध्यानं तदुपकारकं तो
तावन्निद्राजयं नाह ॥ णिद्दं जिणेहि णिच्चं णिद्दा खलु णरमचेदणं कुणदि । वट्टिज्ज हु पासुत्तो समणो सव्वेसु
दोसेसु ॥ निद्रां दर्शनावरणकर्मोदयं मादनावं जयत तस्या वशं मा गच्छ यतः सा निद्रा नरं खलु स्फुटमचेतनं स्व
परविवेकविहीनं करोति यतश्च प्रसुप्तः श्रमणो वर्तते सर्वेषु दोषेषु तस्मान्निद्राक्रांतचित्तः सर्वैरपि प्रमादैः सहितो
भवति संयतो निद्राजयं कुर्वीत निद्रां जित्वा एकाग्रचिंतानिरोधं कुर्वीतेति प्रतिपादयन्नाह ॥ जदंतसुगोरा वसु
मुकुंदइंदिचिंतिउरिंदणियलांदि तदसाभासो वंक्ता विज्जापयपलावणं ॥ यथा पुकारः कांडकारः सुकांडं सकु
वरं ऋजु करोति प्रगुणं करोति सम्यक् पिंडितान्यां समीलितान्यां नयनाभ्यां निरुद्धचक्षुरादिप्रसरणं तथा साधुः
सुलभ्यता ... चित्तं मनोव्यापारेण काययोगेन मनोवाक्कायस्थैर्यं कृत्वा पंचेंद्रियनिरोधेन चेतावयर्द्धनिश्चलं कृत्वा दति
ध्याने प्रपंचयन्नाह ॥ कम्मस्स बंधमोक्खे जीवाजीवे य दव्वपज्जाए । संसारसरीराणि य भोगविरत्तो समयाइ ज्झादि
कर्मणः ज्ञानावरणादेः बंधः जीवकर्मप्रदेशसंश्लेषः तथा मोक्षः सर्वथा कर्मापाये तथा जीवाजीवस्वभावप्राण

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

परिणमनमर्थात् जीवानां पुद्गलधर्माधर्माकाशकालानां द्रव्याणि सामान्यरूपाणि पर्यायास्तु विशेषरूपा तं संसारे
ते वर्त्तयंति भ्रमणात् शरीराणि औदारिकवैक्रियिकाहारकतैजसकार्मणानि चेतनात्मकानि एतत्कारणान्तो विरक्तः
सन् सदा सर्वकाले ध्यायस्व ध्यायेति संसारविकल्पं लावयन्नाह दव्वे खेत्ते काले भावे भवे य पंचविह प
रियट्टणाणि बहुसो अणादिकाले य चिंतिज्जो ॥ द्रव्यपरिवर्तनानि कर्मनोकर्मतत्स्वरूपग्रहणापरित्यज
नानि क्षेत्रपरिवर्तनानि सर्वत्र प्रदेशे उत्पत्तिमरणानि कालपरिवर्तनानि उत्सर्पिण्यवसर्पिणीसमयेषु
उत्पत्तिमरणानि भवपरिवर्तनानि नरकादिभवेषु कर्मस्थितिबंधरूपाणि भावपरिवर्तनानि सर्वेषु विकल्पेषु
उत्पत्तिमरणानि एवं पंचपरिवर्तनानि अनादिकाले तानि कालपरिवर्तितानि बहुशोऽनेकवारं मेऽनंतजीवेनं चिंतय
ध्यायेदिति तथा एतदपि ध्यायेत्याह मोहग्गिणा महंतेण डज्झमाणं महाजगं धीरा विसयविरत्ता झाये
ति अणंतसंसारं ॥ मोहाग्निना महता दह्यमानं महाजगत् लोके वीरा विषयविरक्ता ध्यायेति अनंतसंसा २३२
रं चतुर्गतिभ्रमणपतनमिति ध्यानेनात्मतपस्तदारंभेन महतीति प्रतिपादयन्नाह आरंभं च कसायं च ण सहदि
तवो जदा लोए अच्छीलवणसमुद्दो य कयारखंडजहादिं ॥ यथाक्षियथावत् तु लवणसमुद्रश्च यथा

कचारं स्थानादिकं महत्स्वंपतितं तं ते सर्वं तत्स्फुटं तत्सर्वं करोतीति दृष्टं तथा तपश्चारित्रमारंभपरिग्रहोपार्जनं कषा
यं चानिर्मूलनिमित्तं विदित्वा करोति इति पंचपरिवर्तनानि जीवनं किं तस्य वंदो श्चिदन्ययतनत्वं कथमित्याशंका
यामाह इक्को इक्कदिवरिसो तीसदिवरिसेण राइलेजादो उत्तमजम्मसहो वासविलग्गं विमसेइ
यथा कश्चिन्मनुष्यः पृथ्वीपतिः षष्टिसंवत्सरप्रमाणायुः भूपर्गतं नराधिपः संजातः राज्ञो उत्तमजन्मका
उपपर्यायतत्सावद्यजन्मदाः वर्षादिनगंसंवत्सरक्रमं विशेषयति राज्यपर्यायतद्भावपर्यायं च वर्त्ततेऽन्नतत्
मतद्यान्ते करोति सामान्यविशेषात्मकत्वात्सर्वपदार्थानां यतः सर्वथा नित्यरूपाणि कश्चार्थक्रियायाश्च तावद
र्थक्रियाया आश्रयानावसर्वेषामेव भावः स्याद्विनाशस्य च गायादि कप्रमाणादिति दृष्टांतदार्ष्टांतिकं योजयन्नाह एवं भा॰ गा॰
अजीवदव्वं अणाइणिहणं सीयं पज्जाय रायसरिसो उक्कवल पज्जाउत्तसमुविमसो यथा जन्मश्च
कालराज्यतावकालं च पर्वमवर्त्त्वा अनादिनिधनं सर्वकालमवस्थितं विशेष्यमनेकप्रकारा
कारतया निर्दिष्टं केवलं तु तस्य पर्यायः नारकमनुष्यादिरूपो राज्यपर्यायः सदृशः विशेषः विशेषणं न सर्वथा नि
दं करोति सर्वा स्वं वस्त्वानुगावयतः इति द्रव्यार्थिकनयापेक्षया एकत्वं प्रतिपाद्य पर्यायार्थिकनयापेक्षयानेकत्वं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पादयन्नाह   जीवो अणाइणिहणो जीवोत्तिय णियमदो ण वत्तव्वो जं पुरिसाउगजीवो देवाउगजीविदविसि
ट्ठो   जीवः अनादिनिधनः आदिवर्जितः अनिधनवर्जितश्च जीव इति च निश्चयेन सर्वथा गुणादिरूपेण विनि
श्चितः न वक्तव्यः न वाच्यः यतः पुरुषायुष्को जीवः देवायुष्को विशिष्टः न दिव्यः पदेवः स एव मनुष्यः यस्मात्तु
ष्यानस्मात् निर्यक्नामानो … पर्यायभेदेन भेदादिति जीवपर्यायान् प्रतिपादयन्नाह   संखिज्जमसंखिज्जं अणं
तकप्पं च केवलणाणं तहा रायदोसमोहा अण्णे वि य जीवपज्जाया   संख्यातविषयत्वात् संख्यातं मतिज्ञानं श्रु
तज्ञानं च तथा असंख्यातविषयत्वाद् असंख्यातम् अवधिज्ञानं मनःपर्ययज्ञानं च अनंतविषयत्वाद् अनंतकल्पं केवलज्ञानं
… असंख्यातासंख्यातानंतरूपपरिच्छेदकत्वात् संख्यातासंख्यातानंतकल्पं केवलज्ञानम् अनंतविकल्पं वृत्ते सर्व
पर्यायाः तथा रागद्वेषमोहाः पर्यायास्तथान्येपि जीवस्य पर्यायानारकत्वादयः बालयुवस्थविरत्वादयश्च इति तथे
दं   अकसायं तु चरित्तं कसायवसिगो असंजदो होदि उवसमदि जंहि काले तक्काले संजदो होदि   चारित्तं
नोमां कषायवर्जितं … कषायवशगो असंयतः मिथ्यात्वकषायादियुक्तो असंयतः स्यात् यस्मिन् काले उपशाम्यति वृत्तं न्यः २३२
कषायान् करोति तस्मिन् काले संयतश्चारित्रमोहो भवति यस्मात् स एव पुरुषो मिथ्यात्वादियुक्तो मिथ्यादृष्टिरसंयतः स

म्यक्त्वादियुक्तः पुनः स एव सम्यग्दृष्टिः संयतश्च पुरुषत्वसामान्येन पुनर्भेदः तस्मात् सर्वोपि तदातदात्मक इति य
तः कषायवशगो असंयतो भवतीति ततः   वेरग्गपवेसादो विवादस्स पवेसणं विवादा रागउप्पत्ती गणादो
…   यतः एतत्कलगणप्रवेशात् … मिथ्यादिभावनिबंधनकलमोहकारणात् पंच पार्श्वस्थसंपर्कात्
… विवादः … यतो विवादादुरागादियुक्तरागोत्पत्तिर्गणात् पुनः सर्वदोषाणाम् आकरः सर्वेपि मि
थ्यात्वासंयमकषायरागद्वेषादयो भवंतीति कारणात्तावन्तो दोषाणामसाविति प्रतिपादयन्नाह   पच्चयभूदा
दोसा पच्चयभावेण णत्थि उप्पत्ती पच्चयभावे दोसा णस्संति णिरासया जहा बीयं   प्रत्ययाः कर्मबंधस्य
मिथ्यादिभावनिबंधनकलमोहकारणानि ततः … दोषारागद्वेषादयः कलुषजीवपरिणामाः प्रत्ययानामभावेन रा
गद्वेषादिकारणानामभावेन … तेषां दोषाणां यतः उत्पत्तिर्नास्ति ततः प्रत्यया
नाम कारणानामभावे दोषा मिथ्यात्वासंयमकषाययोगनिर्वृत्तिजीवपरिणामान् … क्षयम् उपव्रजंति नि
राश्रयाः संतः स्वकीयप्रभुत्वकारणमंतरेण यथा प्रत्ययानामभावे बीजमंकुरं न जनयति बीजस्यांकुरोत्पत्तिनिमि
त्तं क्षितिजलपवनादित्वपरत्रमयं तेषामभावे विपरीतं पतितं बीजं यथा न उत्पद्यते येषां कारणानां सद्भावे ये दोषास्त

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

त्वं तेतेषां कारणानां मेलावे तत्फलं न तदोषाणां प्रत्युत्पत्तिर्यथा स्वप्रत्ययानां भावेस्य कारणानां भावे बीजस्यांकुरोत्प
त्तिरंकुरत्वेन तत उत्पत्तिः फलानां निराश्रयानां मार्गं घातयानहाति यथा बीजमंकुरोत्पत्तिनिमित्तं रोगप्रध्वान्न इयतीति
तथा देहप्रचूयन्तदा हेतुविनाशविनाशस्तद्वर्यति तस्मादेहविनाशो कायहानमस्मादि हेतवः
क्रोधमानमायालोभाः प्रत्ययास्तेषां परिग्रहादयो लोभादिषु सत्सु परिग्रहादयो जायंते ततस्तेषां लोभादीनां
हेतूनां विनाशः प्रध्वंसो विनाशमुपयांति परिग्रहादयो यतस्ततो हेतुविनाशः कर्तव्यः सर्वसाक्षालिः प्रमत्तादि
द्वीपाकषायोत्कलोभादीनां मेलावे परिग्रहोज्ञानं जायते मूर्छादिर्वा परिग्रहस्तस्मात् सर्वथा परिग्रहः कार्यः सर्वकारि
कया कारणानां भावे कार्यस्याभावः प्रतिपादितः अनया तु नकार्यस्याभावे भावो निगदितः अथवास्या गाथायाः
यो यमेस दारार्थो यगाथा ततएवमनि संबंधः कार्यः हेतवः कारणानि प्रत्ययस्तानि कार्याणि स्तु विनाशे
तेषां सर्वथा विनाशो यतः कारणाभावे कार्यस्याभावः ततः हेतुविनाशे प्रयत्नः करणीय इति दृष्टांतदार्ष्टांतिन्या २३४
अयमाह जेजेजजीवापज्जायं परिणमंति संसारे रायस्स य दोसस्स य मोहस्स ते सामुणयव्वा ये
ये पर्यायविशेषपरिणमंति नारकत्वादिस्वरूपं गच्छंति जीवाः संसारे ते पर्यायाश्च जीवा रागस्य द्वेषस्य मोहस्य च

आस्वादयन्नाः परिणमंतीति ज्ञातव्याः कर्मायत्तत्वात्सर्वसंसारिकपर्यायाणामिति रागद्वेषफलं प्रतिपाद्य
आह अप्पणस्स जीवियस्स य जिब्भोवत्थाण कारणं जीवो मरदि यमारावेदि य अणंतसो सव्वकालं तु अ
प्पनः कारणं गृहपञ्चसूनादिनिमित्तं जीवितव्यस्य च कारणं आत्मरक्षार्थं च जिह्वायाः कारणं आहारस्य स्तनस्य
स्थस्य कारणं कामनिमित्तं जीवो म्रियते स्वयं प्राणत्यागं करोति मारयति चान्यान् प्राणिनस्तेषां प्राणविघातं च कारय
ति अनंतवाराः नंतवारान् सर्वकालं भवति तथा जिब्भोवत्थणिमित्तं जीवो णरकं अणादिसंसारे पत्तो अ
णंतसो तो जिब्भोवत्थं जएहि दाणिं रसनेंद्रियनिमित्तं स्पर्शनेंद्रियनिमित्तं चानादिसंसारे जीवो नरकं प्राप्तः
नंतशोऽनंतवारान् यतस्ततः जिह्वां उपस्थं च जय सर्वथा त्यजेदानीं सांप्रतमिति चउरंगुलाय जिब्भा असुहाच
उरंगुला च वत्थं पि अट्ठंगुलदोसेण दु जीवो णरकं खु पप्पादि चतुरंगुलप्रमाणा जिह्वा अशुभा चतुरंगुल
प्रमाणं चापस्थं मथुन क्रियानिमित्तं पतनं अष्टांगुलदोषेण व जीवो नरकं प्राप्नोति स्फुटं यतः ततो जिह्वां उपस्थं
च त्वं जयेति स्पर्शनजयकारणं माह बीहेदव्वं णिच्चं कठ्ठत्थस्स वि तहित्थिरूवस्स हवदि य चित्तक्खोहो
पच्चयभावेण जीवस्स नेतव्यं नित्यं सर्वकालं त्रासः कर्तव्यः काष्ठाद्यपि स्त्रीरूपात् काष्ठलेपचित्रादिक

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Narja, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मेगापि स्त्रीरूपादिर्दृष्टा कर्तव्यो यतोऽनवतिश्चित्तोद्भ्रान्तः मनसंक्षोभनं प्रत्ययनानेन विभ्रमान् कारणं ब्रह्मादिनी॥
तस्मिंनितथा   घिदतादिप्रघडसंस्थिता भुरिसोइट्ठीविलतस्थ इमा तोमदिलियाइंदुक्को णहाभुरिमंपि
छायाइयरे   घृतकुंभसदृशः पुरुषः स्त्रीपुनर्ज्वलदनलसदृशी यथा घृतकुंभमग्निसमीपस्थानं घृतमहं
घटः स्त्रीपुरुषसन्निधौ तथा स्त्रीसमीपपत्रपुरुषायतेऽपवर्त्तते महिलायाः समीपमुपस्थिताः जल्पहासादिना गतानं
रा: उम्मायं च ननु वसंगतास्त्र शिवंगता: शिवगाविगामाः इति तथा   मायाए बहिणीए धूयाए मूकवुड्ढ
बी० बीदद्वेहेणि इत्थीरूवं णिवकं   मात: स्वीरूपात् निगिन्यां स्त्रीरूपात् दुहितृ स्त्रीरूपाद्वृका
याइमायाः धु स्त्रीरूपाद्रुलेत्यां नित्यं निरापदं यतः स्त्रीरूपावकरूपमिवसर्वं चैव दहतीति   हस्तपादविच्छिन्नं
च कण्णणासविकप्पियं अविवासमदं णारिं दूरदो परिवज्जए   हस्तच्छिन्नां पादच्छिन्नां च कर्णच्छिन्नां नासि
काविदीनां च वृत्तप्रविकृपायां यद्यपि भवति तथापि [illegible] नारीं तां दूरतः परिवर्जयेत् यतः २३५
कामपलिनस्तांबांछतीति ब्रह्मचर्यभेदं प्रतिपादयन्नाह   मणबंभच्चेर वचिबंभचेर तह काय बंभचेरं च अ
हवा हु बंभचेरं दहं नावति उ वियप्पं   मनसि ब्रह्मचर्यं वचसि ब्रह्मचर्यं काये ब्रह्मचर्यमिति त्रिःप्रकारं

ब्रह्मचर्यमथवा स्फुटं ब्रह्मचर्यं दिव्यतावत्त्रेदेन द्विविधं   तत्रतावद्ब्रह्मचर्यं प्रधानमिति यतः   तावविरदोडा
८६२ विरदा णाद य विरदस्स सुध्यहार्द विसयववारमणलोला धरियव्वा तेणमणस्सो   तावण विरक्कातेतरां
णत्वमविरक्तः सपूर्वविरत: संयतानं द्व्यणाबाह्य आदिरस्य तस्य पुतातिस्रात नागानि भवतियतोऽतः वि
षयाद्रूपादयस्तापनवनमाराम इह स्मिन्नरमणलोलः क्रीडालंपट: धारयितव्यो नियमितव्यं मनमनादरस्त्री च
त्तकं मारयति अब्रह्मकारणान्याह   पढमं विउलाहारं विदियं कायसोहणं तदियं गंधमल्लाइं चउत्थं गीय
वाइयं   शयनं ब्रह्मविजुलो   हारः प्रचुर स्वाभ्यवहरणं द्वितीयं ब्रह्मकायस्य शोधनं स्नानाभ्यंगनोद्वर्तनादि
भि: गग कारणः शरीरस्य संस्करणं तृतीयं ब्रह्म गंधमाल्यानि यच्छक दमोऽद्मा दृषी भूपादि तत्सुगंध पुष्पग्रहणं
चतुर्थं ब्रह्मगीतवादिवादिमभू स्वरपंचातोद्यवंशवीणादि तत्रैव ब्रह्मतिकं   तदसयणसोधणं पिय इत्थिसंसग्गी
[illegible]णमगहणं पुव्वरइसरणं णिदिय विसयरइ पणीदरससेवा   तथा शयनं तूलिकापर्यंकशोधनं क्रीडार्थ
हार[illegible]लादिकं च स्थानं कामोद्दीपकं कारणं पंचमं ब्रह्म तथा पि च स्त्रीसंसर्गः रागोत्कटवनिताभिः कटाक्ष
निरीक्षणपरा सिसंपन्नवशीलाभिः संपर्कः क्रीडनं षष्ठमब्रह्मतथार्थस्य सुवर्णादिकस्यांतरण वस्त्रादिकस्य च

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ह्यांसश्रमभवस्ततथासर्वरतिस्मरणांसर्वस्मिन्कालेयक्रीडितंतस्यानुस्मरणंचिंतनमंहमभृत् तथाइंद्रियविष
यसुखपरमार्गस्यनुकामांगक्रान्तिःसमीहानमहमभवस्तथाप्राणिनसंसेवाइष्टमानामुपसेवनेद्रामंभव
वोदुःखकारणत्वादुःखमिति तस्यदृष्टांकाम्यांपरिहरेदाह दसविहमब्बंभमिणं संसारमहादुहाणमा
वाहं परिहरइजोमहप्पा सोदढबंभव्वदोहोदि ॥ एवंदशप्रकारमब्रह्मेदंसंसारकारणंमहादुःखानामा
वासनस्थानंप्रधानंदृढव्रतःपरिहरतियोमहात्मासंयतोकामहृदब्रह्मव्रतोभवतिनाचित्रसकारणंद्रव्यांड
कारणंत्वयतःपरित्यजतितस्मात्यथापिब्रह्मचर्यसम्यक्तिष्ठतीतिसच्चारित्रवानितिपरिग्रहपरित्यागफ
लमाह कोहमयमायलोहेहिं परिग्गहेलयइजीवो तेणुभयसंगचाओ कायव्वोसव्वसाहूहिं ॥ यतःक्रोध
मदमायालोभैःपरिग्रहलगतिसंसज्जतिपरिग्रहाद्यात्मकानिजीवस्तेनकारणेनोभयसंगत्यागःकर्तव्योबा
ह्याभ्यंतरपरिग्रहपरिहारःकार्यःउभयोःसर्वपरिहरणंध्ययनमस्क्राधमानमायालोभाभ्यंतरतस्याद्याः २३६
सर्वसाधुभिरिति ततः णिस्संगोणिरारंभो भिक्खाचरियाएसुद्धभावोय एगागीझाणरदो सव्वगुणड्ढो
हवेसमणो ॥ उभयपरिग्रहाभावतिःसंगाभ्यंतरहितस्ततश्चनिरारंभःपापक्रियादिभ्यःनिवृत्तस्ततश्चभि

क्षाचर्यायांशुद्धभावोभवतिततश्चैकाकीध्यानरतःसंजायतेततश्चसर्वगुणाढ्यःसर्वगुणसंपन्नोभवेच्छ्रमणइति
पुनरपिश्रमणविकल्पमाह णामसमणोठवणासमणो तह दव्वभावाण णिक्खेवोवियतहा चउव्विहो
होइणायव्वो ॥ श्रमणगाचरंनिक्षेपमाह नाम्नायथाश्रमणःस्थापनयातथैवतद्द्रव्येणभावेनचतथैव
इत्येवं:नामश्रमणमात्रेनामश्रमणःतदाकृतिर्लेपादिषुस्थापनाश्रमणःगुणरहितलिंगग्रहणंद्रव्यश्रमणःमूल
गुणोत्तरगुणानुष्ठानश्रमणोभावश्रमणःएवमिदंनिक्षेपःतथैवागमप्रतिपादितश्रमणश्चतुर्विधोभवतिज्ञात
व्यइतितेषांमध्येभावश्रमणंप्रतिपादयन्नाह भावसमणाहुसमणा णसेससमणाणसुगईजम्हा जहिऊण
दुविहमुवहिं भावेणसुसंजदोहोइ ॥ भावश्रमणाएवश्रमणायतःशेषश्रमणानांनामस्थापनाद्रव्याणांनसुग
तिर्यस्मात्तस्माद्द्विविधमुपधिंद्रव्यभावरूपंपरिग्रहंपरित्यज्यभावेनसुसंयतोभवतिद्वाशुद्धिश्चकर्त्तव्येत्याह वद
सीलगुणाजम्हा भिक्खाचरियाविसुद्धएहोंति तम्हाभिक्खाचरियं सोहियसाहूसदाविहरे ॥ व्रतानिशीलानिगु
णाश्चयस्माद्भिक्षाचर्यायांविशुद्धायांसत्यांतिष्ठंतितस्माद्भिक्षाचर्यांसंशोध्यसाधुःसदाविहरन्तिभिक्षाचर्याशुद्धिसुप्र
धानंचारित्रंसर्वशास्त्रसारभूतमितितथैतदपिविशोध्यचरेदित्याह भिक्खंवक्कंहिययं सोधियजोचरदिणि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ब्रमामाप्त् एसोसुद्धिदसाओ नाणितं जिणसासणे लयवं निःसंगो वचःशुद्धिर्वाक्यवचनशुद्धिः स्वयं मनः
शुद्धिर्विज्ञाय धर्मस्य शुद्धिं तिचारि त्रीणि यो योगं करोति साधुर्नित्यं समयस्थितः सर्वगुणोपेतः साधुर्नीतिमान् लाभाल्प
शुद्धिर्विज्ञाय तदपि सुहुज्ञात्वा चरविति त्याद दव्वं खेत्तं कालं भावं समिदि सुहुगाकरणं आ
जिनज्ञानेन सर्वज्ञागमस्तिति तथा तदपि सुहुज्ञात्वा चरवित्यादि द्रव्यं आहारशरीरादिकं क्षेत्रं जांगलं रूपादिकं कालं सुखमसुख
गन्ध्ययणं तदा सात्म्यगणम समाचरतु द्रव्यं आहारशरीरादिकं क्षेत्रं जांगलरूपादिकं कालं सुखम सुख
मादिकं शीतोष्णादिकं भावं परिणामं चसु हुज्ञात्वा ध्यानमध्ययनं तथा ज्ञात्वा साधुः कारणं समाचरतु एवं कथि
तवकारणाचारित्रशुद्धिर्भवतीति तथा नियमस्य फलमाह चाः यत्तइ ज्ञाविदा मंगलाउ कुलंजदाउय उभय
ज्ञायंकिन्ना मारा मिद्दिलक्कलस्स त्यागश्च भवति द्विविधः संगत्यागः कलत्रत्यागश्चेति तत्र उभयत्यागं कृत्वा ४
मानः शीघ्रलघुमिद्धिं लभते नत्र भेद दश इति चारित्रशुद्धिः असंयमप्रत्यय कषायप्रत्यय योगप्रत्यय स्वरूपशुद्धिं २३०
१ जल्दं प्रतिपाद्य दर्शनशुद्धिं मिथ्यात्वस्य शुद्धिं च प्रतिपादयन्नाह पुढवीकायगजीवा पुढवीए चावि अस्सिदा संति तम्हा
पुढवीआरंभ णिच्चमेव दिदि विराहणा पृथिवीकायिकाजीवाः स्पर्शगंधरसाः सूक्ष्माः स्थूलाश्च तदाश्रिताश्चान्ये
जीवाः भ्रमरा शलभ कायाश्च संति तस्मात्तस्याः पृथिव्याः विराधनादिकं खननदहनादिकं आरंभ आरंभसमारंभा

सादिकं तत्र कृते निश्चयेन तेषां जीवानां तदाश्रितानां प्राणव्यपरोपणं स्यादिति एवमप्कायिकतेजःकायिकवायुका
यिकवनस्पतिकायिकत्रसकायिकानां तदाश्रितानां च समारंभे ध्रुवं विराधनादिकं भवतीति निश्चेतव्यमिति
तम्हा पुढविसमारंभो दुविहो तिविहेण विजिणमग्गाणुचारीणं जावज्जीवं ण कप्पइ यतः पृथिवीकायि
कादीनां तदाश्रितानां च समारंभे ध्रुवं हिंसा तस्मात् पृथिवीसमारंभः खननादिको द्विविधो द्विप्रकारो पृथिवीका
यिकानां तदाश्रितानां च त्रिरूपः त्रिविधेन मनोवाक्कायरूपेण जिनमार्गानुसारिणां यावज्जीवं न कल्पते न युज्यत इति
उदक तेजो वायु वनस्पति त्रसानां द्विप्रकारोऽपि समारंभः प्रवगाहनस्य न क्षालन तापन बीजन मुखवातकरणाच्छेदन
त्रसपीडनादिकं न कल्पते जिनमार्गानुसारिणामिति असंयमप्रत्ययं तच्छुद्धिं च प्रतिपाद्य मिथ्यात्वप्रत्ययं तच्छुद्धिं
च प्रतिपादयन्नाह जो पुढविकाइयजीवे ण वि सद्दहदि जिणेहिं णिद्दिट्ठं दूरत्थो जिणवयणे तस्स उवट्ठावणा णत्थि
यः पृथिवीकायिकाजीवान्न श्रद्दधाति नाभ्युपगच्छति जिनैः प्रज्ञप्तान् प्रतिपादितान् स जिनवचनाद्दूरा
त्स्थितोऽनन्तस्योपस्थापना नास्ति न तस्य सम्यग्दर्शनादिषु संस्थितिर्विद्यते मिथ्यादृष्टित्वादिति एवमप्कायिकादिवनस्प
तिकायिकान् त्रसकायिकांश्च तदाश्रितांश्च यो नाभ्युपगच्छति तस्याप्युपस्थापना नास्ति सोऽपि मिथ्यादृष्टिर्भवति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दाविदंपि मुक्तिमार्गे तस्य स्थितिर्यतो दर्शनात्सम्यक्चारित्रं सम्यग्ज्ञानं च तावेव दर्शनेन विना न विद्यते तयो रितिर्यः पुनः
श्रद्दधाति सम्यग्दृष्टिरिति प्रतिपादयन्नाह जो पुढविकाइजीवे ण वि सद्दहदि जिणेहिं पण्णत्ते उवलद्धपुण्णपावस्स
तस्सुवट्ठावणा णत्थि यः पृथिवीकायिकजीवांस्तदाश्रितांश्च न श्रद्दधाति मन्यते जिनैः प्रज्ञप्तांस्तस्याप
लब्धपुण्यपापस्याप्युपस्थापना न विद्यते मोक्षमार्गे तस्य संस्थितिर्दुर्लभा विनीति एवमप्कायिकतेजःकायिकवायुका
यिकवनस्पतिकायिकत्रसकायिकांस्तदाश्रितांश्च यः श्रद्दधाति मन्यते न स्तुपगच्छति तस्यापलब्धपुण्यपापस्याप्युपस्था
पना विद्यते न स्थितिः पुनः श्रद्दधाति तस्य फलमाह जो सद्दहदि जिणेहिं जीवे पुढविकायगदे सम्मं द्विग्गहमक्खणं लिंग।
स्थोपि स सम्मदिट्ठी यः श्रद्दधाति तांस्तु पगच्छति एतान् जीवान् पृथिवीविगतान् पृथिवीकायिकान् तदाश्रितांश्च
मा दीर्घसंक्षणं दीर्घसंसारे लिंगस्थोपि नाग्न्यादिलिंगमदितोपि स्यात् तिर्यक् इति एवमप्कायिकतेजःकायिकवा
युकायिकवनस्पतिकायिकत्रसकायिकान् तदाश्रितांश्च यान् श्रद्दधाति नानुपगच्छति समलिंगस्थोपि स्याद्दीर्घ। १२७
संसारगदीति एवं त्रसान् जीवान् प्राप्ते कामः श्रीगौतमदेवस्तीर्थकरपरमदेवं पृष्टवानिति तत्प्रश्नस्वरूपमाह ।
कथं चरे कथं चिट्ठे कधमासे कधं सए कधं भुंजेज्ज भासेज्ज कधं पावं ण बज्झदि एवं प्रतिपादितक्रमेण जीवनिका

याकुलते जगति साधुः कथं केन प्रकारेण चरेत् कथं चेष्टां वा कुर्यात कथं तिष्ठेत् कथमासीत कथं शयीत कथं भुं
जीत कथं भाषेत कथं वदेत् कथं पापं न बध्यते केन प्रकारेण पापागमो न स्यादिति प्रश्नमालायामुत्तरमाह जदं
चरे जदं चिट्ठे जदमासे जदं सए जदं भुंजेज्ज भासेज्ज एवं पावं ण बज्झदि यत्नेनेर्यापथसमितिशुद्ध्याचरेत् यत्ने
न तिष्ठेत् समदावृत्ताद्यसंपन्नः यत्नेनासीत प्रतिलेख्य जीवान्न विराधयन् पर्यंकादिना यत्नेन शयीत प्रतिलिख्या कुर्वन्
पगावर्तनादिकं मर्कटवत्संकुचितगात्रो रात्रौ शयनं कुर्यात् यत्नेन भुंजीत षट्चत्वारिंशद्दोषवर्जितं त्रिंशोरक्षोयाश्च
यत्नेन भाषेत भाषासमितिक्रमेण सत्यव्रतोपपन्नः एवमनेन प्रकारेण पापं न बध्यते कर्मास्रवो न भवतीति यत्नेन च
रतः फलमाह जदं तु चरमाणस्स दयापेक्खस्स भिक्खुणो णवं ण बज्झदे कम्मं पोराणं च विधूयदि यत्ना
चारेणातिशयेन गुणादया प्रेक्षकस्य दयापेक्षिणो नवं न बध्यते कर्म चिरंतनं च विधूयते निराक्रियते एवं यत्नेन ति
ष्ठताऽऽसीनेन यत्नेन शायमानेन यत्नेन भुंजानेन यत्नेन भाषमाणेन नवं कर्म न बध्यते चिरंतनं च क्षीयते ततः सर्वथा
+ ५१. यत्नाचारेण भवितव्यमिति समयसारस्योपसंहारगाथेयं एवं विधाणचरियं जाणित्ता आचरिज्ज जो भिक्खू णा
सेदि पुव्वकम्मं सो विहरदि य लद्धसिद्धि एवमनेन प्रकारेण विधानचरितं क्रियानुष्ठानं ज्ञात्वा य आचरति यो

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

निरुद्धः समाधर्म्मो शयितवान् कर्म्मभिः प्रकारैर्मण्डिताः श्रुतज्ञानरूपमपि द्रव्यरूपमपि द्रव्यरूपेणाव रूपं वा शीघ्रं लभन्ते सि
द्धिं मोक्षं यतस्तपश्चारित्रयोरेतयोर्वर्तते सर्वसंयमान्तं चारित्रं तत इति द्वादशमस्यानुप्रेक्षासार संज्ञकस्याचारस्य

सीलगुणालयसहिदे कल्लाणविसेसपाडिहेरे
हिं वंदित्ता अरहंते सीलगुणे कित्तइस्सामि

शीलं शीलव्रतपरिरक्षणं शुभयोगवृत्तिरशुभयोगपरिहा
रश्चाहारभयमैथुनपरिग्रहसंज्ञाविरतिः पंचेन्द्रियनिरोधः कायसंयमविषयो दशविधो धर्मो वाचोः क्षांत्यादियोगा
श्च गुणाः संयमविकल्पाः पंचमहाव्रतादयः कषायाद्यभावः अतिक्रमाद्यभावः प्रायश्चित्तविकल्पः संयम
दर्शनज्ञानाभावः आकंपितादिदोषविमुक्तिरालोचनादिप्रायश्चित्तकरणं शीलानि च गुणाश्च शीलगुणा
स्तेषामालयस्तत्रालयः स्थानमाजाता शीलगुणालयास्तान् शीलगुणालयस्तान् व्रतानां व्रतपरिरक्ष
णानां सहितान् कल्याणकल्याणानि स्वर्गावतरणजन्मनिःक्रमणकेवलज्ञानोत्पत्तिनिर्वाणगमनानि विशेषवि
शेषाः अतिशयविशेषाः अष्टौ सत्यामविकारदर्शनिस्वेदत्वादिकाः घातिकर्मक्षयजा दशगव्यूतिशतत्वश्चैव
यमुखशत्वादिका देवापनीता अष्टादशसर्वार्धमागधिकभाषादयः प्रातिहार्याण्यष्टौ सिंहासनादी। २३५

निर्देशयुक्तान् सहितान् कल्याणानि चातिशयविशेषाश्च प्रातिहार्याणि च कल्याणविशेषप्रातिहार्याणि तैर्युक्ता
न् कल्याणविशेषप्रातिहार्ययुक्तान् सर्वज्ञत्वचिह्नोपेतान् निर्णष्टकर्मरूपयुक्तान् वंदित्वा वंदि
त्वाप्रणम्य अरहंतः अर्हतः सर्वज्ञनाथान् शीलगुणान् शीलानि च गुणांश्च कित्तइस्सामि कीर्तयिष्यामि सम्यग्व
र्णयिष्यामि अर्हतः शीलगुणालयस्तान् कल्याणविशेषप्रातिहार्ययुक्तान् वंदित्वा शीलगुणान् कीर्तये।

आसामातिसंबंधः शीलानां तावदुत्पत्तिक्रममाह

जोए करणे सण्णा इंदिय भोम्मादि समण धम्मे य अण्णो
ण्णेहिं अब्भत्था अट्ठारससीलसहस्साइं

जोए योगे आत्मप्रदेशपरिस्पंदः सनिमित्तत्वात् त्रिधा भिद्यते काययो
गो मनोयोगो वाग्योग इति तद्यथा वीर्यान्तरायक्षयोपशमसद्भावे सति औदारिकादिसप्तकायवर्गणान्यतमालं
बनापेक्षः आत्मप्रदेशपरिस्पंदः काययोगः शरीरनामकर्मोदयापादितवाग्वर्गणालंबने सति वीर्यान्तरायमत्यक्ष
राद्यावरणक्षयोपशमापादिताभ्यंतरवाग्लब्धिसान्निध्ये वाक्परिणामाभिमुखस्यात्मनः प्रदेशपरिस्पंदः
वाग्योगः अभ्यंतरवीर्यान्तरायनोइंद्रियावरणक्षयोपशमात्मकमनोलब्धिसन्निधाने बाह्यनिमित्तमनोवर्गणालंब
ने सति मनःपरिणामाभिमुखस्यात्मनः प्रदेशपरिस्पंदो मनोयोगः कायवाङ्मनसां कर्मक्रिया इत्यर्थः करणे करणा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

निकायवाङ्मनसां मंश्रतक्रियाः सावद्यकर्म्मादाननिमित्ता मता संज्ञा आहारभयमैथुनपरिग्रहाभिलाषाः इंद्रि
यइंद्रियाणि स्पर्शनादीनि पृथिवी आदिर्येषां ते पृथ्व्यादयः पृथिवीकायिकादयः समणधर्म्मयश्रमणधर्म्माः क्षमा
दयस्तासु श्रमणधर्म्मेषु अन्योन्यपरस्परान्योन्यं परस्परं श्रभ्यस्ता अभ्यस्ताः समाहताः ते पर्वती गादयः श्रम
णधर्म्मपर्यन्ताः परस्परगुणिताः अष्टादशशीलसहस्राणि योगाः करणानि गुणितानि तनवत्त्वंति उ
त्तरोत्तरादिसंज्ञाभिः गुणितानि निर्विकारगुणिताः निर्षष्टिशतद्वंति शीलानि पुनरिंद्रियैः पंचभिर्गुणितानि षट्त्रिंशत्
शतश्रशीलान्यधिकं शतं पुनः पृथ्व्यादिनिर्देशनिः कायैर्दशभिः गुणितं अष्टादशशतानि भवंति पुनः श्र
मणधर्म्मैर्दशभिः गुणितानि अष्टादशसहस्राणि भवंतीति येषां दीनां तद्दर्शकं स्वरूप
 तिष्ठन्मुदर्संजोगे जोगाकरणं चश्रसुहसंजोगा आहारादीसण्णा फासादियइंदियाणया ति
एतेषां मनोवाक्कायानां शुभसंयोगा अनेन संयोगः अस्तसंयोगः पापक्रियायाः परिहारपूर्वकस्तलक १५०
र्म्मादाननिमित्तव्यापारः सर्वकर्म्मक्षयनिमित्तो वा गुप्तिर्योग इत्युच्यते करणं च करणक्रियापरिणामो वा तेषां
मनोवाक्कायानां शुभसंजोगाः अनेन संयोगः अलसंयोगः पापक्रियायाः परिहारपूर्वकस्तलकर्म्मादाननिमित्त

व्यापारः सर्वकर्म्मक्षयनिमित्तो वा गुप्तिर्योग इत्युच्यते करणयोगं यं मश्रुतेन संयोगः स करणं पापक्रियापरिणामः पा
पादाननिमित्तव्यापारश्च योगश्च करणमित्युच्यते आहारादी आहारादयः आहारभयमैथुनपरिग्रहाः संज्ञा संज्ञा
 ...ब्धिअशनपानस्वाद्यखाद्यान्याहारः नयकर्म्मोदयात् शरीरस्य मनः संबंधिजीवप्रदेशानामाक्ष
 ...भयं मैथुनं यो स्त्रीपुंसादयः संतिरागपरिणामो विष्टयोः परस्परस्पर्शनं प्रति इच्छा मैथुनं गामदिषो मणिमाक्ति
कादीनां चेतनानां बाह्यानामभ्यंतराणां च रागादीनां उपधीनां संरक्षणार्जनसंस्कारादिलक्षणा व्यावृत्तिः परिग्रहः
आहारभयसंज्ञा मैथुनसंज्ञा परिग्रहसंज्ञा इति फासादियस्पर्शादीनि इंद्रियाणि इंद्रियाणि स्पर्शनर
सनघ्राणचक्षुःश्रोत्राणि इंद्रियाणि ज्ञातव्यानीति पृथिव्यादीनां स्वरूपं च प्रतिपादयन्नाह पुढविदगाग
 ...पत्तेयअणंतकायाचेव विगतिगचउपंचिंदिय तम्मादिहवंतिदसएदे पुढविं पृथिवीदगं आ
 ...अग्निः मारुतः वातः पत्तेयप्रत्येकः एकं जीवं प्रति कारणं शरीरस्तरुफलप्रचयः प्रत्येकं असाधारणं
 ...अनंतः साधारणं कायश्चेव कायिकाश्चेव पृथिवीकाया विद्यते येषां ते पृथिवीकायिकाः आपः कायावि
द्यते येषां ते अप्कायिकाः तेजः काया विद्यते येषां ते तेजः कायिकाः मारुतः काया विद्यते येषां ते मारुतकायिकाः प्र

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

प्रत्येककायो विद्यते येषां ते प्रत्येककायाः आम्रफलनालिकेरादयः अनंतःकायो विद्यते येषां ते अनंतकायिकाः गु
डूचीमूलकादयः अत्राष्ट उक्तं समुच्चयार्थः एवकारो वधारणार्थः पृथिवीकायिकादयः स्वभेदभिन्ना बादराः सूक्ष्मा
श्च पर्याप्ता अपर्याप्ताश्च भवंति वियतियचउपंचिंदिय इंद्रियनामकर्मनिमित्तं भेदं द्वींद्रियाः कृम्यादयः त्रींद्रिया
मत्कुणादयः चतुरिंद्रिया भ्रमरादयः पंचेंद्रिया मनुष्यादयः गोमहिषीमत्स्यादयः एवं ते भवंति दसमयं पत्तेयं च्छिविं॥
कायिकादयः पंचेंद्रियपर्यंता दश भवंति तेनात्मा इति श्रमणधर्मप्रतिपादनार्थं स्वरूपं प्रतिपादयन्नाह   खंतीमद्द
वअज्जवलाघवतवसंजमो आकिंचणदा तह होदि बंभचेरं सच्चं चागो य दस धम्मा   खंती उत्तमक्षमा शरीरस्थि
तिहेतुमार्गणार्थं कुलानि पर्यटतो भिक्षायात्राद्यर्थं वा पर्यटतो यदि दुष्टजनाः क्रोशंति प्रहसनं अवज्ञां ताडनं तर्जनं शरी
रव्यापादनादीनां कुर्वंति धनेभ्यो तत्कालुष्यानुत्पत्तिः क्षांतिः मद्दवं मृदुता मानवर्जनं जात्यादिमदावेशाभावः आ
र्जवं ऋजुभावः मनोवचनकायानामवक्रता लाघवं लघोर्भावो लाघवं अनतिचारत्वं शौचं लोभप्रकर्षान्निवृत्तिः २४१
तवतपः कर्मक्षयार्थं तप्यते शरीरेंद्रियाणि तपः तद्द्वादशविधं पूर्वोक्तं संजमो संयमः धर्मोपबृंहणार्थं समितिषु
वर्तमानस्य प्राणींद्रियदयाकषायनिग्रहलक्षणः आकिंचणदा नास्य किंचनास्य किंचन अकिंचनस्य भावः आकिंचन्यं

आकिंचनता उपात्तेष्वपि शरीरादिषु संस्कारापोहाय ममेदमित्यभिसंधिनिवृत्तिः तह होदि तथा भवति तथा तेन व उ
कोणादशांतःब्रह्मचर्यं बंभचेरं ब्रह्मचर्यं अनुभूतांगनास्मरणकथाश्रवणस्त्रीसंसक्तशयनासनादिवर्जनं स्व
तंत्रवृत्तिनिवृत्त्यर्थं वा गुरुकुलावासो ब्रह्मचर्यं सत्यं परोपतापादिपरिवर्जितं कर्मादानकारणान्निवृत्तं साधुवचनं सत्यं
चागो त्यागः संयतस्य योग्यज्ञानादिदानं त्यागः च शब्दः समुच्चयार्थः दस धम्मा दशप्रकारोयं श्रमणध
र्मो व्याख्यातः शीलानां उत्पत्तिनिमित्तं अक्षसंक्रमणोच्चारणक्रममाह   मणगुत्ते मुणिवसहे मणकरणो।
ज्झसुद्धभावजुदे आहारसण्णविरदे फासिंदियसंवुडे चेव   पुढवीसंजमजुत्ते खंतिगुणसंजुदे पढमसीलं अचलं
वादिणिच्छुदं णेदव्वं सव्वाणि णायाणि   मणगुत्ते मनसा गुप्तः मनोगुप्तस्तस्य तस्मिन्वा मनोगुप्तस्य मनोगुप्ते मुणिवस
हे मुनिवृषभस्य मुनिमुनिवृषभे वा मणकरणोमुक्ते मनःकरणेनमुक्तः मनःकरणान्मुक्तश्च असौ शुद्धभावश्च तेन युक्तः मनः
करणान्मुक्ते शुद्धभावयुतस्य तस्य मनःकरणान्मुक्तशुद्धभावयुतस्य वा आहारसण्णविरदे आहारसंज्ञाया विरतः आहारसं
ज्ञाविरतस्तस्याहारसंज्ञाविरते वा फासिंदियसंवुडे चेव स्पर्शनेंद्रियं संवृतं यस्यासौ स्पर्शनेंद्रियसंवृतस्तस्य स्पर्शनेंद्रि
यसंवृतस्य वा च एवं निश्चयेन पुढवीसंजमजुत्ते पृथिवीसंयमेन युक्तः पृथिवीसंयमयुक्तस्तस्य पृथिवीसंयमयुक्तस्य पृथिवी॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

संयमयुक्तस्य पृथिवीसंयमयुक्तेनोदोसेत्रिगुप्तिगुणसंयुक्तेदक्षांतिगुणसंयुक्तः क्षांतिगुणसंयुक्तोऽन्यः क्षांतिगुणसंयुक्तस्य
क्षांतिगुणसंयुक्तो वा प्रथमशीलं प्रथमशीलं तस्यैव तत्प्रमुनिरूपणमस्तेन तथामुनिरूपणेप्रथमंशीलं अचलं स्थिरम्
एतिष्ठति एवं द्वितीयादयः मुनयो ब्रह्मचारिणां कुर्वन्तीति भेदाः वर्तते मुनिर्निगुप्ताः श्रमणागणमैथुनसंज्ञा
दिनिवृत्तिः संयमादिमार्दवान्निर्वेदः तद्वृत्तव्रतनवकारणं अननवाप्रकारणसमाणिशीलपापविदिती॥ ।
सर्वशीलानिशीलानिज्ञातव्यानि अथवा विशुद्धमुनिगणप्रथमं वदर्शीतस्त्वं क्रमप्रथमा वाग्गुप्तमुनिरूपणमनस्कं
सर्वानुगतं श्रवणादयः आहारसंज्ञाविरतस्पर्शनेंद्रियसंवृतपृथिवीसंयमयुक्तक्षांतिगुणसंयुक्तं चतुर्थं बकुनाक्ती
द्वितीयंतिष्ठति तथा कायगुप्तमुनिरूपणेन एवं पापाणु स्मरणविक्षनानुवायंतृतीयंशीलव्रतपरिरक्षणमचलंतिष्ठ
तिविशुद्धतत्त्वालिंगतत्त्वक्षपकुद्धारणीकर्तव्या मनोगुप्तमुनिरूपणेनवाकारणानुक्तश्रुतभावयुक्तआहारसंज्ञाविर
तस्पर्शनेंद्रियसंवृतपृथिवीसंयमसंयुक्तक्षांतिगुणसंयुक्तं चमुनिरूपणं चतुर्थंशीलं तथा वाग्गुप्तमुनिरूपणं वाकर २४२
णानुक्तश्रुतभावयुक्तआहारसंज्ञाविरतस्पर्शनेंद्रियसंवृतपृथिवीसंयमयुक्तंचमुनिरूपणंपंचमंशीलं तथा काय।
गुप्तवाकरणानुक्तदीपापणपुंचावयंषष्ठंशीलंतिस्रः गुप्तीः पत्या कारणत्वद्वस्थाप्यततऊर्ध्वंत्रीणिकरणानिपंक्त्याका

रणस्थापनीयानितत ऊर्ध्वं आहारादिसंज्ञाः स्थाप्यातततः पंचेंद्रियाणिततः पृथिव्यादयः कायास्ततश्च श्रमणधर्माः स्था
पनीयास्ततः प्रथमं क्रमसारेण शीलानि यक्ष्यमाणानि यावत्सर्वं अक्षा अचलंस्थित्वा विशुद्धा भवंति तावदा।
दशसहस्रसंख्याणि शीलानि आगच्छंतीति अथवा मनोगुप्तमुनिरूपणस्यादितादृशाद्यं येषां वद्दशप्रकारश्रवणधर्मं ति।
अक्षाणि पंचतदाचलेस्थितेनविशुद्धेअक्षातः ऊर्ध्वा अप्यक्षाअनेनक्रमेणांतेप्राप्यस्थापयितव्या यावन्मनोगुप्तस्य
कायगुप्तिश्चाक्षस्थितमनादशशासहस्राणिमुनिरूपणस्पर्शानिनिलभंतीति अथवा मनोगुप्तिरक्षा अवस्था
कायगुप्तिस्थाक्षा पंचमनाः कारणादित्रयदशसहस्राणि शीलान्युत्पाद्य ततः शेषश्च लेंगअचलेस्थित्वा विशुद्धमुनयो मनोगुप्तिः श्रुतानवति
पमनाः कारणादिभिस्त्रयदशसहस्राणिशीलानामुत्पादनीयानि ततः सर्वेलंगाः अचलेतिष्ठंति ततो वाग्गुप्तिर्वि
ततः पुनर्वाग्गुप्तिः कर्त्वाक्षत्वा षद्सहस्राणिशीलानामुत्पादनीयानि ततः सर्वेलंगाः अचलेतिष्ठंति का
श्रुतानवानि ततः कायगुप्तिः कृत्वा कृत्वा षट्सहस्राणि शीलानामुत्पादनीयानि ततः सर्वेलंगा अचलेतिष्ठंतिका
ग्गुप्तिश्च विशुद्धानवंति शीलानां चाष्टादशसहस्राणि संपूर्णानिलभंति एवमेकैकं स्थिरं कृत्वा लंगानामुत्पादनं।
क्रमाद्वेदितव्यमिति इदानीं गुणानामुत्पत्तिकारणक्रमं प्रतिपादयन्नाह इगवीसंचदुरसदिया दसदसद
स्मायंअणुत्त्ववीय हिंसादिक्कमकाया विराहणालोचनासोदी इगवीसएक्कनाधिकाविंशतिरेकविं

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

+ मणवयणकायमंगुलं मिछादंसणपमादो य। पिसुणत्तणमणाणं णीदिं जहा [illegible] दिया [illegible] ॥८

र्शतिः चउरः चत्वारः मदियांशतं दशादशदत्तात्रयः दशानां नंदाः आणुपुव्वीय आनुपूर्व्या हिंसा प्रमादवतः प्राणव्य
परोपणं हिंसा अठोदिशाष्टव्यः तेन हिंसादय एकविंशति संख्याना भवंति अदिक्कमं अतिक्रमः विषया
णामुपरिस्मृतिर्वा अत्र... विज्ञाष्टव्यः तेन हिंसादय एकविंशति संख्याना भवंति अदिक्क अतिक्रमादयः
[illegible] चात्वारिति कायाः सर्वजीवसमासाः विराहणा विराधना अउ लक्कारणानि आलोयणा आलोचना
[illegible] दशाष्टव्यः आलोचनादोषाः मादत्तचर्यालमादी अमवयः प्रायश्चित्तानि प्रतिक्रमणं हिंसादय एका
विंशतिः अतिक्रमणादयश्चत्वारः कायाः शतत्संविराधनादशा आलोचनादोषाः दशाश्रवयः दशाति संख्येयः
[illegible] कायामोद पाणादिवदमुसावादं अदत्तमकुणपरिग्गहं चेव कोहमदमायलोहा
[illegible] पाणिवदः प्राणिवधः प्रमादवतो जीवहिंसनं मुसावादं मृषावादः अनतांच्यवि
[illegible] वचनं अदत्तं अदत्त परकीयस्यानुमतस्य ग्रहणाभिलाषः मकुणं मैथुनं वनितासेवाभिलाषः परिग्गहं प ३४३
रिग्रहः पापादानोपकरणकांक्षा चेव चैव तावेत्येवं महाव्रतानीति कोहकोध चउतामदमदः जात्याद्यवलेपः
मायमायाकौटिल्यं लोहो लोभः वस्तुप्राप्तिगृद्धिः स्वयतयं रुतोश्च अरदि अरतिरुद्वेगः अशुभपरिणामः रदीर

[illegible] रमा [illegible] नोभिलाषः जुगुंछा जुगुप्सा परगुणासहनं मणवयणकायमंगुलं मंगुलं पापादानक्रियानंसा।
[illegible] दुष्टमनो मंगुलं वाङ्मंगुलं कायमंगुलं मनोवाक्कायानां पापक्रियाः मिछादंसणं मिथ्यादर्शनं जि
न [illegible] अश्रद्धानं पमादो य प्रमादश्च अयत्नाचरणं विकथादिस्वरूपं पिसुणत्तं पैशुन्यं परस्यादोषस्य वा दोषो
[illegible] अणाण अज्ञानं यथावस्थितस्य वस्तुनः विपरीतावबोधः अणिग्गहो अनिग्रहः स्वेच्छया प्रवृत्तिः
[illegible] चक्षुरादीनां मनियतत्वं एतेष्वेकविंशतिर्हिंसादयो द्रष्टव्या इति अतिक्रमणादीनां
[illegible] प्रतिपादयन्नाह अदिक्कमणं वदिक्कमणं अदिचारो तहेव अणाचारो एदेहिं चदुहिं पुणो सावज्जो हो
[illegible] अदिक्कमणं अतिक्रमणं संयतस्य संयतमनुष्ठानस्य विषयाभिकांक्षा वदिक्कमणं व्यतिक
[illegible] विषयोपकरणार्जनं अदिचारो अतिचारः व्रतशैथिल्यं ईषदसंयमसेवनं च अणाचारो
[illegible] अनाचारः [illegible] ततः नं पदर्शितं अतिक्रमणादिभिः चदुहिं चतुर्भिः गुणा पुनः सा
[illegible] एकविंशतिः [illegible] गुणिता गुणितव्यं संगुणनीयः तेनैकैतु अशीत्येकविंशति गुणिताच
चतुरशीति [illegible] प्रतिपादयन्नाह पुढविदगागणिमारुद पत्तेय अणंतकाइया चेव।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

त्रियं तिर्यंचउं पंचिंदियं असोत्सवधायं दमसुणिदं   कायशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यंते पृथिवीकायिकाः अप्का-
यिकाः अग्निकायिकाः मारुतकायिकाः प्रत्येककायिकाः अनंतकायिकाः द्वींद्रियाणि प्रत्येकमभिसंबध्यंते
द्वींद्रियास्त्रीन्द्रियाश्चतुरिंद्रियाः पंचेन्द्रियाः इति असोत्सवधय अन्योन्याभ्यधितादशाते पृथिवीकायिकादयः परस्प-
रघातिनः सन्तः पूर्वोक्तैश्चतुरशीतिविकल्पैर्गुणिता चतुरशीतिशतानि दशचतुरशीतिः शतानि गुणितानायत
एतावंत एवविकल्पा भवंतीति   अब्रह्मकारणविकल्पान्प्रतिपादयन्नाह   इत्थीसंसग्गी पणिदरसभोयणगं
धमसंसेवण्णं सयणासणणरसणयं ढंढुणगीयवाइयंचेव   अब्रह्मं संपत्तंगा कुसीलसंसग्गिरायसेवाय
रत्तीविय संचरणं दसमीलविराहणासीला   इत्थीसंसग्गी स्त्रीसंसर्गः वनिताभिः सह तेषां वचनयोगगादस्तस्य प-
णिदरससेवयणं भणितं रसभोजनं अतीव वृष्यं पंचेन्द्रियदर्पकारी तारसद्दाणं गंधमल्लसेवण्णं गंधः आर्द्रमक्षिपियक्क-
कर्दमादिकः माल्यं मालतीचंपकादिकुसुमादिकं तासांसंस्पर्शः गंधमाल्यसंस्पर्शः सुगंधद्रव्यैः सुगंधपुष्पैश्च ३४४
शरीरसंस्करणं सयणासणं शयनं शालिकादि पर्यंकस्पर्शः आसनं पट्टलोदासनादिकं शयनं वा आसनं वा शयनासनं
सेनस्पृहत्वस्पर्शासनगृद्धिः तूसणयंतूसणं निशरीरमंडनादीनि मकुटकटकादीनि शरीरशालाविषयाकांक्षा

वा पंचेन्द्रियानि   ढंढुणगीयवाइयं ढंढुणं गीयवाइयं गीतं षड्जादिकं वादित्रं ततविततघनसुषिरादिकं कररवा ढनं च ॥ तं च
वादित्रं च ॥ तद्वादित्ररागाकांक्षा रत्नत्रयाभिलाषकारणं अब्रह्मसंपज्जोगा अर्थस्य संप्रयोगः सुवर्णादिद्रव्यसं-
पर्कः कुसीलसंसग्गी कुत्सितं शीलं येषां ते कुशीलास्तैः संसर्गः सहवासः कुशीलसंसर्गः रायसेविः विषयजनसंपर्कः रायसे-
वायराजसेवा च विषयार्थिना राज्ञामुपश्लाघादिकरणं रत्तीवियसंचरणं रात्रावपि संचरणं कार्यांतरेण निशायां
पर्यटनं च   दसासीलविराहणा शीलविराधना भणिदा भणिताः प्रतिपादिताः एतस्त्रीसंसर्गादयो दश शीलविरा-
धनाः पश्चादसमुक्ताः एतद्दशविकल्पैः पूर्वोक्तानि चतुरशीतिशतानि गुणितानि चतुरशीतिसहस्राणि भवंतीति
आलोचनादोषान्प्रतिपादयन्नाह   आकंपिय अणुमाणिय जं दिट्ठं बादरं च सुहुमं च छण्णं सद्दाउलयं बहु-
जणमव्वत्त तस्सेवी   आकंपिय आकंपितदोषः भक्तपानोपकरणादिना आचार्यमाकंप्यात्मीयं कृत्वा यो दोष-
मालोचयति तस्याकंपितदोषो भवति   अणुमाणिय अनुमानित शरीरादारभ्य बलदर्शनेन दीनवचनेन वा यो-
ऽनुमान्यात्मनः करुणापरमाचार्यं कृत्वा यो दोषमात्मीयं निवेदयति तस्य द्वितीयोऽनुमानितदोषः जं दिट्ठं यद्दृष्टं अन्य-
र्दृष्टं लोकितं दोषजातं तदालोचयत्यदृष्टमेव गूहयति तस्य तृतीयः दृष्टनामालोचनादोषः बादरं च स्थूलं च व्रतदोषमा-

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Narla, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

रिकेषु यत्तत्सद्यते दोषस्तमालोचयति सूक्ष्मं नालोचयति तस्य चतुर्थं बादरनामालोचनादोषजातं तस्मात्सूक्ष्मं
च सूक्ष्मं च मार्दवस्वरूपरामर्शादिकं सूक्ष्मदोषं प्रतिपादयति महाव्रतादिदोषं स्थूलं नालोचयति तस्य पंचमं सूक्ष्मंनामा
लोचनादोषजातं तेन तत्त्वं छन्नं व्याजेन दोषकथकथनं कृत्वा स्वत: प्रायश्चित्तं य: करोति तस्य षष्ठं छन्नं नामालो
चनादोषजातं तथा पर्वणि सदाकलयं शब्दाकुलं पाक्षिकचातुर्मासिकसांवत्सरिकादिप्रतिक्रमणकाले बहुजनश
ब्दसमाकुले आत्मीयापराधं निवेदयति तस्य सप्तमं शब्दाकुलं नामालोचनादोषजातं बहुजणं बहुजन: एकस्मै।
आचार्याय आत्मीयदोषनिवेदनं कृत्वा प्रायश्चित्तं गृहीत्वा पुनरश्रद्दधान: परस्मै आचार्याय निवेदयति तस्याष्टमं ब
हुजनं नामाष्टममालोचनादोषजातं तस्मात् अव्वत्तअव्यक्त: प्रायश्चित्तादिअकुशलो यस्तस्मै आत्मीयं दोषं कथयति तस्या
लघुप्रायश्चित्तनिमित्तं नाम नवमं दोषजातं तत्सेवी तस्मै तत्सेवी य आत्मनो दोष: सूक्ष्मस्थूलस्य यो मदा प्रायश्चित्तं।
तस्यात्मीयं दोषं प्रकटयति तस्य तत्सेवी नाम दशमम् आलोचनादोषा भवेत् एवमेते दश त्रिशतिरशीतिसदा २४५
णि गुणितानि अष्टलक्षाण्यधिकानि चत्वारिंशत्सहस्राणि भवन्तीति आलोचनादिप्रायश्चित्तानां स्वरूपं प्रतिपा
दयन्नाह आलोयणपडिकमणं उभयविवेगो तहा विउस्सग्गो तव छेदो मूलं पि य परिहारो चेव सद्दहणा

आलोचना आलोचनं दशदोषविवर्जितं गुरवे प्रमादनिवेदनम् आलोचनं पडिकमणं प्रतिक्रमणं व्रतातीचारनिर्ह
रणं उभयं उभयं आलोचनप्रतिक्रमणे संसर्गे दोषे सति विशोधनात् उभयं विवेगो विवेक: संसक्तान्नपानोपकर
णादिविभजनं विवेक: तहा तथा विउस्सग्गो व्युत्सर्ग: कायोत्सर्गादिकरणं तव तप: अनशनावमौदर्यलक्षणं छे
दो छेद: दिवसमासादिना प्रव्रज्याहापनं मूलं पुनर्दीक्षाप्रापणं पि य अपि च परिहारो चेव परिहारश्चैव पक्षमासादिवि
भागेन दूरत: परिवर्जनं परिहार: सद्दहणा श्रद्धानं सावद्यमतस्य तस्य मनस: मिथ्यादुःकृताभिधानाभिव्यक्तिनिर्व
र्तनं एतद्दशविकल्पा विपरीता दोषा भवन्ति एतै: सर्वेऽक्षानिअष्टलक्षा: स्वधिकचत्वारिंशत्सहस्राणि गुणितानि च
तुरशीतिलक्षसमावद्यविकल्पा भवन्ति तद्विपरीतास्तावन्त एव गुणा भवन्तीति गुणोत्पादनक्रममाह पाणा
दिवादविरद अदिक्कमणादोसकरणउम्मुक्क पुढवीए पुढवीपुण आरंभसुसंजद धीर २ शीलसंगविरुद्ध आ
कंपियदोसकरणउम्मुक्क आलोयणसोहिजुद आदिगुणसमण्णाया पाणादिवादविरद प्राणातिपाताद्धिंसा
तस्मात्प्राणातिपाताद्विरत: उपरतस्तस्मिन्वा प्राणातिपातविरतस्य प्राणातिपाताद्विरतत्वा अदिक्कमणादोसक
रणउम्मुक्क अतिक्रमणं मर्ददोषस्तस्य करणं तेनोन्मुक्त: परित्यक्तस्तस्य तस्मिन्वा अतिक्रमणदोषकरणोन्मुक्त

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

स्यातिक्रमणदोषकरणोन्मुक्तैर्वा पुढवी पृथिवी ॥ आरंभसुसंजदे धीरे पृथिव्याः पृथिवीकायिकैः पृथिव्याः पृथिवी
कायिकानां पुनरारंभो विराधनं तस्मिन् सुसंयतो यत्नपरस्तस्मिन् निमित्ते पृथिव्याः पृथिवी पुनरारंभसुसंयतस्य पृथिवी-
कायिकः पृथिवीकायिकानां योयं पुनरारंभस्तस्मिन् सुसंयतस्य वा धीरे धीरस्य वा साधोः साधोर्वा इत्थिसंसग्गविजुदे स्त्री
संसर्गविप्रमुक्ते स्त्रीजनसंपर्कविप्रयुक्तस्य वा आकंपियदोसकरणउम्मुक्के आकंपितदोषस्य करणं तेनोन्मुक्ते
स्योन्मुक्तैर्वा आलोयणसोधिजुदे आलोचनशुद्धियुक्ते आलोचनशुद्धियुक्तस्य वा आदिगुणा आदिगुणः प्रथमो
गुणः संजातः एवं समयाश्रया गुणास्तया ज्ञातव्या उत्पादनीया इति हिंसादेकविंशतिसंख्याप्य ततऊर्ध्वमति-
क्रमणादयश्चत्वारः संस्थापनीयाः पुनस्ततऊर्ध्वं पृथिव्यादिदशतः स्थापनीयं तत ऊर्ध्वं दशाविराधनास्त्रीसंसर्गादयो
अवस्थाप्याः ततऊर्ध्वं आकंपितादयो दशदोषाः स्थापनीयाः पुनस्ततऊर्ध्वं आलोचनादयो दश शुद्धयः स्थापनी-
यास्ततएवमुच्चारणं कर्तव्यं धीरे पुनोप्राणातिपातविरते पुनरप्यतिक्रमणदोषकरणोन्मुक्ते पुनरपि पृथिव्याः पृथि- २४६
वी पुनरारंभसुसंयते पुनरपि स्त्रीसंसर्गवियुक्ते पुनरपि आकंपितदोषकरणोन्मुक्ते पुनरप्यालोचनशुद्धियुक्ते।
आदिगुणो भवति ततो मृषावादविरते अतिक्रमणदोषकरणोन्मुक्ते एवं शेषानामप्युच्चार्य वाच्यो द्वितीयगुणश्च

तः अदत्तादानविरत एवं शेषमप्युच्चारिते तृतीयो गुणः एवं तावद्ज्ञातव्यं यावच्चतुरशीतिलक्षगुणानां संपूर्णत्व-
लाभं दत्तीति शीलानां गुणानां च पंच विकल्पान् प्रतिपादयन्नाह सीलगुणाणं संखा पत्थारा अक्खसंकमो चेव
णट्ठं तह उद्दिट्ठं पंच वि वत्थूणि णेयाणि ॥ सीलगुणाणं शीलानां गुणानां च संखा संख्याप्रमाणं शीलानां गु-
णानां च प्रस्तारः प्रस्तारः शीलानां गुणानां च अक्षसंक्रमः अक्षसंक्रमश्चैव तथा शीलानां गुणानां च णट्ठं नष्टं तह उद्-
दिट्ठं उद्दिष्टं तावत उच्चारणाद् दृष्टा अक्षा नष्टास्तेषामक्षाणामुच्चारणावशानोत्पादनं नष्टमित्युच्यते अक्षान् दृष्ट्वा उच्चारणान-
ष्टा अक्षवशात्तासामुत्पादनं उद्दिष्टमित्युच्यते पंच वि वत्थूणि णेयाणि एवं पंचापि वस्तूनि ज्ञातव्यानि भवंति
एवं शीलानां गुणानां च पंच विकल्पा ज्ञातव्या भवंतीति संख्यानयनायेतावदाह सव्वे वि पुव्वभंगा उवरिम-
भंगेसु एक्कमेक्केसु मेलंतेत्ति य कमसो गुणिदे उप्पज्जदे संखा ॥ शीलानां गुणानां च सर्वेपि पूर्वभंगाः सर्ववि-
कल्पा उपरिभंगेषु उपरिस्थितविकल्पेषु मेलयितव्याः एकमेकं क्रमशो गुणयितव्या वा संख्या समुत्पादनीया अथवा
सर्वे पूर्वभंगा उपरिभंगेषु पृथक् पृथक् मीलितेषु संख्योत्पद्यते अथवा सर्वेपि पूर्वभंगा उपरिभंगेषु च परस्परं क्र-
मशो गुणितेषु संख्योत्पद्यते एकविंशतिश्चतुर्भिर्गुणनीया पुनः ज्ञातेन पुनरपि दशभिः पुनरपि दशभिः पुनरपि द-

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

शीलविराधनादिगुणितचतुरशीतिलक्षगुणानामुत्पद्यन्ते इति एवं शीलानामपि द्रष्टव्यमिति प्रस्तारस्योत्पादनार्थमा
२ पढमं सीलपमाणं कमेण णिक्खिविय उवरिमाणं च पिंडं पडि एक्केक्कं णिक्खित्ते होदि पत्थारो पढमं
१९ मनोवाक्कायत्रिकं शीलप्रमाणं शीलप्रमाणं अष्टादशशीलसहस्रमात्रं क्रमेण क्रमेण निक्षिप्य विरल्य निक्षिप्य
स्थापयेत् मनो वाक् कायः मनो वाक् कायः इत्येवं तावदेकैकं निक्षेपणीयं यावदष्टादशसहस्राणि पूर्णानि भवन्ति ततः
उपरिमाणां चतुर्णां संज्ञानां त्रिकरणादीनामष्टादशसहस्रमात्रो निक्षेपः कर्तव्यः तद्यथा अष्टादशसहस्रा
णां योगानां निक्षिप्तानामुपरि मनःकरणं मनःकरणं मनःकरणं वाक्करणं वाक्करणं वाक्करणं कायकरणं का
यकरणं कायकरणं कायकरणं एवमेकैकं त्रीन् त्रीन् कृत्वा तावत्प्रस्तरणीयं यावदष्टादशसहस्राणि पूर्णा
नि ततस्तदुपर्येकैकां संज्ञां नवनववारान् कृत्वा तावत्प्रस्तरणीयं यावदष्टादशसहस्राणि संपूर्णानि भवन्ति ततः
तदुपरि स्पर्शनरसनघ्राणचक्षुःश्रोत्रेन्द्रियाणि पञ्च एकैकं षट्त्रिंशत् षट्त्रिंशद्वारान् कृत्वा तावत्प्रस्तरणीयं २४७
यावदष्टादशसहस्राणि संपूर्णानि भवन्ति ततस्तदुपरि आहारभयमैथुनपरिग्रहसंज्ञाः पृथक् नववारा
न् नववारान् कृत्वा तावत्प्रस्तरणीयं यावदष्टादशसहस्राणि पूर्णानि ततस्तदुपरि स्पर्शनरसनघ्राणचक्षुःश्रोत्राणि

चतुरशीतिलक्षमात्रं ततस्तदुपरि स्त्रीसंसर्गादिविराधना दश प्रत्येकं चतुरशीतिशतानि कृत्वा तावत्प्रस्तरणीयं याव
च्चतुरशीतिलक्षप्रमाणं संपूर्णं ततस्तदुपरि आकंपितादयो दोषा दश प्रत्येकं चतुरशीतिसहस्राणि चतुरशीतिसहस्रा
णि कृत्वा तावत्प्रस्तरणीयं यावच्चतुरशीतिमात्रं स्यात् ततस्तदुपरि आलोचनाविशुद्धयो दश प्रत्येकमष्टलक्षाधिकच
त्वारिंशत्सहस्राणि अष्टलक्षाधिकचत्वारिंशत्सहस्राणि अष्टलक्षाधिकचत्वारिंशत्सहस्राणि कृत्वा तावत्प्र
स्तरणीयं यावच्चतुरशीतिलक्षमात्रं संपूर्णं स्यात् ततश्चतुरशीतिलक्षगुणानामनेन विधानेन प्रस्तारः स्यात् इ
एवं समप्रस्तारं निरूप्य विषमप्रस्तारस्य स्वरूपं निरूपयन्नाह णिक्खित्तु विदियमेत्तं पढमं तस्सुवरि बिदिय
मेक्केक्कं पिंडं पडि णिक्खित्ते एवं सव्वत्थ कायव्वा णिक्खित्तु निक्षिप्य प्रस्तार्य द्वितीयमेत्तं द्वितीयमात्रं प्रथ
मं मनोवाक्कायत्रिकं द्वितीयं त्रिकमात्रं त्रीन् वारान् संस्थाप्य ततस्तस्योपरि तस्मात् द्वितीयकरणत्रिकं एकैकं प्रत्ये
कं प्रथमप्रमाणवारान् कृत्वा तावत्प्रस्तरणीयं यावत् प्रथमप्रस्तारप्रमाणं भवति ततस्तत्सर्वं प्रथमं भवति संज्ञा
चतुष्कं द्वितीयप्रमाणमात्रं भवति संज्ञामात्रं प्रथमं संस्थाप्य मनोवचनकायपिंडं नवप्रमाणं चतुःसंख्यामात्रं स्थाप्य २४८
तस्योपरि एकैकां संज्ञां नव नव वारान् संस्थाप्य ततस्तत्सर्वं प्रथमपिंडो भवति पञ्चेन्द्रियाणि द्वितीयपिंडो भवति ए

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

द्रियाणि पंचकैकं षट्त्रिंशद्वारान् कृत्वा तावत्प्रस्तरणीयं यावद्दशाद्वादशसहस्राणि संप्राप्तानि भवंति ततउपरि पृथि
वीकायिक अप्कायिक तेजःकायिक वायुकायिक प्रत्येककायिक अनंतकायिक द्वींद्रिय त्रींद्रिय चतुरिंद्रिय पं
चेंद्रियाद्दशकैकं अशीतिशतवारं अशीतिशतवारं कृत्वा तावत्प्रस्तरणीयं यावद्दशाद्वादशसहस्राणि संप्राप्तानि
भवंति ततउपरि क्षांतिमार्दवार्जवशौच तपःसंयमाकिंचन्यब्रह्मचर्यसत्यत्यागाः दशैकैकं अष्टादशशतान्यष्टा
[illegible] कृत्वा तावत्प्रस्तरणीयं यावद्दशाद्वादशसहस्राणि संप्राप्तानि भवंति ततएवं पिंडप्रति एकैकं निक्षिप्य समप्रस्ता
र [illegible] मनोवाक्कायएकः पिंडः त्रीणि करणान्यपरः पिंडः त्रिकं तावेन तथा संज्ञानवनव [illegible] परः पिंडः तथेंद्रियाणि
[illegible] द्विरर्द्धिराद्धिचापरः पिंडस्तथा पृथिव्यादयो दश अशीतिशतानि कृत्वा ताव [illegible] प्रस्तरणीयं यावत्परः पिंडस्तथा
[illegible] पाद पादशाष्टादशशतान्यष्टादशशतानि कृत्वा परः पिंडः एवं पिंडप्रति पिंडप्रति एकैकं निक्षिप्य समप्रस्तारानव
अतिक्रमव्यतिक्रमातीचारानाचाराः प्रत्येकमेकविंशतिः पुनः पुनस्ताव [illegible] यावच्चतुरशीतिलक्षप्रमाणं संपूर्णं भवति ततउपरि
माणं संपूर्णं स्यात् ततउपरि पृथिव्यादिविराधना विकल्पः शतमात्रः प्रत्येकं चतुरशीतिप्रमाणं कृत्वा तावत्स्थाप्यं या

[illegible] प्रथमपिंडं षड्विंशत्प्रमाणं पंचवारान् संस्थाप्य तस्योपरि एकैकं मिंडियं षड्विंशत्षड्विंशत्प्रमाणं स्थापनीयं ततएत
[illegible] प्रथमः पिंडः स्यात् तस्मादयोदशद्वितीयः पिंडः प्रथमपिंडं अशीतिशतप्रमाणं दशवारान् संस्थाप्य तस्योपरि
[illegible] दिक्रमं एकैकं अशीतिशतवारं अशीतिशतवारं संस्थापनीयं ततएतत्सर्वं प्रथमपिंडः तस्मादयोदशद्विती
यः पिंडः एवं प्रथमपिंडं अष्टादशशतमात्रं दशसु स्थानेषु स्थानेषु संस्थाप्य तस्योपरि द्वितीयादिक्रमं एकैकं अष्टा
दशशतवारं अष्टादशशतवारं कृत्वा संस्थापनीयं ततो विषमः प्रस्तारः संपूर्णः स्यात् पिंडप्रति निक्षिप्य सति एवं
पंचगाथा अपि विकल्पाः कर्तव्याः गुणप्रस्तारोऽपि विषम अनेन वक्रकारणसाध्यत इति अक्षसंक्रमस्वरूपेण
[illegible] तियादयन्नोद पढमक्खो अंतगदे आदिगदे संकमदि विदियक्खो दोणिविगंतूणंते आदिगदे
संकमदि तदियक्खो गुप्तिकरणसंज्ञा इंद्रियकायधर्मानुपर्युपरि संस्थाप्य ततः सर्वाणि एककमणादसंक
मकार्यः प्रथमाक्षो अंतमेवमानंत प्राप्तः ततः आद्यादिगतः सन् संक्रामति द्वितीयाक्षः करणस्तस्तताववि
देतं गत्वा आदिप्राप्तयोः संक्रामति तृतीयाक्षः तस्त्रयोऽपि तदतं प्राप्य आदिगतेषु संक्रामति चतुर्थाक्षः तस्मात्ते
चतुर्थाक्षः तंतं प्राप्य आदिगतेषु संक्रामति पंचमाक्षः ततस्ते पंचस्वपि तदंतं प्राप्य आदिगतेषु संक्रामति पष्ठाक्षः एवंता

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वंसंक्रमणं कर्त्तव्यं यावत्सर्वे ऽक्षा अंते व्यवस्थिताः। पुनस्तेषां अष्टादशशीलसहस्राणि संपूर्णान्यपि भवंतीत्येवं गुणागुम
नतिनिसर्गेष्वक्षसंक्रमः कार्यो व्याकिसव्वतेमीति उच्चारणाः रूपाणि दृष्टानि अद्यानष्टान्ततदुच्चारणारूपधारणात्का
दत्तोधयन्नाद   सगमाणेहिं विहत्ते सेसं लक्खित्तु संखिव रूवं लद्धिकं ते सुद्धे एवं सव्वत्थ कायव्वं   सगमाण
त्तैः स्वकीयप्रमाणैर्योगादिभिर्विभक्ते नष्टोनिरूपणतानिस्वकप्रमाणानि तैः विभक्ते विलब्धे लागकृतसतिसंसशेषं ल
क्षितुं लक्षयित्वा भस्मिवसंक्षिपरूपं कालागकृतयल्ल यंतस्मिन्नन्यस्या अनंततत्वात् शेषमात्रेवांक्षः स्थितः शेष
शुनः शुद्धे शून्ये सति अंत्ये कल्पे अक्षं अंते ततो व्यवस्थितं तमितं शेषेन सर्वत्र सर्वत्र कुच्चयः एवं सर्वत्र शीलगुण
पुनः कर्त्तव्यमिति यान्युच्चारणारूपाणि लब्धानि तत्पुनस्तप्रमाणस्त्रिनिर्लोगर्हंतेषु लब्धं तावन्मात्रं त्वमित्वाद्यः
लाभनिशेषरूपाणि तावन्मात्रे लब्धः स्थितः यदि पुनर्न किंचिच्छेषरूपं स्यात्तदा लब्धोद्धृत्यमिति एवं करणैः संज्ञानि
शिंचयत्वं मत्यादिभिः शील्यादिभिः कुलकतत्वनष्टानाद्यमिति इस स्वस्व अशीतिसाधिकसंख्याप्रतिनियोगिलाभिकृतेन त्रि २४५
नवत्यधिकानि षट्शतानि लब्धानि संवंति एकं च शेषरूपं तत्र लब्धमात्रं त्वमित्वा अदेआदौ व्यवस्थितस्ततो लब्धरूपं
प्रक्षिप्य लागकृतकरणैर्दत्ते एकविंशत्यधिकसंज्ञातरूपं च शेषसततत्र एकविंशच्छत्तेर दशतेन त्वमित्वा अदेआदौ

\+ च + १

स्थितस्ततः संज्ञानि अतस्तृतीयरूपाधिकलब्धलागकृतएकादशरूपाणि त्रीणि रूपाणि तत्रैकादशवारान्त्वमित्वा श्री
लीसंज्ञं तृतीयरूपव्यवस्थितस्ततो लब्धरूपाधिकदशभिः पृथिव्यादिभिर्लागकृतरूपं लब्धं द्वरूपं च शेषं ततस्तत्रैकं
वारं त्वमित्वा क्षांति द्वितीयरूपव्यवस्थितस्ततो रूपरूपं प्रक्षिप्य क्षांत्यादिभिर्लागकृते न किंचिच्छेषं द्वितीयरूपे स्पर्शनः स्थि
तः रूपं एवं सर्वत्र नष्टः स्वक्षानयितव्या व्यामोहनयथा शीलं स्वं गुणान्वपि उद्धव्य इति पुनरुद्दिष्टरूपाणि नष्टा
नयनमाह   संठाविदूण रूवं उवरीदो संगुणित्तु सगमाणे अवणिज्ज अणंकिदयं कुज्जा पढमंतियं जाव   सं
स्थाविकृत्य संस्थाप्य प्रथमकस्थाप्य विद्वा रूपं रूपं उपरितो उपरितन आरभ्य संगुणितुं संगुणय्य सगमाणे स्वकप्रमाणैः
अवणिज्ज अपनीय निराकरणीयं अणंकिदयं अनंकितरूपं कुज्जा कुर्यात् पढमंतियाव प्रथममारभ्यांतिकं ५
यावत् समस्कावध्यन्तानां रूपगुणितानां अष्टरूपाण्यनंकितानि परिहरणीयानि ततोऽष्टरूपं शेषं ततस्ततो द्वादशानि ह
पगुणितानि ततो दशानि रूपगुणितानि पंचाशत्रूपाणि लभ्यंते ततोऽष्टरूपाणि निराकरणीयानि ततो द्वादशरूपाणि
लभ्यंते पश्चाच्छीलगुणितानि रूपाणि लभ्यंते रूपं न ... तेन निराकृत्यावष्टपंचाशद्रूपाणि लभ्यंते तानि चतुर्भिः रूपगु
णितानि द्वात्रिंशदधिकद्विशतानि भवंतः अनंकितं न किंचिदप्यस्ति ततस्तानि लब्धरूपाणि त्रिभिर्गुणितानि पंचसप्तत्यधि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कानिष्ठज्ञानानि भवंति अनेकितः स्वरूपतः निराकृत्य चतुर्थ्यं पंचत्वं यथिकानिष्ठगतानि भवंति तन्नस्थानि त्रिनीरूपपर्यो
लितानि द्वित्त्व सर्वशील्यांधिकत्वतः ततो ब्रह्मपरं नकितानि गच्छतं जगत्पाप्यां गुणगाथाप्राणि भवंति एवं सर्वत्र शी
लगुणानुच्चरूपमानमिति शीलगुणानामुपसंहारगाथामाह एवं सीलगुणाणं सुत्तस्थवियप्पदो विजाणि
त्ता जोपालेदिविसुद्धो सोपावदि सव्वकल्लाणं एवमनेन प्रकारेण सूत्रोक्तेन शीलगुणाणं शीलगुणानां
ज्ञात्वा लानसुत्तस्थवियप्पदो सूत्रार्थ विकल्पतः सूत्रार्थेन सूत्रार्थेन च विजाणित्ता विज्ञाय विज्ञाय तज्ञातव्यं
पालेयदि यः पालयति विसुद्धो विशुद्धः सर्वकर्म्मविनिर्मुक्तः सो पावदि स प्राप्नोति सव्वकल्लाणं सर्वकल्याणं
ज्ञानतत्त्वरूपं पंचकल्याणानि वा सूत्रार्थविकल्पं विज्ञाय शीलगुणान्यः पालयति स विशुद्धः सन् सर्वकल्याणानि
प्राप्नोतीति

शीलगुणाधिकारं व्याख्याय सर्वमिवांतकरणचरणसमुच्चयरूपं द्वादशाधिकारं पर्याप्त्याख्यं प्रतिपादयन् मंगलपूर्वि 250
काप्रतिज्ञामाह काऊण णमोक्कारं सिद्धाणं कम्मचक्कमुक्काणं पज्जत्तीसंगहणी वोच्छामि जहाणुपुव्वीयं
कृत्वा कृत्वा नमस्कारं नमस्कारं शुद्धमनोवाक्कायप्रणामं सिद्धानां सिद्धानां सर्वलेपविनिर्मुक्तानां मुक्तानां सर्वदेशि।

+ आहारादिकारणसंपूर्णतां संगहणी सिद्धांतार्थ प्रतिपादिकानि सूत्राणि संगृह्णातीति संग्रहणी पंच्याः संग्रहणी + २

रूपं प्रशस्तं तपस्तु इत्यस्य कम्मचक्कमुक्काणं कर्मचक्रमुक्तानां चक्रमिव चक्रं कर्म निमित्तं यच्चतुर्गति परिभ्रमणं
तन्निमित्तानां कर्मचक्रं वा ततः कर्मणा वा संसारान्निर्गतस्य पज्जत्तीसंगहणी गृहीतं जो यस्य सूत्रार्थः अथवा पर्याप्ति
संग्रहं पर्याप्तिसंग्रहं पर्याप्त्यधिकारं वा सर्वाणि यागमूलस्वरूपतं वोच्छामि वक्ष्यामि विवरणामि जहाणुपुव्वीयं यथानुपूर्व्या
यथाक्रमेण सर्वज्ञोक्तागमानुसारेणानन्यमनोबुध्या कर्मचक्रविमुक्तस्य सिद्धस्य सिद्धानां वा नमस्कारं कृत्वा
यथानुपूर्व्या पर्याप्तीः संग्रहणीः वक्ष्ये इति प्रतिज्ञा यथा निर्वहन्नाचार्यः पर्याप्त्युपलक्षितस्याधिकारस्य संग्रहसूत्र
त्रसूत्रकगाथाद्वयमाह पज्जत्तीदेहोविय संठाणं कायइंदियाणं च जोणी आउपमाणं जोगो वेदो य लेस
पविचारो उववादो उव्वट्टणमेव ठाणं च कुलं च अप्पबहुगो य पयडिट्ठिदिअणुभागं प्पदेसबंधो य सुत्तपदा
पज्जत्ती पर्याप्तयः आहारादिकारणनिष्पत्तयः देहो विय देहोऽपि च औदारिकवैक्रियिकाहारकदर्शनागतस्यूलरूपं
डाकारदर्शनात् वा अवयवः परिणतावाक्त्वा अपि चान्यद्दापि सर्वाणि संठाणं संस्थानं अवयवं निवर्तन विन्यासः केषामि
ति चेत्कायइंदियाणं च कायानां च पृथिवीकायादिकानां अन्यत्र इंद्रियाणां च कायानां संस्थानं निर्मिति इंद्रियाणां च
जोणी योनयः जीवोत्पत्तिस्थानानि आ उपमाणं आयुःप्रमाणं नरकादिगतिस्थितिकारणं पुद्गलप्रचयः पमाणं प्रमाणं पुद्गल

=उपपादः=५
=वीचि कावंधः विज्ञातिम ज्ञप दानि=५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

श्रेयामविस्माराणामियन्नातथाउपान्येषांवेदनादीनांवेदितव्यं जोगोयोगःकायवाग्मनःकर्म्मविदोयवेदःस्त्री
पुरुषनपुंसककर्म्मविशेषस्त्रीउदयाद्युत्पन्नाभिलाषरूपलेसलेश्याकषायानुरंजितायोगप्रवृत्तिःपडिघागइतीचारःस्पर्श
नेन्द्रियादिगुणस्थानवादविवादानपपातःअन्यस्मादंगात्वोत्पत्तिउपपादणाउद्वर्तनंअस्मादन्यत्रोत्पत्तिस्तथाणांस्थानं
जीवस्थानगुणस्थानमार्गणास्थानानिकुलंचकुलानिजातिभेदाःअल्पबहुत्वअल्पबहुत्वंचपयडिप्रकृतिःज्ञा
नावरणादिस्वरूपेणपुद्गलपरिणामः ठिदिस्थितिःपुद्गलानांकर्म्मस्वरूपेणअवस्थानमवस्थितिकालः अणुभाग
अनुभागःकर्म्मणांरसविशेषः पदेशप्रदेशः कर्म्मीभावपरिणतपुद्गलस्कंधानांपरमाणुपरिच्छेदेनावधारणं
बंधोबंधःपरवशीकरणंजीवपुद्गलप्रदेशान्योन्यप्रवेशानुप्रवेशानसंश्लेषःचेत्येकमपिसंबध्यतेप्रकृतिबंधःस्थि
तिबंधःअनुभागबंधःप्रदेशबंधश्चेतिचशब्दःसमुच्चयार्थः सूत्रपदानिसूत्रपदानिष्पन्नानिसूत्रपदानि अथवाएतत्सू
त्रपदानांपदानिविंशतिसूत्राणिषाडशसूत्राणिवाद्रष्टव्यानिभवंतीति यदिकायसंस्थानमिंद्रियसंस्थानंचद्व
सूत्रद्वयं... तदा... एतत्बंधपर्यंतचत्वारिसूत्राणितदाविंशतिसूत्राणांमध्येकायेंद्रियसंस्थानमेकंसूत्रंचउद्वोब २५१
धोद्वयसूत्रंतदाषोडशसूत्राणीति प्रथमसूत्रसूचितपर्याप्तिसंख्यानामनिर्देशनाह आहारयसरीरे

तहेंदियआणपाणभासमणो होतिमणोवियकमसो पज्जत्तीउजिणक्खादा आहारय आहारस्पर्शारविषये
...कर्मरूपेणपुद्गलानामादानमाहारसृष्टिकारणपुद्गलप्रचयावाशरीरशरीरस्पर्शारीरविषयेवा
...स्वरूपेणपुद्गलपरिणामःशरीरसं तहतथाइंदियइंद्रियस्पर्शेंद्रियविषयेपुद्गलस्वरूपेणपरिण
...विषयेवा आणपाणआनप्राणयोरानप्राणविषयेवाउच्छ्वासनिःश्वासवायुस्वरूपेणपुद्गलप्रचयस्य
...भासाभाषाविषयेवाशब्दस्वरूपेणपुद्गलपरिणामाभाषाहोतिभवंति मणोवियमनसो
...मनोविषयेवाचित्तोत्पत्तिनिमित्तपरमाणुनिचयःमनःकमसोक्रमशः क्रमेणयथानुक्रमेणागमन्या
...पर्याप्तयःसंक्षेपतोऽस्तव जिणक्खादाजिनाख्याताःसर्वज्ञप्रतिपादिताएताःपर्याप्तयःइत्य
...आहारपर्याप्तिःशरीरपर्याप्तिःइंद्रियपर्याप्तिःआनप्राणपर्याप्तिःभाषापर्याप्तिःमनःपर्याप्तिः
...पर्याप्तिनाख्याताभवंतीतिपर्याप्तीनांसंज्ञाःषडेवनाधिकाइति नामनिर्देशनेवलक्षणंव्याख्यानेन
... यतआहारपर्याप्तिरितिकिमुक्तंभवति येनकारणेनचत्रिशरीरयोग्यपुद्गलाहारखलरसभागरूपाम
र्थोभवतिजीवःतस्यकारणस्यनिर्वृत्तिःसंपूर्णताआहारपर्याप्तिरित्युच्यते तथाशरीरपर्याप्तिरितिकिमुक्तंभव

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तियेनकारणेनशरीरप्रायोग्यानिपुद्गलद्रव्याणिगृहीत्वाऔदारिकवैक्रियिकाहारकशरीरस्वरूपेणपरिणमय्य
समर्थोभवतितस्यकारणस्यनिर्वृत्तिःसंपूर्णताशरीरपर्याप्तिरित्युच्यते तथेंद्रियपर्याप्तिरितिकिमुक्तंभवतियेन।
कारणेनएकेंद्रियप्रभृतीन्द्रियोयोग्यानिंद्रियाणांचतुर्णांपंचेंद्रियाणांप्रायोग्यानिपुद्गलद्रव्याणिगृहीत्वास्व
स्वविषयज्ञातुंसमर्थोभवतियेनकारणेनान आनप्रायोग्यानिपुद्गलद्रव्याण्यवलंब्यानप्राणपर्याप्त्यानिःसृ
तंसमर्थोभवति तस्यकारणस्यसंपूर्णतानप्राणपर्याप्तिरित्युच्यते तथाभाषापर्याप्तिरितिकिमुक्तंभवतियेनका
रणेनसत्यमृषाऽसत्यमृषाभाषायांचतुर्विधायाः प्रायोग्यानिपुद्गलद्रव्याण्याश्रित्यचतुर्विधयाभाषायाः
स्वरूपेणपरिणमय्यसमर्थोभवतितस्यकारणस्यनिर्वृत्तिःसंपूर्णताभाषापर्याप्तिरित्युच्यते तथामनःपर्याप्ति
रितिकिमुक्तंभवतियेनकारणेनचतुर्विधमनःप्रायोग्याणिपुद्गलद्रव्याण्याश्रित्यचतुर्विधमनःपर्याप्त्यापरिणम
य्यसमर्थोभवतितस्यकारणस्यनिर्वृत्तिःसंपूर्णतामनःपर्याप्तिरित्युच्यते अतोनंतरंअथनकरणसूत्रंकर्तव्यमिति पर्या १५२
प्तीनांस्वामित्वंप्रतिपादयन्नाह   एइंदियस्सचत्तारिहोंतितहआदिदोयपंचेव वेइंदियादियाणं पज्जत्तीउ
असण्णित्ति   एइंदिएसुएकमिंदियंयेषांतएकेंद्रियाःएकेंद्रियाःपृथिवीकायिकादिवनस्पतिकांतास्तेषांएकें

द्रियेषुचत्तारिचतस्रःपर्याप्तयः होंतिभवंतितद्तथातनैवन्यायेनव्यावर्णितक्रमेणआहारादयःआदितश्चत्वारोपर्या
प्तयःप्रथमायाःआरभ्यपंचदशाद्यसंख्यापरिमितानभवंतिविशेषेणबेइंदियादियाणंद्वीन्द्रियादीनांद्वीन्द्रियआदि
र्येषांतेद्वीन्द्रियादयस्तेषांद्वीन्द्रियादीनांपज्जत्तीउपर्याप्तयःअसण्णित्तिअसंज्ञीतिअसंज्ञिपर्यंतानांद्वीन्द्रियत्रीन्द्रिय
चतुरिन्द्रियाणामसंज्ञिपर्यंतानांआहारशरीरेन्द्रियानप्राणभाषाःपर्याप्तयःपंचभवंति मनश्चकेंद्रियचतुष्कारा
शरीरेन्द्रियानप्राणभाषापर्याप्तयश्चतस्रोभवंतिद्वीन्द्रियादिअसंज्ञिपर्यंतानांपंचभवंतीति अथषडपिपर्याप्तयःकस्य
भवंतीत्याशंकायामुत्तरसूत्रमाह   छप्पियपज्जत्तीउ बोधव्वाहोंतिसण्णिकायाणं एदाहिंअणिव्वत्ता तेउअप
ज्जत्तयाहोंति   छप्पियछडपिचशब्दात्पंचाद्याअपिसमस्ताःपज्जत्तीउपर्याप्तयःआहारशरीरेन्द्रियानप्राणभाषाम
नःपर्याप्तयःबोधव्वाबोधव्याःसम्यगवगंतव्याः होंतिभवंतिसण्णिकायाणंसण्णिकायानांयसंज्ञिनःपंचेंद्रियास्ते
षांषडपिपर्याप्तयोभवंतीत्यवगंतव्यं अथकपर्याप्ताइत्याशंकायामाह एदाहिंएताभिःअनिष्पन्नाभिःषड्भिः
पर्याप्तिभिःअणिव्वत्ताअनिर्वृत्ताअसंपूर्णाःअनिष्पन्नाः तेउतएवजीवाअपज्जत्तयाअपर्याप्तकाअसंपूर्णाहारश
रीरेन्द्रियानप्राणभाषामनःकारणापत्तिःपर्याप्तिर्येषांअनिर्वृत्तास्तएवजीवाअपर्याप्तकाभवंतीतिसंख्यापः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

र्याप्तीनां नाम निर्देशो नैव घटिपत्नात दर्थं न पृथक्सूत्रे कृतं यावतां कालेन चैतासां निष्पत्तिर्भवति तस्य कालस्य परि
माणार्थमाह ॥ पज्जत्तीपज्जत्ता भिण्णमुहुत्तेण होंति णायव्वा ॥ अणुसमयं पज्जत्ती सव्वेसिं चोववादीणं ॥ प
र्याप्तीः पर्याप्तिभिः पर्याप्ताः संपूर्णाः पर्याप्तिपर्याप्ताः संपूर्णा हारादिकारणाः भिन्न मुहूर्तेन भिन्नमुहू
र्तेन समयाधिकेन घटिकाद्वयेन ऊनेन भवंति णादव्वा ज्ञातव्याः एते तिर्यग्मनुष्या ज्ञातव्या यतः अणुसमयं अनु
समयं समयं समयं प्रति समयं वा लक्षणं कृत्वा पज्जत्ती पर्याप्तयः सर्व ... पां उववादीणं उपपादो विद्यते येषां ते उप
पादिनस्तेषामुपपादिनां देवनारकाणामित्यर्थस्तस्मात्कार्यविशेषः देवनारकाणामनुसमयं पर्याप्तिः शेषाणां भिन्न
मुहूर्तेनेति नेति चेदाह देवनारकाणां पर्याप्तिसमानकाल एव सर्वावयवानां निष्पत्तिर्भवति नेतरेषाणां सर्व पाय
तायस्मिन्नेवकाले देवनारकाणां माहारादिकारणस्य निष्पत्तिस्तस्मिन्नेव काले शरीरादिकार्यस्यापि तिर्यग्मनु
ष्याणां सर्वेषां तस्मिन्नेव काले देवनारकाणामाहारादिकारणस्य निष्पत्तिस्तस्मिन्नेव काले शरीरादिकार्य। २५२
स्यापि तिर्यग्मनुष्याणां पुनर्दीर्घकालेनाहारादिकारणस्य निष्पत्तिः शरीरादिकार्यस्य च मन्दतातः सर्वेषामुपपादि
नामनुसमयं पर्याप्तयस्तिर्यग्मनुष्याणां भिन्नमुहूर्तेनेत्युक्तमिति पर्याप्तीनां स्थितिकालः तिर्यग्मनुष्याणां जघन्यस्य

मुहूर्तवयस्याणां किंचिदूनं चतुराशीत्यष्टादशसागरोत्कृष्टेन त्रीणि पल्योपमानि देवनारकाणां च जघन्येन दशवर्षसह।
स्राण्युत्कृष्टेन त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमानि जीवितसमाः पर्याप्तयोयतानं पृथक्स्थितिकाल उक्त इति अथ कथमेत
ज्ज्ञायते तेनुसमयं पर्याप्तिरुपपादिनामिति पृष्टे सद्यागममाह ॥ जम्मि विमाणजादो उववादसिला महारिहे सय
णे ॥ अणुसमयं पज्जत्ता देवा दिव्वंगरूववण्णा ॥ यस्मिन्यस्मिन् विमाने लवनादि सर्वार्थसिद्धिविमानपर्यन्ते जादो जातः
उत्पन्नः उववादसिला उपपादशिलायां शुक्तिपुटाकारायां महारिहे महार्हे महार्घ्यार्हे सयणे शयने शयनीये यत्न
रत्नादिखचितपर्यंके सर्वालंकारविभूषितः अणुसमयं अनुसमयं समयं समयं प्रति पज्जत्ता पर्याप्ताः संपूर्णा यावन्तः
सर्वालंकारविभूषिता देवा देवाः दिव्वं दिव्यं सुखशाननन रूववण्ण रूपेण शरीराकारस्वरूपादिना यस्मिन् विमानेषु शि
लायां महार्हे शयने देवा जातस्तस्मिन्नेवानुसमयं पर्याप्त्या दिव्येन रूपेण भवतीति देवसूत्रं विहाय नस्संबंधेनैव द
ण्डकं उत्तिपादयन्नाह ॥ देहस्स य णिव्वत्ती भिण्णमुहुत्तेण होइ देवाणं ॥ सव्वंगभूसणगुणं जोव्वणमवि होदि देह
दाम्म ॥ देहस्य च शरीरस्य च णिव्वत्ती निर्वृत्तिः निष्पत्तिः भिण्णमुहुत्तेण भिन्नमुहूर्तेन किंचिदूनघटि
काद्वयेन होदि भवति देवाणं देवानां भवनवासिकादीनां देवानां न केवलं षट्पर्याप्तयो भिन्नमुहूर्तेन निष्पत्तिर्गतं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ति किंतु देहस्यापि विनिष्पत्तिः सर्वकार्यकरणक्षमा भिन्नमुहूर्तेनैव भवतीति तथा न केवलं देहस्योत्पत्तिर्भिन्न
मुहूर्तेन किंतु समस्तांगलक्षणगुणं सर्वाणि चैतान्यंगानि चेत्कारत्रिशेषविरोधी वादीनि रूपयतीति सर्वांगलक्षणः
सर्वांगलक्षणोगुणो विशेषोप्यस्यंत स्सर्वांगलक्षणगुणं निरवशेषशरीरावयवालंकारकरणं जोव्वणं यौवनं।
प्रथमवयः परमरमणीयावस्था सर्वालंकारसमन्विता अतिशायमतिशोभनं सर्वजननयनानंदकरं हा दिलव
ति दृश्यमिदं देवशरीरं देहानां यावज्जन्मापि शोभनं सर्वांगलक्षणगुणं तेनैव भिन्नमुहूर्तेन भवतीति पुनरपि दवव्याव
र्णनद्वारेणेदमाह कणयमिव णिरुवलेवा णिम्मलगत्ता सुयंधणीसासा अणादिवरचारुरूवा समचउरं
संठाणा आदिवरआदिशीलत्वपरः दत्वं आदिश्च परस्सादिपरा न विद्यते आदिपरा बाल्यवयो।
यादयस्य तस्य तदनादिपरं चारुशोभनं सर्वजननयनकांतरूपं शरीरावयवरमणीयता अनादिपरं चारुरूपं ये
षां ते अनादिपरचारुरूपा यावदायुःशरीरस्थिरयौवना इत्यर्थः अतिशयितस्थिरचारुरूपा वा समचउरंससं २५४
मचउरंसे समचतुरस्रे तम मदत्तलक्षणगुणसंपन्नं संठाणं संस्थानं शरीराकारः समचतुरस्रं तत्संस्थानं येषां ते समचउर
सो संठाणाः यथाप्रदेशं न्यूनाधिकावयवसंदर्भ ऽव्यवमाणाः कणयमिव कनकमिव णिरुवलेवा निरुपले।

लेपाः उपलेपान्मलान्निर्गताः निरुपलेपाः णिम्मलगत्ता निर्मलगात्रं येषां ते निर्मलगात्राः सुगंधणीसासा सुगंधः स
द्गंधाणां द्रियाह्लादनकरः निश्वास उच्छ्वासो येषां ते सुगंधनिःश्वासाः कनकमिव निर्लेपाः निर्मलगात्राः सुगंधनिः
श्वासाः अनादिपरचारुरूपाः समचउरंससंठाणा संस्थानाः देवा भवंतीति संबंधः किंदेवसंस्थानं सततं भवंती
त्याशंकायां परिहारमाह केसणहमंसुलोमा चम्मवसारुहिरमुत्तपुरिसं वा णेवत्थि णेव सिरा देवाणं सरीरसंठाणे
केशाः केशा मस्तककेशनयननासिकाकर्णकक्षागुह्यादिप्रदेशबालाः णहनखा हस्तपादांगुल्यग्रजा वाः मंसुश्मा
श्रूणि कूर्चबालाः लोमलोमानि सर्वशरीरोद्भवसूक्ष्मबालाः चम्मं चर्ममांसादिवक्त्रादिका त्वक् वसा वसा मांसस्निग्ध
तास्नायुरसः रुधिरं रक्तं मुत्तं मूत्रं प्रश्रवणं करिसं करीषं वा शब्दोन्येषां समुच्चयार्थः शुक्रपश्वेदच्छायादीनां णेवत्थि
ण संति सर्वाणि न भवंति अथ अस्थीनि संहननकारणानि ण भवंति सिरा सिराः सिराजालानि देवाणं देवानां
शरीरसंस्थाने केशनखश्मश्रुलोमचर्मवसारुधिरमूत्रकरीषशुक्रप्रस्वेदादीनि न भवंति अस्थिशिराश्च
न भवंतीति शरीरगतशुभलक्षणातिशयं प्रतिपादयन्निदमाह वरवण्णगंधरसफाससद्दिव्ववत्थकुंडलेहिं
णिम्मायाणं णिव्वुद्दिव्वाबाहिं सुचरियकम्माणुभावेण वराः श्रेष्ठाः वर्णरसगंधस्पर्शा येषां ते वरवर्णा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Nariya, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

धरसस्पर्शोयं तेन वरवर्णगंधरसस्पर्शादिको वैक्रियिकबहुगुणफलाधुनैः वरवर्णगंधरसस्पर्शादिव्यानंतगुणैः सर्वगुण
विशिष्टं वैक्रियिकशरीरवर्गणागतानंतपरमाणुभिः निष्पन्नानि निर्मितं सर्वावयवरचितांग एवं स्वरूपं कांतिदीकरं।
नि देवादेवं बौदि शरीरं स्वचरितकर्मानुभावतः स्वेन चरितमर्जितं तत्वेन कर्मणा चैव स्वचरितकर्मतः स्यानुभावो
माहात्म्यं तेन स्वचरितकर्मानुभावेन स्वार्जितशुभकर्मप्रभावेन देवः वरवर्णगंधरसस्पर्शादिव्यबहुगुणफल
निर्मितशरीरं स्यात् इति। अथ देवानां त्रयाणां शरीराणां कतमं भवतीत्याशंकायामाह   वेउव्वियं सरीरं देवाणं
माणुसाणं संठाणं सुहणामपसत्थगदी सुस्सरवयणं सुरूवं च   वेउव्वियं अणिमादिलक्षणा विक्रिया तस्यां
भवं सैव प्रयोजनं वा वैक्रियिकं सूक्ष्मादिभावेन नानाशरीरविकरणसमर्थं विविधगुणर्द्धियुक्तं वा शरीरं आ
त्मप्रदेशप्रचितपुद्गलपिंडः देवाणं देवानां माणुसाणं मनुष्याणां मनुष्यजातिकर्मोदयवर्ती संठाणं संस्थानं।
सर्वावयवसंपूर्णता सुहणाम सुष्ठु शोभनं नाम संज्ञा शुभो वा यस्य तत् शुभनाम प्रशस्तनामकर्मोदयवत् पस २५५
त्थगदी प्रशस्ता शोभना गतिर्गमनं यस्य तत् प्रशस्तगति मृदुमंथरविलासादिगुणसंयुक्तं सुस्सरवयणं शोभनः स्व
रो यस्य तत् सुस्वरवचनं सुरूपं च शोभनरूपं च शोभनं रूपं यस्य तत् सुरूपं च शाक्ष्नान्यदपि। तद्वत् दिव्यतेयत

प्यतेनो यद्यपि केशनखादिरहितं तथापि न बीभत्सरूपं यतो देवानां वैक्रियिकं शरीरं संस्थानं पुनः किं विशिष्टं शुभ
नामप्रशस्तगति सुस्वरवचनं सुरूपं मनुष्याणामिवास्य केशनखाद्याकारः सर्वोपि विद्यत एव सुवर्णजालअंतमाना
मिवर्तते न केवलं देवानां वैक्रियिकं शरीरं किं तु नारकाणामपि यद्येवं तर्हि देवतावत् प्रतिपादनाय मित्याशंकायां।
प्रमाणसहितं नारकदेहस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह   पढमाए पुढवीए णेरइयाणं देहउस्सेहो सत्तधणु तिण्णि
रयणी छच्चेव अंगुला होंति   पढमाए प्रथमायां रत्नप्रभायां पुढवीए पृथिव्यां णेरइयाणं नारकाणां दे
हउस्सेहः शरीरोत्सेधः तस्मान्यदपि द्वादशप्रस्ताराणां शरीरप्रमाणं वदितव्यं व्यादि भवति उस्सेहो उत्सेधः श
रीरप्रमाणं सत्तधणु सप्तधनूंषि तिण्णि रयणी त्रिरत्नयः हस्तत्रयं छच्चेव षडेव अंगुला समुच्चयार्थः अंगुला अंगुलानि
होंति भवंति अत्र यवानामष्टकमंगुलं चतुर्विंशत्यंगुलैर्हस्तः चतुर्हस्तैर्धनुः नारकाणां प्रथमपृथिव्यां त्रयोदशप्र
स्तरविक्रांताख्योऽशरीरस्योत्सेधः सप्तधनूंषि हस्तत्रयं षडंगुलानि इति प्रथमः पुनः सीमंतकाख्यप्रस्तरे त्रयार
नानारकशरीरस्योत्सेधः मुखं सप्तधनूंषि पदं हस्तत्रयं षडंगुलानि तल्लमितिभूमुखं विशोध्य शेषमेकादशाभिर्वि
भक्ते इच्छया गुणिते लब्धं मुखसहितं प्रथमवर्जितद्वादशप्रस्ताराणां नारकाणां नारकशरीरप्रमाणमागच्छति। नि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तथा नरकानाम्नि द्वितीयप्रस्तारे एकं धनुः एको हस्तः सार्धान्यष्टांगुलानि च नारकाणां शरीरोत्सेधः तृतीयप्रस्तारे रौरु
कनामधेय शरीरस्योत्सेधः एकं धनुः त्रयो हस्ताः सप्तदशांगुलानि च चतुर्थप्रस्तारे भ्रांतसंज्ञकनारकाणां उत्से
धः धनुर्द्वयं द्वौ हस्तौ सार्धमंगुलं पंचमप्रस्तारे उद्भ्रांतनाम्नि दंडद्वयं द्वाविंशांगुलानि च तन्नारकोत्सेधः षष्ठप्रस्तारे संभ्रांतना
म्नि नारकधनुषां त्रयं द्वौ हस्तौ अंगुलान्यष्टादश सार्धानि च सप्तमप्रस्तारे असंभ्रांतनाम्नि नारकाणां धनुश्चतुष्टयं एको हस्तः
त्र्यंगुलानि च शरीरोत्सेधः अष्टमप्रस्तारे विभ्रांतनाम्नि नारकाणां दंडचतुष्टयं हस्तत्रयं एकादशांगुलानि सार्धानि च नारकाणां
उत्सेधः नवमप्रस्तारे त्रस्तनाम्नि नारकाणां पंचकं एको हस्तः अंगुलानि चतुर्विंशतिः शरीरोत्सेधः दशमप्रस्तारे त्रसितनाम
न्नि नारकाणां षट् धनूंषि सार्धांगुलचतुष्कं च शरीरप्रमाणं एकादशप्रस्तारे वक्रांतनाम्नि धनुषां द्वौ हस्तौ त्रयोदशांगुलानि
द्वादशप्रस्तारे अवक्रांतनाम्नि धनुषां सप्तकं एकविंशत्या सार्धांगुलेन च तत्प्रमाणं त्रयोदशप्रस्तारे विक्रांतनाम्नि
चापानि सप्त हस्तत्रयं षडंगुलानि च शरीरोत्सेधः प्रथमपृथिव्यां सीमंतकप्रस्तारे हस्तत्रयमिति शरीरं प्रथमपृथिव्यां नारक २५८
प्रमाणमतः द्वितीयायां पृथिव्यां नारकशरीरप्रमाणं प्रतिपादयन्नाह विदियाए ... पढमपुढवीए ... अंगुला
... पमाणस... बारस धणु रयणी अंगुलाणं च विदियाए विदियायां पृथ्व्यां ... रयणी द्वितीयायाः...

इतीदं पृथिव्यां शर्करायां नारकाणां विशेषः संगृहीतो शेषोत्सेधविशेषः ... उत्सेधः प्रमाणं ... पंचदश ... बारस द्वादश धणु धनूंषि रयणी रत्नयः हस्ताः अंगुला च अंगुलानि
च यथासंख्येन संबंधः द्वितीयायां पृथिव्यां एकादशप्रस्तारनारकाणामुत्सेधः पंचदशधनूंषि द्वौ हस्तौ
द्वादशांगुलानि अत्रापि मुखभूमिविशेषं कृत्वा उत्सेधं ... गुणितं मुखसहितं च ... मागतं
भागाः ... प्रथमप्रस्तारे स्तनकनाम्नि नारकाणामुत्सेधः धनूंषि
सप्त हस्ता ... अंगुलद्वयं च द्वितीयप्रस्तारे संस्तनकनामधेयनारकोत्सेधः ... विंशत्यंगुलानि च
... एकादशभागाः तृतीयप्रस्तारे मनकनाम्नि धनूंषि ... हस्ता ... दशांगुलानि षट् एकादशभागा नि च ...
धः चतुर्थप्रस्तारे वनकसंज्ञकनारकोत्सेधः दश दंडा द्वौ हस्तौ ... अंगुलानि ... एकादशभागानि पंचमप्रस्तारे
घाटनाम्नि ... एकादश दंडा हस्तः ... अंगुलानि दश एकादशभागाश्च शरीरोत्सेधः षष्ठप्रस्तारे संघाटसंज्ञकनार
कशरीरोत्सेधः द्वादश दंडाः सप्तांगुलानि ... एकादशभागाश्च सप्तमप्रस्तारे जिह्वाख्ये द्वादश दंडा हस्तत्रयं ... अंगुला
नि ... एकादशभागाश्चोत्सेधः अष्टमप्रस्तारे जिह्विकाख्य नारकोत्सेधः त्रयोदश दंडा एको हस्तः ... विंशत्यंगुला

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

निषट्चैकादशभागा ३ अष्टनवमप्रस्तरे लोलाख्ये नारकशरीरप्रमाणं चतुर्दशदंडा एकान्नविंशतिरंगुलानि सप्तैकाद
शभागाः ९ दशमप्रस्तरे लोलुपाख्ये नारकोत्सेधः चतुर्दश दंडाः त्रयो हस्ताः पंचदशांगुलानि नवैकादशभागा
एकादशप्रस्तरे स्तनलोलुपे नारकशरीरोत्सेधः पंचदश दंडा द्वौ हस्तौ द्वादशांगुलानि चेति तृतीयायां वालिका
प्रभायां नारकशरीरप्रमाणमाह ४ तदियाए पुढवीए णारइयाणं तु होइ उस्सेहो एकत्तीसं च धणू एगारहणीउ
रयणी य॥ तदियाए तृतीयायां पुढवीए पृथिव्यां वालिकाप्रभायां णारइयाणं नारकाणां उत्सेधो भवति ३।
कियानुत्सेधः एकत्तीसं च एकत्रिंशद्धनूंषि एगारस रयणी एकादश रत्नयः हस्ता मुष्टयो ज्ञात
व्याः तृतीयायां पृथिव्यां नवमप्रस्तरे नारकाणामुत्सेधो धनुषामेकत्रिंशत् एकारत्निश्च ज्ञातव्य इति शेषप्रस्तरेषु नार
कप्रमाणमत्रापि मुखभूमिविशेषं कृत्वा नवभिर्विभज्य तल्लब्धमिष्टगुणितं द्वितीयपृथिव्युत्कृष्टनारकोत्सेधमुखम
ध्ये निक्षिप्य कर्तव्यं तद्यथा प्रथमप्रस्तरे तप्ताख्ये नारकोत्सेधः सप्तदशदंडा एको हस्तो दशांगुलानि द्वौ त्रिभागौ च। २५७
द्वितीयप्रस्तरे तपननामनि नारको~~त्सेधः~~त्सेधः दंडानामेकान्नविंशतिर्नवांगुलानि त्रिभागश्च तृतीय
प्रस्तरे तपननामनि नारकोत्सेधः विंशतिर्दंडास्त्रयो हस्ता अंगुलानि च। चतुर्थप्रस्तरे तापनाख्ये नारकशरीरोत्सेधः

द्वाविंशतिर्धनुषां द्वौ हस्तौ षडंगुलानि द्वौ त्रिभागौ च पंचमप्रस्तरे निदाघाख्ये चतुर्विंशतिश्चापानि पंचांगुलानि एको
त्रिभागश्च षष्ठप्रस्तरे प्रज्वलिताख्ये नारकोत्सेधः षड्विंशतिर्धनुषां चत्वार्यंगुलानि सप्तमे उज्ज्वलितसंज्ञ
के नारकोत्सेधः सप्तविंशतिश्चापानि त्रयो हस्ता द्वे अंगुले त्रिभागौ द्वौ अष्टमप्रस्तरे संज्वलने एकान्नत्रिंशद्धनू
षां एको हस्त एकमंगुलं त्रिभागश्च नवमप्रस्तरे संप्रज्वलितसंज्ञे एकत्रिंशद्दंडा हस्तश्च एको नारकोत्सेध इति
चतुर्थ्यां पृथिव्यां नारकोत्सेधमाह चउत्थीए पुढवीए णारइयाणं तु होइ उस्सेहो बासट्ठिं चेव धणू
दोण्णि य रयणी य बोद्धव्वा॥ चउत्थीए चतुर्थ्यां पुढवीए पृथिव्यां पंकप्रभायां णारइयाणं नारकाणां
उत्सेधो भवति कियान् द्वाषष्टिर्धनूंषि द्वौ हस्तौ च रत्नी बोद्धव्यो ज्ञातव्यः चतुर्थपृथिव्यां सप्तमप्रस्तरे नारको
त्सेधप्रमाणमेतत् खडखडे नारकोत्सेधः तृतीयपृथिवीनारकाणामुत्कृष्टशरीरप्रमाणं मुखं कृत्वा सप्तसु प्रस्तरेषु सप्तमप्रस्त
रनारकोत्सेधं भूमिं च कृत्वा तयोर्विशेषं कृत्वा सप्तभिर्भागे हृते लब्धमिष्टगुणितं मुखसहितं कृत्वा वाच्यः तद्यथा प्रथमप्रस्तरे
आरसंज्ञके दंडाः पंचत्रिंशद्धनुषां द्वौ हस्तौ विंशतिरंगुलानि सप्तभागाश्चत्वारः द्वितीयप्रस्तरे ताराख्ये दंडाश्चत्वा
रिंशद्दंडाः सप्तदशांगुलानि एकः सप्तभागः तृतीयप्रस्तरे मारसंज्ञके चतुश्चत्वारिंशद्दंडा द्वौ हस्तौ त्रयोदशांगुला

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

निरुद्धनामा पूर्वं चतुर्थप्रस्तरे वर्द्धस्कनामके नारकोत्सेधः एकान्नपंचाशद्धनूंषि द्वाविंशत्यंगुलानि द्वौ च सप्तभागौ पंचम
प्रस्तरे तमकनामके धनुषां त्रिपंचाशत् द्वादश षडंगुलानि षट्सप्तभागाः षष्ठप्रस्तरे घडनामके नारकोत्सेधः ध
नुषां सप्तपंचाशत् त्रयोविंशत्यंगुलानि त्रयः सप्तभागाः सप्तमप्रस्तरे खडखडनामके इन्द्रके नारकोत्सेधः सूत्रोक्ताद्वाषष्टिर्धनु
षि द्वौ हस्तौ चेति पंचमपृथिव्यां नारकोत्सेधप्रकटनमिति   पंचमिपुढवीए णारइयाणं उस्सेहो सद
मोणपणवीसं धणुप्पमाणेणादव्वं   पंचमायां पृथिव्यां धूमप्रभानामधेयायां नारकाणां उत्सेधोऽर्द्धनवतिसदं
ज्ञातेपकं पणवीसं पंचविंशत्यधिकं धणुप्पमाणेण धनुःप्रमाणेन ज्ञातव्यं पंचमायां पृथिव्यां पंचमइन्द्रके नारकाणा
मुत्सेधः धनुषां प्रमाणेन शतमेकं पंचविंशत्युत्तरं ज्ञातव्यमिति   अत्रापि पूर्ववत्क्रमिकवृद्धिं कृत्वा विंशापंचप
ञ्चकोत्सेधमानाञ्जितमिति क्ष्मायाः गुणितेषु स्वमहितं कृत्वा शेषेन्द्रकाणां नारकाणां मुत्सेधो वाच्यः   तत्र प्रथमप्रस्तरे तमाना
मनि नारकोत्सेधः पंचसप्ततिर्द्वौ हस्तौ द्वितीयप्रस्तरे भ्रमनामके नारकोत्सेधः सप्ताशीतिर्द्वौ हस्तौ च तृतीयप्रस्त २५८
रे झषसंज्ञके इन्द्रके नारकोत्सेधः धनुषां शतमेकं चतुर्थप्रस्तरे अंधसंज्ञके नारकोत्सेधः धनुषां द्वादशोत्तरं शतं
तमिस्रकं पंचमप्रस्तरे तमिस्रसंज्ञके धनुषां पंचविंशत्युत्तरशतमिति षष्ठीपृथिव्यां नारकोत्सेधमाह   छट्ठीए

छट्ठीए णारइयाणं उस्सेहो दोण्णिसदा पण्णासा धणुप्पमाणेण विण्णेया   छट्ठीए षष्ठ्यां पृथिव्यां णारकीय
ति नारक्यां छट्ठीपृथिव्यां णारइयाणं नारकाणां उस्सेहो उत्सेधः दोण्णिसदा द्विशतधनुषां शतद्वयं
पण्णासा पंचाशदधिकं धणुप्पमाणेण धनुषां प्रमाणेन विण्णेया विज्ञेयं   षष्ठ्यां पृथिव्यां तमःप्रभायां तृतीयप्रस्तरे
नारकाणामुत्सेधः धनुषां प्रमाणेन द्विशतं पंचाशदधिकं विज्ञेयं   अत्रापि मुखभूमिविशेषादिक्रमेण शेषे
न्द्रकनारकाणामुत्सेधः आनेतव्यः   तद्यथा तमःप्रभायां प्रथमप्रस्तरे हिमनामनि इन्द्रके नारकाणामुत्सेधः धनुषां
शतमेकं षट्षष्ट्यधिकं द्वौ हस्तौ षोडशांगुलानि द्वितीयप्रस्तरे वर्द्दलनामइन्द्रके धनुषां शतद्वयमष्टाधिकं हस्तश्चैकः
[illegible] तृतीयप्रस्तरे लल्लकनामइन्द्रके नारकोत्सेधः सूत्रोक्तं धनुषां शतद्वयं पंचाशदधिकं विज्ञेयं
इति सप्तम्यां पृथिव्यां नारकप्रमाणमाह   सत्तमिपुढवीए णारइयाणं उस्सेहो पंचवधणुसयाइं ।
पमाणदो चेव बोधव्वा   सत्तमिए सप्तम्यां पुढवीए पृथिव्यां महातमःप्रभायां णारइयाणं नारकाणां उस्सेहो
उत्सेधः पंचवधणुसयाइं पंचैव धनुःशतानि पमाणदो चेव प्रमाणतः स्वेनान्यतः बोधव्वा बोद्धव्या
नि सप्तम्यां महातमःप्रभायामवधिस्थानेन्द्रकनामनि नारकाणामुत्सेधः प्रमाणतः पंचैव धनुःशतानि निर्बाध

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कानीति एवमहसु पृथिवीप्रस्तरकीयेन्द्रकश्रेणिबद्धप्रकीर्णकभेदेन नारकाणां त्रैलो
क्यस्वकीयेन्द्रकनामकोऽलं मध्यमप्रमाणं वदितव्यः प्रथमायां पृथिव्यां प्रथमप्रस्तरे सीमन्तकेन्द्रकनाम निर्मद्दा दिक्षु श्रेणि
बद्धनरकाणि एकान्नपञ्चाशदेकान्नपञ्चाशदिति विदिक्षु चाष्ट चत्वारिंशदष्ट चत्वारिंशदिति विदिक्षु च
... एवमष्टावष्टानि ... यावदवधिस्थानस्य चत्वारि दिक्षु श्रेणिबद्धा
नि प्रथमायां पृथिव्यां त्रिंशल्लक्षाणि नारकाणां तान्येव श्रेणिबद्धेन्द्रकरहितानि पुष्पप्रकीर्णकानि द्वि
तीयायां पञ्चविंशतिलक्षा नारकाणां तान्येव श्रेणिबद्धेन्द्रकरहितानि पुष्पप्रकीर्णकानि तृतीयायां पञ्चदश
लक्षा नारकाणां चतुर्थ्यां दशलक्षा नारकाणां पञ्चम्यां त्रीणि लक्षा नारकाणां षष्ठ्यां पञ्चोनैकलक्षं नारकाणां
सप्तम्यां पञ्च नारकाणां सर्वत्र श्रेणिबद्धेन्द्रकरहितपुष्पप्रकीर्णकानीति प्रमाणं व्यावर्णितं देहोऽपि व्यावर्णि
तः ... प्रमाणस्य कथनेन नारकाणां शरीरं वीभत्सं २५५
... नामहुण्डकसंस्थानं ... सामिकलो
हि प्रकीर्णमिति देवानां शरीरं व्यावर्णितं तत्प्रमाणं मतस्तदर्थमिदं पणवीसं असुराणं सेसकुमाराणं

दसधणु चेव वेंतरजोइसियाणं दससत्तधणू मुणेयव्वा भवनवासिव्यन्तरज्योतिष्ककल्पवासिनो देवा
... भवनवासिनां तावत्प्रमाणं व्यावर्णयति पणवीसं पञ्चविंशतिः पञ्चनिरधिका विंशतिः
... असुरकुमाराणां सेसकुमाराणां शेषकुमाराणां नागविद्युत्सुपर्णाग्निवातस्तनितोदधिद्वीप
दिक्कुमाराणां ... दशदण्डाः चशब्दः समुच्चयार्थः तत्र सामानिकत्रायस्त्रिंशत्पारिषदात्मरक्षलो
कपालानीकप्रकीर्णकाभियोग्यकिल्बिषिकानामेतत्प्रमाणं शरीरस्य वेदितव्यं व्यन्तराः किन्नरकिंपुरुष
महोरगगन्धर्वयक्षराक्षसभूतपिशाचाः जोइसियाज्योतिष्काः सूर्याचन्द्रमसौ ग्रहनक्षत्रप्रकीर्णकतारकाश्च
ज्योतिष्काः व्यन्तरज्योतिष्काश्च तेषां व्यन्तरज्योतिष्काणां दससत्तधणू दशसप्त च धनूंषि यथासंख्येन व्यन्तराणां दशध
नूंषि ज्योतिष्काणां सप्तधनूंषि सामानिकत्रायस्त्रिंशल्लोकपालवर्जितशेषनिकायानां च शरीरस्योत्सेधः ज्ञा
तव्यः भवनवासिनो दशप्रकारा भवन्ति तत्र प्रथमप्रकारस्य असुरकुमारस्य सामानिकादिसहितस्य
शरीरोत्सेधः पञ्चविंशतिधनूंषि ... नागकुमाराणां विद्युत्कुमाराणां सुपर्णकुमाराणां वातकुमाराणां स्तनि
तकुमाराणामुदधिकुमाराणां द्वीपकुमाराणां दिक्कुमाराणां सामानिकादिसहितानां च दशदण्डाः शरीरस्योत्से

+ ... + अग्निकुमाराणां + २

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

॥ व्यंतराणामष्टप्रकाराणां स्वदेवदलितलानां दशधनूंषि शरीरस्योत्सेधः ज्योतिष्काणां च पंचप्रकाराणां स्वदेवदलिता
नां सप्तदंडाः शरीरस्योत्सेधः ज्ञातव्यः इति ॥ तिर्यग्लोके व्यवस्थितानामतस्तद्वाराणां तिरश्चां च स्वप्रमाणत्वात् उक्तं
ख्यातानां मनुष्याणां मुत्कृष्टं प्रमाणमाह अथ णुसदस्सुत्सेधं चउउरंगमिंति नागन्नमीसु पणवीसं पंचसदा
वोधणकम्मल्लमीसु अथ णुसदस्सुपदधनुषां सदस्राणि वल्लसंधं वत्सधं शारीरप्रमाणं चउचत्तारिसदस्सुणि
धनुषाण्युत्सेधः सदस्रं धनुषां इष्ठतिग्रामुण्णहंति सर्वाचार्यासागरमीसु लागन्तमिपुदशाप्रकारकल्पपादपापल
त्तिनाइ पणवीसपंचविंशति पंचसदापंचशतानि धनुषां दोषबानाधव्यानिज्ञातव्यानि कम्मभूमीसु कर्मभूमि
षु पंचसु भरतैरावतविदेहेषुत्तागन्नमिदुं कृतमधमजघन्यासु मनुष्याणां उत्सेधं यथासंख्यं षट् चत्वारि सदस्रा
णि धनुषां मनुष्याणामिति कर्मभूमिषु च मनुष्याणामुत्कृष्टमुत्सेधं शतपंचकं पंचविंशत्यधिकमिदं तीति
आधन्याइवानां कल्पवासिनां तावदुत्सेधमाह सोहम्मीसाणसुय देवा खलु होंति सत्तरयणीउ वत्तवयर 260
यणीउ सणक्कुमारमाहिंदे सोहम्मीसाणसु पसुधम्मानामसत्तात्स्योत्तवः सौधर्मइंद्रस्तेन सह च
रितं विमानं कल्पवासा धर्म्मश्चैशानश्च सौधर्म्मशानौ तयोः सौधर्म्मशानयोः अणिवद्धप्रकीर्णकसहितयोः

देवोस्या इन्द्रसामानिकत्रायस्त्रिंशत्पारिषदात्मरक्षलोकपालानीकप्रकीर्णकाभियोग्यकिल्बिषिकाः खलु।
स्फुटं सप्तरत्न्यः सप्तहस्ताः बत्तवयपडवेचरयणीउ रत्नयः हस्ताः सणक्कुमारयसनत्कुमारच मा
हिंदमाहेन्द्रसौधर्म्मशानयोः कल्पयो देवाः इन्द्रादयः शरीरप्रमाणेन सप्तहस्ता भवंति सनत्कुमारमाहेन्द्रयोः शुक
लपार्श्वे इन्द्रादयः षट्रत्नयः प्रमाणेन भवंतीति शेषकल्पेषु देवोत्सेधं प्रतिपादयन्नाह बंभयलंतववियक
प्पे खलु होंति पंचरयणीउ चत्तारियरयणीउ सुक्कसहस्सारकप्पेसु बंभब्रह्मकल्पे लंतव वियलांतवका
पिष्ठक ल्पत्राद्य अल्पकर्मलिसंबध्यत खलु स्फुटं ल्पकत्वसर्वमंतरदेवा होंति भवंति पंचरयणीउ पंचरत्नयः देवाः
यनुष्ठानततमदसंबधः सर्वदेवा हस्ताः चत्तारियचतस्रश्चरयणीउ रत्नयः हस्ताः सुक्क शुक्रकल्पसहस्सारमह।
स्रारकल्पश्चत्वारि कल्पशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते तपलक्षणमात्रमेतद्रतनान्यपातमपि ब्रह्मोत्तरकापिष्ठम
हाशुक्रशतारसहस्रारकल्पानां प्रत्येकमिद्रश्रेणिबद्धप्रकीर्णकानां च ब्रह्मब्रह्मोत्तरलांतवकापिष्ठेषु चतुर्षु क
ल्पेषु देवा इन्द्रादयः पंचहस्ताः प्रमाणेन भवं ति तथा शुक्रमहाशुक्रशतारसहस्रारेषु चतुर्षु कल्पेषु देवा
इन्द्रसामानिकादयश्चत्वारो हस्ताः शरीरप्रमाणेन भवंतीति आनतादिषु प्रमाणमाह आणदपाणदकप्पे।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अचुदाउ दुवेतिरयणीउ तिण्णरयणीउ ओअद्धो आरणच्चुदेवावि   आणद॰ नतकल्पे पाणयआणतक
४२३ ल्पकल्पाढः चत्पकर्ममनिसेवधांत अचुदाउअर्वाधिकात्रिसोगवयः अर्यादस्माः दस्मार्द्धचदवतित्वतिरया।
णीउरत्नय। तिपवयतिसद्धर। यणीउरत्नयोवावत्यातानवो: आरणच्चुदेवविआरणाच्युतयोरपिआरणक
ल्पअच्युतकल्पयआनतप्राणतकल्पयोर्द्वोवाइद्वादयअर्वाधिकअर्यादस्मा। शरीरप्रमाणंनबाद्धव्यं आरणा।
च्युतकल्पयोश्चदेवाइद्वादय अर्यादस्मा। शरीरप्रमाणनबाधव्यमिति नवग्रैवेयकदेवशरीरंप्रतिपादयन्नो
ह हिट्ठिमगेविज्जस्सय अड्ढाइज्जादुवेतिरयणीउ मज्झिमगेविज्जेसुय वेरयणीदोइज्जस्सेदा हिट्ठिमगे
विज्जेसुअधो ग्रैवेयकेषुअधोव्यवस्थितायेत्रयः ग्रैवेयककल्पास्तेषुअड्ढाइज्जा अर्द्धाधिकरत्निद्वयंअर्द्धद्व
तीयइत्यावद्भवतिदतः मज्झिमगेविज्जेसुय मध्यमप्रदेशास्थितेषुत्रिषुग्रैवेयकेषुवेरदणी द्वरत्नीयादस्मादाइज्जवति
उप्पसेदाउस्सेधः शरीरप्रमाणंग्रैवेयककल्पानवेति तत्रअधोधस्तकः कल्पअधोमध्यमोद्वितीयः कल्पः अध ५६१
उपरिस्तृतीयः कल्पः एतेषुकल्पेषुत्रिषुदेवाः अर्द्धत्रिरत्निअर्द्धाधिकाद्वादस्माशरीरप्रमाणं नसवंति तथाअधो
मध्यमः कल्पः एकः मध्यममध्यमकल्पः द्वितीयः मध्यमोपरिकल्पस्तृतीयः एतेषुत्रिषुकल्पेषुदेवाअर्द्धमिदाद्वि

दस्मोत्सधानवेतीति उपरिग्रैवेयकदेवशरीरोत्सेधमनुत्तरदेवोत्सेधंचाह   उवरिमगे॰ज्जेसुय दिवड्ढीरयणी
४२४ नवयउस्सेदा अणुदिसाणुत्तरदेवा एयारयणीसरीराणि   उवरिमगेविज्जेसुय उपरि ग्रैवेयकेषुप्रदेशाव
स्थितेषुदिवड्ढरयणी अर्द्धाधिकरत्निः दस्मात्एकंचदस्मोर्द्धंतवयनवत् उस्सेदाउस्सेधः उपर्यधएकः कल्पः।
उपरिममध्यमोद्वितीयः कल्पः उपर्युपरिस्तृतीयः कल्पः एतेषुत्रिषुग्रैवेयककल्पेषुदेवानामुत्सेधः एकोदस्मादः। + शरीरे + ४
र्द्धंनवयर्दापिसर्वकल्पाः विद्यते आगमतस्त्रातव्याइति अणुदिसअणुत्तरदिशाकल्पेनवसुविमानेषुअणुत्तरअ
नुत्तरकल्पेचपंचसुविमानेषुदेवाअर्द्धमिदाएगारयणीसरीराणिएकदस्मादप्रमाणाअनुदिशानुत्तरकल्पयो।
अनुत्तरविमानेषुदेवाः एकदस्मशरीरोत्सेधानवेतीति एवंमनुष्यनारकाणांप्रमाणंएकैकंदत्तप्रत्येकंदत्तम्।
पर्याप्तिपाहनिरमाम एकेंद्रियादिपंचेंद्रियपर्यंतानांशरीरोत्सेधं कारणजघन्यदेहमाह   सागमसंखवज्जदिमं जंदेहं
अंगुलस्संतंदेहं एइंदियादिपं॰ंदिया तदेहंजहण्णं   नागनाग: असंखवज्जदिमंअसंख्यातजदेहंयउपचयः
यावानिति यः पंचपरिणामं अंगुलस्यअसंख्यातअंगुलस्यतदेहंमत्रप्रचयस्तावान्पिंडस्तत्परिणामं एकेंद्रियादि एकेंद्रियश्च
दिर्येषांतएकेंद्रियादयः पंचेंद्रियांतपंचेंद्रियांतानांयेषांतेपंचेंद्रियांताः एकेंद्रियाः। इत्यत्रतत्पंचेंद्रियांताश्चतेक

+५+४

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

।। ड्रियादिपंचेंद्रियांताः तेषां देहः शरीरं एकेंद्रियादिपंचेंद्रियांतदेहः एकेंद्रियद्वींद्रियत्रींद्रियचतुरिंद्रिय
पंचेंद्रियाणां शरीरं तु देहस्य घनांगुलस्य असंख्यातखंडे कृते तत्र एकखंडोपचयाद्यावान् देहो यस्मात्तस्माद्वन्मात्रो दे
हः शरीरं जघन्येन एकेंद्रियादिपंचेंद्रियपर्यंतानामिति तेषामेवोत्कृष्टदेहप्रमाणं प्रतिपादयन्नाह ॥ साहियस
हस्समेयं तु जोयणाणं हवे उक्कस्सं एइंदियस्स देहं तं पुण पउमत्ति णायव्वं ॥ साहियसहस्सेमेकेन वर्त्तते इ
ति साधिकं एकोशद्वयं सहस्रमेयं सहस्रमेकं तु एकमेव सहस्रं जोयणाणं योजनानां हवे जायते उत्कस्सं उत्कृ
ष्टः एइंदियस्स एकेंद्रियस्य देहं देहः शरीरं तं पुण स पुनः पउमत्ति णायव्वं पद्ममिति ज्ञातव्यं तत्र पृथिवीकायादि
वायुकायांतानां त्रसानां च एतावन्मात्रदेहस्य निराकरणाद् एवं योजनानां सहस्रमेकं साधिकं च तन्मात्र एकेंद्रि
यस्य देहः स पुनर्देहो वनस्पतिकायस्य पद्मसंज्ञकस्य ज्ञातव्यः प्रमाणप्रमाणं वक्ष्यमाणं देहं कृत्वा निर्दिशति द्वींद्रि
यादीनामुत्कृष्टदेहप्रमाणमाह ॥ संखो पुण बारसजोयणाणि गोम्मी हवे तिकोसं तु भमरो जोयणमेगं मच्छो पु २६२
ण जोयणसहस्सं ॥ संखो पुण शंखः पुनः द्वींद्रियः बारसजोयणाणि द्वादशयोजनानि द्वादशयोजनो वा गोम्मी
गोपालिका खर्जूरिकोवालवलवर्त्तिकासंतत्रिकोशं त्रिकोशमात्रः त्रींद्रियः भमरो भ्रमरो मक्षकरश्चतुरिंद्रि

यः जोयणमेगं योजनमात्रः गव्यूतिचतुष्टयप्रमाणं मच्छो पुण मत्स्यः पुनः जोयणसहस्सं योजनसहस्रः द्वींद्रियाणां
मध्ये उत्कृष्टदेहः शंखः स च द्वादशयोजनमात्रः त्रींद्रियाणां मध्ये उत्कृष्टदेहः गोम्मी सा च त्रिकोशायामा चतुरिंद्रियाणां
मध्ये उत्कृष्टदेहो भ्रमरः स च भ्रमरः योजनप्रमाणः पंचेंद्रियाणां मध्ये उत्कृष्टदेहो मत्स्यः स च योजनसहस्रायामप्रमाणं अपि
प्रमाणं सूत्रनिर्दिष्टं तयताः ते जंबूद्वीपस्यापि परिधिप्रमाणमाह ॥ जंबूदीवपरिही तिण्णिवलक्खं च सोलहसहस्सं
दवदुजोयणसया सत्तावीसा य होंति बोद्धव्वा ॥ तिण्णिवगाउयाइं अट्ठावीसं च धणुसयं तहाणियं तेरसय अंगु
लाइं अद्धंगुलमेवं सविसेसं ॥ जंबूद्वीपः योजनलक्षविष्कंभः एतावत्परिधिप्रमाणस्यान्यथानुपपत्तेः तस्य च
ग्रहणं बहुप्रमाणविकल्पसंग्रहणं जंबूद्वीपप्रमाणग्रहणं तस्य च येनुगमः द्वीपसमुद्रायामप्रमाणज्ञापनार्थं तत्।
यात्र प्रमाणकथनं उत्कृष्टदेहप्रमाणं एकेंद्रियादीनामवस्थानज्ञापनार्थं मित्यर्थः ता योजनलक्षं जंबूद्वीपविष्कंभवर्गं दश
गुणं च कृत्वा वर्गमूलं च गृहीत्वे वर्गवर्तिजंबूद्वीपपरिधिः जंबूद्वीपोपलक्षिताद्वीपा जंबूद्वीपाः संख्यातद्वीपसमुद्रा
णां मध्ये नानिरंतरदीयतां सर्वेषां विष्कंभायामपरिधिप्रमाणं परिरिय परिधिः परिसपः जंबूद्वीपस्य परिधिः जंबूद्वीप
परिधिः तिण्णिवलक्खं त्रीणि लक्षाणि सोलसहस्सं षोडशसहस्राणि वेदुजोयणसया द्वे च योजनानां शतसत्तावी

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सर्यसर्वत्रिंशन्निश्रुयोजनानां सर्वत्र संबंधः इति तिलवं निर्वोधव्यो भवति जंबूद्वीपस्य परिधिः प्रमाणं योजनानां त्री
णि लक्षाणि षोडशसहस्राणि योजनानां गतयोजनानां सप्तविंशत्यधिकं योजनानां मध्यवर्तिनं दृष्टं निर्दिशो जंबूद्वी
पपरिधिः योजनानां त्रीणि लक्षाणि षोडशसहस्राणि द्वे शते सप्तविंशत्यधिके तथा त्रिगव्यूतं गावांड़ंगव्यू
तानि क्रोशाः अष्टाविंशं च अष्टाविंशत्यधिकं धनुषां सदेशं तेन ग्रंथे कथितं तस्य च त्रयोदशानि च अंगुलानि अं
गुलानि च अर्धांगुलं च अर्धांगुलं च यवं अवमं सविशेषः एव सातिरेकः किंचिदधिकः तेन विशेषेण सदवा
त्रेतः तिसविशेषं अर्धांगुलं सं बंधः त्रीणि गव्यूतानि धनुषां च गतं सष्टाविंशत्यधिकं त्रयोदशानि च अंगुलानि स
विशेषं सर्द्धांगुलं चेति जंबूद्वीपमादिं कृत्वा क्रियते द्वीपानां नामान्याह जंबूदीवो धायइ संडो पुक्खरवरो
य वरुणदीवो खीरवरो घयवरो खोदवरदीवो णंदीसरोय अरुणो अरुणाभासोय कुंडलव
रोय संखवरो रुयग भुजगवरो कुसवर कुंचवर दीवे जंबूदीवो जंबूद्वीपः धायइसंडो धातकीखं २६२
डो द्वितीयो द्वीपः पुक्खरवरो पुष्करवरस्तृतीयो द्वीपः तस्य तथा दीवो द्वीपः वारुणिवरः वारुणीवरः चतुर्थो द्वीपः खी
रवरो क्षीरवरः पंचमो द्वीपः घयवरो घृतवरः षष्ठो द्वीपः खोदवरो क्षोदवरः सप्तमो द्वीपः णंदीसरोय नंदीश्वरः अष्टमो

= जैन गवन =

द्वीपः अरुणो अरुणो नवमो द्वीपः अरुणाभासोय अरुणाभासः दशमो द्वीपः कुंडलवरोय कुंडलवरः एकादशो द्वीपः
संखवरो शंखवरो द्वादशो द्वीपः रुयग रुचकस्त्रयोदशो द्वीपः भुजगवर भुजगवरः चतुर्दशो द्वीपः कुसवर कुशव
रः पंचदशो द्वीपः कुंचवरदीवे क्रौंचवरद्वीपः षोडशः एवं नामानि गृहीत्वा विष्कंभप्रमाणमाह एवं दीवसमुद्दा
दुगुणा दुगुणा य वित्थडा असंखेज्जा एदे दु तिरियलोए सयंभुरमणोदहिं जाव एवं अनेन प्रकारेण दीवसमु
द्दा द्वीपसमुद्राः दुगुणा दुगुणा य वित्थडा द्विगुणो द्विगुणो विस्तारो विष्कंभो येषां ते द्विगुणद्विगुणविस्ताराः कियं
तः असंखेज्जा असंख्याता संख्याप्रमाणमतिक्रांताः जंबूद्वीपविष्कंभात् लवणसमुद्रो द्विगुणविष्कंभो लवणस
मुद्राद्धातकीखंडो द्वीपो द्विगुणविष्कंभः अनेन प्रकारेण द्वीपात्समुद्रो द्विगुणविस्तारः समुद्राच्च द्वीपः अतः सर्वे
द्वीपसमुद्रा द्विगुणा द्विगुणविस्तारा असंख्याता भवंति ननु समुद्रस्य द्वीपस्य च कृतो लवणद्वीपसमुद्राणामेतदपि कृतः सा
दवर्तनपर्वतनामादिवत् कुत्र व्यवस्थिता इत्याशंकायामाह एदे दु तिरियलोए एते तु द्वीपसमुद्राः क्रियंतः साकारं
कुमावायां न क्रियते संभवंतु रमणोदहिं स्वावत्स्वयंभूरमणोदधिं स्वयंभूरमणपर्यंता असंख्याता द्वीपसमु
द्रा द्विगुणा द्विगुणविस्तारा द्रष्टव्या इति असंख्याता इति न ज्ञायते कियंतः इत्युक्ते तत्संख्यानिर्णयार्थमाह जावदि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

= उर्षाः ६ कुमारो ~~स्तरोम्भ्रास्मि सर्वेति~~ २ = महायोजन ९८ = वर्षशतेशतेगतेर केकारोम एकखंडं ते

मावद्याम अद्धाउज्ञाणंमागरूवमाण तावदियाकुंगमा हवंतिदीवासमुद्दाय जावदियाजीवंतिया
वन्मा त्राणिउद्धारउद्धाराणिउद्धारपल्योपमानि भुयावंतिरामाणिअद्धादिज्ञाणअर्द्धतीयेयोःअर्द्धयो
र्द्धोउकियाःसागरूवमाणसागरोपमयोःतावदियातावंतस्मात्राखंडस्फुटंरोमखंडुद्धारखुरामाणि रोरो
मायाणिहवंतिसवंतिदीवाद्वीपाःसमुद्दायसमुद्राःअंजमाणयोजनानिवगाढविक्कं मायामंकुत्वासमसरात्रा
तातमात्रोगरराद्य, मार्ग, नोग . प्रक्षिप्ततत्रयावन्मात्राणिमृग्राणितावन्मात्राणिवर्षशतानिहृत्वा
तत्रतावन्मात्राःसमयाः व्यवहारपल्योपमंनाम व्यवहारपल्योपमचकंकरामअसंख्यातवर्षकोटीसमयमा
त्रान्ननागाहकृत्वावर्षशतसमयंअकंकरखंडंउत्पतत्रयावन्मात्राःसमयांस्तावन्मात्रउद्धारपल्योपमंल
वति उद्धाग, पापमानितदशकोटीकोटीमात्राणिगृहीतकंउद्धारमागरंकंभवति तावन्मात्रयोर्द्धयोःसा
गरोः सागरोपमयोर्यावन्मात्राणिउद्धारपल्योपमानितद्वयावन्मात्राणिरामाणितावन्मात्राःस्फुटंद्वीपस २६४
मुद्राभवंति तत्रद्वीपसंदानसमुद्राणांचयदणांचसंजातंतत्रनज्ञायते किंमतिधानास्मिइत्याशंकायामा
द जंबुद्दीवेलवणा धादइसंडयकालउदहीय सेसाणंदीवाणं दीवसरिसणामयाउदही जंबूदीवे

= इक्षुरस मधुररसा

जंबूद्वीपलवणालवणसमुद्रः धादइसंडय धातकीखंडेच कालउदहीय कालोदधिद्वीपसमुद्रः सेसाणंशे
षद्वीपानांद्वीपधातकीखंडवर्जितद्वीपानांद्वीपवृद्धिगता आपांयेषांतद्वीपाजलरहितमध्यउदज्ञास्तछुद्दी
वसरिसणामयाद्वीपःसदृशानिसमानानिनामानियेषांतद्वीपसदृशनामानःउदधीउदकानिधीयंतेयेषुत
उदधयःसमुद्राः जंबुद्वीपलवणसमुद्रः धातकीखंडेचकालोदधिसमुद्रःशेषद्वीपषुअन्यद्वीपषुयेसमुद्रास्ते स्वकीय
स्वकीयद्वीपनामसंज्ञकाभवंतीति एतेसमुद्रालवणोदादयः किंसमानरसाभवंतीत्याह पत्तेयरसाचत्तारि
सायरातिणिहुंतिउदयरसा अवसेसायसमुद्दा खोदरसा होतिणायव्वा पत्तेयरसा प्रत्येकंपृथककृरा
सःस्वादोयेषांतेप्रत्येकरसाःभिन्नस्वादाःचत्तारिचत्वारःसायरासमुद्राःतिण्णित्रयोहोतिभवंतिउदयरसाउ
दकमात्रउदकंरसोयेषांतेउदकरसाःपानीयरसाः पानीयरसाःपानीयरससदृशाः अवसेसाय अवशेषाश्च एते
भ्योन्येसमुद्रासमुद्राःखोदरसाः इक्षुरसाः इक्षोरसइवरसोयेषांतेइक्षुरसाःमधुररसस्वादुमानीयाः होंति
भवंतिज्ञातव्याज्ञातव्याःचत्वारःसमुद्राःप्रत्येकरसास्त्रयउदकरसाइत्याशंकायामाह वारुणिवरखीरव
रो घदवरलवणायहोंतिपत्तेया कालोउरकरउदही सयंभुरमणोयउदयरसा वारुणिवरवारुणीवरः

Gangotri ... Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

समुद्रः वारुणीमद्यविशेषः स्तस्याइवरसो यस्य सवारुणीरसः वारुणीवरः खीरवरे क्षीरवरः क्षीरस्येवरसइवरसो
यस्य सक्षीररसः क्षीरवरः घदवरघृतवरः घृतस्येवरसइवरसोयस्य सघृतरसः लवणोयलवणोदे लवणस्येवरसइ
वरसोयस्य सलवणरसः लवणसमुद्रः इतिनिर्वृतिप्रत्याख्यानकस्मात्पतेचत्वारो वारुणीवरादयः समुद्रानिन्न
रसानिर्वृतीति कालोकाल उक्करवरः उदधीसमुद्राः स्वयंभुरमणास्वयंभूरमणोदे उदयरसा उदकरसा उदकं
रसोयेषां तउदकरसाः कालोदधिपुष्करोदधीसमुद्राः स्वयंभूरमणश्चैतेउदकरसाः एतेभ्यः पुनःशेषा इक्षुरसाः समु
द्राइति अथकेषुसमुद्रेषु जलचराः संतिकेषुनसंतीत्याशंकायामाह लवणेकालसमुद्दे सयंभुरमणेय
होतिमच्छाउ अवसेससमुद्देसुणत्थि मच्छावमयरावा लवणे लवणसमुद्रेकालसमुद्देकालुसमुद्रे
स्वयंभुरमणे स्वयंभुरमणसमुद्रेचजलचरा निवृति मच्छा मत्स्याः उपलक्षणादन्येपिजलचरामत्स्यग्राहस्येचोपलक्ष
णत्वात्तत्र मकरप्रतिपक्षेत्र अवसेससमुद्देसु अवशेषेषु समुद्रेषु पात्यांः न्यस्तसमुद्रेषु णत्थिनसंतिनविद्यंतेमच्छायमत्स्या २६५
श्वमयराबामकरावाचग्राहादन्येपिजलचराः नसंतिउपलक्षणमात्रत्वात् वाप्रतिषेधस्यलवणसमुद्रेकालो।
दधौस्वयंभुरमणसमुद्रेचमत्स्यामकराअन्येचजलचराद्वींद्रियादयः पंचेंद्रियपर्यंताः संतिपतेभ्योऽन्येषुसमुद्रे

षुमत्स्यामकराअन्येचद्वींद्रियादिपंचेंद्रियपर्यंताजलचरानसंतीति अथकिंप्रमाणाजलचराएतेष्वित्याशंकायामा
ह अट्ठारसजोयणिया लवणेणवजोयणाणदिमुहेसु छत्तीसगायकालोददिम्मि अट्ठारसणदिमुहेसु
अष्टादशयोजनिया अष्टादशयोजनानिप्रमाणंयेषांतेष्टादशयोजनाः लवणे लवणसमुद्रेणवजोयणानवयो
जनानिप्रमाणंयेषांतेनवयोजनाः णदिमुहेसुनदीनांमुखानिनदीमुखानितेषुनदीमुखप्रदेशेषुगंगासिंधुनदी
नांसमुद्रप्रवेशे छत्तीसगायषड्भिरधिकात्रिंशत्प्रमाणंयेषांतेषड्त्रिंशकाः षट्त्रिंशद्योजनप्रमाणा; कालो।
ददिम्मि कालोदधौ अट्ठारस अष्टादशयोजनप्रमाणाः यद्यप्यत्रयोजनशब्दोनश्रूयतेसर्वत्रिसमासेतत्तत्रा।
प्यधिकृतत्वात् न्यस्याअनत्वान्नलप्तनिर्दिष्टवालवणसमुद्रे अष्टादशयोजनप्रमाणामत्स्यातत्रचनदीमुखेषु
चनवयोजनप्रमाणामत्स्याः कालोदधौपुनर्मत्स्याः षट्त्रिंशद्योजनप्रमाणातत्रचनदीमुखेषुअष्टादशयोज।
नप्रमाणामत्स्यानामुपलक्षणमेतत् अन्येषामपिप्रमाणमुत्कृष्टव्यमिति स्वयंभुरमणेमत्स्यानांसर्वोत्कृष्टदेहप्र।
माणंजघन्यदेहप्रमाणंचप्रतिपादयन्नुत्तरसूत्रमाह साहस्सियाउमच्छा सयंभुरमणंमिपंचसदियाउदेह
स्समवरदेहंकुंथुपमाणंजलचरेसु साहस्सियाउसाहस्रिकाःसहस्रयोजनानांप्रमाणंसाहस्रिकाः अ

... Digambar Jain Institute ...

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

त्रापियोजनशाहोदृष्टव्यः सयंभुरमणं हि स्वयंभुरमणसमुद्रे पंचसदियोपंचशतानि प्रमाणं योजनानां पंचशति
कानदीमुखे द्विनिर्द्दष्टव्यमं पिकागन् उत्कृष्टतनं स्वयंभुरमणेमत्स्याः सहस्रयोजनप्रमाणानदीमुखेषु पंचशत
योजनप्रमाणाः देहस्मदेहस्यशरीरस्य ... स्मानवैकुन्थेषुषु अल्पं वं कं थुपमाणं कंशुप्रमाणंजलचरे।
षुजलचरेषुसर्वजलचराणांमध्यमत्स्यस्यदेहप्रमाणंसर्वोत्कृष्टंयोजनसहस्रंसर्वजघन्यंषुष्ठंकंशुप्रमाणः केषां
चिज्जलचराणांदेहइति पर्याप्तापर्याप्तत्वमास्तत्यजलचरस्थलचरखचराणांदेहप्रमाणयोत्तरसूत्रमाह जल
थलखगमरुच्छिम तिरियअपज्जत्तया विहत्थीउ जलसंमुच्छिमपज्जत्तयाण तहजोयणसहस्सं जजथल
स्वाजलंचस्थलंचखंचजलस्थलखानितेषुगच्छंतीतिजलस्थलखगाः जलचरस्थलचरखचराः समुच्छिमंसम्मूर्छि
माः गर्भोपपातजन्मनोऽन्ययोत्पन्नाः तिरियतिर्यंचः देवमनुष्यनारकाणांमन्येजीवा अपज्जत्तयअपर्याप्तकाः
अमंपर्याप्तिषट्पर्याप्तयः विहत्थीउवितस्तिकाः द्वादशांगुलप्रमाणाः अथवाजलस्थलखगसंमूर्छिमतिर्यगपर्या २६६
प्तानांदेहप्रमाणंवितस्तिः जलसमुच्छिमपज्जत्तयाणंजलसंमूर्छिमास्तेचतेपर्याप्तकाश्चजलसमूर्छिमपर्याप्तकाः
तेषांजलसमूर्छिमपर्याप्तिकानांचअथवाजलयदणनजलचरोरहंतेप्रकृतत्वात्तजोयणसहस्संयोजनानांसह।

---

४३४ स्रजलचरसंमूर्छिमपर्याप्तकानामुत्कृष्टंदेहप्रमाणंयोजनसहस्रमिति पुनरपितदेवाश्रित्यगर्भजत्वंवाश्रित्य
उत्कृष्टदेहप्रमाणमाह जलथलगब्भअपज्जत्तु खगथलसमुच्छिमायपज्जत्ता खगगब्भजायउभएउक्कोस
तोधणुपुहत्तं जलथलगब्भअपज्जत्तजलेषुदकेस्थलेग्रामनगराटवीपर्वतादिगर्तेखियाउदरेवस्त्रिपटले
आदिलषदशाजलस्थाजीवाः जलः स्थलस्थाजीवाः स्थलागर्भजाताजीवागर्भाइत्युच्यंते तास्थातासाहचर्यात्
यथामंचाः क्रोशंतिवदुर्घावंतीतिनपर्याप्ताअपर्याप्ताअनिष्पन्नाहाराादिषट्पर्याप्तयः जलाश्चस्थलाश्चजल
स्थलास्तेचतेगर्भाश्चजलस्थलगर्भास्तेचतेअपर्याप्ताश्चजलस्थलगर्भापर्याप्तागर्भजाजलचराः स्थलचराश्चये
अपर्याप्तास्तेअपर्याप्तास्मिन्नित्यर्थः खगथलसमुच्छिमायखेआकाशेगच्छंतीतिखगाः स्थलस्थाः स्थलाः खगाश्च
स्थलाः खगास्थलाः पक्षिशृगादयोस्तेचतेसंमूर्छिमाश्चखगस्थलसंमूर्छिमाः पज्जत्तापर्याप्ताः खगगर्भजायखगगर्भजाताः
खगजातागर्भजातागर्भजाः खगा ... गर्भजाः ... लंयंपर्याप्ताअपर्याप्ताश्चउक्कस्सगाउत्कर्षेणउ।
कृष्टशरीरप्रमाणेनधणुपुहत्तंधनुः पृथक्त्वंत्रयाणामुपरिनवानांमध्ययासंख्यासंपृथक्त्वमित्युच्यते धनु।
षांपृथक्त्वंत्रयाणामुपरिनवानाममध्यसंख्या धनुः पृथक्त्वंत्रयाणांवतुष्पांमुपरिनवानामंधश्चउः पंचषट्सप्ताष्ट

गर्भजाश्च २

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

+ तेर

धनूंषि जलचरस्थलचरा ये गर्भजा अपर्याप्ताः खगाः स्थलचराश्च संमूर्छिमाः पर्याप्ता ये खगा गर्भजाश्च ये पर्याप्ताः स
र्वेऽपि तूत्कृष्टेन शरीरप्रमाणेन धनुःपृथक्त्वं लभंते अथवा देहस्य पृथक्त्वं वर्तते नेतेषां देह उत्कर्षेण धनुःपृथक्त्वेन
वर्तते जलस्थलगर्भजपर्याप्तानामुत्कृष्टदेहप्रमाणमाह जलगर्भजपज्जत्ता उक्कस्सं पंचजोयणसयाणि
॥ थलगब्भजपज्जत्ता तिगाउदं देहउक्कस्समायामो जलगब्भजपज्जत्ता जलगर्भजपर्याप्ता उक्कस्सं उत्कृष्टमु
त्कर्षेण वा पंचजोयणसयाणि पंचयोजनशतानि देहप्रमाणेन तत्पृथ्वं अथवा जलगर्भजपर्याप्तानामायामः
उत्कृष्टं पंचयोजनशतानि तत्र गाथार्द्धे आयामस्य ग्रहणं यतः अथवा एतेषां देह उत्कृष्टः पंचयोजनशता
नि थलगब्भजपज्जत्ता स्थलगर्भजपर्याप्तानां तिगाउदं त्रिगव्यूतानि पदं इम देहस्साणि उक्कस्स उत्कृष्टः आयामः श
रीरप्रमाणं स्थलगर्भजपर्याप्तानां नागलोमितिरश्चां देहस्योत्कृष्ट आयामस्त्रीणि गव्यूतानि अथवा स्थलगर्भज
पर्याप्तः उत्कृष्टदेहस्यायामेन त्रिगव्यूतानि लभंते इति पृथिवीकायिका अप्कायिका तेजःकायिका वायुकायि २६७
कानां मनुष्याणां चोत्कृष्टदेहप्रमाणं प्रतिपादयन्नाह अंगुल असंखभागं बादरसुहुमा य सेसया काया
उक्कस्सेण दु णियमा मणुगा य तिगाउ उव्विद्धा अंगुलं द्व्यंगुलं षट्यवनिष्पन्नांगुलं तत्पर्वं वेष्टानलःश्च।

देशान्मध्ये एकस्मात् प्रदेशात् पंक्तिरूपेण यावदायामस्तावन्मात्रं द्व्यंगुलं तस्यांगुलस्य असंखभागं असंख्यातभा
गः अंगुलमसंख्यातखंडं कृत्वा तत्रैकखंडमंगुलासंख्यातभागः बादरसुहुमा य बादरनामकर्मोदयाद्बादराः
सूक्ष्मनामकर्मोदयात्सूक्ष्माः बादराश्च सूक्ष्माश्च बादरसूक्ष्माः पृथिवीकायादयः सेसया शेषा उक्तानां परि
शेषाः कायाः पृथिवीकाया अप्कायतेजःकायवायुकाया उक्कस्सेण उत्कृष्टेन सूक्ष्मदेहत्वेन तु विशेषेण णियमा
नियमात् निश्चयात् मणुया मनुष्या लोगत्थमिजाः तिगाउ त्रिगव्यूतानि उव्विद्धा उच्छ्रिताः परमोत्सेधाः सर्वेऽपि
बादरकायाः पृथिवीकायिकादिवायुकायान्ताः द्व्यंगुलासंख्यातशरीरोत्सेधाः मनुष्याश्च पर्याप्ताः त्रिग
व्यूतशरीरोत्सेधाः उत्कृष्टप्रमाणेनाप्युनरुक्तं सर्वेण पर्याप्तिमनाश्रित्य सामान्येन कथनादिति पुनरपि
सर्वजघन्यमुत्कृष्टं शरीरप्रमाणमाह सुहुमणिगोदअपज्जत्तयस्स जादस्स तदियसमयम्हि हवदि हु
सव्वजहण्णं सव्वुक्कस्सं जलचराणं सुहुमणिगोदस्स सूक्ष्मनिगोतस्य अपज्जत्तयस्स अपर्याप्तकस्य जादस्स
जातस्योत्पन्नस्य तदियसमयम्हि तृतीयसमये प्रथमद्वितीयसमययोः प्रदेशविस्फूर्जनसद्भावात् पूर्वदेहसामी
प्याद्धामदेहशरीरं लभते तृतीयसमये पुनः प्रदेशानां निचयाकुंचनसारेणावस्थानात् सर्वजघन्यं लभते हवदि लभते ४
+ शरीरं

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तसव्वजहदाणं सव्वजघन्यं सर्वोत्कृष्टं जलचराणां मत्स्यानां पर्याप्तानां वा सूक्ष्मनिगोतस्यापर्याप्तस्य तृतीय
समयजातमात्रस्य सर्वजघन्यशरीरं तथा जलचराणां च सर्वोत्कृष्टं शरीरं महामत्स्ये इति अर्थापत्तिः कस्य सहस्र
योजनायामं कोशं च रज्जुप्रमाणं द्रष्टव्यं तथा मरुकुलपर्वतविजयार्द्धवक्षारकांचनगिरिमेरु... तस्कंडलवरांतनद
धिपुरवर्तिकरस्वयंप्रभनगवरेन्द्रदृष्टा गिरिवनविमानतारणजिनगृहदृष्टिप्रवृहदकांडकप्रकीर्णकश्रेणिबद्ध
नरकप्रस्तारवर्तिका जंबूशाल्मलिधातकीपुष्करचैत्यवृक्षकूटकदनदीकुंडायतनवनवापीसिंहासनादीनां
सुखसध्यायामप्रमाणं द्रष्टव्यं लोकानियोगतं इति ॥ इदमुक्तं व्याख्याय संस्थानसूत्रार्थं प्रपंचयन्नाह ॥ मसु
रियंबुमसग्रविंदू सुइकलावापडायसंवाणं कायाणं संठाणं हरिदतसाणेयसंठाणं ॥ मसूरियं मसूरिका
वृत्ताकारा अंबुसग्रबिंदुः कुशाग्रस्थितोऽग्रबिंदुः कुशाग्रस्थितोयं कुशाग्रयंत्रस्थितो बिंदुरुदककणः कुशाग्रबिंदु सूचीकला
कारसूईकं सूइकलाव सूचीकलापः सूचीसमुदायः पडायपताका संठाणं संस्थानान्याकाराः कायाणं का १२८
यानां पृथ्वीकायादिवायुकायांतानां संठाणं संस्थानानि शरीरावयवाकाराः मसूरिकादिवसंस्थानं यस्य
स्थानं यस्य तत् मसूरिकासंस्थानं कुशाग्रबिंदुरिव संस्थानं यस्य तत् कुशाग्रबिंदुसंस्थानं सूचीकलापइव संस्था

नं यस्य तत् सूचीकलापसंस्थानं पताका इव संस्थानं यस्य तत् पताकासंस्थानं यथासंख्येन संबंधः पृथिवीकाय
स्य संस्थानं मसूरिकासंस्थानं अप्कायिकस्य संस्थानं कुशाग्रबिंदुसंस्थानं तेजःकायस्य संस्थानं सूचीकला
पसंस्थानं वायुकायस्य संस्थानं पताकासंस्थानं मसूरिकाद्याकार इव पृथिवीकायिकादयः कायाः कायांऽ
पृथ्वीः हरितसमाहरितत्रसाः प्रत्येकसाधारणबादरसूक्ष्मवनस्पतिद्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रिया अणेगसंठाणा
अनेकसंस्थानाः नैकं अनेकं अनेकं संस्थानं येषां ते अनेकसंस्थानाः अनेकहुंडसंस्थानविकल्पाः अनेकप्रका
राकाराः त्रसराशौ द्वीन्द्रियादिचतुरिन्द्रियपर्यंतानां गृह्यते पंचेन्द्रियाणां संस्थानस्यानंतरं प्रतिपादनादिति
पंचेन्द्रियसंस्थानप्रतिपादनार्थमाह ॥ समचउरसणग्गोदा सादियखुज्जायवामणाहुंडा पंचिंदियतिरि
यणरा देवा उवस्सणारयाहुंडा ॥ संस्थानमित्यनुवर्तते समचतुरस्रसमचतुरस्रं संस्थानं यथा प्रदेशाव
यवपरमाणूनामन्यूनाधिकता न्यग्रोधसंस्थानं शरीरस्योर्ध्वभागेऽवयवपरमाणुबहुत्वं मादिमातिसंस्थानं श
रीरस्य नाभेरधः कटिजंघापादाद्यवयवपरमाणूनामधिकोपचयः खुज्जाकुब्जसंस्थानं शरीरस्य पृष्ठावयवपर
माणूनामधिकोपचयः वामणवामनसंस्थानं शरीरमध्यावयवपरमाणुबहुत्वं हस्तपादानां च ह्रस्वत्वं हुंडा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

हुंडसंस्थानं सर्वेषां शरीरावयवानां बीभत्सता परमाणूनां न्यूनाधिकता मर्द्धैलग्नतां संस्थानतां च पंचेंद्रियतिर्यक्षण
मपि ज्ञेयं इति । येषां प्राणिनां समचतुरस्रन्यग्रोधपरिमंडलस्वातिकुब्जवामनहुंडसंस्थानानि षडपि पंचेंद्रियाणां मनुष्याणां
तिरश्चां च भवंति अथवा अनंतानंता त्रिगंतानां द्वीपद्वयं पंचेंद्रियतिर्यञ्चः समचतुरस्रन्यग्रोधपरिमंडलस्वातिकुब्जवामन
हुंडसंस्थानं वेति सामान्यदेवाः चतुरस्रदेवाः चतुरस्रा नारकाः नारका हुंडा देवाः समचतुरस्रसंस्थानाः एवं नार
काः हुंडसंस्थानाः एवं नवानां संस्थानानां तरं विद्यत इति इंद्रियसंस्थानानि प्रतिपादयन्नाह जवनालि
काधवनालिका यवसूची नालमसूरीमसूरिका क्षुरप्राकाराः आदिपुराणे अतिमुक्तकपुष्पविशेषः चंद्रयवमर्द्धचंद्र
समसंस्थानं चक्षुरिंद्रियं इंद्रियाणां इंद्रियस्य श्रोत्रचक्षुर्घ्राणजिह्वेंद्रियाणां श्रवणं स्पर्शनेंद्रियस्य पृथक्करण
संस्थानसंस्थानानि आकाराः यथासंख्यं तेषां संबंधः श्रोत्रेंद्रियं यवनालिकासंस्थानं चक्षुरिंद्रियं मसूरिकासंस्थानं
घ्राणेंद्रियं अतिमुक्तकपुष्पसंस्थानं जिह्वेंद्रियं अर्द्धचंद्रसंस्थानं क्षुरप्रसंस्थानं च खलु स्फुटं स्पर्शनेंद्रियस्य २८५
स्पर्शनेंद्रियस्य आयामतः अनेकसंस्थानं अनेकप्रकारः आकारः स्पर्शनेंद्रियस्य पानकं संस्थानं समचतुरस्रादि
वेदनत्वात् श्रोत्रेंद्रियादिप्रमाणप्रदेशा अंगुलासंख्यातभागप्रमिताः सर्वेंद्रियं द्रव्येंद्रियं पुनरंगुलसंख्यात
भागमिता सर्वेषां आदिपुराणे द्रव्यरूपस्य इंद्रियसंस्थानस्य खलु स्फुटं संस्थानमिति गाथा ४९

सर्वाश्रितं समपि भवति इंद्रियं द्विविधं द्रव्येंद्रियं भावेंद्रियं च द्रव्येंद्रियं द्विविधं निर्वृत्त्युपकरणभेदेन भावेंद्रियमपि
द्विविधं लब्ध्युपयोगभेदेन तत्र द्रव्येंद्रियस्यापि सूत्रं सर्वेंद्रियस्य वलवं संस्थानं मतं तदुपयोगो भावेंद्रियं च ज्ञानं तत्
स्पर्शनादिविषयग्रहणस्वरूपं संस्थानविषयः क्रियानिति प्रतिपाद्यतामित्युक्तं तदाह चत्तारि धणुसदाइं
चउसट्ठी धणुसयं च फस्सरसगंधया दुगुणा दुगुणा असण्णिपंचिंदियाजाव चत्तारि च चत्तारि धणुसदाइं धणु
शतानि च ... चतुःषष्टिधनूंषि इति संबंधः धनुषां चतुस्त्रिंशदधिकाः षष्टिः धनुःसहस्रं धनुः शतं च
स्पर्शरसगंधस्पर्शनेंद्रियस्य घ्राणेंद्रियस्य च द्विगुणा द्विगुणा द्विगुणा द्विगुणा
असंज्ञिपंचेंद्रियजाव असंज्ञिपंचें यावत् एकेंद्रियादारभ्य यावदसंज्ञिपंचेंद्रियं द्विगुणा द्विगुणा द्विगुण
द्विगुणा असंज्ञिपंचेंद्रियजाव असंज्ञिपंचेंद्रियो यावत् एकेंद्रियमारभ्य यावदसंज्ञिपंचेंद्रियस्य स्पर्शोऽपि
यः क्षेत्रे ततः कथ्यते तत्र संबंधः एकेंद्रियस्य स्पर्शनेंद्रियविषयः चत्वारि धनुःशतानि एतावतां धनुषां स्थितं स्पर्शं
गृह्णाति पृथ्वीकायिकाप्कायिकतेजःकायिकवायुकायिका वनस्पतिकायिकाश्च उत्कृष्टशक्तियुक्तस्पर्शनें
द्रियविषयः अष्टौ धनुःशतानि एतावतां धनुषां स्थितं स्पर्शं गृह्णाति द्वींद्रियः स्पर्शनेंद्रियेण तथा त्रींद्रियस्य घ्राणे
... त्रींद्रियस्य रसनेंद्रियविषयः ... एतावतां धनुषां स्थितं रसं गृह्णाति रसनेंद्रियेण द्वींद्रियस्य ... स्पर्शनेंद्रियस्य ...

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

[illegible]विषयः धनुःशतं ज्ञातं एतावतां ध्वना स्थितं गंधं गृह्णाति त्रींद्रियो घ्राणेंद्रियेण तथा तस्यैव त्रींद्रियस्य स्पर्शने
[illegible]विषयः द्वादशधनुःशतानि एतावता ध्वना व्यवस्थितं स्पर्शं गृह्णाति त्रींद्रियः स्पर्शनेंद्रियेण तथा तस्यैव त्रीं
[illegible]रसनेंद्रियविषयः अष्टाविंशत्यधिकं ज्ञानं च धनुषां एतावता स्थितं रसं गृह्णाति रसनेंद्रियेण तथा तस्य
[illegible]~~विषयः~~ [illegible] ~~धनुषां एतावता ध्वना स्थितं गंधं गृह्णाति~~ त्रींद्रियो घ्राणेंद्रियेण तथा चतुरिंद्रि
[illegible]स्पर्शनेंद्रियविषयः द्विशताधिकानि त्रीणि सहस्राणि धनुषां एतावता ध्वना स्थितं स्पर्शं गृह्णाति चतुरिंद्रि
[illegible]तथा तस्यैव चतुरिंद्रियस्य रसनेंद्रियविषयः धनुषां [illegible] द्वादशाधिकं एतावता ध्वना
[illegible]गृह्णाति चतुरिंद्रियो रसनेंद्रियेण तथा तस्यैव चतुरिंद्रियस्य घ्राणेंद्रियविषयः [illegible] धनुषां एताव
[illegible]गृह्णाति चतुरिंद्रियो घ्राणेंद्रियेण तथा असंज्ञिपंचेंद्रियस्य स्पर्शनेंद्रियविषयः [illegible]
[illegible]धनुषां एतावत्यध्वनि स्थितं स्पर्शं असंज्ञि पंचेंद्रियो गृह्णाति स्पर्शनेंद्रियेण तथा तस्यैवासं ११०
[illegible]रसनेंद्रियविषयः द्वादशाग्राणि पंचशतानि धनुषां एतावत्यध्वनि स्थितं रसं गृह्णाति असंज्ञिपं
[illegible]तथा तस्यैवासंज्ञिपंचेंद्रियस्य घ्राणेंद्रियविषयः धनुषां [illegible]शतानि एतावता स्थितं

[illegible] वा द्वयोर्घ्राणेंद्रियेण न च तेषामिंद्रियाणां प्राप्यत्वादित्वेन तावतां ध्वनां ग्रहणं संभवत्यत्र या
[illegible] एकेंद्रियादूरस्थमपि वस्तु जानाति पादप्रसारणात् [illegible]
[illegible] एकेंद्रियो वनस्पतिः अवष्टब्धदेशं [illegible]
[illegible]इंद्रियादीनां [illegible] इति विकल्पस्य कथनादिति चतुरिंद्रियस्य
[illegible] इत्युक्तं [illegible] चतुरिंद्रियस्यायमाच्चक्षुःस्पर्शं
[illegible] इत्युक्तं [illegible] एकोनत्रिंशद्योजनशतानि योजनानां [illegible] तानि चतु
[illegible] चतुःपंचाशत् [illegible] योजनानां [illegible] ज्ञातव्यं चतुरिंद्रियस्य चतुरिंद्रिय
[illegible] चक्षुः स्पर्शं चक्षुरिंद्रियविषयं [illegible] इत्येवं चतुरिंद्रिय
[illegible] योजनानां [illegible] विज्ञानीयात् [illegible] चक्षुषः प्राप्ता
[illegible] गृह्णाति चक्षुः [illegible] विज्ञानमयं चक्षुरिति
[illegible] अंतरस्थं वस्तु [illegible] इति असंज्ञिपंचेंद्रिय

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

चक्षुर्विषयं प्रतिपादयन्नाह असण्णिजोयणसदा अडवण्णा तित्तस्स योगाद वा असण्णीपंचेंद्रिय चक्खुफास
विसयाणाह उणसट्ठिकान्नषट्जोयणसदा योजनानां शतानि योजनशतानि अष्टपंचाशद्विषययोजना
नि दोतिसत्तं वंतितदयणायचत्वारिंशच्च ज्ञातव्यानि असंज्ञीपंचेंद्रियस्य असंज्ञिपंचेंद्रियस्य शिक्षालापादिरहितपंचें
द्रियस्य चक्खूफासं चक्षुःस्पर्शं चक्षुर्विषयं चक्षुषा यदर्थं विषयाणादि जानीदि ~~स्स~~ योजनशतानां पंका
लपृष्ठिस्ते अथ वा एच नवति ज्ञातव्यान्यतस्प्रमाणं असंज्ञिपंचेंद्रियस्य चक्षुरिंद्रियविषयं विजानीदि एतावति
गोचरस्थितरूपं असंज्ञिपंचेंद्रियो गृह्णाति चक्षुरिंद्रियेणेति असंज्ञिपंचेंद्रियस्य श्रोत्रविषयं प्रतिपादयन्नाह
अठ्ठेव धणुसहस्सा सोदप्फासं असण्णिणो जाण विसयावियणायव्वा पोग्गलपरिणामजोएण अठ्ठेव ध
णुसहस्सा अष्टावेव धनुःसहस्राः सोदप्फासं श्रोत्रस्पर्शं श्रोत्रेंद्रियविषयं असण्णिणो असंज्ञिनः असंज्ञिपंचें
द्रियस्य जाण जानीहि असंज्ञिपंचेंद्रियश्रोत्रविषयं धनुः जानीहि एतावतां धनुषां स्थितं शब्दं गृह्णाति श्रोत्रेणा। २७१
संज्ञिपंचेंद्रिय इति विसयावियविषया अपि णायव्वा ज्ञातव्याः पुग्गलपरिणामजोगेण पुद्गलस्य परि
णामः विशिष्टसंस्थानमवलप्रकृष्टवर्णादिः पुद्गलपरिणामस्तेन योगः संपर्कस्तेन पुद्गलपरिणामयोगेन एतः

वर्त्तान्तरणं विशिष्टा रूपादयः दिवाकरादिव्रता विशिष्टैरिंद्रियैर्गृह्यंते नान्यथेति संज्ञिपंचेंद्रियस्य पंचेंद्रियवि
षयं प्रतिपादयन्नाह फासरसगंध विसया णवजोयणा य बोद्धव्वा सोदस्स दु बारसजोयणाणि चक्खुस्स
वोच्छं फासस्स स्पर्शस्य स्पर्शनेंद्रियस्य रसे रसस्य रसनेंद्रियस्य गंधे गंधस्य घ्राणेंद्रियस्य विसया विषयाः ग्रहण
४४४ गोचराः णवजोयणा नवयोजनानि ज्ञातव्यानि सोदस्स श्रोत्रस्य तु श्रोत्रेंद्रियस्य पुनः बारसजोयणाणि द्वादश।
योजनानि इदानीं तत ऊर्ध्वं चक्खुस्स चक्षुषः संज्ञिपंचेंद्रियस्य चक्षुरिंद्रियस्य वक्ष्ये एवं संज्ञिपंचेंद्रियस्योत्कृष्टेंद्रिय
स्योत्कृष्टस्यादिः स्पर्शनेंद्रियस्य नवयोजनानि विषयः रसनेंद्रियस्य नवयोजनानि विषयः घ्राणेंद्रियस्य नवयोज
नानि विषयः श्रोत्रेंद्रियस्य द्वादशयोजनानि विषयः संज्ञिपंचेंद्रिय उत्कृष्टपुद्गलपरिणामान्नवनिर्नवनिर्योजनं
स्थितानि स्पर्शरसगंधद्रव्याणि स्पर्शनरसनघ्राणेंद्रियैर्गृह्णाति शब्दं पुनः द्वादशयोजनस्थितं श्रोत्रेंद्रियेण गृह्णा
तीति सूचितचक्षुर्विषयमाह सत्तत्तालसहस्सा बेचेय सदा य तेसट्ठा चक्खिंदियस्स विसओ उक्कस्सादो हो
दि अदिरित्ता सत्तेयालसहस्र चत्वारिंशत्सहस्राः सहस्राणि द्वे च शते एव शतद्वयं ततः त्रिषष्ट्यधिक
योजनानामिति संबंधः चक्खिंदियस्स चक्षुरिंद्रियस्य विसओ विषयः उक्कस्सादो उत्कृष्टः होदि भवति अतिरि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

क: अतिरिक्तस्य प्रमाणं गव्यूतमेकं देहानां बादरजलानां निर्व्वृत्तपर्याप्तानामिदं सर्वोत्कृष्टं चतुरिन्द्रियस्य विकलयव
चतुर्णां गाधिकसंज्ञिपंचेन्द्रियपर्याप्तस्य चतुरिन्द्रियविषयो योजनानां सप्तचत्वारिंशत्सहस्राणि द्विषष्ट्यधिकद्विश
ताधिकानि पंचदशाधिकशतद्वयानि दण्डाधिकैककगव्यूताधि निमित्तविषयश्चक्षुर्नामाविकलपुलाधिकैक
दशाधिकानि एतावता श्रमनासंज्ञिपंचेन्द्रियः पर्याप्तकोऽप्युपपद्यतीति अस्यैव प्रमाणस्यानयनं करणगाथो
मोद अस्सीदिसदविउणं दीवविसमस्मंवयस्तगुणिदं मूलं सट्ठिविहत्तं दिणद्धमाणाहदं चक्खू
अशीतिशतं अशीत्यधिकं शतं विगुणं द्विगुणं जम्बूद्वीपविष्कम्भप्रमाणं त्रिगुणितं पर्यधिकत्रिशतप्रमाणं नवतिद्वीपवाहल्यं जम्बूद्वीप
विष्कम्भयोजनलक्षं परिगृह्यते सर्वाभ्यन्तरवर्त्तिपरिधिप्रमाणानयननिमित्तं तयोः पार्श्वयोर्विष्कम्भं
नीतिनाल द्विगुणस्य लक्षयोजनप्रमाणात्मकस्य द्वीपस्य विष्कम्भं दत्तं क्रियते तस्मिन्तत्र ज्योतिषां द्वीपविष्कम्भ
सत्य द्वीपविष्कम्भस्य वर्गं सर्वदशगुणः क्रियते तस्मान्मूलं पर्याविलक्षं षष्ट्या जितं दिनार्द्धमानस्थानं निर्गुणि
तं दिनार्द्धं नाष्टनवमुहूर्त्तो परिगृह्यते सर्वाभ्यन्तरपरिधिपरिभ्रमणमतिमार्तण्डः अत: परिधिनिर्गमपर्याप्तो
भवति निवर्तितेर्युक्तस्य प्राप्तस्य नवमुहूर्त्ताकारः एवं कृते चक्षुः परिमाणं सर्वोत्कृष्टं चक्षुर्विषयो भवति आषाढमास
+ ए मरित्त क्रुते एगाः २

मर्वाश्च तत्र वर्त्तनिर्निर्मिधुनावमानस्थितस्पर्शादित्वसाधनोऽमहणमिति स्वामित्वसर्वकंयोनिस्वरूपं प्रतिपादय
मोद एइंदियाणजया सेदुठाणो देवानिरवाय वियलिंदियाणं वियडा संउडवियडाय गब्भसु सा
चित्तशीतसंवृतविवृता सचित्ताचित्तशीतोष्णसंवृतविवृतत्वं यत्र प्रकारा योनिर्भवति श्रूयते — यू-२
अत्र योनिरात्मा अस्याभित्तयोनिरबाधार: आत्मनश्चैतन्यविशेषपरिणामश्चित्तं सह चित्तेन वर्त्तते तत्सा
चित्तं शीतशीतस्पर्शो विशेष: अस्यादि वचनयवचनत्वात्तद्युक्तं द्रव्यमपि शीतसम्यक्वृत: संवृत: उपलक्षप्रदेशा:
प्रविशति विवृत: तत्र फलप्रचय: प्रदेशो वा तत्र स: सन्तापउष्णत्वप्रचय: प्रदेशो वा विवृतो: संवृत: प्रकटउपलक्ष
शय: प्रदेशो वा तदुभयात्मको वा मिश्र: सचित्ताचित्त: शीतोष्णसंवृतविवृतश्च एतान्नवयोनय: संक्षेपेण गर्भोपपदा
नोजन्मनामाधारा भवति एतेषु प्रदेशेषु जीवा: संमूर्छनादिस्वरूपेणोत्पद्यन्ते इति तत्र एइंदियाण्डयाण एकेंद्रिया — ये मिश्रा गर्भ: देवना रकेकेंद्रि या: संवृत योनय: २
नारकाश्च संवृतयोनय: संवृतायोनिर्येषां ते संवृतयोनय: उपलक्षालादिप्रदेशा: देवनार
वतिदवायदवाश्च संवृतयोनय: विकलेंद्रिया: विवृतयोनय: गर्भेषु ये संवृतविवृतयोनय: पुनरपि विशेषयो
निस्वामित्वमोद अचित्तो खलु जोणी णेरइयाणं च होइ देवाणं मिस्सा य गब्भजम्मा तिविहा जोणी उ सेसा
+ विगालेंदियाणं २ + द्वीद्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियाणां विवृता: विवृतयो
नयः ... संवृतविवृतयोनयः ...
+ गर्भेषु ... संवृतविवृतयोनयः गर्भेषु ... २ ...

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ण॥ अचित्ता निश्चेतना खलु स्फुटं जोणी योनिः णेरइयाणं नारकाणां च देवाणं देवानां च मि-
श्रा उभयसंबंधिनीयः मिश्रा योनिः अपि सचित्ताचित्त गर्भजन्मानां गर्भजन्मनां गर्भजानां त्रिविधा त्रिप्रकारा जोणी उ
योनिः संमूर्छनजन्मनां एकेंद्रियद्वींद्रियत्रींद्रियचतुरिंद्रियाणां देवनारकाणां गर्भजवर्जि-
तपंचेंद्रियाणां च देवनारकाणां अचित्तयोनयः गर्भजाः सचित्तयोनयः शेषाः पुनरेकेंद्रियादिपंचेंद्रियपर्यंताः
केचन सचित्तयोनयः केचन अचित्तयोनयः केचन सचित्ताचित्तयोनयश्च भवंतीति पुनरपि तेषामेव विशेष-
योनिस्वामित्वमाह सीउण्हा खलु जोणी णेरइयाणं तह य देवाणं तेऊण उसिणजोणी तिविहजोणी
उ सेसाणं॥ सीउण्हा शीतोष्णा खलु स्फुटं जोणी योनिः णेरइयाणं नारकाणां तह य देवाणं तथैव देवानां
तेऊणं तेजःकायानां उसिणा उष्णा जोणी योनिः तिविहा त्रिविधा शीता उष्णा शीतोष्णा जोणी उ योनिः
सेसाणं शेषाणां पृथ्वीकायाप्कायवायुकायवनस्पतिकायिकद्वींद्रियत्रींद्रियचतुरिंद्रियाणां देवनारक- २१२
वर्जितपंचेंद्रियाणां च देवनारकाणां शीतात्मकयोनिस्थानानि केचित् उपपादस्थानानि शीतानि केचिदु-
ष्णानि तेजःकायिकानां पुनरुष्णा एव योनिः शेषाणां तु त्रिविधा योनिः तत्र केचित् शीतयोनयः केचिदुष्णयोनयः

+तछे पं२

केचिच्छीतोष्णयोनयः अप्कायिकाः शीतयोनय एव भवंति पुनरप्येतेषां योनीनां विशेषयोनिस्वरूपमाह संखा-
वत्तयजोणी कुम्मुण्णदवंसपत्तजोणीउ संखावत्ते णियमा उ विवज्जए गब्भो संखावत्तय शंखावर्त्तकः
शंखवत् आवर्त्तो यस्यां सा शंखावर्त्तका जोणी योनिः कुम्मुण्णद कूर्मवत् उन्नतः कूर्मोन्नतः वंसपत्त वंशपत्र
वंशपत्रमिव वंशपत्रं जोणी उ योनिः तत्र तेषु त्रयमध्ये शंखावर्त्ते णियमा उ नियमात् विवज्जए विपद्यते वि-
नश्यति गब्भो गर्भः शुक्रशोणितगरणं शंखावर्त्ते कूर्मोन्नत वंशपत्रे इति त्रिप्रकारा योनिः तत्र च शंखावर्त्तयोनौ
नियमात् विपद्यते गर्भः अत एव वंध्या भवतीति तत्र उत्पद्यमानानाह कुम्मुण्णदजोणीए तित्थयरा दुविह-
चक्कवट्टी य रामा वि य जायंते सेसा सेसगजोणीसु कूर्मोन्नतयोनौ विशिष्टसर्वस्वचिह्नदेशस्य उन्नतत्वात्
येषां ते तित्थयरा तीर्थकराः दुविह चक्कवट्टी य द्विविधचक्रवर्तिनः चक्रवर्त्तिवासुदेवप्रतिवासुदेवाः रामा वि य रामा
अपि बलदेवा अपि जायंते समुत्पद्यंते सेसा शेषा अन्ये तीर्थकरचक्रवर्त्तिबलदेववासुदेवप्रतिवासुदेवविवर्जि-
ता भोगभूमिजादयः सेसगजोणीसु शेषयोः जोणीसु योन्योः वंशपत्रशंखावर्त्तयोः उत्पद्यंते किंतु शंखावर्त्ते विपद्यते ग-
र्भः संभोगभूमिजानां न संभवंति तत्र अनपवर्त्यायुष्क इति संवृतादियोनिविशेषांश्च उरशीतिशतसहस्रभेदांश्चेति

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पादयन्नाह णिच्चिदरधाउसत्तयतरुदस वियलिंदियेसु छच्चेव सुरणिरयतिरियचउरो चोद्दस्समणुएसु सद सहस्सा नित्यनिगोतेतरनिगोतपृथिवीकायिकअप्कायिकतेजःकायिकवायुकायिकानां सप्तसप्तल क्षाणियोनीनां तरूणां प्रत्येकवनस्पतीनां दशलक्षाणियोनीनां विकलेंद्रियाणां द्वींद्रियत्रींद्रियचतुरिंद्रियाणां षट्शतसहस्राणि सुराणां चत्वारिलक्षाणि नारकाणां चत्वारिलक्षाणि निरश्च सुरनारकमनुष्यवर्जितपंचेंद्रि याणां चत्वारिलक्षाणि मनुष्याणां चतुर्दशशतसहस्राणि योनीनां मितिसंबंधः एवं सर्वसमुदायेन चतुरशी तिशतसहस्राणियोनीनामिति नात्रपानकं सूर्वेण सदाधिकारत्वदात् पर्यायार्थिकशिष्यानुग्रहणात्रा युषः स्वरूपं प्रमाणं तस्वामित्वं सर्वकं प्रतिपादयन्नाह बारसबाससहस्सा आऊसुद्धस्सु जाणउक्कस्सं ख रपुढविकायगस्सुय वाससहस्साणि ट वीस नारकतिर्यग्मनुष्यदेवत्वधारणहेतुः कर्मपुद्गलपिंड आयुः औदारिकौदारिकमिश्रवैक्रियिकवैक्रियिकमिश्रशरीरसाधारणलक्षणंवायुः तत्र बारसवाससह। २७४
स्सं द्वादशवर्षसहस्राणि शुद्धामानां त्रीणिसहस्राणि सप्तस्वधिकसप्तशतानि चतुर्दशीत्वाएको मुहूर्तः आगमोक्तं लक्षणमेतत् लौकिकः पुनः सप्तशतसंख्यामर्मुहूर्त्तो भवति आगमिकउच्छ्वासउदरश्वेदशानिर्यमानगृहीतो।

लौकिकः पुनर्नासिकायानिर्गमागृहीत इति न दोषः त्रिंशन्मुहूर्त्तैर्दिवसः त्रिंशद्भिर्दिनैर्मासो द्वादशभिर्मासैर्व र्षं आऊ आयुः लवस्थितिः शुद्धसुद्धस्थानां पृथिवीकायिकेस्थितिसंबंध जाणजानीहि उक्कस्सं उत्कृष्टं ख रपुढविकायिकेसुय खरपृथिवीकायिकेषु च पृत्तिकादयः शुद्धपृथिवीकायिकाः पाषाणादयः खरपृथिवीका यिकाः वाससहस्साणि वर्षसहस्राणि । वावीसद्वाविंशतिः शुद्धपृथिवीकायिकानामुत्कृष्टमायुर्द्वादशवर्षस हस्राणि खरपृथिवीकायिकानां चोत्कृष्टमायुर्द्वाविंशतिवर्षसहस्राणि भवंतीति अप्कायिकतेजःकायि कानामायुः प्रमाणमाह सत्तउवाससहस्सा आऊ आउस्सदोउउक्कस्सं रत्तिंदियाणितिण्णिउ तेऊणं। दोइउक्कस्सं सत्तउसंश्चवाससहस्सा वर्षसहस्राणि आऊ आयुः आउस्स अपां अप्कायिकानां होदि भवतिउक्कस्संउत्कृष्टं रत्तिंदियाणि रात्रिदिनानि अहोरात्राः तिण्णिउ त्रयएव तेऊणं तिजसां तेजःकायिकानां च होइउक्कस्संभवत्युत्कृष्टं अप्कायिकानां परमायुः सप्तवर्षसहस्राणि रात्रिदिवसास्त्रयस्तेजःकायिकानां पर मायुरिति वायुकायिकानां वनस्पतिकायिकानां च परमायुः प्रमाणमाह तिण्णिउवाससहस्सा आऊवा उस्सहोइउक्कस्सं दसवाससहस्साणिउ वणप्फदीणंतुउक्कस्सं तिण्णिउ त्रीणि उत्रीण्येव नाधिकानिवा।

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

५५१ समसहस्रं वर्षसहस्राणि आऊ आयुः वातरम्भवायूनां वायुकायिकानां दिविउक्कस्सं तवत्तुक्कष्टं दसवाससहस्रा
णि दशवर्षसहस्राणि त्रुशब्दो अवधारणार्थः तृणवृक्षादीनां तु वनस्पतीनां वनस्पतिकायिकानां उत्कर्षं उत्कृ
ष्टमेव तुकायिकानां तु उत्कृष्टमायुः ज्ञातव्यं पर्वतवर्षसहस्राणि वनस्पतिकायिकानां उत्कृष्टमायुर्दशवर्षसहस्रा
णीति विकलेंद्रियाणां माउं बारसवासा वेइं दियाणं उक्कस्सयं हवे आऊ राइं दियाणि तेइंदियाणं तु
५५२ गुणवण्णं उक्कस्सं बारसबासा द्वादशवर्षाणि बेइंदियाणं द्वीन्द्रियाणां शंखशुक्तीनां उत्कर्षं उत्कृष्टमेव स्व
भवेत् आऊ आयुः रत्तिंदियाणि रात्रिदिनानि अहोरात्ररूपाणि तेइंदियाणं त्रीन्द्रियाणां कुंथ्वादीनां उगुण
वण्णं पंचाशदुत्तरं उक्कस्सं उत्कृष्टं त्रीन्द्रियाणां उत्कृष्टमायुः द्वादशसंवत्सराः एवं त्रीन्द्रियाणां पुनरुत्कृष्टमायुः ए
कोनपंचाशद्रात्रिदिवसानामिति चउरिंदियपंचेंदियाणमाउं चउरिंदियाणं माऊ उक्कस्सं खलु ह
वेऊ छम्मासं पंचिंदियाणं माऊ एत्ताउ हृंपवरकामि चउरिंदियाणं चउरिंदियाणां भ्रमरादीनां आऊ आयुः २०५
उक्कस्सं उत्कृष्टं खलु स्फुटं हवे ज्ञातव्यं छम्मासं षण्मासाः पंचिंदियाणं पंचेंद्रियाणां आऊ आयुः एत्तो उड्ढं इतऊ
र्ध्वं विकलेंद्रियकथनोर्ध्वं उपवरकामि प्रवक्ष्यामि प्रतिपादयिष्यामि चउरिंदियाणं माऊ उत्कृष्टं षण्मासाः भवेत्

— १ कंचर्षेर — — श्रारु अं यस्त्र तिशारु तंभूर्वें ०

इत ऊर्ध्वं पंचेंद्रियाणामायुर्वक्ष्यामीति मच्छाण पुव्वकोडी परिसप्पाणं तु णव य पुव्वंगा बादालीससहस्सा
उरगाणं दादिउक्कस्सं वर्षं दशगुणितं दशवर्षाणि दशवर्षाणि दशगुणितानि वर्षशतं वर्षशतं दशगुणि एकलर्ष
तं वर्षसहस्रं वर्षसहस्रं दशगुणितं दशवर्षसहस्राणि दशवर्षसहस्राणि दशगुणितानि वर्षशतसहस्रं वर्षश
दशलक्ष=४ तसहस्रं दशगुणितं दशवर्षशतसहस्राणि दशवर्षशतसहस्राणि [illegible] दशगुणितानि को कोटि=४
टी कोटिः दशगुणिता दशकोट्यो दशकोट्यो दशगुणिताः कोटीशतं कोटीशतं दशगुणितं कोटीसहस्रं कोटी
५५२ सहस्रं दशगुणितं दशकोटीसहस्राणि दशकोटीसहस्राणि दशगुणितानि ... कोटीत्येवमादिकालप्रमाणं लक्ष=
नेतव्यमिति वर्षलक्षं चतुरशीतिरूपगुणितं पूर्वांगं भवति पूर्वांगं चतुरशीतिगुणितं पूर्वं भवति पूर्वस्य प्रमाणं ४लक्ष=१
सप्ततिकोटीशतसहस्राणि कोटीनां षट्पंचाशत् सहस्राणि चेति संस्कृतं वक्ष्ये मच्छाणं मत्स्यानां पुव्वकोडी पू
र्वाणां कोटी पूर्वकोटी मर्यादा कोटीशतसहस्राणि कोटीनां षट्पंचाशत्सहस्राणि च कोटिगुणितानि पूर्वकोटीभ
वति परिसप्पाणं परिसर्पंतीति परिसर्पाः गोधा गोधादयः तेषां परिसर्पाणां तु णव य पुव्वंगा नव पूर्वांगानि चतु
रशीतिलक्षाणि नवगुणितानि बादालीसं द्विचत्वारिंशत् सहस्राणि सहस्राणि उरगाणां ... वर्षाणि ... तिनं सहस्रं
लक्षकोटीनां दशगुणिता नि दशलक्षकोटि। दशलक्ष कोटि [redacted] दशगुणितानि कोटीकोटि १

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

बंधः नपुंसकस्य वीरागत्वामिति तिनात्र्यांसदसंबंधेन वीरागेमायुर्विरोधः स्यात् तस्मात् त्रयीणां द्विचत्वारिंशत्सहस्राणीति सं
तीति उरगाणां उरसा गच्छंतीति उरगाः सर्प्पाः तेषां उरगाणां दो दि भवति उत्कर्षेण उत्कृष्टं मत्स्यानां पूर्वकोटीप
रमायुः परिसप्पाणां उत्तनदेवं प्रवंगाणि सर्प्पाणां पुनः परमायुः वर्षाणां द्विचत्वारिंशत्सहस्राणीति पक्षिणां सं
संज्ञिनां च परमायुः प्रमाणमाह पक्खीणं उक्कस्सं वाससहस्सा बिसत्तरी होंति एगा य पुव्वकोडी असन्नि
णं तह य कम्मभूमीणं पक्खीणं पक्षिणां संडादीनां उक्कस्सं उत्कृष्टमायुरिति संबंधः वाससहस्सा वर्ष
सहस्राणि बिसत्तरी द्वासप्ततिः होंति भवंति एगा य एका च पुव्वकोडी पूर्वकोटिः असन्नीणं असंज्ञिनां मनोविर
हितपंचेंदियाणं तह य तथा च कम्मभूमीणं कर्मभूमानां कर्मभूमाश्रयाणां नतराणां सर्व्वेषां विशेषणं तथा शब्दः
न्वयसमुच्चयार्थः वउ पसवा मनुष्याः परिगृह्यंते कर्मभूमिजानां पक्षिणां उत्कृष्टमायुः पूर्वकोटिर्वर्षसहस्राणि
भवंति असंज्ञिनां कर्म्मभूमिजमनुष्याणां अन्येषां कर्म्मभूमिप्रतिबद्धजानां च एका च पूर्वकोटी वर्षाणां परमा
युर्भवतीति अथ भोगभूमिजानां किं प्रमाणं परमायुरित्येतदाह हेमवदवंसयाणं तहेव हेरण्णवंसवासीणं २३८
मणुसेसु य मिच्छाणं हवदि हु पलिदोवमं एक्कं हेमवदवंसयाणं हैमवतवंशजानां तहेव तथैव हेरण्णवंशवासि

नां मणुसेसु य मानुषेषु च मध्ये मेच्छाणं म्लेच्छानां सर्व्वम्लेच्छखंडेषु जातानां भोगभूमिप्रतिभोगजानां अंतरद्वीपजानां
वा सप्तसु च अंतरद्वीपजानां च हवदि भवति हु पलिदोवमं पल्योपममेकं पंचसु जघन्यभोगभूमिषु हैमवतसंज्ञकासु तथा
पंचसु च जघन्यभोगभूमिषु हरण्यवतसंज्ञिकासु च जातानां तिर्यग्मनुष्याणां परमायुः पल्योपममेकमेव भवति
तथा मनुष्येषु च मध्ये सर्व्वम्लेच्छखंडेषु जातानां भोगभूमिप्रतिभोगजानां अंतरद्वीपजानां च पल्योपममेकं परमायुरि
ति मध्यमभोगभूमिजानां परमायुः प्रमाणमाह हरिरम्मयवंसेसु य हवंति पलिदोवमाणि खलु दोण्णि
तिरियेसु य सण्णीणं तिण्णि य तह उत्तरकुरुमाणं च मनुष्या इत्यनुवर्त्तते हरिरम्मयवंसेसु य हरिरम्यकवंशेषु च वं
शशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते पंचसु हरिवंशेषु मध्यमभोगभूमिषु पंचसु रम्यकवंशेषु च हवंति भवंति पलिदोव
माणि पल्योपमाणि खलु स्फुटं दोण्णि द्वे तिरियेसु य तिरश्चां वा च तिर्यक्शब्दः सर्व्वभोगभूमिषु संबध्यते सण्णीणं सं
ज्ञिनां समनस्कानां अत्र संज्ञिशब्दो भोगभूमिषु संज्ञिनामसावप्रतिपादकः भोगभूमिजास्तिर्यंचः संज्ञिन एव ति
तिण्णि य त्रीणि च तह तथा उत्तरकुरुमाणं च उत्तरकुरुदेवकुरुषु वर्त्तमानानां गृहीतं सामान्य
निर्देशात् पंचसु हरिवंशेषु मध्यमभोगभूमिषु पंचसु च रम्यकवंशेषु मध्यमभोगभूमिषु मनुष्याणां तिरश्चां च संज्ञि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

बंधः नमर्च्छिमवर्गगात्वामि तितात्र्यासदसंबंधेसर्वागंमें विरोधः स्यात्तस्मात्तद्वीणां द्विचत्वारिंशत्सहस्राणीति संभवे
तीति उरगाणं उरसागच्छंतीति उरगाः सर्पाः तेषां उरगाणां दोदित्तवंति उक्कस्सं उत्कृष्टमस्यानां पूर्वकोटीप
रमायुः परिसप्पाणं भुजंगानिसर्पाणां पुनः परमायुः वर्षाणां द्विचत्वारिंशत्सहस्राणीति पक्षिणाणं
संज्ञिनां च परमायुः प्रमाणमाह   पक्खीणं उक्कस्सं वाससहस्सा विसत्तरी होंति एगा य पुव्वकोडी असण्णि
णं तह य कम्मभूमीणं   पक्खीणं पक्षिणां हंसादीनां उक्कस्सं उत्कृष्टमायुरिति संबंधः वाससहस्सा वर्ष
सहस्राणि विसत्तरी द्वासप्ततिः होंति भवंति एगा य एका च पुव्वकोडी पूर्वकोटिः असण्णिणं असंज्ञिनां मनोविर
हितपंचेंद्रियाणां तह य तथा च कम्मभूमीणं कर्मभूमानां कर्मभूमिजानां नेतराणां सर्वेषां विशेषणं तथा शब्दा
च्च समुच्चितशिता येरवुउएलवा मनुष्याः परिगृह्यंते कर्मभूमिजानां पक्षिणां उत्कृष्टमायुः द्वासप्ततिवर्षसहस्राणि
भवंति असंज्ञिनां कर्मभूमिजमनुष्याणां अन्येषां कर्मभूमिचतिला गजानां चैका च पूर्वकोटी वर्षाणां परमा २३६
युर्भवतीति अथ भोगभूमिजानां किं प्रमाणं परमायुरित्यत आह   हेमवदवंसयाणं तहेव हेरण्णवंसवासीणं
मणुसेसु य मिच्छाणं हवदि दु पलिदोवममेक्कं   हेमवदवंसयाणं हैमवतवंशजानां तहेव तथैव हेरण्णवंशवासि

णां मणुसेसु य मानुषेषु च मध्ये मेच्छाणं म्लेच्छानां सर्वम्लेच्छखंडेषु जातानां भोगभूमिप्रतिभागजानां अंतरद्वीपजानां
तिर्यक्षु च इत्यध्याहार्यं हवदि दु भवति तु पलिदोवमं पल्योपममेकं एक्कं जघन्यभोगभूमिषु हैमवतसंज्ञकासु तथा
हैरण्यवतसु जघन्यभोगभूमिषु हैरण्यवतसंज्ञिकासु च जातानां तिर्यग्मनुष्याणां परमायुः पल्योपममेकमेव भवति
तथा मनुष्येषु च मध्ये सर्वम्लेच्छखंडेषु जातानां भोगभूमिप्रतिभागजानां अंतरद्वीपजानां च पल्योपममेकं परमायुरि
ति मध्यमभोगभूमिजानां परमायुः प्रमाणमाह   हरिरम्मयवंसेसु य हवंति पलिदोवमाणि खलु दोण्णि
तिरिएसु य सण्णीणं तिण्णि य तह उत्तरकुरुगाणं   मनुष्याणां तु वर्तते हरिरम्मयवंसेसु य हरिरम्यकवंशेषु च हवं
त्यध्याहारः अल्पकर्मभिः संबध्यंते पंचसु हरिवंशेषु मध्यमभोगभूमिषु पंचसु रम्यकवंशेषु च हवंति भवंति पलिदोव
माणि पल्योपमानि खलु स्फुटं दोण्णि द्वे तिरिएसु य तिरश्चां चेति यकारोऽध्याहार्यः सर्वभोगभूमिषु संबध्यते सण्णीणं सं
ज्ञिनां समनस्कानां असंज्ञिग्रहणं भोगभूमिषु संज्ञिनामभावप्रतिपादकः भोगभूमिजास्तिर्यंचः संज्ञिन एवेति ति
ण्णि य त्रीणि च तह तथा उत्तरकुरुगाणं देवकुरूणां च उत्तरकुरुशब्द उत्तरकुरुदेवकुरुषु वर्तमानो गृह्यते सामान्य
निर्देशात् पंचसु हरिवंशेषु मध्यमभोगभूमिषु पंचसु च रम्यकवंशेषु मध्यमभोगभूमिषु मनुष्याणां तिरश्चां च संज्ञि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नां द्वे पल्योपमे परमायुः पंचसूत्रं तत्र उत्कृष्टं पंचसूत्रे उत्कृष्टं चोत्कृष्टं नामानि सिद्धम् मनुष्याणां तिरश्चां च त्रीणि पल्योप
मानि परमायुरिति नारकाणां देवानां च परमायुषः स्थितिं प्रतिपादयन्नाह देवेसु णारएसु य तेत्तीसं तिउद
हिणामाणि उक्कस्सयं होइ आऊ दससहस्साइं जहण्णं ॥ देवेसु देवानां अणिमाद्यष्टविधैश्वर्यभाजां णारएसु य
नारकाणां च सर्वाः असुकराणां अथवा देवेषु नारकेषु च विषये तेत्तीसं त्रयस्त्रिंशत् दशानां त्रयं त्रिरष्टिकं इति ते
वंति उदधिणामाणि उदधिनामानि सागरोपमाणि उक्कस्सयं उत्कृष्टं होइ भवति परः आऊ आयुः वा
ससहस्साइं वर्षाणां सहस्राणि दस दश जहण्णं जघन्यं इति इदं सामान्यकथनमेतत् द्रव्यार्थिकशिष्यानुग्रहार्थं निमित्तं
मपवस्त्रेण अस्य च कथनं च विस्तरसूत्रेण पर्यायार्थिकशिष्यानुग्रहार्थं सर्वानुग्रहकारी च सतां प्रयासो यतस्ततः
सामान्यविशेषात्मकं प्रतिपादनं युक्तमेव सामान्यविशेषात्मकत्वाद्वस्तुनः तेनां सामान्यप्रतिपन्नं विशेषस्य
सुरक्तांवगति नित्यक्षणिकैकांतवादिमतं च निरस्तं भवति सामान्येन देवानां नारकाणां चोत्कृष्टमायुः सागरोप २११
माणि त्रयस्त्रिंशत् जघन्यं च देवनारकाणामायुर्दशवर्षसहस्राणीति अल्पप्रपंचत्वात्प्रथमतरं तावन्नारकाणां
सामान्यसूत्रसूचितं उत्कृष्टमायुःप्रमाणं सर्वपृथिवीनां प्रतिपादयन्नाह एक्कं च तिण्णि सत्तय दस सत्तरसेव बा

वीसा तेत्तीसमुदहिणामा पुढवीण ठिदीण मुक्कस्सं ॥ एकं च एकं च सर्वत्रोदधिनामेत्यनेन संबंधः ति
णि त्रीणि सत्तय सप्त दस दश सत्तरस सप्तदश एवकारोऽवधारणार्थः ततिलवंति बावीसं द्वाविंशतिः तेत्तीसं
४४६ त्रयस्त्रिंशत् उदहिणामा उदधिनामानि पुढवीणं पृथिवीनां रत्नशर्करावालिकापंकधूमतमोमहातमःप्रभानां सप्ता
नां यथासंख्येन संबंधः ठिदीणं स्थितीनां आयुर्गत्यनुवर्तते तेनायुःस्थितीनां नान्यकर्मस्थितीनां ग्रहणं भवति
नापि नरककर्मस्थितीनामिति उक्कस्सं उत्कृष्टं रत्नप्रभायां त्रयोदशप्रस्तरे नारकाणां परमायुःस्थितिः एकसा
गरोपमप्रमाणं शर्कराप्रभायामेकादशप्रस्तरे नारकाणां परमायुःस्थितिः प्रमाणं त्रीणि सागरोपमाणि वा
लिकाप्रभायां नवमप्रस्तरे नारकाणां परमायुःस्थितिः प्रमाणं सप्त सागरोपमा[illegible] पंकप्रभायां सप्तमप्र
स्तरे नारकाणां परमायुःस्थितिः प्रमाणं दश सागरोपमानि धूमप्रभायां पंचमप्रस्तरे परमायुःस्थितिः प्रमाणं स
प्तदश सागरोपमानि तमःप्रभायां तृतीयप्रस्तरे नारकाणां परमायुःस्थितिः प्रमाणं द्वाविंशतिः सागरोपमाणि महा
४।५४ तमःप्रभायां अवधिस्थाननरके नारकाणां परमायुःस्थितिः प्रमाणं त्रयस्त्रिंशदुदधिनामानि ठिदीणं स्थितय
इति प्रथमायां तावज्ज्ञातव्यं मतिसंबंधः क्रियते रत्नप्रभायां नारकाणामेकं सागरोपमं उत्कृष्टायुःस्थितिरि

नि ५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्येवं सर्वदा । अस्य सर्वविमध्यमविकल्पा आयुःस्थितेर्वक्ष्यमाणक्रमेण ज्ञातव्याः प्रथमायां पृथिव्यां प्र
थमप्रस्तरे सीमंतकेंद्रके नारकाणां परमायुःस्थितेः प्रमाणं वर्षसहस्राणि नवतिः द्वितीयेंद्रके नारके निरयं व
र्षाणां नवतिलक्षाणि तृतीयेंद्रके रौरुकनाम्नि असंख्येयकोट्यः संख्यया चतुर्थेंद्रके भ्रांतसंज्ञके सागरोपमस्य
दशभागः पंचमेंद्रके उद्भ्रांतनाम्नि द्वौ दशभागौ षष्ठेंद्रके संभ्रांतसंज्ञके दशभागास्त्रयः सप्तमेंद्रके असंभ्रां
×न२४ तनाम्नि दशभागाश्चत्वारः अष्टमेंद्रके विभ्रांते दशभागाः पंच नवमेंद्रके त्रस्तसंज्ञके दशभागाः षट् दशमेंद्रके
त्रसिते दशभागाः सप्त एकादशेंद्रके वक्रांते दशभागा अष्टौ द्वादशेंद्रके अवक्रांते दशभागा नव त्रयोदशेंद्रके
विक्रांते दशभागा दश सागरोपमस्य इति सर्वत्र संबंधः द्वितीयायां पृथिव्यां नारकाणां प्रथमेंद्रके स्तरकसंज्ञ
के परमायुषः स्थितेः प्रमाणं सागरोपमस्य एकादशभागा एकमधिकं सागरोपमं द्वितीयेंद्रके स्तनके सागरोपमं ए
कादशभागैश्चतुर्भिरधिकं तृतीयेंद्रके मनके सागरोपमं षड्भिरेकादशभागैरधिकं चतुर्थेंद्रके वनके सागरोपमं ए २२८
कादशभागैरष्टभिरधिकं पंचमेंद्रके घाटसंज्ञके सागरोपमम् एकादशभागैर्दशभिरधिकं षष्ठेंद्रके संघाटे द्वे सागरो
पमे एकादशभागेनाधिके सप्तमेंद्रके जिह्वाख्ये द्वे सागरोपमे त्रिभिरेकादशभागैरधिके अष्टमेंद्रके जिह्विकाख्ये

द्वे सागरोपमे पंचभिरेकादशभागैरधिके नवमेंद्रके लोलनामके द्वे सागरोपमे सप्तभिरेकादशभागैरधिके दशमें
द्रके लोलुपे द्वे सागरोपमे नवभिरेकादशभागैरधिके एकादशेंद्रके स्तनलोलुपनाम्नि उत्कृष्टेन त्रीणि सागरोप
माणीति तृतीयायां पृथिव्यां प्रथमेंद्रके तप्तनाम्नि नारकाणां परमायुषः प्रमाणं त्रीणि सागरोपमाणि सागरो
पमस्य नवभागैः चतुर्भिरभ्यधिकानि द्वितीयेंद्रके तपितनाम्नि नारकाणां परमायुषः प्रमाणं त्रीणि सागरोप
माणि सागरोपमाणि सागरोपमस्य नवमभागैरष्टभिरभ्यधिकानि तृतीयेंद्रके तपननाम्नि नारकाणां परमायुषः
प्रमाणं त्रीणि सागरोपमाणि सागरोपमस्य नवमभागैरष्टभिरभ्यधि.... तृतीयेंद्रके तपननाम्नि नारकाणां
परमायुषः प्रमाणं चत्वारः सागराः नवभागैस्त्रिभिरभ्यधिकानि चतुर्थेंद्रके तापने चत्वारः सागराः सप्तभिर्नव
भागैः रभ्यधिकाः पंचमेंद्रके निदाघाख्ये पंचसागरा नवभागाभ्यां द्वाभ्यामभ्यधिकाः षष्ठेंद्रके प्रज्वलिते पंच सागरा
नवभागैः षड्भिरभ्यधिकाः सप्तमेंद्रके उज्ज्वलिते षट् सागराः नवभागेनैकेनाभ्यधिकाः अष्टमेंद्रके संज्वलि
ते षट्पयोधयो नवभागैः पंचभिरभ्यधिका नवमेंद्रके संप्रज्वलिते उत्कृष्टेन सप्तसागरोपमाणि चतुर्थ्यां पृथिव्यां नार
काणां परमायुषः प्रमाणं प्रथमेंद्रके आरनाम्नि सप्तपयोधयः त्रिभिः सप्तभागैरभ्यधिकाः द्वितीयेंद्रके तारसंज्ञके ।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सप्तमपृथ्व्यां सप्तसागराः षड्भिस्त्र्यधिकाः तृतीयेन्द्रके मारनाम्नि षट्पयोधयोः षट्सप्तभागाभ्यां भागाभ्यामधिकाः चतुर्थेन्द्रके
के वर्चस्कनाम्नि सागरोपमाः षट्सप्तभागाः सप्तभागैस्त्र्यधिकाः निपंचमेन्द्रके तमके नवसागराः सप्तभागैर्द्व्यधिकाः
षष्ठेन्द्रके खरनाम्नि नवसागराः षट्सप्तभागाः सप्तभागैस्त्र्यधिकाः सप्तमेन्द्रके षड्ढे षड्ढे उक्तान्येव दशसागरोपमाणि पं
चम्यां पृथिव्यां नारकाणां परमायुः प्रथमेन्द्रके तमानाम्नि एकादशार्णवाः सागरस्य पंचभागाभ्यामधिकाः द्वितीये
न्द्रके भ्रमरसंज्ञके द्वादशसागराः श्रुतिः पंचभागैस्त्र्यधिकास्तृतीयेन्द्रके ऋषभनाम्नि चतुर्दश पयोधयः पंचभा
गैस्त्र्यधिकाः चतुर्थेन्द्रके अंधसंज्ञके पंचदश श्रुतिः पंचभागैस्त्र्यधिकाः पंचमेन्द्रके तमिस्रके उक्तान्येव स
प्तदश सागरोपमाणि षष्ठ्यां पृथिव्यां नारकाणां परमायुः प्रथमेन्द्रके हिमनाम्नि सागरोपमस्य द्वित्रिभागाभ्यामधि
काः अष्टादश पयोधयः द्वितीयेन्द्रके वर्दलसंज्ञके विंशति पयोधयः त्रिभागैर्द्व्यधिकास्तृतीयेन्द्रके लल्लकनाम्नि
उक्तान्येव द्वाविंशतिः सागरोपमाणि सप्तम्यां पृथिव्यां इन्द्रके अवधिस्थानसंज्ञके नारकाणां त्रयस्त्रिंशत्साग १३१५
रोपमाण्येव परमायुः श्रेणिविश्रेणिबद्धपुष्पप्रकीर्णकेषु च नारकाणां स्वकीयेन्द्रकवदुत्कृष्टमायुर्वेदितव्यं यदन्य
तत्सर्वं दुःखं सुखं सर्वविशोध्य विशाध्य ... यत्साजितमिन्द्रियागुणितं सुखमदितं च कृत्वा सर्वं त्ववाच्यामा

निम्नपृथिवीषु नारकाणां जघन्यस्थितिमायुषः प्रतिपादयन्नाह — पढमादियमुक्कस्सं विदियादिसु साधियं
जहण्णं। घम्माए भवणवितर वाससहस्सा दस जहण्णा ॥ पढमादियं प्रथमादिषु पृथ्व्यां प्रथमादिकं आयुर्यत्
सर्वोत्कृष्टं उक्कस्सं उत्कृष्टं विदियादिसु द्वितीयादिषु सा ता द्वितीयादयस्तासु द्वितीयादिषु पृथिवीषु साधियं साधिकं
समयाधिकं जघन्यं तज्जघन्यं तत्प्रथमायां यदुत्कृष्टं द्वितीयायां समयाधिकं जघन्यं तज्जघन्यं तत्प्रथमायां यदुत्कृष्टं द्वि
तीयायां समयाधिकं जघन्यं तदायुः तथा द्वितीयायां यदुत्कृष्टमायुर्नारकाणां तत्तृतीयायां नारकाणां समयाधिकं ज
घन्यं तत्तृतीयायां यदुत्कृष्टं यदायुश्चतुर्थ्यां समयाधिकं जघन्यं तच्चतुर्थ्यां यदुत्कृष्टमायुः पंचम्यां समयाधिकं ज
घन्यं तत्पंचम्यामुत्कृष्टं यदायुः षष्ठ्यां समयाधिकं जघन्यं तत्षष्ठ्यामुत्कृष्टं यदायुः सप्तम्यां पृथिव्यां समयाधिकं जघन्यं
न केवलं सर्वासु पृथिवीषु एवं प्रस्तारेषु सर्वेन्द्रकेषु यथा प्रथमेन्द्रके यदुत्कृष्टमायुर्नारकाणां द्वितीयेन्द्रके समयाधि
कं जघन्यं तद्वितीयेन्द्रके यदुत्कृष्टमायुस्तृतीयेन्द्रके समयाधिकं जघन्यं तदेवमकालं पर्यवाशादिन्द्रकेषु नेतव्यमिति अ
थ धर्मायां नारकाणां देवानां च जघन्यमायुर्दशवर्षसहस्राणीति प्रतिपादयन्नाह घम्माए घर्मायां सीमंतकनरके नारकाणां भ
वनवासिनां व्यंतराणां वाससहस्सा वर्षसहस्राणि दस दश जहण्णा जघन्यायुषः स्थितिः सीमंतकनरके

+ व्यंतर२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नारकाणांभवनवासिनांवानव्यंतराणां ~~जघन्यमायुर्दशवर्षसहस्राणि~~ ~~नारकाणांभवनवासिनांवानव्यंतराणां~~ च जघन्यमायुर्दशवर्षसहस्राणीति भवनवासिनांव्यंतराणां चोत्कृष्टमायुःप्रमाणंप्रतिपादयन्नाह असुरनागसुवर्ण द्वीपशेषाणांसागरोपममेकं त्रिपल्योपमानि अर्द्धतृतीयंद्विपल्योपमं
४८० ऽ दीवसमाद्वयं च असुरसुअसुराणांभवनवासिनांप्रथमप्रकाराणांअंबावरीषादीनांसागरोपममेकं
सागरोपममितिपल्ल त्रीणिपल्यानि त्रीणिपल्योपमानिपल्लंचपल्यंचपल्योपमंनागनागानांनागेंद्राणांधरणेंद्रादीनां
नामाणंनामानांव्यंतराणांकिन्नरेंद्राणांयथासंख्येनसंबंधः नागेंद्राणामुत्कृष्टमायुस्त्रीणिपल्योपमानि व्यं
तराणांकिंनरादीनांउत्कृष्टमायुरेकंपल्योपमं घातायुरपेक्षयासार्द्धपल्यं अद्धाइज्जाअर्द्धतृतीयंद्विपल्योपमंपल्यो
पमार्द्धाधिकंच पल्योपमसुवर्णासुपर्णकुमाराणांद्विपल्योपमंदीवद्वीपानांद्वीपकुमाराणांसमासेशेषाणांविद्यु
दग्निस्तनितादधिदिग्वायुकुमाराणांदिवड्ढं च अर्द्धाधिकपल्योपमंपल्योपमार्द्धेनाधिकमेकंपल्योपमंसुवर्णकुमा 200
राणांउत्कृष्टमायुर्द्विपल्योपमपल्योपमार्द्धाधिकंद्वीपकुमाराणांचद्विपल्योपमंउत्कृष्टमायुः शक्रादीनांचजघन्यंप्र
तिपादयन्नाह पल्लट्ठभागपल्लंच साधियंजोदिसाणजहण्णिदरं हिट्ठिल्लुकस्सविदी सक्कादीणं जहण्णा।
+ शेषाणांतुकुमाराणांउत्कृष्टंपल्योपमंपल्योपमार्द्धाधिकमुत्कृष्टमायुरिति॥ ज्योतिषांजघन्योत्कृष्टमायुः २

मा पल्लट्ठभागपल्यष्टभागःपल्योपमस्याष्टभागःपल्लंचपल्योपमंच साधियंसाधिकंवर्षलक्षेणाधिकंजोदि
साणज्योतिषांचंद्रादीनांजहण्णिदरंजघन्यमितरच्च ज्योतिषांजघन्यमायुःप्रमाणंपल्योपमस्याष्टभागःउत्कृष्टंचपल्यो
४८२ पमंव. लक्षाधिकंघातायुरपेक्षयापल्योपमंसार्द्धमुत्कृष्टं हिट्ठिल्लुकस्सविदीअधउत्कृष्टाद्यःस्थितिःअधःस्थितानां
ज्योतिष्कादीनांउत्कृष्टायुःस्थितिःसक्कादीणंशक्रादीनांसौधर्मादिदेवानांजहण्णाजघन्यासाज्योतिष्काणांउत्कृष्टायुषः
स्थितिःसौधर्मैशानयोःसमयाधिकाजघन्यासासौधर्मैशानयोरुत्कृष्टायुषःस्थितिः सनत्कुमारमाहेंद्रयोर्देवानां
समयाधिकाजघन्यासासनत्कुमारमाहेंद्रयोरुत्कृष्टाब्रह्मब्रह्मोत्तरयोःसमयाधिकाजघन्यासाएवंयावत्त्र
यस्त्रिंशत्सागरोपमाणीति अथकोत्कृष्टायुषःस्थितिःशक्रादीनांयाजघन्यास्यादित्याशंक्याह बेसत्तदसय
चोद्दस सोलस अट्ठारवीसबावीसा एयाधियाएक्कत्तो सक्कादिसुसागरूवमाणं वेद्वेसप्तसप्तदशचतुर्दशाव
चोद्दसचतुर्दशसोलसषोडशअट्ठारअष्टादशवीसविंशतिः बावीसाद्वाविंशतिःएयाधियायएकैकाधिकाएक
कोत्तरंएकत्रिंशत्द्वाविंशत्देवसक्कादिसुशक्रादिषुसौधर्मैशानादिषुसागरूवमाणंसागरोपमाणि।सौधर्मैशा
नयोर्देवानांद्विसागरोपमंपरमायुषःस्थितिरघातायुषांपेक्षयैतदुक्तंसूत्रघातायुषांपेक्षयापुनर्द्विसागरोपमंसागरो

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मार्द्दनाधिकं भवतः पंच सौधर्म्मैशानयोः स्पतावद्द्वे सागरोपमे नाधिके कर्त्तव्ये सूत्रनिर्द्दिष्टपरमायुर्यावत्सहस्रा
र कल्पं तत्र परिघातायुषः समुत्पत्तेर्लाबात् सनत्कुमारमाहेन्द्रयोः सप्त सागरोपमायुषः स्थितिः सर्वत्र देवानामि
ति संबंधनीयं ब्रह्मब्रह्मोत्तरयोर्दश सागरोपमानि किंतु लौकांतिकदेवानां सारस्वतादीनामष्टौ सागराः लांतव
कापिष्टयोश्चतुर्दश सागराः शुक्रमहाशुक्रयोः षोडशाब्धयः शतारसहस्रारयोरष्टादशापयोधयः आनतप्राणत
योर्विंशतिः सागरोपमानां आरणाच्युतयोर्द्वाविंशतिः सागरोपमानां सुदर्शने त्रयोविंशतिरब्धीनां अमोघे चतुर्विं
शतिः पयोधीनां सुप्रबुद्धे पंचविंशतिर्द्दधीनां यशोधरे षड्विंशतिर्नदीपतीनां सुभद्रे सप्तविंशतिः कंधीनां सुवि
शाले ष्टाविंशतिरब्धीनां सुमनस्येकान्नत्रिंशदुदधीनां सौमनसे त्रिंशदर्णवानां प्रीतिंकरे एकत्रिंशदुदधीनां अनु ३
दिशे द्वात्रिंशदुदधीनां सर्वार्थसिद्धौ त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमानामेवं त्रिषष्टिपटलेषु चतुरशीतिविमानलक्षेषु त्रयो।
विंशत्यधिकसप्तनवतिसहस्राधिकेषु श्रेणिबद्धप्रकीर्णकसंज्ञविमानेषु देवानां स्वकीयं स्वकीयं उत्कृष्टायु २५८
षः प्रमाणं वदितव्यं ऋतुविमलचंद्रवल्गुवीरारुणनंदननलिनकांचनरोहितचंचन्मारुतऋद्धीशवैडूर्यरुचि
करुचिरांकस्फटिकतपनीयमेघार्ध्रहारिद्रपद्मलोहिताक्षवज्रनंद्यावर्त्तप्रभंकरपृष्टंकराजमित्रप्रभाख्या

न्येकत्रिंशदिंद्रकाणि सौधर्म्मैशानयोः अंजनवनमालानागगरुडलांगलबलभद्रचक्राणि सप्तैकेंद्रकाणि सनत्कु
मारमाहेंद्रयोः अरिष्टदेवसमितब्रह्मब्रह्मोत्तराणि चत्वारींद्रकाणि ब्रह्मलोके ब्रह्महृदयलांतवे द्वे इंद्रके लांतवकल्पे।
महाशुक्रकल्पे शुक्रमेकमिंद्रकं शतारमेकमिंद्रकं सहस्रारकल्पे आनतप्राणतपुष्पकाणि त्रीणींद्रकाणि अ।
च्युतकल्पे सानुत्कारारणाच्युतानि त्रीणींद्रकाणि अधोग्रैवेयके सुदर्शनामोघसुप्रबुद्धानि त्रीणींद्रकाणि मध्यमग्रैवे
यके यशोधरसुभद्रसुविशालानि त्रीणींद्रकाणि ऊर्ध्वग्रैवेयके सुमनःसौमनसप्रीतिंकराणि त्रीणींद्रकाणि
अनुदिशे आदित्यमेकमिंद्रकं अनुत्तरे सर्वार्थसिद्धिसंज्ञकमेकमिंद्रकमित्येतेषु स्वायुषः प्रमाणं अत्र सौधर्म्मप्र
थमप्रस्तरे ऋतुसंज्ञके जघन्यमायुरर्द्धसागरोपमं तत्सुखं तत्रैवावसाने इंद्रके उत्कृष्टमायुर्द्धसागरोपमं सागरोपमा
र्द्धाधिकं तदूर्ध्वमेकत्रिंशदिंद्रकाणि तेषु सुखमपनीयार्धद्वयं गतं हृत्वा सागरोपमस्य पंचदशभागे वृद्धि
र्गच्छति २ इमामिष्टप्रतरसंख्यया गुणयेत् मुखसहिते विमलादीनां त्रिंशत्प्रस्तराणां उत्कृष्टान्यायूंषि भ
वंति तेषां १५ संदृष्टयः न्यासः इदं

१७	१९	७	२३	५	२७	२९	३१	११	७	३७	१३	४१	४३	३	४७	४९	१७	५३	११
३०	३०	१०	३०	६	३०	३०	३०	१०	६	३०	१०	३०	३०	२	३०	३०	१०	३०	६

१९	५९	६१	२१	११	६७	२३	७१	७३	२
१०	३०	३०	१०	६	३०	१०	३०	३०	२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC-0 In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सनत्कुमारमाहेंद्रयोः सौधर्मेशानकल्पोत्कृष्टसागरोपमे सागरोपमार्धाधिकेषु रवं सार्धसप्तसागरोपमाणि सप्तभिः सप्तेंद्र
कांडपुत्रयः सप्तमेषु रवं विशोधितं च्छेयेण लाभे कृते तेषु द्विगुणितासु तासु त्रिस्थानेषु प्रस्तरसंख्ययाग्गुणयित्वा पुरवयं दत्ताकृता
एवं तत्वंति ३ ३ ४ ५ ६ ६ ७ ब्रह्मब्रह्मोत्तरयोश्चत्वारः प्रस्ताराः अत्रसप्तसार्धानि मुखं दशसार्धानि तस्मि
१३ ९ ५ १ ११ १
श्चत्वारः तत्र १४ १४ १४ १४ १४ १४ २ एतस्य संदृष्टिः यथा ८ ९ ९ १० लांतवकापिष्टयोर्द्वौ प्रस्तारौ तत्र मुखं सा
३ १
र्धानि दशसार्धानि चतुर्दशसप्तभिः शतबहुत्वे १२ १४ महा ४ ० ४ २ शुक्रैकप्रस्तरः तत्रायुः प्रमाणं १६ ता
२ १ १
थाम सहस्रारे एकः प्रस्तरः तत्रायुः प्रमाणं १८ २ २ आनतप्राणतकल्पयोः त्रयः प्रस्ताराः अष्टादशसार्धानि २ नि
मुखं विंशतिर्द्वेमिस्तत्र संदृष्टिः १९ १९ २० २ आरणाच्युतकल्पयोस्त्रयः प्रस्ताराः तत्र विंशतिर्मुखं द्वाविंशतिर्न्त्र
मिस्तस्य संदृष्टिः २० २१ २२ शेषा २ णां संदृष्टिः २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ वदित्युपति साध
२
र्म्मादि देवीनां पर २ २ मायुषः प्रमाणं प्रतिपादयन्नाह पंचादी पदिडुया सत्तावीसाय पल्लदेवीणं तत्तोस २५२
त्तुत्तरियां जावदुअरसप्पअकप्पं पंचादी पंच आदि पंच पल्योपमानि इत्येवं दिनुदाहारेषु युक्तानि चान्यस्यां च
न्यस्यां मधिकानि वी प्राप्तधिष्ठ्यः उत्तरोत्तरअदणाऽसत्तावीसायंसप्तविंशतिः चराष्ठयायावदष्टयं समुच्छिनोति पल्लपल्यो

पमानि पल्योपमानि यावत्सप्तविंशति पल्योपमानि देवीणं देवीनं देवपत्नीनां तत्तोत्तरं पल्यानां सप्तविंशति हेदं सत्त
सत्तउत्तरियां उत्तराणि सप्तसप्ताधिकानि पल्योपमानि जावदु जयावत् अरसप्पअकप्पं अच्युतकल्पः सौधर्म्मक
ल्पे देवीनां परमायुः पंचपल्योपमानि ईशाने सप्तपल्योपमानि सनत्कुमारे नवपल्योपमानि माहेंद्रे एकादशपल्यो
पमानि ब्रह्मकल्पे त्रयोदशपल्योपमानि ब्रह्मोत्तरे पंचदशपल्योपमानि लांतवे सप्तदशपल्योपमानि कापिष्टे ए
कान्नविंशति पल्योपमानि शुक्रे एकविंशतिः पल्योपमानि महाशुक्रे त्रयोविंशतिः पल्योपमानि शतारे पंच
विंशति पंचविंशतिः पल्योपमानि सहस्रारे सप्तविंशतिः पल्योपमानि आनते चतुस्त्रिंशत्पल्योपमानि प्राणते ए
काधिकचत्वारिंशत्पल्योपमानि आरणे अष्टचत्वारिंशत्पल्योपमानि अच्युते पंचपंचाशत्पल्योपमानि सर्वत्र दे
वीनां परमायुषः प्रमाणमिति संबंधः पंचपल्योपमानि अन्यस्यां अन्यस्यां तावदधिकानि कर्त्तव्यानि यावत्सप्तविंश
तिपल्योपमानि भवंति ततः सप्तविंशतिः सप्तभिः सप्तभिरधिका कर्त्तव्या यावदच्युतकल्पे पंचपंचाशत्पल्योप
मानि संजातानीति देवीनामायुषः प्रमाणस्य द्वितीयमुपदेशं प्रतिपादयन्नाह पणयं दससत्तधियं पणुवीसं
तीसमेव पंचधियं चत्तालं पणदालं पणासं पंचपणासं पणयं पंचसौधर्मेशानयोर्देवीनां पंचपल्योपमानि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

परमायुः दससत्तधियं दशसप्ताधिकानि सनत्कुमारमाहेंद्रयोर्देवीनां परमायुः सप्तदशपल्योपमानि पणुवीसं पंच
विंशतिः ब्रह्मब्रह्मोत्तरयोर्देवीनां पंचविंशतिः पल्योपमानि परमायुः तीसमवपंचधियं त्रिंशदेवपंचाधिकालांत
वकापिष्टयोर्देवीनां त्रिंशदेवपंचाधिकापल्योपमानां परमायुः चत्तालं चत्वारिंशत् शुक्रमहाशुक्रयोर्देवीनां चत्वारिं
शत्पल्यानां परमायुः पणदालं पंचचत्वारिंशत् शतारसहस्रारयोर्देवीनां पंचचत्वारिंशत्पल्योपमानां पंचासं पंचा
शत् आनतप्राणतयोर्देवीनां परमायुः पंचाशत्पल्योपमानि पंचवण्णा पंचपंचाशत् आरणाच्युतयोर्देवीनां परमा
युः आरणे पंचपंचाशत्पल्योपमानि आउ आयुः सर्वत्रानेन संबंधः देवायुषः प्रतिपादनप्रायनार्थमेवोपदेशो
न्यायात् एवकारकारणात् द्वितीयो द्वावप्युपदेशौ ग्राह्यौ सूत्रद्वयोपदेशौ वयोर्मध्ये एकेनैव बितव्यं नात्र संदेहमि + अन्येन ५
त्याद्वयं दृष्टव्याणी तंत तत्सत्यमिति संदेहो [illegible] तत्वसम्यक्विवेकः कश्चिन्नेशक्यते तामिथ्यात्वलया द्वयोर्य
हणमिति ज्योतिष्काणां यद्यपि सामान्येन प्रतिपादितं जघन्यमुत्कृष्टं चायुस्तथापि स्वामित्वसंबंधकोविशेषाणां वगत १५२
स्तत्तत्प्रतिपादयन्नाह चंदस्ससहस्सं सहस्सरविणासदंधसुक्कस्स वासाधिपदिपल्लं लहंडवरिणामस्स
~~परमायुरित्यनुवर्तते चंदस्स चंद्रस्य सदसहस्सं सहस्सरविणासदं च सुक्कस्स वासाधियपदि पल्लं लेहंडवरिस्स~~
+ सहस्सरविणो सदं च सुक्कस्स। वासाधिऍ हि पल्लं लेहहं
वरिसणामस्स॥ ६०॥ परमायुरित्यनुवर्तते चंदस्स चंद्रस्य तेद
स्यसा[illegible] दस हस्स [illegible] सहस्र

+ शतेर

शतसहस्रं शतसहस्राणि अत्र तृतीयार्थे द्वितीया सहस्सं सहस्राणि रविणा रवेरादित्यस्य शतं च शतेन च सुक्कस्स शुक्र
स्य वासाधियं वर्षाणां अधिपं अधिकं हि स्फुटं निश्चयेन पल्लं पल्यं पल्योपमं लहंडं न्यूनं हीनं अंतरेणेनाति संबंधः वरिसणा
मस्स वर्षनाम्नः [illegible] एवं चंद्रस्य परमायुरेकं पल्योपमं वर्षाणां शतसहस्रेणाधिकं रवेरेकं पल्योपमं परमायुर्वर्षाणां
सहस्रेणाधिकं शुक्रस्य परमायुरेकं पल्योपमं वर्षाणां शतेनाधिकं बृहस्पतेरेकं पल्योपमं परमायुर्वर्षाणां शतेन न्यूनं
स्फुटमिति अथ कथं शेषाणामित्युक्ते आह सेसाणं तु गहाणं पल्लद्धं आउगं मुणेयव्वं ताराणं च जहण्णं पादद्धं पा
दमुक्कस्सं सेसाणं शेषाणां तु शब्दः समुच्चयार्थः सनक्षत्राणि समुच्चिनोति गहाणं ग्रहाणां पल्लद्धं पल्यस्यार्धं आ
उगं आयुः मुणेयव्वं ज्ञातव्यं ताराणं ताराणां ध्रुवकीलकादीनां चशब्दात्केषांचिन्नक्षत्राणां च जहण्णं जघन्यं निकृष्टं पा
दद्धं पादार्धं पल्योपमपादस्यार्धं पल्योपमस्याष्टमो भागः पादं पादः पल्योपमस्य चतुर्थो भागः उक्कस्सं उत्कृष्टं शेषा
णां ग्रहाणां मंगलबुधशनैश्चरराजकेत्वादीनां केषांचिन्नक्षत्राणां चोत्कृष्टमायुः पल्योपमार्धं ताराणां केषांचिन्नक्षत्रा
णां चोत्कृष्टमायुः पल्योपमस्य चतुर्थो भागः शेषाणामेव च जघन्यमायुः पल्योपमस्याष्टमभागः एवं प्रतरासंख्यातभागप्रमिता
नां ज्योतिषां परमायुर्निकृष्टं चैवं वदितव्यमिति तिर्यग्मनुष्याणां निकृष्टमायुः प्रतिपादयन्नाह मवसिंद्धमणाणं।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

=कुभोगभूमिजानां असंख्यात — द्वीपसमुद्रवर्त्तिनां भोगतिर्यचानां =पद्वेणमरणभुक्तानां =भिन्नमुहूर्तं =कर्माहितेन उपद्रवेन

निःमुहूर्तं स्वेन हस्तेन सोपक्रमायुष्काणां सम्मीलितं वा विज्ञेयं ॥ संज्ञिनः सर्वेषां अमनस्कानां सर्व
प्रकरणात् एकेन्द्रियद्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियाणां च प्रत्येकं भिन्नमुहूर्तं भिन्नमुहूर्तं क्षुद्रभवग्रहणं च।
श्वासस्य किंचिन्न्यूनाष्टादशभागः स्वस्वजघन्यमायुः जघन्येन जघन्यं वा सोपक्रमायुष्काणां उपक्रम्यते इति उपक्र
मः विषवेदनारक्तक्षयभयसंक्लेशशस्त्रघातोच्छ्वासनिःश्वासनिरोधाद्युपघातः स्व उपक्रमेण वर्तन्ते इति सो
पक्रमानुपक्रमायुषोपि ते सोपक्रमायुष्कास्तेषां सोपक्रमायुषां संज्ञिनां समनस्कानां च मनुष्याणां समु
च्चयार्थः तत्र त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरमदेहवर्जितमनुष्याणां ग्रहणं भवति सोपक्रमविशेषणेन देवनारकभो
गभूमिजभोगभूमिप्रतिभागजानां प्रतिषेधो भवति अविशेषेण अप्यपमृत्युं भिन्नमुहूर्तमेव किंतु पूर्वोक्तात् भिन्नमुहू
र्तात् इदं भिन्नमुहूर्तं महान् एकेन्द्रियक्षुद्रभवग्रहणात् तत्प्रमाणमस्य चित्रमिति तदर्थं ज्ञातो अपरस्य कारानि
च्चयार्थः सर्वेषां अमनस्कानां जघन्यमायुः भिन्नमुहूर्तं भवति सोपक्रमायुषां कर्मभूमिजानां कर्मभूमिप्रतिभाग
जानां संज्ञिनां तिरश्चां त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरमदेहादिवर्जितमनुष्याणां च जघन्यमायुः तत् भिन्नमुहूर्तमेव इति २८४
यद्यपि प्रमाणं पूर्वसूत्रे व्याख्यातं तथापि विशेषेण प्रमाणं द्रव्यक्षेत्रकालभावभेदेन चतुर्विधं तत्र द्रव्यप्रमाणं द्वि

=कुलकराणां १ =संज्ञीतिर्यचानां २ =मनुष्याणां शलाकादीनां च २

=असंख्यातप्रमाणं पाठे

विधं संख्याप्रमाणं उपमाप्रमाणं चेति तत्र संख्यातप्रमाणं तावन्निरूपयन्नाह — संखेज्जमसंखेज्जं विदियत
दियमणंतयं वियाणाहि तत्थ य पढमं तिविहं णवहा णवहा हवे दोण्णि ॥ संखेज्जं संख्यातं रूपद्वयमादिं कृत्वा
यावद् रूपोनं जघन्यपरीतासंख्यातं श्रुतज्ञानविषयं तत् असंखेज्जं असंख्यातं संख्यातमतिक्रान्तमवधिज्ञानवि
षयं विदियं द्वितीयं तदियं तृतीयं अणंतयं अनन्तं असंख्यातमतिक्रान्तं केवलज्ञानगोचरं वियाणाहि विजानीहि
तत्रापि तच्च तेषु संख्यातासंख्यातानन्तेषु मध्ये पढमं प्रथमं यत् संख्यातं तत् तिविहं त्रिविधं त्रिप्रकारं जघन्यमध्यमो
त्कृष्टभेदेन णवहा नवप्रकारं दोण्णि द्विक्रमतः द्वितीयतृतीये प्रथमं यत्संख्यातं तत् त्रिप्रकारं द्वितीयं यदसंख्यातं
तन्नवप्रकारं तृतीयं यदनन्तं तदपि नवप्रकारं तत्र जघन्यसंख्यातं द्विरूपं रूपद्वयमादिं कृत्वा यावद् रूपोनोत्कृष्टसं
ख्यातं तत्सर्वं मध्यमं जघन्यपरीतासंख्यातं रूपोनमुत्कृष्टसंख्यातं अस्यानयनविधानमुच्यते प्रमाण
योजनलक्षायामविस्तारावगाधाश्चत्वारः कुशूलाः शलाकाप्रतिशलाकामहाशलाकानवस्थितसंज्ञकाः त
त्रैकमनवस्थितसंज्ञकं कुशूलं सर्षपैः शिखाकृत्वा देवो दानवो वा तत एकैकं सर्षपं द्वीपसमुद्रेषु तावत् क्षिपेत् यावत् निष्ठां
संजातः ततः शलाकाकुंडे एकं सर्षपं क्षिपेत् अनवस्थितकुंडं चैतावन्मात्रं प्रकल्प्य सर्षपैः संपूर्णं कृत्वा द्वीपसमुद्र

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Narla, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वक्षिप्ते यत्र निष्ठितं तत्र शलाकाकुंडे । तं सर्षपं क्षिपेत् अनवस्थितकुंडं च तावन्मात्रं एकैकं सर्षपं प्रत्येकं द्वीपसमुद्रेषु
वा द्वीपसमुद्रे च क्षिपेत् यत्र निष्ठितं तत्र शलाकाकुंडे द्वितीयं एवं सर्षपं क्षिपेत् अनवस्थितं कुंडं च तावन्मा
त्रं प्रत्येकं सर्षपं प्रत्येकं द्वीपसमुद्रे च क्षिपेत् यत्र निष्ठितं तत्र शलाकाकुंडे तृतीयं सर्षपं क्षिपेत् अनवस्थि
तं तावन्मात्रं एकैकं सर्षपं द्वीपसमुद्रे सर्षपं क्षेपं च यथावदशलाकाकुंडे सर्षपं क्षिपेत् एवं तावत्कर्त
व्यं यावच्छलाकाश्च तत्र शलाकामहाशलाकानवस्थितानि कुंडानि सर्षपैः पूर्णानि तदोत्कृष्टसंख्यातं मिलितं ।
यः जघन्यपरीतासंख्यातप्रमाणं जातं तस्मादेकसर्षपे अपनीते जातं उत्कृष्टसंख्यातं परीतासंख्यातं युक्तासं
ख्यातं असंख्यातासंख्यातं परीतासंख्यातं अपि जघन्यमध्यमोत्कृष्टविकल्पभेदेन त्रिःप्रकारं युक्तासंख्यातं
असंख्यातासंख्यातं च जघन्यमध्यमोत्कृष्टभेदेन त्रिःप्रकारं तथा अनंतं अपि परीतानंतं युक्तानंतं अनंतानंतं
च एकैकं जघन्यमध्यमोत्कृष्टभेदेन तत्र त्रिःप्रकारं जघन्यपरीतासंख्यातान्यं जघन्यपरीतासंख्यातानि जघन्य २५५
परीतासंख्यातमात्राणि परस्परं गुणितानि कृत्वा तत्र यावन्मात्राणि रूपाणि तावन्मात्रं जघन्ययुक्तासंख्यातप्र
माणं तस्मादेकरूपे अपनीते उत्कृष्टपरीतासंख्यातप्रमाणं जातं जघन्यपरीतासंख्याता उत्कृष्टपरीतासंख्यातयो ।

मध्यविकल्पः अजघन्योत्कृष्टपरीतासंख्यातं युक्तासंख्यातं मध्यपरिणामं युक्तासंख्यातं न प्रगुणपर्यायवन्मात्राणि
रूपाणि तावन्मात्रं जघन्यासंख्यातासंख्यातं तस्मादेकरूपे अपनीते जातं उत्कृष्टं युक्तासंख्यातं जघन्योत्कृष्टयोर्म
ध्ये अजघन्योत्कृष्टं युक्तासंख्यातं जघन्यासंख्यातासंख्यातं त्रीन्वारान् वर्गितं संवर्गितं च कृत्वा धर्माधर्मलोका
काशप्रत्येकशरीरकजीवप्रदेशबादरप्रतिष्ठितप्रमं युक्तं कृत्वा पुनरपि त्रीन्वारान् वर्गितं संवर्गितं च कृत्वा ।
स्थितिबंधाध्यवसानस्थानानां अनुभागबंधाध्यवसानस्थानयोगाविभागपरिच्छेदोत्सर्पिण्यवसर्पिणीसमयैश्च यु
क्तं तदा उत्कृष्टं असंख्यातासंख्यातं तयोर्मध्ये मध्यमविक
ल्पाः अनंता जघन्यपरीतानंतं तस्मादेकरूपे अपनीते जातं उत्कृष्टं असंख्यातासंख्यातं तयोर्मध्ये मध्यमाविक
ल्पाः जघन्यपरीतानंतानि जघन्यपरीतानंतमात्राणि परस्परं गुणिते यत्प्रमाणं भवति तत् जघन्ययुक्तानंतं तस्मा
देकरूपे अपनीते जातं उत्कृष्टपरीतानंतमात्राणि परस्परं गुणिते यत्प्रमाणं भवति तत् जघन्ययुक्तानंतं तस्मादेक
रूपे अपनीते जातं उत्कृष्टं परीतानंतं जघन्योत्कृष्टयोर्मध्ये मध्यमाविकल्पाः जघन्ययुक्तानंतं परिणामं जघन्ययुक्ता
नंतं गुणितं जातं जघन्यानंतानंतं तस्मादेकरूपे अपनीते जातं उत्कृष्टं युक्तानंतप्रमाणं जघन्योत्कृष्टयोर्मध्ये मध्यमा
विकल्पाः जघन्यानंतानंतं त्रीन्वारान् वर्गितं संवर्गितं च कृत्वा सिद्धनिगोतजीववनस्पतिकालपुद्गलसर्वालोकाकाशानि ।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

प्रक्षिप्य पुनः राशित्रयं त्रिवारान् वर्गितसंवर्गितं कृत्वा धर्मास्ति.....यं उत्कृष्टं गुणानं प्रक्षिप्य पुनः राशित्रयं त्रिवारान् वर्गितसंवर्गितं कृत्वा।
केवलज्ञानकेवलदर्शनप्रमाणं प्रक्षिप्त जातमुत्कृष्टमनंतानंतप्रमाणं। जघन्योत्कृष्टयोर्मध्ये अजघन्यानुत्कृष्टा वि
कल्पाः यत्र यत्रानंतप्रमाणं परिगृहीतं तत्र तत्राजघन्यानुत्कृष्टानंतानंतप्रमाणं ग्राह्यं यत्र अवलिकाः परिगृहीतं
तत्र तत्र जघन्ययुक्तानंतप्रमाणं वादतव्यं यत्र यत्रावलिका प्रयुक्ता तत्र तत्र जघन्ययुक्तासंख्यातं भवतीत्यर्थः
उपमाप्रमाणमाह पल्लसायरसूई पदरं य घणंगुलं य जगसेढी लोयपदरो य लोगो अट्ठपमाणाणु
णयव्वा पल्लपल्यं पल्योपमं सायरः सागरोपमं सूई सूच्यंगुलं पदरं प्रतरांगुलं
घणंगुलं घनांगुलं च जगसेढी जगच्छ्रेणी लोयपदरो जगत्प्रतरं लोगो लोकः अट्ठ अष्टौ प्रमाणानि मान
निर्मानानि उपमाप्रमाणानि ज्ञातव्यानि व्यवहारपल्योपममुत्पादितं तत्र यानि रोमाग्राणि तान्येकैकं वर्षशतसमयमात्रा
णि खंडानि कृत्वानि एवं कृते यत्प्रमाणं मत रोमाग्राणि तदद्धापल्योपमप्रमाणं अनेन पल्योपमेन सर्वः कर्मस्थि
त्यादि द्रष्टव्यः एतेषामद्धोपमानां दशकोटीकोटिप्रमाणानामेकं महासागरोपमं भवति अनेन सागरोपमप्रमा
णेन देवनारकमनुष्यतिरश्चां कर्मस्थितिर्भवति सर्वस्थित्यायुःस्थितयो ज्ञातव्याः सूच्यंगुलमुच्यते अद्धापल्योप

१५६

-म्लों २

ममर्द्धच्छेदनानि तावत्कृत्वा यावदेकरूपं तत्रैकैकवर्गच्छेदनानि अद्धापल्योपमस्य तावन्मात्राणि अद्धापल्योपमानि पर
स्परगुणितानि कृत्वा यत्प्रमाणं भवति तावन्मात्रा आकाशप्रदेशा ऊर्द्धमार्गेण रचितास्तेषां यत्प्रमाणं।
तत्सूच्यंगुलं तदपरेण सूच्यंगुलेन गुणितं प्रतरांगुलं तत्प्रतरांगुलमपरेण सूच्यंगुलेन गुणितं घनांगुलं जगच्छ्रेणि
सं... पल्योपमानि कोटीकोटीनां सुधारपल्यानां यावंति रूपाणि तस्य यावंतोर्द्धच्छेदनानि तेषु रूपाधिकानि एकैकं
द्विगुणीकृतान्यन्यान्यभ्यस्तानि यत्प्रमाणं भवति रज्जुः सप्तगुणिता श्रेणिः श्रेणिर्वर्गिता प्रतरांगुलेन
गुणिता प्रतरांगुलेन प्रतरांगुलेनापरेण सूच्यंगुलेन गुणितं जगत्प्रतरं भवति रज्जुः सप्तगुणिता श्रेणिः श्र
णि... जगत्प्रतरं श्रेणिगुणि
तं लोकप्रमाणं सूच्यंगुलस्य संदृष्टिः २ प्रतरांगुलस्य संदृष्टिः ४ घनांगुलस्य संदृष्टिः ८ रज्जोः संदृष्टिः ३ श्रेणि
संदृष्टिः जगत्प्रतरस्य संदृष्टिः १ लोकस्य संदृष्टिः १८ संख्यातस्य संदृष्टिः ९ असंख्यातस्य संदृष्टिः ५ अ
नंतस्य संदृष्टिः ६ क्षेत्रप्रमाणं लिक्षा यवांगुलवितस्तिरत्निकिष्कुधनुर्योजनादिस्वरूपेण ज्ञातव्यं कालप्रमाणं
परमसूक्ष्मः समयः अणोरणंतरव्यतिक्रमकालः ।समयः जघन्ययुक्तासंख्यातमात्रासमया आवलीनाम

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

प्रमाणांसंख्यातावल्यः कोटीकोटीनां पुपरियत्प्रमाणां मउश्वासः मध्यनिश्वासः स्तवः सप्तनिश्वर्लवः अष्टत्रिंश
छ्रवानामेकनालीवाचनाडीनां द्यो इनाड्यो मुहूर्तः । त्रिंशन्मुहूर्तैर्दिवसं रात्रिः इत्यवमादिकालप्रमाणं तावत्प्रमाणं
मतिश्रुतावधिमनःपर्ययकेवलज्ञानानि द्रव्यलक्षपरोक्षाणि एवं प्रमाणस्वरूपं व्याख्यातमिति स्वामिवचनया
गस्य स्वरूपमाह इंद्रियाद्यनासा तासायमणायसम्मिकायाणं एइंदियायजीवा अमणाय अनामया
इति कायवाङ्मनसां ॥ परिस्पंदः जीवप्रदेशानां योगस्त्रिः प्रकारः कायवाङ्मनाः नवद्वींद्रियाश्चे
द्रियाः त्रींद्रियाः चतुरिंद्रियाणाममं जैपंचेंद्रियाणां च लासालाषा वचनव्यापारः लासायलापाः मणा
यमनस्त्रसारव्यिकायाणं पंचेंद्रियाणां संज्ञिनांलापा मनायोगा भवति कायश्च एइंदियाय एकेंद्रियाश्च पृथ्वीका
यिकाप्कायिकातेजःकायिकवायुकायिकवनस्पतिकायिकाः जीवा अमणाय अमनस्काः अनामया अना
पका इति भवंति कायेयागः इत्यर्थः संज्ञिनां जीवाः कायवाङ्मनायोगा भवंति द्वींद्रियाद्यसंज्ञिपर्यंताः का
य वाग्योगा भवंति पृथिवीकायिकादि वनस्पत्यंताः काययोगा भवंति सिद्धाः पुनस्त्रियोगरहिता भवंतित्रश २८७
छाद्यमथालप्रः चतुर्विधस्य मनोयोगस्य चतुर्विधस्य वाग्योगस्य सप्तविधस्य काययोगस्य चेतद्वचनाद्विति स्वामि

वचनवदस्यस्वरूपमाह एइंदियएकेंद्रियाः पृथिवीकायिकादिवनस्पत्यंताः विगलिंदियविकलेंद्रियाः द्वी
द्रियत्रींद्रियचतुरिंद्रियाः णारयनारकाः सम्मूर्छिमायसंमूर्छिमाचखलुस्फुटंसर्वे सर्वे नामपंचेंद्रियाः संज्ञि
नाः संज्ञिनश्च गृप्यनः संमूर्छिमनिनेज्ञायणं न्यथानपद्यनः एकेंद्रियविकलेंद्रियास्तसंमूर्छिमाएवतेषांविज्ञेय
णाः नुपपन्नमस्त्वदवदनवदस्त्रिविधः स्त्रीवदः पुंवेदानपुंसकवेदश्च स्त्रीलिंगं पुल्लिंगं नपुंसकलिंगमित्या
वलम्ब्यायतस्यागनेऽतिस्त्रीलिंनपक्गुणानितिपुमान नस्त्रीनपुमान्नपुंसकं स्त्रीबुद्धिनाक्ष्याः प्रवृत्तिनिमि
त्तंस्त्रीलिंगं पुंबुद्ध्याश्च्याः प्रवृत्तिनिमित्तं पुल्लिंगं नपुंसकबुद्धिनाक्ष्याः प्रवृत्तिनिमित्तं नपुंसकलिंगं तत्र लिंग
नतपुंसकवेदननपुंसकान पुंसकलिंगाः णायबाज्ञानव्याः इति भवंति णियमाइ नियमात् निश्चयात्म
एकेंद्रियाः सर्वविकलेंद्रियाः नारकाः सर्वसम्मूर्छनजाः पंचेंद्रियाः संज्ञिनाः संज्ञिनश्चवेदनपुंसका
भवतीतिज्ञातव्याः नानमदवः सर्वज्ञैर्तनिर्दिष्टमिल्वनस्त्रीलिंगपुल्लिंगयोः स्वरूपमाह स्वायंलागन्नमा अ
संख्यामाउप्रामणुयतिरिया नरोतिदासुवद्रमु तत्स्त्रीलिंतदियवदा देवायदेवाः भवनवासिव्यंतर
ज्योतिष्ककल्पवासिनः चशब्दः समुच्चयार्थः सागत्रमानागनामा स्त्रिंशाशागत्रमिनातास्त्रियर्थं मउष्यां

एएइंदियविय
तिंदियाणारय
समुच्छिमायस्त
पुमसावदणा
पुंसगाणाणि
ब्वातिणियमा
३ ८६ ५१

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

=तिर्यञ्चः ६

असंख्येयवर्षायुषो असंख्यातवर्षायुषो भोगभूमिजतिर्यग्मनुष्याः सर्वे स्त्रीपुंवेदा एव भवन्ति मनुष्याः तिर्यञ्चः तिर्यञ्चः
ते कुतः भवन्ति । दासस्त्वेवं मनुष्याणां देवानां तीव्रानुबन्धा उच्यन्ते नपुंसकवेदिनो न भवन्तीत्यर्थः । कालोदधिपर्यन्तद्वीपस्था
इत्येवमेव नपुंसकलिंगदेवानां असंख्यातवर्षायुषस्तिर्यञ्चः भोगभूमिजतिर्यग्मनुष्याः एते जीवाः ... असं
वेदा नपुंसकलिंगाः न भवन्ति । नास्त्येव तृतीयं नपुंसकलिंगमिति तेषामाम्नाये त्रिलिंगत्वं प्रतिपाद्यते । पं
चेन्द्रियाः असंज्ञिनः संज्ञिनः कर्मभूमिजतिर्यञ्चो मनुष्याश्च तथा देवतिर्यग्योनिजाः मनुष्याश्च त्रिवेदाः पंचेन्द्रियाः
एकेन्द्रियादयः असंज्ञिपर्यन्ताः नारकाः सम्मूर्च्छिमाः तिर्यग्मनुष्याः नपुंसका एव असंज्ञिपंचेन्द्रियाः असंज्ञि
संज्ञिनः असंज्ञिनः तिर्यञ्चः पंचेन्द्रियाः मनुष्याः त्रिवेदा भवन्ति इति त्रिवेदाः स्त्रीपुंनपुंसकाः
गर्भजाः एकेन्द्रियादयः देवाः नारकाश्च पंचेन्द्रियाः संज्ञिनः संज्ञिनस्तिर्यञ्चो मनुष्याश्च सर्वे
स्त्रीपुंनपुंसका भवन्ति इति पुनरुक्तं यत्तदपि स्पष्टप्रतिपादनार्थं नारकदेवस्त्रीपुंनपुंसकत्वस्य ग्रहणं २५५
... ननु पंचेन्द्रियतिर्यग्मनुष्यपुंसकत्वस्त्रीलिंगमुपलभ्यते किमेवं देवेष्वपि न स्यात् इति आह ईशा
नकल्पात् उपरि देवदेवीनां तत्रापरं तु नियमः उपपादादानां देवानां ... नोपपादकथनं मन्यायां

ईशानादारभ्य देवपुरुषस्त्रीलिंगस्य देवानां विषयकथनमेतत् नोपपादकथनं आ आईशानादिविशेषो गृह्यते ईशाना
दिकल्पेषु देवपुरुषस्त्रीलिंगस्य सौधर्मादीनां देवदेवीनां उपपादः तत्रोत्पन्नानां देवदेवीनां देवानां देवीनां चेत्यर्थः ततस्तस्मादी
ईशानान्तकल्पात् उपपादः उपपादः देवदेवीनां देवदेवीनां देवानां देवीनां च तत्रोत्पत्तिः तस्मा
त्सौधर्मे परकल्पेषु सनत्कुमारादिषूपपादोऽपि उत्पत्तिः संभवः नाऽस्ति देवानां देवीनां च तत्र ततस्तस्मा
दीशानान्तेषु परकल्पेषु सनत्कुमारादिषूपपादो उपपादः उत्पत्तिः संभवः नास्ति देवीनां ... आ ईशान
कल्पादिति किमुक्तं भवति सौधर्मेशानयोः कल्पयोर्देवानां देवीनां चोपपादः स्त्रीलिंग
स्योत्पत्तिः संभवः परकल्पेषु सनत्कुमारादिषु देवानामेवोत्पत्तिः संभवो न चात्र स्त्रीलिंगस्योत्पत्तिः संभ
वः ... सौधर्मेशानयोः उत्पन्नाः संभवः परतः कल्पेषु सनत्कुमारादिषु देवानामेवोत्पत्तिः संभवः ... आवच्चारणअच्युत गम
नात् अथ स्त्रीलिंगस्य ईशानादुत्पन्नस्य क्रियद् गमनमित्याशंकायामाह आवच्चारणअच्युत
गमनागमनं देवानां तत्रापरं तु नियमः देवीनां गमनागमनं आवत् यावत् आरणअच्युत आरणाच्युतौ
गमनागमनं देवानां तत्रापरं तु नियमः देवीनां तत्रोत्पन्नानां तस्मात् परं तु ...
गमनागमनं आगमनागमनं च आगमनं च सम्मुखः पर्यन्तं भवति देवानां देवीनां तत्रोत्पन्नानां तस्मात् ऊर्ध्वं परं तु
नियमात् निश्चयात् देवीनां देवीनां ... तासां गमनागमनं आरणाच्युतकल्पपर्यन्तं गमनागम
नं च भवति देवीनां ततः परस्मिन् नवग्रैवेयकनवानुदिशपंचानुत्तरेषु नास्ति तासां देवीनां गमनं कृतमपि तत्स्वर्गागमात्

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तेमवांगमेवदर्शयति ॥ कंदप्पमाभिओगा देवीउ चावि आराणच्चुदाणि लंतवगादो उवरि णसंति संमोहखिब्भि
सिया ॥ कंदप्प कंदर्प्पस्य लावः कांदर्प्यः कांदर्प्ययोगा देवाः कांदर्प्याः अश्लीलाः प्रलापवचनशीलाः आभिओगा आभियो
ग्याः वाहनसुराः देवी उदेव्यः चावि चापि समुच्चयस्येनावगंतव्यं आराणच्चुदाणि आरणाच्युतान्यवधीकृत्य ः सउ
त्रीयतत नवम आसिमवंधः क्रियते कांदर्प्या आभियोग्याः देव्या पिनाः आरणाच्युतात् अस्मादागमानूर्ध्वं तनास्ति देवी
नाम् स्वर्गमनं लंतवगादो लांतवकात् उवरि उपरि कुर्वनं तिर्निवेद्यंन संमोह संमोहालं ऊर्ध्वानि रूपमणुनसविनः श्च
वतः खिब्भिसिया किल्विषिकाः पाटहिमार्गतिकादयः वादित्रवादनपराः लांतवाई ईर्द्ध किल्विषिकाः संमोहाश्चनसं
ते ॥ लेश्यानां स्वामित्वनस्वरूपं प्रतिपादयन्नाह ॥ काऊ काऊ तह काउ णीलणीलाय णील किण्हाय कि
ण्हाय परमकिण्हा लेसा रयणादि पुढवीसु ॥ लेश्याः सर्वत्र संबंधः काऊ काऊ कापोती कापोती जघन्यका
पोतलेश्यातदतथा काऊ कापोती कापोतलेश्या णीलाणीला जघन्यनीललेश्या उत्कृष्टकापोतलेश्या नीलायनी ॥ १२८५
लाच मध्यमणीलाणीलकिण्हाय नीलकृष्णा उत्कृष्टनीला जघन्यकृष्णा च किण्हाय कृष्णा च मध्यमकृष्णलेश्या
परमकिण्हा ~~परमकिण्हा~~ परमकृष्णा सर्वोत्कृष्टकृष्णलेश्या लेसा लेश्या कषायानुरंजितयोगप्रवृत्तिः रयणादि

रत्नादिषु पुढवीसु पृथिवीषु रत्नादि सप्तसु नरकेषु यथासंख्येन संबंधः रत्नप्रभायां नारकाणां जघन्यकापोतले
श्या द्वितीयायां शर्कराप्रभायां मध्यमकापोतलेश्या तृतीयायां वालिकाप्रभायामुपरि उत्कृष्टकापोतीलेश्या अ
धः जघन्यनीला च चतुर्थ्यां पंकप्रभायां मध्यमनीललेश्या पंचम्यां धूमप्रभायामुपरि उत्कृष्टनीला अधः जघन्यकृष्णा
षष्ठ्यां तमःप्रभायां मध्यमकृष्णलेश्या सप्तम्यां तमस्तमःप्रभायां उत्कृष्टकृष्णलेश्या सर्वेषां नारकाणामिति संबंधः स्वा
... न केवलं अशुभलेश्या एव नारकाणां किंतु अ
शुभ प्रमाणावधृता द्रव्यलेश्या भावलेश्याः अशुभा ... परिवर्तिन्यः न केवलमशुभलेश्या एव नारकाणां किंतु अ
शुभपरिणामाः अशुभस्पर्शरसगंधवर्णाः ... विक्रियानिमित्तवशाद् ... देहाश्च तेषामशुभनामोदया
... अशुभतराः ... कृता ... संस्था ... इति ॥ इदानीं लेश्यानाह ॥ तेऊ तेऊ तह तेऊ पम्मपम्मायपम्म
सुक्काय सुक्काय परमसुक्का लेसा भवणादिदेवाणं ॥ तेऊ तेऊ तेजस्तेजः जघन्यतेजोलेश्या तदतथा तेऊ तेजः
मध्यमतेजोलेश्या पम्म पद्मा जघन्यपद्मलेश्या उत्कृष्टतेजोलेश्या च पम्माय पद्मा च मध्यमपद्मलेश्या च पम्मसु
क्काय पद्मशुक्ला उत्कृष्टपद्मलेश्या जघन्यशुक्ललेश्या च शुक्ला च शुक्ला च मध्यमशुक्ला परमशुक्का परमशुक्ला स
र्वोत्कृष्टशुक्ललेश्या लेसा लेश्या लेश्या भवणादि ... एतेषां लेश्याः ... ॥ मि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

+ श्री नारकदेवानां लेश्या कथन ॥

एकेंद्रादेकेंद्रयोः वर्णेंद्रादेकेंद्रतरमार्दवं पंनायं चाहमार्हं लभानवणादिदेवानां । तिर्यक्त्रयाणां त्रिषु वादो
एकेंद्रियाः कृतं पिदाएकेंद्रियाः वर्णेंद्रपर्याप्तभुवो दार्ढेद्रियोश्रुतरसार्दवं त्रयादशानां चत्रयादशसुवायन्राय
इतस्त्रापरिचाहमार्दवं चतुर्दशानां नवई शासुवालसा लेश्याः स्वीकाः समलेश्या न दावणादिनवनादिदेवानां
देवानां नवनवानव्यंतरज्याः तिकत्रु त्रिकुदेवानां जघन्यतेजोलेश्यासौधर्मेशानयोर्देवानां मध्यमतेजोलेश्यासं
नत्कुमारमाहेंद्रयोर्देवानां उत्कृष्टतेजोलेश्या जघन्यपद्मलेश्याचब्रह्मलांतवसानत्कुमारलांतवकापिष्ठशुक्रमहाशुक्र
षु पद्मसुदेवानां मध्यमपद्मलेश्या जघन्यशुक्ललेश्या च आनतप्राणतारणाच्युतसर्वार्थसिद्धि पुनवयक्षु
...यादशासंख्यसुमध्यमशुक्ललेश्या नवानुत्तरेषु पंचानुत्तरेषु च चतुर्दशासंख्येषु परमशुक्ललेश्या
सर्वदेवानां मिति यथासंख्येनसंबंधः इति तिर्यग्मनुष्याणां लेश्यालक्षणमाह एकेंद्रियविकलेंद्रिय असंज्ञि
नांतिसिंहातिअसुदात संख्यादीदाकानां तिस्रसुदाअपिसस्याणां एकेंद्रिय एकेंद्रियाणां पृथिवीकायि Y. 40
कादि वनस्पतिकायिकांतानां विगलिंद्रियविकलेंद्रियाणां द्वींद्रियत्रींद्रियचतुरिंद्रियाणां असंज्ञिनां असं
ज्ञिनां ज्ञानालापादियदणायागपानां पचेंद्रियाणां तिस्रितिस्रः भवंति सर्वंति असुदाव असुभाः कापोतनीला

कृष्णलेश्याः संख्यादीदाकरणंसंख्यातीतायुष्काणां लोगत्थमिजानां लोगत्थमिवत्तिलगजानां च तिस्रः सुभाशुभ तेजः
पद्मशुक्ललेश्याः वष्मिषडपिकापोतनीलकृष्णतेजः पद्मशुक्ललेश्याः सेसाणां शेषाणां कर्मभूमिजानां कर्म
भूमिषु तिलगजानां च पंचेंद्रियाणां संज्ञिनां एकेंद्रियविकलेंद्रियासंज्ञिनां तिस्रः अशुभलेश्या भवंति लोगत्थ
मिजानां लोगत्थमिवत्तिलगजानां तिर्यग्मनुष्याणां तिस्रः शुभलेश्या भवंति शेषाणां पुनः कर्मभूमिजानां कर्म
भूमिषु तिलगजानां च तिर्यग्मनुष्याणां षडपिलेश्या भवंति अत्रापि कषायोदयवलेश्याः स्वायुः प्रमाणावष्ट
तेजाकलेश्या पुनः सर्वेषां मंतर्मुहूर्तेन परिवर्तन्ते कषायाणां हानिवृध्यानां सांसानिहीवेदितव्यमिति अतीन्द्रिय
कारणेंद्रियविषयमर्दं प्रतिपादयन्नाह कामाउवतत्तनोगाइंदियत्था विसयपमत्ता कामारसायफासा सं
सोलोगत्ति अहिया कामा दो मः स्त्रीपुंनपुंसकवेदादयकृतत विषयाभिलाषस्तस्य कारणत्वात्कामा
कारणकार्योपचारात् उपघाततत्त्वयः भोगातोगाइंदियत्थाइंद्रियार्थाः इंद्रियविषयाः स्पर्शरसगंधरूपशब्दाः
अथवा इंद्रियाणि स्पर्शनरसनघ्राणचक्षुःश्रोत्राणि तद्विषयाश्च विदुद्भिर्विद्वद्भिः सत्पकदर्शिनिःप सत्ताः अज्ञ
साः कथिता दृष्टा वा कामा कामा रसा यं रसश्च फासा स्पर्शौ अश्मसा शेषाः गंधरूपशब्दाः भोगत्ति भोगा इति अहिया

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

आश्रिताः भवंति । प्रविचारिताः ज्ञाता वा स्पर्शनेंद्रियग्राह्ये ... गत्वात् रूपशब्दरसगंधेंद्रियस्य प्रवृत्तिर्नेता । स्पर्श
नेंद्रियस्य व्यापारो नास्ति । अत एव एवं कामा रसस्पर्शगंधरूपशब्दा लोकाः कथिता अतः इंद्रियार्थाः सर्वे पि कामा
मे ... विषयः प्रज्ञप्ताः इति इंद्रियवेदनाप्रतिकारमुखं देवानां ॥ ऐसाण कप्पा देवा एवं हुंति
कायप्रवीचारा फास पडियार पुण सणकुमार माहिंद ॥ आ ऐशानाल्लिविधाः देवा आसंदिता यानिर्देशा
संदेशाः तिर्यग्मनुष्य भवनवासि व्यंतर ज्योतिः सौधर्मैशानस्थाः कल्पलब्धजन्मानः ईसाणा ऐशानात् कल्पात्
स्पृष्टाः सुखं स्पर्शं हुंति भवंति कायप्रवीचारा कायप्रवीचाराः प्रवीचारा मैथुनोपसेवनं वेदोदयकृतपीडा
प्रतीकारः कायेन प्रवीचारो येषां ते कायप्रवीचाराः तिर्यग्मनुष्य भवनवासि व्यंतर ज्योतिष्क सौधर्मैशा
नादंतास्तेषां कृतं भवति कायप्रवीचाराः संक्लिष्टकर्म कलंकजातमनुष्यवत् स्त्रीसुखमनुभवंतीति अथ विशेष
प्रतिपत्त्यर्थं सुखं विषयग्राहक ... तत्कालतत्ज्ञानाया ॥ फासपडियार स्पर्शप्रवीचाराः स्पर्शः स्पर्शनं वा प्रवी २५१
चारो विषयसुखानुभवनं येषां ते स्पर्शप्रवीचाराः पुणः पुनः अन्यप्रकारेण सणकुमारस्य सनत्कुमारे च कल्पे मा
हेंद्रे माहेंद्रकल्पे देवाः इत्यनुवर्तते सनत्कुमार माहेंद्र कल्पदेवा स्पर्शप्रवीचारा देवांगनास्पर्शमात्रादेवैका

रूपश्च महासुक्केसु य सुक्कमहासुक्कयोश्च य सदारकप्पे सतारकल्पे ... महसारे कप्पे ... तह सहारेक ... प्ये के एरे देव एतेसु सुर.
मकृतरोपनिर्मितसुखं मुंचलवं तत्तथा देव्यो प्रीति तथा गेयाणां सुखप्रतिपादनार्थमाह ॥ बंभकप्पबंभुत्तरेय तह लंत देवा ॥ ७
वकापिट्ठ शुक्रसुय ये देवा बादपत्ती रूवपडिचारा ॥ बंभकप्प ब्रह्मकल्पे बंभुत्तरए ब्रह्मोत्तरे च कल्पे तहतथा
लंतवनामके कल्पे कापिष्ठकापिष्ठकल्पे च एतेषु गतेषु च कल्पेषु चान्ये ये च तत्संस्थिता ये देवा ये देवाबोधव्या
बोधव्या ज्ञातव्याः रूवपडिचारा रूपप्रवीचाराः रूपप्रवीचारा येषां ते रूपप्रवीचारा ब्रह्मब्रह्मोत्तरलांतवकापिष्ठकल्प
स्थदेवा रूपप्रवीचाराः दिव्यांगनानां शृंगारकालविलासचतुरमनोज्ञवेषरूपावलोकनमात्रादेव परं सुखं प्राप्नुवं
तीति कप्पेचरंति ज्ञानप्रवीचारान्प्रतिपादयन्नाह ॥ सुक्कमहासुक्केसु य सदारकप्पे तहा सहस्सारकप्पे सु
सुरा बोधव्वा सद्दपडिचारा ॥ बोधव्वा बोधव्याः सद्दपरिचारा शब्दप्रवीचाराः शब्दः शब्दनं वा प्रवीचारो येषां ते श
ब्दप्रवीचाराः एतेषु शुक्र महाशुक्र शतार सहस्रार कल्पेषु ये देवा देव्यापि तत्र शब्दप्रवीचाराः देववनितानां म
धुरसंगीत मृदुहसित ललित कथित भूषणरवश्रवणमात्रादेव परां प्रीतिमास्कंदंतीति मनःप्रवीचारान्प्रतिपादयन्नाह
आणदपाणदकप्पे आरणकप्पे य अच्चुदए य तहा मणपडियारा णियमा एदेसु हवंति जे देवा ॥ आणदपाण
दकप्पे आनतप्राणतकल्पयोः आरणकप्पे य आरणक ल्पे च अच्चुदए य तहा अच्युतकल्पे च तत्रस्थदेव्यो पि मणपडि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

चारा मनःप्रवी.चाराः नियमान्निश्चयेन पदे अयं ते त्यं च होंति निवत्ति जे देवा य देवा एव तयोरानतप्राणतकल्पयोरा
रणाच्युतकल्पयोर्द्वयोर्मनःप्रवीचाराः मनसि कामः सोलिलाषवासुकृताः स्वांगनामनःसंकल्पमात्रेण परमसुख
मवाप्नुवंतीति अथानंतरं तेषां किंप्रकारं सुखमित्युक्ते तन्निश्चयार्थमाह तत्तोपरं तु णियमा देवा खलु होंति णि
प्पडीचारा सप्पडियारेहिं तु अणंतगुणसुक्खसंजुत्ता तत्तोनंतरं स्यात् आनतादिअच्युतांतेभ्यः परं तु पर
तः सर्वे णियमा नियमान्निश्चयादहमिंद्रा देवा अहमिंद्रादयः खलु स्फुटं अप्रकामत स्वल्पकल्पानि ह एभ्यो तनु होंति
भवंति णिप्पडीचारा निःप्रवीचाराः प्रवीचारान्निर्गता निःप्रवीचाराः कामाग्निदाहनिर्मुक्ताः वनिताविषयपंचे
न्द्रियसुखरहिताः यद्येवं किं तेषां सुखमित्याशंकायामाह सप्पडियारेहिं विसेसदो त्ति वा स्सापि कायप्पवी
चारादिमनःप्रवीचारस्यापि तेन वयवयकादिभ्योऽहमिंद्राः अणंतगुणसोक्खसंजुत्ता अनंतगुणसौख्यसंयुक्ताः
आनेनानुगुणाणकारायस्यंतदेनंतगुणं अनंतगुणं च तत्सौख्यं च अनंतगुणसौख्यं स्वाद्यत्न सर्वेषं दशानंदवीण ९।५२
यतनमयुक्ताःसांदतास्तस्मात् आनतादिअच्युतांतेभ्यः परं पुनर्वयवयकनवानुत्तरपंचानुत्तरेषु ये देवास्ते निश्चयेनाप्र
वीचाराः नप्रवीचारस्य अनंतगुणसंयुक्ताः यस्मान्नप्रवीचारो हि वेदनाप्रतीकारः तस्माद् एतेषां परमसुखमनवर

तमिति ज्ञातव्यं जं च कामसुहं लोए जं च दिव्वमहासुहं वीयरायसुहस्सेदे णंतभागंपि णग्घई
जं च यच्च कामसुहं कामसुखं विषयाद्युत्पन्नाह्लादकारणं तिर्यग्मनुष्यसत्वे लोए लोकसर्वे तिर्यग्गृहस्थानां
मनुष्याणां च दिव्वमहासुहं दिव्यं देवानां महासुखं च यदमवासुखं न वनाद्यच्युतांतदेवानां वीयरायसुहस्स वीत
रागसुखस्य निर्मलितमादाद्यदिकर्मकलंकस्य पादपनोऽनंततिर्यग्मनुष्यदेवजं न तानि एतान्यणंतभागंपि अनंतभागा
स्यापि वीतरागसुखस्यानंततानेंतराणि नानाणि तत्त्वयश्च तस्यानंतमागस्यापि णग्घई नार्घंति नाहींतमर्हत्वानि
नतानि तस्य फलवानार्हति यतःसर्वाणि देवमनुष्येष्वन्निजादिसर्वेसुखानि वीतरागसुखस्यापि नार्हंतीति
तानिःपुनिनाहेतुःदेवपुमहत्सुखं सर्वे प्रवीचारानवेदति स्पर्शोरसा कामावितिव्याख्यातातत्र स्पर्शाः कामःदेवा
नामवगतास्मः कामा नाद्यापीत्युक्ते तदर्थमाह उदसिगागरवमाऊ तदिवासहस्सियाइआहारो पक्खादि
स्सामा माकस्सम मदीदिचदक्ख जदियावतयन्मात्रे सागरावमाऊ सागरोपमायुः यावन्मात्रेःसागरोपमा
युः तदिता वन्मात्रेःवस्ससहस्सियावर्षसहस्रैरतिक्रांतैराहारो भवति आहारा मिजाषः यावन्मात्राणि साग
रोपमान्यायुष स्तावन्मात्रवर्षसहस्रैरतिक्रांतैराहारो देवानां भवति अथशोधस्यकथमित्युक्ते अत आह पक्खेदिं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पवदत्ताहोगतेः अस्मामोवह्माम: निःश्वासंश्चगंधरूवा ग्राणंमायस्समप्रदिमागमोपमसमानेः सागरोपम
मौगा चक्तेवनेवनेवन्यावल्मात्रागिमप्रागपमाणिजीविदिदवासावन्मात्रेः पत्रेगेनदह्याममनिःश्वासासिवतः
मागनवादिवातमांदागमत्रास्नवति इयार्दर्पमदस्त्रया: साधिकयागेनयास्क्षधामास्ममाधिक्कोगनतह्यामानवा
सनत्कुमारमाहेंद्रयोर्देवानांसप्तनिर्इंपसदस्त्रः माधिकागेनगवाम्बज्ञायते नावङ्गिःपक्षेश्रौह्यामः साधिकेषु
देवानामनदेवनां बल्कनंवसुंनरवांपिसर्वत्रयाज्यमिति अथचयपांपल्यापमायुस्तषांकथमित्याशंकायां
उहस्मलतारा वामसदस्मांधिपागनवणागां ज्ञादिमियागंपुग्र निम्मकुलनणदिसमंवर्कस्मं
गमागवनहलनआवारानातनांनिसावः वामसदस्स वर्षसदस्त्रपाञ्चदिणगां अधिकेनपक्षदनावपत्ताववेरि
नवणाणं नवनानां नवदनवास्संकुमाणांजोइमियाणंज्योतिषाणां वेडुदिवाठीनांयुगपवनः सागराय
मांनिग्रावणानिपसुकुंजणनिप्रसुलनंइदिइति एवंसमसत्रापाणांनवानांनवनवासिकुमाराणांसवेद्वी २५५
नाके ... अमुराणांवर्षसहस्राणांसाधिकनादारस्यवतानवति ज्योति
कुमाराणांस्ततराणामर्वदेवीनांवर्त्तरुकृत्वनिकपाचिदंतर्उक्तनेदथक्कनदिनदथक्कनेति अथौद्दामः

उक्तमसौंघ्रमांमां पकैणंटिपाणादाडनवणाणं मुकुकनपुधनगतदा जाडमाणागागंसा
उक्तमनगनकृत्न तस्मासांउह्यामः पस्काणांपकृतपत्तदत्ता सागवणंञाणाणअधिकनदाडन
वाणाणांनवनानां अस्रगाणांमुकुनपुधनगणपुकृनदथकृनयद्यपंचपुलनदथकृवकेनथाप्यतंमुक्तनं
उपादेशात ... नाचनदातथा तनेवप्रकारण जाइमणाणाण
नमानां तथा अथनगपकमाराणांवाकसराणांपकृत साधिकनाह्यामानागानांकल्प
... कुमाराणांतदेवीनांनिवस्त्र
इति ... सक्रीमाणापक्षमं विदियंतम
... पदणवीतिकिरियापदसुत्तगाथायां
... सर्वीमाणाणां ... पर्यंत
यावदुक्तंविदियेतुइति ... द्वितीयरत्तवाविदीपर्यंतंसणक्कुमारमाहिंदसनत्कुमारमाहेंद्रयोःकल्पयोर्येदेवाःबेला
तेतवंभसजीतवाःब्रह्मब्रह्मोत्तरलांतवकापिष्टेषुयेदेवाःतद्दियंरतीयांरतीयांरच्छिदीपर्यंतंशुक्रसहस्रारयो

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अक्रमदस्मारकाः अक्रमदाअकराताम्रमदस्मारेषुकल्पेषुये देवाः ते बलीडवतुर्थी वंवतुर्थपृथिवीपर्यंतं
मेवमौधर्म्मेशानयोर्देवाः स्वस्थानमादिं कृत्वा प्रथमपृथिवीपर्यंतं यावदवधिज्ञानेन पश्यंति तथा सनत्कुमा
रमाहेंद्रयोर्देवाः स्वावासमारभ्य यावद्वितीयावसानं तावत्पश्यंति ब्रह्मब्रह्मोत्तरलांतवकापिष्टेषु देवाः स्व
विमानमादिं कृत्वा तावत्पश्यंति यावत्तृतीयपृथिवीपर्यंतं शुक्रमहाशुक्रशतारसहस्रारेषु सुराः स्वप्रदेशा
मारभ्य तावत्पश्यंति यावच्चतुर्थीमिति   पंचमिआणदपाणद छठीआरणच्चुदाविपस्संति णवकप
वज्जासत्तमिं अणुदिसअणुत्तरायलोगंतं   पंचमिपंचमीपृथिवीं आनतप्राणतकल्पयोर्ये देवाः ष
ष्ठीं षष्ठीपृथिवीमारणाच्युताः आरणाच्युतयोः कल्पयोर्देवाः पश्यंति पश्यंति अवधिज्ञानेन सम्यगवलो
कयंति णवगेवज्जा नवग्रैवेयका नवग्रैवेयकविमानेषु देवाः सप्तमीं सप्तमीपृथिवीं अणुदिसअणुदिसा
नवानुत्तरेषु देवा अणुत्तराय अनुत्तरास्च पंचानुत्तरेषु देवाः लोगंत लोकांतं अधोवातपर्यंतं आनतप्राणत। १५४
कल्पयोर्देवाः स्वविष्टरमारभ्य यावत्पंचमपृथिवीपर्यंतं पश्यंति आरणाच्युतकल्पयोः पुनर्देवाः स्वावस्था
नमादिं कृत्वा यावत्षष्ठपृथिवीपर्यंतं पश्यंति नवग्रैवेयकेषु देवाः स्वविमानमारभ्य यावत्सप्तमीं पश्यंति नवा

नुदिशेषु पंचानुत्तरेषु च देवाः स्वदेशमादिमारभ्य लोकांतं यावत्पश्यंति ऊर्ध्वं पुनः सर्वे स्वविमानध्वजाग्रं यावत्पश्यं
ति असंख्यातयोजनानि तिर्यक् पुनरसंख्यातानि पश्यंतीति संबंधः व्यंतरादीनामवधिविषयमाह   पणुवीस
जोयणाणं ओही वेंतरकुमारवग्गाणं संखेज्जजोयणाणं जोइसियाणं जहण्णं   पणुवीसं पंचविंशति जो
यणाणं योजनानां ओही अवधिज्ञानं भवनेन्द्रयक्षवेंतर व्यंतराणां किन्नरादिअष्टप्रकाराणां कुमारवग्गाणं कुमा
रवर्गाणां नागकुमारादिनवानां संखेज्जजोयण संख्यातयोजनानि समस्तानां सोमादीनि तेषां अवधिः जोइसियाणं ज्यो
तिषां च त्रिःप्रकाराणां जहण्णं जघन्यं एवं व्यंतराणां नागादिनवकुमाराणां च पंचविंशतियोजनान्यवधिर्जघ
न्यो वर्तते ज्योतिष्काणां पुनर्जघन्योऽवधिः संख्यातयोजनानि एतावन्मात्रं व्यवस्थितं वस्तु परिछिंदंतीति असुर
चंद्रादित्यादीनां जघन्यं सर्वेषां उत्कृष्टं अवधिं प्रतिपादयन्नाह   असुराणमसंखेज्जा कोडीजोइसियसेसाणं
संखातीदा य खलु उक्कस्सोहीयविसओ दु [redacted] असुराणां प्रथमभवनवासिनां असंखेज्जा असंख्याता
कोडीकोट्यः योजनानामिति संबंधः जघन्योऽवधिः असुराणां चंद्रादीनां च असंख्याता योजनकोट्यः इतरेभ्य
उत्कृष्टज्योतिष्कादीनामाह जोइसियज्योतिष्काणां चंद्रादीनां सेसाणं शेषाणां भवनवासिव्यंतराणां निकृष्ट।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कल्पवासिनांचसंख्यादीदायसंख्यातीतांश्चसंख्यामतिक्रांताः असंख्यातायोजनकोटीकोटाःखलुस्फुटंउत्कृष्टो
दीर्घउत्कृष्टावधिःविभंगविषयःभवनवासिव्यंतरज्योतिष्काणामुत्कृष्टोवधिविषयाःसंख्यातायोजनानांकोटाकोटाःनि
त्यंकल्पवासिनांचमिथ्यादृष्टीनांपुनर्विभंगज्ञानंसंख्यातयोजनमसंख्यातयोजनविषयंचाथ नारकाणामवधिवि
षयंनिरूपयन्नाह रयणाप्पहाएजोयण मंगारविसयंमुणेयव्वं उवरिमावरिमायो गाउअद्धपरिहाणी
रयणाप्पहायरत्नप्रभायांप्रथमपृथिव्यांजोयणमयं योजनमेकंचत्वारिगव्यूतानिउत्कृष्टविसंगंअवधिविषयः।
अवधिज्ञानस्यगोचरंमुणेयव्वंज्ञातव्यःप्रथमपृथिव्यांनारकाणामवधिविषयायोजनप्रमाणंस्वस्थानमादिकृत्वां
यावद्योजनमात्रंपश्यंतिमिथ्यादृष्टीनांविभंगज्ञानंस्तोकमात्रंततोधः उवरिमादापृथिवीतःपृथिवीतःपृथिवींप्रति
पृथिवीपतिगाउअगव्यूतस्यअद्धंअर्द्धस्यार्द्धस्यपरिहाणीपरिहानिःगव्यूतार्द्धस्यपरिहानिःद्वितीयायांपृथिव्यांत्री
णि गव्यूतानिगव्यूतार्द्धंचमवधेर्नारकाणामवधिविषयःसंबंधनीयःतृतीयायांपृथिव्यांत्रीणिगव्यूतानिचत्वार्थ्यां
गव्यूतमर्द्धपंचम्यांद्वेगव्यूतेसप्तम्यांषष्ठ्यांगव्यूतमेकंसप्तम्यामेकंगव्यूतंसम्यग्दृष्टीनामेतत् मिथ्यादृष्टीनांपुनर्वि २५५
भंगज्ञानमस्मान्न्यूनमिति नारकाणांतावदुपपादंप्रतिपादयन्नाह पढमंपुढविमसण्णी पढमंविदियंचसरिसवा

जंति पक्खीतावत्तउत्थं जावकउत्थी उरगसप्पा योंतीतिक्रियापदेनसहसंबंधःप्रथमांपृथिवींअसंज्ञिनःअम
नस्कायांतिप्रथमांद्वितीयांचपृथिवींसरीसृपागोधासरकलाशादयायांति पक्खिणोगरुडादयःप्रथमामारभ्यायावं
त्तृतीयांपृथिवींयांतिप्रथमामारभ्यायावच्चतुर्थीपृथिवीउरःसर्पाअजगरादयायांति अत्रपापंचकृत्वातत्रग
त्वाकःस्वमंतुलवंतीति तथा आपंचमिति सीहा इत्थी जंति छट्ठिपुढविंज्जि गच्छंतिमाघवीतिय मच्छाम
णुयायजंपावा आउयंमनिश्चंडहव्यःआपंचम्याइतिप्रथमामारभ्यायावत्पंचमींपृथिवींसिंहा सिंहव्या
घ्रादयोगच्छंतीति स्त्रियःपुनर्मंदापापपरिणताःप्रथमामारभ्यषष्ठींपृथिवींयावद्यांति मत्स्यामनुष्याश्चपा
पामहाहिंसादिपरिणताःप्रथमामारभ्यमाघवीसप्तमपृथिवींयावद्गच्छंति अयंपापप्रभावःसर्वेषामेतेसंबध्य
त यदिसाध्यमानंहिंसादिक्रियांपरिणताःप्रथमामारभ्यसप्तमीदात्पापानुरूपंनरकंगत्वाडःखमनुभवंतीति
नारकाणामुपपादंप्रतिपाद्यतेषामुद्वर्त्तनंप्रतिपादयन्नाह उव्वट्टिदायसंता णरइयातमतमाउपुढवीउ
णलहंतिमाणुसत्तं तिरिक्खजोणीमुवणमंति तमस्तमःपृथिव्यानारकाउद्वर्त्तिताःसंतःसप्तमनारकाद्विग
ताःसंतोनारकामनुष्यत्वंमनुष्यलवंनलभंतेनप्राप्नुवंतिसुदुसंक्लेशकारणंयतस्मात्तस्तिर्यग्योनिमुपनयंतिसिं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्वाघ्रादिकं पुनः पापकारणं प्राप्नुवंतीति अथ कर्मभूतिर्यग्भ्यः स्थानेनोत्पन्नाः षष्ठं गच्छंतीत्यतो गाथामाह बाली॥ ×बालीसुयंदाढीसुय। पक्खी सुयजलयरेसु उववण्णा। संखेज्जाउगठिदिया। पुणोवि णिरयावहा होंति ॥४८
सुआघ्रपुण्यापदभुजगपुवराहादंष्ट्रापतिसमानपुदा दीसुयदेहि पुसिद्धव्याघ्रवराहादंष्ट्रपरकी सुयपक्षिपु
चग्दभ्रलसंडादिपु जलयरसुजलचरपु ...तिमिंगिलादिमत्स्यमकरादिपु उववण्णा उत्पन्नाः संखेज्जा संख्यातवि
दियासंख्यातायुःस्थितिवर्षातमसंख्यातायुःस्थितिना... कर्मभूमिकर्मभूमिप्रतिभागजाः मत्स्याः पुनरपि
पापवशात् णिरयावहा नरकावहाः नारकाः होंति भवंति नारककर्मसमर्जकाः भवंति सप्तमपृथिव्याः आग।
त्यालदंष्ट्रिपक्षिजलचराः स्युः पुनरपि नरकं गच्छंतीति अथ षष्ठ्याः आगताः कोत्पद्यंते किं लभंते किंचन लभंते
इत्याशंकायामाह छट्ठीदो पुढवीदो उव्वट्टिदा अणंतरभवम्हि भज्जा माणुसलंभे संजमलंभेण दु विहीणा॥
षष्ठ्याः पृथिव्याः षष्ठनरकादुद्वर्तिताः आगताः मत अनंतरभवे तस्मिन्नेव भाज्याः विकल्प्याः मनुष्यला
भेन सम्यक्त्वलाभेन च संयमलाभेन तु विहीनाः षष्ठनरकादागतानां तस्मिन्नेव कदाचिन्मनुष्यलाभः सम्यक्त्व
लाभश्च भवति न भवति संयमलाभस्तु निश्चयेन न भवतीति पंचमपृथिव्या आगतानां यल्लभ्यते यच्च न लभ्यते तदाह ५०६
होऊण य संजमलंभो पंचमखिदिणिग्गयस्स जीवस्स णत्थि पुण अंतकिरिया णियमा भवसंकिलेसेण॥ ५

इत्यो संयमदेश ... सकल संयम = ।

पंचमपृथिव्या निर्गतस्य जीवस्य तद्भवे एव संयमलाभः अंतक्रियामोक्षगमनं पुनर्नियमेन नास्ति भवसंक्लेशदोषेण यद्यपि
पंचनरकादागतस्य संयमलाभो भवति तथापि मोक्षगमनं नास्ति भवसंक्लेशदोषादिति चतुर्थ्या आगतस्य यद्भवति
तदाह होऊण य णिव्वुदिगमणं चउत्थखिदिणिग्गयस्स जीवस्स णियमा तित्थयरत्तं णत्थि त्ति जिणेहिं पण्णत्तं
चतुर्थक्षितेरागतस्य जीवस्य तद्भवे एव निर्वृतिगमनं तीर्थकरत्वं पुनर्निश्चयेन नास्ति जिनैः प्रज्ञप्तं मतं चतुर्थनरकादाग
तस्य यद्यपि निर्वृतिगमनं भवति जीवस्य तथापि तीर्थकरत्वं नास्ति नामकर्मसद्भावेन प्रतिपादितत्वादिति ततो ऊर्ध्वमाह
तिण्णि पुढवीसु य णरयाणिग्गया उवरिमा दु णारइया णियमा अणंतरभवे तित्थयरस्सुप्पत्ती तेन परं तस्याः
चतुर्थपृथिव्या ऊर्ध्वं पुढवीसु पृथिवीषु वर्तमाना तृतीयद्वितीयप्रथमासु णरयाणिग्गया ताभ्यो निर्गता उवरिमा उपरितना णार
इया नारका नियमात् अनंतरभवे तीर्थंकरस्योत्पत्तिः तृतीयाद्वितीयप्रथमस्या नरकस्य आगतानां नारकाणां तद्भवे
तद्भवे संयमलाभो मोक्षगमनं तीर्थकरत्वं च संभवति नात्र प्रतिषेधः इति सप्तम्याः पृथिव्याः आगतानां तद्भवे लभ्यते
लब्धं ततदाह णिरयादो णिग्गदाणं अणंतरभवम्हि णत्थि णियमा दु बलदेववासुदेवत्तणं च तह चक्कवट्टित्तं
नरकेभ्यो निर्गतानां अनंतरभवे नास्ति नियमात् बलदेवत्वं वासुदेवत्वं तथा सकलचक्रवर्तित्वं च नरकादागतस्य जी

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तस्येतेनैवतत्वेनबलदेववासुदेवचक्रवर्त्तित्वानि संभवंति संयमस्त्वेकादशतः॥ नरकेभ्य आगमनमनंतरनास्तीति ना
रकाणां गत्यागतिस्वरूपमुक्त्वेदानींदेवानां चाह॥ उववादुववद्वणमो णेरइयाणं समासदो भणिदं गत्ते
समागणाए आगदिमागदिमा पवक्खामि॥ उपपादोद्वर्त्तनं गत्यागतीनारकाणां समासतो भणितं प्रतिपादितं इतो
ऽग्रे देवानां तिर्यग्मनुष्यदेवानां च यथा मनवतां गत्यागती प्रवक्ष्यामि आगमनलोकस्थाण्यामीति॥ सव्वअपज्जत्ताणं
सुहुमकायाणसव्वतेउकाणं वाऊणमसण्णीणं आगमणंतिरियमणुवेहिं॥ सर्वेषांसर्वेषां अपर्याप्तानां अपर्याप्त
नां सूक्ष्मकायानां सर्वतेजस्कायानां सर्वतेजःकायानां वाऊणं वायुःकायानां असंज्ञिनां अ
मनस्कानां जीवानां सर्ववायुकायानामसंज्ञिनां च आगमनमागतिः तिरियमणुस्सेहिं तिर्यग्मनुष्येभ्यः पृथि
वीकायिकाप्कायिकावनस्पतिकायिकाद्वींद्रियत्रींद्रियचतुरिंद्रियपंचेंद्रियाणां पर्याप्तापर्याप्तसूक्ष्म स्थूलतिर्य
ग्मनुष्याश्च उत्पद्यंते तथा पृथिवीकायिकादिवनस्पतिपर्यंतेषु सर्वसूक्ष्मेषु पर्याप्तापर्याप्तेषु तथा तेजःका १५७
यिकवायुकायिकेषु स्थूलसूक्ष्मेषु बादरेषु पर्याप्तापर्याप्तेषु असंज्ञिषु च तिर्यग्मनुष्या एवोत्पद्यंते न देवा नापि नारका
न चैवं लोकगत्यमिश्राः नानानिमित्तागताश्चेति अथ पृथिवीकायिकादयः गत्वा कोत्पद्यंते इत्याशंकायामा

२ तिण्णं सव्वलुकायाणं तहेवविगलिंदियाणंसव्वेसिं अविरुद्धं संकमणं माणुसतिरिएसु य भवेसु॥ तिण्णं
त्रयाणां स्थूलस्फुटकायाणां कायानां पृथिवीकायाप्कायवनस्पतिकायानां सर्वविकलिंद्रियाणां तथैव सर्वेषां विक
लेंद्रियाणां पर्याप्तापर्याप्तानां अविरुद्धं अप्रतिषिद्धं संक्रमणं गमनं माणुस मनुष्यभवे तिरिय तिर्यग्भवे च पृथिवीका
यिकाप्कायिकवनस्पतिकायिकसर्वविकलेंद्रियाश्च आगत्य तिर्यक्षु मनुष्येषु चोत्पद्यंते नात्र विरोध इति तेजोवायूनां
चैवमागमाद॥ सव्वेवि तेउकाया सव्वे वि य वाउकाइया जीवा ण लहंति माणुसत्तं णियमा दु अणंतरभवेहिं॥ सर्वे
पि बादरसूक्ष्मपर्याप्तापर्याप्तास्तेजःकायिकास्तथैव सर्वे बादरसूक्ष्मपर्याप्तापर्याप्ता वायुकायजीवा न लभंते न प्राप्नुवंति
मनुष्यत्वं नियमात् तु अनंतरभवे अनंतरभवेष्विति॥ प्रत्येकवनस्पतिपृथिवीकायाप्कायबादरपर्याप्तानामागमनमाह
पत्तेयदेहवणप्फइ बादरपज्जत्तपुढविआऊ य माणुसतिरिक्खदेवेहिं चेव आयंति खलु एदे॥ प्रत्येकदेहाः
प्रत्येकशरीराः नालिकेरादिवनस्पतयः बादराः पर्याप्ताः पृथिवीकायिकाप्कायिकाश्च एते बादरपर्याप्ताश्च म
नुष्यतिर्यग्देवेभ्यः एवागच्छंतीति स्फुटमेतन्नान्येभ्य इति मनुष्यतिर्यग्देवाः संक्लिष्टाः आर्त्तध्यानपरा मिथ्यादृष्टयः आगत्य प्र
त्येकवनस्पतिपृथिवीकायिकाप्कायिकबादरपर्याप्तेषूत्पद्यंत इति॥ असंज्ञिपर्याप्तानां संक्रमणमाह॥ अविरु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

संसंकमणं असण्णिपज्जत्तयाणतिरियाणं माणुसतिरिक्खसुरणारएसु णउसव्वलोवेसु असंज्ञिपर्याप्तानां
तिरश्चां संक्रमणं गमनं अविरुद्धं न विरोधमुपयाति कस्मिंमनुष्यतिर्यक्सुरनारकेषु चतस्रः अपि गतिषु इत्यर्थः तिन्नु सर्वत्र
देवेषु न देवसर्वेषु नारकतिर्यग्मनुष्यत्व पर्यायेषु यतः प्रथमायामेव पृथिव्यामुत्पद्यन्ते असंज्ञिनस्तथा देवेषु भवन
वानव्यन्तरज्योतिष्केषूत्पद्यन्ते नान्यत्र तथा नागलोके अत्रैव उत्पत्तिर्नागजेऽन्ये उ पि वा भवत्सु मनुष्यतिर्यक्षु नोत्पद्यन्ते
अथासंख्यातायुषः कस्य कस्य आगमनं इत्याह संखातीदा ऊरुक्ल माणुसतिरियाणुमणुयतिरियाणं संखिज्जाउय
विउ णियमामससिद्धिप्पायति संख्यातीतायुषः लागल्लमिज्ञाः नागल्लमिच्छति तान्गजाश्च मनुष्यास्तिर्यंचः सं
ख्यातायुष्कास्तु मनुष्यतिर्यञ्चः संज्ञिरूपा अपि नयमनायातिक्रमं तत्रैव नान्यत्र दानानुमोदादन्नदानफलं च यतः इति अनुमोद [illegible]
अथ संख्यातीतायुषां मृत्वा कां गतिं गच्छन्ति तत्संग्रहं गाथामाह संखादीदा णाऊणं संकमणं णियमदो उ देवेसु । पय
डीयतणुकसाया सव्वेसिं तराबाधवा संख्यातीतायुषां भोगभूमिजानां नागलोकभवति नाग जानां च संक्रमणं च
उत्पादः नियमतः देवेषु कुतः तत्र यतः प्रकृत्या स्वभावेन तेषां सर्वेषां तनवो अल्पाः कषायाः क्रोधमानमायालो २५८
भा ननु तदेवेषूत्पद्यन्ते इति ज्ञातव्यानां तत्रशंका नाकर्तव्येति अथ कस्य आगमं सप्तमी लोकांपर्यन्तं वेति के अस्याभवन्तवे

त्युक्तं गाथामाह माणुसतिरियाय तदो सत्तमपुढवि माणं गच्छंति खलु णियमा तेसिं अणुत्तरलवे उत्पत्ती
कुदो गमणं मनुष्यास्तथा तिर्यञ्चश्च सप्तमी लोकाः पुरुषास्तीर्थंकरचक्रवर्तिबलदेववासुदेवा नियमान्नलभन्ते ति
इति गमने तु नाभ्युदयं तेषां कदाचिदनन्तरभवनं तत्र न वैवासवन वालवति मनुष्याणां मनुष्य तिरश्चां च व्यतिक्रमं तत्र निर्गमन
कारणं तत्र बलवद्वत्तिर्यग्गत्या सम्यक्त्वादिकं तत्र न तदा इति अथ मिथ्यापपादः कस्याम् इत्याह गाथामाह सण्णिअ
सण्णीणं च्चा वाणसुयन्तवणवासीसु उववादो बोधव्वो मिच्छादिठीणं णियमाउ संज्ञिनामसंज्ञिनां च मिथ्या
दृष्टीनां उपपादाः शूलीस्सर्वंः कदाचिद्व्यानन्यन्तरेषु कदाचिद्भवनवासिषु च बाह्यानि नियमेनात्र विरोधः एतेषु । +२+१
सहोनेत्यन्यच्च परिणामवशात् इति अथ ज्योतिष्केषु कस्य उत्पत्तिरिति गाथामाह संखादीदाऊणं मणु
यतिरिक्खाणं मिच्छभावेण उववादो जोइसिए उक्कस्सं तावसाणं तु संख्यातीतायुषां असंख्यातवर्षप्रमाणायुषां
मनुष्याणां तिरश्चां च मिथ्यात्वभाव * नोपपादः ज्योतिष्केषु उत्पत्तिर्ज्योतिष्कदेवेषु कंदफलाद्याहाराणां तापसानां चो
त्कृष्टत्वपपादस्तेषु ज्योतिष्केषु अन्तपरिणामनन्तरम् इति अथाजीवकपरिव्राजकानां अन्तपरिणामेन कियद्दूर
गमनमित्याह गाथामाह परिवाजगाणणियमा उक्कस्सं होदि बंभलोगंति उक्कस्ससहस्सारंति होदिय आजीव

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

गायतरा ॥ परिव्राजकानां भगवानां शुक्लपरिणामेन नियमात् उत्कृष्टेनोपपादः भवनवास्यादिब्रह्मलोके भवति
आजीवकानां तथोपपादः भवनवास्यादिसहस्रारं यावद्भवति गाढं कृष्टाचरणेन मिथ्यात्वभावेन शुक्लपरिणामेन
त्रिदंडकानामप्यस्ति अन्यपाखंडिनां भवनादिषु च दृष्टव्यं शुक्लपरिणामेन इति अथोर्ध्वं क उत्पद्यंत इत्याह
तत्तो परं तु णियमा उववादो णत्थि अण्णलिंगीणं णिग्गंथसावगाणं उववादो अच्चुदं जाव ॥ ततः सहस्रारादूर्ध्वं पर
उत्कृष्टेन नियमात् उपपादो नास्त्यन्यलिंगिनां परमोत्कृष्टाचरणानामपि निर्ग्रंथश्रावकाणां आर्यिकाणां अजिंकानां च अ-
णुव्रतानां महाव्रताचरणेनोपपादः सौधर्मादिं कृत्वाच्युतं यावत् उत्कृष्टतः कल्पः निश्चितमेतदिति अथान्यानि जिनलिंगेन कि-
यद्गच्छंतीत्याशंकायामाह ॥ जाव उवरिमगेवज्जं उववादो अभवियाण उक्कस्सो उक्किट्ठतवेण णियमा णिग्गं-
थलिंगेण ॥ अभव्यानां निर्ग्रंथलिंगेनोत्कृष्टतपश्चरणेनोपपादः उत्कृष्टः भवनवासिन आदिं कृत्वा सर्वोपरिमग्रै-
वेयकं यावत् मिथ्यात्वभावेन शुक्लपरिणामेन रागद्वेषाद्यभावेन तिव्रतं कर्तव्यमिति अथोपरि के गच्छंतीत्याशंकाया-
माह ॥ तत्तो परं तु णियमा तवदंसणणाणचरणजुत्ताणं णिग्गंथाणुववादो जाव दु सव्वट्ठसिद्धित्ति ॥ ततः सर्व-
उत्कृष्टग्रैवेयकादूर्ध्वं परतः नवानुत्तरेषु सौधर्मादिषु च निर्ग्रंथानां सर्वसंगपरित्यागिनां तपोदर्शनज्ञानचरणयुक्तानाम्

चरमदेहिनां शुक्लपरिणामिनां निश्चयेनोपपादः सर्वार्थसिद्धिं यावत् सर्वार्थसिद्धिमंतं कृत्वा सर्वेषु सौधर्मादिषु उत्पद्यंत
इति यावत् ॥ अथ देवाश्च्युताः कुत्र उत्पद्यंत इत्याशंकायामाह ॥ आईसाणा देवा चइदूणेइंदियत्तणे भज्जा तिरिय-
त्तमाणुसत्तं तत्तो णिक्कवा जाव सहस्सारा ॥ भवनवासिन आदिं कृत्वा ऐशानपर्यंतं कल्पं यावद्देवाश्च्युत्वा एकें-
द्रियत्वेनात्मानं कदाचिदापादयंति पृथिवीकायिकाप्कायिकप्रत्येकवनस्पतिकायिकेषु बादरेषु पर्याप्तेषु
उत्पद्यंते परिणामवशात् पंचेंद्रियेषु पर्याप्तेषु तिर्यग्मनुष्येषु भोगभूमिजादिवर्जितेषु ततऊर्ध्वं सहस्रारं यावत्
देवाश्च्युत्वा तिर्यक्त्वेन मनुष्यत्वेन चात्मानं न तु एकेंद्रियेषूत्पद्यंते किंतु नारकदेवविकलेंद्रियासंज्ञि-
त्वसर्वापर्याप्तकवर्जिता भोगभूमिजादिकर्मभूमिजेषु देवा उत्पद्यंते इति च दृष्टव्यं उवरिमदेवाणं गदिमाह ॥ तत्तो प-
रं तु णियमा देवावि अणंतरे भवम्हि उववज्जंति मणुस्से ण तेसिं तिरिएसु उववादो ॥ ततः सहस्रारादुपरि निय-
माद्देवाः सर्वे अनंतरभवे मनुष्येषूत्पद्यंते न तेषां तिर्यक्षूपपादः आनतकल्पादूर्ध्वं संक्लेशाभावाद्वा यत इति
शलाकापुरुषा आगत्य देवानामवतिष्ठंते नेति प्रतिपादयन्नाह ॥ आणदिसंति देवा सलागपुरिसा ण होंति णियमा त
सिद्धिं अणंतरसव्वे सयणिज्जं णि भुदगमणं ॥ आज्योतिष्कादेवाः भवनवासिन आदिं कृत्वा ज्योतिष्कं यावद्देवा बाला

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

काण्डकपानंतरदेवो तितीर्थकरश्चक्रवर्ती बलदेववासुदेवानंतरं तिनिश्चयेन निर्वृतिगमनं पुनर्लभ्यमानंतरभवेनाप्येक।
दाचित्भवति कदाचिन्न तितस्य सर्वथा प्रतिषेधानास्तीति अथ कल्पातीतकाण्डकपानंतरवर्तिनां गत्यागतिमाह तत्रापरं तु
गवेक्ष नयणिक्कासलागसुरमाउ तम्मिच्छगतगवव ल यणिकांलि बुदागमणं तत्र पंचानुत्तरविमानवासिनः
प्रतिकल्पानंतरदेवाः आगत्य कल्पातीतकाण्डकपानंतरवर्तिनंतरं तीर्थंकरत्वं नलभ्यते भवनपानंतरभवेन निर्वृतिगमनं चलभ्यते कदा।
चिद्भवति कदाचिन्नेति तत्र ऊर्ध्ववासुदेवा आगत्य नभवंती निप्रतिपादयन्नाह णिव्वुदिगमणं ग्रामनरत्थ तित्थयर
चक्रवर्तीहर अणुदिसणुत्तरवासा तदाबुदांवोतिनयणिक्का निर्वृतिगमनं नरागमनं च तीर्थंकरत्वं न चलभ्यन्ते
अनुदिशानुत्तरवासिनः नाद्देवास्तेभ्याविमानेभ्यश्च्युताः सन्तः कदाचित्तीर्थंकरगामचक्रवर्तिनां पुनः कश्चित्भवंति नभवंति
बलदेवास्ताः पुनर्न्नवासुदेवाभवंति प्रपुनर्निश्चयेन निर्वृतिगच्छंति आगत्य तान्प्रति पादयन्नाह सव्वट्ठदोय चुदा
भज्जा तित्थयरचक्कहरिहर गमणं तणणा त्क्का णियमासुणा णिव्वुदिजंति सर्वार्थात्सर्वार्थसिद्धश्च्युता देवाः तीर्थंकरत्वेन चक्रवर्तित्वेन रामत्वेन त्वनाज्यानिर्वृतिं पुनर्निश्चयेन यांत्येवं नतत्रविकल्पः सर्वेते आगत्य चरमदेहा भवे
नितीर्थंकरा चक्रवर्तिनः प्रविर्त्तांत पुत्का मंडलिकमहामंडलिकादिवित्ताचसंयममादाय नियमान्मुक्तिंगच्छंतीति ३००

पुनरेपि निश्चयेन यमिविंगच्छंतीति तान्प्रतिपादयन्नाह सक्को सहग्गमहिसी सलोगपाला यदक्खिणिंदाय
लोयंतिगाय णियमा चुदा दिक्खलु णिव्वुदिजंति शक्रः सौधर्म्मेंद्रः सहाग्रमहिष्या अग्रमहिषी शची तयासहव
र्त्तत इति साग्रमहिषीकः सलोकपालः लोकं पालयंतीति लोकपालाः अर्थचरा रक्षिकसमानाः तैः सहवर्त्तत इ
ति सलोकपालः दक्षिणेंद्राश्च दक्षिणेंद्राः सूत्र निर्देशप्रथमोच्चारवर्त्तिन तन सनत्कुमारब्रह्मलांतव शुक्र शतार
आनत आरण इन्द्राणां ये द्रा णं च शक्रनां येषां च लोकांतिकाश्च सारस्वतादित्य वह्न्यरुण गर्दतोय तुषिताव्याबाध
रिष्टाश्च अष्टप्रकार ब्रह्मलोक वासिनः देवर्षयः नियमात् च्युता मनुष्य क्षेत्रमागता निर्वृतिं यांति सौधर्म्यां मनुष्य
भवं प्राप्य मोक्षं यांति तथा तस्या अग्रमहिषी लोकपालाश्च मनुष्यत्वं प्राप्य निर्वृतिं यांति तथा दक्षिणेंद्रा लोकांतिकाः
अग्रमहत्त्वं प्राप्य निश्चयेन मुक्तिं गच्छंति स्फुटमेतन्नात्र संदेह इति गत्यागत्यधिकारं समुच्चयन्नाह एवं तु सा
रसमए णरतिरियाणं गदी य किंचि णियमा मणुस गदीए णिव्वुदिगमणं अणुण्णादं एवं तु अनंतर उक्त
प्रकारेण सारसमये व्याख्याप्रज्ञप्त्यां सिद्धांते तस्माद्वा नर तिर्यग्गत्यागती गतिश्च नारकाणां आगतिश्च नारकाणां मया किंचित्स्तो
करूपेण सारसमयाद्द्वहत्य गत्यागती स्तोकं मया प्रतिपादितमित्यर्थः निर्वृतिगमनं तु पुनर्मनुष्यगतावेव निश्चय।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

संतु ज्ञातं जिनवरैः स्वर्गाद्या सुगतिषु तत्र संयमो नाद्यादिभि अथ किं कृत्वा कैः कृत्वा निर्वृतिं यांतीत्याशंकायामाह
सम्यग्दर्शनज्ञानादि नाविदां संयलसंयमगुणादि निर्वृतिमनकर्मा निर्वृतिं यांति बुधैर्ज्ञेति सम्यग्दर्शन।
ज्ञानाभ्यां विना सुसकलसंयमगुणश्च नाविना यथाख्यातसंयमविशुद्धि वर्द्धिता निर्ज्ञापितसर्वकर्म्माणः विना
शितसर्वकर्मबंधाः संतो निर्वृत्या अनंतचतुष्टयसद्भावान् निर्वृतिं यांति नान्यस्तं दर्शति अथ तत्र गत्वा कीदृक्सूतं
सुखं अनुभवंति कियंतं कालमधितिष्ठंती त्याशंकायामाह तेऽत्र ताश्च . कृत्वमंसर संसरीरमंरकयसंगो।
यथेमात्कं अव्याबाधमनंतं आगामिकालमश्नति तमुक्तिधामा अजरं न विद्यते जरा इह यस्य तदजरं।
सरवर्तीनि संक्षेपः अरुजं न विद्यते रुजा रोगा यत्र तदरुजं न विद्यते यत्र तदमरं अशरीरं औदारिकादिपंचशरीर
रहितं अक्षयं क्षयरहितं ज्ञानं सुखं अनंत ज्ञानदर्शनसुखवीर्यरूपं अव्याबाधं अन्योपघातनिर्मुक्तं अनंतमं
नागतकालमधितिष्ठंति विष्वक्लाल पर्यंतं परम सुखं निमग्नाः स्तिष्ठंतीति गत्यागतिस्वरूपं निरूप्य स्थानाधि ३०१
कारं प्रतिपादयन्नाह एइंदियादिपाणा चोद्दसकुवंति जीववाणाणि गुणठाणाणि य चउदस मग्गणाओ
णाणि चितदव्व जीवस्थानान्याश्रित्य तानेकेंद्रियादीनि ताव स्थाप्यति . पादयति एकेंद्रियादयः एकं सूत्रे

णादितीयसूत्रे चतुर्दशजीवस्थानानि चकलवंति तृतीयसूत्रं व्याख्यायंतजीत्वांस्त्रिष्ठंति पंक्ताति जीवस्थानानि गुणा
नि अवादयानिरूप्यंत य शुनानि गुणस्थानानि जीवा शृंग्यंते यच्च पर्वतानिमार्गणास्थानानीति अथ का मार्गणा
आदिकृत्वा तं विगुणमार्गणास्त्याशंकायामाह गदिआदिमग्गणाउ परूविदाउ य जाह्माचेव एदसिंखलु
दा किंचि समासेण वोच्छामि गत्यादया मार्गणा श्रुतदृष्टावागमप्ररूपिताः चतुर्दशादरकेंद्रियादीनि जीव।
स्थानानि चतुर्दश मिथ्यादृष्ट्यादीनि गुणस्थानानि चतुर्दशेति एतत्पाचलदा क्रियते समासेन संक्षेपण प्रवक्ष्यामी
ति एवं सर्वमाक्षिप्य एकेंद्रियादिभेदान् वक्ष्यामि प्रतिपादयन्नाह एइंदियादि जीवा पंचविधा सयवदा उपणत्ता
पुढवीकायादीया विगलापंचेंदियाचेव ये एकेंद्रियादयो जीवाः सर्वज्ञ अनुचितास्ते पंचविधाः पंचप्रका।
राः वस्तभावनाप्रज्ञप्ताः कतमे पंच प्रकारा इत्याशंकायामाह पृथिवीकायादयः एकः प्रकारः विकलेंद्रियाः द्वींद्रियाद्वि।
तीयः प्रकारः त्रींद्रियास्तृतीयः प्रकारः चतुरिंद्रियाश्चतुर्थः प्रकारः तथा च पंचेंद्रियाः पंचमः प्रकारः पंचप्रकाराण्येवं
नेयः अकाराणामपि चक्षुरिति पृथ्वीकायादिभेदा उत्तर त्रपबंधनं प्रतिपाद्यत इति कृत्वा संक्षेपणद्वींद्रियादिभेदान्या
तिपादयन्नाह संखो गोभी भमरादियाउ विगलिंदिया मुणेयव्वा पंचेंदियाउ जलथल खचरासुरणारयणरा।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मानुष्यातं तेन वै सूर्यत्वात् तुर्गति सुतत्वस्य मौनावादिनि अथ किं तत्ताः कैः कृत्वा नि हेतिर्यांगीत्यां गाथामाह
सम्यक्त्वमार्गणाणादि नाविदां स्थलसमयस्व आदि मिथ्यात्वसत्कर्मा मिथ्यात्वगुणादि इति सम्यग्दर्शन
ज्ञानाभ्यां लब्धिता सुसकलसंयम आगच्छंनाविना यथाख्यातसंयमद्विश्रेदविवर्जिता निर्वापितसर्वकर्माणः विना
६०३ शिनलसईकर्मबंधाः मेतानिर्ग्रंथा अनंततत्रुपयसदायानि इति यांति ना संदेहः इति अथ तत्रगात्वा कीदृक् सुखं
अनुभवन्ति किं यंतं कालं अवतिष्ठंति इति गाथामाह ते अतरत्र कतमसर समगिमरकय ता।
वर्मेमाम्के अद्यावाधमनांत आमादेकालमव्रति तेषु किं घाता अनंतं निविष्यनमगाहष्यं यस्यातदनंत।
सुखं तानि ममदेश: अनंतं निविद्यं तद्ज्ञानगायचलतदकतेनधियतयज्ञतदमरं अशरीरं औदारिकादि पंचशरीर
रहितं अत्यय अयरविनेनाश्चनमुखं अनंतज्ञानदर्शनसुखवीर्यरूपं अव्याबाधं अन्योपधाननिर्मुक्तं अनंतम
नमनंतकालं अवतिष्ठंति इति लिविषयकालपर्यंतं परमसुखं निममास्थितीति गत्यां गतस्वरूपं निरूप्य स्थानांधि ३०१
कारं प्रतिपादयन्नाह एइंदियादिपाणा चोद्दसकुरवंतिजीवठाणाणि गुणठाणाणिय चउद्दस मग्गणा
णाणि चितदव जीवस्थानानां अधारभूतानेकेंद्रियादीनता वक्ष्यति पादयति एकेंद्रियादयः एकं सूत्रेण

ण द्वितीयसूत्रे चतुर्दश जीवस्थानानि वलवंति तृतीयसूत्रं अस्थायतं जीवा क्रिष्टंतिय अक्ता निजीवस्थानानि गुणा
मिथ्यावाद्यानि रूप्यंते तच्च गुणानि गुणस्थानानि जीवा अस्थं तयशुद्धवंता निमार्गणा स्थानानीति अथ कामार्गणा
आदिकत्वात् गुणमार्गणा इत्यां गाथामाह गदि आदि मग्गणाउ पङ्कविदाउ यच्चाइप्पाचव एदंसिंवलुन
६०४ दा किंचिमममासणवाणाम गत्यादयोमार्गणाः पूर्वं उद्देशयोगमप्ररूपिताः चञ्चाशाचादरकेंद्रियादीनिजीव।
स्थानानि चतुर्दश मिथ्यादृष्ट्यादीनि गुणस्थानानि चतुर्दशानि एतपांचलदाक्रियतं समासेन संक्षेपणवक्ष्यामी
ति एवं सर्वमाक्षिप्य एकेंद्रियादिनदासावत्प्रतिपादयन्नाह एइंदियादिजीवा पंचविहासयवदाउपसत्ता
पुढवीकायादीया विगलापंचेंदियाचेव ये एकेंद्रियादयः जीवाः संयरूदृ गणस्थिता सपंचविधाः पंचप्रका
राएवलगावना प्रज्ञसाकतपंचप्रकारा इत्यां गाथामाह पृथ्वीकायादयः एकः प्रकारः विकलेंद्रियाः द्वींद्रियाः द्वि
तीयः प्रकारः त्रींद्रियास्तृतीयः प्रकारः चतुरिंद्रियाश्चतुर्थः प्रकारः तथा च पंचेंद्रियाः पंचमः प्रकारः पंचप्रकारा एव।
तेषां प्रकाराणां पंचवारस्थितिः पृथ्वीकायादिलदाउलरत्नप्रबंधनं प्रतिपाद्यत इति कृत्वा संक्षेपेण द्वींद्रियादिलदान्प्र
तिपादयन्नाह संखोगोलीलमरादियाउ वियलिंदियाउणयवा पंचेंदियाउजलयल खचरा सुरणारयणरा।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

य आदिशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते शंखादयः गोम्यादयः भ्रमरादयः विकलेंद्रिया द्वींद्रियत्रींद्रियचतुरिंद्रि
या यथासंख्येनाभिसंबध्यते एते शंखशुक्तिकवराटकक्षुल्लकगंडूपदादयः द्वींद्रिया ज्ञातव्याः गोम्हिकुंथुपिपीलिका
मत्कुणवृश्चिकयूकेंद्रगोपादयस्त्रींद्रिया ज्ञातव्याः भ्रमरमधुकरीदंशमशकपतंगमक्षिकादयश्चतुरिंद्रिया ज्ञात
व्याः पंचेंद्रियास्तु जलचराः स्थलचराः खचराः सुरनारकानरा ज्ञातव्या इति प्राणान्प्रतिपादयन्नाह पंच
वि इंदियपाणा मणवचिकायाउ तिण्णि बलपाणा आणप्पाणप्पाणा आउगपाणेण होंति दसपाणा पंचें
द्रियाणि स्पर्शनरसनघ्राणचक्षुःश्रोत्राणि पंच प्राणा मनोवचःकायास्त्रयो बलरूपाः त्रयः प्राणाः आनप्राणा उच्छ्वा
सनिश्वासलक्षणो वायुरेकः प्राणः आयुः ... लक्षणः पुद्गलप्रचयः एकः प्राण एवमेते दश प्राणा भवंतीति
एकेंद्रियादीनां प्राणानामवस्थास्वामित्वं प्रतिपादयन्नाह इंदियबलउस्सासा आऊ चदु छक्क सत्त अठ्ठेव ए
गेंदियविगलिंदिय असण्णिसण्णीणणव दसपाणा इंद्रियं स्पर्शनेंद्रियमेकः प्राणः बलं कायबलं द्वितीयः ३०२
प्राण उच्छ्वासस्तृतीयः प्राण आयुश्चतुर्थः प्राण एते चत्वारः प्राणा एकेंद्रियस्य पर्याप्तस्य भवंति पर्याप्तिरहितस्य पुनर्म
च्छ्वासरहितास्त्रयो भवंति द्वींद्रियस्य पर्याप्तस्य स्पर्शनरसनकायबलवाग्बलायुरुच्छ्वासा इति षट्प्राणा भवंति अपर्याप्तस्य

सप्तप्राणाः पर्याप्तस्य भवति अपर्याप्तस्य वागुच्छ्वासरहिताः पंचैव ४

तएव वागुच्छ्वासरहितास्त्रयाः त्रींद्रियस्य पर्याप्तस्य स्पर्शनरसनघ्राणकायबलवाग्बलायुरुच्छ्वासा इति प्राणाश्च
तुरिंद्रियस्य पर्याप्तस्य भवंति वागुच्छ्वासरहितास्त एव षडपर्याप्तस्य भवंति पंचेंद्रियाणि कायबलवाग्बलायुरुच्छ्वासौ
पंचेंद्रियासंज्ञिनः पर्याप्तस्य नव प्राणा भवंति त एव वागुच्छ्वासरहिताः सप्त भवंति अपर्याप्तस्यासंज्ञिनः पर्याप्तस्य पु
नः संज्ञिनः दश प्राणा भवंति एते पर्याप्तस्य मनोवागुच्छ्वासरहिताः सप्त भवंति जीवसमासान्निरूपयन्नाह सु
हुमा बादरकाया तह य अपज्जत्तया ... पज्जत्ता एइंदिया उ जीवा जिणेहि कहिया चउवियप्पा
ते पुनरेकेंद्रियाः बादरसूक्ष्मपर्याप्तापर्याप्तभेदेन जिनश्चतुर्विकल्पाः कथिता इति कृत्वा चत्वारो जीव
समासा भवंतीति शेषजीवसमासान्प्रतिपादयन्नाह पज्जत्तापज्जत्ता वि होंति विगलिंदिया उ छब्भेया प
ज्जत्तापज्जत्ता सण्णिअसण्णीय सेसा उ विकलेंद्रिया द्वींद्रियत्रींद्रियचतुरिंद्रियाः पर्याप्तापर्याप्तभेदेन षड्भे
दा भवंति तथा पंचेंद्रियाः संज्ञ्यसंज्ञिपर्याप्तापर्याप्तभेदेन चतुर्विकल्पा भवंति एवमेते दश जीवसमासाः शेषाः
श्चत्वारः सर्वे पिंडिताश्चतुर्दश जीवसमासा भवंतीति गुणस्थानानि प्रतिपादयन्ननंतरसूत्रद्वयमाह मिच्छादिट्ठी
सासणमिस्सो असंजदो चेव देसविरदो य पमत्तो अप्पमत्तो य ण्णायव्वो एत्तो अपुव्वकरणो अणियट्टी सुहु

स्पर्शनरसन घ्राण च... कायबलव ग्बलायुरुच्छ्वा सौ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मसंपराउय उवसंतखीणमोहो सजोगिकेवलिडिणा अजोगीय मिथ्या वितथा असत्या दृष्टिर्दर्शनं विपरीता
कांतविनयसंशयाज्ञानरूपमिथ्यात्वकर्मोदयजनिता येषां ते मिथ्यादृष्टयः अथवा मिथ्या वितथं तत्र दृष्टिरुचिः श्र
द्धा प्रत्ययो येषां ते मिथ्यादृष्टयः अनेकांततत्वपराङ्मुखाः आसादनं सम्यक्त्वविराधनं सह आसादनेन वर्तत इति सासाद
नविनाशितसम्यग्दर्शनः अप्राप्तमिथ्यात्वकर्मोदयजनितपरिणामः मिथ्यात्वाभिमुखः दृष्टिः श्रद्धा रुचिः एकार्थः समी
६०७ चीना मिथ्या च दृष्टिर्यस्यासौ सम्यग्मिथ्यादृष्टिः सम्यग्मिथ्यात्वोदयजनितपरिणामः सम्यक्त्वमिथ्यात्वयोरुदयक्षामस्य
र्धकानां क्षयात्तेषामुदयाभावलक्षणोपशमत्वाच्च सम्यग्मिथ्यादृष्टिः समीची दृष्टिः स्वभावो यस्यासौ सम्यग्दृष्टिः अ
संयतश्चासौ सम्यग्दृष्टिश्चासंयतसम्यग्दृष्टिः क्षायिकक्षायोपशमिकौपशमिकदृष्टिभेदेन त्रिविधः सप्तप्रकृतीनां
क्षयात्क्षयोपशमनोपशमनवशात् संयतश्च असंयतश्च संयतासंयतः न चानयोर्विरोधः संयमासंयमयोरेकद्रव्य
वर्तिनोस्त्रसस्थावरनिबंधनत्वात् अप्रत्याख्यानावरणस्य सर्वघातिस्पर्धकानामुदयक्षयात्सतां चोपशमात् प्र ३०३
त्याख्यानावरणीयोदयात् संयमासंयमगुणः उत्कर्षेण प्रमादतः प्रमत्ताः सम्यग्यताः संयताः प्रमत्ताश्च ते संयताः
प्रमत्तसंयताः नात्र विरोधः यतः संयमो नाम हिंसानृतस्तेयाब्रह्मपरिग्रहेभ्यो विरतिर्गुप्तिसमित्यनुरक्षितो सो प्र

मादेन विनाश्यते इति प्रमत्तवचनं तद्दीपकत्वात् शेषातीतसर्वगुणेषु प्रमत्तोऽभिव्याप्यति प्रमत्तसंयतसंयमा
पि क्षायोपशमिकसंयमनिबंधनसम्यक्त्वापेक्षया क्षायोपशमिकगुणनिबंधनप्रमत्तसंय ताः सर्वविकलरहिता
६०८ अप्रमत्तसंयता अप्रमत्तसंयताः पंचदशप्रमादरहिता एषां पि क्षायोपशमिकगुणः प्रत्याख्यानावरणस्य सर्वघाति
स्पर्धकानामुदयक्षयात्सतां चोपशमात् उदयक्षयात्तेषामेव सतां सर्ववत् उपशमात् संज्वलनोदयाच्च प्रत्याख्यानो
त्पन्न आदिदीपकत्वाच्छेषाणां सर्वेषामप्रमत्तत्वं करणपरिणामानपूर्वा अपूर्वाः करणा यस्यासौ अपूर्वकरणः स
द्विविधः अपशमिकः क्षपकः कर्मणामुपशमनक्षपणनिबंधनत्वात् क्षपकस्य क्षा ।यिकौपशमिकौ गुणौ उपश
मकस्य क्षायिक औपशमिकश्च दर्शनमोहनीयक्षयमविधाय क्षपणश्रेण्यारोहणानुपपत्तेर्दर्शनमोहनीयक्षयो
पशमाभ्यां विनोपशमश्रेण्यारोहणानुपपत्तेश्च समानसमयस्थितजीवपरिणामानां निर्भेदेन वृत्तिर्निवृत्तिः अथवा निवृत्ति
व्यावृत्तिर्न विद्यते निवृत्तिर्येषां ते निवृत्तयस्तेः मतश्चास्ति गुणा अनिवृत्तिगुणवादसंपरायः सोऽपि द्विविधः उपशाम
कः क्षपकः काश्चित्प्रकृतीः उपशमयति काश्चिदुपरिष्टादुपशमयिष्यतीति औपशमिकोऽयं गुणः काश्चित्प्र
कृतीः क्षपयति काश्चित्क्षपयिष्यतीति क्षायिकश्च क्षपकः क्षायिकः एवं उपशामकः क्षायिकक्षायोपशमिकश्च

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सूक्ष्मसांपरायकषायोदयघाते सूक्ष्मसांपरायाः सच्चारित्रगुणोऽपि सूक्ष्मसांपरायः स द्विविधः उपशमकक्षपक।
सम्यक्त्वोपशमया क्षपकः क्षपकस्य क्षायिको गुणः उपशमकस्य क्षायिको गुणः उपशमकस्य क्षायिकोपशमिकश्च
कश्चित् क्षपयति क्षपि ष्यति क्षपयिष्यति क्षपितं च क्षायिकः कश्चिदुपशमयति उपशमिष्यति उप।
शमयिष्यति उपशमितश्चेति उपशमिकः मोहस्य उपकर्मणि सबध्यते उपशान्तमोहस्य घाते उपशान्तमोहा।
स्ताः सच्चारित्रगुण उपशान्तमोह उपशमितोऽशेषकषायत्वादौपशमिकः क्षीणविनष्टमोहस्य घाते क्षीणमोहाः
ते सच्चारित्रगुणः क्षीणमोहः द्रव्यभावरूपविस्फुटत्वात्मकस्य मोहनीयस्य निरन्वयविध्वंसनात्क्षायिकगुणः
एतत्सर्वं पि छद्मस्थाः केवलं केवलज्ञानं तद्विद्यते येषां ते केवलिनः सह योगेन वर्तते इति सयोगाः सयोगाश्च ते के
वलिनश्च जिनाश्च सयोगकेवलिजिनाः तेषां सच्चारित्रगुणः सयोगकेवलिजिनः क्षपितोऽशेषघातिकर्मत्वात् निःशेषी
कृतवेदनीयत्वात् नष्टाष्टकर्मावयवकत्वात् क्षायिकगुणः केवलिजिनशब्दोऽत्रापि संबध्यते कश्चि ३०४
त्तत्र केवलं नोविद्यते योगो मनोवचनकायपरिस्पंदो द्रव्यभावरूपो येषां तेऽयोगास्ते च ते केवलिजिनाश्च अयो
गिकेवलिजिनाः तेषां सच्चारित्रगुणोऽपि अयोगिकेवलिनः क्षीणाशेषघातिकर्मकत्वात् निरस्यमानाघाति ॥

कर्मकत्वाच्च निःशेषीकृतवेदनीयत्वात् क्षायिको गुणः चशब्दात् सिद्धाश्च निष्ठिता निष्पन्ना निराकृताशेषकर्माणः
दास्यार्थनिरपेक्षानंतानुपमसहजाद्भुतिपरमसुखानिःशेषगुणनिधानाः चरमदेहात्किंचिन्न्यूनस्वदेहा लोकाग्र
विनिर्गतमायकोपमानलोकशिखरवासिनश्च उद्देश गुणस्थानातिवृत्तिपाद्यमार्गणास्थानानि निरूपयन्नाह

गइ इंदियें च काए जोगवेदकसायणाणे य संजमदंसणलेसा भवियासम्मत्तसण्णिआहारे ॥ गम्यत

इति गतिः गतिकर्मोदयापादितचेष्टा तत्रवासनांतरसंक्रांतिर्वा गतिः सा चतुर्विधा नरकगतितिर्यग्गतिमनुष्य।
गतिदेवगतिः इन्दनात्स्वार्थनिरतादिंद्रियाणि अथवा इंद्र आत्मा तस्य लिंगमिंद्रियं इंद्रियेण सृष्टमिति वेंद्रियं
तद्द्विविधं द्रव्येंद्रियं भावेंद्रियं चात निर्वृत्त्युपकरणं द्रव्येंद्रियं लब्ध्युपयोगौ भावेंद्रियं कर्मणा या निर्वर्त्यते सा निर्वृत्तिः
सापि द्विधा बाह्याभ्यंतरभेदेन लोकप्रमितविशुद्धात्मप्रदेशानां प्रतिनियतचक्षुरादींद्रियसंस्थानेनावस्थितानां
उत्सेधांगुलस्यासंख्येयभागप्रमिता नां वृत्तिरभ्यंतरा निर्वृत्तिः तेष्वात्मप्रदेशेष्विंद्रियव्यपदेशभाक्षु यः प्रतिनियत
चक्षुरादिसंस्थानो नामकर्मोदयापादितोऽवस्थाविशेषः पुद्गलप्रचयः सा बाह्या निर्वृत्तिः उपक्रियतेऽनेनेत्युपकरणं
येन निर्वृत्तेरुपकारः क्रियते तदुपकरणं तदपि द्विविधं बाह्याभ्यंतरभेदात् तत्राभ्यंतरं कृष्णशुक्लमंडलादिकं बाह्यं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अंशिपक्षमप्रत्ययादिइंद्रियनिर्वृत्तिरूपद्रव्येंद्रियोपेतानां विशेषलब्धिः यत्संनिधानादात्मा द्रव्येंद्रियं प्रति व्याप्रियते
तन्निमित्तं प्रतीत्य उत्पाद्यमान आत्मनः परिणामः उपयोगः कार्ये कारणोपचारात् तदिंद्रियं पंचविधं चक्षुरा-
६११ दिभेदेन तानि विद्यंते येषां ते एकेंद्रियादयः आत्मनि रेतुर्पचितपुद्गलपिंडः कायः पृथिवीकायादिनामकर्मजनि-
तपरिणामो वा स पृथिवीकायादिभेदेन षड्विधः आत्मप्रवृत्तिसंकोचविकोचो योगः मनोवाक्कायावष्टंभबले-
नात्मप्रदेशपरिस्पंदो वा योगः स पंचदशभेदः मनोवचनकायचतुश्चतुःसप्तभेदेन आत्मप्रवृत्तिः मैथुनसं-
मोहो वा वेदः स्त्रीपुंनपुंसकत्वभेदेन त्रिविधः सुखदुःखबहुशस्यं कर्मक्षेत्रं कृषंतीति कषायाः क्रो-
धमानमायालोभभेदेन चतुःप्रकाराः भूतार्थप्रकाशकं ज्ञानं आत्मनोऽर्थोपलंभकं वा तत्पंचविधं मतिश्रुतावधि-
मनःपर्ययकेवलभेदेन अयथार्थोपलंभकमज्ञानं तत्त्रिविधं मत्यज्ञानश्रुताज्ञानविभंगज्ञानभेदेन व्रतसमितिक-
षायदंडइंद्रियाणां रक्षणपालननिग्रहत्यागजयसंज्ञमसम्यगर्थसंयमः स सप्तविधः सामायिकछेदोपस्थापनपरि-
हारविशुद्धिसूक्ष्मसांपराययथाख्यातभेदेन संयमासंयमासंयमश्च प्रकाशप्रवृत्तिर्दर्शनं तच्चक्षुरचक्षुरवधिकेवल- ३०५
दर्शनभेदेन चतुर्विधं आत्मप्रवृत्तिसंश्लेषकारिणी लेश्या कषायानुरंजिता योगप्रवृत्तिर्वा सा षड्विधा कृष्णनीलका-

पीततेजःपद्मशुक्ललेश्याभेदेन निर्वाणपुरस्कृता भव्याः सम्यग्दर्शनादिग्रहणयोग्याः तद्विपरीता अभव्याः अनाद्यनिधनक-
र्मबंधनत्वकर्ता वा सम्यक्त्वं प्रशमसंवेगानुकंपास्तिक्याभिव्यक्तिलक्षणं वा तत् क्षायिकक्षायोपशमिकौपशमिकभेदे-
न त्रिविधं मिथ्यात्वसासादनसम्यग्मिथ्यात्वभेदेन च तद्विपरीतं त्रिविधं शिक्षाक्रियोपदेशालापग्राहकः संज्ञी तद्विपरी-
६१२ तोऽसंज्ञी शरीरत्रयायोग्यपुद्गलपिंडग्रहणमाहारः स विद्यते यस्य स आहारी तद्विपरीतः अनाहारी अत्र सर्वोऽपि वि-
भक्तिनिर्देशः प्रथमाविभक्त्यर्थे द्रष्टव्यः अथवा भक्तिको वा प्राकृतबलात् एकारादयः चशब्दः सर्वविशेषसंग्रहा-
र्थः समुच्चयार्थो वा एवं चतुर्दशमार्गणास्थानानि प्रतिपाद्य तत्र जीवगुणस्थानानि निरूपयन्नाह जीवाणं
खलु ठाणाणि जाणि गुणसण्णिदाणि ठाणाणि एदे मग्गणठाणेसु चेव परिमग्गिदव्वाणि जीवानां यानि स्थाना-
नि गुणसंज्ञकानि च यानि स्थानानि तानि एतानि मार्गणास्थानेषु तान्येवैतान्येव स्फुटं मार्गयितव्यानि यथासं-
भवं द्रष्टव्यानीत्यर्थः तदेव दर्शयन्नाह तिरियगदीए चोद्दस हवंति सेसासु जाण दो दो दु मग्गणठाणस्सेदं-
याणि समासठाणाणि तिरश्चां गतिः तिर्यग्गतिस्तस्यां तिर्यग्गतिस्तस्यां तिर्यग्गतौ जीवसमासस्थानानि चतुर्द-
श सर्वाण्यपि भवंति सर्वेषां एकेंद्रियाणां बादरसूक्ष्मपर्याप्तापर्याप्तद्वींद्रियत्रींद्रियचतुरिंद्रियपर्याप्तापर्याप्तपंचेंद्रिय-

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

संज्ञ्यसंज्ञिपर्याप्तापर्याप्तानां संभवात् शेषाः सुगमाः तेषु नैरकमनुष्यदेवगतिषु द्वौ संज्ञिपर्याप्तापर्याप्तौ जीवसमासौ भव
तः नतामुत्तमायें संभवति एवं सर्वेष्वपि मार्गणास्थानेष्विंद्रियादिषु एतानि जीवसमासस्थानानि यथागममनुमार्गण
नीयानि अनुपेक्षितव्यानीति तद्यथा एकेंद्रियेषु बादरसूक्ष्मपर्याप्तापर्याप्ताश्चत्वारो जीवसमासाः द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतु
रिन्द्रियेषु पर्याप्तापर्याप्तौ द्वौ द्वौ एकैको जीवसमासौ पंचेन्द्रियेषु संज्ञ्यसंज्ञिपर्याप्तापर्याप्ताश्चत्वारो जीवसमासाः पृथि
वीकायिकाप्कायिकतेजःकायिकवायुकायिकवनस्पतिकायिकेषु एकैकस्मिन् बादरसूक्ष्मपर्याप्तापर्याप्ताश्चत्वा
रः त्रसकायिकेषु द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियसंज्ञ्यसंज्ञिनः पर्याप्तापर्याप्ताः दश जीवसमासाः चतुर्षु मनोयो
गेषु सत्यमनोयोगमृषामनोयोगसत्यमृषामनोयोगासत्यमृषामनोयोगेषु संज्ञीपर्याप्तक एको जीवसमासः त्रिषु
वाग्योगेषु सत्यमृषोभयवाग्योगेषु संज्ञीपर्याप्तकः असत्यमृषावाग्योगेषु द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियाः संज्ञ्य
संज्ञिनः पर्याप्ताः पंच औदारिककाययोगे बादरसूक्ष्मविकलेन्द्रियसंज्ञ्यसंज्ञिनः पर्याप्ताः सप्त औदारिकमिश्रका
ययोगे त एव किंतु अपर्याप्ताः संज्ञिपर्याप्तश्चाष्टौ वैक्रियिककाययोगे संज्ञीपर्याप्तकः वैक्रियिकमिश्रकाययो ३०६
गे निर्वृत्त्यपर्याप्तापेक्षया संज्ञ्यपर्याप्तो लब्ध्यपर्याप्तापेक्षया लब्ध्यपर्याप्त आहाराहारमिश्रयोरेक एव संज्ञीपर्याप्तः

कार्म्मणकाययोगे सप्तापर्याप्ताः अष्टमः संज्ञीपर्याप्तः लोकपूरणस्थः स्त्रीवेदपुंवेदयोः संज्ञ्यसंज्ञिपर्याप्तापर्याप्ताश्चत्वारः
नपुंसकवेदे चतुर्दशापि क्रोधमानमायालोभेषु चतुर्दशापि मत्यज्ञानश्रुताज्ञानयोश्चतुर्दशापि मतिश्रुतावधि
ज्ञानेषु द्वौ संज्ञिपर्याप्तापर्याप्तौ निर्वृत्त्यपर्याप्तापेक्षया केवलमनःपर्ययविभंगज्ञानेषु संज्ञ्यपर्याप्तकः सामायिक
छेदोपस्थापनपरिहारविशुद्धिसूक्ष्मसांपराययथाख्यातसंयमेषु संयमासंयमे च संज्ञिपर्याप्तक एक एव असंयमे च
तुर्दशापि चक्षुर्दर्शने चतुरिन्द्रियसंज्ञ्यसंज्ञिपर्याप्तापर्याप्ताः षट् अपर्याप्तकालेपि चक्षुर्दर्शनक्षयोपशमस्य सद्भा
वात् उपयोगः पुनर्नास्त्येव अचक्षुर्दर्शने चतुर्दशापि अवधिदर्शने द्वौ संज्ञिपर्याप्तापर्याप्तौ केवलदर्शने च संज्ञीपर्या
प्तक एव कृष्णनीलकापोतलेश्यासु चतुर्दशापि तेजःपद्मशुक्ललेश्यासु द्वौ संज्ञिपर्याप्तापर्याप्तौ भव्यसिद्धे च
चतुर्दशापि क्षायोपशमिकक्षायिकसासादनसम्यक्त्वेषु उपशमश्रेण्यपेक्षया औपशमिकसम्यक्त्वे च द्वौ संज्ञिपर्या
प्तापर्याप्तौ सम्यग्मिथ्यात्वे प्रथमसम्यक्त्वे च पर्याप्तसंज्ञी एक एव मिथ्यात्वे चतुर्दशापि संज्ञ्यसंज्ञिषु संज्ञिपर्याप्तापर्या
प्तौ आहारिषु चतुर्दशापि अनाहारिषु सप्तापर्याप्ताः अष्टमः संज्ञीपर्याप्तः केवली सर्वत्र जीवसमासाः संबंध इति मार्ग
णास्थानेषु जीवसमासान् प्रतिपाद्य गुणस्थानानि प्रतिपादयन्नाह ॥ सुरणारएसु चत्तारि होंति तिरियेसु जाण पंचेव

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अनुमार्गणादीपवितदा चउदसगुणणामधेयाणि   नरकेषु नारकेषु च मिथ्यादृष्ट्याद्यसंयतपर्यंतानि चत्वारि गुणस्थाना
नि भवंति तिर्यक्षु तान्येव संयतासंयताधिकानि पंच भवंति मनुष्यगतौ पुनः चतुर्दशापि मिथ्यादृष्ट्याद्ययोगपर्यंता
नि गुणस्थानानि भवंति इत्येवं सर्वासु मार्गणासु योज्यं तद्यथा एकेंद्रियद्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिंद्रियासंज्ञिपंचेंद्रिय
जनवेषु मिथ्यादृष्टिगुणस्थानमेकमेव संज्ञिषु चतुर्दशापि गुणस्थानानि सर्वत्र संबंधः पृथिवीकायअप्कायतेजः
कायवायुकायवनस्पतिकायेषु मिथ्यादृष्टिसंज्ञकमेकं द्वीन्द्रियादिअयोगिपर्यंतत्रसेषु चैवमेव मिथ्यादृष्ट्यादिगुणस्था
नानि चतुर्दश चतुर्दशापि सत्यमनोयोगअसत्यमृषामनोयोगसत्यवाग्योगअसत्यमृषावाग्योगेषु मिथ्यादृष्ट्या
द्ययोगपर्यंतानि मृषामनोयोगसत्यमृषामनोयोगमृषावाग्योगसत्यमृषावाग्योगेषु मिथ्यादृष्ट्यादिक्षीणकषायां
तानि औदारिककाययोगे मिथ्यादृष्ट्यादिसयोगांतानि औदारिकमिश्रकार्मणकाययोगे मिथ्यादृष्टिसासादनअसं
यतसम्यग्दृष्टिसयोगकेवलिसंज्ञकानि चत्वारि वैक्रियिककाययोगे मिथ्यादृष्ट्यादिसंयतांतानि वैक्रियिकमिश्रका ३०७
ययोगे तान्येव सम्यग्मिथ्यादृष्टिवर्जितानि आहारकाहारकमिश्रयोगयोरेकं प्रमत्तगुणस्थानं पुंवेदस्त्रीवेदन
पुंसकवेदेषु च मिथ्यादृष्ट्यनिवृत्तिपर्यंतानि स्त्रीनपुंसकयोर्द्रव्यापेक्षया मिथ्यादृष्ट्यादिसंयतासंयतांतानि पुंसि प्रमा।

क्रोधमानमायासु तान्येव लोभे सूक्ष्मसांपरायाधिकानि मत्यज्ञानश्रुताज्ञानविभंगज्ञानेषु मिथ्यादृष्टिसासादन
संज्ञकं मतिश्रुतावधिज्ञानेषु असंयतसम्यग्दृष्ट्यादिक्षीणकषायांतानि मनःपर्ययज्ञाने प्रमत्तादिक्षीणकषायां
तानि केवलज्ञाने सयोगायोगिसंज्ञकं अतीतगुणस्थानं च सामायिकछेदोपस्थापनसंयमयोः प्रमत्ताद्यनिवृत्त्यंता
नि चत्वारि परिहारविशुद्धिसंयमे प्रमत्ताप्रमत्तसंज्ञकं सूक्ष्मसांपरायसंयमे सूक्ष्मसांपरायिकमेकं यथाख्यातसंयमे उप
शांतादिअयोगांतानि संयमासंयमे संयतासंयतसंज्ञकमेकमेव असंयमे मिथ्यादृष्ट्याद्यसंयतांतानि चक्षुर्दर्शना
चक्षुर्दर्शनयोः मिथ्यादृष्ट्यादिक्षीणकषायांतानि अवधिदर्शने असंयतादिक्षीणकषायांतानि केवलदर्शने सयोगा
योगसंज्ञकं अतीतगुणस्थानं च कृष्णनीलकापोतलेश्यासु मिथ्यादृष्ट्याद्यसंयतांतानि तेजःपद्मलेश्ययोः मिथ्याद
ष्ट्याद्यप्रमत्तांतानि शुक्ललेश्यायां मिथ्यादृष्ट्यादिसयोगांतानि कषायसद्भावेऽपि योगप्रवृत्तेरुपचारेण तत्र सिद्धेषु च।
भव्येषु अभव्यासिद्धेषु एकं मिथ्यादृष्टिसंज्ञकं औपशमिकसम्यक्त्वे असंयताद्युपशांतकषायांतानि वेदकसम्यक्त्वे असं
यताद्यप्रमत्तांतानि क्षायिकसम्यक्त्वे असंयताद्ययोगांतानि सासादनसंज्ञके सासादननामधेयमेकं सम्यग्मिथ्यात्वे स
म्यग्मिथ्यादृष्टिसंज्ञिकं मिथ्यात्वे मिथ्यादृष्टिसंज्ञकं संज्ञिषु मिथ्यादृष्ट्यादिक्षीणकषायांतानि असंज्ञिषु मिथ्यादृष्टिसं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

एकैकं अनादिमिथ्यादृष्ट्यादिसयोगांतानि नोकर्म्मपदार्थैस्तन्न केवलं नाहारापेक्षयाः तस्याभावात् अनादिमि
थ्यादृष्ट्यादिसासादनमयतसम्यग्दृष्टिसयोगायोगसंज्ञकानि चियदूरलोकस्पर्शनापेक्षयेति जीवगुणमार्गणास्थानानि
प्रतिपादितानि क्षेत्रप्रमाणं जघन्यप्रमाणं च प्रतिपादयन्नाह   एइंदियायपंचिंदियाय उड्ढमहातिरियलोएसु सय
लविगलिंदियाओ पुण जीवा तिरियंमि लोगम्मि   एकेंद्रियाः पंचेंद्रियाश्च जीवा ऊर्ध्वलोके अधोलोके तिर्यग्लोके च
वर्तन्ते विकलेंद्रियाः पुनः सकलाः समस्ता द्वींद्रियत्रींद्रियचतुरिंद्रियाः असंज्ञिपंचेंद्रियाश्च तिर्यग्लोके एव नान्यत्र यतस्त
त्र नरकलोके देवलोके सिद्धिक्षेत्रे च तेषामभावः यद्यपि पंचेंद्रियाः [illegible] तिर्यग्लोकस्थिताः सामान्येन तथापि त्रया
णां लोकानामसंख्यातभागे तिष्ठन्तीति केवल्यपेक्षया पुनः लोकस्यासंख्यातभागा असंख्यातभागाः सर्वलोको न वर्तन्तीति
तथा विकलेंद्रिया लोकस्यासंख्यातभागे तिर्यग्लोकस्य च संख्यातभागे असंज्ञिपंचेंद्रियश्च तथैव भवति पुनरप्येकें
द्रियाणां विशेषमाह   एइंदियायजीवा पंचविहा बादरा य सुहुमा य देसेहिं बादरा खलु सुहुमेहिं णिरंतरा लो ३०५
ए   एकेंद्रिया जीवाः पंचप्रकाराः पृथ्वीकायादिवनस्पतिपर्यन्ताः ते च प्रत्येकं बादरसूक्ष्मभेदैर्द्विप्रकाराः एकैकशो
बादराः सूक्ष्माश्च लोकस्यैकदेशे बादरा यतो वातवलयाः पृथ्व्यष्टकं विमानपटलानि चाश्रित्य तिष्ठन्ति सूक्ष्माः पुनर्निरन्त

रा लोकाः सूक्ष्माः सर्वस्मिंल्लोके अन्तररहिताः कश्चिदपि प्रदेशो न यस्मात्   अत्थि अणंता जीवा जेहिं ण पत्तो तसाण परिणामो।
भावकलंकसुपउरा णिगोयवासं ण मुंचंति   संति विद्यन्ते अनन्ता जीवास्तैः कदाचिदपि न प्राप्तस्त्रसपरिणामः
द्वींद्रियादिस्वरूपं भावकलंकप्रचुरा मिथ्यात्वादिकलुषिता निगोतवासमत्यजन्तः सर्वकाले सूक्ष्मवनस्पतिस्वरूपेणैव
वस्थिता ये जीवास्ते सूक्ष्मा अनन्ताः सन्तीति सकललोकता वा तिष्ठन्ति किंच   एगणिगोदसरीरे जीवा दव्वप्पमाणदो
दिट्ठा सिद्धेहिं अणंतगुणा सव्वेण वितीदकालेण   एकनिगोतशरीरे गुडूच्यादिवनस्पतिसाधारणकायजीवास्त
न्तकायिका द्रव्यप्रमाणतः असंख्यया दृष्टा जिनैः प्रतिपादिताः सिद्धेभ्योऽनन्तगुणाः सर्वेणापि अतीतकालेन सिद्धास्तान् दृष्ट्वा
एकनिगोतशरीराश्रयास्तिष्ठन्ति ते अनन्तगुणा इति अवगाहनावगाहनमात्रात्पादसंख्यातप्रदेशे लोके कथमनन्तास्तिष्ठन्ती
ति नाशंकनीयमिति एवं सर्वासु मार्गणासु अनेन प्रत्येकं क्षेत्रप्रमाणं ज्ञेयं स्पर्शनमप्येवं ज्ञातव्यं यतोऽतीतविषयं
स्पर्शनं वर्तमानविषयं क्षेत्रमिति द्रव्यप्रमाणं निरूपयन्नाह   एइंदिया अणंता वणप्फदीकाइया णिगोदेसु पुढ
वीआऊतेऊ वाऊ लोयासंखिज्जा   निगोतेषु वनस्पतिकायिका एकेंद्रिया जीवास्ते अनन्ताः तथा पृथ्वीका
यिका अप्कायिकाः तेजःकायिकाः वायुकायिकाः सर्वेऽपि ते सूक्ष्माः प्रत्येकमसंख्यातलोकप्रमाणा असंख्याता लोकाः।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नांयावद्धदेशास्तावन्मात्रे बादराः पुनः प्रतरासंख्यातभागमात्राः विशेषो यः गोम्मटसारे द्रष्टव्य इति त्रसकायिकानां सं
ख्यानीदं तत्रसकायिका असंख्या सन्तीत्युपदेशे देशितोऽयं [illegible] त्रस
कायिकाः द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियपंचेन्द्रियाः प्रत्येकं असंख्याताः श्रेणयः प्रतरस्य दनिष्पन्नाः प्रतरासंख्येयभाग
प्रमिताः त्रसकायिकाः प्रतरासंख्येयभागमात्राः स्वप्रतरासंख्यातभागा असंख्याताः श्रेणयः प्रत [illegible]
[illegible] ङ्गुलस्यासंख्यातभागेन प्रतरे भक्ते यल्लब्धं तावन्मात्रा श्रेणय इति ०
स्वा पार्श्वपि मार्गणास्तु जीवान् आश्रित्य प्रमाणेन तत्संज्ञात समागमानुमार्गणाति तद्यथा नरकगतौ नारकाः प्रथमपृ
थिव्यां मिथ्यादृष्टयः असंख्याताः श्रेणयः घनांगुलकिंचिन्न्यूनद्वितीयवर्गमूलमात्रा द्वितीयादिषु सप्तम्यंतेषु श्रेण्यसं
ख्येयभागमात्रा द्वितीया सर्वासु पुनः सासादनसम्यग्मिथ्यादृष्ट्यसंयताः पल्योपमासंख्यातभागमात्राः तिर्यग्गतौ मि
थ्यादृष्टयः अनंतानंताः सासादनादिसंयतासंयतांताः पल्योपमासंख्येयभागप्रमिताः मनुष्यगतौ मिथ्यादृष्टयो म ३०९
नुष्याः श्रेण्यसंख्येयभागप्रमिताः सत्यासंख्येयभागा असंख्याता योजनकोटीकोट्यः सासादनसम्यग्दृष्टयः द्विपं
चाशत्कोटीमात्राः [illegible] पंचकोट्यस्त्रिनवतिलक्षाधिका अष्टनवतिसहस्राधिका षडुत्तरद्विशताधिका अप्र

१४३४८२०६=

२४८२४९३=

२५४=२ ५४८=

मत्ताः षट्कोट्यः [illegible] षण्णवतिलक्षाधिकनवनवतिसहस्राधिकत्र्युत्तरशताधिके च चत्वारः उपशामकाः प्रत्येकं प्रवेशेन एको
वा द्वौ वा त्रयो वा उत्कर्षेण चतुःपंचाशत् स्वकालेन समुदिताः शतानि नवनवत्यधिकानि चत्वारः क्षपकाः अयोगकेवलिनश्च
प्रत्येकं प्रवेशेन एको वा द्वौ वा त्रयो वा उत्कर्षेणाष्टोत्तरशतं स्वकालेन समुदिताः पंचशतान्यष्टनवत्यधिकानि सयोगकेव
लिनः अष्टसतसहस्राणि अष्टानवतिसहस्राधिकानि द्व्यधिकपंचशताधिकानि च अष्टसु समयेषु भवंति तत्रोपशामश्रे
ण्यां प्रवेशेन जघन्येनैकमादिं कृत्वा उत्कृष्टेनैकैकसमये षोडश चतुर्विंशतिः त्रिंशत् षट्त्रिंशत् द्विचत्वारिंशत् अष्टचत्वा
रिंशत् चतुःपंचाशत् इति एवं क्षपकश्रेण्यां तद्द्विगुणाः द्वात्रिंशत् अष्टचत्वारिंशत् षष्टिः द्वासप्ततिः चतुरशीतिः षण्ण
वतिः अष्टोत्तरशतं चेति प्रत्येकं सिद्धसमये [illegible] तिर्यग्देवा मिथ्यादृष्टयः ज्योतिष्कव्यंतराः असंख्याताः श्रे
णयः प्रतरासंख्येयभागप्रमिताः संख्येयप्रतरांगुलेन भक्ते यल्लब्धं तावन्मात्राः श्रेणयः भवनवासिनः असंख्या
ताः श्रेणयः घनांगुलप्रथमवर्गमूलमात्राः सौधर्मदेवा मिथ्यादृष्टयः असंख्येयाः श्रेणयः घनांगुलतृतीयवर्गमूल
मात्राः सनत्कुमारादिषु देवा मिथ्यादृष्टयः श्रेण्यसंख्येयभागप्रमिताः असंख्याता योजनकोटीकोटी [illegible] मात्राः ।
सर्वेष्वेतेषु सासादनसम्यग्मिथ्यादृष्ट्यसंयताः प्रत्येकं पल्योपमासंख्येयभागप्रमिताः असंख्याता योजनकोटाकोटी
विदव श्रेणि प्रवेश [illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

प्रदेशमात्राः सर्वे स्तोकेषु सामादन सम्यग्दृष्टिसंयताः प्रत्येकं पल्योपमासंख्येयभागप्रमिताः शेषास्तु मार्गणास्तु नरके

कुमत्यज्ञानश्रुताज्ञानकाययोगअचक्षुर्दर्शनकृष्णनीलकापोतलेश्यासंयमक्रोधमानमायालोभानि मिथ्या

दृष्टिभव्यानव्यादार्यनाहारिणः प्रत्येकमनंतानंतकेवलज्ञानिकेवलदर्शनिनअनंताः चक्षुर्दर्शनिनस्त्रीवेदिम

नोवाग्योगिसंज्ञसंज्ञविभंगज्ञानितेजोलेश्यपद्मलेश्यप्रतरासंख्येयभागप्रमिताः शेषः क्षायिकक्षायोपशमि

६२१ कोपशमिकसम्यग्दृष्टिसासादनसम्यग्मिथ्यादृष्टिसंयतासंयताशुक्ललेश्याः पल्योपमासंख्येयभागप्रमिताः आहा

रकमिश्रसामायिकच्छेदोपस्थापनपरिहारसूक्ष्मसांपराययथाख्यातसंयताः संख्याताः भवंतीति कुलानि प्र

तिपादयन्नाह बावीससत्ततिण्णिय सत्तयकुलकोडिसदसहस्साइं णेयापुढविदगागणि वाऊकायाण परि

संखा अंतरसवारसअट्ठ कोडीसदसहस्साइं मत्तवयणवय अट्ठवीसंच बेइंदियतेइंदिय चउरिंदियहरिद

कायाणं अंतरसवारसयं दसयकुलकोडिसयसहस्साइं जलयरपक्खिचउप्पद उरपरिसप्पेसु णव होंति २१५

छवीसंपणवीसं चउदसकुलकोडिसदसहस्साइं सुरणरइयणराणं जहाकमं होइणायव्वं पतानिगा

थासूत्राणि पंचाचारव्याख्यातानि नेह पुनर्व्याख्यायंते पुनरुक्तत्वादिति अल्पबहुत्वं प्रतिपादयन्नाह मणु

सगदी एथोवा तेहिं असंखेज्जासंगुणा णिरए तेहिं असंखेज्जगुणा देवगदीए देवजीवा मनुष्यगतौ सर्वस्तोका

मनुष्याः श्रेण्यसंख्यातभागमात्राः २२ तेभ्यो मनुष्येभ्यो नरकगतौ नारका असंख्यातगुणाः श्रेणय २२ तेभ्यश्च नारके

भ्यः देवगतौ देवा असंख्यातगुणाः प्रतरासंख्येयभागमात्राः ४ ८ तथा तेहिंतो णंतगुणा सिद्धिगदीए भवंतिभ

वरहिया तेहिंतो णंतगुणा तिरियगदीए किलेसंता तेभ्यो देवेभ्यः सकाशात् सिद्धिगतौ भवरहितसिद्धा अनंत

६२२ गुणाः सिद्धेभ्यः अपर्याप्तिर्यग्गतौ तिर्यंचः क्लिश्यंतः अनंतगुणाः सामान्येन अल्पबहुत्वं प्रतिपाद्य विशेषेण

प्रतिपादयन्नाह थोवा दु तमतमाए अणंतरणंतरेदु चरिमासु होंति असंखेज्जगुणा णारइयाण छसुढवीसु

स्वस्थानगतमल्पबहुत्वमुच्यते सप्तमपृथिव्यां नारकाः सर्वस्तोकाः श्रेण्यसंख्येयभागप्रमिताः श्रेणिद्विती

यवर्गमूलेनापहृतश्रेणिमात्राः ३ तेभ्यश्च सप्तमपृथिवीनारकेभ्यः षष्ठीपृथिवीनारका असंख्यातगुणाः श्रेणितृतीय

वर्गमूलेनापहृतश्रेणिमात्राः ३ तेभ्यश्च षष्ठपृथिवीनारकेभ्यः पंचमपृथिवीनारका असंख्यातगुणाः श्रेणिषष्ठव

र्गमूलापहृतश्रेणिलब्धमात्राः ६ तेभ्यश्च पंचमपृथिवीनारकेभ्यश्चतुर्थपृथिवीनारका असंख्यातगुणाः श्रेण्यष्टम

वर्गमूलापहृतश्रेणिपरिमिताः ८ तेभ्यश्चतुर्थपृथिवीनारकेभ्यस्तृतीयपृथिवीनारका असंख्यातगुणाः श्रेणिद

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

द्वादशवर्गमूलापहृतश्रेणिमात्राः १० तेभ्यः तृतीयपृथिवीनारकेभ्यः द्वितीयपृथिवीनारका असंख्येयगुणाः श्रेणि
द्वादशवर्गमूलखंडितश्रेण्येकभागमात्राः ११ तेभ्यश्च द्वितीयपृथिवीनारकेभ्यः प्रथमपृथिवीनारका असंख्या
तगुणाः घनांगुलद्वितीयवर्गमूलमात्राः श्रेणयः १ इति तिर्यग्गत्यल्पबहुत्वमाह थोवा तिरिया पंचेंदिया
य चउरिंदिया विसेसअहिया बेइंदिया तेइंदिया तत्तो अहिया विसेसेण तत्तो विसेसअहिया जीवा तह इंदि
या उ गायव्वा तत्तो अणंतगुणा हवंति एगिंदिया जीवा तिर्यंचस्तोकाः पंचेंद्रियाः प्रतरासंख्यातभागमात्राः १
तेभ्यश्च पंचेंद्रियेभ्यः चतुरिंद्रियाः विशेषाधिकाः प्रतरासंख्यातभागमात्राः १ तेभ्यश्चतुरिंद्रियेभ्यः त्रीन्द्रिया विशे ११
षाधिकाः विशेषः पुनः प्रतरासंख्यातभागमात्रः १ तेभ्यश्च त्रीन्द्रिय ११ भ्यः द्वीन्द्रिया विशेषाधिकाः विशे
षः पुनः प्रतरासंख्यातभागमात्रः १ तेभ्यश्च द्वीन्द्रि ११ यभ्यः अनंतगुणाः सर्वे एकेंद्रियाजीवा ज्ञातव्याः १ इति म
नुष्यगत्यल्पबहुत्वमाह ११ नरदीवमणुया थोवामणुयामणुस्सुदीतिणायव्वा कुरुवसुदसमसुम ११ णुया। ३११
संखेज्जगुणा तत्तो तत्तो संखेज्जगुणा मणुयाहरिरम्मयमणुस्सु तत्तो संखेज्जगुणा हेमवदेरण्णवदेसाय
मणुयाबदमणुया संखेज्जगुणा यदो तिरवलु तत्तो तत्तो संखेज्जगुणा णियमा उ विदेहगा मणुया संमुच्छिमा

मणुया होंति असंखेज्जगुणा य तत्तो उ ते चेव अपज्जत्ता मसापज्जत्तया सव्वे मनुष्यगतौ सर्वस्तोकाः सं
ख्याताः सर्वांतर्द्वीपेषु मनुष्याः तेभ्यश्च दशसु कुरुषु उत्तमभोगभूमिषु मनुष्याः संख्यातगुणाः सर्वे तिज्ञातव्याः ३३
तेभ्यश्च दशसु मध्यमभोगभूमिषु हरिरम्यकवर्षेषु मनुष्याः संख्यातगुणा ३३३ तेभ्यश्च दशसु जघन्यभोगभूमि
षु हैमवतहैरण्यवतसंज्ञकासु मनुष्याः संख्यातगुणाः ३३३३ तेभ्यश्च पंचसु भरतेषु पंचसु ऐरावतेषु मनुष्याः सं
ख्यातगुणाः ३३३३३ तेभ्यश्च नित्यं अयनमनुष्याः विदेहेषु संख्यातगुणाः सर्वेति ३३३३३३ ज्ञातव्याः स्फुटं तेभ्य
श्च संमूर्छनजा मनुष्या असंख्यातगुणाः श्रेण्यसंख्यातैकभागमात्राः स च श्रेण्यसंख्यातभागः असंख्याता यो
जनकोटाकोटिप्रदेशमात्रः सूच्यंगुलप्रथमवर्गमूलेन सूच्यंगुलतृतीयवर्गमूलगुणितेन श्रेणिर्भागीकृतेयत्तत्
तावन्मात्राः १ ते एते अपर्याप्ता लब्ध्यपर्याप्ताः गर्भजाः पुनः संख्याता यन्मनुष्येषु सर्वेषु पर्याप्तानां स्त्रितेषां लब्ध्यपर्या
प्ते एवं स्वनारकाणामपि सर्वेषां लब्ध्यपर्याप्तत्वं नास्ति निर्वृत्त्यपर्याप्तत्वं पुनः विद्यत एवेति देवगत्यल्पबहुत्व
माह थोवा विमाणवासी देवा देवीय होंति सव्वेवि तत्तो असंखेज्जगुणा भवणेसुयदसविहादेवा तत्तो
असंखेज्जगुणा देवा खलु होंति वाणवितरिया तत्तो असंखेज्जगुणा देवा सव्वे वि जोदिसिया देवगतौ देवा दे

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मनुष्याः सर्वस्तोकाः सौधर्म्मादिविमानवासिनः असंख्यातगुणाः श्रेणिमात्राः घनांगुलतृतीयवर्गमूलमात्राः साधिकाः श्रेणयः ३
तेभ्यश्चासंख्यातगुणाः भवनपुरुदशविधा भवनवासिनः असंख्याताः श्रेणयः घनांगुलप्रथमवर्गमूलमात्राः श्रे
णयः १ तेभ्यश्चासंख्यातगुणाः स्फुटं अष्टप्रकाराः व्यंतराः प्रतरासंख्यातभागमात्राः संख्यातप्रतरांगुलैः श्रेणिना
गहतैर्यल्लब्धं तावन्मात्राः श्रेणयः १ तेभ्यश्च पंचप्रकाराः ज्योतिष्काः असंख्यातगुणाः प्रतरासंख्यातभागमात्राः प्र
द्वितीसंख्यातगुणहीनस्यपत्रत १ रांगुलैः श्रेणिभागहतैर्यल्लब्धं तावन्मात्राः श्रेणयः १ अथवा सर्वतः स्तो
काः सर्वार्थसिद्धिदेवाः संख्याताः ततो विजयवैजयंतजयंतापराजितानवानुत्तराश्चासं। ७० ख्यातगुणाः प।
ल्योपमासंख्याततमभागप्रमिताः ततो नवग्रैवेयकाः आनतप्राणतारणाच्युताश्चासंख्यातगुणाः पल्योपमासंख्या
ततमभागप्रमिताः ततः शतारसहस्रारदेवाः असंख्यातगुणाः श्रेणिचतुर्थवर्गमूलखंडिताः श्रेण्येकभाग।
मात्राः ४ ततः शुक्रमहाशुक्रदेवाः असंख्यातगुणाः श्रेणिपंचमवर्गमूलखंडितश्रेण्येकभागमात्राः ५ ततः
लांतवकापिष्टदेवा असंख्यातगुणाः श्रेणिसप्तमवर्गमूलखंडितश्रेण्येकभागमात्राः ७ ततः ब्रह्मब्रह्मोत्तर। ३१२
देवा असंख्यातगुणाः ९ श्रेणिनवमवर्गमूलखंडितश्रेण्येकभागमात्राः ११ ततः सनत्कुमारमाहेन्द्रदेवा असं

ख्यातगुणाः श्रेण्येकादशवर्गमूलखंडितश्रेण्येकभागमात्राः ११ ततः सौधर्मैशानदेवाः असंख्यातगुणाः श्रेणितृ
तीयद्वादशवर्गमूलखंडितश्रेण्येकभागमात्राः १२ शेषं सर्वं सुगमं द्रष्टव्यमिति अथवा सर्वस्तोकाः अयोगिनः चत्वारः उपश
मकाः संख्यातसंगुणाः ततः सयोगिनः संख्यातगुणाः ततः अप्रमत्ताः संख्यातगुणास्ततः संयतासंयताः तिर्यग्मनु
ष्याः असंख्यातगुणाः पल्योपमासंख्याततमभागमात्राः ७०७०७० ततश्चतसृषु गतिषु सासादनसम्यग्दृष्टयः अ
संख्यातगुणाः ततश्चतसृषु गतिषु सम्यग्मिथ्यादृष्टयः संख्यातगुणाः ७० ततश्चतसृषु गतिषु असंयतसम्यग्दृष्टयः
असंख्यातगुणाः एते सिद्धा अनंतगुणाः ततः सर्वे मिथ्यादृष्टयः अनंतानंतगुणाः स्युः इति पुनरपि देवान् गुणेन नि
रूपयन्नाह॥ अणुदिसणुत्तरदेवा सम्मादिट्ठी य होंति बोधव्वा तत्तो खलु हेट्ठिमया सम्मा मिस्सा य होंति तदसम्मा
पंचानुत्तरनवानुदिशदेवाः सम्यग्दृष्टयो निश्चयेन ज्ञातव्याः भवंति तस्मात् पुनरधः सम्मिश्राः मिथ्यादृष्टयः सा
सादनसम्यग्मिथ्यादृष्टयः असंयतसम्यग्दृष्टयो भवंति तथा शेषाश्च नारकतिर्यग्मनुष्याः मिश्रा भवंतीति अल्पब
हुत्वं प्रतिपाद्य बंधकारणं प्रतिपादयन्नाह॥ मिच्छादंसण अविरदि कसाय जोगा हवंति बंधस्स आऊसज्झवसा
णं हेदवो ते दु णायव्वा॥ मिथ्यात्वाविरतिकषाययोगास्ते एव हेतवो भवंति बंधस्य आयुषः अध्यवसायः परिण

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

भेदश्चनेकधा इति ज्ञातव्याः। पंच मिथ्यात्वानि पंचेंद्रियाणि मनः षट्कायविराधनानि द्वादशाविरतयः योगाः षोडश कषाया नव।
नोकषायाश्च सर्वे ते पंचपंचाशत् बंधहेतवः याः कर्मबंधस्य बाधका भवंति अप्रमत्तादीनां ... बंधस्य हेतवः प्रति
पादयन्नाह जीवो कसायजुत्तो जोगादो कम्मणो दु जोग्गे गेण्हइ पुग्गलदव्वे बंधो सो दु ... जी
वः कषाययुक्तः क्रोधादिपरिणतः योगात् मनोवाक्कायक्रियातः कर्मणो योग्यान् पुद्गलद्रव्याणि गृह्णाति स +यानि+थ
बंधः कषाययुक्तः इति पुनः हेतुनिर्देशः तीव्रमंदमध्यमकषायानुरूपस्थित्यनुभवविशेषप्रतिपत्त्यर्थमाह स्वतः आ
त्मना कषतीति कर्म ... नैष दोषः जीवत्वाज्जीवनात् प्राणधारणादायुः संबंधात् पुनरायुर्विरहाज्जी।
वापदेशः आत्मना पुनः पुद्गलानादत्ते कर्मयोग्यानिति पुनर्निर्देशः ... कर्मणो योग्यानिति पृथक् लघुकरणं वा
... ज्ञापनार्थं किं पुनः ... अत आह कर्मणो जीवः सकषायो भवतीत्येको वाक्यार्थः ... भवति कर्मणो
... निर्देशः कर्मणो हेतोः जीवः कषायपरिणतो भवति नाकर्मकस्य कषायलेपोस्ति ततो जीवकर्मणोर्या २२३
... अनादिसंबंध इत्युक्तं भवति ततः अमूर्तो जीवः मूर्तेन कर्मणा कथं बध्यत इति चोद्यमपाकृतं भवति इतर
था हि बंधस्यादिमत्वे आत्यंतिकीं शुद्धिं दधतः सिद्धस्येव बंधाभावः प्रसज्यते इति द्वितीयं वाक्यं योगात् गृह्णातीति अ

र्थवशाद्विभक्तिपरिणाम इति ... संबंधे षष्ठी संबंधमुपैति कर्मणो योग्यानिति पुद्गलवचनं कर्मणा आ
त्मनः ... ज्ञापनार्थं तेनात्मगुणः अदृष्टो निराकृतो भवति संसारहेतुत्वाभावात् यतः गृह्णातीति हेतुहेतुमद्भावख्यापना
र्थं अनादिमिथ्यादर्शनाद्यावेशादार्द्रीकृतस्यात्मनः सर्वतो योगविशेषात् तेषां सूक्ष्मैकक्षेत्रावगाहिनामनंतानंतप्रदेशा।
नां पुद्गलानां कर्मभावयोग्यानामविभागेनोपश्लेषो बंध इत्याख्यायते यथा भाजनविशेषे प्रक्षिप्तानां विविधरसबीजपुष्पफ
लानां मदिराभावेन परिणामः तथा पुद्गलानामप्यात्मनि स्थितानां योगकषायवशात् कर्मभावेन परिणामो वेदितव्यः स
वचनमन्यनिवृत्त्यर्थं स एष बंधो नान्योस्तीति तेन गुणगुणिबंधो निवर्तितो भवति बंधशब्दो बंधकरणार्थः धर्मादिसा
धनो बंधशब्दो व्याख्यात इत्याह किमयं बंध एकरूप एवाहोस्वित्प्रकाराः सन्तीति इत्युच्यते पय
डिट्ठिदिअणुभागप्पदेसबंधो य चदुविधो होइ दुविहो य पयडिबंधो मूलो तह उत्तरो चेव बंधशब्दः प्रत्येक
मभिसंबध्यते प्रकृतिबंधः स्थितिबंधः अनुभागबंधः प्रदेशबंधः इति चतुर्विधो बंधो भवति प्रकृतिबंधस्तावद्द्विविधः
मूलस्तथोत्तरः मूलप्रकृतिबंधः उत्तरप्रकृतिबंधश्चेति प्रकृतिः स्वभावः निंबस्य का प्रकृतिः तिक्तता गुडस्य प्रकृ
तिः मधुरता तथा ज्ञानावरणस्य का प्रकृतिः अर्थानवगमः दर्शनावरणस्यार्थानालोचनं वेद्यस्य सदसल्लक्षणस्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सुखदुःखसंवेदनं दर्शनमोहस्य तत्त्वार्थाश्रद्धानं चारित्रमोहस्यासंयमः आयुषो भवधारणं नाम्नो नरकादिनामकरणं
गोत्रस्योच्चनीचैःस्थानसंशब्दनं अंतरायस्य दानादिविघ्नकरणं तदेवं लक्षणं कार्यं प्रकृयते प्रभवत्यस्मादिति प्रकृ
तिः स्वभावादप्रच्युतिः स्थितिः यथा अजागोमहिष्यादिक्षीराणां माधुर्यस्वभावादप्रच्युतिः स्थितिः तद्रसविशे
षोनुभवः यथा अजागोमहिष्यादिक्षीराणां तीव्रमंदादिभावेन रसविशेषः तथा कर्मपुद्गलानां स्वगतसामर्थ्य
विशेषोनुभवः इयत्तावधारणं प्रदेशः कर्मत्वपरिणतपुद्गलस्कंधानां परमाणुपरिच्छेदेनावधारणं प्रदेश इति एवं च
...८ तुर्विधो बंध इति तत्राद्यस्य प्रकृतिबंधस्य भेददर्शनार्थमाह   णाणस्स दंसणस्स य आवरणं वेदणीयमो
हणीयं आउगणामागोदं अंतरायं च हुंति आठ   आवृणोत्याच्छाद्यतेनेनेति वा आवरणं स्वरूपे कर्म निमित्तं बध्यते
ज्ञानस्यावरणं दर्शनस्यावरणं वेदयति वेद्यत इति वा वेदनीयं मोहयति मुह्यतेनेनेति वा मोहनीयं इत्यनेन नरकादिक
मनेनेत्यायुः नमयत्यात्मानं नम्यतेनेनेति वा नाम उच्चनीचैः शब्द्यते शब्द्यतेनेनेति गोत्रं दातृदेयादीनां अंतरं मध्यमेती ३२४
त्यंतरायः तथा तन्नत्रकारणप्रत्ययाः ... अष्टप्रकृतयो भवंति मूलप्रकृतिबंध इति इदानीं उ
त्तरप्रकृतिबंधमाह   पंच णव दोण्णि अट्ठावीसं चउरो तहेव बायालं दोण्णिय पंच य भणिया पयडी उत्तरगदव
...गइति ७

ज्ञानावरणस्य पंच प्रकृतयः दर्शनावरणस्य नव प्रकृतयः वेदनीयस्य द्वे प्रकृती मोहनीयस्याष्टाविंशतिः प्रकृतयः आयु
षश्चतस्रः प्रकृतयः नाम्नः द्विचत्वारिंशत् प्रकृतयः गोत्रस्य द्वे प्रकृती अंतरायस्य पंच प्रकृतयः अथवा पंच प्रकृ
तयः ज्ञानावरणस्येत्येवमादि इत्येवं नामत्रिनवतिपक्षेया अष्टचत्वारिंशदुत्तरशतप्रकृतयो भवंति तत्र प्रथमं क
ज्ञानावरणस्य पंचत्वदर्शनार्थं गाथामाह   आभिणिबोहियसुदओहि मणपज्जयकेवलाणं च आवरणमणा
णे पंचविहं चेव हुंति णाणं   अभिमुखानियमितावबोधः स्थूलवर्तमानानंतरितार्था अभिमुखाश्चक्षुरिंद्रियरूप
नियमिताः श्रोत्रेंद्रियशब्दः घ्राणेंद्रियगंधः रसनेंद्रियरसः स्पर्शनेंद्रियस्पर्शः दृष्टश्रुतानुभूता नियमिता अभिमुखाश्च
नियमितेषु यदवबोधः स आभिनिबोधः आभिनिबोध एवाभिनिबोधिकं ज्ञानमत्र विशेषणं तस्य सामान्यरूपत्वात्
आभिनिबोधिकं विशेषणं अन्यस्यापि वक्तव्यं ... अतः पुनरुक्तदोषः श्रुतं मतिपूर्वं इंद्रियगृहीतार्थात् पृथग्भूत
मर्थग्रहणं यथा घटशब्दात् घटार्थप्रतिपत्तिः धूमादग्निज्ञानमित्यादि अवधीयते अवधिः मर्यादितो बोधः
परकीयमनोगतोर्थो मन इत्युच्यते तस्य पर्ययः परिगमनं ... मनःपर्ययः त्रिकालगोचरानंतपर्यायाणां केवलमेवा
सहायः ... केवलज्ञानबोधः ... कर्म निमित्तं बध्यते आभिनिबोधिकज्ञानावरणं श्रुतज्ञानावरणं अवधि

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Narja, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ज्ञानावरणं मनःपर्ययज्ञानावरणं केवलज्ञानावरणं चेति तत्राभिनिबोधिकावरणं ज्ञातव्यं आभिनिबोधिकं अवग्रहेहावा
यधारणाभेदेन चतुर्विधं विषयविषयिसन्निपातानंतरमाद्यग्रहणमवग्रहः विषयो रूपाद्यर्थः विषयी इंद्रियाणि तयोः
सन्निपातो ज्ञानजननयोग्यावस्था दर्शनं तदनंतरमुत्पन्नं ज्ञानमवग्रहः सोपि अर्थव्यंजनावग्रहभेदेन द्विविधः अ
भातार्थग्रहणमर्थावग्रहः यथा चक्षुरिंद्रियेण रूपग्रहणं प्राप्तार्थग्रहणं व्यंजनावग्रहः यथा स्पर्शनेंद्रियेण स्पर्शग्रह
णं अवग्रहीतस्यार्थस्य विशेषाकांक्षणमीहा यावदवग्रहगृहीतार्थस्य विशेषाकांक्षणं भवितव्यताप्रत्ययः यथा कं
चिद्दृष्ट्वा किमयं भव्य उताभव्यः भव्येन भवितव्यमिति विशेषाकांक्षणमीहा ईहितस्यार्थस्य भवितव्यतारूपस्य संदेहा
पादनमवायः भव्य एवायं नाभव्यः भव्यत्वाविनाभाविसम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्राणामुपलंभात् निर्णीतस्यार्थस्य काला
तराविस्मृतिर्धारणा यस्माज्ज्ञानात् कालांतरेप्यविस्मरणहेतुभूतो जीवे संस्कार उत्पद्यते तत् ज्ञानं धारणा नेतथा
बाल्ये दृष्टानां वृद्धत्वेपि समुच्चयेन तेषां स्मरणोपलंभात् ततः क्वचिदवग्रहो धारणा च क्वचिदवग्रहेहावा
यधारणा इति तत्र बहुबहुविधक्षिप्रानिःसृतानुक्तध्रुवसेतरभेदेन एकैको द्वादशविधः तत्र बहु ३२५
नामेकैकवाग्ग्रहणं बहुवग्रहः युगपत्पंचांगुलिग्रहणवत् एकस्य वोपलंभात् अंगुलिग्रहणवत् बहुप्रकाराणां

गोमहिष्यादीनां नानाजातीनां ग्रहणं बहुविधावग्रहः एकजातिग्रहणमेकविधावग्रहः आशुग्रहणं क्षिप्रावग्र
हः अनभिमुखार्थग्रहणमनिःसृतावग्रहः अनभिमुखार्थग्रहणमनिःसृतावग्रहः अथवोपमानोपमेयभावेन ग्रहणं निःसृ
तावग्रहः अनभिमुखार्थग्रहणमनिःसृतावग्रहः अथवोपमानोपमेयभावेन ग्रहणं निःसृतावग्रहस्तद्विपरीतोऽनिःसृत
अवग्रहः नियमितगुणविशिष्टार्थग्रहणमुक्तावग्रहः यथा चक्षुरिंद्रियेण धवलग्रहणं अ
नियमितगुणविशिष्टद्रव्यग्रहणमनुक्तावग्रहः यथा चक्षुरिंद्रियेण खंडादीनां रसस्यापि निरूपणग्रहणं ध्रुवावग्रह
णं अध्रुवावग्रहः तद्विपरीतोऽध्रुवावग्रहः एवमीहादीनामपि वक्तव्यं ज्ञातव्या चक्षुरिंद्रियस्याष्टचत्वारिंशद्भेदा
एवं पंचेंद्रियस्य मनसः अष्टचत्वारिंशद्विकल्पा इत्येवंविधस्याभिनिबोधिकस्याभिज्ञानावरणं ज्ञानभेदावरणं
[illegible] इति श्रुतज्ञानमपि पर्याया दिभेदेन विंशतिविधं पर्यायः पर्यायसमासः अक्षरमक्षरसमासः
[illegible] प्राभृतकप्राभृतकः प्राभृतकप्राभृतकसमासः वस्तुवस्तुसमासः पूर्वपूर्वसमासः तत्र चाचरणादावादरूपं केव
लज्ञानस्यानंततमो भागः पर्यायज्ञानं दारमंजकं केवलज्ञानमिव निरावरणं सूक्ष्मनिगोतस्य तदपि तस्य कायानंततमो भा
गिकं पर्यायसंज्ञकं स्थितिज्ञानं तस्मादुत्पन्नं श्रुतमपि पर्यायसंज्ञकं कार्यकारणोपचारात् ततस्तदेवानंततमभागस्य वर्द्धा
[illegible]
[illegible]

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

येनाधिकं पर्यायसमासं एवमनंतभागासंख्यातभाग संख्यातभाग संख्यातगुणासंख्यातगुणानंतगुणवृद्ध्या वा
नंतमकावारं भवति वृद्धिरीदृशी असंख्यातलोकमात्रा षड्वृद्धिगतपर्यायाक्षरसमासस्य सर्वोपरि स्थितो विक
ल्पानंतानंतभागाधिक्यं अक्षरं नाम श्रुतज्ञानं भवति कथं द्रव्यश्रुतप्रतिबद्धैकाक्षरोत्पन्नस्योपचारेणाक्षर
श्रुतव्यपदेशात् तस्योपरि एकाक्षरवृद्धिगतं अक्षरसमासः अक्षरस्यानंतभागमात्रवृद्धिगते अक्षरसमासो भवति एवं या
वत् एकाक्षरोनपदं तावदक्षरसमासः तस्योपरि एकाक्षरवृद्धिगते पदं षोडशशतचतुस्त्रिंशत्कोटीनि त्र्यशीतिलक्षा
नि अष्टसप्ततिशताधिकानि अष्टाशीत्यक्षराधिकानि अक्षराणां गृहीतानि एकं द्रव्यश्रुतपदं तस्माडो
त्पन्नज्ञानं भावश्रुतपदं वा पदं तस्योपरि एकाक्षरवृद्धिगते पदसमासः एवमेकैकाक्षरवृद्धिक्रमेण नेतव्यं यावत्सं
घातनामान्येकविकल्पेन तत्सर्वं पदसमासः ततः एकाक्षरवृद्धिगते संघातः संख्यातपदैर्भवति यावद्भिः पदैर्नर
कगतिः प्ररूप्यते तावद्भिर्भवति तस्मादुत्पन्नं ज्ञानमपि संघातसंज्ञकं एतस्योपरि एकाक्षरवृद्धिगते संघातसमासः
एवमेकैकाक्षरवृद्धिक्रमेण नेतव्यं यावत्प्रतिपत्तिरेकाक्षरेणोना तावत्संघातसमासः एकाक्षरप्रविष्टप्रतिपत्तिः ३१६
स्यात् यावद्भिः पदैरेकगतीन्द्रियकाययोगादयः प्ररूप्यंते तावद्भिः पदैर्गृहीतैः प्रतिपत्तिः श्रुतं भवति तस्योपर्येक

का- क्षरवृद्धिगते प्रतिपत्तिसमासः यावदनुयोगो न भवति एकाक्षरे अनुयोगो भवति चतुर्दशमार्गणाप्ररूपकत्वा
एकाक्षरवृद्ध्या अनुयोगसमासः एकाक्षरेण प्राभृतकप्राभृतकं भवति संख्यातानुयोगद्वारैः ततः एकैकाक्षरवृद्धिक्रमेण
यावत्प्राभृतकं न प्राप्तं तत्सर्वं प्राभृतकप्राभृतकसमासः एकाक्षरेण प्राभृतकं भवति ततः एकाक्षरेण वृद्धिर्यावद्वस्तु
एकाक्षरेणोनं तत्सर्वं प्राभृतकसमासः एकाक्षरेण वस्तु भवति विंशतिप्राभृतकैः ततः एकाक्षरवृद्ध्या नेतव्यं यावत्पूर्वं
एकाक्षरेणोनं तत्सर्वं वस्तुसमासः ततः एकाक्षरेण पूर्वं भवति संख्यातवस्तुभिः ततः एकैकाक्षरवृद्ध्या तावन्नेतव्यं याव
ल्लोकबिन्दुसारश्रुतं एकाक्षरेणोनं ततोऽधिकं पूर्वं तत्सर्वं पूर्वसमासः एतस्य श्रुतस्यावरणं श्रुतावरणं श्रुतज्ञानस्य
दावरणस्यापि नदृशति अवधिज्ञानं देशावधिपरमावधिसर्वावधिभेदेन त्रिविधं एकैकमपि जघन्योत्कृष्टभेदेन
द्विविधं तत्र जघन्यदेशावधिर्द्रव्यतः एकजीवौदारिकशरीरस्य लोकेनभागं क्षेत्रे एकभागं जानाति क्षेत्रतः घनांगुल
स्यासंख्यातभागं जानाति कालतः आवल्या असंख्यातभागं जानाति भावतः जघन्यद्रव्यपर्यायेषु आवल्यसंख्यात
भागेषु संतेषु तत्रैकखंडं जानाति उत्कृष्टदेशावधिर्द्रव्यतः कार्मणवर्गणायां मनोवर्गणा मनोवर्गणानंतभागेन
भागहृतं तत्रैकखंडं जानाति क्षेत्रतः संख्यातलोकं जानाति कालतः पल्योपमं जानाति भावतः असंख्यातलोकपर्या

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यावज्जानाति तत्र परमावधिर्जघन्यद्रव्यतः देशावध्युत्कृष्टद्रव्यमनोवर्गणानंतभागस्यानंततमभागेन भागेहृते तत्रैक
भागं जानाति क्षेत्रतः असंख्यातान् लोकान् जानाति कालतः पल्योपमं जानाति भावतः असंख्यातलोकपर्याया
न् जानाति उत्कृष्टं जानाति द्रव्यतः मनोवर्गणाया अनंतभागं जानाति क्षेत्रतः असंख्यातलोकान् जानाति काल
तः असंख्यातलोकसमयान् जानाति भावतः असंख्यातलोकपर्यायान् जानाति सर्वावधिर्द्रव्यतः एकं परमाणुं जानाति
६३५ क्षेत्रतः असंख्यातान् लोकान् जानाति कालतः असंख्यातलोकसमयान् जानाति भावतः असंख्यातलोकपर्यायान्
जानाति सर्वत्रासंख्यातगुणो गुणकारो द्रष्टव्यः सर्वः सर्वोपि परस्या अनुगाम्यननुगामिवर्द्धमानहीयमानावस्थिता
देशावधि नवस्थितभेदात् षड्विधो वावधिः एतस्यावधिज्ञानस्यावरणमवधिज्ञानावरणं मनःपर्ययज्ञानं ऋजुविपुलमतिभेदा
द्द्विविधं ऋजुमतिमनःपर्ययज्ञानं विपुलमतिमनःपर्ययज्ञानं चेति ऋज्वी प्रगुणा निर्वर्तिता मतिः ऋजुमतिः निर्वर्तिता
वाक्कायमनस्कृतार्थस्य परमनोगतस्य विज्ञानात् अनिर्वर्तिता कुटिला विपुला च मतिर्विपुलमतिः अनिवर्तितवाक्का ३१७
यमनस्कृतार्थस्य परकीयमनोगतस्य विज्ञानात् अथवा ऋज्वी मतिर्यस्य ... स्यासा ऋजुमतिः विपुला मतिर्य
स्यासौ विपुलमतिः मनःपर्ययः तत्र ऋजुमतिः द्रव्यतः जघन्येन एकसामयिकौदारिकशरीरनिर्जरां जानाति उ

त्कृष्टेन एकसामयिकीं चक्षुरिंद्रियनिर्जरां जानाति क्षेत्रतः जघन्येन गव्यूतिपृथक्त्वं उत्कृष्टेन योजनपृथक्त्वं जानाति काल
तः जघन्येन द्वौ वा त्रीन् वा भवान् उत्कृष्टतः सप्ताष्टौ भवान् जानाति भावतः जघन्येनोत्कृष्टेन च असंख्यातभवान् जानाति
किंतु जघन्यादुत्कृष्टानंदेति विपुलमतिः द्रव्यतः जघन्येन एकसामयिकीं चक्षुरिंद्रियनिर्जरां जानाति क्षेत्रतः जघन्ये
न गव्यूतपृथक्त्वं उत्कृष्टतः योजनपृथक्त्वं उत्कृष्टेन एकसमयप्रबद्धकर्मद्रव्यस्य मनोवर्गणाया अनंतभागेन भागे हृते
६३६ एकं खंडं जानाति क्षेत्रतः जघन्येन योजनपृथक्त्वं साधिकं जानाति उत्कृष्टं मनुष्यक्षेत्रं जानाति कालतः जघन्येन स
प्ताष्टभवान् जानाति उत्कृष्टतः असंख्यातभवान् जानाति भावतः असंख्यातपर्यायान् उत्कृष्टतस्ततोऽधिकान् पर्याया
न् जानाति एतस्य मनःपर्ययस्यावरणं मनःपर्ययावरणं केवलज्ञानमसहायमनन्यनिरपेक्षं तस्यावरणं केवल
ज्ञानावरणं एवं पंचप्रकारमावरणं ज्ञानावारकपुद्गलस्कंधनिचयप्रवाहस्वरूपेणानादिबंधनबद्धज्ञानावरण
मिति दर्शनावरणस्योत्तरप्रकृतिभेदानाह णिद्दाणिद्दापचलापचला तह थीणगिद्धि णिद्दा य पयला चक्खु
अचक्खु ओहीणं केवलस्सेदं आवरणमित्यनुवर्तते तेन सह संबंधः निद्रानिद्राप्रचलाप्रचलास्त्यानगृद्धिः नि
द्राप्रचला अत्र दर्शनावरणं समानाधिकरणेन संबध्यते ति इति निद्रा वा स्याद्दर्शनावरणं च एवं प्रचलाप्रचला प्रचला दर्शना

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

दर्शनं स्त्यानगृद्धिदर्शनावरणं निद्रादर्शनावरणं प्रचलादर्शनावरणं [illegible] चक्षुरचक्षुरवधिकेवलानां चक्षुर्दर्शनावरणमचक्षु
र्दर्शनावरणं अवधिदर्शनावरणं केवलदर्शनावरणं चेति नवविधं दर्शनावरणमेतदितत्त्वमेदस्व [illegible] क्रम
[illegible]दार्थस्वापः निद्रा तस्या उपर्युपरि वृत्तिर्निद्रानिद्रा या क्रियया आत्मानं प्रचलयति सा प्रचला शोकश्र
म[illegible]दादिप्रभवा आत्मानं स्थापि[illegible]नेत्रगात्रविक्रियासूचिका सैव पुनः पुनर्वर्तमाना प्रचलाप्रचला स्वापे यस्या प्रचित्र
[illegible]या विशेषविलोवः सा स्त्यानगृद्धिः स्त्यायतेरनेकार्थत्वात् स्वापार्थ इह गृह्यते गृद्धेरपि दीप्तिः स्त्याने स्वप्ने गृ
ध्यते दीप्यते यदुदयादात्मा रौद्रं कर्म करोति सा स्त्यानगृद्धिः तत्र निद्रानिद्रादर्शनावरणोदयवृक्षाग्रसमस्तमाय
[illegible]वादे[illegible]घोरस्वानिर्भरं स्वपिति प्रचलाप्रचलातीव्रोदयेन आसीन उत्थितो वा गलल्लालामुखं पुनः पु
न[illegible]रीरमिरःकंपयन् निर्भरं स्वपिति स्त्यानगृद्धिदर्शनावरणोदयेन उत्थापितोऽपि पुनः स्वपिति सुप्तोऽपि क
[illegible] देतोऽकटकटायमानः शेते निद्रायास्तीव्रोदयेन नाल्पकालं स्वपिति उत्थाप्यमानः शीघ्रमु ३१५
त्तिष्ठति अल्पशब्देन चेतयते प्रचलायास्तीव्रोदयेन वालुकाभृते इव लोचने गुरुकवतः गुरुभारावष्टब्धमिव शि
रो[illegible] पुनः पुनर्लोचने उन्मीलयति चक्षुः पतमानमात्मानं वारयति चक्षुर्ज्ञानोत्पादकप्रयत्नावधिवगुणीभूत

[illegible] दर्शनं ४२

[illegible]वाजाम्यता वचनं च चक्षुर्दर्शनं च कर्म तस्यावरणं चक्षुर्दर्शनावरणं शेषेन्द्रियज्ञानोत्पादकप्रयत्नानुविद्ध
गु[illegible]विज्ञापमासामान्या लोचनं अवधिदर्शनं तस्यावरणं अवधिदर्शनावरणं [illegible] पर्यायसामान्यविशेषप्रकाश
[illegible] केवलज्ञानाविनाभावि केवलदर्शनं तयोर्दर्शनावरणस्य मिथ्यात्वासंयमकषाययोगकरूपणपरि
णतो जीवः नवतत्त्वदर्शनगुणप्रतिबंधकसद्दर्शनावरणमिति वेदनीयमोहनीययोरुत्तरप्रकृतीः प्रतिपादय
न्नाह   सादासादं दोविदं वेयणियं तह य मोहणीयं च दंसणचरित्तमोहं कसाय तह णोकसायं च
[illegible]मोहमिति द्विविधं वेदनीयं तथैव मोहनीयमपि द्विविधं दर्शनमोहं चारित्रमोहं च द्विविधमुत्तरत्र च लक्षणमिति तेन सह संबंधः
चारित्रमोहोऽपि द्विविधः कषायमोहनीयं नोकषायमोहनीयं च इदं सातं सुखं सांसारिकं तज्जनयति वेदयति
जीवं सातवेदनीयं असातं दुःखं तज्जनयति वेदयति जीवं असातवेदनीयं यदुदयाद्देवादिगतिषु शारीर
मानससुखप्राप्तिस्तत्सातवेदनीयं यदुदयान्नरकादिगतिषु शारीरमानसदुःखानुभवनं तदसातवेदनी
यं [illegible]वेदनीयकर्मणः प्रकृतीः सुखदुःखानुभवननिबंधनः पुद्गलस्कंधप्रचयः मिथ्यात्वादिप्रत्यया
वशात्कर्मपर्यायपरिणतो जीवः समवेतो वेदनीयमिति अर्हदादिसमयपदार्थश्रद्धाने अश्रद्धानं तन्मोहयति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

परतंत्रं करोति दर्शनमोहनीयं पापक्रियानिवृत्तिश्चारित्रं घातिकर्माणि पापं तेषां क्रिया मिथ्यात्वासंयमकषा
यास्तेषामभावश्चारित्रं दुःखसस्यं कर्म क्षेत्रं कृषन्ति फलवत् कुर्वन्तीति कषायाः ईषत्कषायाः नोकषायाः
स्त्रीवेदादयः कषायस्यैतेषां स्तोकत्वं यतो नोईषत्कषायत्वमुक्तमिति दर्शनमोहनीयस्य कषाय
नोकषायाणां च भेदानाह तिण्णिय दुवय सोलस णवभेदा जहकमेण णायव्वा मिच्छत्तं सम्मत्तं सम्मामि
च्छत्तमिदि तिण्णि त्रयो द्वौ षोडश नव भेदा यथाक्रमेण ज्ञातव्याः दर्शनमोहनीयस्य त्रयो भेदाः चारित्र
मोहनीयस्य द्वौ भेदौ चारित्रकषायमोहनीयस्य षोडश भेदाः चारित्रनोकषायमोहनीयस्य नव भेदाः अ
थ दर्शनमोहनीयस्य [illegible] के ते त्रयो भेदा इत्याह मिथ्यात्वं सम्यक्त्वं सम्यक्त्वमिथ्यात्वमिति त्रयो भेदा दर्श
नमोहनीयस्य यस्योदये नाप्तागमपदार्थेषु श्रद्धा भवति तन्मिथ्यात्वं कोद्रवतुषसदृशं यस्योदये नाप्तागमप
दार्थेषु श्रद्धायाः शैथिल्यं तत्सम्यक्त्वं कोद्रवतंडुलसदृशं यस्योदये नाप्तानाप्तागमपदार्थेषु श्रद्धा क्रमेणोत्प
द्यते तत्सम्यक्त्वमिथ्यात्वं दर्शनमोहनीयस्यापूर्वादिकरणैर्दलितस्य कोद्रवस्येव त्रिधा गतिर्भवति तत्र बं ३१५
धं प्रत्येकं सत्कर्म प्रति त्रिविधं तत्सम्यक्त्वसम्यक्त्वमिथ्यात्वस्य न बंधकारणत्वादिति षोडशकषायभेदस्वरूपं।

प्रतिपादयन्नाह कोहो माणो माया लोहोणंताणुबंधिसण्णाय अपच्चक्खाणतहा पच्चक्खाणो य संजलणो
क्रोधो रोषः संरंभः मानो गर्वः स्तब्धत्वं माया निकृतिर्वंचना अनृजुत्वं लोभो गृद्धिः अनंतान् भवान्
मिथ्यात्वासंयमस्वरूपान् अनुबंधुं शीलं येषां ते अनंतानुबंधिनस्ते च ते क्रोधमानमायालोभा अनंतानुबंधिक्रोधमान
मायालोभाः अथवा [illegible] अनुबंधं येषां [illegible] अनंतानुबंधिनः संसारापेक्षयाऽनंतकालत्वं एते सम्यक्त्व
चारित्रविरोधिनः [illegible] इति अथवानंतानुबंधिनः संज्ञा भवंति प्रत्येक इति प्रत्याख्यानं संयम ईषत्प्र
त्याख्यानं न प्रत्याख्यानं संयमासंयम इत्यर्थः अत्रावरणशब्दोऽध्याहार्यः अप्रत्याख्यानमावृण्वतीति अप्र
त्याख्यानावरणा प्रत्याख्यानं संयममावृण्वंतीति प्रत्याख्यानावरणा अथवा येषु सत्सु प्रत्याख्यानं संयमासं
यमादिरहितसम्यक्त्वं भवति ते अप्रत्याख्यानसंज्ञाः क्रोधमानमायालोभाः तादर्थ्यात्ताच्छब्द्यमिति तथा येषु
सत्सु प्रत्याख्यानमसम्यक्त्वमादिमसंयमासंयमो भवति क्रोधमानमायालोभाः प्रत्याख्यानसंज्ञा भवंत्युपचारापि ता
दर्थ्यात्ताच्छब्द्यमिति तथा संयमेन समं [illegible] ज्वलन्तीति संयमो वा ज्वलत्येषु सत्स्विति वा संज्वलन क्रोधमानमा
यालोभा इति आद्या सम्यक्त्वसंयमघातिन द्वितीया देशसंयमघातिनस्तृतीयादयः संयमघातिनश्चतुर्थाय

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पारम्मातसंयमघातिनइति नोकषायवेदानुवतिपादयन्नाह इत्थीपुरिसणउंसयवेदा हासरदिअरदि
सोगभय जयसोगायडगुंछा णवविहतदणोकसायं स्त्रियातिच्छादयति दोषैरात्मानंपरं चस्त्री पुरुषः प्र
कृष्टकर्मणिज्ञानउ्रमादयति तानिकरोतीतिवापुरुषः नपुमान्नस्त्रीनपुंसकं येषांपुद्गलस्कंधानामुदयेन
पुरुषेच्छाकांक्षाउत्पद्यते एतेषांस्त्रीवेदइतिसंज्ञा येषांउदयेनपुद्गलस्कंधानांवनितायामाकांक्षाजायतेतेषां
६४१ वेदइतिसंज्ञापुवेदइतिसंज्ञा येषांचपुद्गलस्कंधानामुदयेनइष्टकाग्निसदृशानद्वयोराकांक्षाजायते तेषांनपुं
सकवेदइतिसंज्ञा हसनंहासः यस्यकर्मस्कंधस्योदयेनहास्यनिमित्तोजीवस्यरागउत्पद्यते तस्यहास्यइति
संज्ञाकारणकार्योपचारात् रमणंरतिः रम्यतेःनयतिक्रुत्सितरम्यतनयेतिवारतिर्येषांकर्मस्कंधानामुदयेनद्रव्य
क्षेत्रकालभावेषुरतिरुत्पद्यते तेषांरतिरितिसंज्ञा नरमतेनरम्यतेवायया सा अरतिर्यस्य पुद्गलस्कंधस्योदयेन ५७५५२
द्रव्यादिष्वरतिर्जायतेतस्यारतिरितिसंज्ञा शोचनंशोचयतीतिवाशोकः समुत्पद्यतेजीवस्यतस्यशोकइति ३४५
संज्ञा भीतिर्यस्मादित्तिभयंयेः कर्मस्कंधरुदयमागतैर्जीवस्यभयमुत्पद्यते तेषांभयमितिसंज्ञा जुगुप्सनं
जुगुप्सा येषांकर्मस्कंधानामुदयेनद्रव्यादिषुजुगुप्साजायतेतस्यजुगुप्साइतिसंज्ञा एवंनवविधमवनोक

षायवेदनीयंज्ञातव्यमितिकषायवेदनीयास्यभेदाःर्द्धमेतस्माच्चागमाज्ज्ञातव्यंनवविधमिति आयुषःनाम्नश्च
प्रकृतिभेदान्प्रतिपादयन्नाह णिरयाऊतिरियाऊ माणुसदेवाणहोंतिआऊणि गदिजादिसरीराणि
य बंधणसंघादसंठाणा नारकादिषुसंबंधस्तेनायुषालेदव्यपदेशः क्रियते नरकेषुलवंनारकायुः ति
र्यक्षुलवंतिरश्चायुः मनुष्येषुलवंमनुष्यायुः देवेषुलवंदेवायुएवमायूंषिचत्वारियेषांकर्मस्कंधानामुदयेनजी
६४२ वस्याधोगतिस्वभावेषुनरकेषुतीव्रशीतोष्णवेदनेषुदीर्घजीवनेनावस्थानंलवति तेषांनारकायुरितिसंज्ञा येषां
पुद्गलस्कंधानामुदयेनतिर्यग्मनुष्यदेवलावानामवस्थानंलवति तेषांतरश्चमानुषदेवायूंषीतिसंज्ञाइति गतिर्ल
वःसंसारःयदुदयादात्मालवांतरंगच्छति सागतिर्यदिगतिनामकर्मतस्यादगतिर्जीवःस्यात्यस्मिन्जीवलाव
सत्यायुःकर्मणोयथावस्थानंशरीरादीनिकर्माणिउदयंगच्छंतिसतालवायस्यपुद्गलस्कंधस्यमिथ्यात्वादि
कारणैःआसकर्मणउदयाल्लवतितस्यगतिरितिसंज्ञासाचचतुर्विधा नरकगतिः तिर्यग्गतिः मनुष्यगतिः देवगतिश्च
ति येषांकर्मस्कंधानामुदयात् आत्मनोनारकादिलावस्तेषांनरकगत्यादयःसंज्ञाश्चतस्रोलवंतिनरकादिगति
षुअव्यभिचारिणासादृश्येनेकीकृतात्मजातिर्जीवानांसादृश्यःसपरिणामः यदिजातिनामकर्मतःस्यात्मकु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Narja, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

…नाम कुंथ्वादि त्रीन्द्रियाः भ्रमरादिकाः चतुरिन्द्रियाः मनुष्यादि पंचेन्द्रियाः… द्वयोर्द्वीन्द्रियादीनि: समानानां जातिरेव तद्रूपं तस्मात् यतः कर्मस्कंधात् जाति
साद्दृश्यं तस्मात् यतः कर्मस्कंधात् जातिसाद्दृश्यं तस्य जातिरिति संज्ञा सा च पंचविधा एकेन्द्रिय द्वीन्द्रिय त्रीन्द्रिय
चतुरिन्द्रिय पंचेन्द्रिय जातिभेदेन यदुदयादात्मा एकेन्द्रियजातिनाम एवं शेषेष्वपि योज्यं यदुदयादात्मनः शरी
रनिर्वृत्तिस्तच्छरीरनाम यस्य कर्मस्कंधस्योदयेनाहारतैजसकार्मणवर्गणापुद्गलस्कंधाः शरीरयोग्यपरिणामैः
परिणता जीवेन संबध्यंते तस्मात् शरीरमिति संज्ञा यदि शरीरनामकर्म न स्यात् आत्मा विमुक्तः स्यात् तत्पंचविधं
औदारिकवैक्रियिकाहारकतैजसकार्मणशरीरभेदेन यदुदयादाहारवर्गणागतपुद्गलस्कंधा जीवगृहीताः
…औदारिकशरीरं भवति तदौदारिकशरीरनाम एवं सर्वत्र यदुदयादाहारवर्ग
णागतपुद्गलस्कंधाः सर्वांगावयवाहारकशरीरस्वरूपेण परिणमंति तदाहारकशरीरनाम तथा यदुदयात्तैजसवर्ग
णापुद्गलस्कंधा निःसरणानिःसरणात्मकप्रशस्ताप्रशस्तात्मकशरीरस्वरूपेण भवंति तत्तैजसशरीरनाम त 220
था यदुदयादाहारवर्गणागतपुद्गलस्कंधा अणिमादिगुणोपलक्षितं वैक्रियिकं शरीरं स्यात्तद्वैक्रियिकं या तृतीयं पत्रं
…ङ्गोपांगफलं तत्सर्वकर्माश्रयत्वात् तत्कार्मणशरीरं यथागतपुद्गलस्कंधानां जीवसंबंधानां यः पुद्गल

…शरीरोदयवशात् अन्योन्यसंश्लेषणसंबंधो भवति तच्छरीरबंधननाम यदि शरीरनामकर्म न स्यात् वालुकाकृतपुरुष
…शरीरं स्यात् तदौदारिकशरीरबंधनादिभेदेन पंचविधं यदुदयादौदारिकादिशरीराणां विवरविरहिता
अन्योन्यप्रवेशानुप्रवेशेन एकत्वापादानं भवति तत्संघातनाम यदि संघातनाम न स्यात् तिलमोदकवत् जीवशरीरं
स्यात् तदौदारिकशरीरसंघातादिभेदेन पंचविधं यदौदारिकादिशरीराकृतिनिर्वृत्तिर्भवति तत्संस्थाननाम
यस्य कर्मस्कंधस्योदयेन जातिकर्मोदयपरतंत्रशरीरस्य संस्थानं क्रियते तच्छरीरसंस्थानं यदि तन्न स्यात् जीव
शरीरं संस्थानं स्यात् तत्षोढा विभज्यते समचतुरस्रसंस्थाननाम न्यग्रोधपरिमंडलसंस्थाननाम सातिशरीरसं
स्थाननाम वामनसंस्थाननाम कुब्जसंस्थाननाम हुंडसंस्थाननाम चेति समचतुरस्रं समविभक्तमित्यर्थः न्यग्रो
धो वटस्तस्य परिमंडलमिव परिमंडलं यस्य तत् न्यग्रोधपरिमंडलं नाभेरूर्ध्वसर्वावयवपरमाणुबहुत्वं न्यग्रोधपरिमं
डलं यच्छरीरसंस्थानं न्यग्रोधपरिमंडलशरीरसंस्थानं आयतवृत्तमित्यर्थः साति वल्मीकं शाल्मलिर्वा तस्य संस्था
नमिव संस्थानं यस्य तत् साति शरीरसंस्थानं नाभेरधोऽवयवविशालत्वं कुब्जस्य शरीरं तस्य संस्थानमिव संस्था
नं यस्य तत्कुब्जशरीरसंस्थानं यस्योदयेन शाखायां दीर्घत्वं मध्यस्य ह्रस्वत्वं भवति तत्कुब्जशरीरसंस्थाननाम वा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

न्नमध्यशरीरं वामनशरीरं तस्य संस्थानं नाम यस्योदयात् शाखानां हस्वत्वं कायस्य च दीर्घत्वं भवति विषमपाषाणस्त
द. तिरिव विषमं हुंडं यस्य शरीरं तस्य संस्थानमिव संस्थानं यस्य तत् हुंडशरीरसंस्थानं यस्योदयेन सर्वांगोपांग.
संस्थानस्यास्पष्टीनत्वं संस्थानं भवति अथ बंधनसंघातसंस्थानानां को भेद इति चेत् नैष दोषः यस्य कर्मणा उद.
येनौदारिकशरीरपरमाणवः अन्योन्यं बंधमागच्छंति तदौदारिकसंबंधनं नाम यस्य कर्मण उदयेनौदारिकशरी
रस्कंधानां शरीरभावमुपगतानां बंधननामकर्मोदयेन कृतबंधनबद्धानां मात्रं मर्त्यं भवति तदौदारिकशरीरसंघातं ना
९०५ म यस्य च कर्मण उदयेन शरीरस्कंधानामाकृतिर्भवति तत्संस्थानमिति मदाहत्तदायतएवं सर्वत्र द्रष्टव्यमिति
तथा संघयणं गोवंगं वण्णरसगंधफासमणुपुव्वी अगुरुगलहुगउवघाद परघादमुस्सासणामं च
यस्योदयादस्थिसंधिबंधविशेषो भवति तत्संहनननाम एतस्माभावे शरीरसंहननं किं भवेत् तत्षड्विधं च वज्र
ऋषभनाराचसंहननं वज्रनाराचसंहननं नाराचसंहननं अर्द्धनाराचसंहननं कीलिकासंहननं असंप्राप्तसृ
पाटिकासंहननं चेति संहननमस्थिसंचयं ऋषभो वेष्टनं वज्रवत् अभेद्यत्वात् ऋषभवत् नाराचवत् वज्रनाराचौ ३२१
तौ द्वावपि यस्मिन् शरीरसंहनने तत् वज्रऋषभनाराचशरीरसंहननं यस्य कर्मण उदयेन वज्रास्थीनि वज्रवे

ष्टनेन वेष्टितानि वज्रनाराचेन च कीलितानि भवंति एषएवास्थिबंधो वज्रऋषभरहितो यदुदयेन भवति द्वितीयं यस्यक
र्मण उदयेन वज्रविशेषणरहितं अस्थिसंधिबंधानाराचकीलिता भवति तत्तृतीयं यस्य कर्मण उदये अस्थिसं
चयो नाराचेनार्द्धकीलितः तच्चतुर्थं यस्य कर्मण उदयेन वज्रास्थीनि वज्रवेष्टनेन वेष्टितानि वज्रनाराचेन च कीलित
नि भवंति तत्पंचमं यस्य कर्मण उदयेनान्योन्यमसंप्राप्तानि असंख्यातासृपाटिकावदस्थिराबद्धानि भवंति तत्षष्ठमिति
६४ यदुदयादंगोपांगनाम यस्योदयेन कर्मणः नलकबाहूरूदरनितंबाः पृष्ठशिरोरस्पृष्ठावंगानि उपांगानि च पृष्ठकर्ण
राटिमस्तकललाटशंखकर्णनासिकानयनाक्षिकूपहनुकपोलाधरोष्ठसृक्कतालुजिह्वाग्रीवास्तनचुचुकांगु
ल्यादीनि भवंति तदंगोपांगं त्रिविधं औदारिकशरीरांगोपांगं वैक्रियकशरीरांगोपांगं आहारकशरीरांगोपांगं
चेति यस्य कर्मण उदयेनौदारिकांगोपांगानि भवंति तदौदारिकांगोपांगं नाम एवमन्यत्रापि यदुदयाच्छरीरवर्ण
विभागनिष्पत्तिस्तद्वर्णनामास्यात् तदभावे अवर्णशरीरं स्यात् तत्पंचविधं शुक्लवर्णनाम रक्तवर्णनाम हरिद्रवर्ण
नाम कृष्णवर्णनाम हरितवर्णनाम च इति यस्य कर्मण उदयेन शरीरपुद्गलानां शुक्लवर्णता भवति तच्छुक्लवर्णनाम
एवं शेषाणामपि द्रष्टव्यं यस्य कर्मस्कंधस्योदयात् जीवशरीरे जातिप्रतिनियततिक्तादिरसो भवति तद्रसनामेति संज्ञा एत

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्य कर्म्मस्कंधस्योदयाज्जातिप्रतिनियतो रसो भवति न चैवं निंबादीनां प्रतिनियतरसोपलंभात् तत्पंचविधं तिक्तनाम
कटुकनाम कषायनाम अम्लनाम मधुरनाम चेति यस्य कर्म्मण उदयेन शरीरपुद्गलानां तिक्तरसस्वरूपेण परि
णमंति तत्तिक्तनाम एवं शेषाणामप्यर्थो वाच्य इति यस्य कर्म्मस्कंधस्योदयेन जीवशरीरे जातिप्रतिनियतो गंधउ
त्पद्यते तस्य गंध इति संज्ञा न च तस्याभावात् कस्तूर्यादिषु प्रतिनियतगंधोपलंभात् तद्द्विविधं सुरभिगंधिनाम दुर
६४६ भिगंधनाम तत्र यस्य कर्म्मस्कंधस्योदयेन शरीरपुद्गलाः सुरभिगंधा भवंति तत्सुरभिगंधनाम यस्य कर्म्मस्कंध
स्योदयेन शरीरपुद्गला दुर्गंधा भवंति तद्दुर्गंधनामेति यस्य कर्म्मस्कंधस्योदयेन जीवशरीरे जातिप्रतिनियतस्पर्श
उत्पद्यते तत्स्पर्शनाम न चैतस्याभावात् सर्पोत्पलकमलादिषु प्रतिनियतस्पर्शनदर्शनात् तदष्टविधं कर्कश
नाम मृदुनाम गुरुनाम लघुनाम स्निग्धनाम रूक्षनाम शीतनाम उष्णनाम चेति यस्य कर्म्म स्कंधस्योदयेन शरीरपुद्
गलानां कर्कशभावो भवति तत्कर्कशनाम एवं शेषस्पर्शनामार्थो वाच्यः आनुपूर्व्यं पानुपूर्व्यं पूर्वापरशरीरयोरंतरा। ३२२
लायकाद्वित्रिसमयेषु वर्त्तमानजीवस्य यस्य कर्म्मस्कंधस्योदयेन जीवप्रदेशानां विशिष्टसंस्थानविशेषो भवति त
दानुपूर्व्यनाम न च तस्याभावो विग्रहगतौ जातिप्रतिनियतसंस्थानोपलंभात् पूर्वशरीरपरित्यागे प्रतिगमनोपलंभा

त्तच्चतुर्विधं नरकगतिप्रायोग्यानुपूर्व्यं तिर्यग्गतिप्रायोग्यानुपूर्व्यं मनुष्यगतिप्रायोग्यानुपूर्व्यं देवगतिप्रायोग्यानु
पूर्व्यं चेति यस्य कर्म्मस्कंधस्योदयेन नरकगतिं गतस्य जीवस्य विग्रहगतौ वर्त्तमानस्य नरकगतिप्रायोग्यसंस्थानं
भवति तन्नरकगतिप्रायोग्यानुपूर्व्यं नाम एवं शेषाणामप्यर्थो वाच्य इति यस्य कर्म्मस्कंधस्योदयाज्जीवानंताऽनं
त पुद्गलाय : सर्व्व : अयः पिंडवद्गुरुत्वान्नाधः पतति न चार्कतूलवल्लघुत्वादूर्ध्वं गच्छति तदगुरुलघुनाम उपघ
६४८ घात उपघातः यस्योदयात्स्वयंकृतोद्बंधनमरुत्पतनादिनिमित्त उपघातो भवति तदुपघातनाम अथवा यत्कर्म
जीवस्य स्वपीडाहेतूनवयवान् महाशृंगलंबस्तनतुंदादीन् करोति तदुपघातं परेषां घातः परघातः यस्य कर्म्मण
उदयात् परघातहेतवः शरीरपुद्गला सर्प्पदंष्ट्रावृश्चिकपुच्छादिषु वा परशस्त्राद्याघाता वा भवंति तत्परघातं उच्छ्वसन
मुच्छ्वासः यस्य कर्म्मण उदयेन जीव उच्छ्वासनिःश्वासकार्योत्पादनसमर्थः स्यात् तदुच्छ्वासनाम उक्तं च नामशेषः सर्वत्रा
भिसंबध्यत इति तथा आयवउज्जोवविहायगइ जुयलतसयसुज्जमणामं च पज्जत्तयसाहारण थिरसुभ
दसुभगं च आदज्ज सुस्सरजसकित्ती विय णिमिणं तित्थयरणाम बादाल आतपनमातापः यस्य कर्म्मस्कं
धोदयेन जीवशरीरे आतपो भवति तदातपनाम न च तस्याभावः सूर्यमंडलादिषु पृथिवीकायिकातापोपलंभात् तद्यो

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0. In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तनं उद्योतः यस्य कर्मस्कंधस्योदयात् जीवशरीरे उद्योत उत्पद्यते तदुद्योतनाम न चास्याभावः चंद्रनक्षत्रादिमंड
लेषु खद्योतादिषु च पृथ्वीकायिकशरीरेषु उद्योतदर्शनात् विहायो आकाशं विहायसि गतिर्येषां कर्मस्कं
धानामुदयेन जीवस्याकाशगमनं भवति तद्विहायोगतिनाम न चास्याभावः वितस्तिमात्रपादजीवप्रदेशान् भूमिमव
गाह्य सकलजीवप्रदेशानामाकाशे गमनोपलंभात् तद्द्विविधं प्रशस्तविहायोगतिनामा अप्रशस्तविहायोगति
६४५ नाम यस्य कर्मणः उदयेन सिंहकुंजरहंसादीनामिव प्रशस्ता गतिर्भवति तत्प्रशस्तविहायोगतिनाम यस्य कर्म
णः उदयेन उष्ट्रशृगालश्वादीनामिवाप्रशस्ता गतिर्भवति तदप्रशस्तविहायोगतिनाम यस्य कर्मण उदयेन।
जीवः स्थावरेषूत्पद्यते तत्स्थावरनाम न चैवं स्यात् यस्य कर्मण उदयात् अन्यबाधाकरशरीरेषु बादरेषूत्पद्यते तज्जी
वस्य बादरनाम अन्यथा शक्तिहतशरीराजीवाः स्युः यस्य कर्मण उदयेन सूक्ष्मेषूत्पद्यते तत्सूक्ष्मशरीरनिर्वर्त्तकं वा
यस्योदयादाहारादिषु षट्पर्याप्तिनिर्वृत्तिस्तत्पर्याप्तिनाम तत्षड्विधं तद्यथा शरीरनामकर्मोदयात् पुद्गलवि ३२३
पाकिन आहारवर्गणागतपुद्गलस्कंधाः समवेतानंतपरमाणुनिष्पादिता आत्मावष्टब्धक्षेत्रस्थाः कर्मस्कंधसंबं
धतो मूर्तीभूतमात्मानं समवेतत्वेन समाश्रयंति तेषामागतानां पुद्गलस्कंधानां खलरसपर्याये परिणमनशक्तिरा

हारपर्याप्तिः साचनांतर्मुहूर्त्तमंतरेण समयेनैकेन जायते शरीरोपादानात् प्रथमसमयादारभ्यांतर्मुहूर्त्तेनाहारपर्या
प्तिर्निष्पाद्यते खलभागं तिलखलोपममस्थ्यादिस्थिरावयवैस्तिलतैलसमानं रसभागं रसरुधिरवसाशुक्रादिद्रवावयवैः
६४० परिणमनशक्तेर्निष्पन्नशरीरपर्याप्तिः साहारपर्याप्तेः पश्चादंतर्मुहूर्त्तेन निष्पाद्यते योग्यदेशस्थितयोग्यदेशस्थित
रूपादिविशिष्टार्थग्रहणशक्तेर्निष्पत्तिरिंद्रियपर्याप्तिः सापि ततः पश्चादंतर्मुहूर्त्तादुपजायते न चेंद्रियनिष्पत्तावस्था
यामपि तस्मिन् क्षणे बाह्यार्थविषयज्ञानमुत्पद्यते तदुपकरणाभावात् उच्छ्वासनिःसारणशक्तेर्निष्पत्तिरानपानपर्या।
प्तिः सापि तस्मादंतर्मुहूर्त्तकालसमतीतिर्भवति भाषावर्गणायाः स्कंधान् चतुर्विधभाषाकारेण परिणमनश।
क्तेः परिसमाप्तिर्भाषापर्याप्तिः एषापि पश्चादंतर्मुहूर्त्तादुपजायते मनोवर्गणाभिर्निष्पन्नद्रव्यमनोवष्टंभेनानु।
भूतार्थस्मरणशक्तेरुत्पत्तिः एतासां शरीरनाम्नः कर्मणः जन्मसमयादारभ्य तासां सत्त्वात् उपगमात् निष्पत्तिस्तु पुनः क्रम
णः एतासां निष्पत्तिरपर्याप्तिर्न च पर्याप्तिप्राणयोरभेदः यत आहारादिशक्तीनां निष्पत्तिः पर्याप्तिः प्राणिन्त्यैरात्म
ति प्राणाः षड्विधपर्याप्तिर्यस्य कर्मणस्तत्पर्याप्तिनाम शरीरनामकर्मोदयाच्छरीरनामकर्मोदयान्निर्वर्त्यमानं शरीर।
मेकात्मोपभोगकारणं यतो भवति तत्प्रत्येकशरीरनाम बहूनामुपभोगहेतुत्वेन साधारणशरीरं यतो भवति तत्सा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

क्षणशरीरनाम यस्य कर्मण उदयात् रसरुधिरमेदोमज्जास्थिमांसशुक्राणां सप्तधातूनां स्थिरत्वं भवति तत् स्थिरनाम
यदुदयात् एतेषामस्थिरत्वं उत्तरोत्तरपरिणामः भवति तदस्थिरनाम यदुदयात् अंगोपांगनामकर्मजनितानामंगानामुपांगा
नां च रमणीयत्वं शुभनाम तद्विपरीतमशुभनाम यदुदयात् स्त्रीपुंसयोरन्योन्यप्रीतिप्रभवसौभाग्यं भवति तत् सुभगनाम
यदुदयात् रूपादिगुणोपेतोपि अप्रीतिकरस्तत् दुर्भगनाम वशाह्वः समुज्ज्यार्थः यस्य कर्मण उदयेनादेयत्वं प्रभोपेत
६४१ शरीरं भवति तदादेयनाम यदुदयात् अनादेयत्वं निःप्रभशरीरत्वं तदनादेयनाम अथवा यदुदयादादेयवाक्यमनादे
यवाक्यं भवति तदादेयमनादेयमिति शालनस्वरः सुस्वरः मधुरस्वरः यस्योदयात् सुस्वरत्वं मनोज्ञस्वरनिर्वर्तनं भ
वति तत् सुस्वरनाम यदुदयात् दुःस्वरता अमनोज्ञस्वरनिर्वर्तनं तद् दुःस्वरनाम पुण्यगुणख्यापनकारणं यशःकी
र्तिनाम अथवा यस्य कर्मण उदयात् सद्भूतानामसद्भूतानां च ख्यापनं भवति तत् यशःकीर्तिनाम यदुदयात् सद्भू
तानामसद्भूतानां चापि गुणानां ख्यापनं तदयशःकीर्तिनाम नियतं मानं तद् द्विविधं प्रमाणनिर्माणं स्थाननिर्माणं चेति य ३२४
स्य कर्मण उदयेन द्व्यपि निर्माणं भवति तत् निर्माणनाम अन्यथा कर्मनयननासिकादीनां स्वजातिप्रतिरूपाणामा
त्मनः स्थाने स्थाने प्रमाणेन च नियमनं स्यात् यस्य कर्मण उदयेन परमार्हन्त्यं त्रैलोक्यपूजाहेतुर्भवति तत्परमोत्कृष्टं

तीर्थंकरनाम इत्येवं पिंडप्रकृतीनां द्वाचत्वारिंशन्नाम्न एकैकापेक्षया त्रिनवतिर्भवतीति गोत्रप्रकृतिभेदमंतरायप्रकृ
तिभेदं चाह उच्चानीचागोदं दाणंलाहं तरायभोगोय परिभोगवीरियं चेव अंतरायं च पंचविहं गो॰
६४२ शाष्टः उत्पन्नकर्मनि संबध्यते उच्चैर्गोत्रं नीचैर्गोत्रं द्विविधं यदुदयात् लोकपूजितेषु कुलेषु जन्म तदुच्चैर्गोत्रं यदुदयात्
गर्हितेषु कुलेषु जन्म तन्नीचैर्गोत्रं अंतरायशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते काकाक्षिवद्दोलयत्र श्रुतपदार्थस्वस्या
भिर्दानं तस्यांतरायः दानोदयादीनामंतरं दानांतरायः लाभसमीप्सितवस्तुनः तस्यांतरायः लाभांतरायः सकृद्भुज्यं
भोगस्तस्यांतरायः भोगांतरायः पुनर्भुज्यते परिभोगस्तस्यांतरायः परिभोगांतरायः वीर्यशक्तिरुत्साहस्तस्यांतरायो
वीर्यांतरायः दानादिपरिणामव्याघातहेतुत्वाद्व्यपदेशः यदुदयाद्दातुकामोपि न प्रयच्छति लब्धुकामोपि न लभते
भुक्तमिच्छन्नपि न भुंक्ते उपभोक्तुमभिवांछन्नपि न परिभुंक्ते उत्सहितुकामोपि नोत्सहते इत्येवमंतरायः पंचविधः उत्त
रप्रकृतिभेदेनैवमुत्तरप्रकृतिभेदाष्टचत्वारिंशच्छतं भवति प्रकृतिस्वामित्वं प्रतिपादयन्नाह सद्देमिच्छादिठी बंध
दिमाहारतिझ्यरं अष्टचत्वारिंश-च्छतमध्ये शतं विंशत्युत्तरं बंधप्रकृतयो भवंति अष्टाविंशतिरबंधप्रकृ
तयः पंचशरीरबंधनानि पंचशरीरसंघातानि चत्वारो वर्णाश्चत्वारो रसा एको गंधः सप्तस्पर्शाः सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वे

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

शेषत्येवमष्टाविंशतिः एतान्यः शेषाणां प्रकृतीनां प्रागाहारकद्वयतीर्थकररहितानां सप्तदशाधिकं शतं मिथ्यादृष्टिर्ब
ध्नाति एतासां मिथ्यादृष्टिस्वामी। ति तीर्थकरसम्यक्त्वनाहारकद्वयं यमनातो न मिथ्यादृष्टिर्बध्नाति आहारांगोपांग
तीर्थकरनामानीति सासादनादीनां बंधप्रकृतीः प्रतिपादयन्नाह वज्जियतदालीसं तेवण्णंचउवण्णंच बं
धइसम्मादिट्ठीदु सावदसंजदो तदो चेव पंचाद्रनस्त्रहिताः सासादनसम्यग्मिथ्यादृष्ट्योर्बंधप्रकृतीस्तावद्वि
रूपयामः मिथ्यात्वनपुंसकवेदनरकायुर्नरकगत्येकद्वित्रिचतुरिन्द्रियजातिहुंडसंस्थानासंप्राप्तसृपाटिकासंह
ननरकगतिप्रायोग्यानुपूर्व्यातपस्थावरसूक्ष्मापर्याप्तकसाधारणशरीरसंज्ञकाः षोडशप्रकृतीस्त्यक्त्वा शेषामि
थ्यादृष्टिबंधप्रकृतीः एकाधिकशतं सासादनसम्यग्दृष्टिर्बध्नातीति सम्यग्मिथ्यादृष्टिः सम्यग्दृष्टिर्बंधप्रकृतीः तीर्थक
रद्वयमनुष्यायुर्रहिताश्चतुःसप्ततिसंख्या बध्नाति निद्रानिद्राप्रचलाप्रचलास्त्यानगृद्धि अनंतानुबंधिक्रोधमान
मायालोभस्त्रीवेदतिर्यगायुस्तिर्यग्गतिमध्यमचतुःसंस्थानमध्यमचतुःसंहननतिर्यग्गतिप्रायोग्यानुपूर्व्योद्योताःप्र २२५
शस्तविहायोगतिदुर्भगदुःस्वरानादेयनीचैर्गोत्रसंज्ञकाः पंचविंशतिः प्रकृतीः परित्यज्य तीर्थकरसहिताः सासा
दनबंधप्रकृती। वा सप्तसप्ततिप्रकृतीः असंयतसम्यग्दृष्टिर्बध्नाति अप्रत्याख्यानावरणक्रोधमानमायालोभमनु

ष्यायुरौदारिकशरीरमंगोपांगवज्रऋषभनाराचसंहननमनुष्यगतिप्रायोग्यानुपूर्व्यनामादिदश प्रकृती।
परित्यज्य शेषा असंयतसम्यग्दृष्टिर्बंधप्रकृती। स्त्रिपंचाशद्रहिततीर्थकराहारकद्वयसहितमिथ्यादृष्टिबंधप्रकृती
र्वा सप्तषष्टिसंज्ञकाः संयतासंयतो बध्नाति प्रत्याख्यानावरणक्रोधमानमायालोभसंज्ञकाश्चतस्रः प्रकृतीः परि
त्यज्य शेषाः संयतासंयतबंधप्रकृतीः पंचपंचाशद्रहितमिथ्यादृष्टिबंधप्रकृतीर्वा तीर्थकराहारकद्वयबंधसहि
ताः पंचषष्टिप्रकृतीः प्रमत्तसंयतो बध्नाति तथा तेनैव प्रकारेण प्रमत्तादीनां बंधप्रकृतयो द्रष्टव्या स्तद्यथा सद्व
द्यारतिशोकास्थिराशुभायशःकीर्तिसंज्ञकाः षट्प्रकृतीः परित्यज्य शेषाः अप्रमत्तबंधकाः सदेवायुःप्रकृतीः अ
ष्टापंचाशत्संज्ञकाः अपूर्वकरणो बध्नाति आद्यभागे तत एव निद्राप्रचलारहिताः षट्पंचाशत्प्रकृतीः स एवा
पूर्वकरणः संख्यातभागे बध्नाति ततऊर्ध्वं संख्येयभागे पंचेन्द्रियजातिवैक्रियिकाहारकतैजसकार्मणशरीर
समचतुरस्रसंस्थानवैक्रियिकाहारकशरीरांगोपांगवर्णगंधरसस्पर्शदेवगतिप्रायोग्यानुपूर्व्यागुरुलघूपघातपर
घातोच्छ्वासप्रशस्तविहायोगतित्रसबादरपर्याप्तकप्रत्येकशरीरस्थिरशुभसुभगसुस्वरादेयनिर्माणतीर्थकराख्याः प्रकृ
तीः परित्यज्य शेषाः षड्विंशतिप्रकृतीः स एवापूर्वकरणो बध्नाति ततः अनिवृत्तिप्रथमभागे एव प्रहीणहास्य

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

रतिभयजुगुप्सारहितां द्वाविंशतिसंख्यां बध्नाति अनिवृत्तिबादरस्ततऊर्द्धं पुंवेदरहितामेकविंशतिप्रकृतीः अनि
वृत्तिद्वितीयभागे बध्नाति ततः क्रोधरहितां विंशतिप्रकृतीः पंचमभागे बध्नाति ततऊर्द्धं तामेव लोभरहितां सप्तदशप्र
कृतीः सूक्ष्मसांपरायो बध्नाति ज्ञानांतरायदशकं दर्शनचतुष्टयं उच्चैर्गोत्रयशःकीर्त्तिश्च षोडशप्रकृतीः सूक्ष्मसांपरायो ब
ध्नाति ज्ञानांतरायदशकं दर्शनचतुष्टयं उच्चैर्गोत्रयशःकीर्त्तिश्च षोडशप्रकृतीः सूक्ष्मसांपरायो बध्नाति ततऊर्द्ध सातवेद
नीयाख्यामेकां प्रकृतिं उपशांतकषायः सयोगकेवली बध्नाति अयोगकेवली अबंधकेन किंचित्कर्म्म बध्नाती
ति ख्यातप्रकृतिबंधविकल्प इदानीं स्थितिबंधविकल्पो वक्तव्यः सा च स्थितिर्द्विधा उत्कृष्टा जघन्या च तत्रयासां
कर्म्मप्रकृतीनां उत्कृष्टा स्थितिः समाना तां निर्द्देशार्थमुच्यते तिण्हं खलु पढमाणं उक्कस्सं अंतरायस्सेव तीसं को
डाकोडी सायरणामाणमेवठिदी त्रयाणां प्रथमानां ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयानां समीपात् सादचर्या
द्वा मर्वपां प्रथमत्वे अंतरायस्य च उत्कृष्टा स्थितिः सागरनाम्नां त्रिंशत्कोटीकोट्यः एवनाधिकाः पंचानां ज्ञानावरणी ३३६
यानां दर्शनावरणवेदनीयानां समीपात् सादचर्याद्वा सर्वेषां प्रथमत्वे अंतरायस्य च उत्कृष्टा स्थितिः सागरनाम्नां त्रिं
शत्कोटीकोट्य एवनाधिकाः पंचानां ज्ञानावरणीयानां नवानां दर्शनावरणीयानां असातवेदनीयस्य पंचांतराया

णां उत्कृष्टस्थितिबंधः स्फुटं त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोट्य इति कर्म्मरूपमुदयलाएतावता कालेन कर्म्मस्वरूपाला व
रूपमुपढजंतीति मोहस्स सत्तरिं खलु वीसं णामस्स च वगोदस्स तेत्तीसमाउगाणं उवमाउसायराणंतु
मोहस्य मि ः गात्रस्य सागरोपमानां कोटाकोटीनां सप्ततिरुत्कृष्टा स्थितिर्नाम गोत्रयोः कर्म्मणोः उत्कृष्टा स्थितिः सागरा
णां कोटाकोटीनां विंशतिः पूर्वोक्तेन सागरनाम्ना कोटाकोटीइत्यनेन संबंधः आयुषः उनः कोटाकोटीशब्देनाभिसं
बंधः तथा प्रनर्तिसवता दागमे इत्यतः सागरशब्देन वसं बंधः कृतः पुनः सागरोपमग्रहणात् अत्र आयुष उत्कृष्टा स्थितिः उपमा
सागराणां त्रयस्त्रिंशत् स्थितसागरस्य कस्य कर्माणि उपमा उशाह सर्व विशेषसंग्रहार्थस्तथा सातवेदनीयस्त्रीवेदमनुष्यग
तिप्रायोग्यानुपूर्व्यनाम्नां उत्कृष्टा स्थितिः एवं दशसागरोपमकोटीकोट्यः षोडशकषायाणां उत्कृष्टः स्थितिसंबंधः चत्वारिं
शत्कोटीकोट्यः सागराणां पुंवेदहास्यरतिदेवगतिसमचतुरस्रसंस्थानवज्रऋषभनाराचसंहननदेवगतिप्रायोग्या
नुपूर्व्यप्रशस्तविहायोगतिस्थिरशुभसुभगसुस्वरादेययशःकीर्त्तिउच्चैर्गोत्राणां उत्कृष्टः स्थितिबंधः दशसागरोप
मकोटीकोट्यः नपुंसकवेदारतिशोकभयजुगुप्सानरकगतितिर्यग्गतिएकेंद्रियपंचेंद्रियजातिऔदारिकवैक्रियक
तैजसकार्म्मणशरीरहुंडसंस्थानौदारिकवैक्रियिकांगोपांगसंप्राप्तासृपाटिकासंहननवर्णरसगंधस्पर्शनरकगतिति

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

देयेतिघायोग्यानुत्कृष्टागुरुलघूपघातपरघातोच्छ्वासातपोद्योतप्रशस्तविहायोगतित्रसस्थावरबादरपर्याप्तप्रत्येकशरी
रास्थिरशुभनशुभसुभगदुस्वरानादेय अयशः कीर्तिनिर्माणनीचैर्गोत्राणां उत्कृष्टः स्थितिबंधः विंशतिसागरोपमकोटीको
ट्यः नरकदेवायुस्तुत्रयस्त्रिंशत्सागरोपमान्युत्कृष्टा स्थितिः तिर्यग्मनुष्यायुषोरुत्कृष्टा स्थितिस्त्रीणि पल्योपमानि द्वीन्द्रि
यत्रींद्रियचतुरिंद्रियजातिवामनसंस्थानकीलिक संहनन सूक्ष्मापर्याप्तसाधारणनाम्नामुत्कृष्टा स्थितिरष्टादश
सागरोपमकोटीकोट्यः आहारकशरीरांगोपांगतीर्थकरनाम्नामुत्कृष्टा स्थितिः अंतःकोटीकोट्यः न्यग्रोधसंस्थानवज्र
ऋषभनाराचसंहनननाम्नां उत्कृष्टा स्थितिर्द्वादशसागरोपमकोटीकोट्यः स्वातिसंस्थाननाराचसंहननयोरुत्कृष्टा स्थि
तिः चतुर्दशसागरोपम[कोटीको]ट्यः कुब्जसंस्थानार्धनाराचसंहननयोरुत्कृष्टा स्थितिः षोडशसागरोपमकोटीकोट्यः
सर्वत्रयावंत्यः सागरोपमकोटीकोट्यस्तावंति वर्षशतान्यबाधा अबाधककर्मस्थितिकर्म्मनिषेधकः येषां तु अंतः कोटीको
स्थितिस्तेषामंतर्मुहूर्त्तमबाधा आयुषः पूर्वकोटीत्रिभागउत्कृष्टाबाधा अबाधोनाकर्म्मस्थितिः कर्म्मस्थितिः इयंसं ३२३
ज्ञिपंचेंद्रियस्योत्कृष्टा स्थितिरेकेंद्रियस्य पुनर्मिथ्यात्वस्योत्कृष्टः स्थितिबंधः एकसागरोपमं कषायाणांसप्तचत्वारोभागा सागरोपमस्य
ज्ञानावरणदर्शनावरणांतरायसातवेदनीयानामुत्कृष्टः स्थितिबंधः सागरोपमस्यत्रयः सप्ततभागा नोकषायाणांसप्तद्वौ

भागौ नोकषायाणांसागरोपमस्य द्वौसप्तभागौ एवंशेषाणां त्रैराशिकक्रमेणैकेंद्रियस्योत्कृष्टा स्थितिः साध्या त
स्यासंदृष्टिरेषा १ ४ ३ २ एवंद्वीन्द्रियाद्यसंज्ञिपंचेंद्रियापंचेंद्रियपर्यंतानामुत्कृष्टा स्थितिः साध्या द्वीन्द्रि
यस्यमिथ्यात्वस्योत्कृ ७ ७ ७ ष्टा स्थितिः पंचविंशतिसागरोपमानां त्रीन्द्रियस्यपंचाशत्चतुरिंद्रियस्यशतंअ
संज्ञिपंचेंद्रियस्य सहस्रंतद्विभागेनशेषकर्मणामपि उत्कृष्टस्थितिः साध्याः त्रैराशिकक्रमेण तेषां संदृष्टयः
२५ १०० ७५ ५० द्वींद्रियस्यमिथ्यादीनां ५० २०० १५० १०० त्रींद्रियस्यमिथ्यादीनां १०० ४००
७ ७ ७ ३०० २०० चतुरिंद्रियस्यमिथ्यात्वा ७ दीनां ७ १००० ४००० ३००० २००० ७
असंज्ञिपंचेंद्रियस्यमि ७ ७ थ्यात्वादीनामुत्कृष्टः स्थितिबंधः सर्वत्रावल्यासं। ७ ७ ७ स्यात
नागअबाधा इति एषोत्कृष्टस्थितिबंधप्रतिपाद्य जघन्यस्थितिबंधप्रतिपादयन्नाह बारसयवेयणीए णामगो
दायअट्ठयमुहुत्ता भिण्णमुहुत्तं तुठिदी ज हण्णयंसेसपंचण्हं वेदनीयस्यकर्म्मणः जघन्यास्थितिर्द्वादशमुहू
र्त्ता नामगोत्रकर्म्मणोरष्टौ मुहूर्त्ताजघन्यास्थितिः शेषाणांपुनः पंचानांज्ञानावरणदर्शनावरणमोहनीयायुरंतरा
याणांजघन्यास्थितिरंतर्मुहूर्त्तमात्रेति जघन्यस्थिते र्विशेषप्रतिरूपयन्नाह पंचज्ञानावरणचतुर्दर्शनलोभसंज्वलनपं

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

चांतरायाणां जघन्या स्थितिरंतर्मुहूर्त्तमात्रं तिजघन्यस्थितेर्विशेषप्रतिरूपणत्वात् पंचज्ञानावरणचतुर्दर्शनलोभसंज्वलन नवित...
पंचांतरायाणां जघन्या स्थितिरंतर्मुहूर्त्तमासा सवेद्यस्य द्वादशमुहूर्त्ता नामयशःकीर्त्त्युच्चैर्गोत्रयोरष्टौ मुहूर्त्ताः क्रोधसंज्वलन।
स्य द्वौ मासौ मानसंज्वलनस्यैको मासः मायासंज्वलनस्यार्द्धमासः पुरुषवेदस्याष्टौ संवत्सरा निद्रानिद्राप्रचलाप्रचलास्त्यान
गृद्धिनिद्राप्रचला असातवेदनीयानां सागरोपमस्य त्रयः सप्तभागाः पल्योपमासंख्यातभागहीना मिथ्यात्वस्य सागरोपमस्य
सप्तदशभागाः पल्योपमासंख्यातभागहीना अनंतानुबंध्यप्रत्याख्यानानां सागरोपमस्य चत्वारः सप्तभागाः पल्यो
पमासंख्यातभागहीना अष्टानां नोकषायाणां सागरोपमस्य द्वौ सप्तभागौ पल्योपमासंख्यातभागहीनौ नर
कदेवायुषोर्दशवर्षसहस्राणि तिर्यग्मनुष्यायुषोरंतर्मुहूर्त्तं नरकगतिदेवगति वैक्रियिकशरीरांगोपांग।
नरकगतिप्रायोग्यानुपूर्व्याणां सागरोपमस्य द्वौ सप्तभागौ पल्योपमासंख्यातभागहीनौ आहारांगोपांगतीर्थक
राणां सागरोपमानां कोटीकोट्या अंतःशेषाणां सागरोपमस्य द्वौ सप्तभागौ पल्योपमासंख्यातभागहीनौ सर्व ३२५
त्र जघन्या स्थितिरसिंबंधनीया सर्वत्र चांतर्मुहूर्त्तमाबाधा अबाधाना कर्म्मस्थितिनिषेधकः सर्वोयं जघन्या स्थिति
बंधसामान्यापेक्षसंज्ञिपंचेंद्रियस्य एकेंद्रियद्वींद्रियत्रींद्रियचतुरिंद्रियाणां संज्ञिपंचेंद्रियाणां जघन्य स्थितिबं।

क्षेयएवोत्कृष्टश्चक्तः स एव पल्योपमासंख्यातभागहीनोऽधिकश्च इति अनुभागनिरूपणत्वात् कम्माणंजो उ
रसो अज्झवसाणजणिदसुहअसुहो वा बंधो सो अणुभागो पदेसबंधो इमो होइ कर्म्मणां ज्ञानावरणा
दीनां यस्त्वरसः सोनुभव अध्यवसानैः परिणामैर्जनित अध्यवसानः जनितक्रोधमानमायालोभतीव्रादिपरि
णामः भावितशुभः सुखदः अशुभः असुखदो वा विकल्पार्थः सोऽनुभागबंधः यथा अजागोमहिष्यादीनां
क्षीराणां तीव्रमंदादिभावेन रसविशेषस्तथा कर्म्मपुद्गलानां तीव्रादिभावेन स्वगतसामर्थ्यविशेषः शुभः अ
शुभो वा यः सोनुभागबंधः शुभपरिणामानां प्रकर्षभावात् शुभप्रकृतीनां प्रकृष्टोनुभवः अशुभप्रकृतीनां नि
कृष्टः अशुभपरिणामानां प्रकर्षभावात् अशुभप्रकृतीनां प्रकृष्टोनुभवः शुभप्रकृतीनां निकृष्टः स एवं प्रत्ययव
शादुपपन्नो रसविशेषः द्विधा प्रवर्त्तते स्वमुखेन परमुखेन च सर्वासां मूलप्रकृतीनां स्वमुखेनैवानुभवः उत्तरप्रकृतीनां तुल्य
जातीनां परमुखेनापि आयुर्दर्शनचारित्रमोहवर्जानां न हि नरकायुर्मुखेन तिर्यगायुर्मनुष्यायुर्वा विपच्यते नापि
दर्शनमोहश्चारित्रमोहमुखेन चारित्रमोहो वा दर्शनमोहमुखेनेति तथा देशघाति सर्वघातिभेदेनानुभागो द्विवि
धः देशं घातयतीति देशघाती सर्वं घातयतीति सर्वघाती केवलज्ञानावरणदर्शनावरणनिद्रानिद्राप्रचलाप्रचला

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्त्यानगृद्धिनिद्राप्रचलाचतुःसंज्वलनवर्ज्जद्वादशकषायमिथ्यात्वादीनां विंशतिप्रकृतीनामनुभागः सर्वघाती ज्ञा।
नादिगुणं सर्वं घातयतीति वचनादद्रव्यमतिज्ञानश्रुतज्ञानावधिज्ञानमनःपर्ययज्ञानावरणपंचांतरायसंज्वल
नक्रोधमानमायालोभनवनोकषायाणां उत्कृष्टानुभागबंधः सर्वघाती वा देशघाती वा जघन्यो देशघाती साता
सातचतुरायुःसर्वनामप्रकृत्युच्चनीचैर्गोत्राणां उत्कृष्टाद्यनुभागबंधघातिनां प्रतिभाग देशघाती घाति विनाशे
स्वकार्यकरणसामर्थ्याभावात् एता घातिप्रकृतयः पुण्यपापसंज्ञाः शेषाः पुनः सर्वा अघातिसंज्ञोपायाः न
वंतीति अशुभप्रकृतीनां चत्वारि स्थानानि निंबकांजीरविषकालकूटानीव शुभप्रकृतीनां च चत्वारि स्थानानि गु
डखंडशर्करामृतानीव मोहनीयांतरायवर्ज्जानां पण्णां कर्म्मणां उत्कृष्टानुभागबंधः चतुःस्थानिकः जघन्यानुभा
गबंधो द्विःस्थानिकः शेषाः द्वित्रिचतुःस्थानिकाः मोहांतराययोरुत्कृष्टानुभागबंधः चतुःस्थानिकः जघन्यानु
भागबंधः एकस्थानिकः शेषः एकद्वित्रिचतुःस्थानिकः चतुर्ज्ञानावरणत्रिदर्शनावरणपुंवेदचतुःसंज्वलन। २१७
पंचांतरायाणां सप्तदशप्रकृतीनां उत्कृष्टानुभागबंधः चतुःस्थानिकः जघन्यानुभागबंधः एकस्थानिकः शेषाः
सर्वेपि केवलज्ञानावरणसातासातमिथ्यात्वद्वादशकषायाष्टनोकषायचतुरायुःसर्वनामप्रकृतिउच्चनीचैर्गोत्रा

णां नामप्रकृत्यनुभागबंधः चतुःस्थानिकः जघन्यो द्विस्थानिकः शेषो द्वित्रिचतुःस्थानिको जघन्यो द्विस्थानिकः शेषो
द्वित्रिचतुःस्थानिकघातिनामेकस्थानं नास्ति पुंवेदरहितनोकषायाणां चैकस्थानं नास्ति निंबवदेकस्थानं कां
जीरवद्विस्थानं विषवत्तृतीयस्थानं कालकूटवच्चतुर्थं स्थानं अशुभप्रकृतीनामेतत् गुडवदेकस्थानं खंडवत्
द्विस्थानं शर्करावत्त्रिस्थानं अमृतवच्चतुःस्थानं शुभप्रकृतीनामेवेति पंचशरीरबंधसंघातत्रयांगोपांगषट्संहनन।
पंचवर्णद्विगंधपंचरसाष्टस्पर्शागुरुलघूपघातपरघातातपोद्योतनिर्माणप्रत्येकसाधारणस्थिरास्थिरशुभाशुभा
एताः प्रकृतयः पुद्गलविपाकिकाः पुद्गलपरिणामिन्यायतस्तस्येति चचार्याद्रूपिणां विविपाकात् तत्र धारयात्।
एताः प्रकृतयः पुद्गलविपाकिकाः पुद्गलपरिणामिन्यायतस्तेति चचार्याद्रूपिणां विविपाकात्त्रव धारयात्।
चत्वार्यानुपूर्व्याणि नामानि क्षेत्रविपाकानि क्षेत्रमासृत्य फलदानात् शेषाः प्रकृतयो जीवविपाकाः जीवपरिणाम
निमित्तत्वादिति अनुभागबंधं व्याख्याय प्रदेशबंधं प्रतिपादयन्नाह सुहुमे जोगविसेसे णएगखेत्तोवगाढ
विदियाणं एक्केक्केपएसे कम्मपएसा अणंताउ सुक्ष्मस्सूक्ष्माः न स्थूलाः जोगविसेसेमनोवचनकाय
विशिष्टव्यापारात् एगखेत्तोवगाढ एकक्षेत्रावगाहिकान् न क्षेत्रांतरावगाहिनः यस्मिन्नेवात्मा कर्म्मादानः ततः
परस्मिन् क्षेत्रे ये पुद्गलाः तेषां इति ठिदियाणं स्थितानगच्छतः एक्केक्केपएसे सव्वात्मप्रदेशेषु कम्मपदेसा क

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Narja, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

र्म्मप्रदेशा ज्ञानावरणादिनिमित्तपरमाणवः अयं तात्पर्य अनंतानंतसूक्ष्मग्रहणग्रहणयोग्यपुद्गलस्कंधा वा पुद्गला
र्थग्रहणयोग्याः पुद्गलाः सूक्ष्माः न स्थूलाः एकक्षेत्रावगाढवचनं क्षेत्रांतरनिवृत्त्यर्थं एकक्षेत्रकर्म्मादानशक्ति
कर्ता विसदृचरितप्रदेशा अवगाढा य एते एकक्षेत्रावगाढाः स्थिता इति क्रियांतरनिवृत्त्यर्थं स्थिता न गच्छंत एके
कप्रदेशवीप्सानिर्देशान सर्वात्मप्रदेशसंग्रहः कृत्वा स्वेनाक्षरनिर्देशः कृतस्तेन एकप्रदेशादिपुनकर्म्मप्रदेशाः प्र
वर्तंत इत्यादि ऊर्ध्वमधस्तिर्यक् सर्वथात्मप्रदेशा पुद्गला व्याप्य स्थिता इति कर्म्मग्रहणं सर्वकर्म्मप्रकृतिसंग्रहार्थं अनेनो
पादानं च संग्रह कृतः प्रदेशा इति पुद्गलग्रहणं तेनाकाशादिप्रदेशनिवृत्तिः अनंतानंत इति परिमाणांतरव्यपो
हार्थं शाद अनुक्तसर्वविशेषसंग्रहार्थं न संख्येया न चासंख्येया नाप्यनंतास्ते पुद्गलस्कंधाः किंत्वभव्यानामनंतगुण
सिद्धानामनंतभागप्रमिता घनांगुलस्यासंख्येयभागावगाहिन एकद्वित्रिचतुःसंख्येयसमयस्थितिकाः पंचवर्णरसद्वि
गंधचतुःस्पर्शलवाः सूक्ष्मा अष्टविधकर्म्मप्रकृतियोग्या एकक्षेत्रावगाहिनः स्थिताः सर्वात्मप्रदेशे योगवशा २३७
दात्मना प्रदेशाः कर्म्मरूपेण आत्मसात्क्रियंते अयं प्रदेशबंधः अथवा आत्मनो योगवशात् अष्टविधकर्म्महेतवो अनं
तानंतप्रदेशा एकैकप्रदेशे ये स्थितास्ते प्रदेशबंध इति अष्टविधकर्म्मयोग्यपुद्गलानां एकैकसमयेन बंधनभाग

तेषां मध्ये आयुर्भागस्तोकः नामगोत्रयोरन्योन्यसमोधिक एकतरो भागः आयुर्भागात् ज्ञानावरणदर्शनावरणां
तरायाणां भागोऽन्योन्यसदृश एकतरो नामगोत्रयोरेकतरभागाधिको मोहस्य भागः आवरणांतरायैकतरभागादधि
को मोहभागाद्वेदनीयभाग अधिकः सर्वत्रावल्यसंख्यातभागेन भागे हृते यल्लब्धं तेनाधिक इति एवं सप्तविधबं
धकानां षड्विधबंधकानां च ज्ञातव्यं ज्ञानावरणादीनामात्मप्रदेशभागा आत्मा तेन तत्प्रकृतयो यावत्स्वावस्थागरति
गच्छंति एवं बंधपदार्थो व्याख्यातः संक्षेपत इतऊर्ध्वं उपशमनविधिं क्षपणविधिं च प्रपंचयन्नाह मोहस्याव
रणानां क्षपणाद् अंतरायस्य च एव उद्भवति केवलं पयासयं सहलावाणं मोहस्यावरणयोरंतरायस्य
च क्षयेण विनाशेन उत्पद्यते केवलं केवलज्ञानं प्रकाशकं सर्वभावानां सर्वद्रव्यपर्यायपरिच्छेदकं अथ शास्त्र
सूत्रप्रमुपशमनविधिं तावत्प्रतिपादयामि अनंतानुबंधिक्रोधमानमायालोभसम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वमिथ्यात्वा
नीति एताः सप्तप्रकृतीः असंयतसम्यग्दृष्टिसंयतासंयतप्रमत्ताप्रमत्तादीनां मध्ये कोप्येक उपशमयति तत्राधःप्र
वृत्तपूर्वकरणानि कृत्वा अनिवृत्तिकरणकालस्यासंख्येयेषु भागेषु गतेषु विशेषघातेन हन्यमानमनंतानुबंधिचतु
ष्कस्थितिसत्कर्मोपशमं याति स्वस्वरूपं परित्यज्यान्यस्य प्रकृतिस्वरूपेणावस्थानमनंतानुबंधिना उपशमः पुनरधःप्र

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पूर्वं अनिवृत्तिकरणं निरूप्य अनिवृत्तिकरणकालस्य संख्येयेषु भागेषु गतेषु दर्शनमोहत्रिकस्योदयावलिबाह्यप्रथ
मः तेषूपशांतानामपि उत्कर्षापकर्षपरप्रकृतिसंक्रमणानामस्थितिर्यत इति अपूर्वकरणेनैकमपि कर्मोप
शाम्यति । किंत्वपूर्वकरणप्रतिसमयमनंतगुणविशुद्ध्या वर्द्धमानः अंतर्मुहूर्तेनैकैकस्थितिखंडकं पातयन् सं
ख्यातसहस्राणि स्थितिखंडकानि पातयति तावन्मात्राणि च स्थितिबंधापसरणानि करोति एकैकस्थितिखंडका
भ्यंतरसंख्यातसहस्राण्यनुभागखंडकानि पातयति प्रतिसमयमसंख्यातगुणप्रदेशनिर्जरां करोति प्रशस्तक
र्माणि न बध्नाति तेषां प्रदेशाग्रं असंख्यातगुणश्रेण्या अन्यासु प्रकृतिषु बध्यमानासु संक्रामयति पुनरपूर्वक
रणमतिक्रम्य अनिवृत्तिकरणं प्रविश्य अंतर्मुहूर्तमात्रमंतरविधानेन स्थित्वा द्वादशानां कषायाणां नवानां नोकषा
याणामंतरमंतर्मुहूर्तेन करोति । अंतरे कृते प्रथमसमयादुपरि अंतर्मुहूर्ते असंख्येयगुणश्रेण्या नपुंसकवेदमुप
शमयति ततोंतर्मुहूर्तं गत्वा नपुंसकवेदोपशमनविधिना स्त्रीवेदमुपशमयति ततोंतर्मुहूर्तेन तेनैव विधिना षण्णोक २२१
षायाणां पुरुषवेदचिरंतनसत्कर्मणा सह युगपदुपशमयति ततः समयोनद्व्यावल्यां गत्वा पुंवेदनवक
बंधमुपशमयति ततः समयोनद्व्यावल्यां गत्वा क्रोधसंज्वलननवकबंधमुपशमयति ततोंतर्मुहूर्तं गत्वा अप्र

त्याख्यानमानौ असंख्यातगुणश्रेण्या मानसंज्वलनं चिरंतनसत्कर्मणा सह युगपदुपशमयति ततः समयोनद्व्या
वल्यां गत्वा मानसंज्वलननवकबंधमुपशमयति ततः प्रतिसमयमसंख्यातगुणश्रेण्या उपशमयन् अंतर्मुहूर्तं गत्वा
द्विप्रकारां मायां मायासंज्वलनं चिरंतनसत्कर्मणा सह युगपदुपशमयति ततो द्व्यावल्यां समयोनां गत्वा माया
संज्वलननवकबंधमुपशमयति ततोंतर्मुहूर्तं गत्वा द्विविधं लोभं लोभसंज्वलनं चिरंतनसत्कर्मणा सह लोभवे
दकाद्धायाः द्वितीयत्रिभागे सूक्ष्मां किट्टिकां मुक्त्वा शेषं बादरलोभस्पर्द्धकगतं सर्वं नवकबंधोच्छिष्टावलिकवर्ज्यं अ
निवृत्तिचरमसमये निवृत्तिमुपशमयति नपुंसकवेदमादिं कृत्वा यावद्बादरसंज्वलनं एतेषामनुवृत्तेरुपशामकत्व
निवृत्तौ तदनंतरसमये सूक्ष्मकिट्टिकास्वरूपं लोभं वेदयन् नष्टानिवृत्तिसंज्ञः सूक्ष्मसांपरायो भवति ततश्चात्मनश्च
रमसमये लोभसंज्वलनं सूक्ष्मकिट्टिकास्वरूपं निःशेषमुपशमयति ततउपशांतकषायवीतरागछद्मस्थो भवति अ
प्यार्द्रात्रोत्कर्षापकर्षपरप्रकृतिसंक्रमस्थित्यनुभागखंडघातैर्विना स्थानमपि समासमेष मोहनीयोपशमविधिरि
तिरूपणविधिर्वक्ष्ये क्षपणं नाम अष्टकर्मणां मूलोत्तरभेदइतिप्रकृतिस्थित्यनुभागप्रदेशानां जीवाद्धोतिरशेषविना
शइति अनंतानुबंधिक्रोधमानमायालोभमिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वसम्यक्त्वाख्याः सप्तप्रकृतीः एताः असंयतसम्यग्दृ

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ष्टिसंयतासंयतप्रमत्ताप्रमत्तसंयतानां वा क्षपयति किमक्रमेणानंतानुबंधिचतुष्कं त्रीन्कर
णान् कृत्वा अनिवृत्तिकरणचरमसमये अक्रमेण क्षपयति पश्चात्पुनरपि त्रीण्करणानि कृत्वा अधःप्रवृत्तिकर
णापूर्वकरणौ द्वाविति क्रम्यानिवृत्तिकरणकालसंख्येयभागान्गत्वा मिथ्यात्वं क्षपयति ततोंतर्मुहूर्त्तं गत्वा सम्यग्मि
थ्यात्वं क्षपयति ततोंतर्मुहूर्त्तं गत्वा सम्यक्त्वं क्षपयति ततः अधःप्रवृत्तिकरणं कृत्वा अंतर्मुहूर्त्तेनापूर्वकरणो भवति स एक
मपि कर्म न क्षपयति किंतु समयं प्रति असंख्येयगुणरूपेण प्रदेशनिर्ज्जरां करोति अंतर्मुहूर्त्तेनैकैकं स्थितिखं
डकं पातयन् आत्मनः कालाभ्यंतरे संख्यातसहस्राणि स्थितिखंडकानि पातयति तावन्मात्राणि च स्थितिबंधापस
रणानि करोति तेभ्यश्च संख्यातसहस्रगुणान् अनुभागखंडकघातान् अनुभागखंडघातान् करोति यत एकानुभाग
खंडकोत्कीर्णकालात् एकस्य स्थितिखंडकोत्कीर्णकालः संख्यातगुण इति एवंविधं कृत्वा अनिवृत्तिगुणस्थानं प्रवि
श्यानिवृत्तिसंख्यातभागं अपूर्वकरणविधानेन गमयित्वा अनिवृत्तिकालसंख्यातभागशेषे स्त्यानगृद्धित्रयनरका ३३२
ति तिर्यगेकेंद्रियद्वींद्रियत्रींद्रियचतुरिंद्रियजातिनरकगतितिर्यग्गतिप्रायोग्यानुपूर्व्यातपोद्योतस्थावरसूक्ष्मसा
धारणसंज्ञिकाः एताः षोडश प्रकृतीः क्षपयति ततोंतर्मुहूर्त्तं गत्वा प्रत्याख्यानावरणक्रोधमानमायालोभान् क्रमेण क्ष

पयति मध्यमकर्मगतस्यापदेशः कषायाष्टकस्यापदेशः नवरमष्टसु कषायेषु प्रक्षोदन्नस्ति एतौ द्वावप्युपदेशौ
ग्राह्याव सूत्रौ निर्दिष्टाविति ततोंतर्मुहूर्त्तं गत्वा चतुर्णां संज्वलनानां नवानां नोकषायाणां अंतरं करोति सोदयानां
अंतर्मुहूर्त्तमात्रं प्रथमस्थितिं स्थापयति अनुदयानां समयोनावलिकामात्रां प्रथमस्थितिं स्थापयति ततोंतरक
रणं कृत्वा अंतर्मुहूर्त्तेन नपुंसकवेदं क्षपयति ततोंतर्मुहूर्त्तं गत्वा स्त्रीवेदं क्षपयति ततोंतर्मुहूर्त्तं गत्वा षण्णोकषाया
न् पुंवेदचिरंतनसत्कर्मणा सह वेद द्विचरमसमये युगपत् क्षपयति ततश्चावलीमात्रकालं गत्वा पुंवेदं क्षपयति
ततोंतर्मुहूर्त्तेन क्रोधसंज्वलनं क्षपयति ततोंतर्मुहूर्त्तेन मानसंज्वलनं क्षपयति ततोंतर्मुहूर्त्तेन मायासंज्वलनं क्षप
यति ततोंतर्मुहूर्त्तं गत्वा सूक्ष्मसांपरायगुणस्थानं प्रतिपद्यते एतद्वसौ अपि सूक्ष्मसांपरायमात्मनश्चरमसमये किट्टि
कागतं सर्वलोभसंज्वलनं ततः क्षीणकषायो भवति सोप्यंतर्मुहूर्त्तं गमयित्वा आत्मनो द्विचरमसमये निद्राप्रचलासं
ज्ञिके द्वे प्रकृती क्षपयति ततोनंतरं चरमसमये पंचज्ञानावरणचतुर्दर्शनावरणपंचांतरायाख्याश्चतुर्दश प्रकृतीः क्ष
पयति एतेषु त्रिषष्टिकर्मसु क्षीणेषु सयोगिनो भवति केवली तद्द्वारकेण न किंचिदपि कर्म क्षपयति ततः क्रमेण वि
हृत्य योगनिरोधं कृत्वा अयोगिकेवली भवति स यत्कर्म क्षपयति तन्निरूपयन्नाह ॥ तत्रोपांत्ये देहो नामगोदं च

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

केवलीजुगमं आउगवेयणियंचदि खिवइवीणीरउदोदि ततऊर्द्धमयोगकेवलीअदारिकशरीरंसनि:
स्वामोएवायंनामगोत्रकर्मणोआयुर्वेदनीयंचयुगपत्क्षपयित्वानीरजा:सिद्धोलवतिविशेषमाह अयोगि।
केवलीआत्मकालद्विचरमसमये अनुदयवेदनीयदेवगतिपंचशरीरसंघातपंचशरीरबंधनषट्संस्थान अंगो
पांगषट्संहनन पंचवर्णद्विगंधपंचरसा ष्टस्पर्शदेवगतिप्रायोग्यानुपूर्व्यागुरुलघूपघातपरघातोच्छ्वासविहायोग
त्यपर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरशुभाशुभदुर्भगदुःस्वरानादेयायशः कीर्त्तिनिर्माननीचैर्गोत्राणिद्वासप्ततिप्रकृ
ती:क्षपयति ततोनंतरसमयेउदयवेदनीयमनुष्यायुर्मनुष्यगतिपंचेंद्रियजातिमनुष्यगतिप्रायोग्यानुपूर्व्यत्रसबादरप
र्याप्तसुभगादेययशः कीर्त्तिमेकास्त्रयोदशप्रकृती:चरमसमयेक्षपयति ततःद्रव्यरूपमादारिकशरीरंत्यक्त्वा
नीरजानिर्मलसिद्धानिर्लेप:सर्वबंधरहितानंतज्ञानदर्शनसुखवीर्यसमन्वितादर्शयायुगपत्सर्वद्रव्यपर्यायावना
सकोनंतगुणाक्षरपरमात्मालवतीति इति:सर्वार्थसिद्धि:सकलगुणनिधिसूक्ष्मलावात्तुरति राचारस्पा। ३३२
तुनीत:परमजिनपत:ख्यातनिर्दोषवृत्त: शुभवाक्य:सुसिद्धाकलिमलमथनीकार्यसिद्धिर्मुनीनां स्थियाज्ञानंद
मार्गेचिरतरमवनावासुनंदीस्वलाव:

ज्ञानमूर्वीरंसर्वज्ञं वागीशंसर्वदर्शिनं मयानिक्षास्पतेरम्यां सुप्रशस्तांप्रशस्तिकां स्वस्तिरवीरुधात्रीसुतबुध
सुरगुरुतार्येवज्ञायातनयविक्रमेदके वादिनवग्रहाहढशाढपंचाख्यासनेऋष्टमहास मातिहार्यपितद्वादशाको
ष्टकेरम्यरमणीयताविराजमानसमवसरणप्रविष्टनिर्ग्रंथकल्पांगनार्यानलोमोसुगव जितालवनलोमनकल्प।
निलिंपमनुजतिर्यक्कुततत्परंपरानंदितशुलजगत्त्रयीनिवासिजनंअष्टादशदोषविनिर्मुक्तंलव्यजनप्रबोधन
दितीर्णानंतस्वकं अतंद्रमुडं श्रीवीरजिनेंद्रं प्रणुत्याभामनलव्यजनलिखापितश्रीमूल:चारग्रंथपुस्तकमपत्र
शस्त्रिंचकारश्रीमलयकीर्त्ति: एकोंगधर्मीयोगीशा लोहाचार्य:श्रियंक्रियात सुष्माकंदानिनाहष्ट्या स्थि:
पादानुसारया श्रीश्रीसिद्धार्थक्षोणीशतनूजस्यकुष्टविष्टनिकृष्टाष्टानि:कर्मनिर्निरस्ताशर्मनिरजस्यस्पमि
हमकृपणमरजस्यानघवतोलगवत:श्रीमहावीरस्यधीरस्यवामचरणकर्निष्टिकापीडनात्नमस्कारंप्रतिपाद्यदाह
ण।श्रीवृगांपात्राणांचमंगलावाप्तयत्निमतकार्यसिद्धय स्वस्वगोत्रहृदयेचत्रिषुकेवलिषुपंचसुचतुर्दशपूर्विषु
एकादशसुदशपूर्विषुपंचसुदशांगधारकषुइंद्रभूतिसुधर्मजंबूविष्णुनंदिमित्रापराजितगोवर्द्धनलद्रबाहुवि।
शाखप्रोष्ठिलक्षत्रियजयनागसिद्धार्थधृतिषेणविजयबुद्धिलगंगदेवधर्मसेननक्षत्रयशःपालपांडुध्रुवसेनकंसा

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

चार्यसुतन्दयशोनन्दबाहुभवतीते एषु क्रिंगते श्रीवर्द्धमानजिनेश्वरेकांगधरके षुचतुर्थेतन्नगवतो श्रीकुंदाचार्य।
णसमकृतंनगवद्वासनंयतस्ततोम्याशीर्वादमकार्ष   शासनंशाद्धनगृहीतावंकयोवज्रधपिच्छलोहाचार्यलो
हलोहाचार्यलाचार्यादया विनयधरश्रीदत्तशिवदत्तअर्हद्दत्ताश्चत्वारः सर्वांगदेशधराऋषयः तनपरमनहारक
श्रीमायकृततदित्याह   चतुःपयोधिपर्यंता धात्री विदग्तामता लक्ष्मीशानपिनव्यापश्च जगमेसंबोधमुत्तरा
यतिनायनततनास्मि श्रीकंचवटपदक वागगारव्यदक्षिनस्व मंघवागडमंज्ञकं   तस्याच्चयपतीशाना स्वप
र्शकतचित्तजाः अर्हद्बलादयाल्लवन्न श्रुतसागरपारगाः   तषांनामानिवक्ष्मीतः शृणुतऽमद्यान्वय नशोल
दस्वनावश्च धरसेनायतीश्वरः   ततबलिः पुष्पदंतो जिनपालितयोगिराट् सम्मंतलजोधीधर्मा सिद्धिसेनोगण
णीः   देवस्वाम्वजस्वरी महासेनामुनीश्वरः रविषेणगुणाधारः षडंगोगपदज्ञाकः   कुमारेशाः प्रभाचंद्र
कलंकार्यमनोविभुः सिद्धनिःक्रीडितेतप तपःकलावरूंदनं   वीरसेनामितसेना जितसेनोदयार्द्रधीः मुनींद्रा ३२४
रसेनसेनश्च रामसेनायशोधनः   मुनिस्माधवसेनश्च धर्मसेनोजितेंद्रियः जतीद्विजयसेनस्य जयसेनोन्नत।
भूवित   सिद्धांतनीरधेःपारे प्राप्ताद्विद्यासंपतिः सिद्धसेनोगणीशो धृतसद्गुत्तकौशलः   ततोविजय।

५ सेनोपि लाडवागडसंघपः ख्यातःसेनवसेनान्न हामसेनादायापरः   केशवचरित्रसेनौ त्रैलोक्यस्थितिद।
र्शका ततोमहेंद्रसेनोपि विख्यातस्तपसांनिधिः   मुनेजिनंतकीर्तिस्य शिष्योविजयसेनकः जयसेनो
गणाधीशा वादिमुंडालकेसरी   प्रमाणनयनिक्षेप देवानामादिभिःपरः विजितावादिवृंदस्य सेनः के
शवरसेवकः   चरित्रसेनऊशलो मीमांसावनितापतिः वदवदांगतवज्ञो योगीयोगविदांवरः   तस्य
पदृवस्त्रवश्री पद्मसेनोजितांगजः स्मश्रुयुक्तमश्चत्य विरुदंयस्यनामत   तत्पट्टव्योमतारेशः संस्तेधे
मनोशाकृत तपसासूर्यवर्चस्को यमिनांपदमुत्तमं   प्राशःकरोतुमेत त्रिभुवनोत्तरकीर्तिनाक कल्या
णसंपदःसर्वाः सर्वामरनमस्कृताः   श्रीधर्मकीर्तिर्भुवनप्रसिद्ध स्तत्पट्टरत्नाकरचंद्ररोचिः षट्तर्कवेत्ता
गतमानमाय क्रोधाखिलानिवदत्तपुण्यः   तस्यपादपरोजालि र्गुणाकीर्तिविचक्षणः मलयोत्तरकीर्तिना
मुदेक्षयाद्विगंवरः   ह्मकीर्तिर्गुणाश्रेष्ठा ब्रह्मामत्रःक्रुशाग्रधीः धर्मध्यानरतःशांतो दांतःसुव्रतवाग्य।
मी।   ततोऽभूज्जामुनीन्द्रस्य सदत्मोत्तरकीर्तियुक गुर्जरीजगतीशास्त्रो बोयतीमहिमोदयो   वयंत्रया
पिधीमंतः साध्वीयांमोनिरनसः धर्मकीर्तिनगवतः शिष्याऽवरवेःकराः   एतधमानाग्निप्रदग्धकर्मकोता

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

गः सेवाधिमानेकक्ष्मापालनिकुरंबकृतसेवावतारः तर्कव्याकरणादिशास्त्रसंदोहैकारागमवाग्नदीसंदोहश्च।
दोश्चलितमिलितसूक्ष्मसीकरसंकलुषितगात्राः अनवरतममतत्त्वविचारकृतस्याद्वादावलोकनाप्तसुखसम्मोद
लक्ष्मीदक्षवनिताकरावलंबनाश्लेषसम्मानितमार्गव्यातिशायितगुणपवित्राः अप्याडंबर्मोपदेशादातारो वीर
वल्लभमृतस्त्रातारः संग्रामाग्रशुक्लानदीदर्पितारिमदामयभृगतिरिक्तविचित्रकायव्यापारगाढगौरवेनकृपसंपन्न
पद्मप्रतापदर्गारिस्मारिविपन्निवारकरटितुरंगमसंग्राममदिपनिरस्ताप्रशस्तयालब्धजनोपरिविदितरूपाससमुदयाः मं
गलयशः श्रयमानप्रथमत्नेयादेववादयः धर्मकीर्तिपताकानिधाः महीपाः अथ च दाक्षिणामध्यासदन।
गरवर्णनानव्याख्यायत अनेकगौडगूर्जरमालवकमाबरठालसमुद्रतिलंगांगवंगकलिंगपंचालमगधौ
द्रविडलाटकर्णाटकजनापदायातनृपवृंदनीतप्रणीतप्रवर्तावतरदक्षिणपश्चिम दिग्भागभुजंगमवादनाद्यनंत
त्रकलसमुद्राकारतोरणारामवर्तितमसमृद्धप्रासादतावलोकनरंजितपारवनितागीयमानसौंदर्यगुणस्तुतिवद्देशा २२५
श्रवविगुणितदर्शनालोचनकलागनागानगर्जनगगन महाराजाधिराजश्रीसुरत्राण श्रीपीरोजसाहिराकरा।
छायाणं दुर्लभस्तनश्रवणनीतरुतातसेवकगण करटिकपोलदिमवल्लिसृतमदजलसुरवादिनीप्रवाहला।

५ दितरथ्यामरवनितानिवहव्योमकपानेकनिष्कउर्ध्वहर्म्यमणिमयजिनप्रासादपंक्तिकोद्घुष्टितवैजयंतीप्रगुण
गगनर्जितान्यदशाजयगामिनीनिकायोल्लसहृदवादवापीकूपतडागोद्यानविश्रमितानिमिषवल्लभासदृस
म्मिलितविचित्रास्तरणात्तर्पितपारसुवर्ती वेजरूतगीतनृत्यवाद्यरवश्रवणाद्याततद्दयितविदित परस्परसंला
पणालापरंजितसर्वदिगायातपांथसार्थ वंदालेकारातिदामतर्कव्याकरणागम ज्योतिषवैद्यकविविधविबुधज
नविवर्ण्यमानसम्यगर्थसार्थ यत्र च दोषाकरत्वं चंद्रमसि नान्येषु चतुर्विधदाननिरतेषु जिनपूजागुरुकृतेषु
आगान्तुषु दोषानिलापोह्यकेषु नान्येषु द्यूतादिसमस्तव्यसनरहितेषु सत्सु अकुलीनता तारागणेषु नान्येषु
सत्परचरणाराधनतत्परेषु मनुजेषु वृत्तभंगः काव्येषु नान्येषु द्वादशव्रतरूपितेषु श्रावकेषु रोधं व्यसनानि।
कृतानां गात्राणां च धारा नकीर्तिपात्रेषु याचकजनेषु दंडो जिनप्रासादवैजयंतीषु नान्यत्रेषु नृपाज्ञाशतिपा
लोकत्रुसीक्षणेषु पटदंडेषु मृदंगेषु च बंधः न शिष्टाचारप्रवर्तकेषु मूलामात्येषु हावभावविलासयुक्तानां स्त्रीरूपाणां के।
पाकलापेषु भंगः न समस्तकरविताडिषु आमंदरोगेषु विरोधः पंजरेषु न कलजातेषु मानवेषु कुटिलत्वयोगश्च
द्विजनसमस्तवक्र विचारतत्परेषु नवेषु लीलाक्षः करग्रहणं समाजेषु नव्यायप्रवर्तकेषु सौंडीरहस्तिश्रिंखलेषु।

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अथ संवत्सरे षोडशशतनामुदयप्रमितिशदिनदशायायनेतस्मिन्नमासवुभक्ष्ये श्रीयोगिनीपुरनिकटनिवासिश्रीपेरोजावा
दसव्यवरेनगरनिवसज्जितैः गर्गगोत्रनलश्रेष्ठ वंशकपद्मोरुयिण्यालिके दानन्यक्षतनामा धीगालक्ष्मास्कवि
सुवत् अथातकाव्यममाक्षः साधुनामयगोर्गुणी तस्यायशोनिश्चय लोकधीमानत्द्भुवि तस्यप्रेमवती
साध्वी पत्नीवीरागरीयसी स्त्रीणगुणारत्नव्याता पालोसीवक्तानकृता: अनयोरनन्तलोगां कर्ऽताःकम
तःसुतो रवेतलोमदनोजाता सारतीतनयाविव पतलदयितानाम्ना सागसंपन्नमन्विता दानशीलगुणाढ्या
वा बन्दवंदाचराद्विणी श्रीगर्गगोत्रीणांच पादपङ्कजानिरवदं कालंगमयतोश्च मनयोःकुलमंडनं
वन्दधुःकमतःफरह पाल्हवीधारव्ययोगजाः शाचाचारविदांमान्या मार्तंडकिरणाइव काकलदीचमा
न्वादी कमनोदरिचंदश्री तयोंताजानयाहृणां विनोतिशृदमधिनां मदननरतीकांता पनीतासर्वसुंदरी
विनातित्रयमारश्रीमान् दरस्तनयानयोः मंदोदरीवधूटीव रावणामास्यन्नुजः जातामंदोदरीजानि र्दे २२६
कंदवडिवांगजः पाल्हसुतामंडननामधेयो जाल्हाद्वितीयोगिरीयात्तृतीयः त्रयोदशश्चैवमशमिदा धर्म
र्थकामाइवनोतिलासः ममाचरितानिपुण्यकार्याणि स्वर्गापवर्गप्रापकानि लक्ष्मीतनयतत्र।
४।

जार्थरिणायनास्युदयचितारकाणि सर्वसुजनमनःपोषकानि घृतगुडदधिशर्करादोडचारूदाक्षाखराजात
४ नकादलत्रपुष्पवायमनारंगजंबीरलकुचबीजपूरकबदरकमंडकमोदकोटनसूपश्यपक्वान्नखज्जकमांडी
मरुकीघवरमाठीमुद्गदालीदधिमनितान्याहारदानानि शुंठीमागधिकालयाजमोदहरिद्राजीरकमरिचवि
जीतकधात्रीफल तितिणीकहनिंबनिंबविडंगपुष्करजटाहृत्तीन्याषधदानानि तर्कव्याकरणछंदोलं
कारादिशास्त्रागमाचारनरतवैद्यकज्योतिषादीनि पुस्तकदानानि एकेंद्रियादिपंचेंद्रियपर्यंतिसत्वजनदुः
खापर्यन्तयदानानि दुकूलक्षौमकोशायक कार्पासिकचीनमहाचीनाद्यानि वस्त्रदानानि चमरचंद्रोपक
कमंडलुकुंडिकादीनियत्युपकरणानि सपत्रश्रृणानिसलवणानि सोपस्काराणि सद्रूपाणि सबहुमानानि
यत्नान्य योग्यमेवमादीनिदानानि बंदेजनयाचकजनेभ्यो मुद्रिकाकंकणकेयूरसुवर्णरूप्यप्रभृतिकं
यच्छन् ततश्रीशत्रुंजयरवतकयात्रोत्सवः साधुमाचारप्रवृत्तयासुशीलयानिरस्तपापोपचारयादेवगुरु
शास्त्रेषु लक्षितत्परयारत्नाकामइवरूक्मिण्या विष्णुरिवनव्यान्पांशोधुरिवशच्याप्रभुरूतइव प्रतयातप
नइवराज्ञिण्याविशकरिव संप्रदायइवचतयापुण्यकाकलेश्री [illegible] सांसवास: श्रीयोगिनी

ni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कुरंनामनगरंसुखेनयातेषुकेषुद्विदिवमेषुमंजातअयोधिपुरा।।था सकलमानमाग्यायाविज्ञसोदयतां साक्ष
फलुन्मर्द्धा निरिति स्वामिविधीयत श्रीश्रुतपंचम्याउद्यापनमितीरितं श्रुत्वासप्रमोदः श्रीधर्मकीर्त्तिमुनि
पायतार्थमितं श्रीमूलाचारपुस्तकं लेखयांचकार पश्चात्तस्मिन्मुनिपतानाकलांकंशास्त्रसंततिनिःक्षायपम
नियमर ।ध्यानाध्ययननिरताय तपोधनश्रीमलयकीर्त्तये तत्प्रकाशमानेमोत्सवंमविनयमर्पयत
६७७ आवेदार्कस्थिरस्थया पुस्तकंभुवनेपरम् यशःपुण्यवतोञ्च गुणिनामिवदर्शनम्

श्रीमूलसंघे नंद्याम्नाये बलात्कारगणे सरस्वतीगच्छे श्री[illegible]दकुंदाचार्यान्वये। भट्टारकश्रीचंद्रकीर्त्तितत्पट्टे
भट्टारकश्रीदेवेंद्रकीर्त्तितत्पट्टे भट्टारकश्रीनरेंद्रकीर्त्तिजी त[illegible]म्नाये पंडितराजश्रीतेजपालस्य: त
स्यवल्लीचोखचंदेण: आत्मपठनार्थं निमित्तं लिखिदापिती।।श्रीसमरपुर:मध्ये।।श्रीरस्तु:।।श्री।।श्री ३३७
संवत् १७३० मिति मार्गसिर सितात्रयोदस्यां।।लिपीकृतं मम मया मुनि श्रीचंद्रकीर्त्तिःस्व:

ग० व० दि० जैन संस्थान नरिया वाराणसी

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi